

AZ EGYHÁZ MISSZIÓI MUNKÁJA

(AZ EGYHÁZ TÖRTÉNETI KÉPE, ÉLETE,
TEVÉKENYSÉGEI. A PÁSZTORI MISSZIÓ.
A GYÜLEKEZETI MISSZIÓ. A KÜLMISSZIÓ.)

ÍRTA:

DR. MAKKAI SÁNDOR

V. ERDÉLYI REFORMÁTUS PÜSPÖK,
EGYETEMI TANÁR

Sándor Makkai
1938.

RÉVAI KIADÁS

BUDAPEST, 1938

203/
2003

PROFESSZORI MUNKÁSSÁGOM

áldott alkalmaiért

HÁLÁVAL ÉS SZERETETTEL AJÁNLOM EZT A KÖNYVEMET
A SÁROSPATAKI REFORMÁTUS TEOLÓGIAI AKADÉMIAÉNAK,
A KOLOZSVÁRI REFORMÁTUS TEOLÓGIAI FAKULTÁSNAK,
A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM
REFORMÁTUS HITTUDOMÁNYI KARÁNAK

I. Kor. 12. r. 4—6. v.

ELSŐ RÉSZ

BEVEZETÉS:

AZ EGYHÁZ TÖRTÉNETI KÉPE, ÉLETE, TEVÉKENYSÉGEI

Hiszem, hogy az Isten Fia, világ kezdetétől fogva világ végezetéig, az egész emberi nemzetségből, Szentlelke és Igéje által, magának az igaz hitben meggyező, örökéletre elválasztott sereget gyűjt, azt oltalmazza és megtartja; és hiszem, hogy ennek a seregnek én is élő tagja vagyok és mindörökké az maradok.

Heidelbergi Káté, 54.

ELSŐ FEJEZET

AZ EGYHÁZ TÖRTÉNETI KÉPE

1. A vallástörténeti öskép

Az Egyháznak, mint az isteni Kijelentés tárgyának, Krisztus alapításának és testének, fejlődése nincs. Története van ugyan, nem abban az értelemben azonban, mintha lényege az emberi szellem fejlődésében bontakozott volna ki. Ez azt jelentené, hogy az Egyház az emberi szellem alkotása. Holott az egyháztörténelem csupán azt világíthatja meg, hogy Krisztus egyetlenegy és közönséges Egyháza, mely nem emberek, hanem Isten alkotása, miképpen jelent és valósult meg az emberi viszonylatok között. Az egyháztörténelem ítélet a felett, hogy a gyarló és bűnös ember időről-időre mennyire volt képes meglátni az igaz Egyház lelki valóságát és milyen engedelmességgel alkalmazkodott hozzá? Az ítélet mértékét megint nem az emberi szellemből s így nem magából a történetből meríti az ítélő, hanem a Kijelentésből és pedig hit által. Az emberek legzseniálisabb gondolatai az Egyházzal és leghámulatraméltóbb tevékenységei az egyházi élet terén, melyek a fejlődés látszatát viszik bele a történelembe, egyetlen igaz keresztyént sem szabad hogy megtévesszenek az Egyház örök és változhatatlan lényege felől. Ezt a „házat“ az Úr építette és „ha az Úr nem építi a házat, hiába dolgoznak azon annak építői.“ (Zsolt. 127. 1. v.)

Az Egyház történeti képe alatt tehát nem valamely fejlődéstörténetet értünk és amikor vallástörténeti ösképről beszélünk, távolról sem egy emberi-történeti csírára gondolunk, melyből az idők folyamán az Egyház fokozatosan kifejlődött s amely folyamatban Krisztus Egyháza az egyik mozzanat lenne, még ha a legtökéletesebb is.

Mikor rámutatunk a Kijelentés előtti ember keresésére és vergődésére, ezzel egyfelől csak fokozott fényt kívánunk vetíteni Krisztus Egyházára, másfelől utalni kívánunk a Kijelentést előkészítő

Isten ama csodálatos munkájára, mellyel a *Kegyelem edényeit* kiformálta a lélekben az evangélium olaja és bora számára. (Jel. 6. r. 6. v.)

A vallástörténet *három* olyan östényezőt mutat fel, melyek az Egyház képében, mint lényeges alkotóvonások, vannak benne. Ezek: a *szent hely*, a *szent cselekmények*, a *szent nép*.

Az animisztikus-magikus *összemlélet* minden helyet *szent helynek* tekintett, mihelyt az istenivel, az animával kapcsolatba került. Így szent hely lehetett a szántóföld, az út, különösen az útkeresztesződés, a lakóház, a város, a rom, főleg pedig az atyák sírjai és általában a temetők. A szent helyből azonban *kultuszhely* csak akkor alakult, ha *teofánia* fűződött hozzá, melyet esodás eseményben, gyógyító erejű forrás feltörésében, fétis-találásban vagy álomképben, és ehhez hasonlóknban tapasztaltak. Az ősgondolat szerint, ahol az isteni *nyilatkozik*, ott *lakik* is, tehát akarátának megtudásáért oda kell zarándokolni s tiszteletét ott kell gyakorolni. Ezeknek a *természeti kultuszhelyeknek* első kelléke az *oltár*, mely először maga a fétis, majd az Isten asztala. Magát a megjelent, illetve *jelenlevő* Istent szent *kő* (fétiskő, maccéba, obeliszk), szent *fa* (örökzöld fa, tejelő fa, majd a világfa jelképe), szent *forrás* (gázforrás, gyógyforrás) képviselte. A természeti kultuszhelyek erdőkben, berkekben (szent liget, Ördögös-füzes), magaslatokon (bámá, Igykő, Áldókő, Áldomástető, Istenszéke), hegyesúcsokon (Olympos, Istenhegy), forrásoknál (Áldókút, Sugásfürdő, Ördögkút) keletkeztek. Az isteni jelenlétével kapcsolatos félelmes *títokzatosság* az erdők homályos mélyeit, barlangokat, zárt öblöket különösen alkalmassá tette a kultuszhely számára. (Az antik orakulumok.)

A természeti kultuszhelyeken keletkeztek a *mesterséges templom-épületek*. Ezek létesítése már a *kultusz* fejlettebb voltát és a *papság* kialakulását mutatja. Az állandó épületet az istenképeknek az időjárás szeszélyei elől való megvédése, a mindennapi kultusz rendszeressége és a papságnak a szentély közelében lakhatása indokolta. Fontos volt az is, hogy az isteni *szenségét* a tömeg elől elrekkessék.

Az *antik templom* az Isten *lakóháza*, tényleges tartózkodási helye. Maga a szentély többnyire csak szűk és sötét cella, de a kultuszhoz szükséges helyiségek és a papság lakásai, melyek körülveszik, a templomépületet sokszor hatalmas méretűvé teszik. Tipikus az *egyiptomi* ősi szenthely, mely egyrészt az *Isten lakása*, de másrészt a *világ képe* is s mint ilyen, a sajátságos szemlélet folytán *kozmikus* jellegű. Szent *maga* a templom, *magikus* értelemben. A négy világ-sarok, illetve a négy világszél irányában épült, hogy az isteni erők

ajánrhassák és kiáradhassanak belőle. Négyzögű alakja, valamint a szentély és a bejárat égtáji elhelyezése is ehhez igazodik. Az antik templom az a *csomópont*, ahol az isteni erők célt és irányt kapnak, E. Lehmann szerint „a világerők *observatoriuma és laboratoriuma*“. Nevezik „a világ köldökének“ is, mely felé arccal fordulva imádkoznak, a legtávolabbról is, a hívek. (Jeruzsálem, Mekka.)

Az ősi és antik szenthely a maga animisztikus-magikus jellegében *sejtelme és emberi kiábrázolása a másik világnak, az isteni országnak*, mely ezen a *ponton* ér össze a földi világgal. Éppen ezért csakis ezeken a helyeken lehet és szabad ebbe a másik, szent és boldog világba belépni, az Istent megközelíteni, parancsát, ítéletét, vigasztalását hallani, segítségét kérni, haragját engesztelni, jótéteményeit hálálni, neki fogadalmakat adni, vele titokzatos módon egyesülni.

Mindezeknek *módja és rendje a kultusz*. Ez a kultusz is érzéki-magikus jellegű, központjában az áldozat különféle formáival.

Eredeti értelme a *szent nép* ősi fogalmában rejlik és abból következik. A vallástörténet meggyőzően dokumentálja, hogy a Kijelentés előtti emberiségben, mint alaptudat, élt az istenivel való *egység, közösség* meggyőződése. Ennek formája azonban szintén érzéki, animisztikus és magikus képlet volt. Az embert istenéhez a *leszármazás* közössége, a *vérközösség* fűzi. (Halottkultusz, őskultusz, totemizmus.) A vérközösség teszi az emberközösséget Isten népévé, szent néppé. Abban a primitív szemléletben, hogy a vér a lélek székhelye, benne van az *egység* és egyúttal a *különbözőség* tudata is. Az ember nemcsak isteni vér, lélek, hanem *test* is és ez a tény *szakadást, bűnt* idéz elő, a bűn pedig *halált* von maga után. Ha a test nem volna, nem volna bűn és így halál sem, hanem Istennel való (érzékileg képzelt) boldog örökélet. Így tehát a legfőbb teendő a *szakadás megszüntetése, az egység helyreállítása*. Ez azáltal történik, hogy az Isten elszakadt népe *kultuszközösséget* alkot és a *szent helyen*, az Isten szolgáinak segítségével, magikus eljárási módokkal, vagyis a *kultusz* által átadja, visszaadja magát Istennek, egyesül vele, megistenül, szent néppé lesz. Ezáltal *elkülönül* a világtól, más népektől, viszont a szentséget, szintén kultuszi úton *átplántálja*, átörökíti gyermekeire, utódaira.

Hogy van a világban egy *hely* és van egy bizonyos *mód*, amely által az ember *Isten világába* és életébe kapcsolódhatik, hogy ez *visszkapcsolódás* az eredeti tökéletes állapotba, hogy ez nem egyének, hanem a *közösség* lehetősége, joga és kötelessége: *ímc*, ezek a meggyőződések adják az ősi-antik *templom, istentisztelet és gyüleke-*

zet értelmét, a vallástörténeti *ösképet*, mely az Egyházat az időben megelőzte. Ezekben láthatjuk a *Kegyelem edényeit*, melyek a *Kijelentés* számára előre formáltattak, de láthatjuk azt is, hogy a *Kijelentés* világossága, a *Szentlélek* bizonyágtétele, az igaz *hit* nélkül az ember czekebe az edényekbe csak *a maga tévedéseit* öntette bele.

2. Az ótestamentumi előkép

Az ótestamentumi *isteni Kijelentésben* — Krisztus népére nézve csak árnyképben — ki van ábrázolva az *Egyház előképe*.

A *szent hely*, a *kultusz* és a *szent nép* az Ótestamentumban *sajátos értelmet* kapott az antik szemlélettel szemben, noha annak még sok szála nyúlik át beléje. *Az egy igaz Istennel való életközösség öntudata*, a maga előkép-formájában, az Ótestamentum népében gyúlt fel. A *humánus* antik népeivel: a szellem autonómiáját élő *göröggel* és a jogrendet alkotó *rómaival* szemben így *Izrael népe* nemcsak önmagán, de az egész antik világon túl mutat, az idők teljessége felé.

Az *ótestamentumi szent hely* először a *Szent sátorban* jelenik meg (II. Móz. 25. r. 1. v.; 27. r. 21. v.; 30. r. 1—38. v.; 35. r. 4—38 r. 31. v.; 40. r.), másodszor a *Salamon* által épített *Templomban* (I. Kir. 5—6. r.; 7. r. 12—51. v.; 8. r. V. ö. II. Krón. 3. r. 1—13. v. és 5. r. — 6. r.), harmadszor az *Ezékiel látomásában* (40. r. 1—43. r. 27. v.; 45. r.; 47. r. 1—12 v.) Isten *lakhelyének* sok *antik* vonása érvényesül még ezekben, azonban a döntő különbség az, hogy Isten *egyedülisége*, *szellemisége*, *szuverénitása* e vonások felett messze fenn ragyog s a bálványtemplomok helyén egy *szellemi Úrnak* való *szolgálat* mélytitkú jelképrendszere bontakozik ki.

A *kultusz* és a *szent nép* fogalmában pedig a Tórában és a prófétai iratokban egy megrendítő és esodálatos változás tisztul fel, telve a Krisztusban eljövendő világosság derengő sugaraival.

Hogy ezt az előképet tisztán láthassuk, először azt kell megértenünk, hogy *vallástörténetileg* az Ótestamentum nem *egyöntetű*, hanem *rétegződéses*. Közkeletű módon e rétegződéseket *népies*, *papi* és *prófétai* nevekkel jelöljük.

A *népies rétegződés*, vagyis az ősréteg, mely Izrael történeti életében mindvégig döntő maradt, sokszoros vonatkozásban és kölesönösségben van az animisztikus-magikus *összemlélettel*. Ez az a *talaj*, melyen az isteni Kijelentés szétárasztotta magasból jövő fényét.

Az ú. n. *papi rétegződés* tulajdonképpen a népiesnek *rendszere és kodifikálása*, egyúttal azonban magasabb *átvilágítása* is. A *prófétai rétegződés* a *szent ellenzék*, a tisztító és életető *szellem* manifesztációja a másik kettőben, illetve azok ellenében.

A *népies vallásban* felismerhető az eredeti *kéni*, vagyis *babiloni* örökség (holdkultusz, csillagmítosz, éden, alvilág, Istenhegy) és a bevándorolt *héber* hozomány (animizmus, fetisizmus, magia, halott- és öskultusz). Természetesen ez az alapszövedék az ótestamentumi szövegben már csak töredékeiben és emlékeiben bukkan fel.

Magának a már egységes népies vallásnak központjában *Jahve*, az *Úr*, áll. *Nemzeti* isten, Izrael az ő népe, szolgája. Más népeknek is vannak istenei, akik csak a maguk területén urak, *Jahvéval* és Izraellel szemben *idegenek*. *Jahvét* ezért *csak* Kánaánban lehet imádni, de ott viszont *kizárólag* csak őt szabad imádni. (A bálványharcok, Naámán története.) *Jahve* lényege a *ruáh* (szellem), az ember *bászár* (test). *Jahve* és az ember tehát *ellentétek*, a *teremtő* és a *teremtmény* között emberi erővel áthidalhatatlan *távolság* van. *Jahve* szelleme azonban *megszállhatja* és *megszállja* az embert, mint *köböd Jahve*, Isten dicsősége, *visszfénye*. *Láthatóvá* is lehet fény, tűz, köd, füst, felhő alakjában. Isten *mindenütt jelenvaló*, *mindentudó* és *mindenható* *Úr*, ami a népies gondolkozásban azt jelenti, hogy ott jelenik meg, ahol akar, minden titkot kifürkészhet és amit akar, azt kinyilvánítja, végre mindent megtehet, amit akar. *Jelenlétének*, tetteinek jelei a *csodák*. Isten *szent*, ez a szentsége bizonyos értelemben *anyagszerű*, mert aki meglátja, meghal, viszont kiáradhat, rászállhat az emberre s minden rendkívüli emberi tulajdonság éppen ebből származik. E mellett azonban szentsége *erkölcsi* jellegű is, mert *Jahve* igazságos és büntet büntető, viszont *hűséges*, az *igazakat* jutalmazó, a gyöngéket, özvegyeket és árvákat hatalmasan pártfogoló *Úr*. Izrael és *Jahve* között a *leszármazás vérváltsága* van, ennél fogva Izrael *Jahve választott népe*, *szent nép*.

Ezt a közösséget szabályozza a *papi vallás*. A *szent nép kultusközösség*, az egyén csak mint ennek tagja, viszonyul *Jahvéhoz*. Mint ilyen, különös védelem alatt áll, ha Istent féli, neki hódol, a nemzeti szokásokat hűségesen megtartja. Ez a *hűség* csak a kultusközösségen belül feltétlen, teljes odaadást követelő köteleesség, az ellenséggel szemben a következetesen végbevitt bosszúállás a parancs.

A *közösségi kultusz* lényege a *szolga* magatartása és cselekvése *Urával* szemben, az *Úr* kedvére teljesített *abóda*, szolgálat, melyet azonban csak az általa előírt, kijelentett és szentesített *módokon*

szabad végezni. Ettől függ az ő *viszonzása*, az áldás. A kultusz *legkisebb* részletei éppen olyan fontosak, mint a *legnagyobbak*, a kivitelben jellemző a *kínos aprólékosság*, mely fontosabb az erkölcsi követelményeknél és a létérdeknél is. A kultuszt a *Tóra*, a Törvény tartja össze és szabályozza, mely Isten Kijelentése, Igéje. *Az üdv* kizárólag a törvény betöltésétől függ. Ebből következett a judaisztikus zsidó vallás esődje, mert teljesíthetetlen szövevényévé vált a kultikus szabályoknak s a törvénymagyarázatban létrehozta a szörszálhasogató *rabbizmust*.

A törvényben legfontosabb a *szensség törvénye*, melyet *Kecske-méthy* István így fogalmaz meg: a *szent* mindig *tiszta*, a *tiszta* vagy *szent*, vagy *közönséges*, a *közönséges* vagy *tiszta*, vagy *tisztátalan*, a *tisztátalan* mindig *közönséges*. A kultusz főcélja éppen a megtisztátalánított *szensség helyreállítása*, amelyet *tisztulási eszközök* (víz, vér, veres tehén hamva, tűz) és *eljárások* (mosakodás, áldozatok, kiirtás) által visznek végbe. A *szensséget izolálni* kell a tisztátalan világtól s ezért a *szent nép* köteles elszigetelni magát más népektől, valamint saját népének tisztátalan, azaz *bűnös* egyedeitől. *A bűnfogalom* az Istentől való elszakadás és ellentét érzéki-magikus, *naturális* felfogását mutatja, melyet csak a kultuszközösségre korlátozott erkölcsi parancsok enyhítenek, ehhez képest a *váltság és üdv* is magukon hordozzák egy *természeti nacionalizmus* minden jellemvonását.

A kultuszközösség vezetője és őre a *papság*. Eredeti hivatása a *szent* helyek és tárgyak őrzése, azután a *szent és tisztátalan* dolgokban való tájékoztatás, a szertartások tanítása és végzése, tovább a jogrend alkotása és végre, mint mindennek summája, a *közvetítés* Jahve és a nép között. Ennek kiábrázolása, esüspontja a *főpap áldozata* a nagy engesztelési ünnepen.

A *próféták* ebben a kultuszközösségben és ez ellen, *küldetés* alapján képviselték Jahve *szuverénitását*. Számukra Jahve *egyedüli* Isten, vele szemben csak hamis, semmis istenek lehetnek. Szakítanak az *istenképek* minden érzéki formájával. A *Teremtővel* szemben nemcsak az egyes ember, nemcsak a nép, hanem az *egész világ teremtménye*. Jahve *világteremtő*, fenntartó és kormányzó Úr, Akarat, Személyiség, teljességgel *Szellem*. *Lényege* bölcsesség, igazság, jóság, *szensség*. *Imádása, szolgálata* tehát nem merülhet ki, nem is állhat az érzéki kultuszban, hanem csakis az *erkölcsileg szent életben*. Radikálisan elvetik a *vérközösségen* alapuló kiválasztás gondolatát s azt hirdetik, hogy Jahve *szabad kegyelméből* választotta ki magának Izraelt, hogy „*népek világossága*“ legyen. A *próféták megvetik a kultuszt*.

mert szerintük az *erkölcsi* bűn ellen a *rituális* szentség hiábavaló. Hirdetik a hűtelen nép *elvetését*, mert Jahve, amint nem érdemeiért, hanem konoksága dacára választotta Izraelt, úgy *más népet* is választhat a maga céljaira, ha Izrael hűtelen és hálátlan lett. De azért szívük szerint *Izrael fia* ők: a *megtérő maradéknak* üdvidöt prófétáinak.

Így a prófétizmus a népies-papi kultuszközösség ítéletében már a *szellemi* Istent *lélekben* imádó, a szentséget *erkölcsi* értelemben megvalósító *szent nép*, az *Egyház* látomását vetíti előre. A *szent hely*, Isten temploma a *lélek* lett, a *szent cselekményekből* erkölcsi *élet* és a *szent népből* lelki *közösség*.

A *lepel*, ami még areukat fedte (II. Kor. 3. r. 13—18. v.), egyrészt az a *korlátozottság* volt, hogy szemléletük csak *saját* népükre irányult, másrészt az, hogy gondolataik fenséges körvonalai még csak *követelményeket* mutathattak fel, de a megvalósítás *erőforrásait* csak ígérhették. Az a *szent hely*, az az *Istentisztelet* és az a *közösség*, melyet *egyedül* nevezhetünk *Egyháznak*, csak akkor ölthetett *testet*, mikor a *Fej*, Krisztus megjelent. Ezért, mint énekünk mondja: „a próféták elhallgattak, Krisztus a testben eljött.“

3. Az Egyház az Evangéliumban

A *Zsidókhöz írt levél* 8—10. részében Krisztus főpapsága és Egyháza úgy áll előttünk, mint tökéletes betöltője, egyben azonban ellentéte is az ótestamentumi kultuszközösségnek. „A törvényben a jövő jóknak árnyéka, nem maga a dolgok képe van meg.“ (10. r. 1. v.) Az ótestamentumi papság „a mennyei dolgok ábrázolatának és árnyékának szolgált.“ (8. r. 5. v.) Krisztus igaz főpapságában, egyetlenegy áldozatában a valódi szentélybe: a mennybe nyílt meg az út. (10. r. 12—21. v.)

Az *Egyház evangéliumi értelme* e szerint az, hogy Krisztus az ótestamentumi előkép lelki, szellemi megvalósítója s ezzel végérvényesen el is törölte az ótestamentumi kultuszközösséget. Az Ótestamentumban benne van az Istennel való üdvközösség ígérete, mint jelkép, a beteljesedés pedig Krisztusban van. Ez a beteljesedés azonban teljes újszerűséget is jelent, mely még a próféták gondolatvilágával szemben is egészen más, soha nem ismert valóság.

Az Egyház evangéliumi jelentését elsősorban az „*Isten országa*“, a „*Mennyeknek országa*“ kifejezések határozták meg. Ezeknek eredeti értelme Isten *uralma*. Isten országa ott van, ahol az ő *akarata* érvé-

nyesül, ahol ő *uralkodik*. Maga a képzet Krisztus korának váradalmaiban már ismert és közhasználatú volt, azonban ő, éppen úgy, mint a Messiás-képzeteknek, ennek is teljesen új és más tartalmat adott.

Isten országa elsősorban Isten *jelenlétét* foglalja magában. Ahol Isten jelen van, ott mint Akarat van jelen s uralma a neki való *engedelmességben* érvényesül.

Ilyen értelemben kezdődik Krisztus igehirdetése ezzel: „Térjetekek meg, mert elközelgett a mennyeknek országa.“ (Máté ev. 4. r. 17. v.) Krisztus tehát Isten országát nem kötötte szent *helyhez*, szent *cselekményekhez*, hanem tértől, időtől és formától függetlenül az *Istennek meghódoló lélekben* jelölte meg annak székhelyét. Ezért az Isten országa mindig van és mindig eljövendő. („Jöjjön el a te országod.“ „Keressétek először Istennek országát és az ő igazságát.“ Máté ev. 6. r. 10., 33. v.)

Az evangéliumi Egyház, vagyis az Istennel való *lelki közösség* a *János evangéliuma* 4. r. 21—24. verseiben van teljes világossággal meghatározva, mind vallástörténeti, mind ótestamentumi árnyképeivel szemben: „Eljő az óra, amikor sem nem ezen a hegyen, sem nem Jeruzsálemben imádjátok az Atyát. Ti azt imádjátok, a mit nem ismertek, mi azt imádjuk, a mit ismerünk: mert az idvesség a zsidók közül támadt. De eljő az óra és az most vagyon, a mikor az igazi imádók *lélekben és igazságban* imádják az Atyát: mert az Atya is ilyeneket keres, az ő imádóit. Az Isten lélek: és a kik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.“

Az Istennel való és minden antik feltételtől függetlenített lelki közösség az evangéliumi Egyháznak *alapvető és legáltalánosabb* jellemvonása, mely szerint *Isten uralkodik a neki meghódolt és engedelmeskedő lélekben*.

Azonban Istennek ezt az uralkodó jelenlétét a lélekben közelebből megvilágítja és mintegy rögzíti az evangélium, határozottan rámutatván ennek az általános lényegnek voltaképpen, realizált *megtestesülésére*. A *Márk ev.* 3. r. 13—15. v.-ben Krisztus „*magához szólítja*, a kiket akar vala és *hozzámenének*. És *választa tizenkettőt*, hogy *vele legyenek* és hogy *kiküldje őket prédikálni*. És *hatalmuk legyen* a betegeket gyógyítani és az ördögöket kiűzni.“ A *Máté ev.* 11. r. 28—30. v.-ben *magához hívja* a megfáradottakat és megterhelteket: „*Jöjjetek én hozzám mindnyájan . . . és én megnyugosztalak titeket*.“ A *Luk. ev.* 17. r. 20—21. v.-ben az Isten országának eljöveteléről így nyilatkozik: „*Imé az Isten országa közöttetek van*.“

Ezek a kijelentések mutatják meg az Egyház evangéliumi értel-

mét, mely szerint az *Egyház ott van, ahol Krisztus van*, aki Isten jelenléte, uralma, királysága köztünk és bennünk. Az Egyház tehát *Istennel a Krisztusban való lelki közösség*.

Az Isten országának Krisztus ígéhirdetésében kétségtelenül van egy *eschatologikus* jellege és értelme is, a világ végével kapcsolatban. (Máté ev. 24. r.) A példázatok közül a konkolyvetés, a mustármag, a kovász, a gyalom (Máté ev. 13. r. 24—33. és 47—50. v.) szintén arról beszélnek, hogy Isten országa hirtelen, váratlan, csodamódon fog megjelenni és hogy eljövetele a végítéletet jelenti. Azonban ezek a vonatkozások már *nem az Egyházra* érvényesek, mint e világban harcolóra és munkálóra, hanem Isten *mennyei* országára, melynek megvalósulása tulajdonképpen az Egyházat *szükségtelenné* teszi. Ezt az Isten országát is nevezik Egyháznak, de mennyei, *diadalmaskodó Egyháznak*, mely már nem tartozik az Egyház *történeti* képéhez.

Az evangéliumi Egyház fentebb jellemzett lelkisége azonban még kiegészül egy döntőfontosságú vonással. Az Istennel való lelki közösség *egyéni* kapcsolódás útján létesül ugyan, de *nem egyéni ügy* és nem egyénenként szétszakadozott hódolás Isten akaratának Krisztusban. Ezesetben nem is volna Egyház. Krisztus pedig az egyéni hit bizonyoságtévő sziklájára *Anyaszentegyházat* alapított, melyen a pokol kapui sem vesznek diadalmat és amelyben a mennyek országának kulcsai, a megkötés és oldás hatalma van. (Máté ev. 16. r. 15—19. v.) *Az Egyház közösség* az Isten uralmának engedelmességek között. Ez a közösség mindenekfelett *akaratközösség*, melynek *alaptípusa* legalább két léleknek a földön minden dolog felől való megegyezése, mint az imádság meghallgatásának feltétele. (Máté ev. 18. r. 19. v.) Ez természetesen csak a minimumot jelenti, de egyúttal rámutat a hívő akaratközösségnek már *legkisebb formájában* is határtalan lehetőségeire: „Amit csak kérnek, megadja nékik az én mennyei Atyám.“ (u. o.) Azonnal továbbmegy azonban és így szélesíti ki az akaratközösséget: „Mert ahol ketten, vagy *hármán* egybegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.“ (20. v.) Világos, hogy itt nem a *szám* a fontos, hanem az ő nevében való *egybegyűlés*, közösség ténye, mely a legkisebb akaratközösségtől a legtágabbig az ő jelenlétének feltétele, vagyis *az Egyház létesítő tényezője*. Ebből nyilvánvaló, hogy Krisztus az evangéliumban meghatározta a *módot és a formát*, mely szerint az Egyháznak alakulnia kell. *Az Egyház formája a gyülekezet*, létmódja pedig a Krisztusban hívő akaratközösség, „a szentek egysége.“ Csakis így érthetjük meg, hogy a Krisztus tulajdon szavaival rendelt *gyülekezeti egyházfegyelem* (Máté ev. 18. r. 15—18. v., a fentebbi

verseket közvetlenül megelőzően), nem valami emberi okoskodásból keletkezett későbbi betoldás, hanem a Krisztus egyházalapításának *önhitelességű* alapokmánya, mely félreérthetetlenül magyarázza meg a Péternek adott kulcsok — hatalmát. A világtörténelmet csináló szó: „Te Péter vagy és ezen a kösziklán építem fel az én anyaszentegyházamat . . . és neked adom a mennyek országának kulcsait“, nem Simonnak, a Jóna fiának, a testnek és vérnek szólott, hanem a mennyei Atya kijelentését boldogan halló *hitnek*, amely *bizonyosságot tesz* a mellett, hogy „Te vagy a Krisztus, az élő Istennek Fia.“ Ez a *bizonyosságot tevő hit* a „petros“, a „köszikla“, mely alapja lehet és lesz mindazon lelkek közösségének, gyülekezetének, akik ebben az igaz hitben megegyeznek. Ez a gyülekezet, az Egyház éppen e *megegyezés* folytán bírja és gyakorolja a fokozatos egyházfegyelem, az oldás és kötés hatalmát.

Mindezekből az is nyilvánvaló, hogy az evangélium nem ismer és nem rendel intézményes Egyházat, vagyis *üdvintézményt*, sem olyan kultuszközösséget, melyben az üdveselekmények *ex opere operato* hatnak, sem olyan jogi szervezetet, melynek politikai értelmű *imperiuma* lenne az emberi viszonylatok saját hatalmi körében való szabályozására.

4. Az Egyház az apostoli iratokban

1. Az *Apostolok cselekedeteiről* írott könyvben, a keresztyén Egyháznak ebben a csodálatos születési anyakönyvében, láthatjuk a történelemben lépendő *missziói Egyháznak* alapítását. Krisztus tulajdon szavaival történik ez, mikor mennybemenetele előtt utoljára van együtt tanítványaival, az apostolokkal. Az 1. r. 6—8. v. szerint: „mikor azok egybogyűltek, megkérdeék őt, mondván: Uram, avagy nem ez időben állítod-e helyre az országot Izraelnek? Monda pedig nékik: Nem a ti dolgotok tudni az időket, vagy alkalmakat, melyeket az Atya a maga hatalmába helyeztetett. Hanem veszték erőt, minekutána a Szent Lélek eljő reátok: és *lesztek nékem tanúim* úgy Jeruzsálemben, mint az egész Judeában és Samariában és *a földnek mind végső határáig.*“

Ez a kijelentés az eschatologikus Isten országát kiveszi az emberi dolgok közül, mint Isten titkát. E helyett azonban *az ő ügyét* állítja apostolai elé. Az apostoli Egyház tehát *Krisztus ügyét* jelenti. Ennek az ügynek igazi hordozója és vezére a Szentlélek, aki erőt ad a ki-

választottaknak, hogy Krisztus tanúi legyenek és pedig a föld végső határáig. Krisztus ettől fogva, mennybemenetele után, e földön ott van, ahol az ő tanúi vannak, és mindenütt ott lesz, ahová ezeknek a tanúknak élő láncza elér. Az Ap. Csel.-ben tehát az *Egyház a Krisztust megjelenítő, élő tanúk seregét* jelenti.

A missziói Egyház egyenes folytatása, örököse az evangéliumi Egyháznak, mert benne Isten uralmát továbbra is és örökre *Krisztus* jelenléte valósítja meg, esak hogy most már az ő *tanúiban*.

Ezen a missziói Egyházon belül az Ap. Csel.-ben érvényesül a *gyülekezet* életformája is, mint gyümölcs, eredmény. (Leírása: 2. r. 42—47. v.; 4. r. 32—37. v.; 5. r. 1—11. v.; 9. r. 31. v.; 16. r. 5. v.)

Az első, vagy öskeresztyén gyülekezet formája és élete több, mint példa. Az a gondolat, hogy a reformáció örök célja ennek a gyülekezetnek helyreállítása, csak bizonyos értelemben és csak bizonyos határig helyes. Az első keresztyén gyülekezet a maga sajátosságában páratlan, soha többé nem ismétlődhetik meg a történelemben, mert beletartozik a *Kijelentés* világába, körébe. Mint ahogy nem lehetnek többé apostolok (és az „apostoli“ elnevezés az Egyház bármely szolgálja munkásságára teológiailag meg nem engedhető elszólás), éppen úgy nem lehet többé olyan gyülekezet sem, mint amilyen az első keresztyén gyülekezet volt. Így többek közt nem lehet példa az öskeresztyén *kommunizmus* sem, mely egyetlen, meg nem ismétlődő jelenség, célja nem a javak elosztása, hanem jelentéktelenné tétele, megsemmisítése, vagyis a szeretetnek való átengedése volt.

2. *Pál apostol* igehirdetésében és missziójában az Egyháznak sokoldalú, gazdag képe bontakozik ki. Különösen fontosak erre nézve a *Korintusiakhoz írt első*, az *Efézusiakhoz* és a *Kolossébbeliekhez* írt levelek.

Ezekben az Egyház *élő organizmus*, mint az *emberi test*, vagy más képpel kifejezve, pontosan, arányosan megtervezett és felépített épület, mint a *templom*. Egy harmadik képe a *mozgó, harcoló sereg*, mely Krisztus ügyéért küzd a Bűn ellen. *Krisztus teste, temploma, vitéze*, ezek a képek az Egyház *belső egységét, organikus tagoltságát, összeműködését, fegyelmezettségét és hősiességét szemléltetik*. Ezek képek ugyan, de nem pusztá hasonlatok, mert az analógiák által lényeges valóságot fejeznek ki.

Az *I. Kor. 12. r.* a lelki ajándékok tárgyalása rendjén beszél az Egyházzal, mint *élő organizmusról*. Kiindulása az, hogy „*Senki sem mondhatja Úrnak Jézust, hanem csak a Szent Lélek által.*“ Krisztus testének részeseivé tehát csak a Szentlélek tohet. Tőle valók a ke-

gyelmi ajándékok, a szolgálatok és cselekedetek az Egyházban, amelyek különfélék, de a Lélek, az Úr, az Isten egy és ugyanaz, aki a kijelentést haszonra adja. A lelki ajándékok: hit, gyógyítás, csodatevő erő, prófétálás, lelkek megítélése, nyelvek nemei, nyelvek magyarázása. Ezek azonban úgy illenek és működnek össze, mint a test tagjai, hogy ugyanarról, egymásért gondoskodjanak. A lelkek tehát ajándékaikkal Krisztus teste és tagjai rész szerint, együttsszenvedésre és együttörvendezésre. Az Egyház életében Isten rendelése szerint munkálkodnak az apostolok, próféták, tanítók, csodatevők, gyógyítók, gyámolok és kormányok.

Az Efez. 1. r. 17—23. v. Krisztust, mint az *Egyház Fejét*, az Egyházat, mint *Krisztus testét*, teljességét mutatja fel. *A 4. r. 4—6. v.* az Egyházban érvényesülő *egységet* emeli ki: „Egy a test és egy a Lélek, miképpen elhivatástoknak egy reménységében hivatottok el is; egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség; egy az Isten és mindeneknek Atyja, a ki mindeneknek felette van és mindenek által és mindnyájatokban munkálkodik.“ *A 4. r. 15—16. v.-ben* az Egyház, mint *növekedő test*, a maga életfolyamatában áll előttünk: „Az igazságot követvén szeretetben, mindenestől fogva nevedjünk Abban, a ki a fej, a Krisztusban; a kiből az egész test, szép renddel egyberaktván. és egybeszerkesztvén az ő segedelmének minden kapcsaival, minden egyes tagnak mértéke szerint való munkássággal teljesíti a testnek nevedését a maga fölépítésére szeretetben.“ *Az 5. r. 23—32. v.* Krisztus és az Egyház viszonyát a titokzatos *házasság* kapcsolatának mondja.

A 2. r. 19—22. v. nevezi az Egyházat *élő kövekből* felépülő *templomnak*, melyben Krisztus a *szegelethő*.

A 6. r. 11—18. v. a *lelki fegyverzetben* harcoló Egyházat állítja eléink.

A Kolossé. 1. r. 18. és *a 2. r. 19. v.* megismétli a Fej és test kapcsolatát az Egyházban.

3. A *Péter apostol* két levelében igen fontos kijelentések vannak az *élő, lelki Egyházzal*, és pedig az *I. 2. r. 5—10. v.* egyesíti magában Pál leveleinek legjelentősebb kifejezéseit s beszél a lelki házról, mely élő kövekből építetik fel, a szent papságról, a választott nemzetségről. *A II. 1. r. 16—19. v.*, mely főként az *igehirdetésre* nézve döntő helye a Szentírásnak, a Krisztus hatalmának és jelenlétének megnyilatkozását hangsúlyozza, mint az Egyház lényegét.

A Jelenések könyvében is vannak, a *12. és 21. r.-ben* kijelentések az Egyházzal, de főleg annak *eschatologikus* formáiról, mint a

„napbaöltözött asszony“, aki az utolsó idők szenvedő Egyházát, és a „Bárány felesége“, a „Mennyei Jeruzsálem“, amelyek a diadalmas-kodó, mennyei Egyházat szemléltetik.

5. A történeti Egyház keleti és nyugati típusa

A történeti keresztyén Egyház kialakulásának voltak olyan emberi feltételei is, melyek a világ összes vallási alakulatai közül egyedül az ő körében található meg s az isteni Kijelentés emberi kifejezésében és a világba való átplántálásában biztosították számára a győzelmet mindazon vallási formák felett, melyek között fellépett és szétterjedt.

Ilyen feltétel volt elsősorban a görögségtől örökölt *filozófiai szellem*, mely lehetővé tette a *dogmaalkotást*, ilyen továbbá a *szociális szellem*, mely az *egyházi szervezet és társadalom* felépítésének volt lehetségesítő tényezője.

Éppen ezek a feltételek lettek azonban okaivá annak, hogy a történeti Egyháznak a reformációig két fő típusa formálódott ki, melyek aztán el is szakadtak egymástól. Ez a két fő típus: a *keleti* (görög keleti, ortodox) és a *nyugati* (római katolikus) Egyház.

A két típus *szétválásának*, az egyháztörténelem tanítása szerint, egész csomó külső, politikai, emberi oka volt s ebből érthető, hogy maguk a kodifikált különbségek *nem mondhatók valóban lényegesnek*.

Egyházalkotmányi és szervezeti szempontból a keleti típust a nemzeti metropolitaság és patriárkátus teszi a pápasággal szemben, valamint az, hogy a keletiek az Egyház kormányzásában a világi elemnek is részt adnak s istentiszteletük azon részeiben is anyanyelvüket használják, melyeknél a nyugati Egyházban a latin nyelv érvényesül. A nyugati cölibátussal szemben a keleti Egyház megengedi papjainak, felszentelésük előtt, a házasságot.

Dogmatikai szempontból a keleti Egyház tagadja a Szentléleknek a Fiútól is való származását s nem fogadja el a purgatorium tanát. *Kultuszában* pedig szobrokat nem, csak festett képeket használ.

Ezek és több részletkülönbség, melyeket itt mellőzhetünk, természetesen nagyon messzevivő következményekkel járnak a két Egyház gyakorlati életében, azonban mégis hangsúlyoznunk kell előbbi állításunkat, hogy a lényegbeli különbséget a kettő között nem ezek képezik. Sőt, azt kell mondanunk, hogy ezek dacára a két típus igen

alapvető dologban *egyeznek*: az Egyház mindkét típusában *üdvintézmény*, Krisztus műve mind a kettőben bele van dolgozva az ex opere operato üdvközlés rendszerébe s ebben a keleti és nyugati Egyház egyformán *örököse* a vallástörténeti ősi és antik hagyománynak.

Az Egyház lényege szempontjából az igazi különbség e két típus között a *liturgikus* és a *politikus* szellem különbözősége.

A keleti Egyház merő liturgizmus. Célja az embernek *e földön* való beleiktatása az isteni lényeg *halhatatlanságába* s ehhez egyetlen utat ismer és gyakorol: *a sakramentumok* misztériumai útján *Istennel minél gyakrabban egyesülni*. E mögött az az antik meggyőződés áll, hogy az ember nyomorúsága *végességében*, halandóságában áll és abból származik, ezt tehát legyőzni, megszüntetni — éppenúgy, mint ahogy az antik misztérium-vallások is célozták — csak az Isten halhatatlan lényének felöltözése, magunkbaszívása által lehetséges. Nem egyszer és egyszerre, hanem *állandóan*, folytonosan *ismételve*, míg teljességre jut. *Az Egyház arra való* és feladatát azzal tölti be, hogy az Istennel való e sakramentális egyesülésre *folytonos és állandó lehetőséget ad*. Ez a lehetőség *a gazdag liturgiában* nyújtott sakramentum. A szent eselekmény-rendszer sűrűjében *a bűn* fogalma és jelentősége másodlagossá válik a fizikai végesség, az ebből következő szenvedések s ezek liturgikus úton való legyőzése mellett. Természetesen másodlagossá, nem rossz, de nem is fontos tevékenységgé törpül az Egyház *erkölcsi, kulturális, szociális* munkája is. Mindazáltal az Egyház *a világtól* nem különül el, sőt egybeolvad vele éppen a kultikus megistenülés által, úgy hogy a keleti Egyházat a Szentírás kiválasztó, üdvözítő és kárhoztató Kijelentésével szemben bizonyos *optimisztikus panteizmus* jellemzi.

A nyugati Egyház ezzel szemben *aktív, politikus típus*. Politika alatt itt nem a szó közönséges értelmében vett *világi* politikát értünk, hanem az Egyház *igényét a lelkek feletti szervezett impériumra*. A nyugati Egyház *evangéliumi* gyökere a lelkekért való *felelősség erkölcsi* öntudata és vállalása. Benne világosan él az a meggyőződés, hogy az embert Istentől elválasztó nyomorúság lényege nem a fizikai halandóság, végesség, hanem az erkölcsi természetű *bűn*, úgy is, mint eredendő bűn és úgy is, mint személyes adósság. A lelkeket tehát *az örök kárhozattól* kell megmenteni és *ezért* van, *erre* való az Egyház. Mint ilyen, *a világtól elválasztott, önálló és világfeletti*, Isten rendeléséből *birtokolja* és adja a bűnök hocsánatát, *közli* az üdvöt. Az üdvközlés itt is sakramentális, de ennek jellege egészen más, mert elsősorban a vezeklésre és a jóeselekedetekre irányul. A nyugati Egyház

impériuma a lelkek felett éppen ezért kiterjed a megváltoztatandó világ egészére is, a *kulturális, szociális, jogrendi és politikai élet önkörében* való szabályozására. A keleti Egyház passzivitása helyébe itt harcias aktivitás lép: az üdvszerzés megszervezése, szabályozása és propagandája.

Az Egyháznak, mint üdvintézménynek e két típusával szemben áll a harmadik: a reformáció által érvényesített *evangéliumi Egyház*.

6. Az Egyház Kálvin tanításában

Kálvin az Institutio Negyedik könyvében foglalkozik az Egyházzal, e cím alatt: „Azokról a *külső gyámolító eszközökről*, melyekkel Isten minket Krisztus társaságába hív és abban megtart.”

Az I. fejezet szól „Az *igaz Egyházzól*, amellyel egységben kell élnünk, mivel minden istenfélő embernek anyja.” Az Egyház alapításának indoka a mi tudatlanságunk, restségünk, hiábavalóságunk, melyek miatt *külső* segítőeszközökre szorulunk a hit felkeltése és nevelése céljából. Ezeket az eszközöket Isten az Egyház gondjaira bízta. Ilyenek a *hivatalok*, mint a pásztori és doktori tiszt, ilyenek a *sentségek*, melyek által Isten a mi felfogásunkhoz alkalmazkodva, a hozzávaló közeledésre módot ad. Ezeknek a javaknak sáfársága megkívánja az Egyház *kormányzását, rendjét és hatalmát*.

Akiknek Isten atyjuk, azoknak az Egyház anyjuk, *nevelőjük*, míg hitük célját el nem érik. A *közönséges* keresztyén Anyaszentegyház alatt nemesak a látható Egyházat kell érteni, hanem Istennek *minden választottait*, azokat is, akik már meghaltak. Hinni pedig azért kell benne, mert Isten fiai és a gonoszak között sokszor semmi különbséget nem lehet észrevenni. Az Egyházat ezért *egyedül Isten ismeri*, akinek titkos elválasztásán alapszik. Az elválasztottakra azonban nem mint egy *tömegre* kell gondolnunk, hanem mint *egységre*, melybe mi is be vagyunk oltva s melytől örökségünk függ. *Katolikus* az Egyház, mert nem osztható részekre, mint maga Krisztus sem, aki az Egyháznak, mint testének, feje. Tagjai tehát nemesak az örökéletre, hanem az Istennel Krisztusban való *közösségre* vannak elhíva. Isten a Krisztus halálának gyümölcsét, a maga Egyházát, *mint egy rejtekben*, megőrzi, bár a látszat az, hogy az Anyaszentegyháznak maradványa sines a földön.

Az Egyház, mint a *szentek egyessége*, a *külső Egyházat* jelenti,

melyben ki-ki Isten minden fiaival testvéries egyetértésben köteles élni, az Egyháznak tartozik megadni az őt megillető tiszteletet és úgy viselkedni, mint Krisztus nyájának tagja. A látható Egyház feltevéle tehát az, hogy a tagok Isten jótéteményeit egymással *kölcsönösen közlik*.

A tagok hitében az üdvösségnek olyan szilárd alapja van, mely soha meg nem semmisülhet. Az Egyházzal való közösség tehát *megtart* minket Isten társaságában. Ez a tény nem változhatik meg, mert a tagok, Isten elválasztásából kifolyólag össze vannak kötve a fejjel: Krisztussal. Isten ígéretei az Egyházhoz vannak kötve s ezért, *amíg az Egyházban vagyunk*, tudjuk, hogy az igazság a mi részünkön van. *A közösség a mi vigasztalónk*, mert Isten ajándékai neki lévén ígérve, a miénkek is, akik a közösség tagjai vagyunk.

Mivel az Egyház a hit tárgya és felülmúlja értelmünket, az sem szükséges, hogy szemeinkkel lássuk. Nem az a mi dolgunk, hogy a megvetetteket megkülönböztessük az elválasztottaktól, mivel ez egyedül Istenre tartozik, hanem hogy a Krisztussal való közösségben *bizonyosak legyünk* arról, hogy Isten minket saját és tulajdon birtokává választott.

A látható Egyház megismerése azért hasznos és szükséges, mert ő az anya, aki minket méhében hordozott, világra hozott, táplál, őriz és oltalmaz mindvégig. Gyöngeségünk miatt egész életünket, mint tanítványoknak, ebben az *iskolában* kell töltenünk. Kebelén kívül *bűnbocsánatot, üdvösséget* nem remélhetünk. Az Egyháztól való *el-pártolás* mindig veszedelmes, mert *Isten kegyelme* az Ige szerint az ő nyájára szorítkozik.

Isten tehát azt akarja, hogy mi az Egyház nevelése alatt serdüljünk férfiúvá, a nevelés *módját* pedig a *pásztori igehirdetésben* szabta meg. Mindenkinek esendes és tanulékony módon kell magát rábíznia az erre rendelt doktorok kormányzására. Ez Isten türelmét és szelídségét mutatja, azt az egyedülálló kiváltságot, amelyben csak az ő gyermekei részesültek, hogy mennydörgés helyett igehirdetésnek kell engedelmeskednünk. Az Egyház *első és legfőbb üsmertetőjegye* tehát az *igehirdetés*, melynek erejét az adja meg, hogy szerzője Isten és ő Lelke által ígéri annak gyümölcsét. Az igehirdető egyházi szolga csak eszköz, aki által Isten munkálkodik.

Az elmondottak alapján megállapítható, hogy a Szentírás *kétféle értelemben* beszél az Egyházzal: először, mint *Isten fainak*, Krisztus igaz tagjainak világ kezdetétől fogva *elválasztott seregéről* (igazi, láthatatlan Egyház), másodszor, mint *a földön szétszórt embe-*

rek sokaságáról, akik az egy Isten és Krisztus tiszteletét vallják, keresztség által felavattattak a hitre, úrvacsora által bizonyosságot tesznek az egységről, tiszteletben tartják az Ige hirdetésére Isten által alapított szolgálatot (látható Egyház). Az elsőkben hinnünk kell, a másodikra figyelni és a vele való egységet úpolni vagyunk kötelesek.

A dolog természeténél fogva a továbbiakban mindig a látható Egyházzal beszél Kálvin, de sohasem a nélkül, hogy a láthatatlanba vetett hit megítélő erejét mellőzné.

Kénytelen is erre, mert bár azt, hogy kik igazán szentek, egyedül csak Isten tudja, mégis nekünk az Egyház tagjaiul kell ebismernünk mindazokat, akik a hit megvallásával, életük példájával és a szentségekben való részesedésükkel velünk együtt ugyanazon Istent és Krisztust tisztelik.

Ezért, mondja Kálvin, ha azt látjuk, hogy valahol Isten Igéjét őszintén hirdetik és hallgatják, ahol a szentségeket Krisztus rendelése szerint kiszolgáltatták, ott minden kétséget kizárólag megvan Istennek valamiféle Egyháza. Ezek a tevékenységek sohase lehetnek gyümölestelenek és Isten áldása folytán mindig kedvező eredményt hoznak létre. Az Egyház e kétségtelen jegyei folytán annak tekintélyét megvetni, intelmeit visszautasítani, tanácsainak ellenszegülni, feddését kigúnyolni büntetlenül senkinek sem szabad, annál kevésbé tőle elpártolni, egységét megbontani. Az Egyház ugyanis öre annak, hogy Isten igazsága a világból ki ne pusztuljon. Isten általa mutatja meg magát, mint Atyát, aki minket lelki eledellel táplál s gondoskodik üdvösségünk előmozdításáról. Az Egyháztól való elszakadás Istennek és Krisztusnak megtagadása, megsértése annak a házasságnak, amelyet Isten egyszülött Fia velünk kötni méltóztatott.

Az igehirdetésben és a sakramentumok szabályszerű kiszolgáltatásában Kálvin szerint annyira elészséges módon jellegződik az Egyház, hogy jelenléte egyebekben való még oly sok fogyatkozás dacára is bizonyos, sőt még akkor is, ha a tudomány egyes nem kötelező részeiben tévedések vannak.

Ezt pedig azért hangsúlyozza ismételten is, mivel az igehirdetés és a sakramentumok képezik a kulcsokat, melyekkel az Egyház szolgálai naponként forgolódnak a tagok között, a bűnök bocsánatára. Márpedig az Egyház arra való, hogy mi, akik fel vagyunk véve és be vagyunk oltva az ő testébe, Istennek jósága folytán, Krisztus érdemeinek közbenjárására és a Szentlélek megszentelése által naponként

részesüljünk a bűnök bocsánatában. És itt Kálvin, a fejezet 23—29. pontjaiban *a bűnbocsánat döntő jelentőségének* gyönyörű igazolását adja s az Egyházat valódi *evangéliumi* módon jellemzi, mint az *el- veszettek megkeresőjét és a betegek orvosát.*

Mindig voltak és vannak olyanok, akik az Egyháznak e legfőbb feladatát mellőzve, *a tan részleteit és a szentség aprólékos külsőségeit* állították előtérbe s ebben *túlzott szigorúságot* tanúsítottak. Kálvin erre vonatkozólag kijelenti, hogy a túlságos szigorúságnak inkább a *kevelység, dölyf* és a szentségről való *hamis vélekedés*, mint az igazi szentség és az arra való igazi törekvés a forrása. Az Egyház megítélésében sokkal fontosabb az *isteni*, mint az *emberi* ítélet. *Két dologhoz* kell azért állhatatosan ragaszkodnunk: *semmi mentsége* annak, aki az Egyházzal való külső közösséget ilyen szigorúság hangoztatásával *önkénynt* szakította meg és hogy *mások vétkei* nem lehetnek akadályai annak, hogy *mi* az Egyházban, az Isten által rendelt szertartások szerint hitünkről vallást tegyünk.

A VIII. fejezetben szól Kálvin *az Egyház hatalmáról* a hit dolgában.

Az Egyháznak csakis *lelki* hatalma van. Ez vagy *a tudományban*, vagy *az igazságszolgáltatásban*, vagy *a törvényhozásban* nyilvánul. (Az Egyház *tanítói, bírói* és *kormányzói* hatalma.)

Az Egyház *tanítói hatalma* és tekintélye a hit tanainak megállapítására és azok magyarázatára terjed ki. Ez a hatalom azonban mindig csak építésre és sohasem rombolásra adatott, hordozói nem többek, mint Krisztusnak és benne az ő népének szolgálói. A szolgák pedig tisztelik az ő Uruknek az Atyától kapott azon hatalmát, hogy ő az Egyház egyedüli tanítója. A tekintély és méltóság tehát nem maguké az embereké, hanem a tisztségé, illetve az Igéé, amelyet szolgálnak. A maguk bölcsességéből Isten Igéjéhez semmit sem adhatnak hozzá, sem abból semmit el nem vehetnek.

Az Egyház *bírói hatalma* (XI. fej.) az erkölcsöket illető fegyelmemre, a lelki igazgatás rendjére vonatkozik. Az egyházi bíróságok felügyelik az erkölcsöket és eljárnak a bűnösökkel szemben, gondot viselvén a kulesok tisztségére.

Az Egyház *kormányzói hatalma* a törvényhozásban érvényesül, melynek szabálya az, hogy Istent az általa rendelt módon helyesen tiszteljük és hogy sértetlenül megmaradjon számunkra az a lelki szabadság, amely egyenesen Istenre tekint. Szent és helyes rendelkezései az Egyháznak azok, melyek a szertartások tisztaságát, a fegyelmezett és tisztességes életet és a béke megtartását célozzák.

Ez röviden és lényeges vonásaiban Kálvin tanítása az Egyházzól, melynek további részleteivel az Egyház tevékenységeiről szóló fejezetekben foglalkozunk.

7. Az Egyház a református Hitvallásokban

A *Második Helvét Hitvallás* XVII. Része tanít „*Az Isten egyetemes és szent Egyházáról és annak egyedüli Fejéről.*“

Röviden összefoglalva, ez a tanítás a következőket tartalmazza: 1. Mindíg volt, van és lesz Egyház, azaz a hívőknek a világból elhívott és egybegyűjtött gyülekezete, minden szenteknek egyessége, Isten valóságos ismerői és tisztelői, akik hit által részesülnek Krisztus ingyen ajándékaiban. Ez a közönséges keresztyén Anyaszentegyház. 2. Az Egyház egy és sem helyhez, sem időhöz kötve nincs. 3. Tagjainak különböző állapota szerint beszélünk küzdő és győzedelmeskedő Egyházzól, ezek között azonban a közösség kapcsolata áll fenn. 4. A küzdő Egyházban számos rész-egyház van, de ezek az egységes Anyaszentegyháznak tagjai. 5. Az Egyház, mint Krisztus jegyese, teste, mindaddig, amíg Krisztuson nyugszik, nem téved. 6. Az Egyház lelki test, lelki Feje van, a Krisztus. 7. A római pápa főségét tagadja. 8. Az apostoloktól eredő kormányzat formája és módja elégséges az Egyház jó rendjének megtartására. 9. Az egyházi viszályok nem szüntethetik meg az Egyház lényegét. 10. Az igaz Egyház ismertető jegyei az igaz és tiszta igehirdetés, melyből következik a szent keresztyéni élet és a sakramentumokkal az Úrtól vett módon való élés. 11. Azoknak, akik élni akarnak, a Krisztus Egyházától elszakadniok nem szabad. 12. Az Egyházat nem lehet emberi korlátok közé szorítani. 13. Isten ítéletéből elhomályosulhat és megrendülhet az Egyház, de el nem veszhét. Láthatatlanul is fennmarad, mert felülmúlja az emberi ftélőképességet. 14. Viszont nem minden hozzátartozója szent, élő és igaz tagja. A mi dolgunk senkit nem kárhozatni és nem szunynyadni. 15. Az Egyház egysége a hittételekben, az evangélium igaz és összhangzó hirdetésében és az Úrtól rendelt sakramentumok szertartásának tisztaságában fejeződik ki.

A *Heidelbergi Káté* 54. kérdése és felelete a református egyház-fogalom klasszikus kifejezése. „Mit hiszesz a közönséges keresztyén Anyaszentegyházról?“ „Hiszem, hogy az Isten Fia, világ kezdetétől fogva világvégezetéig, az egész emberi nemzetségből, Szentlelke és Igéje által, magának az igaz hitben megegyező, örökéletre elválasz-

tott sereget gyűjt, azt oltalmazza és megtartja; és hiszem, hogy ennek a seregnek én is élő tagja vagyok és mindörökké az maradok.“

Ennek a meghatározásnak felülmúlhatatlan értékét nemesak az a *tömörség* adja meg, mely a Szentírásnak az Egyházra vonatkozó minden tanítását egyesíti magában, hanem főleg az az *ihletett látás*, ahogy az Egyházat nem intézményszerűen, hanem a maga időtlen kibontakozásának mozgalmasságában, mintegy sereggyűjtést, toborzást és hadjáratot szemléli s ezáltal annak *életteljességét* minden más emberi fogalmazást messze túlhaladó *plaszticitással* állítja elé. Ugyancsak kiváltságosan áldottnak kell tartanunk a hit objektív tartalmának vallástételére következő szubjektív réfelelést, hogy „hiszem, hogy annak én is élő tagja vagyok és mindörökké az maradok.“ Az Egyház nagy, isteni tényét ugyanis ez a személyi meggyőződés aktualizálja, teszi valóságos hatóerővé a világban.

Egyébként ebben a vallástételben érvényre jut a *láthatatlan Egyház* primátusa (a hit tárgya, Isten Fia gyűjti, világ kezdetétől világ végéig teljesül, az egész emberi nemzetségből rekrutálódik, tehát sem térhez, sem időhöz kötve nincs, a Szentlélek belső bizonyoságtételétől függ és célja az örökéletben valósul meg), viszont határozottan kidomborodik a *látható Egyháznak* a láthatatlantól függő, de mégis bizonyos és megismerhető karaktere is (az Ige a mértéke, az igaz hitben való megegyezés a jelenlétének bizonyítéka, Krisztus oltalmára és megtartására támaszkodik s nem világi analógiák szerint önmagára és benne a tagok hitvallása, bizonyoságtétele, élete nyilvánul meg, mint döntő kritérium).

Az Egyháznak ez a fogalma teljesen *lelki*, egy lelki közösségre vonatkozik s magában foglalja egy olyan *szervezet* és *intézményesség* kívánalmait, melyek teljesen távol állanak minden világi impériumtól.

Ezt megerősíti a *Szentelek egyességéről* szóló magyarázat is (55. kérdés és felelet), mely a Krisztushoz és javaiban *egyenként és együttesen* részes tagok *kölcsonös szolgálatában* látja az Egyház belső életének értelmét.

8. Az Egyház a protestáns teológiában

E. Brunner „Die Kirche, als Frage und Aufgabe der Gegenwart“ c. előadásában az egyházfogalomnak teológia-történeti s ennek nyomán egyházi közszellemi változatait a következőkben állapítja meg: hierarchikus-klerikális, ortodox-intellektuális, pietisztikus-szub-

jektív, spiritualista-individuális és utópisztikus-teokratikus. Mindezeket az Egyház történetileg előállított és ma is aktuális fogalmi *torzképeinek* nevezi, melyeknek megkapó erejét relatív, egyoldalú és túlzó igazsága adja meg, vagyis féligazsága, amely végeredményében hamisság.

Ez a felsorolás és rámutatás már aggasztóan sejteti velünk, hogy az Egyház lényegének megragadása a protestáns teológiában a reformáció örökségétől veszedelmesen *elhajlott*.

Tavaszy Sándor „A theologiai irányok átértékelése“ c. tanulmányában erre az elhajlásra eredtető gyökerében mutat rá. Az ok egy sajátos *tévedésben* rejlik, melynek a teológia és az egyházi közszellem egyaránt áldozatul esett. Ez a tévedés az, hogy az újkor életét mozgató szellemi áramlatokat: a felvilágosodást, a racionalizmust, a romantikát, az idealizmust a reformáció egyenes *folytatásainak*, sőt *lényege* kibontakozásainak tekintették, holott ezek *egészen más forrásból*, a reneszánsz humanizmusából fakadtak, amelyeket a protestantizmus szelleme csak bizonyos pontokon módosított.

Sem *Tavaszy Sándor*, sem az általa hivatolt dialektikai teológusok nem mutatnak azonban rá szerintem *teljes világossággal* arra, hogy mi lehetett az oka magának ennek a csodálatos és első pillanatra megfoghatatlan tévedésnek? Mert valóban csodálatosnak és megfoghatatlannak kell tekintenünk ezt a végzetes tévedést az Egyház és a teológia annyi kiváló munkása részéről, akiknek sem kegyességét, sem képességeit nincs jogunk és okunk a maiakénál alább hecsülni. Kellett tehát lennie valaminek, ami a *racionalizmus* és *pietizmus*, illetőleg az ezek nyomába lépő teológiai irányok: a *Schleiermacherrel* meginduló *liberális teológia*, a *Kant* nevéhez kapcsolódó *ritschliánus teológia* és a *Troeltsch*, illetve *Wobbermin* nevével jelezhető *vallástörténeti*, illetve *valláspsychologiai teológia* képviselőit a reformáció világos és határozott hitvallásával ellenkező, attól idegen felfogások útvesztőibe sodorta. Ez az ok szerintem a reformáció evangéliumi tartalmának az *ortodoxia dogmatizmusába* való merevítése volt. Ez az, aminek életlő betűjétől féltve az evangéliumot, a protestáns teológia irányai mindenféle emberi edényt formáltak a nárdusolaj köré, hogy az el ne folyjon. Az Istentől rendelt „edény“, t. i. az *Egyház* ott volt előttük is, azonban az ortodoxia éppen ezt, a Heidelbergi Kátéban olyan élettelenül rugalmas és nagyszerű valóságot tette pusztá korrekci *tanná*, holt *igazhítűséggé*. „az Egyház egész életét felemészítő *teologizmussá*“. (*Brunner*.) Ez tehát az oka, hogy a teológusok az Egyházon *kívül* teologizáltak, az emberi szellem *önmagát* manifesztáló

irányaiból merítették mértéket az emberileg nem mérhetőre s ragyogó és mélységes elméleteikkel, melyek sokszor az egyéni kegyességnek őszinte érzelmeitől vannak áthatva, *magát az Egyházat, tanáikban, összetörték és megsemmisítették.*

Sajnos, meg kell kockáztatnunk azt az állítást, hogy a protestáns teológia, a maga legfőbb irányjaiban s csak magányos kivételektől eltekintve, az Egyház központi és döntő ténye szempontjából a reformációtól való folytonos *elfajulást* mutat.

Tavaszy Sándor rámutat arra, hogy ezeknek az irányoknak korrekcióját a *dialektika teológia* adja meg és részletesen kifejti, hogy miképpen. Megállapítja, hogy ez a korrekció nem az *egyszerűbb alapformák*, mint a racionalizmus, pietizmus, liberalizmus, hanem a belőlük fakadó *összetettebb formák* felé fordul.

Mi ellenben éppen azokra az *alapformákra* akarunk rávilágítani, amelyek az *Egyház* szempontjából *típusosan* mutatják fel a reformátori, illetve evangéliumi felfogásban előállott torzulásokat. Ezek a már hagyományossá vált elnevezések: *ortodoxia, racionalizmus, pietizmus, liberalizmus*, számunkra most is legalkalmasabbak arra, hogy minden későbbi kombináció és színeződés mellőzésével, a legmesszebbvívő következmények *csírújára* tekinthessünk rá. Mert, amint különben Tavaszzy is elismeri, az összetettekben is az egyszerűbbek igaz és hamis vonásai tűnnek ki. Ezt a *történetében, folyamatában* való vizsgálatát az Egyház teológiai képének a Brunner kategorizáló eljárásánál is megfelelőbbnek tartjuk itt, ahol az Egyház történeti képéről van szó.

Az *ortodoxia*, mint Tavaszzy igen találóan fejtegeti, olyan észrevétlenül alakult ki a reformátorok teológiájából, hogy azt rövid idő alatt általánosan a következetesen kiépített reformátori teológiának tekintették. A kettő között azonban döntő különbség van. A reformátorok Isten Igéjét, mint Isten *megmentő tettét*, ismerték meg, emberi nyomorúságukkal szemben egészen új és idegen, de *jelenlevő*, a Szentlélek belső bizonyágtétele által *személyessé* vált élő hatalmat. Az ortodoxia ellenben elszakította a Szentírást ettől az isteni priustól és ettől a személyes feltételtől s azt *önmagában* kijelentésnek állította, amiből következett, hogy a Biblia, a *Könyv* gépies értelmű isteni tekintélyt nyert s ez a tekintélye, a betű szentsége, átszármazott a belőle eredt *Hitvallásra* is. Így a lélekkel Isten helyett a tan került szembe s a hit helyébe a tannal szemben való értelmi engedelmesség.

Meg kell állapítanunk, hogy *történetileg* az evangéliumi kereszténység *kényszeren* volt a reformáció után ortodoxiává merevülni,

hogy az evangéliumot a tan falaival zárva körül, megvédhesse abban az élet-halál harcban, melyet ellenségei politikai és fizikai fegyverekkel indítottak ellene. Kénytelen volt visszahúzódni a betűbe, hogy a lelket a jövőre számára megőrizze. E mentség után azonban rá kell mutatnunk arra is, hogy az ortodoxia, mint *szenvedély*, mint „furor teologicus“, mikor nemesak *kifelé* való védelem, hanem *belül*, egymás közt dúló harc formájában jelenik meg, már olyan elfajulás és betegség, mely végzetes.

Barth-tal együtt elismerjük, hogy az ortodoxia helyes rámutatás volt a keresztyén élet *objektív* és emberfeletti alapjára, de vele együtt kell elítélnünk azt, hogy ezt az alapot tárgyilag, *dologilag* állította szembe az emberrel.

Egyet értünk *Brunner*rel, aki az ortodoxia igazságát a „*Verbum basis est!*“ érvényesítésében látja, de vele együtt valljuk, hogy Egyház nemesak ott van, ahol helyesen prédikálnak, hanem ahol *hisznek* is, és pedig nem pusztán „igazhitőséggel“, hanem újjászületéssel.

Ez vezet rá minket az ortodoxia *egyházfogalmának* bírálataira. Az ortodoxia Egyháza az *igaz Tan Egyháza*. Összes tevékenységei: igehirdetése, vallásitanítása, pasztorációja kimerül a tan átültetésében és változatlan megőrzésében. Az Egyház így elszakad az élettől, képtelen tagjainak életét meghatározni, irányítani, betölteni. A valóság a „szent hely“ ügyévé válik, az élet ettől függetlenül folyik a piacon és a többi köztereken. A hit „vallássá“ lesz, a tanról való vallástétellel, mely mögött magánelvek és gyakorlatok érvényesülhetnek, a külsőleg „szent“ élet alárea alatt rideg önzés és kettős morál. Az ortodoxia Egyházának legnagyobb hiánya az, hogy *nincs missziói munkája*, képtelen az igazi lelkigondozásra és szeretetmunkára, mert a lélek van benne megkötözve, amelyből ezek táplálkoznak. Az ortodoxia Egyháza végül kénytelen elzárkózni a kultúra és a társadalom közösségétől is. Belőle a hit és értelem, az igazság és szeretet *lelkiismereti dilemmája* következik, mely tagjai életét megmérgezi. Ez nem Krisztus evangéliumi Egyháza, nem az isteni Kijelentés Egyháza, tehát nem az igazi Egyház.

Az ortodoxia ellenképe a *racionalizmus*. Ennek az irányzatnak a teológiában és az Egyház életében való uralomrajutása nagyon nevezetes, következményeiben nagyon szomorú fordulatot jelent a protestantizmus történetében. A racionalizmust azonban nem szabad úgy tekinteni, mint a keresztyénség *ellenségét*. Képviselői éppen ellenkezőleg, mint *főlszabadító* vitézek jelentek meg az ortodoxia börtönébe zárt keresztyén igazság megmentésére. De nem Isten,

hanem az *Ész* nevében. A racionalizmus az ész mindenre elégséges hatalmában bízó, optimista irányzat. Meggyőződése az, hogy az ember, mint észlény, jónak teremtett és maga erejéből elérheti a végeélt: az ember boldogságát. Ezt az optimisztikus meggyőződést *azonosította a keresztyénséggel*. E szerint az ember értelménél fogva született keresztyén s mint ilyen, észszerű nevelés által, saját erejéből, Megváltó és újjászületés nélkül elnövi a bünt, amely nem egyéb fejletlenségnél és tudatlanságnál. Az ember belátás útján tökéletes lehet: hasznos, boldog, másoknak és a köznek is gyümölcsöző életet élhet. A racionalizmus szerint a keresztyénségnek, illetve a Bibliának is ez a valódi tartalma és értelme. Isteni Kijelentésnek ugyanis csak azt szabad benne nevezni, ami észszerű. Minden egyéb jelkép, vagy régi tudatlanság tévedése, amit ki kell küszöbölni. A Bibliában a józan erkölcsiség, a közboldogság hirdetése a lényeges. Így a racionalizmus mind a Szentírást, mind az erkölcsiséget megfosztotta emberfelettségtől és a keresztyénség egész hit-tartalmát megüresítette, Isten, lélek és halhatatlanság pusztá eszmék lettek ránézve s Krisztus, a nagy Tanító, aki észszerű boldogságra oktatott.

Ilyen gondolatvilágban az *Egyháznak*, a hit szférájának, *semmi létjogosultsága* nincs. A racionalizmus az Egyházat, mint egy történeti adottságot és hagyományt, veszi tudomásul. Ez az örökölt forma ugyan sok meghaladott és felesleges elemmel van megterhelve, azonban mégis felhasználható, mert a nép konzervativizmusa ragaszkodik hozzá s így meg kell tartani a népnevelés keretétül és eszközétül. Kultuszát azonban a lehető legegyszerűbbre kell redukálni, igehirdetését, vallástanítását, pasztorációját pedig tudatosan arra kell használni, hogy az embereket erkölcsös, altruista életre neveljük, a józan közhaszon és boldogság keretében. Az Egyház tehát a racionalizmus kezében utilista erkölessi iskolává, *népnevelő intézménnyé* válik, a hit köznapi erkölessi szabályok halmazává, a hitből fakadó szeretet pedig népjóléti tevékenységgé lesz.

Világos, hogy a racionalizmusban *semmilyen egyházi élettevékenységről* nem lehet beszélni, mert amit ő csinál, az nem egyházi, hanem merőben emberi munka. Az Egyház, a maga szentírási, reformátori és hitvallási értelmében megsemmisült.

A *pietizmust* úgy kell tekinteni, mint törekvést arra, hogy az ortodoxia léleknélküli gépiességét és a racionalizmus hitetlen morálizálását megtörve, létrehozza az „élő” keresztyén ember típusát. Az ortodoxiából a pietizmus elfogadja a tant a maga érintetlen egészében, a racionalizmushól pedig magáévá teszi azt a reális törekvést,

mely a keresztyénséget gyakorlati jótéteményekben akarja megvalósítani, de ezekkel szemben a tan *átélését* és a gyakorlat *megszentelését* követeli. E végből *Isten Igéjéhez* tér vissza s döntően állítja előtérbe a *bűn* emberfeletti valóságát, melyből a Megváltó kikerülhetetlen szükségessége és a megtérés-újjászületés nélkülözhetetlensége következik.

A pietizmus tette a legélesebb különböztetést a *láthatatlan és a látható* Egyház között, és pedig abban az értelemben, hogy a látható Egyház a *névtelen* keresztyének olyan *tömege*, melyből a megtérésre fölhívó igehirdetés és a személyes megtérési bizonyásgtétel által *ki kell halászni*, meg kell téríteni a láthatatlan Egyház tagjait. Ezek fogják aztán alkotni az *újjászülettek* és a *valóban hívők Gyülekezetét*. Ez a gyülekezet tehát csak egy *kör*, kiszakítva az egész, ú. n. Egyházból, *ecclesiola*, ahogy találóan nevezték. Ennélőgva az igehirdetés, tanítás, pasztoráció, szeretetmunka többé nem az Egyház tevékenysége, hanem a megtért és újjászületett *pásztor és társasága* munkája, a mentés, térítés szolgálatában, Nem a látható Egyház számára, hanem *abból* való kimentés a láthatatlanba, melynek valódi magva éppen az ecclesiola. A pietizmus, mint Brunner helyesen mutat rá, elfelejtkezett arról, hogy *nincs kriteriumunk* az igazi és látszólagos hívők megkülönböztetésére és hogy az újjászületést nem lehet azonosítani egy *meghatározott élménnyel*, mivel szemeink elől rejtve történik. Tegyük hozzá, hogy az újjászületést *bizonyítani* sem lehet egy szigorúan előírt életrenddel, magaviselettel és megjelenéssel, az ú. n. „fekete szentséggel“, mivel mindez képmutatás is lehet. Az övét csupán az Úr ismeri. A pietizmus törekvése tehát, szintén Brunner frappáns szavai szerint, annál veszélyesebb, minél közelebb van az igazsághoz. A pietizmus valóban „nem volt messze az Isten országától“, azonban mégse volt benne s veszélyessége abban az exkluzivitásban van, mellyel „Isten igaz gyermekeit“, azaz a saját emberi körét gögösen szembeállította a „névtelenek“ Egyházával. A láthatatlan Egyház igazságának ez az *emberi dokumentáláshoz való láncolása* darabokra töri Krisztus Testének egységét és emberi ítélettel megsemmisíti azt.

A liberálisizmus arra vállalkozott, hogy az előbbieket egyoldalúságait és ellentéteit *magasabb egységbe* foglalja és feloldva, kibékítse. E mellett *közvetíteni* akart a keresztyénség és a világi kultúra között. Szerinte a Biblia vallásos okmány, mely elmúlt korok világnézetének és erkölcsi felfogásának formáiban tartalmazza a vallás benső igazságát s ez az igazság a fontos, nem a forma, melyet fel kell áldozni a tudományos kultúrával való összhang érdekéért. Ezzel a liberális-

mus *ethumanizálta* az evangéliumot, a *kultúrkeresztyénség* kedvéért. A Kijelentés isteni igazságát eszmei és valláserkölesi igazsággá degradálta, a keresztyén élet helyett annak eszméjét, az üdv helyett valláserköleliséget, a hit helyett elméletet, Krisztus istensége helyett valláserkölesi hőst, megváltói műve helyett valláserkölesi tanítást hirdetett. A kísérlet nem sikerült, mert nem is sikerülhetett. Ezt éppen a liberálisizmusnak az *Egyházzól* való felfogása bizonyítja. A liberálisizmus Egyháza *világnézeti és erkölcsfilozófiai magas iskola*. Az igehirdetés világnézet-tanítás, a kultusz többé-kevésbé esztétikus keret ehhez a produkióhoz. Vallástanítása a valláserkölesi eszmék fejlődéstörténete. *Pasztorációja, szeretetmunkája nincs*, ezek helyett egyháztársadalmi egyletekben folyó kulturális és nemzeti eszmeterjesztés történik.

Ortodoxia, racionalizmus, pietizmus, liberálisizmus azok a *szellem-történeti alapformák*, melyekben a reformáció öröksége, az evangéliumi Egyház a protestántizmus életében megjelenik s amint láttuk, elhajolva, torzítva, egyoldalúan, sokszor pedig teljesen semmivétéve, csak mint egy árnyék, jelenik meg.

A *tudományos protestáns teológia* pedig ezekhez az alapformákhoz viszonyulva; gyökeréből a reformációtól idegen talajon bontakozott ki.

A protestáns teológiának, mint tudománynak, Fr. *Schleiermacher* a megalapítója, egy lángeszű személyiség, aki szellemének bélyegét eltörülhetetlenül nyomta reá a világháborúig kibontakozott gazdag teológiai fejlődés egészére, főleg a német protestántizmusban, melytől többek között a mi *magyar teológiai* fejlődésünk is teljes függésben volt.

Schleiermacherben a *pietisztikus kegyesség* öröksége egyesül a *filozófiai ideálistizmussal* s ezért ő az ú. n. *liberális teológia* alapítója és legnagyobb képviselője. Döntő ténye az, hogy a *teológiát vallástudománnyá* tette. A vallás lényege szerinte nem tan és nem eszelekvés, hanem *érzés* és pedig az abszolúttól való feltétlen függés kegyes érzelme. Ennek az érzelmenek *tisztántartása* a keresztyénség és az Egyház feladata, lényege, melyet azonban csak akkor teljesíthet, ha *aláveti magát* a vallástudomány irányításának, mely a vallásos embert elfogulatlanul vizsgálva, a képzetek, tanok és eszelekvések *másodlagos* burkából kitisztítja a vallásos érzést magát s azt a tudományos világnézettel *összhangba hozva*, a *kultúra* tényezőjévé teszi. Ő, mint igazi kultúr-teológus, hisz abban, hogy a vallás az ember természetéhez tartozik, melyet a Kijelentés, Krisztus személyisége motivál,

hatásával önmagából kibontakozni és megvalósulni segít. Az Isten kívülünk és felettünk hangzó Igéje így Schleiermachernél egy belőlünk, bennünk hangzó szózáttá változik, Istennel azonos lényegünk megnyilatkozásává, mellyel szemben az érzékiségből következő bűn, a függésérzés tisztaságát zavaró naturális ellenhatás fokozatosan megszűnik. Schleiermacher teológiája és kegyessége nem lényegében, csak *színczetében* Írásszerű, mert lényegében misztikus és filozófiai. Természetes tehát, hogy az *Egyházat*, melynek minden tevékenységével szellemesen foglalkozik, nem a reformátorok és a hitvallások szerinti Krisztus testének látja és értékeli, hanem *a kegyes kultúrlelkek társaságának*, amelyben az Istent és a világot elválasztó ellentétek érzelmileg és világnézetileg feloldódnak. Nem hiába, hogy ambíciója *a művelt németek megnyerése* volt a vallás számára, mert a kultúrlelkeket végzetesen összetévesztette az Isten *választottai-val*, akiket „a világ bolondjai, erőtelenei, nemtelenei, megvetettjei és a semmik“ közül hívott ki magának az Úr (I. Kor. 1. r. 27—28. v.)

A *schleiermacheri örökség* a modern teológia minden irányában érvényesült, ami a lelkiületet és törekvést illeti s ezért az Egyház szempontjából egyiket sem, pl. a *Ritschl* és iskolája művét sem tekinthetjük a reformáció örökösének. De kétségtelenül legvégzetesebb elhajlást, az összes előzmények konzekvens gyümölcsét kell látnunk *a vallástörténeti és valláslélektani irányok* teológiai historizmusában és pszichologizmusában, mely egyenesen és tudatosan *vetette el* az Egyház döntő tényét és valóságát, mikor a protestantizmust elválasztotta és függetlenítette az evangélium Egyházától s szellemi mozgalommá és irányná deklarálta, melyhez képest az Egyház csak a vallásos élet egyik *történeti, emberi* formájává és jelenségévé törpül. kinőtt gyermekecipővé.

Ismételten kell tehát hangsúlyoznunk, hogy a protestáns teológia fejlődése, éppen az Egyház problémájában megnyilatkozó súlyos elfajulást mutat az evangéliumi és reformátori gyökértől. Az egyetlen vigaszt csak az adja meg, hogy Isten kegyelme az Egyházban ennek dacára mindig ébren tartotta, legalább egyesek lelkében, azt a *hitbeli és teológiai felelősséget*, amely lehetővé tette és teszi ma is az éltető gyökérre való visszaforrást.

Az erre való határozott törekvés nyilvánul meg *több mai teológus* munkájában, mint pl. *K. Barth*, *E. Brunner*, *E. Thurneysen*, *F. Gogarten*. nálunk *Tavaszy Sándor*, *Imre Lajos*, *Révész Imre*, *Vasady Béla*.

Ennek a törekvésnek az ad különös *jelentőséget*, hogy benne a teológia éppen az Egyház válsága folytán jutott felelősségének és jelentőségének új fordulójába, önmaga revíziójának és öntudatos magavállalásának kegyelmi idejébe. A teológia felismerte az Egyház fogalmában történt végzetes elhajlást, vállalkozott annak számbavételére és az evangéliumi Egyház követelményének felmutatására.

A mai teológiában az a legfontosabb felismerés a döntő, hogy *az Egyház és a teológia problémája azonos*. Azonos még pedig abban az értelemben, hogy *a teológia az Egyház tevékenysége*, csak az Egyházban, érette és általa van s ezenkívül nincs értelme és létjoga. A teológia által az Egyház végzi a maga tudományos önvizsgálatát, az Ige mértéke alatt, Isten előtti felelősséggel. (*Barth.*) A teológia az Egyház fegyvere, mellyel a Kijelentés radikális értelmét érvényesíti minden emberi okoskodással szemben. (*Brunner.*) A teológiai tudománynak, mint szolgálatnak, minden részében igazodnia kell az Egyház kijelentett lényegéhez, melynek fölismerése és előtérbe állítása a kultúrprotestantizmussal szemben éppen a teológia feladata. (*Vasady.*)

Ez a fordulat mindenképpen nagyon jelentőségteljes az Egyházra nézve. Mihelyt a teológia rájött, hogy neki kizárólag a „*Kijelentés feltétele alatt*“, „*a hiten belül*“ van mondanivalója, ezzel az *Egyház terét* nevezte meg, mint amelyen belül minden problémának az Egyház ténye, valósága, élő személyisége ad jelentést és fontosságot.

Szükségszerűen következett ebből az Egyház *Kijelentés-beli fogalmának* helyreállítása s ezzel a reformátori teológiához való visszakapcsolódás. Az eddigi teológia történelmi, pszichológiai, kultúrfilozófiai meghatározásai után most egyszerre ismét Isten Igéjének és a hitvallásoknak tanítását látjuk előtérbe kerülni az Egyház lényege felől.

Így *Barth* az egyházi közösségnek minden mással szemben való sajátosságát és célkitűzésének különlegességét emeli ki a „szent“ és „közönséges“ jellemvonásokban. Az Egyház „a szentek közössége“. Krisztus országa az átmeneti időben, mely a mennybemeneteltől a második eljövételig tart. Az Egyház, mint ilyen, alkalom és tér a megtérésre, a hitre, a tanúbizonyosság hatalmi köre és haretere. Feladata és élete alapításából folyik és attól el nem választható. Küldetését az evangélium hirdetése és a sakramentumok kiszolgáltatása által végzi, minden egyéb teendője ebből fakad, de ezzel egy sem egyenrangú. Az igaz Egyháznak egyedül Isten az ismerője és

a bírója, de a látható Egyháznak a kegyelemben való bizalommal kell elébe járulnia. A mi Egyházunk hitvallásos, ezért vannak „egyházak“, melyeket kénytelen hamisaknak tartani. Az Ige szolgálatára egyedül az Egyháznak van mandátuma, legitimációja, az igehirdetői szolgálat ennélfogva az Egyház hivatala.

Brunner szerint az Egyház a hit Egyháza, mely a hívőknek látható s csak a hitetleneknek láthatatlan, viszont van egy látszat-egyház is, mely az egy igazinak torzképe. Az Egyház Jézus Krisztus jelenléte Igéjében és szellemében. A tömeghitetlenség és a belső bizonytalanság szekularizációja az Egyház elé a mozgósítás, a misszió parancsát állítja.

Amint e pár rámutatás igazolja, napjainkban ismét elérkeztünk, a protestáns teológia oly hosszú és reménytelennek látszó kitérése után, az Egyház valódi lényegének felismeréséhez s ebből következőleg az Egyház életének is megújítását kell remélnünk.

9. Az Egyház a magyar református egyházi törvényekben

Miután az ország szétszakított, az addig egységes magyar református Egyház is részekre vált, melyek az új állami kötelekben kényszerítve lettek külön szervezkedni. A magyar református-ság törzse és nagy többsége a *Magyarországi Református Egyházban* él, utána legnagyobb a *Romániai Magyar Református Egyház*. Ezenkívül a *Csehszlovákiában* és *Jugoszláviában* élő magyar reformátusok is külön szervezkedett egyházakban élnek, bár ezek már nem csak magyar tagokból állanak. Magyar református gyülekezetek nagyobb számmal vannak még *Amerikában*.

A *Magyarországi Református Egyház* legújabb törvényeit kilenc te.-ben az 1928 május 8-án megnyílt negyedik budapesti országos zsinat alkotta. A törvénykönyv 1933 október 31-én kormányzói jóváhagyást és megerősítést nyert.

Miután itt nem az a célunk, hogy e törvényeiket részleteikben vegyük vizsgálat alá, hanem hogy az Egyház lényegére és élettevékenységeire jellemző vonásokat emeljük ki belőlük, azért csak azokra a rendelkezésekre utalunk, melyek ebből a szempontból fontosak.

Az *I. te. 1. §-a* mindjárt a legfontosabb, mert ebben foglaltatik a Magyarországi Református Egyház meghatározása. Míg az ezelőtt érvényben volt egyházi törvény lényegi meghatározással nem foglalkozott, addig a mostani, ebben a §-ában a M. O. R. E.-t „Jézus

Krisztus közönséges unyaszentegyházának egyik része“-ként tekinti és vallja. Ezzel a törvény korszakos jelentőségű deklarációt tett, mely a régebbi, tisztán jogi és keletkezési idejének liberális szellemét tükröző szabályt túllépve, azt jelenti, hogy ez a földi alakulat önmagára kötelező ismérvekül vallja a Krisztus *láthatatlan, igaz Egyházának* alkotójegyeit. Ehhez esatlakozik a következő meghatározás: „magában foglalja a Magyarország területén levő református keresztyén *egyházközségeket*“. A régi törvényben az „összes“ református egyházközségeket, de a „keresztyén“ jelző nélkül. Ez a jelző itt helyesen mutat arra, hogy az egyházközség a „*gyülekezet*“ jogilag szervezett alakja, tehát lényege a Krisztus által rendelt alakulás. Először szerepel a törvényben, az idők jeleként, a *más országokban levő* református egyházakkal való hitbéli és lelki kapcsolat, továbbá a *más országokban élő magyar református egyházakkal* való „egy lelki közösség“.

A 2. §. szintén új és szintén döntő jelentőségű, mert ebben van lefektetve a *hitvallási alap*, ami a régi törvényben teljesen hiányzott. A M. O. R. E. a Szentírás alapján és elfogadott hitvallásai, úgymint a Második Helvét Hitvallás és a Heidelbergi Káté értelmében egyedüli fejének az Úr Jézus Krisztust ismeri és magát zsinatpresbiteri elvek szerint kormányozza. A régi törvényben csak az utolsó részlet van meg, azzal, hogy „igazgatja és kormányozza magát“. Azonban az igazgatás külön megemlítése felesleges és helytelen is, mert csak a kormányzás zsinatpresbiteri, az igazgatás ellenben tisztviselők és hivatalok útján történik. Ennél fontosabb azonban az, hogy a § a hitvallási alap deklarálását az „és“ szó által *összekapcsolja* a kormányzás formáját megállapító rendelkezéssel, ami nagyon helyes és szükséges rámutatás arra, hogy a zsinatpresbiteri kormányzás éppen abból következik, hogy az Egyház egyedüli feje Krisztus és így a kormányzás *apostoli* módon nem más, mint a Fej parancsának engedelmes teljesítése.

A 3. §., a régi törvénnyel megegyezően, az egyházi *iskoláknak* az Egyház testéhez való tartozását állapítja meg. Bár a jogszabály nem fejezi ki, természetesen azt kell értenünk alatta, hogy az Egyház „teste“ nem csupán a jogi szervezet, hanem a „*lelki test*“ és elsősorban az, minél fogva az egyházi iskolák *evangéliumi szellemű és hitvallásos* intézmények s csakis *mint ilyenek*, képezik az Egyház tevékenységének terét és módját.

Alapvető fontosságúak a 22. és a 64—78. §§., melyek az *egyházközség* (szervezett gyülekezet) és a *presbitérium* (apostoli kormány-

zat) feladatait, hatáskörét írják elő. Ezekben van meghatározva, alapformáiban, az *Egyház hatalmának* értelme, a tanítói, bírói és kormányzói munkában. (Lásd előbb, *Kálvinnál.*)

Az *egyháztag* kötelességeit és jogait a 27—28. §§. írják elő.

Egészen új és történelmi fontosságú a *III. tc.*, az *Egyház missziói munkájáról*, melyben Egyházunk a missziót, mint saját tevékenységét ismerte és vállalta fel s amely tc.-kel a maga helyén részletesen fogunk foglalkozni.

A magyar országos református *közalapról* szóló *VIII.*, és az országos református lelkészi *nyugdíjintézetéről* szóló *IX. tc.*-ek fontosságát az adja meg, hogy ezek nem csupán jogszabállyal alkotott jóléti intézmények, hanem az Egyház egyetemének Isten Igéje szerinti szeretetintézményei, melyekről szintén részletesebben fogunk szólni az intézményes szeretetmunkásság tárgyalásánál.

Meg kell még említenünk az egyházi *törvénykezésről* rendelkező *VI. tc.*-et, és pedig azért, mert ez is az Igére, közelebbről a *kulcsok hatalmára* épül fel, tehát öntudatosan hitvallási jellegű. Meg kell azonban állapítanunk azt, hogy az *egyházfegyelem* és az egyházi *törvénykezés* kapcsolata, folyamatossága, viszonyuk határozott tisztázása a törvényeikben nem nyer pontos és kimerítő szabályozást. (46. §. B.)

Mindezekből azonban kétségtelenül meg lehet állapítani, hogy legutóbbi egyházi törvényhozásunkat a megelőzőtől egész világ választja el, valóban és éppen az a különbség, ami a pusztán világi-jogi és a Kijelentés-hítbéli szférák közt fennáll. Egyházunk tehát határozott fordulatot tett a maga igazi lényege felé.

A *Romániai Magyar Református Egyház* ezideig még csak az *I. tc.*-et alkotta meg 1932. évi zsinatán, az *Egyház alkotmányáról, szervezetéről és kormányzatáról*. Ebben is kidomborodik ugyanaz a határozott fordulat a *hitvalló Egyház* felé, mint a magyarországiiban.

Az *1. §.* lényegében egyezik a magyarországiival, azonban részletesebb és sokoldalúbb, amit a kisebbségi sorsban élő Egyház körülményei indokolnak. Történelmi nevét az 1653-i *Approbata Constitutio-ra* viszi vissza, államjogi helyzetét a román kultusztörvényre is támasztja. Alkotó tagjai gyanánt nem egyenesen az egyházközségeket nevezi meg, hanem „a református vallást követő összes *egyháztagokat*, akik Románia területén *egyházközségekbe vannak szervezve*“. Ennek oka, az, hogy minden egyháztag be van szervezve valamely egyházközségbe, de közülük igen sokan szórványban élnek, voltaképpen távol az egyházközségtől, idegen fajú és felekezettű tömegek között.

Egyházukhoz való tartozásuk törvényes biztosítására tehát ez a fogalmazás látszott célravezetőnek. *Más református Egyházakkal* való hitbeli, lelki közösségét a magyarországihoz hasonlóan deklarálja.

Ami a *hitvallási alapot* illeti, precízebben hangzik a magyarországi fogalmazásnál, amennyiben nem azt mondja, hogy a hitvallások „értelmében“ ismeri fejének Krisztust, hanem hogy a hitvallásokat egyenesen „*hitének kifejezőjéül* fogadja el“, ami a Fej kétségtelen uralma mellett minden más, hitbeli kérdésre is kiterjedő meghatározás.

Az 1. §. történelmi biztosítékok és szabályozók felsorolásával végződik, 1564-ig, az erdélyi református egyház alapításáig visszamenőleg, a fent említett indokból.

Fontos a 2. §., amely az Egyház egyetemét alkotó két egyházkerület: az *erdélyi* és a *királyhágómelléki* hagyományos kormányzati és szervezeti különbségeit fenntartja.

A 3. §. az ottani viszonyok között egyike a legdöntőbbnek, mert nemcsak az egyházi *iskolákra*, hanem a *népnevelési, missziói, jótékonyági intézményekre* és az *egyházi egyesületekre* nézve is kimondja, hogy lényeges kapcsolatban állanak a vallás szabad gyakorlásának jogával, hogy az Egyház önfenntartásának eszközei és mindenestől az Egyház testéhez tartoznak, egyházi hatóságok által kormányozva, igazgatva és felügyelve.

A *lelkész kötelességeiről* szóló 37. §. sokkal részletesebb a magyarországinál, főleg a *missziói munka* felsorolásában, ami nemcsak a lelkész kötelességeinek részletezése érdekében, hanem e munkák törvényessége és védelme céljából is történik, az államhatalom és hatóságok irányában.

Eltér a magyarországi alkotmánytól az Erdélyben hagyományos egyházmegyei és egyházkerületi *tanácsok* rendszerének felállítására és főleg széleskörű hatósága, továbbá az Egyház tisztviselőinek a szabad egyesületekbe tömörödést kizáró *Értekezleteinek* statuálása. (114., 117—119., 143—144., 145., 147—150., 182. §§.)

A Romániai Magyar Református Egyház nem állítja be a *Konvent*-et, hanem e helyett a *zsinati állandó bizottságot* létesíti a te. 175—181. §§-val, azonban ennek hatásköre távolról sem olyan nagy, mint a magyarországi Konventé s inkább csak a két egyházkerület közös érdekeinek kifelé való képviselőire irányul.

A *Jugoszláviai Református Keresztyén Egyház*, melynek magyar tagjai csak az egyik, bár többségi részét alkotják, *Alkotmányát*, királyi jóváhagyással, 1933 május 11-én jelenttette meg. Nevezetes az 1. §-a, mely szerint az Egyházat *maguk a hívők* alkotják, akár

szervezett egyházközségekben élnek, akár nem. Ez a meghatározás, az előbbiekhöz viszonyítva, a legtágabbkörű s legjobban megközelíti a „gyülekezet“ fogalmát, indoka az adott helyzetben is kézenfekvő.

A 2. §. a hitvallási alapot szintén kiszélesíti, mert a Szentírás és hitvallások mellett felsorolja az Apostoli hitvallást és a kardinális zsinatok tételeit is. Igen érdekes, hogy ami sem a magyarországi, sem a romániai Egyházban biztosítva nincs, itt az országos Egyház maga is önkormányzati testület, míg máshol csak az egyházközség, egyházmegye és egyházkerület, de az Egyház egésze nem. (10. §.) A 32. §. törvénybe iktatja a diakonátust, mint az egyházközségnek a presbitériumtól elkülönített szervét. A 40. §. elrendeli, hogy a lelkészek a hitvallást írják alá. A 69. §. kimondja, hogy a püspök nem élethossziglan, hanem csak tíz évre választatik. A 94—95. §§. az egyházfegyelemnek és bíraskodásnak a többiekénél radikálisabb statuálói.

Amint ezekből is látszik, ez a kiesi Egyház, felhasználva éppen kiesiségének előnyeit, a nagyobbaknál határozottabb és elszántabb lépéseket tett a lelki Egyházhoz való igazodás felé.

De mindent összevéve is, meg kell állapítanunk, hogy a Magyar Református Egyház, bárhol éljenek is részei, tudott olvasni az „idők jeleiből“ s a nagy emberválság idején orcáját ama Láthatatlan, de élő Egyház felé fordította, honnan egyedül várhatja látható életének megújulását is.

IRODALMI UTALÁSOK

1. A vallástörténeti ösképhez: Edw. Lehmann: Erscheinungswelt der Religion. (Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Tübingen. 1910. II. 497—577. l.) — Farga Zsigmond: Általános vallástörténet. I—II. Debrecen. 1932. — Makkai Sándor: A vallás az emberiség életében. (A vallás történeti képe.) Torda. 1923.

2. Az ótestamentumi előképhez: Keeskenéthy István: Az ótestamentumi vallás. (A mi vallásunk. I.) Kolozsvár. 1917. — Chr. Stoll: Das Alte Testament als Buch der Kirche. (Bekennende Kirche, 7.) München. 1934.

3—4. Az evangéliumok és apostoli iratok egyházfogalmához: Bartók György: Az Újszövetség vallása. (A mi vallásunk. I.) Kolozsvár. 1917. — Maksay Albert: A lelki egyház képe az Újszövetségben. (A brassói református nagyhét emlékkönyve.) Erdélyi ref. Egyházkerület Iratterjesztése. Kolozsvár. 1928.

5. Az Egyház keleti és nyugati típusához: Révész Imre—Segesváry Lajos: Az egyháztörténelem alapvonalai. Debrecen. 1936. — Révész Imre: István király. Prot. Szemle. 1937. évf. 7—9. szám.

6—7. *Kálvin és a hitvallások egyházfogalmához: Kálvin János: A keresztény vallás rendszere. (Institutio Religionis Christianae.)* 1559. Ford.: Ceglédi Sándor és Rábold Gusztáv. (Ref. Egyh. Könyvtár, V—VI.) Pápa. 1909—1910. Negyedik könyv. — *A második Helvét Hitvallás. Az 1566. évi első kiadás latin szövegét fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva sajtó alá rendezte Erdős József. Második átnézett kiadás. (Erdélyi Ref. Egyh. Könyvtár, XV.)* Kolozsvár. 1932. XVII. Rész. — *Heidelbergi Káté. A ref. ker. egyház hitvallása. Második, átdolgozott kiadás. A szöveg megállapítását végezte Tavasz Sándor. Revidálták Imre Lajos és Makkai Sándor. Erdélyi Ref. Egyh. kerület Iratterjesztése. Kolozsvár. 1930.*

8. *A protestáns teológia egyházfogalmához: L. W. E. Rauwenhoff: A protestantizmus története. I—II. Ford.: Bartha Dezső, Kolozsvár, 1907—1909. — Nagy Géza: A lelki egyházért folytatott küzdelem a protestantizmus történetében. (A brassói ref. nagyhét emlékkönyve.)* Kolozsvár. 1928. — K. Schwarz: Adalékok a legújabb teológia történelméhez. Ford.: Kovács Albert. Pest. 1872. — Kovács Ödön: A legújabb hittani rendszerek. (Tájékoztás az újabb teológia körében.) Budapest. 1880. — Makkai Sándor: Az erdélyi ref. egyh. irodalma 1850-től napjainkig. Kolozsvár. 1925. — Imre Lajos: Niebergall, a teológus. (Niebergall. Erdélyi emlékfűzet.) Kolozsvár. 1934. — E. Brunner: Um die Erneuerung der Kirche. Bern—Leipzig. 1934. — Tavasz Sándor: A teológiai irányok átértékelése. (Dolgozatok a református Teol. Tudom. köréből, 7.) Kolozsvár. 1931. — Makkai Sándor: Küzdelem az örökségért. Orsz. Bethlen Gábor Szöv. Budapest. 1935. — U. a.: Az egyház válsága és a Teol. Tudomány, Igazság és Élet. Debrecen. 1937. — Nagy Barna: A teológia, mint egyházi tudomány. (A teol. módszer problémája az ú. n. dialektika teológiában.) Budapest. 1936.

9. *Egyházi Törvények: A magyarországi református egyház törvényei. Az 1928. évi május hó 8. napján megnyílt negyedik budapesti országos zsinat által alkotott kilenc törvényeikk. (A magyarországi ref. egyház hivatalos kiadványa.)* Budapest. 1933. — *Az egyház alkotmányáról, szervezetéről és kormányzásáról szóló I. törvények.* Alkotta a Romániai Magyar Református Egyház Zsinata. Kolozsvár. Ref. Szemle. 1933. évf. — *A jugoszláv királysági református keresztény egyház alkotmánya. (Hivatalos kiadvány.)* Novi Vrbas. 1933.

MÁSODIK FEJEZET

AZ EGYHÁZ ÉLETE

1. Az Egyház keletkezése, lelki feltétele, életformája

Az Egyháznak a protestáns teológiában előállott fogalmi eltorzulásainál rámutattunk arra a legvégzetesebb elhajlásra, mely a protestantizmust *függetlenítette* az Egyháztól. A vallástörténeti szemlélet legkiválóbb képviselője, E. Troeltsch, egyenesen megkülönbözteti egymástól az ó- és újprotestantizmust. Az *óprotestantizmus* a XVI. és XVII. századok protestantizmusa volt, melynek jellegét *egyházi* nívója adta meg. Ezzel szemben a XVIII. és XIX. századok *újprotestantizmusa egyházmentes*, magát általános szellemi és világnézeti mozgalomnak tartja s abban a meggyőződésben él, hogy a *reformáció is ez volt* és így nem az egyházi életben, hanem a szabad szellemi irányzatban kell a reformáció igazi örökségét látni. Ebből az következik, hogy az Egyház nem a hit tárgya és valósága, hanem egy történeti-társadalmi organizáció, melyet emberek által alkotott jogszabályok tartanak össze és biztosítanak. Minthogy ez a felfogás a protestáns közvéleményben általánosan elterjedt, az eredeti értelmű egyházi öntudat világszerte elhalványodott, sőt igen széles körben egyenesen megsemmisült.

Nemesak egyes teológusok felismerése, hanem a világháború utáni nagy sorsváltozások és a mind fenyegetőbb emberválság hatottak oda, hogy ennek a felfogásnak tarthatatlanságát maga a protestáns keresztyén társadalom is belássa s megkezdődjék úgy a tudományos teológiai, mint a gyakorlati egyházi élet visszatérése a hűtlenül elhagyott eredeti és valódi alaphoz: *a reformátori teológiához és Egyházhoz*.

A megújult evangéliumi keresztyén öntudat mindenekelőtt azt a történeti igazságot érvényesíti, hogy a reformáció nem az emberi szellemi élet, de nem is a vallásosság, sőt nem is a keresztyén vallás, hanem *az Egyház reformációja volt*. A reformátorok az Egyház „helyreállításáért” küzdöttek. A protestantizmus, amint Barth

mondja, nem az Egyház ellen, hanem az Egyházért tiltakozott. Ennek a tiltakozásnak az Egyházon kívül nem is lett volna értelme, reformátori értelemben tiltakozni csak az Egyházban lehet. Ezért is ragaszkodtak a reformátorok az Egyház *katolicitásához*, nem mint egyoldalúan értelmezett adottsághoz, hanem mint köteleztetéshez, ígérethez, isteni paraneshoz. A reformáció és így a protestántizmus is, nem az emberi ész vagy akarat, hanem *a hit dolga* volt és újra azzá kell lennie. Ennek felismerése azonban magával hozza és tényleg magával is hozta már több helyen azt a másik meglátást is, hogy ha a protestántizmus hitbeli, egyházi valóság, akkor maga *az Egyház is csak Egyház lehet* s nem kulturális, szociális, politikai szervezet egy szellemi törekvés szolgálatában.

Az az igazság, hogy *az Egyház: Egyház*, teljesen megváltoztatja a keletkezéséről, *lelki feltételéről* és *életformájáról* való racionális emberi vélekedést.

1. *Az Egyház örök keletkezési típusát a Márk ev. 3. r. 13—15. v.-ben találjuk meg, ahol Krisztus magához szólítja a sokaságból azokat, akiket akar vala és azok hozzámennek. A választás, amely ezúttal példaképpen tizenkét emberre szól, azért történik, hogy a választottak vele legyenek és hogy azután kiküldje őket prédikálni. hatalmat adván nekik egyúttal a gyógyításra és ördögűzésre is. Ebben a választásban és annak céljában előttünk áll az Egyház alapításának előrevetett képe, a keletkezés tipikus példája. Az Egyház Istennek a Krisztusban való *szuverén megszólító és elválasztó akaratából létesül*, lényege a választottaknak *Krisztussal való életközössége*, amiből következik az Egyháznak, tagjai által való *igehirdetési és missziói munkája*.*

Az Egyházat, *keletkezése szempontjából* nevezzük *Coetus electorum*-nak, a választottak gyülekezetének, amivel éppen azt fejezzük ki, hogy az Egyház nem emberi, hanem *isteni* eredetű.

Az *electio* (klézis) alapvető és döntő ténye nyer kifejezést az Egyház újtestamentumi nevében, az *ecclesia*-ban.

Az Egyház ezek szerint úgy jön létre, hogy Isten, a maga örök kegyelmi végzése folytán lelkeket hív ki a világból és pedig az ellenséges, bűnös, kárhozzatraméltó világból egy *teljesen, sajátosan más, új életközösségbe*, mely a világgal szemben *természetfeletti és mennyei* (pneumatikus és eschatologikus). A kiválasztás és elhívás Isten *második világteremtői művének* csak saját akaratából származó kezdeményezése (II. Kor. 4. r. 6. v.), mely által „új eget és új földet” teremt: *az Egyházat*. Azok, akiket Isten így megmentett a „gonosz

világból“, többé nem ahhoz, hanem az új rendhez tartoznak, maguk is „új teremtés“-sé lettek és Krisztusban a klétoi hagiói, a *kihívott szentek* közösségét alkotják, ami az *Egyház*.

2. Az Egyház örök lelki feltételét a *Máté ev. 16. r. 15—19. v.*-ből ismerjük meg, ahol Krisztus az Egyház *lelkiségét* minden „test és vér“ ellenében véglegesen kijelenti és pedig azáltal, hogy Egyházát a hit közsiklájára alapítja és a *hitből fakadó bizonyágtételnek* adja a megnyitás és kizárás, az oldás és kötés hatalmát. Ugyanitt világosan megtanít arra, hogy a hit nem emberi képesség, hanem mint a Mennyei Atya ajándéka, maga is *Kijelentés*.

Az Egyház tehát nem egyes kiválasztottaké, hanem a hívők valószínűségi egysége Krisztussal, aki által és akiben hisznek s mint tagok, benne egymással valószínűségi egységben élnek.

Az Egyházat a maga lelki feltételének szempontja alatt nevezük *Corpus Christi*-nek, Krisztus Testének. Ez a Corpus mysticum, Titokzatos test egyedül az Ige és a Szentlélek által jöhet létre, vagyis a Kijelentést a belső bizonyágtétel folytán elsajátító hit által. Akik ennek tagjai, azok Krisztussal, mint Fejvel és egymással, mint testrészekkel, valószínűségi egységben vannak összeforrrva.

Az Egyház emélfogva lelki test, lényegében láthatatlan. Azok a külső jevek, határozományok és eszközök, melyek látható életében megjelennek, már a lelki test érzéki vetületei s mivel nem biztos, hogy mögöttük mindig ott van a lelki valószínűség, önmagukban nem is bizonyítékai az Egyház meglételének. Viszont a tényleg élő Egyház mindig megalkotja a maga világbaterjeszkedő külső formáit és eszközeit, ezért az sem állja meg a helyét, ha ezek láttán megtagadjuk az igaz Egyház jelenlétét. A valószínűségi igazság az, hogy ha a külsők mögött ott van az őket teremtő lelki test, akkor azok gyümölcsöző és helyes eszközök, egyébként haszontalan semmisségek.

Mikor tehát az Egyházat Krisztus testének nevezük, nem a láthatatlan Úr látható testéről beszélünk, mint emberi hivatalok, intézmények, szervezet összességéről, mert a „test“ maga is lelki, láthatatlan. Krisztus teste, az Egyház, ebben a lelkiségében azt jelenti, hogy *Krisztus az Egyházban él*, mint őt élő, tanúsító, megvalósító lelkek közösségében. Így mondhatjuk azt, hogy Egyház nélkül, Egyházon kívül Krisztus nem élő és ható valószínűség, vagy pozitíve: *Krisztus csak a maga tagjainak és azok által élő és ható valószínűség*, tehát csak az Egyházban található meg.

Viszont éppen így kell mondanunk azt is, hogy Krisztus tagjai schol máshol nem lehetünk, csak az Egyházban. Senki sem lehet

keresztyén elkülönítve, *a maga számlájára*. Először is azért, mert Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké *ugyanaz*. (Zsid. 13. r. 8. v.) Nem külön tulajdona, zsákmánya senkinek, övéi *ugyanúgy* ismerik és szolgálják őt mindig és mindenütt, mert *ő a találkozás és egység Lelke, Ura*. Másodszor azért, mert csak vakmerő felfuvalkodottság kérkedhetik azzal, hogy ő elszigetelve, egyedül is képes *az egész Krisztust* élni, képviselni. Krisztust, a mérhetetlen energiaforrást csak *az egész organizmus* szolgálhatja s az egyén ebben csak egy mozzanat lehet. (I. Kor. 12. r.) Harmadszor azért, mert Krisztus célja valóságos imperium, *Isten Országá*. Már pedig senki sem ország önmagában. Az Egyház viszont modellje és valóságos magva Isten Országának. (V. ö.: Efez. 1. r. 17—23. v.)

3. Az *Egyház életformájára* nézve a *Máté ev. 18. r. 15—20. v.*-eit kell döntőnek tekintenünk, melyek kétségtelenné teszik, hogy az Egyház Krisztus rendelése szerint kizárólag a *gyülekezet* formájában élhet, mely Krisztus jelenlétének feltétele és ezzel az Egyház titkának értelme is. Az *Egyházat, mint életformát, Communio Sanctorum*-nak, a szentek egyességének nevezzük. Ez a gyülekezet lényege. A Krisztus által kijelentett üdvnek közös birtoklása és az abban való közös részvétel. Azután személyes szeretetközösség, Isten gyermekeinek testvérisége.

Az Egyház, *mint gyülekezet*: Isten Fiának élete az istenfiai közösségében, melyben a tagok Krisztus „kenetének“ részesei lettek (Heidl. Káté 32.), választott nemzetséggé, királyi papsággá, szent nemzetté, megtartásra való néppé. (I. Péter 2. r. 9. v.)

Ebből azonban az is világos, hogy gyülekezet, Egyház csak ott van, *ahol Krisztus uralkodik*. A gyülekezet az ő „hatalmának és jelenlétének“ bizonyossága. (II. Péter 1. r. 16. v.)

Ez a bizonyágtétel *élet és nem gyakorlat*. Gyakorlatok soha sem helyettesíthetik benne az életet.

A gyülekezeti életforma éppen arra való, hogy az Egyház élhesse a Krisztust, az evangéliumot.

2. Egyház, felekezet, világkeresztyénség, szekta

1. A látható, földi Egyház az igaz, láthatatlan Egyháznak *beleterjedése a világba*, tehát *ugyanaz*, a láthatatlan állandó *ítélete* alatt. Ezért nincs két Egyház, hanem csak egy, *Krisztus valóságos, igaz Egyháza*, a Coetus electorum. Corpus Christi, Communio

sanctorum. Mi ezután is mindig erről az egyetlenről beszélünk, mert ami a földi Egyházban ezzel ellenkezik, az önmagában hordja ítéletét és végzetét.

Az Egyházzal vallott hitünkből azonban egyenesen következik, hogy *elismerjük a keresztyén felekezetek létjogosultságát* annyiban, amennyiben ezek őszinte törekvést testesítenek meg a különböző típusú, származású, körülményű és neveltségű lelkeknek Isten Országába való vezetésére.

Ez az álláspontunk *a világ szerint* hátrányt jelent számunkra s a sajnosan jelentkező felekezeti harcban már előre kedvezőtlenebb helyzetet jelöl ki részünkre, mindazáltal hisszük, hogy igazunk és végre győzelmünk is ebben az *evangéliumi felfogásban* van letéve.

Elismerjük tehát, hogy *a saját híveire nézve* minden keresztyén felekezetnek elégséges lelki hatalma és megfelelő eszközei vannak az üdvösségre vezetéshez. De *csakis ehhez*, mert a statisztikára való dolgozást, a világi hatalomra törést, a mellékcélokot szolgáló és másokat méltatlan eszközökkel háborgató propagandát, bárhol üsse is fel a fejét, teljes mértékben elítéljük.

Az első állásfoglalásból következik, hogy ha különböző felekezetek létezhetnek, akkor a felekezetek *összeműködése* is lehetséges. szükséges, jogosult feladat. Különösen az ma, amikor az Egyházat a külső és belső hitetlenség hatalmasan megszervezett, nyílt erőszakossággal támadó és alattomosan bomlasztó rohamai ostromolják. Azonban felekezeti összeműködés csak *egyetlen* alapon lehetséges: *a kegyelmi ajándékok kölcsönös megbecsülése és a lelkiület azonoságának elismerése alapján*. Hangsúlyoznunk kell azért, hogy ez az összeműködés semmiféle *megalkuvás* árán nem jöhet létre. Így részünkről nem lehet az elvtelen, lanyha vallási *liberalizmus* ízetlen gyümölcse, melynek ú. n. türelmessége nem a hit tiszteletéből, hanem minden hit iránti *közönyösségből* fakad. Éppen ez volt a magyar reformátusság életének a multban legnagyobb átka és bűne s az a felekezeti béke, ami ebből származott, azt mutatta, hogy nem ismerjük igazán sem a magunk, sem a más hitét s hogy számunkra mindegyik egyformán semmitmondó.

Kétségtelen tehát, hogy a református Egyház, éppen a felekezeti béke és együttműködés érdekében, *csakis a legerőteljesebb, leghatározottabb és megalkuvás nélküli hitvallásos öntudat* alapján állhat és élhet.

A református lelkeknek Isten iránti alázatos hálával és az Úrban való *diESEkedéssel* kell vallaniok saját hitüket, mindenütt és min-

denben. Csak a magáéhoz való törhetetlen ragaszkodás lehet kész arra, hogy a máséban is felismerje Isten gondolatát és ajándékát, hogy tisztelje azt a hivatást, melyet más nem tölthet be.

A felekezeti kérdésben *két végletet* kell elítélni és elkerülni: a *közönyös türelmet* és az Istent meglopni, korlátozni akaró *vak elfogultságot*. Az igazság e kettő felett van; a magunk hitének boldog erejében teljes testvéri készséggel sietni oda, ahova Krisztus a *szeretet munkájára* hív, tekintet nélkül felekezetre és minden egyébre.

A Krisztus nagy ügyében, az evangélium szolgálatában a szeretet által lehet és kell is találkozniok a keresztyén felekezeteknek.

2. Itt azonban felvetődik a nagy kérdés: *befejezetnek kell tehát tekintenünk az Egyház reformációját?* A felekezeti meggyőződés természetsszerint vallja, hogy az ő hite az igazi. Lehetséges azonban egy evangéliumi felfogás is, amely mindegyik felekezetet eszköznek, módnak tekinti az egyetlen és igaz Egyház megvalósítására. E két álláspont és meggyőződés az emberi viszonylatok közt állandó feszültségben van egymással.

E feszültség feloldására a következő szempontokat kell érvényesítenünk: 1. *Elvben és reménységben* csak a saját hitvallásunkat tarthatjuk igaznak, *történetileg, időileg* azonban más is alkalmas lehet az igazságra való nevelésre. 2. A lelkek megnyerésében, a térítésben minden *erőszak* és méltatlan *anyagi eszköz* elítélendő és mellőzendő, mint evangéliumellenes, de a tiszta szándékú *lelki és szellemi propaganda* feltétlen kötelesség. 3. A reformációt először *saját Egyházunk névleges tagjain* kell végrehajtanunk. A reformációt azonban nem *vitatni*, hanem *élni* kell és bízni abban, hogy ez az élet hatni fog mások megnyerésére is. 4. Miután nem az a fontos, hogy mi győzzünk, hanem hogy Krisztus, csak *evangéliumi fegyverekkel* szabad harcolni a lelkekért, a saját testünkben is. 5. A *reformáció lényege*, a tiltakozás minden ellen, ami nem Isten rendelése és érvényesítése mindannak, amit Ő akar, saját körünkben *teljes és sértetlen érvényében* áll fenn s *kifelé* akkor lesz aktuális, mikor belül nem lesz több névleges református keresztyén, hanem csak valódi. Ezt nem lehet erőltetni, siettetni, ezt remélni, ezért imádkozni és dolgozni kell.

3. A *világkeresztyénség* nagy szolidaritása különösen napjainkban fontos és megvalósulásáért Egyházunk közösségében állandóan munkálkodnunk kell. Ez a szolidaritás a protestáns egyházak között ma már komoly lépésekkel indult megvalósulási útjára. Itt nem szervezeti, hatalmi, még csak nem is hitvallási, vagy kultuszi uni-

formizálás az, amiben reménykednünk s amire törekednünk kell. *A lélek, a szolgálát egysége a fontos.* Az Egyház missziói munkája főképpen az, amelynek területén már eddig is szép sikerrel bontakozott ki egy olyan világgözösség, amely a sajátosságok tisztelete mellett is érvényesíteni tudja az evangélium egységét. A világszolidaritáson belül szorosabb szövetséget alkotnak a hitben közös, de különböző országokban élő testvéregyházak. (Például a Presbiteri Egyházak Világszövetsége.) Ezek a háború utáni nagy nyomorúság idején a mi Egyházunk iránt is sok szeretettel, jótéteménnyel voltak. A fontos azonban az, hogy a testvéri kötelékben nem a sebek mutogatása, a világi érdekek támogatása és a kéregetés legyen a célunk, hanem Krisztus általi önerőnk, értékünk, munkánk felmutatása, az egymás hite által való épülésre.

4. *A szekta* nem felekezet, nem Egyház, hanem a keresztyénség történeti fejlődéséből magát kiszakított, azzal szembehelyezkedő mozgalom és alakulat. Lehetséges, hogy nálunk szekta az olyan nevet viselő alakulás is, amely máshol Egyház, felekezet. A szekta mivoltát tehát nem a sokszor esetleges és meg sem felelő név dönti el, hanem a történeti Egyházzal való ellentétessége. A szekta mindig *történelemellenes* és ezzel együtt *kultúraellenes* alakulás. Lényegéhez tartozik, hogy magát a „szentek“ társaságának tartja, szemben az Egyházzal. Önmagának igényli a Szentírás hiteles magyarázatát s ebben minden jelenséget valamely titokzatos eseménnyel, többnyire a világ végével kapcsol össze, fűgondja az „idők jeleinek“ megfejtése, melynek alapján világkatasztrófákat dátumra jövendől meg. A megtértségnek, szentségnek külső jeleit és formáit követeli meg. A szekta erős vallásos ösztönzésű, élénk erkölcsi törekvésű, de értelmileg homályos és érzelmileg túlfűtött egyének között hódít.

Az Egyház és a szekta közt *békesség nem lehet.* Elítélünk azonban a szekta ellen alkalmazott minden *erőszakot*, egyrészt az evangélium szellemében, másrészt mint *rossz taktikát* is, mely az üldözöttségben kiválasztottságot, mártírságot élvező lelkiület támaszt és a szektát csak erősíti. Egyházi szempontból a szekta ellen az egyetlen orvosság *az életerős gyülekezeti közösség* és annak *öntudatos bizonyágtétele, szeretetmunkája.* A gyakorlati példák is mutatják, hogy a szekta olyan mértékben esik vissza, amilyen mértékben az Egyház belső élete erősödik. *Aranyszabály* az, hogy a szektáskodókkal *vitatkozni* nem szabad, hanem saját gyülekezetünk tagjainak hitbéli öntudatosságát kell úgy érlelnünk, hogy a hamis tudománnyal szemben immunisokká legyenek.

3. Egyház, Állam, Nemzet

1. Az Egyház isteni alapítójától, az *Úr Jézus Krisztustól* vette a *parancsot*: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré és Istennek, ami az Istené. (*Luk. ev. 20. r. 25. v.*) *Pál apostol* azt tanítja, hogy az állam rendje és hatalma Istenről való s rendelte, hogy minden lélek engedelmeskedjék neki. (*Róm. 13. r. 1—7. v.*) Az Egyház története bizonyítja, hogy a csendes, munkás életet folytató, a hitből fakadó szeretetet gyakorló keresztyénség az államhatalom rendjének, békéjének, a kultúra virágzásának mindig a *legfőbb biztosítéka és tartóoszlopa* volt. Az Egyház, lényege szerint, soha sem volt és soha sem lehet *államellenes*. Valahányszor az állam keresztyénellenes volt, az Egyház *nem forradalmi lényekkel* felelt erre, hanem a *türelmes szenvedés* vértjét övezve fel, várta a *jobb megértést*, tudván, hogy az állam a keresztyénség üldözésével *bitor munkába fogott*, mely sajátmaga csődjére vezetne.

2. Az Egyháznak *bármely* jogrendben, államformában ugyanaz a szerepe van: képviseli és védi az *emberi lélek örökkévaló érdekeit*. Ezt a szerepét az állam magatartása szerint vagy csendes *támogatással*, vagy szenvedései által való állhatatos *tiltakozással* tölti be. *Forradalmi* vagy egyáltalában *politikai* fegyverek alkalmazására se nem jogosított, se nem kötelezett, se nem alkalmas.

3. Az Egyház az *evangélium letéteményese*. Az evangélium csakis az egyes emberi személyiségek megszentelődésén át lesz valószínűs életté a földön. Az Istenfiak, akik teljesen Isten kezében vannak és a világtól szabadok, hivatottak megteremteni a lelkek szeretetközösségét, az Isten Országát. Ez a közösség, mint szellemi valóság, csakis a Krisztusnak meghódolt egyéniségek hitbéli kapcsolódása útján haladhat előre a megvalósulás felé s ezért az Egyház *önmagában nem alkot jogrendet*, államformát, hanem az állam által civilizált, szervezett emberiség *lelki életében* lépésről-lépésre munkálkodik a végső cél felé, az összes lelkek áthatása folytán megvalósuló Isten Országára felé, melyben a *jog*, törvény, társadalmi korlátozottság a szeretet hatalmának szabad törvénye által *önmagától feleslegessé válik*. Az Egyház szempontjából tehát az *államnak* az a jelentősége, hogy a törvény erejénél fogva és annak hatalma által *nevelőmester a Krisztusra*. Bármely államforma vagy tényleges államhatalom keresztyéni megítélésének egyetlen mértéke az, hogy civilizáló, szervező, korlátozó és védelmező erejével mennyiben segíti elő és hogyan szolgálja az egyes lelkekben és a társadalom-

ban az evangéliumi élet kivirágzását és gyümölcsözését? Az államnak így isteni jelentősége van abban, hogy a testtől született, a bűn hatalma alatt álló embert neki kell azok közé a *feltételek közé szorítania*, amelyek közt az Egyház a lelkeket átformáló munkát végzi nemzedékről-nemzedékre, az utolsó napig.

4. Az Egyház a maga történelmi multjánál fogva és saját *belső szellemétől* indítatva mégis egy *határozott államrendhez* kapcsolódott hozzá. Ez az államrend az, amelyik a *családot* és a *tulajdont* tekinti léte alapjának s e kettős alapérték védelmére építi fel szervezetét. Ez az államrend nemcsak az a *keret*, melyben az Egyház a legerőteljesebben és a legnyugodtabban munkálkodhatik, hanem nagyrészen éppen az *Egyház munkájának és hatásának gyümölcse* is. Éppen ezért az ú. n. *polgári világrend* és az Egyház között a legmélyebbre ható *összeszövődés* állott elő. Ez a helyzet magyarázza meg az egyházi keresztyénség jelenlegi *súlyos válságát*. Úgy a polgári világrenden belül, mint abból kifelé tekintve, egyaránt megállapítható, hogy az *Egyház eddigi történetének legmegrendítőbb napjait éli*.

5. *Kifelé* tekintve, az Egyház a *kommunizmus*sal áll szemben, mely az orosz bolsevizmus formájában Krisztusnak, evangéliumnak nyílt és halálos ellensége. Nem formák, szervezetek és tanok, hanem maga a Lélek az, amely ellen kíméletlen irtóháborút jelent. Ez a kollektive szervezett, nyíltan vallott és kegyetlenül érvényesített monstruózus materializmus azon a tételen alapszik, hogy jó, szeretet, lélek: *nincs*. A lélek egyéniségét, a családot és tulajdont eltipró ez a páratlan kísérlet igazában nem a polgári államformák, hanem bennük és mögöttük az őket éltető keresztyén szellem vesztére tör. Semmit se gyűlöl annyira, mint Krisztust és a keresztyénséget. Az Egyház, és a kommunizmus rombolásától magát megőrizni akaró állam ezzel a veszedelemmel szemben *szükségszerűen* találkoznak egymással. Az államnak legfőbb *érdeke*, hogy *támogassa* azt a keresztyén Egyházat, amely viszont a legjobb és leghatékonyabb *támása* lehet az államnak ebben a harcban. A lélek egyéniségének örökkévaló értéke, a családnak, mint a szeretetközösség ősi, isteni alaptípusának szentsége és az Istentől sáfárságra adott tulajdonnak az életet komoly erkölesi tartalommal megtöltő mivolta azok az alapok, melyekhez az Egyház a maga *társadalmi* munkáját köthette és *ugyanazek* az értékek képezik a *kultúr állam* alapjait is, melyeknél fogva tiszteletet és engedelmességet igényelhet. Ezen a fronton az Egyháznak az *állam konszolidációj*áért való munkában a helye.

Az államhatalom ezeknek az értékeknek védelméért Isten rendelése és a keresztyének ezért hű, engedelmes és munkás polgárai az államnak.

6. Másfelől azonban nagyon határozottan kell hangoztatnunk azt, hogy az Egyház, bármennyire is *szolidáris* az egyéniséget, családot és tulajdont képviselő állammal, azzal magát még sem *azonosíthatja*. Az Egyház létjoga, élete az evangéliumban van és magát csak az evangéliummal azonosíthatja. Az állam kereteiben élő társadalom *megszentelésére* hivatott, de az állam *szolgája, ügyvédje*, az állami hatalom elfajulása esetén annak *cinkostársa* soha sem lehet.

Ami a polgári államrendben *evangéliumellenes*, azzal szemben az Egyháznak igehirdetésével, fegyelmeivel és életével *élő tiltakozásnak* kell lennie. Soha sem egyezhetik bele, hogy az *erkölcsi törvények* a társadalmi élet puszta formáságaivá legyenek, hogy a *keresztyén elvek* felszűnne váljanak, mely alatt a hazugság és bestialitás érvényesülnek, hogy az *evangéliumi nagylelkűség* helyébe a szűkkehlű kiesinyesség és a törpe megalkuvás lépjenek. Ha az Egyház *a világ szeretetért* hajlandó garantálni, hogy a világ „keresztyén“, ha meghajol az „arany állókép“ előtt és elnémul a kard fenyegetésével szemben, méltatlanná teszi magát isteni megbízásához és megérdemli, hogy *az állam rabszolgája* legyen. Észre kell vennünk, hogy *a világot szolgáló* Egyház hitele magában az állami és társadalmi rendben is *lejáróban* van, a laikus állam kezdi feleslegesnek és drágának tartani *a lelki rendőrséget*, mely nem tudja kellően megfélemlíteni és kordában tartani a „felvilágosult“ tömegeket, viszont az uralkodó társadalmi rétegek is megkezdték a keresztyénség takarékossági leépítését, mert frazeológijukban a keresztyén jelszavak most már másodrendűvé váltak. Ebből a *szégyenletes szolgaságból* az Egyháznak nemcsak önmaga *méltóságáért*, hanem magának a *társadalomnak érdekében* is ki kell tépnie magát, mert *a prófétai igehirdetés és a szeretetszolgálat szabad tevékenysége híján* az emberiség belehal ostoba felfuvalkodottságába és szívtelen önzésébe.

7. Az Egyház válságát egy *harmadik* szempontból is mérlegelnünk kell. Ma az államrendek erőteljesen *a nemzeti állam* formájában jelennek meg. Ezzel együtt nyomul előtérbe *a nemzeti egyház, a nemzeti keresztyénség* kérdése is. Alapjában véve e két tényezőnek: *nemzetnek és keresztyénségnek egysége helyes és szükséges*. A keresztyénségnek kétségtelenül az a *legelőtérősebb* formája,

mely a maga *egész tisztaságában nemzeti eszménnyé* tud válni és az a legerőteljesebb, *legértékesebb nemzeti élet*, amely a nemzet minden tulajdonságát *tiszta keresztyén érték*ké tudja tenni. De éppen ezért és éppen ma nagyon határozottan kell hirdetnünk azt az igazságot, hogy az Egyház a nemzeti életet *csak addig* tarthatja a maga *természetes és szükségszerű* formájának, amíg a *nemzeti állam* maga *öntudatosan a keresztyén eszmény hordozója* akar és tud lenni. Végzetesnek kell tartanunk magára a nemzetre nézve az Egyház minden olyan *politikai kényszerítését és elhajlítását*, amelyben a súlypont nem az evangéliumra, nem az isteni akarat szolgálatára, hanem a *politikára, illetve a fajok szétválasztására* és egymás ellen ingerlésére helyeztetik és tolódik el. Ez, amint szomorú példák mutatják, az Egyházból kiöli a lelket, azt a *fajpolitika* eszközévé silányítja s ezzel megöli. A nemzet viszont magasabb lelki világosság nélkül maradván, egy sivár *új pogányság* útvesztőjébe téved, melyből nincs menekvés. Az Egyház az *örök nemesítő tőkét*, az evangéliumot nyújtja a nemzetnek, melyből abba a megszentelő életnedvek áramlanak. Céljával ismeri, hogy *a nemzeti lélek Krisztus lelki arcának tükré, a nemzeti élet a krisztusi élet csatornája* és az ország Isten Országának *talaja* legyen. De ezentúl magát *a nemzet*tel és *a nemzeti állammal sem azonosíthatja*, mert soha sem szabad elfelednie, hogy mindnyájan egyek vagyunk a Krisztusban. (Gal. 3. r. 28. v.)

8. Végre rá kell mutatnunk az Egyháznak, mint *nemzeteket átölelő lelki anyának* arra a súlyos *felelősségére* is, melyet az állammal kapcsolatban mindenütt hordoz, ahol az államok keretében *uralkodó nemzetek és nemzeti kisebbségek* együtt élnek. Az *uralkodó nemzetek egyházai* fel kell hogy ismerjék ebben a kapcsolatban az Istentől adott *gazdag alkalmat* arra, hogy a kifejlődés *nemesebb* formáját megvalósítsák. Le kell küzdeniök azt az *egyoldalúságot*, amely a *homogén nemzeti államok keresztyénségét* fenyegeti és sokszor megfosztja őket *sajátos energiájuk nagy részétől*. Az államra való teljes *rátámaszkodás, az állam céljainak válogatás nélkül való szolgálata, az Egyháznak politikai tényezővé* való átengedése ezeknek az egyházaknak *nagy kisértése*. E helyett az *evangéliumi szeretet és megértés, a békéltetés és támogatás* az a szerep, amelynek vállalása által betölthetik *páratlan történelmi missziójukat*, éppen *saját nemzetük életében*. A *kisebbségi egyházakra* nézve pedig *alkalom* adatott arra, hogy *a nemzet fogalmából a politikumot háttérbe szorítva, annak lelki, szellemi, kultúrjellegét* fejlesz-

szék ki. Azoknak az *Egyházaknak* pedig, melyek e kapcsolatokon kívül állanak, szent kötelessége a lelkiismereti szabadságnak, a vallás szabad gyakorlatának, a sajátos szellemi kultúráknak féltő gonddal való *vigyázása* és az erre vonatkozó örök jogok érdekében való szüntelen *szószólás* a világ lelkiismeretének ítélőszéke előtt.

9. Az elmondottakból megállapíthatjuk, hogy az Egyház, mint az evangélium letéteményese és hirdetője, különböző formák között, de végre is egyértelműleg *válságos szituációba* került az állammal szemben, mint a *hatalom totalitására* igényt tartó alakulással szemben. A totalisztikus államcélok feltétlenül beleütköznek az Egyháznak a lelki és szellemi élet terén igényelt azon *életfeltételeibe*, melyek nélkül keresztyénségről beszélni nem lehet. Nem tudhatjuk, mi lesz ennek a következménye a jövőben. De mindenekelőtt *ezekre az államcélokra* nézve nem tudhatjuk. Az Egyházra nézve, amennyiben a tiszta evangéliumi életfelfogást tartjuk szem előtt, végre is *bizonyosságban* vagyunk. Ha az Egyház minden körülmények között *hű marad igazi önmagához*, külső életformái változhatnak, de *míssziója*, jelentősége, munkája ugyanaz marad örökre. Állhatatosan és következetesen kell hirdetnie az *Isten Igéjét* az emberiség lelkiismeretének és *gyakorolnia* a *Szeretet imperiumát* bármely imperiumban, ami a földön létezik. Ez az, ami meggyőzte és meggyőzi a világot.

4. Az Egyház válsága és harca

Az Egyház *válságáról* két szempontból beszélhetünk. Először válságos az Egyház helyzete *a világban*, másodsor válságos *saját maga testében is*.

Az *evangéliumi Egyház* ma egy élet-halálharc ütközőjébe került, melyet a római *külön isteni rend* és a bolsevista-kommunista, illetve nacionalis-szocialista *istennélküli rend* vívnak egymással és egymás között a világuralomért.

A küzdő felek mindegyike, miközben egymással viaskodik, *külön ellentétben* áll az evangéliumi Egyházat képviselő protestáns és főleg *református keresztyénséggel*. A helyzet rendkívül bonyolult. A római rend egy fronton harcol a nacionalis-szocialistával a kommunizmus ellen, de viszont az előbbinek totális igényei miatt a saját külön imperiumát látván fenyegetve, heves ellentétbe kerül vele. A nacionalis-szocialista rend pedig, bár a kommunizmust leg-

nagyobb ellenségének tekinti, a faj keretein belül, lényegében egyezésben van vele.

Miután azonban mind a három küzdőfelet *a valóságos földi imperium* célja hatja át, ha teljesen különböző indokokból is, de egyformán szemben állanak az *evangéliumi* keresztyéniséggel és Egyházzal.

Az evangéliumi Egyház, már ismertetett lényegénél fogva egy *teljesen mástermészetű rendet*: a világot megszentelni hivatott *lelki közösség* rendjét képviseli, távol minden önkörében való totális és imperiális szándéktól és éppen ebben rejlik voltaképpen örök, de ma *élesen aktuális* válságának forrása. Ez a válság *negatív* természetű: ami Istentől rendelt életformánk a világ hírásáért folytatott harcban *súlytalanúvá vált és kiszorult* az emberi életet alakító tényezők közül.

Ez a körülmény nem volna feltétlenül veszedelmes akkor, ha az evangéliumi Egyház *teljes belső egységben és békeességben* várná a maga szükségképpen elkövetkező óráját, mikor is neki kell és lehet egyedül *a magasabb megoldást* hoznia a világ számára. Azonban a baj ott van, hogy az evangéliumi Egyház helyzete *önmagában*, saját testében is válságos. Ez a *belső válság* az Egyház és tagjainak viszonyában tükröződik s lényegében *az egyháztagság válsága*. Letagadhatatlan tény, hogy az Egyház és tagjai között *súlyos ellentét* van. Ez az ellentét *kölcsönös vádak* alakjában mutatkozik meg. A *tagok*, éppen a nagy világhátréteg forogtagában élvén, azzal vádolják az Egyházat, hogy a segítségért kiáltó lelkeknek *nem tud aktuális feleletet* adni, hogy egyáltalában nem felelő, nem adó, nem vigasztaló. Viszont *az Egyház* azt a vádat emeli tagjai ellen, hogy azok nem az Igét, az Ige feleletét várják és akarják, hanem *a maguk kívánságainak* igazolását és szentesítését. (II. Timoth. 4. r. 3—5. v.) Az Egyház panaszolja, hogy tagjainak *nincs érzéke*, szomjúsága, igénye az ő *lelki ajándékai* iránt s olyant követelnek tőle, amit *lényegénél fogva* nem adhat. Közismert vádja az Egyháznak az is, hogy őt a tagok érdemtelen *eltartottnak*, magukat pedig *kegyes udakozóknak* tartják.

Mindkét vádban, illetőleg vádlóban feltalálható az igazság egy-egy vonása, de maga a vádaskodás *ténye* ettől függetlenül is mutatja, hogy a belső válságot *a pogány lelkiület fertőzése* és az Isten és világ közötti *bizonytalankodás* okozza.

Az Egyházat súlyos fertőzés érte és éri tagjainak *a világhoz való kapcsolatain* keresztül. Ez akadályozza és nehezíti meg, hogy

az Egyház valóban és csakis Egyház, lelki test, szentek egysége legyen. A világiassággal fertőzött gondolkozás ma is azt szeretné és azt követeli, hogy Krisztus Egyháza kulturális, szociális, politikai eszköz és szolga legyen.

Viszont meg kell állapítanunk azt a komoly bajt is, hogy magának az Egyház *hivatalos és hivatott képviselőjének* sines meg az a világos látása, amit csakis *a helyes teológiai szemlélet* adhatna meg neki. Az Egyház még most is szenvedti azt a látási zavart, melyet a protestáns teológia előbb tárgyalt végzetes elfajulása idézett elő. Ezért van, hogy *külső, intézményes élete* nem tud *lelkivé* tisztulni s megreked *a világi analógiákban* s nem az „új eget és új földet“, *Krisztussal való közösségének valóságát*, hanem csak egy *lát-szat-világot* képvisel, melyben a lelkek nem találnak megnyugvást, erőt, vigasztalást.

A *válság feloldása* nem lehetetlen. Az Egyháznak vissza kell térnie eredeti rendeltetéséhez, a világgal való kapcsolatát illetőleg is. Ebből a szempontból az Egyház *a Krisztus tanúinak serege a föld végső határáig*. (Ap. Csel. 1. r. 8. v.)

Az Egyház *örök és mai aktualitása*, tehát válságának megszünése abban keresendő, hogy az Egyház *nem lezárt*, álló, intézményszerű *kövület*, hanem *örökké mozgó*, terjedő, láncolatossá, de mégis *személyes és lelki egység, közösség*. Az, amit *elsődleges tanúsítással* folyton továbbvisz, frontszerűen nyomulva előre a világ hadállásába, Krisztus *személyesen* megtapasztalt és ugyanakkor *azonosan* vallott Királysága, Urasága. Ezt a hivatást fejezi ki fölülmúlhatatlan tökéletességgel a Heidelbergi Káté ismertetett *locus classicus* az Egyházzól.

Az *Ecclesia Militans*, a „vitézkedő“ Egyház az, ami ma Krisztusnak és embernek egyaránt kell, mert ma az evangéliumért *harcolni* kell, harcolni pedig csak *hadsereg* tud.

Hogy az *Egyház hadserege*, ez azt jelenti, hogy benne a céltudatosság, szervezettség, külső és belső rend, fegyelem, egységesség, hősiességszeretetszolgálat azok a vonások, melyeknek kiváltképpen érvényesülniök kell. Ezek a győzedelmes harc feltételei és biztosítékai.

Az evangéliumi Egyház *aktuális missziója* minden eddigi megbízatását *felülmúlja*. Nem *azilum* többé, nem emberi rendszerek *garantálója és szolgálója*, hanem az Antikrisztus ellen felvonuló, Krisztus parancsára együtt, egységesen *harcoló hadsereg*, mely a „kétélű éles kardot“, az Igét a föld végső határáig hordozza.

Az Egyház életében eddig *adminisztrációs, liturgusi, pedu-*

gógiai, pásztori szellem érvényesült, egyenként, vagy együtt. Ezeknek mindig megmarad a rendeltetésük, azonban ma *ezek felett* az Egyház elsődleges karaktervonása az evangéliumszerinti *katonai szellem* kell hogy legyen.

A *passzív* Egyház nem lehet többé úrrá a rohanó eseményeken. *Ít kell szervezkednie* Krisztus hadseregévé, menetelő, hajlékony, átkaroló, célbatörő, fegyelmezett, engedelmes, parancs alatt együttműködő, magát hősiiesen odaáldozó *katonae gyházzá*.

A *katonai lelkiület* az evangéliumban *nem allegoria*, hanem valóság. Mikor Pál apostol az Efez. 6. r. 11—18. v.-ben felhívja a lelkeket: „*Álljatok hát elő!*“, s leírja a *lelki fegyverzetet*, nem egyszerű hasonlatot alkalmaz, hanem *lélek és lényeg szerint* behívót, mozgósítási parancsot intéz az Egyházhoz. Mert az Egyháznak ma teljes világossággal fel kell ismernie feladatát, hogy nem élhet tovább *hamis békében* a világgal s hogy *nem szabad békében hagynia* az embert, aki megbékült a benne lakó állattal és szövetségre lépett az ördöggel, Krisztus *nem békességet* hozott a világra, hanem *fegyvert*. (Máté ev. 10. r. 34. v.) Ezt a fegyvert, az *Igét* fel kell venni és minden követelésével és következményével együtt vállalni, hogy az Egyház a Lélek felszabadító háborúját indítsa és vívja meg a Vesztőszellem, a Hazugság atyja ellen.

Az evangéliumi Egyház ma tétován áll a világban, a világért bírkózó hatalmak között. Nem is veszik számba. Hogy számbavegyék, hogy harebaszálljanak vele és legyőzessenek általa, ahhoz mindenek előtt az kell, hogy megújuló, vitézkező életével hadizenetté váljon a világnak.

5. Az Egyház, mint élő organizmus

Mindaz, amit az Egyházzal eddig elmondottunk, egy *kiegészítésre* szorul még, amely kiegészítés azonban felettébb lényeges.

Láttuk, hogy *Kálvin* és a *hitvallások* az Egyház jegyeiül az igehirdetést és a sakramentumok kiszolgáltatását állapítják meg, melyhez járulékul az egyházfegyelem kapcsolódik. A *Heidelbergi Kátében* ezenkívül kifejezésre jut az Egyház sereg-jellege is.

A mi álláspontunkon azonban ez a reformátori és hitvallási felfogás, bármennyire is igaz önmagában, de *nem kimerítő*. Lényeges és fontos jegyeket ragad ki, melyek nélkül Egyház csakugyan nincs, de fogyatkozása az, hogy ez a szemlélet *nem organikus*. Már az is, amit az előzőekben az Egyház hareos-jellegéről mondtunk, feltételezi

az organikus jelleget. Az organizmusnak ugyanis fő jellemző vonásai az *öntevékenység* és a *célszerű tagoltság*.

Ha az Egyházat ilyen *organikus valóságnak* látjuk, akkor az igehirdetés, a sakramentális istentisztelet, az egyházfegyelem éppen úgy, mint a többi egyházi tevékenység, a maga fontosságának mértéke és rendje szerint beletagolódik az Egyház organizmusának egészébe s egy teljes, élő képet kapunk, még pedig a maga *akciójában*, a kiemelt és fixírozott jegyek helyett.

Ha az evangéliumokat és az apostoli iratokat tanulmányozzuk, minden kétséget kizárólag az Egyháznak egy ilyen *organikus, élő, aktív valósága* fog kibontakozni előttünk. Az Egyház *Anyja*, aki a maga háztartásában táplálja, oltalmazza, neveli gyermekeit, tehát az Egyházat úgy kell tekintenünk, mint *lelki, szellemi Személyiséget*, öntudatosan és rendszeresen cselekvő öntevékeny életet. Ez a lelki Anya, Személyiség mindenek előtt *sajátmagát fenntartja*. Ez az önfenntartás célszerű cselekvések, intézmények és hivatalok útján történik, melyek által az Egyház a maga világbeli, külső életformáját biztosítja, önkörében pedig gondoskodik gyermekei táplálására, oltalmára és nevelésére alkalmas eszközökről. Ez az ő organikus létéből következik és ezért az idevonatkozó jelenségek mind az Egyház *saját élettevékenysége, szervei*. Ezért kell beszélünk legelőször az *Egyház külső, önfenntartó tevékenységéről*, annak módjairól és szerveiről. Ezek: az *Egyház önkormányzása, közigazgatása, hivatalai és intézményei*.

A külső önfenntartás keretében az Egyház *megvalósítja* a láthatatlanban gyökerező *lényegét, hivatását és szolgálatát*. Erre munkáló élettevékenységeit *belső, tartalmi tevékenységeknek* nevezzük. Ezek: az *istentisztelet, a nevelés, a misszió*. Az istentiszteleti szolgálat állandó formája a *kultusz*, változó, bár lényegében azonos tartalma az *igehirdetés*. A nevelői szolgálat formai oldala az *egyházfegyelem*, tartalmi oldala a *valláspedagógia és a kulturális munka*.

A missziói szolgálat egyéni formája a *lelki gondozás*, közösségi formája a *gyülekezeti vagy belmisszió*, az Egyház önmagát megismétlő missziója pedig a *külmisszió*.

Az önfenntartó külső és az önmegvalósító belső tevékenységek együtt az Egyház organikus életének *egységes egészét* teszik, melyben minden jegy és mozzanat az egészhez való viszonyában helyezkedik el és nyeri meg jelentőségét.

Meggyőződésünk szerint csakis az Egyháznak ilyen szemlélete

és értelmezése felel meg a Szentírásnak s csak ebből következhetik egy életteljes és egészséges gyakorlat is.

Az Egyház organikus életégszének tudományos vizsgálata és magyarázata a *gyakorlati teológia* (teologia practica) feladata. Ennek a tudománynak alapvető része az *ecclesiastica*, egyháztan, mely az Egyház életével és tevékenységeivel elvileg foglalkozik s mintegy az Egyház *általános élettanát* adja. Ilyen ecclesiastica kísérlet ez a mi jelen tanulmányunk is. Ebből az alaprészből ágaznak szét azután az *egyes tevékenységekkel* külön-külön foglalkozó disciplinák: az *egyházjogtan* és *egyházpolitika*, melyek a külső önfenntartó tevékenységek elméletei, továbbá a belső tevékenységekkel foglalkozók: az *egyházi szertartástan* (liturgika), az *igehirdetés elmélete* (homiletika), a *valláspedagógia* (katekhetika), a *lelkipásztorkodás tana* (poimenika), a *gyülekezeti misszió tana* (koinonika, agapétika) és a *külmisszió tana* (halieütika).

IRODALMI UTALÁSOK

Ravasz László: Bevezetés a gyakorlati teológiába. Kolozsvár. 1907. — D. E. *Achelis*: Lehrbuch der praktischen Theologie. I—III. 1911. — Fr. *Niebergall*: Praktische Theologie. I—II. Tübingen, 1918—19. — M. *Schwan*: Grundriss der praktischen Theologie. Giessen. 1922. — I. *Meyer*: Grundriss der praktischen Theologie. Leipzig-Erlangen. 1923. — I. *Steinbeck*: System der praktischen Theologie. I. Leipzig. 1928. — E. v. *Goltz*: Die praktische Theologie. Halle. 1929. — E. *Pfennigsdorf*: Praktische Theologie. I—II. Gütersloh, 1929—1930.

K. *Barth*: Die christliche Dogmatik im Entwurf. I. Band. Die Lehre vom Worte Gottes. Prolegomena zur christlichen Dogmatik. München. 1927. I. Kap. 3. §., 3. Kap. 21. §. — W. *Heyns*: Református dogmatika. Ford. Galambos Zoltán. Budapest. 1925. Negyedik rész. 145—273. l. — *Tavaszy* Sándor: Református keresztyén Dogmatika. Kolozsvár. 1932. V. Rész. II. Fej. 51—57. §§., 217—243. l. — *Malkai* Sándor: Kegyelemből hit által. III. kiad. Kolozsvár. 1927. — *u. a.*: Öntudatos kálvinizmus. Budapest — Kolozsvár. 1926.

K. *Barth*: Credo. IV. Aufl. München. 1936. Magyarul: Hiszek. Ford. Vasady Béla. Debrecen. 1936. — *u. a.*: Die Kirche Jesu Christi (Theol. Exist. heute, 5.) 1934. — K. *Barth* és *Révész* Imre: Az Egyház jelene és jövője. Debrecen. 1937. — *Tavaszy* Sándor: Az Egyház református dogmatikai felfogása. (A kijelentés feltétele alatt.) Kolozsvár. 1929. — Fr. *Gogarten*: Das Bekenntnis der Kirche. Jena. 1934. — II. *Diem*: Die Sichtbarkeit der Kirche. (Theol. Exist. h. 44.) 1936. — H. *Schlief*: Das Schiffllein der Kirche. (Theol. Exist. h. 23.) 1935. — E. *Brunner*: Die Kirche, als Frage und Aufgabe der Gegenwart. (Um die Erneuerung der Kirche i. m.) — *Malkai* Sándor: Evangélium és Egyház. (Nem békességet!) Budapest. 1932. — E. *Thurneysen*: Lebendige Gemeinde und Bekenntnis. (Theol. Exist. h. 21.) 1935.

K. Barth: Die Kirche und die Kirchen. (Theol. Exist. h. 27.) 1935. — P. Scheurlen: Das kleine Sektenbüchlein. Stuttgart. 1933. — F. Kattenbusch: Die Kirchen und Sekten des Christentums in der Gegenwart. Tübingen. 1908. — Csíkossz Sándor: A szektákról. Teol. Szemle, I. évf. 1. sz. Debrecen. 1925. — Mátyás Ernő (összeállításában): A szekták és az ellenük való védekezés módjai. Sárospatak. 1933. — Makkai Sándor: A szekták keletkezésének okai. Az Út. 1917. évf. Kolozsvár. — Makay Miklós: A gyakorlati keresztyénség világmozgalma. Budapest. 1932.

P. Althaus, E. Brunner, etc.: Die Kirche und das Staatsproblem in der Gegenwart, Kirche und Welt, III. Forschungsabteilung des Oekumänischen Rates für praktisches Christentum. Genf. 1934. — Kuyper Ábrahám: A kálvinizmus és a politika. (A kálvinizmus lényege.) Ford. Csürös József. Ceglédi Sándor, Sebestyén Jenő. Kálvin Szöv. kiad. XIV. Nagybánya. 1914. — Révész Imre: Egyház, lelképásztor, politika. Igazság és Élet. Debrecen. I. 2. 1935. — Nagy Géza: Az egyházi állam problémája. Az Út. 1928. évf. 6. sz. Kolozsvár. — Makkai Sándor: Egyház és Állam. Ref. Szemle. Kolozsvár. 1935.

H. Kutter: Die Stellung der Kirche in der Volksgemeinschaft. (Theol. Exist. h. 30.) 1935. — L. Cordier: Das eigentliche Anliegen in der Kirchenfrage. 1934. — Makkai Sándor: Az élő egyház. Zöngesetek... Kolozsvár, 1925.; Ecclesia Militans (Aratás.) II. Rész. Losonc. 1926.; Püspöki programbeszéd. Kolozsvár. 1926.; Püspöki jelentések. 1927—1935. Kolozsvár. — Vasady Béla: Az igehirdetés és theologiai tudomány az Ecclesia Militans életében. Debrecen. 1934.

AZ EGYHÁZ KÜLSŐ (ÖNFENNTARTÓ) TEVÉKENYSÉGEI

1. Az Egyház kormányzó tevékenysége

Minden kormányzás *hatalmon* alapszik, annak igénybevétele és gyakorlása abból a célból, hogy a közösség helyes irányban, helyes célokért, megfelelő módokon és utakon haladjon előre. Így beszélhetünk az Egyház kormányzói, tanítói és hírói hatalmáról is. Az Egyház hatalma azonban, amint azt Kálvin is hangsúlyozza, kizárólag *lelki hatalom* és esakis a lelkek építésére adatott. Az Egyház kormányzói tevékenysége éppen ezért teljesen *más természetű*, mint például az államé. Míg a világi közhatalom úgy keletkezik, hogy a közösség, saját érdekében, a maga hatalmát átruházza az államra, addig az Egyház hatalma nem a közösségtől, hanem *Istentől* való, nem emberi érdekekért, hanem kizárólag Isten uralmáért létesül, egyenesen *ellentétes* az emberi érdekekkel. Ebből következik az, hogy az Egyház kormányzatában bármely *világi analógia* alkalmazása meghamisítása Isten uralmának, visszajára fordítása és megtagadása Krisztus parancsának, aki világosan mondja: „Ne úgy legyen közöttetek.“ (*Máté ev.* 20. r. 26. v.) Az egyházi hatalom azon az *átudáson és engedelmisségen* alapszik és annak mértéke szerint igényelhet engedelmisséget, amellyel az Egyház magát mindenestől aláveti *Krisztus uralmának*, ügyének, országa szolgálatának.

Az egyházkormányzás *az Isten Igéjén* alapszik. *Pál* apostol az *I. Kor.* 12. r. 28. v.-ben említi az Anyaszentegyházban Isten által rendelt „*kormányokot*“. Az *I. Tím.* 3. r. 4—5. v.-ben azt látjuk, hogy ez a kormányzás a „*jól igazgatásban*“, a tagok „*engedelmisségben való tartásában*“, az Isten egyházára való „*gondviselemben*“ áll.

A Szentírásban az Egyház *ösképe* a Nőé bárkája, a szent hajó, melyben Isten kiválasztottai a *világtól különrekesztve*, megmentetnek ugyanazon hullámokon, melyek minden mást elpusztítanak. Tudjuk, hogy a bárkában levőkre *Isten maga* zárta rá az ajtót (*I.*

Móz. 7. r. 16. v.) s ő vitte át a hajót az özönvízen, ahova akarta. Emmélfogva az Egyháznak, mint a kihívottak közössége szent hajójának kormányzása teljesen különbözik a világi kormányzástól. Nemesak szükségtelen, de a leghatározottabban tiltva van az, hogy akár egyesek, akár tanácsok, szóval emberek *célok*at tűzzenek ki az Egyház elé a maguk kezdeményezéséből és elgondolásából s az Egyház tagjait e célok szolgálatába hajtsák, fordítsák, kényszergecssék vagy esábítsák. *A hajó kormányosa maga Krisztus* és emberi kormányosainak nincs más dolguk, minthogy engedelmessékedjenek a kedvező szélnek, a *Szentlélek*nek. (*János ev.* 3. r. 8. v.) Ez az *engedelmesség* viszi a hajót, az Egyházat az egyetlen cél, a szent és örök kikötő felé. Természetesen az Egyház kormányzása is *irányítást* jelent, azonban abban az értelemben, hogy a földi egyház tagjait a hit igaz Egyháza felé fordítjuk, melyben a cél adva van. Ezt tesszük akkor, mikor az emberi lehetőségek világában az Egyházat gyülekezeteként és egészében a hitvallásból következő *szervezetek, intézmények, tanácsok, testületek, tisztviselők* által vezetjük a keresztyén életben és a keresztyén közösség nagy közéletjainak munkálásában. A szent hajó képe a kormányzásra vonatkozóan tehát általánosan és alapvetőleg azt jelenti, hogy az Egyház teljesen *Isten kegyelmében* van és a *vezérlő Szentlélek*nek való engedelmességben halad.

A kormányzás belső természetére, munkájának jellegére világít rá a Szentírás másik képe, *a pásztor és a nyáj* életközössége. Az Egyház megbízottai, akár egyes tisztviselők, akár tanácsok vagy testületek, úgy kormányozzák az Egyházat, mint a pásztor a nyáját. A pásztor kormányzása: terelés, legeltetés, oltalmazás, személyeknek személyes gondviselése. (*I. Pét.* 5. r. 1—4. v.) De a „pásztorok“ itt is mindig csak a „Főpásztor“ bojtárjai, hűséges *végrehajtói* az ő egyedül bölcs parancsainak.

Az Egyház kormányzói tevékenysége tehát Isten Igéje szerint szigorúan körülírt és meghatározott munkakört jelent azoknak az egyéneknek és testületeknek számára, akik azt az Egyház megbízásából végzik. Az Ige és a *Lélek kormányoz*, a megbízottak pedig engedelmesen *irányítanak* és hűségesen *pásztorolnak*.

Ha már most tekintetünket, érvényben lévő egyházi törvényünk kifejezése szerint „Jézus Krisztus közönséges Anyaszentegyházának egyik részére, a magyarországi református Egyházra“ (*I. tc.* 1. §) fordítjuk, a kormányzás munkájában megkülönböztetünk egy *általános* vagy *pásztori* és egy *szorosabb értelemben vett* vagy *hivatalos* kormányzást.

A *pásztori kormányzás* általános értelemben arra vonatkozik, hogy az Egyház felelősei, akár egyesek, akár testületek, minden esetben és mindenkor adott körülmények között *úgy* irányítják a rájuk bízott közösség (gyülekezet, egyházmegye, egyházkerület, egyetemes egyház) életét, hogy a felmerülő *összes* kérdések *evangéliumi*, református keresztyén megoldása váljék lehetővé.

A *hivatalos egyházkormányzás* az egyes esetektől eltekintve, azokra az *állandó viszonylatokra* vonatkozik, melyeket az Egyház a maga törvényeiben egyetemes kötelezettséggel előírt s amelyeket mindig azonos módon, meghatározott jog- és hatáskörben, felelősséggel kell irányítani. Ilyenek a *törvényhozói, őrállói* (felügyelő és ellenőrző) és az *intézkedési munkakörök*.

Bár mindezek természetesen *jogszabályok* formájába öltöznek a földi Egyház életében, azért nem ez a formájuk, hanem az Isten Igéjében gyökerező *evangéliumi tartalmuk* a fontos és esakis ettől nyerik mindig *lelki* tekintélyüket. Amennyiben a kormányzás ezen az alapon történik, az Egyház minden tagjától készséges és teljes lelki *engedelmességet* követelhet s tekintélye, tisztessége minden kétségen felül áll. Csak ha a kormányzás munkája emberi akarássá, kezdeményezéssé, *önkényyé* változnék, akkor következik be az a helyzet, hogy a tagoknak nemesak joga, hanem kötelessége lesz az igaz evangélium érdekében való tiltakozás, az *Egyház reformációjá*.

A református keresztyén egyház a kormányzás tekintetében a *gyülekezet* (az egyház egésze) *önkormányzatát* vallja és gyakorolja. Ezzel kizárja az egyesek önkényét és a gyülekezeti elv alapjára helyezkedik. A kormányzás két sarktényezője a *presbiterium* és a *zsínat*. A közös törvény korlátai közt minden egyes gyülekezet autonóm. Sajátságos alakulása az egyházalkotmánynak az, hogy míg az egyes gyülekezetek önkormányzatát egy tanácsra, a presbiteriumra bizza és a gyülekezet egészét, mint egyházközségi közgyűlést, csak nagyon korlátozottan és csak bizonyos esetekben engedi létesülni és érvényesülni, addig az egyház magasabb testületeiben és alakulataiban a közgyűléseknek adja a kormányzói hatalmat és a tanácsoknak csak nagyon korlátozott hatáskört biztosít, még kevesebbet azután a kettős (lelkési és világi) elnökségeknek. Mindezek dacára egyházunkban *nem ez a forma* a döntő, hanem a *mély lelkiismeretű és felelősségteljes személyiségek* önzetlen szolgálata, akik az Egyház kormányzatára mindig reányomták a maguk lelki bélyegét. A többségi elv érvényesülése fontos a világi szempontok miatt és ellen,

azonban mindennél fontosabb az egymásért való személyes *felelősség* öntudata és szolgálata.

Szükség van-e az Egyházban a kormányzati munkára? „Minden ország, amely magával meghasonlik, elpusztul és egy város vagy háznép sem állhat meg, amely meghasonlik önmagával.“ (*Máté ev.* 12. r. 25. v.) Az pedig kétségtelen, hogy irányítás, rendtartás, szabály nélkül a közösség meghasonlik és felbomlik. Isteni parancs, hogy „mindenek ékesen és jó renddel legyenek“. (*I. Kor.* 14. r. 40. v.) Közelebbről még az sem elég, ha egy gyülekezet, sőt ha minden egyes gyülekezet helyes kormányzat alatt él, jó rendben és önmagával összhangban. Az egység, mely Krisztus egyházának s így az Egyház kormányzásának is legfőbb jellemvonása, megköveteli a közös kormányzás általi nagy egységet és közösséget az Egyház egészében és ezáltal az *erő, szeretet és józanság* lelkének kiáradását a világra. (*II. Tim.* 1. r. 7. v.) A kormányzat ennélőgva föltételezi a *szervezettséget*. Az irányító munkának a szervezet az ideghálózata, mely az egész testben szétágazva, mozgatja és élteti azt.

Az Egyház kormányzói tevékenysége tehát Isten parancsa szerint való. Az independentizmus nem a mi eszményünk, mi az Ecclesia militans, a hadsereg misszióját ismertük fel sajátunkul.

2. Az egyházi közigazgatás.

Hangsúlyozottan állapítjuk meg, hogy az egyházi közigazgatás, az adminisztráció, az Egyháznak *egyik legfontosabb önfenntartó tevékenysége*, mert valamennyi külső és belső tevékenysége mellett nélkülözhetetlen szüksége van az adminisztráció segítségére. Lényege szerint az adminisztráció *segédszolgálat*, melyet helyesen nevezhetünk *ügyvitelnek*. Ilyen ügyvitele pedig kivétel nélkül minden egyházi munkának van. Az adminisztrációt sokan, különösen a lelkipásztorok közül, lenézik és megvetik. Azt tartják, hogy az Egyház életében nincs semmi fontossága, könnyen mellőzhető és nem érdemes vele különösebben törődni. Ez a felfogás nemesak téves, hanem bűnös is. Természetesen nagy baj volna, ha az Egyház lelki munkái esupa aktaszámmá és kimutatássá silányodnának s ha a lelkipásztor pusztán statisztikára dolgozna. Azonban az is bizonyos, hogy ha a lelki munka minden ága nem áll állandó nyilvántartás és ellenőrzés alatt, ha a munka menete nem pontos és szabályszerű, nem áttekinthető és nem visszaidézhető, akkor a munka szétfolyik s eredménytelené

válk. Az adminisztráció éppen a medrét, megkötését, összetartó hálózatát és elősegítő síneit adja az egyházi munkának.

A közigazgatást jól meg kell különböztetni a *kormányzati* munkától. A kettő összetévesztése és összezavarása szokásos, de nagyon veszélyes és káros. Ezáltal jön létre a *bürokratizmus*, ami a világi közéletben is súlyos baj, az Egyházban azonban egyenesen halálos veszedelem. A kormányzat magas tevékenység: irányítás, áttekintés, az egész munkamező felett való emelkedett lelki és szellemi uralkodás, mely a határozott célkitűzésekhez szab mindent. Még akkor is, mikor állandó, előírt módokat követ, nem nélkülözheti az adottságoknak a legmagasabb célokhoz való mérését és alkalmazását. Az adminisztráció azonban nem hivatott arra, hogy célokat tűzzön ki és irányítson, hanem hogy a kormányzatnak *szolgáljon, segítsen*. Nem öncél, hanem *eszköz* és mint ilyen, *nélkülözhetetlen*.

A kormányzást az Egyházban gyakran testületben végezzük, ellenben az adminisztrációt mindig *személyesen*, érette személyileg vagyunk felelősek. Ezért az ügyvitel komoly *lelküismereti* kérdés. Aprólékossága, egyhangúsága, sablonjai sohase csügghessenek el, mindig gondoljunk arra a lélekre és célra, amiért mindez van és történik. Ez a kitekintés megnemesíti a gépiesnek látszó munkát is.

A közigazgatási munkának a lelkipásztor életében vannak megbecsülendő *áldásai* is. Ezek éppen a lelki munkával való *ellentétességéből* származnak, mert az abban kifáradt ember számára a helyes és egészséges egyensúlyt adják meg. Ne feledjük azt sem, hogy az adminisztratív tevékenység a legjobb nevelő az egyik legértékesebb képességünknek, a *rendszeretlenség* kifejlesztésére. Bizonyos *esztétikum* nyilatkozik meg a jó ügyvitelben s aki a rendben örömet találja, annak az adminisztráció sohasem gyötrelmes, sőt ellenkezőleg egyenesen szórakoztató és üdítő. A rend pedig a fegyelmezett élet nélkülözhetetlen alapja lévén, a lelkipásztorra nézve kiváltképpen fontos és kötelező. Ezért kell egyik legbeszédesebb és legjellemzőbb bizonygatóételnek tartanunk a lelkipásztor értékelésére nézve a lelkészi iroda állapotát.

Az egyházi élet és munka nálunk voltaképpen nem sok adminisztratív teendőt ró a lelkipásztorra, mert ahol sok az ilyen munka, ott már szükségképpen segítőtársai is vannak benne. De ami kevés van, az egyenesen szükséges és kívánatos is a lelki és szellemi foglalkozás kiegészítése érdekében.

Bár az adminisztrációt személyesen mi végezzük, sohase felejtsük el, hogy az *magának az Anyaszentegyháznak* önfenntartó munkája.

akinek mi a megbízottjai vagyunk. Ez az alázatos öntudat nemcsak a bürokratikus öneélíség gögjétől fog megóvni, de az ellenkezőjétől is: a hanyagságtól, rendetlenségtől, lekicsinyléstől. Az Isten Egyházának ügyében, az ő létérdeke szolgálatában nem lehetünk gonosz és rest szolgák.

Mik a lelkipásztor *adminisztrációs kötelelességei*? Általában azt mondhatjuk, hogy minden munkájában adminisztráció az, amivel az illető munkát előkészíti, nyilvántartja, arról beszámolót és jelentést tesz. Az istentiszteletek tartása nem adminisztráció, de az a segítő tevékenység, mellyel az istentiszteletek ügyében levelez, valakit arra felkér, ünnepélyes alkalmak programját megállapítja, az énekeket kijelöli stb. már adminisztráció. A hívek lelkigondozása pásztori munka, de az erről szóló tervezetek, nyilvántartások, kimutatások, jelentések készítése, vezetése, a munkával kapcsolatos naplózás, levelezés, anyagi ügyvitel stb. adminisztráció. Minden intézménynél, iskolánál végez a lelkipásztor olyan tartalmi munkát, ami nem adminisztráció, de végez közigazgatást is annak irodai ügykezelésében. Az adminisztráció lényegében irodai munka. Az anyakönyvek vezetése, a gyűlések meghívója és jegyzőkönyvei körüli tevékenység, az érkező és elküldendő ügydarabok iktatása, postázása, a pénztári napló vezetése, lelkészi munkanapló készítése a leglényegesebb részei.

A lelkészi irodai ügyvitel vonatkozik az egyházközség *multjára* (levéltár), *jelenére* és állapotára (anyakönyvek, kimutatások, statisztikák, jelentések, anyagi ügyek), *jövőjére* (javaslatok, tervek, program). Van *szellemi* oldala (munkanapló, a jelentések tartalma, pásztori levelezés) és *anyagi* oldala (számadás, költségvetés, tőkekönyv, ezeknek mellékletei). Van *határidőhöz* kötött és *alkalmi* része. Van olyan része, mely *tőlünk* indul ki s kívülvalókhoz, egyházi és világi hatóságokhoz stb. szól, mint jelentés, kérelem, javaslat, viszont van olyan része is, mely *minket* keres meg (leiratok, rendeletek, átiratok, megkeresések).

Az irodai ügyvitel *alkotórészei*: iktató és iktatás, az elintézés módja és annak feljegyzése, postázás, levéltározás, indexelés, selejtezés.

Nagyon fontos, hogy a lelkipásztor öntudatos és böles *levelező* legyen. Névtelen leveleket figyelembe vennie nem szabad. Minden levélre, megkeresésre egyébként válaszolnia illik és kell. Mindíg tart-suk meg a *társadalmi formákat*, melyeket nem mi teremtettünk, de önkényesen nem is változtathatunk meg és amelyek mellőzése sok kárt okoz az egyházi életben. *Felsőbbségüknek*: mindíg „tisztelttelé

jelentünk“ és „alázatos szolgálói“ vagyunk, *hivainknak*, barátainknak közvetlen és szíves módon írunk, a legtöbb udvariassággal, szívbeli ifjomsággal és szeretettel pedig azoknak tartozunk, akik *tanítványaink, alárendeltjeink*, ránk vannak szorulva és valamiben tőlünk függenek.

Az egyházi közigazgatás munkája *nem maradandó* és nem *önmagáért* való érték, minél jobb, annál észrevehetetlenebb és zajtalanabb s mikor célt ér, akkor meg is szűnik. De mert *szolgálat*, melyet az Anyaszentegyház megbízásából és érette végzünk, az a lélek, amellyel ezt tesszük, ha valóban szolgáló lélek, ezáltal is formálódik és növekszik Isten Országá számára. Ezért sohase szabad lenéznünk és túlbecsülnünk, hanem rendeltetése szerint kell élnünk vele.

3. Egyházi hivatal — Hivatalos Egyház

1. Minél inkább ismeri fel a református keresztyén lelkek serege az Egyház valódi lényegét és hivatását, annál élénkebben sürgeti a *lelki, missziói* Egyház érvényesülését, a pusztán *hivatali*, intézményes, esupán a jogi szervezet erejéből élő Egyházzal szemben. Ez a nálunk is egyre fokozódó sürgetés önmagában véve örvendetes jelenség. A lelkek megérezték és vágyják azt, hogy az Egyház valóban és csakis Egyház legyen, *Isten Igéjének tere és szolgálata*.

Ezzel szemben azonban egy pillanatig sem szabad elfelednünk azt, hogy a Krisztus Egyháza, magának Istennek rendeléséből, *hivatalok és intézmények* által is él s hogy ezek az ő *önfenntartó* munkájának nemesak igen fontos, hanem egyenesen *nélkülözhetetlen* eszközei. Csak az a lényeges, hogy a hivatal és intézmény sohasem *öncél*, hanem mindig *eszköz* s ebben az értelemben valódi esomópontjait, erőközpontjait alkotja az Egyház élettevékenységeinek.

2. *Az egyházi hivatal* az ótestamentumi „szent személy“ hivatáskörében gyökerezik. Az Ótestamentumban három szent személyt ismerünk: a *királyt*, a *papot* (főpapot), a *prófétát*. E három közül a királyt és a papot a szent olajjal kenik fel hivatalának viselésére, míg a prófétát e nélkül is elhívja és küldi az Úr. E kenet által a szent személy elválasztott, elkülönített, Jahve tulajdona és eszköze lesz. Az ótestamentumi *király* Jahve uralmának képviselője a szent népfellett, nem a maga akaratát, hanem Isten parancsát viszi végbe. Mint tipikus példáin, Dávidon és Salamonon láthatjuk, a király bizonyos esetekben pap is (áldoz), némelykor pedig próféta is (jövendöl).

kijelentést ad). Később, mint fejedelem, a főpap mellett az egyik tényezője Jahve uralmának, illetve egyik képviselője a szent népnek. (Agg. 1. 1. Zak. 4. 14. A két olajfa.) Ez a jelentősége lett a protestáns keresztyénségben felújítva a világi pap, a *kurátor* személyében. Jellemzően érvényesül ez a mi magyar református egyházunk kettős elnökségében. De bár ezáltal az egyetemes papság elve jut kifejezésre, a „királyi“ örökség el is válik a „papi“-tól.

Az ótestamentumi *próféta* jellege magikus kezdetekből bontakozik ki (róéh: néző), bár ezt a jellegét később deklasszálják és elítélik, mint hamisat. (A varázslók üldözése.) Az igazi ótestamentumi próféta valóban egyedülálló jelenség. Jahve *alkalmi* küldöttje s mint ilyen, mindig a legmagasabb igényt, az isteni akaratot, a Kijelentést képviseli, a bűn kárhozatása, az ítélet hirdetése és az üdvidő ígérete által. A prófétai örökség a református keresztyénségbe már úgy jött át, mint a *lelkipásztorság egyik vonása*. És pedig kétségtelenül döntő vonása, mivel az ígehirdetés, mely a lelkipásztori tiszt központi jelentőségű, voltaképpen lényegi hivatása, kétségtelenül prófétai tevékenység.

Ami azonban az Ótestamentumban a legsajátosabb, az a *papi hivatal*. A király és a próféta is ehhez viszonylik, ezáltal nyer igazi értelmet. A király ezt védi és érvényesíti, a próféta ezt ellenőrzi és tisztítja. Ez utóbbiból következik Ezékiel könyvében a pap-próféta eszménye, mint a legmagasabb követelmény. (33. r. 7—20. v., 34. r. 1—10. v.)

Az Ótestamentum a papi személynek és a papi hivatalnak egyedüli és örökérvényű fogalmát és képét adja az Isten szolgájában, mint a *Jahve szenvedő szolgájában*, aki áldozó és áldozat egyben. Ez a kijelentés vezet át az Újtestamentumba, *Krisztus főpapságához* és e kenet részeseihez, az igazi keresztyén hívőkhöz, köztük a lelkipásztorokhoz.

Miután rámutattunk az ótestamentumi szent személyek és hivatalok átutaló és kapcsoló vonásaira az újtestamentumi kijelentéshez, rá kell mutatnunk arra is, hogy e személyek és hivatalok *időhöz-kötött* vonásai voltak azok, melyek a keresztyén Egyházba, mint nem evangéliumi tapadványok, az apostoli idők után ismét beszűrődtek, antik pogány elemekkel együtt s melyeket a reformáció kitisztított az Egyház hivatalaiból és életéből.

Igy az ároni papságnak II. Móz. 18. r. 15—20. v. és 28. r. 1. v.-ből olvasható megfogalmazása vezetett a papi hivatal *közvetítői* jellegének az egyetlen közbenjáró, Krisztus mellőzésével való kiélézé-

séhez. A levita papságnak a IV. Móz. 3. r. 5—13. v. és 18. r. 8—32. v.-ben foglalt alapítása, osztályrésze és szolgálata lett indokává a külön *papi rendnek*, a klérusnak a keresztyén Egyházban. Malakiás 2. r. 7. v. mély lelki értelmű kijelentése: „a papnak ajkai őrzik a tudományt és az ő szájából törvényt várnak, mivel a Seregek Urának követe ő“, a *papi világszolgálat* jogosítványa lett.

Pedig kétségtelen, hogy az ótestamentumi hivataloknak reánk-nézve csakis azok az elemei érvényesek, melyek *Krisztusra és az ő szent gyülekezetére* utalnak. Az időhöz kötött elemek, mint „régiek“, elmúltak. Hiszen kétségtelen, hogy az ótestamentumi papság a formák és jelképek egész rendszerében jelenik meg, melyek még magukon viselik a magikus jelleg ősi zománcát (Így pl. a *papi ruházat*: II. Móz. 28. r. 2—43. v.; *felszentelésük* módja: II. Móz. 29. r. 1—37. v., III. Móz. 8. r.; *szezségük feltételei és jegyei*: III. Móz. 21—22. r.) s általában egész rendkívül nagyszabású intézményük egy *óriási jelképe* az isteni közvetítésének az ember számára. A *Zsid.* 8. r. 5. v. az egészről így ítélezik: „a mennyei dolgok ábrázolatának és árnyékának szolgáltak“. Krisztus, mikor kenetével *betöltötte*, ugyanakkor *el is törölte az ótestamentumi hivatalokat*. Az ő kenetében, tehát hivatalaiban az elválasztottak *egész gyülekezete* részes, mint *próféták örököse, királyi nép, szent papság*. Az egész Ótestamentum ezt jelképezte és jövendölte. Ennélfogva a szent személy és hivatal antik köre lezárult és az Újtestamentumban a szent hivatal is egészen új értelmet nyer, mint a választott gyülekezet testvéri megbízatása és megbízottjainak munkája.

3. Az Újtestamentumban elsősorban *az evangéliumokat* kell megvizsgálunk abból a szempontból, hogy tartalmazznak-e rendelkezést vagy utalást az egyházi hivatalra nézve. Azt találjuk, hogy az ótestamentumi világ legfontosabb intézményének, a papságnak az evangéliumokban semmi jelentősége nincs, egyszerűen *nem is létezik* Isten Országában szempontjából. Ha az evangéliumok világosságában olvassuk az ótestamentumi papság törvényeit, szabályait, szolgálatait, teljesen külsőségesnek kell találnunk azt az egész bonyolult és roppant erőfeszítést, mely által az ember Istent kereste és szolgált. Az evangélium mindezt semmivé tette az Isten és a lélek tökéletes benső kapcsolata által. A Krisztusban megjelent isteni Kijelentés nem az ótestamentumi papi szolgálat külsőleges intézményéhez kapcsolódik, sőt egyenesen annak dacára és ellenére jön. Ebben a tekintetben nincs előzménye, analógia nélküli, egyetlen. A szent személyek hivatásköre helyett az evangéliumokban az *Isten Országának* szolgálatát

találjuk és ennek emberi munkásai a Krisztus által választott „*tanítványok*“.

Meg kell azonban állapítanunk, hogy a „*tanítvány*“ evangéliumi képe semmi esetre sem egyszerű „példa“ az egyházi hivatalra, közelebbről a lelkipásztorra nézve. Az evangéliumbeli tanítványoknak a *testben* közöttük élő Krisztussal való közössége egyszeri, soha többé nem ismétlődő, a Kijelentés szférájába tartozó tény. Azok a csodálatos vonások, melyek a tanítványokat, illetve az ő Krisztussal való életüket jellemzik, örök időkre kötelezők ugyan a Krisztus ügyének szolgálaira, de már a *megdicsőült* Krisztus lelki testében, az *Anyaszentegyházban*, annak egészen más viszonyok között folyó életében, vagyis éppen az Istentől rendelt *egyházi hivatalokban*. Csakis ennek határozott tudatában mondhatjuk, de így kell is mondanunk, hogy az egyházi hivatal, vagyis a lelkipásztori szolgálat igazi mivolta, képe, örök lényege, úgy, amint azt Krisztus Urunk akarja és rendeli, az evangéliumokban van megrajzolva, a *tanítvány ösképeiben*.

Próbáljuk meg néhány vonással utalni erre a lényegre, melynek a mai egyházi hivatali szolgálatban mindennekfelett és döntően kell érvényesülnie.

Nem a tanítvány *választja* a Mestert, hanem a Mester a tanítványt (Ján. 15. r. 13—16. v.). Krisztus azokat választja ki a maga ügyének szolgálatára, akiket az aratás Ura küld az ő aratásába (Mát. 9. r. 37—38. v.), akiket az Atya adott neki és akik közül senki el nem veszhet (Ján. 17. r. 12. v.). A választás célja az, hogy *vele* legyenek és hogy *kiküldje* őket prédikálni (Márk 3. r. 13—15. v.). Ez a két mozzanat nem lehet el egymás nélkül. Csak akik vele voltak és látták az ő dicsőségét (Ján. 1. r. 14. v.), mehetnek a világba, hirdetni Őt, de viszont, akik vele voltak, nem maradhatnak örökre nála a szent hegyen, hanem le kell menniök a világba (Mát. 17. r.). A vele való *életközösség* a barátság és a békesség élete (Ján. 14. r. 12—31. v., 15. r. 13—16. v.). A *küldetés* parancsa pedig ennek az életközösségnek a világba való átplántálására vonatkozik. Ezért a tanítványok *emberhalászok* (Máté 4. r. 19. v., Márk 1. r. 17. v., Luk. 5. r. 1—11. v.), *misszionáriusok* (Ján. 21. r. 15—17. v., Máté 10. r. 6. v., Máté 28. r. 18—20. v.), *bizonyságtévők*, akik még „nagyobbakat“ is fognak eselekedni az Ő Lelke által, mint amiket Ő e földön eselekedett (Ján. 14. r. 12. v.).

A tanítványnak *Krisztushoz való viszonya* azon alapszik, hogy Benne meglássuk azt, aki „egyedül jó“, Istent, mert különben hamisan és teljesen hiába esatlakozunk hozzá (Mát. 19. r. 17. v.). Az ő

követése egyébként is radikális szakítást jelent a multtal és az emberi érdekekkel (Mát. 10. r. 37. v., Luk. 9. r. 57—62. v.). A tanítványi kapcsolat nem a hús és vér köteléke, hanem a hité és a hitvallásé (Mát. 16. r. 13—20. v.), nem az emberi dolgokra, hanem Isten dolgaira való gondolás (Mát. 16. r. 22—28. v.). A tanítvány élete Krisztusnak a kereszti felvételével való *önmegettagadó követést* (Mát. 10. r. 38—39. v.). Ezen a radikalizmuson belül azonban a *tanítvány élete nem böjt*, hanem lakodalom (Márk 2. r. 18—22. v., Luk. 5. r. 33—39. v.), a tanítványok a Völegény barátai, akik az Ő növekedésében gyönyörködnek (Ján. 3. r. 29—30. v.), örömiük az, hogy neveik felírtak a mennyben (Luk. 10. r. 20. v.). *Sorsuk, osztályrészük* a legteljesebb azonosulás Krisztus szenvedéseivel, de egyúttal a világ feletti győzelmével is (Ján. 16. r. 33. v.).

A tanítvány *munkája* mindig a mult értékeihez kapcsolódik, de ehhez újat is kell adnia: önmagát, saját bizonyágtételét. Így lesz böles gazda, aki őt és újat hoz elő az ő életstárából (Mát. 13. r. 52. v.). Sohasem szabad bevégezett eredményekre törekednie, mert tudnia kell, hogy más a magvető és más az arató (Ján. 4. r. 35—38. v.). Minden munkája egyedül a Krisztustól nyert lelki hatalmon alapszik, amely korlátlan ugyan, de nem az ő emberi ereje és önkénye, mert sem a tisztátalan lelkek feletti hatalmat (Mát. 10. r. 1. v.), sem a kulcsok hatalmát (Mát. 18. r. 18. v.) nem a maga képességeiből meríti, hanem sáfárságra kapja, kegyelemből. E hatalom gyakorlásának nincsen bére és ára, ingyen vettétek, ingyen adjátok, de méltó a munkás az ő táplálékára (Mát. 10. r. 8—10. v.). Azért Krisztus ügyét, a test erőtelenségének tudatában csak vigyázással és imádkozással lehet hordozni a kísértések között (Mát. 26. r. 41. v.).

A tanítványokra nézve úgy *másokkal szemben*, mint *egymás között* a megbocsátás (Mát. 18. r. 21—35. v.) és a szeretet új parancsa (Ján. 13. r. 34—35. v.) mindenekfelett kötelező. *Rangjuk és nagyságuk* minden világi analógia kizárásával az engedelmesség és a szolgálat mértékében van megállapítva (Mát. 18. r. 1—4. v., 20. r. 20—28. v., Ján. 13. r. 3—20. v.).

A tanítványnak *a világhoz való viszonyu* az evangéliumokban tagadhatatlanul a radikális ellentét. A világ, mint „a test kívánsága, a szemek kívánsága és az élet kérdése“ (1. Ján. 2. r. 16. v.), istenellenes és a tanítvány ezért örök hareban áll vele (Mát. 10. r. 34—36. v.). Ez a világ örökre gyűlölni fogja Krisztust és övét (Mát. 10. r. 22. v.). A tanítványok úgy bocsáttatnak e világba, mint juhok a farkasok közé, ezért az emberektől óvakodniuk kell, vagyis

csak Isten lelkére szabad hallgatniok s bár mindig szelídeknek kell lenniök, mint amilyenek a galambok, mégis az emberi viszonylatok közt a kigyó okosságával kell elsiklaniok (Mát. 10. r. 16—17. v.).

Életükre, magatartásukra, helyzetükre, sajátos hivatáskörükre vonatkozóan örökérvényű az a szabály, mely Krisztus főpapi inájában, mint érettük való könyörgés esedezik az Atyához: *a világban* ugyan, de *nem a gonosz hatalmában* (Ján. 17. r. 15—17. v.).

Az itt vázolt vonások minden egyházi hivatal belső magvát, örök lényegét határozzák meg s az egyház hivatalos tevékenységének a legkisebb részletekben is egyedül ez a *tanítványi lelkület* ad létjogot és értéket.

4. *Az apostoli iratokban* már az *Anyaszentegyház szolgálatának* különféle neveivel találkozunk. Mindazáltal a szolgálat egysége és lényegi azonossága minden kétségen felülálló. Ezt bizonyítja az is, hogy a szolgálatok, illetve azok végzőinek nevei még nincsenek élesen elkülönítve s gyakran felváltva, vagy együtt is használatosak. Továbbá mindig figyelemben kell tartanunk azt, hogy a tanítvány előbb ismertetett jellege mindegyiknek *belső értelmét* alkotja, mely nélkül megüresült nevek volnának. Ezt egyébként az evangéliumokra való folytonos utalás is bizonyítja. A különböző szolgálatok és munkák, melyekről szó van ezekben, a következők:

Az apostolság, melynek lényegét Péter apostol *a Krisztus fel-támadásáról való személyes bizonyoságtételben* állapítja meg (Ap. Csel. 1. r. 20—22. v., ahol „püspökséget“ is mond). Magának Krisztusnak szavai pedig az apostolokat a Szentlélek által erre megerősített *tanúknak* nevezik, a földnek mind végső határáig (Ap. Csel. 1. r. 8. v.). Lényeges még az is, hogy az apostolok számának kiegészítése azokhoz a férfiakhoz van kötve, akik a tizenkettővel együtt jártak minden időben, míg az Úr Jézus közöttünk járt-kelt, a János keresztségétől fogva a mennybemenetelig. Ez alapon lett apostollá Mátyás (Ap. Csel. 1. r. 21—22., 26. v.). Ez a kiegészítés helyreállította a Judás kiesésével megcsönkült tizenkettős számot, amiből nyilvánvaló, hogy Péter szerint *csak ennyi* apostol lehet. Azonban, amint azt tudjuk, van *még egy*, t. i. *Pál apostol*. Bár leveleinek tanúsága szerint az ő apostolságát, nyilván éppen a Péter-féle meghatározás alapján, többen és többször kétségbevonták, ő maga rendületlenül ragaszkodott hozzá és pedig azzal az indokolással, hogy ő *is látta* az Úr Jézust *s tőle* magától kapta az apostolság parancsát. Ezzel egy, minden emberi megbízást felülmúló, legmagasabb isteni indokra hivatkozott, melyet ismét és ismét hangsúlyoz és kiemel (Rom.

1. r. 1. v., 1. Kor. 1. r. 1. v., 9. r. 1—3. v., Gal. 1. r. 1. v., 1. r. 11. v. — 2. r. 21. v.). Apostolságát az Ap. Csel. 26. r. 19. v.-ben így jellemzi: „Nem levék engedetlen a mennyei látás iránt“. Hogy pedig munkája valóban a Krisztus által rendelt apostoli bizonyoságtétel és pedig kiváltképpenvaló még a többi apostolokéhoz mérve is, azt ezekkel a szavakkal fejezi ki: „Mert nem végeztem, hogy egyébről tudjak ki köztetek, mint a Jézus Krisztusról, még pedig mint megfeszítettről“ (1. Kor. 2. r. 2. v.). A Péter és a Pál meghatározásának egyesítésével megállapíthatjuk, hogy az apostolság a Krisztus személy szerint való látásához, továbbá az ő egyenes és személyhez szóló parancsa alapján a feltámadásról szóló tanúságtételhez van kötve. Ebből világos, hogy az „*apostol*“ *lezárt hivatáskört jelent*, olyan egyszeri és különleges szolgálatot, amely a Kijelentés körével megszűnt.

A *diakonátus* az Ap. Csel. 6. r. 1—7. v.-ben van leírva. Először említetnek „a mindennapi szolgálathban“ forgolódo „özvegyasszonyok“, a *diakonisszák*. (A gyülekezet diakonisszáját megemlíti a Rom. 16. r. 1—2. v. is.) Azután következik a hét *diakonus* választása, hogy „*az asztalok körül szolgáljanak*“. Erre azért volt szükség, hogy az apostolok e szolgálattól mentesülve, könyörgéssel és igehirdetéssel foglalkozhassanak. Mivel a diakonusoknak „Szentlélekkel és bölcsességgel teljeseknek“ kellett lenniök, nem hihetjük, hogy e nagy kvalifikációt csupán a jelzett szerény szolgálat miatt kívánták tőlük az apostolok, hanem, amint István vértanú esetében látjuk is, a diakonus „*csodákat és jeleket tesz*“ s hatalmas igehirdető is. Ezért azt kell tartanunk, hogy a diakonus *mindenben* az apostol munkatársa volt, mint *helyettes és kiségitő*, elsősorban a lelkigondozásban és szeretetmunkában (1. Tim. 3. r. 8—13. v.).

A *püspöki* tisztségről az 1. Tim. 3. r. 1—7. v. szól. Kvalifikációja nem más, mint a gyülekezet pásztoráé általában. Mivel alapfeltétel az, hogy a maga házáat jól igazgassa s hogy ne legyen új ember, „*az Isten Egyházára való gondviselés*“, mint a püspök feladata, *kormányzó és felügyelői* munkakört jelent. Ebben Isten sáfára, az egészséges tudománnyal intó és az ellenkezők meggyőzője (Titus 1. r. 7—8. v.).

A *presbitereket* (véneket) az Ap. Csel. 14. r. 23. v., 15. r. 4—6. v., 20. r. 17—28. v., 21. r. 18. v. említi.

A presbiter elnevezés, az apostolságot kivéve, *gyűjtőneve* az összes egyházi szolgálóknak. Az 1. Tim. 5. r. 17—19. v. szerint a jól forgolódo presbiterek kettős tisztosságra méltattassanak, főképpen akik a beszédben és tanításban fáradoznak. Ellenük vádat csak két vagy

három tanúbizonyságra szabad elfogadni. Az I. Péter 5. r. 1—4. v. szerint ők a nyáj legeltetői, gondviselői, pásztorai, példányképei. Ezekből világosan látható, hogy a presbiteriség nem jelöl valamely *különleges* feladatkört, hanem vonatkozik az egyházi szolgálat *valamennyi* ágára. Általában jelenti az egyház hivatalosainak *előljárói*, elsőbbségi méltóságát, tehát tiszteletét is.

Az *evangelistákra* vonatkozó helyek (Ap. Csel. 13. r. 2—4. v., 15. r. 22. v., 21. r. 28. v., I. Tim. 4. r. 12—16. v., II. Tim. 2. r. 22—26. v., 4. r. 2—5. v.) azt mutatják, hogy ők az apostolok *tanítványai*, ifjabb megbízottjai, munkájuk folytatói voltak a megalapított gyülekezetekben.

Az *összes hivatalokat* és munkákat felsorolja az I. Kor. 12. r. 28. v. és az Ef. 4. r. 11—12. v. Ezek: először *apostolok*, másodsor *próféták*, harmadszor *tanítók*, azután *evangelisták*, *pásztorok*, *csodátevők*, *gyógyítók*, *gyámolók*, *kormányok*, *nyelveken beszélők*. Részben tehát *különleges*, részben *állandó*, részben pedig *alkalmi* hivatalokat, megbízásokat, munkákat és személyeket jelentenek. Mindezek *kegyelmi ajándékok*, melyek különbözök, valamint a szolgálatok és cselekedetek is, egységüket a Lélek, az Úr, az Isten adja, aki cselekszi mindezt mindenkiben (I. Kor. 12. r. 4—6. v.).

Áttekintve az Újtestamentum iratainak az egyházi hivatalra vonatkozó tanításain, megállapíthatjuk, hogy az egy apostolságot kivéve, amelynek meghatározott és lezárt értelme van, *semmiféle hivatali rendet* bennük nem találunk, nem lehet élesen és szigorúan elválasztani egymástól még az egyes hivatali *elnevezéseket és munkaköröket* sem, sőt a legtöbbször a különféle nevek *ugyanazt* a szolgálatot jelzik, talán csak az alkalom, vagy a szolgálatteltevő életkora szerint kiemelve. Szó sem lehet tehát arról, hogy az Újtestamentum *egy külön papi rendet* kreált volna, ellenkezőleg, a gyülekezettel, mint egyetemes szent papsággal szemben minden külön papi hivatalt el-törölt. A lelki ajándékok alapján vannak a gyülekezetnek *megbízott előljárói* (vénei, presbiteri), akik közül némelyek könyörögnek és ígét hirdetnek, mások a hitet tanítják, ismét mások szeretetszolgálatot végeznek, vagy kormányoznak és igazgatnak. Természetesen az is lehetséges, hogy egy személy e munkakörök közül többet is, vagy valamennyit végzi, tehát mint presbiter, egyúttal pásztor, püspök és diakonus is. Az Újtestamentum tehát nem ismeri és nem rendeli az egyházi hivatalnak *klérusban* való végzését s a külön-külön felszentelés alapján létrejövő *episcopusi* (püspök, érsek, patriarka, pápa), *presbiteri* (áldozópap, plébános) és *diakonusi* (szerpap) *papi foko-*

zatokat, melyek a nem protestáns keresztyénségben exisztálnak. Ezzel együtt természetesen ellene mond az egyházi (papi) hivatalok közötti rangkülönbségnek is és az alárendeltség világi analógiák szerinti érvényesítésének. Talán mondanunk sem kell, hogy ez nem jelenti a *szolgálati fegyelem* szükségtelenségét.

5. Nézzük meg ezek után, hogy a Szentírás alapján miképpen tanítanak az egyházi hivatalról *Kálvin János* és a *Második Helvét Hitvallás*.

Kálvin az *Institutio* negyedik könyvének harmadik fejezetében szól „Az Egyház tanítóiról és szolgálóiról, ezek választásáról és tisztéről“, vagyis „arról a rendről, mellyel az Úr kormányozni akarja az ő Egyházát.“ Isten maga kormányoz és munkál, de az emberek szolgálatát, mintegy helyettes szolgálatot veszi igénybe. Ez nem azt jelenti, hogy hatalmát és jogait átruházza rájuk, hanem azt, hogy emberi eszközök által cselekszik. Istennek voltaképpen nincs erre szüksége, de irántunk való becsülését mutatja ki, mikor kiválasztja követeit, titkos akaratának magyarázóit, személyének képviselőit. Az emberek szájából, mintegy az ő szentélyéből ad választ az embereknek. Ha ő maga közvetlenül szólna, bizonyára mindenki meghallgatná, de ő emberek által akar alázatosságra és engedelmességre nevelni, sokszor a hallgatóknál alacsonyabb műveltségű igehirdetők szájával is. „Egy porból támadt kis emberke“ szavára kell tehát megmutatnunk Isten iránti félelmünket, tiszteletünket, tanulékony-ságunkat. A „eserépedényben“ kell megbeesülnünk a „kúneset“. A szeretet ápolására szolgál az is, hogy az egyforma testvérek közül az egyik pásztorul rendeltetik a többi tanítására, akik így tanítványokká lesznek. Az apostoli és pásztori tisztség az Egyház megtartására nélkülözhetetlen, mert ezáltal közli Krisztus a kegyelmi ajándékokat az ő tagjaival, akikből felépíti az ő testét. Mindezekből látható, hogy az Egyháznak *szolgák* által való kormányzása *Isten örökre megszentelt és feledésbe nem mehető rendelése*.

Az egyes egyházi *hivatalokra* nézve *Kálvin* felsorolja a Pál apostol leveleiben található s fentebb közölt összes tisztségeket. Megállapítja ezek után, ami itt reánk nézve a fontos, hogy mindezekből a tisztségekből *jelenteg* csak a *pásztori és doktori hivatal* van érvényben, a többi csak „kezdetben“ volt s ma csak kivételes esetekben lehetséges. Az, amit az Egyház sohasem nélkülözhet, a *pásztor* és a *doktor*, kik közül a *pásztor* fegyelmez, sakramentumokat szolgáltat ki, int, buzdít, a *doktor* pedig, mint tanító, írást magyaráz. Az ősi rendből a *pásztor* az *apostolnak*, a *doktor* a *prófétának* örököse.

Az Egyház életének jó rendje megköveteli, hogy a pásztornak *saját gyülekezete* legyen. A gyülekezetben *végzett szolgálata szerint* lehet őt nevezni püspöknek, presbiternek, diakonushnak is. Ez utóbira nézve azonban Kálvin kifejti, hogy a római egyházban létrejött értelmezés, mely szerint a diakonus csupán a szertartásban segédkező alantas pap (szerpap), ellenkezik a Szentírással, mert a diakonátus úgy állítandó vissza, ahogy azt Isten Igéje rendeli: a szeretetmunka végzésére. (Szegények gondozása, szeretetadományok kezelése.)

Bár a pásztorság nem jelent különleges szentséget, de munkájának fontosságánál fogva külön *élet-hivatást* igényel s ezért erre a hivatalra csak *kellő képességgel* bíró és *kiképzett* embert szabad választani. A választást az arra jogosultak szent félelemmel és imádkozással vigyék végbe. A *nép* jelenléte, tudta és beleegyezése nélkül pásztor választani nem lehet, mert a választás *az Egyház közjoga és szabadsága*. Viszont nem szabad a nép szeszélyére bízni s ezért csak *egy más pásztor vezetése* alatt történhetik meg.

A pásztor *kézzátétellel* kell hivatalára felavatni. Ezt *csak pásztorok* hajthatják végre. A kézzátétel egy *jel*, mely a gyülekezetnek az egyházi szolgálat *méltóságát* mutatja meg, a felavatandónak pedig azt, hogy mindenestől az Isten és az egyház *hatalma alá* állítatik. Természetesen, ha ezt nem habonásan értjük, mondja Kálvin, a kézzátétel a *Szentlélek reá szállását* is jelenti.

Amint ezekből láthatjuk, Kálvin különböztet a „kezdetben” volt különleges szolgálatok és az Egyházban sohasem nélkülözhető, tehát mindig érvényes hivatalok között, melyeket azonban úgy vezet le, mint a két legkülönlegesebb isteni megbízatás: az *apostolság és prófétaság* örökségét. Így jut el a *pásztori* és a *doktori* hivatalhoz. Az előbbinek körébe sorozza és pedig a szolgálat minemősége szerint a püspöki, presbiteri és diakonusi elnevezéseket is, melyek tehát nem a klérusi szubordinált fokozatokat, hanem csupán a pásztor különféle feladatait jelölik s szükség esetén ugyanazon személyben is egyesülhetnek. Alapjában véve azonban a doktori hivatal sem különíthető el a pásztoritól olyanképpen, hogy egyik a másik munkáját ne végezhetné, csupán annak kiemelése nélkülözhetetlen, hogy az egyházi szolgálatban az Írás magyarázata minden más munkát megelőz és meghatároz.

A *Második Helvét Hítvallás* XVIII. fejezete szól „*Az Egyház szolgálóiról*, azok intézményéről és kötelességeiről”. Ez a tanítás részben megisméltése, részben magyarázata, részben pedig kiegészítése Kálvin tanításának.

Az egyházi szolgák eredete, intézménye és működése Istentől van, általuk munkálja Isten az emberek üdvösségét. A Szentlélek munkája nem teszi szükségtelenné az egyházi hivatalt, mert Isten e hivatal által *külsőképpen* tanít Igéjében, míg a Szentlélek az Igét befogadó hitet *belülről* gerjeszti. Isten az ő egyszülött Fiát az újszövetségi néphez az apostolokkal és egyházi tanítókkal *egyetemben* küldötte el.

Magára az egyházi hivatalra nézve elegendő az apostoli tan, a *papi renddel* nem kell törődnünk. A *szereztesek* és szerzetesrendek pedig *szekták*, akik az egyházra nézve szükségtelenek és veszedelmesek.

Az apostoli tanítás alapján az *Egyház szolgái* a következők: *püspökök*, akik felvigyázók, őrállók s az egyház gondviselői; *presbiterek*, akik tanácsadók és kormányzók; *lelkipásztorok*, akik az egyes gyülekezetek őrői és gondviselői; *tanítók*, akik az igaz hit és kegyesség oktatói.

Határozottan meg kell különböztetni egymástól a *papi hivatalt* és az *egyházi szolgálatot* a hitvallás szerint. A papi hivatal *egyetemes* és közös elhivatása az egész egyháznak, gyülekezetnek. Az egyházi szolgálat pedig az egyetemes papságon belül a munkára való *speciális megbízatást* jelenti. E munka *részei és nemei*: igehirdetés, sakramentumok kiszolgáltatása, intés, szorgalmazás, vizsgáztatás, erősítés, feddés, útbaigazítás, az elesettek felemelése, az ellenmondók meggyőzése, a farkasok elfűzése, a bűn böles és komoly dorgálása, a békesség őrzése, a szegények, betegek gondozása, nyilvános könyörgések, böjt és példaadás. Az *egyházi fegyelmezést* az idő, a közjó és a szükség kívánalmai szerint épülésre kell alkalmazni. Az *igehirdetés* és a *sakramentumok kiszolgáltatása* olyan köteleességek, melyeknek hatékonysága nem függ az egyházi szolgák életének minőségétől, míg a többi munkáké egyenesen azzal áll döntő kapcsolatban. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az igehirdetők zabolátlanul élhetnek, ellenkezőleg, kötelesek egymásközt fegyelmet gyakorolni, egyházi gyűléseken életüket megvizsgálni, a javíthatókat dorgálni és téríteni, a javíthatatlanokat elűzni, a tévtanítókat teljességgel meg nem tűrni. A *gyűléseket, egyetemes zsinatokat* apostoli módra kell tartani. A hű egyházi szolga méltó a maga jutalmára, az *életségükre* valókat meg kell neki adni.

Az egyházi szolgák kizárólag Uruknek, a Krisztusnak engedelmeskednek, csakis az ő szolgái, akitől a *hivatali hatalmat* sáfárságra kapják. Az így értelmezett hivatali hatalomban nincs fokozat, min-

deniké egyforma, melyet a szolgálatok szerint kell megosztani egymás között.

Az Egyház szolgálait a gyülekezet kiküldöttei törvényesen *válaszszák*, csakis alkalmas és képzett emberek közül.

Hitvallásunknak ez a tanítása kiegészíti Kálvinét aképpen, hogy a pásztori és tanítói tisztség mellé külön hivatal, illetve szolgálat gyanánt felveszi a *püspököt és presbiterit* is, természetesen egészen szentírási értelemben. Az elkülönítés alapja nyilvánvaló: a pásztori és tanítói hivatalt az *egyes* gyülekezetek szolgálatának jelölésére használja, a püspököt és presbiterit pedig *általánosságban*, az Egyház egyetemére vonatkozóan. De mivel, Kálvin magyarázása és kiegészítéseképpen, erőteljes módon hangsúlyozza az egyetemes papi *hivatal* és a speciális szolgálati *megbízás* közötti döntő különbséget, világos, hogy e felsorolással is csak az egyházi szolgálat különféle ágait akarja jelezni, amelyek a szükség szerint nincsenek külön személyekhez, annál kevésbé különböző fokozatú és minőségű hivatali hatalomhoz kötve.

Úgy Kálvin, mint a hitvallás tanítása tehát megegyezik a Szentírással abban, hogy hivatali rendet és külön papi rendet nem ismer, hanem csakis az egyetemes papság kebelében megbízott előjárókat, szolgákat, kiknek elnevezése munkájuk tartalma és természete szerint a Szentírásból vehető.

6. A mi magyar református Egyházunk a Szentírás, a reformátorok és a hitvallások tanítása alapján ismeri és alkalmazza a maga életében az egyházi hivatalokat. Éppen a fentebbiek szerint *helyesen és jogosan* élhet és él is azzal a *szabadsággal*, hogy e hivatalok *elnevezéseit*, valamint *számszerű megkülönböztetését* saját történelmileg kialakult helyzetéhez és szükségéhez szabja, mert ránézve is egyedül az egyetemes papság ténye és az ebből következő egyházi szolgálat azonos jellegű és hatalmú, csupán a munka természetében különböző végzése kötelező.

Ez alapon a mi Egyházunkban a szolgálat természete szerint *négy alaphivatal* fejlődött ki és van érvényben: a *lelkipásztori*, a *tanítói*, a *presbiteri* és a *diakónusi*.

A *lelkipásztori tisztség és hivatal* az Egyház élettevékenységeinek tulajdonképpeni irányítója és fővezője. Bár nem képez olyan különleges szférát, mint a római Egyházban, munkájának fontosságánál fogva mégis külön élethivatást és életpályát jelent. Érvényben lévő egyházi törvényünk megkülönbözteti a *lelkipásztort* a *lelkésztől általában* s ezt az elnevezést csupán annak a lelkésznek

tartja fenn, aki a gyülekezetet önállóan vezeti. Ez a különböztetés azonban nem jelent rangban vagy jellegben való felsőbbiséget, hanem a kötelességkör jelölésére szolgál. Ugyanez áll a lelkészek közül választott *esperesre* és *püspökre* nézve is. Természetesen a *szolgálati viszonyban* érvényesül a szubordináció.

A lelkészek *kiképzését és nevelését az Egyetemes Konvent 1924. évi 89. számú határozata* szabályozza az egyházi törvény alapján, amely szabályzat tanulmányi, nevelési és vizsgálati rendet foglal magában.

A lelkészek *alkalmazásának szabályait az Egyházi törvény II. tc.-e* írja elő. Végre a lelkészek *jogait, kötelességeit, munkáit, magaviseletét, fegyelmezését az Egyházi törvény I. tc. 37. §-a, a II. tc. 10—12. §§-ai és az egyházi törvénykezésről szóló VI. tc. tartalmazza.*

A lelkipásztor *kötelességei*: az istentiszteletek ellátása, a lelki gondozás, az egyháztársadalmi és szeretetmunkák intézése, az egyházi iskola felügyelete, a vallástanítás és vallásos nevelés felügyelete, részben végzése, az anyakönyvek vezetése és kiadványozása, az egyházközség szellemi és anyagi ügyeinek vezetése, a gyűlések elnöklése, bizonyos esetekben a főgondnokkal együtt, végre az egyházközség képvisellete a gondnokkal vagy főgondnokkal együtt.

A keresztyéni *életben* példaadó legyen, a hittételeket tartsa tiszteletben, hivatalos tetteivel és nyilatkozataival az emberszeretetet, vallásos érzést, tiszta erkölcsöt, hazaszeretetet ápolja és erősítse, a pártoskodást és a személyi ellentéteket kerülje, lelkésztársaisal testvéri egyetértésben, másokkal jóakarattal és békességben éljen, politikai pártküzdelmek tüntetéseitől szigorúan óvakodjék, hivatásával ellenkező vagy azt akadályozó foglalkozástól tartózkodjék, családi életével a hitbuzgóságban, tiszta, munkás, takarékos életben, szerénységben, egyszerűségben, mások segítségében, irgalmasságban, békességben és jóakarattal példát adjon, felesége református, vagy evangélikus vallású lehet, gyermekei reformátusok, külső megjelenése komoly és feltűnésnélküli, istentiszteleti szolgálatban palástot és süveget, polgári ünnepélyeken hosszú fekete kabátot viseljen, *az istentiszteleti rendtartást* pontosan tartsa meg, *egyházi és vallásos ügyekben* egyedül egyházi felsőbbiségtől függ, ki iránt tiszteletet és engedelmességet kell tanúsítania, köteles *állandóan* szolgálati helyén tartózkodni s rövid időre szóló távollét esetére is helyettesítéséről gondoskodni.

Az egyházi törvény intézkedéseiben az a legfontosabb, hogy

megállapítja azokat a tevékenységeket, melyeket az Egyházban *kizárólag a lelkész*, illetve a lelkipásztor, hivatali viszonylatban pedig az esperes, vagy püspök végezhet. Ilyen mindenek felett *az ígéhirdetés és a sakramentumok kiszolgáltatása*, általában az istentiszteletek végzése, azután bizonyos *kormányzati, adminisztratív és bírói* hatáskörök betöltése. De ezeken túl a lelkészi munka ott is, ahol nem kizárólagos, meg van különböztetve a többi résztvevőtől, mert mindenütt *a vezetés, irányítás, felügyelet, ellenőrzés* tiszte illeti meg és kötelezi. Természetes tehát, hogy az Egyház életében a legnagyobb *felelősséget* is a lelkész hordozza. Ezáltal, ami helyes is, az Egyház voltaképpen *lelkipásztori vezetés és gondozás alatt él*. Ez a hivatal egyesíti magában a hitvallás szerinti *püspöki, pásztori és doktori* tisztséget.

A *tanítói hivatal* ugyanis a mi Egyházunkban *sajátos* értelmezést nyert. Vannak ugyan lelkészeink, akik mint hitoktatók, vallás-tanárok, teológiai professzorok, a bibliai és hitvallási doktori tisztséget töltik be, de ezek Egyházunkban *a lelkészi státushoz* tartoznak s az Egyház alkotmányi életében mint *lelkészjellegű* egyének, vesznek részt. Egyházunk, mint a reformáció óta *iskolafenntartó* Egyház, a lelkipásztori hivataltól és státustól *elkülönítve* alakította ki a *tanítói* hivatalt és tisztséget, melynek az Egyház alkotmányi életében is fokozatos *külön képviseletet és részvételt* biztosított, elválasztván mind a lelkészi, mind a világi képviselettel. Jelenleg tehát a tanítói hivatal alatt a különböző fokú *egyházi iskolák és tanintézetek* munkakörét és tisztségét értjük. Erről a hivatalról, mely szintén *külön élethivatást* képez az Egyházban, szól az *Egyházi törvény* V. tc.-e.

Ugyancsak sajátos értelmezést nyert Egyházunkban *a presbiteri tisztség* is. Az a tény, hogy a lelkipásztor egyenesen elnöke a presbiteriumnak, mely nélküle nem is üléseshet, továbbá, hogy mind lelkészek, mind tanítók (tanárok) lehetnek presbiterek, lényegében csak megerősíti az egyetemes papság azon elvének tiszteletét, hogy külön papi rendünk nem lévén, *előljáróinkat az egyháztagok* közül választjuk és pedig a törvényben megállapított feltételeken túl minden tekintet nélkül arra, hogy milyen *polgári* élethivatásban forgolódnak. Ezért, bár a presbiteri hivatal tulajdonképpen *az egyházköziség kormányzó testületének* tagjaira és munkájára vonatkozik, ennek irányítása alatt *egyházi közvéleményünk* helyesen vonatkoztatja azt minden olyan *megbízásra*, melyet az Egyház nem lelkészi és tanítói, tehát nem élethivatásszerűen alkalmazott, hanem *világi*

tagjai töltenek be az Egyház életében. Ilyenek az Egyház világi tisztviselői, tanácsainak és közgyűléseinek világi tagjai, sőt e tisztviségben járnak el azok a világi tagok is, akik valamely alkalmi megbízatást végeznek. A presbiteri tisztségről az *Egyházi törvény I. tc. 14—16. és 64—78. §§-ai* szólnak.

A presbiteri tisztségnek, az egyházi törvényben meghatározott alakján túl való ilyen értelmezése teljesen bibliai és az egyetemes papság igazságát gyakorlatilag érvényesíti, rámutatván arra a kívánalomra, hogy az igazi egyháztagság voltaképpen abban az *aktív részvételben van*, melyet a hivatásszerűen működő tisztviselők munkája mellett, a körül és azon túl *a tagok* megbizonyítanak.

A *diakónusi tisztség* Egyházunkban a *szegények gondnokának* kijelölése által érvényesül. Az Egyház missziói munkájának előtérbe kerülése azonban magával hozza a *hivatásos missziói munkások*: diakónusok és diakonisszák képzését és alkalmazását is. Ide számítanak a missziói munkát felügyelő, irányító *utazótitkárok* is. Végre, szélesebb értelemben a diakónia tisztét végzik az Egyház *karitatív alakulatai*. A diakonátusra vonatkoznak az *Egyházi törvény III. tc. 3. §. d), II. tc. 2. §., V. tc. 83. §. 4., I. tc. 50—51. §-ai, III. tc. 8. §-a*.

A legutóbbi két évtizedben Egyházunk nagyjelentőségű fejlődést mutat a missziói tevékenységnek, mint *saját* döntőfontosságú élettevékenységének felismerése, megszervezése és munkálása terén. Ennek történelmi fontosságú dokumentuma az *Egyházi törvény III. tc.-e*, „Az Egyház missziói munkájáról”, továbbá a 142—1931. számú *konventi határozattal* megalkotott *missziói szabályrendelet*. Ezzel kapcsolatosan szükségszerűen következik be a diakonatus *eredeti* értelmének újra való érvényesülése is. A hivatásos diakónusok és diakonisszák, történelmi okok folytán, eddig az Egyháztól *független* egyesületek neveltjei és alkalmazottjai voltak. Jelenleg is csak a tiszántúli és az erdélyi egyházkerületnek vannak saját diakónus, illetve diakonissza-képző intézetei, anyaházai és a karitatív intézményei. Kétségtelen, hogy amilyen mértékben megerősödik az Egyház missziói öntudata, olyan mértékben kell érvényesülnie annak a követelésnek is, hogy amint lelkészeit csak saját maga képezheti és alkalmazhatja, úgy a diakonatus tisztségére is saját-magának, az Egyháznak kell kiképeznie és alkalmaznia az ő testében munkáló szolgálókat.

7. Az egyházi hivatalokkal szorosan összefügg az Egyháznak *intézményekben* való önfenntartása és élete. Az *egyházi intézmény*, mint az önfenntartás külső eszköze, éppen olyan nélkülözhetetlen,

mint az egyházi hivatal. Általános értelemben intézménynek nevezünk valamely állandósított és szabályozott módot bizonyos cél elérésére. Ilyen értelemben az Egyház egészét is intézménynek nevezhetjük, ha nem üdvintézményt értünk alatta, hanem állandósított, szabályozott, megszervezett rendszerét az utaknak, módoknak és eszközöknek, melyek segítségével a lelkeket Isten Országába polgáiraivá neveljük és ebben a közösségben megtartjuk. Így mondhatjuk, hogy a magyarországi református Egyház, mint alkotmány és szervezet, intézményesen gondoskodik arról, hogy hatóságok és tisztviselők, testületek és személyek, szellemi és anyagi eszközök állandóan, rendszeresen és egyöntetűen végezzék el azokat a feladatokat, melyekért az egyházi intézmény egésze létezik.

Az Egyház *feltétlenül rá van szorulva* az intézményes módok létesítésére, igénybevételére és használatára. E világban élvén és munkálkodván, kénytelen számotvetni azokkal a viszonylatokkal, melyekhez célját alkalmaznia kell, a nélkül, hogy pusztán analógiává tenné a maga tevékenységi módjait. Ha nem akar lemondani arról a nagy kötelességéről, hogy tagjainak *szellemi* nevelését maga tartsa a kezében, kénytelen *iskolafenntartó* lenni, ha a *szerepet* parancsát a világban élő tagjai közt teljesíteni akarja, amint teljesítenie kell. kénytelen *szerepet-intézményeket* létesíteni és fenntartani.

Azonban az Egyházra nézve a legnagyobb lelkiismereti parancs öröködni a felett, hogy az intézményesség és az intézmény *sohase váljék öncéllá*, minthogy nem egyéb, mint egy lelki célkitűzés, egy lelki magatartás és élet látható, anyagi eszköze.

Az *újtestamentumi* Kijelentésnek az intézményességre vonatkozólag két parancsa van. Először az, hogy az intézmény „*a mennyei dolgok ábrázolata legyen*“, mert „*meglásd, hogy mindeneket azon minta szerint készíts, amely a hegyen mutattatott néked*“. (Zsid. 8. r. 5. v.) Ez azt jelenti, hogy minden intézménynek ahhoz a *célhoz* kell alkalmazkodnia, a szerint kell létesülnie, amelyet az Ige jelent ki, mint örök mennyei, isteni akaratot. Másodszor az, hogy Isten minket Krisztusban olyan jóeselekedetekre teremtett, „*amelyeket előre elkészített, hogy azokban járjunk*“. (Ef. 2. r. 10. v.) Ez pedig azt jelenti, hogy az intézményes munkában nem lehet senmi *emberi* kezdeményezés, alapítás, érdem, mert az intézmény csak engedelmes felismerése és megtestesítése lehet Isten örökkévaló tervének, gondolatának, azoknak az életformáló erőknél, melyek szerint Isten kegyelmi ajándékai mint ruhák és formák adatnak nekünk, hogy azokat felöltözzük, betöltsük. A *Heidelbergi Káté* szerint „nem azok.

amelyeket mi gondolunk jónak, vagy amelyek emberi rendelkezés alapján (91.), hanem azok a valóságos jócselekedetek érvényesüljenek az intézményességben, melyek által „hálánkat egész életünkkel mutatjuk meg, hogy Őt dicsőítsük, hogy a magunk igaz hite felől annak gyümölcseiből bizonyosak legyünk és hogy istenfélő életünkkel embertársainkat is megnyerjük Krisztusnak“. (86.)

Tisztán kell látnunk ezért azokat a *veszedelmeket*, melyek az Egyházat fenyegetik az intézményesség részéről, ha e parancsokat szem elől téveszti. Ilyen az *intézmény megüresedése*. Az intézményes munka könnyen gépiessé, iparszerűvé, sablonná válik. Nagyon szabályos és kitűnő lehet s mégis tartalmatlan, üres. A legjobb tanítási módszer, a legprecízebb szeretetmunka-teljesítmény haszontalanná válhatik az Egyházra nézve, ha nem az élő hit és a belőle fakadó szeretet lelke él benne. Veszedelmes az *intézménybe vetett túlságos bizalom* is. Ez az Egyház életét és munkáját elsekélyesíti. Sohasem szabad elfelejteni, hogy az intézmény segít, szolgál, de lelket teremteni nem tud. Az Isten Lelke teremt intézményt, s az Egyház akkor tud ezzel élni, mikor a Lélek áramlása erős benne s ezért élni és feladatát végezni akarja. Az *intézményesség túlfelldése*, a sok és erős intézmény is rejt magában veszedelmet. Ebből külsőségesség, önhittség, felfuvalkodottság lehet úrrá az Egyházon, amely miatt munkája világi analógiákra tér át, világi hatalmat igényel és érvényesít.

Ezekkel a veszedelmekkel szemben viszont meg kell állapítanunk azt, hogy a *jól megszervezett, felszerelt és vezetett intézmény* új és új lehetőségeket nyújt a szolgálat lelkének s a munkát nagyon megkönnyíti és sikeresebbé teszi. (Ef. 5. r. 15—17. v.) Ha az intézmény a maga célját *hűséges és odaadó lélekkel* szolgálja, az Egyház életerejét fölfokozza és meggazdagítja, mert felindítja a lelkeket az öntudatosan hívó és áldozatosan szerető életre. Amennyiben a *lelkiség, személyesség, felelősség és áldozatosság* követelményei az intézményben éberén vannak tartva s állandóan gyakoroltatnak, akkor az intézmény nagy áldás forrása az Egyházban, mert megtestesíti, bizonyítja és garantálja az Egyházban élő hit valóságát, a szolgálat értékét és gyümölcseinek egészséges voltát.

Az intézmény tehát Isten rendelése, szükséges és áldásos, azonban nem pótolhatja, hanem csak szolgálja az élő hitet és a munkáló szeretetet. Ebben az értelemben kell megbecsülni és így kell helyesen felhasználni az Egyház életében.

Az egyházi hivatalra és az egyházi intézményre vonatkozólag

az elmondottakban igyekeztünk felmutatni és tisztázni a Kijelentés, valamint a hitvallás szerinti helyes értelmezést. A hivatalos és intézményes Egyház ezek szerint nem áll ellentétben a hitvalló, lelki Egyházzal, a Krisztus igazi Egyházával s nem más, mint az. Viszont mindaz, amit a Szentírás és a hitvallás tanít, élő és parancsoló figyelemzetetés arra az állandó kísértésre, amely az Egyházat fenyegeti az emberi akarás, önérvényesítés, hatalmaskodás és világi analógiára való berendezkedés soha nem alvó törekvésciben. Semmi sem fontosabb, mint az, hogy Egyházunk lelki és missziói, tehát valóban hitvalló Egyház legyen. De ez semmiképpen nem jelentheti azt, hogy az Istentől rendelt és az ő akarata szerint értelmezett hivatalokat és intézményeket egyszerűen eltöröljük, vagy megvessük, hogy az Egyházban „hivatalos“ és „élő“ megkülönböztetést, ellentétet, szakadást idézzünk fel, hanem csakis azt, hogy a Krisztus *lelki* testében, annak örökkévaló *törvényei* szerint éljünk és viaskodjunk Isten uralmáért a világ felett.

TRODALMI UTALÁSOK

W. Heys: Református Dogmatika, i. m. 262., 278—291. §§. — I. Meyer: Organisation des Kirchentums. Grundriss der prakt. Theol. i. m. II. — H. Vogel: Wer regiert die Kirche? Über Amt, Ordnung, Regiment der Kirche. (Theol. Exist. h. 15.) München, 1934. — Révész Imre: Presbiteri rendszerű-e a magyar református egyház? (Theol. Szemle, XI. 1—6.) Debrecen, 1935. — Szentpéteri Kun Béla: Magyar református egyházalkotmány. Debrecen, 1932.

AZ EGYHÁZ BELSŐ (TARTALMI) TEVÉKENYSÉGEI.

1. Az istentisztelet

a) *A kultusz.*

Az Egyház voltaképpeni, leglényegesebb belső, tartalmi tevékenysége az istentisztelet, amiért az Egyház mindenekelőtt van. Ez a tevékenység Istennek kijelentett akaratán alapszik s módja e szerint alakul, szabályozott és állandó rendben. Az Egyháznak ezt a lényegéhez tartozó tevékenységét *két szempontból* vizsgálhatjuk, úgymint *állandó formák és változó tartalom* szempontjából. Az istentisztelet *állandó formáját* nevezzük *kultusznak*, lényegében azonos, de konkrété *változó tartalmát* pedig *igehirdetésnek*.

A *kultusz* vallástörténetileg ősi emberi magatartás és eljárás, melynek legmélyebb gyökerei az animisztikus lélekhitbe és a mágiába nyúlnak vissza. A kultusznak ez az őse azonban a keresztyén Anyaszontegyház istentiszteletéhez viszonyítva csak úgy jön számításba, mint *kísértés és tévedés*, mely belecsúszván, annak evangéliumi tisztaságát megzavarja. Az ősi és antik hagyomány a kultuszban az *ú. n. theurgia*, melynek célja az isteni erők, lelkek, istenek *kényszerítése* akaratuknak az ember érdekéhez való alkalmazására. Ezáltal igyekeztek *befolyásolni* isteneiket, hogy az embereket megtartsák és gyarapítsák érzéki életükben.

Az *Ótestamentumban*, bár a theurgiának még sok törmeléke, emléke kísért, a kultusz mégis sokkal *magasztosabb* alakjában áll előttünk, amennyiben a primitív kényszerítés és befolyásolás helyét a *hódolat és szolgálat* alázatos magatartása foglalja el. Az Úr kedve, gyönyörűsége és dicsősége az, ami a szolga cselekményeit irányítja. Messze az emberi akarás fölé emeli az ótestamentumi kultuszt az is, hogy kizárólag csakis az *Úr által kijelentett és szentesített* helyen, időkből és módokon lehet végezni. Az, ami ezt a kultuszt *emberi oldaláról* tekintve relatív értékűvé teszi, az *utilisztikus és jurisztikus*

lelkület, minélfogva *jogi kultusznak* is szokták nevezni. A zsidó szellem ugyanis a kultuszhoz a *haszon* és *áldás* gyümölcseit fűzi, viszont ezek feltételül az Istennel kötött *szerződés* szigorúan pontos betartását vallja és ismeri el. Ezért van, hogy e kultuszban a legnagyobb és legkisebb részletek teljesen *egyforma* fontosságúak, véghezvitelükben a legkínosabb aprólékosság sem túlzás, sőt nem is elégséges, ami miatt titkos, azaz nem is tudatos bűnök keletkeznek, Isten szentségének sérelmei, melyek átkot és romlást idéznek Izraelre.

Az *Újtestamentumban* jelenik meg a kultusz legmagasabb alakja, melyet *szellemi kultusznak* nevezünk. Ennek alapja a mennyei Atyába vetett gyermeki *hit* s a cselekmények *kifejezői* az Isten és az ember közötti *lelki közösségnek*.

A *történeti keresztyén Egyházban* ez a szellemi kultusz mindig úgy érvényesült, hogy egyrészt a *theurgikus és jogi hagyomány*, másrészt a magát érvényesíteni akaró *autonóm emberi szellem* nagy kísértései fenyegették, zavarták, befolyásolták. Így a nem protestáns keresztyén kultusz a *theurgia és a jogszerűség felé*, a protestáns keresztyén kultusz pedig a *racionalizmus és methodizmus felé* hajlamos eltorzulni.

Ami közelebről a *református keresztyén kultuszt* illeti, hosszú időközön át forgott abban a veszedelemben, hogy *racionalisztikus* elfajulásában pusztá *tanítóintézménnyé* legyen. Ez tulajdonképpen feleslegessé válását és megsemmisülését is jelentette volna, mivel a kultusz nem alkalmas arra, hogy tanítson. A *methodisztikus* tendencia viszont *térítőintézménnyé* szeretné tenni a kultuszt, ami megint hiábavalóvá tenné azt, mert kultikus úton valódi megtérést előidézni nem lehet. De a kultuszt nem is szabad ilyen *kifelé* irányulónak tekinteni, mert hiszen éppen ellenkezőleg, a *közös hit* kifejezésére való.

Mikor a kultuszt, mint az *Egyház élettevékenységét*, akarjuk megérteni, figyelmünket esupán *erre* a jellegére szabad irányítanunk. A következőkben tehát nem szándékunk egy *szertartástant* (liturgiát) adni, még dióhéjban sem. A szertartástan a kultusz *összes* problémáival *elvíleg és rendszeresen* foglalkozó tudomány. Mi itt az Egyház élő organizmusában csak magát az élettevékenységet vizsgáljuk, a maga lényegében, alkotásában.

A kultusz *formái* tevékenység ugyan, de nem *külső* tevékenység, mint a kormányzás vagy közigazgatás. Az istentiszteleti forma ugyanis kifejezése annak a *lelki tartalomnak*, amely az Egyház lényegét teszi. Az Egyház *Isten tiszteletéért* van. Az Ország Királyának, a Család Atyjának járó hódolat és szeretet az Egyház éltetője, az

alattvalók, a gyermekek részéről. Ami azonban a kultusz sajátosságát adja, az ezeknek az érzelmeknek *az Istennel való találkozás* szent ténnyében történő kinyilvánulása.

A református keresztyén hit szerint ez a találkozás sohasem történhetik meg másként, mint Isten lényegének megfelelően, tehát sohasem *magukban a szertartásokban*, hanem a szellemi Istennek megfelelő gondolati valóságban, *az Igében*. A találkozás tartalma, értelme, titka, áldása az igehirdetésben van. Azonban még az emberekkel való találkozásnak is megvannak a maga kötelező szabályai és formái, melyek igen lényegesek, a lényegből folyók s melyeknek mellőzése a találkozás meghíúsulását vonja maga után. Mennyivel inkább megvannak tehát *a szabályai és formái* az Istennel való találkozásnak s mennyivel *lényegesebbek* ezek amazoknál, mikor mellőzjük az Istennel való találkozásunkat hiúsítaná meg!

A kultusz az Egyháznak az a tevékenysége, mely által *lehetővé teszi* a lelkeknek Istennel való találkozását. Ennek a találkozásnak nemcsak a formáját, de a tartalmát is az Ige szabja meg, minélfogva a kultusz *az Igében megszabott tartalomhoz* formálódik.

A református keresztyén kultuszban csak *egyféle* találkozás történhetik, az Ige szerint: *a bűnös ember találkozása a szent és kegyelmes Istennel*. Ennélfogva a kultusznak ehhez a találkozáshoz méltó és alkalmas keretek, szabályok, formák, szertartások megadása a feladata.

Kérdésünk tehát az, hogy ezeket *honnán* kell venni és megállapítani?

A felelet csak ez lehet: *Isten Igéjéből*, a Szentírásból.

Itt azonban meg kell különböztetnünk az *Ótestamentum* és az *Újtestamentum* Kijelentését. Nem olyan értelemben, mintha az egyik istenibb vagy kötelezőbb lenne, mint a másik. Hanem úgy, hogy az ótestamentumi kultuszt, a *Zsid.* 8—10. r. értelmében Krisztus főpapsága és az ő kenete: *az egyetemes papság előképének* kell tekintenünk és *nem kultuszi előírásnak*, míg a *kultuszra* nézve az újtestamentumi Kijelentést kell parancsolónak vallanunk.

Csikosz Sándor „A református istentiszteleti hely fogalma“ című tanulmányában találoán mutat rá arra, hogy a *római katolikus* kultusz (mise) az *ótestamentumi* áldozati kultusz örököse, míg a *református* istentisztelet egyenes folytatója az *őskeresztyének* által átvett *zsinagógiai istentiszteletnek*. Ez pedig, amint tudjuk, éppen a templomi kultusz *megszűnése után* alakult ki, a fogságban. Ehhez a zsinagógiai istentisztelethez fűzte *Jézus Krisztus* az evangéliumi kul-

tusz kialakulását, amint azt a *Luk. ev. 4. r. 14—21. v.*-ekben olvashatjuk. A zsinagógiai kultuszban ekkor már megvoltak egyes alkatrészek, mint a *zsolttáréneklés* és *imádkozás*, valamint az *áldás* is. Ezek közé illesztette be Jézus az *igehirdetést*, mint központi részt. A Törvény és a Próféták olvasása, tolmácsolása addig is az összejövetel fő célját alkotta, azonban Krisztus igehirdetése: „*Ma teljessédt be ez az Írás a ti hallástokra*“, egészen más, éppen a döntő jelentőségét, az Istennel való találkozást tette a kultusz esüespontjává. lényegévé.

Az *apostoli iratokban* ezen az alapon van kifejlesztve a *gyülekezeti istentisztelet* formája. Pál leveleiben a *sakramentumok*, az *agapé*, az *adakozás*, az *igehirdetés közérthetősége*, az *ékes rendtartás*, már mind elő vannak írva, ugyanő nagy súlyt helyez a *zsolttárok, lelki énekek* használatára.

Az *apostoli korban* tehát már a *gyülekezeti istentisztelet teljes formája* készen van.

Kálvin az *Institutio* IV. könyvének X. fejezetében, valamint *Az egyházi könyörgések alakjáról* 1542-ben írt és *A sakramentumok kiszolgáltatásának és a házasság megszentelésének módjáról* szóló munkáiban részletesen foglalkozott a kultusz kérdésével. Ezenkívül is nagyon sok idevágó fejtegetése, nyilatkozata van, melyeket bőven közül és ismertet Nagy Sándor Béla „*A református istentisztelet Kálvin felfogása szerint*“ c. munkája.

Senki sincs, aki az istentisztelet formáját olyan következetesen és olyan gyökeresen visszavezette volna az evangéliumi és apostoli alapokra, mint éppen Kálvin. Ami azonban itt minket leginkább érdekel, az, hogy ő *távol tartotta magát* bármilyen formának *változhatatlanná* tételétől. Szerinte Isten Igéje a kultuszra csak *általános szabályt* adott, mert e tekintetben minden idő más megegyezést kíván. Az általános szabályon belül tehát lehetséges a *változtatás*, egyes részletek *elhagyása*, vagy *újak állítása*.

Hitvallásaink ugyanebben a meggvőződésben vannak. A *Heidelbergi Káté* 96—98., 103., 117. kérdéseiben az istentisztelet formájára és rendjére nézve semmiféle *kötelező szabályt* nem ad, hanem annak *belső értelmével és jelentőségével* foglalkozik. A *II. Helvét Hitvallás* XXII. részének 6. pontja is csak arra terjed ki, hogy „*minden illendően és rendben történjék az Egyházban és általában épülésre legyen minden*“. A XXIII. és XXIV. részek hasonló módon tárgyalják a részleteket, a XXVIII. rész. 2. pontja pedig egyenesen kimondja, hogy „*Manapság is a mi gyülekezeteinkben eltérő szertartások van-*

nak . . . ámde a tanra és hitre nézve nem különbözünk egymástól sem e miatt az egység és közösség nem bomlik fel. A szertartásokat, mint *közömbös dolgokat* illetőleg, mindig *szabadsággal* jártak el a gyülekezetek. Ezt cselekedszük ma mi is“.

Való, hogy az evangéliumok és az apostoli iratok a kultusz *alkotórészeit* említik és előírják, belőlük a gyülekezeti istentisztelet *általános képe* összeállítható, de tény az is, hogy szorosan, egységesen és kötelezően megállapított *istentiszteleti rendtartást* nem adnak.

Ezen a körülményen alapul a Kálvin és a hitvallások szabadság-felfogása is erre vonatkozólag. Azonban, ha az Ige ilyen rendtartást nem is parancsol, sehol *nem is tiltja* azt, sőt a jó és ékes rend követelésében *bennefoglaltatik* az ilyen *egységes rend* megállapításának szüksége is. A kultuszi szabadságból, sajnos, *liturgiai szabadság, rendetlenség* származott és ezért Kálvin és a hitvallások álláspontját helyesen értelmezve, éppen a szabadság hatalmánál fogva, csakis arra a meggondolásra juthatunk, hogy az Egyház, miután az általános szabályon belül nincs kényszerítve a formákhoz való ragaszkodásra, *saját belátásából, saját érdekében* kell hogy az egységes rendet megállapítsa és érvényesítse kultuszában.

Az istentisztelet formái ugyanis semmiképpen *nem önkényesek* s ezért a kultuszi önkényt, szabadosságot, helyi túlbujánzásokat vagy csonkításokat *megettűnni nem szabad*.

Magyar Református Egyházunkban hosszú évtizedeken át folyt az egységes istentiszteleti rendtartás megalkotásáért a küzdelem. Ez ma már lezárult és gyümölcsei tulajdonunkban vannak. (*Istentiszteleti Rendtartás a magyar református Egyház számára*. Az orsz. zsinat 1929.—550. sz. határozata. Kiadva 1930-ban, Ugyancsak kiadatott a *Romániai Magyar Református Egyház Istentiszteleti Rendtartása* is, 1932-ben.) Fájdalommal kell azonban megállapítanunk, hogy e rendtartásoknak minden komoly értéke mellett is ott kísért bennük a reformátori és hitvallási bizonytalankodás öröklött árnyéka, mert se nem egységesek, se nem kizárólagosak. Igen sok tekintetben segítettek a zilált helyzeten, de a helyi és egyéni kezdeményezések útját véglegesen nem vágták he. Egyházunknak ebben a nagyfontosságú létkérdésében „a trombita bizonytalan zengést tett“.

Pedig az igazság az, hogy a kultusz szabályai az Igéből folyván, *sem felesleges, sem tetszéstől függő részletei* nem lehetnek, hogy pedig mik *lehetnek* benne, azt lényege, a *bűnös embernek a szent és kegyelmes* Istennel való találkozására teljes mértékben megszabja és pedig nemesak *alkotórészeiben*, melyeket a Szentírás megállapít, hanem a

részek egymásbailleszkedésében és sorrendjében is, valamint kivitelük módjában, egészen a külső jelek és magatartás minden mozzanataíig.

A szent találkozás belső értelemben és külső lefolyásban egyaránt zárt, *organikus egység*, szigorú feltételek szerint alakuló *drámai cselekmény*.

Ha következetesen végiggondoljuk ezt a találkozást, annak természetéből logikusan alakul ki előttünk a *református gyülekezeti kultusz* egyedül helyes képe, a maga *típikus* formájában.

Mindenekelőtt fontos az, hogy bármennyire óhajtozzunk is Istennel találkozni, ennek megtörténte *nem tőlünk függ*. Imádságainkban folyamodhatunk és kell is folyamodnunk ezért a szent királyi audienciáért, de teljesülni ez csak akkor fog, ha Isten maga *meghív* minket. Tudjuk, hogy Ő általában hívogat is minden lelket magához, de azt is tudjuk, hogy a tényleges találkozásnak *belső, lelki feltételei* vannak, melyeket az Ige egybefoglalva „*mennyegzői ruhának*“ nevez. (*Máté ev. 22. r. 11—14. v.*)

Istennel való találkozásunk nincs *helyhez és időhöz* kötve, azonban a *gyülekezeti kultusz* keretében ezek a tényezők is fennállanak: a találkozás *színhelye Isten háza*, a templom és a találkozás *órája* a jó rend érdekében meg van állapítva úgy naponként, mint vasárnapokon és ünnepeken.

A két külső tényező közül *az idő* a gyülekezet életkörülményei szerint bizonyos határokig *változhatik*, mert mi mágikus értelmű *szent időt* nem ismerünk. A *szent helynek*, a templomnak sines tulajdonképpen egyéb ismérve, minthogy az Istennel való találkozás *céljának megfelelően*, de éppen ezért helyes és kívánatos, hogy megépítésének és berendezésének *egységes típusa* kialakuljon. (Lásd erről nézve Csikesz Sándor idézett tanulmányát.)

Maga az istentisztelet, a találkozás a *meghívással* kezdődik, melyet közönségesen a *harangozás* jelez. A harangozást ne tekintsük pusztán *célszerűségi* hívogatási módnak. Mint ilyen, alapjában véve mással is pótolható s nem feltétlenül és mindenütt megfelelő. Azonban a lelkek egész serege nem ok nélkül ragaszkodik hozzá. Minden magikus tapadványtól megtisztítva is *beszédes jelképe* az Isten felénk dobogó, minket váró atyai szívének.

Az istentiszteletet, mint találkozást, *három részre* oszthatjuk. Az első a *bemutakozás és fogadtatás*, a második az *együttlét, vendégség és társalgás*, a harmadik a *búcsúvétel és elbocsátás*.

A *bemutakozást* a *lelkipásztor*, a liturgus, mint a gyülekezet

megbízottja, *vezeti*. Ezért a legelső aktus az, hogy a „szent hegyet“ jelképező szószékről a gyülekezet nevében *előfohászt* mond, melyben Isten segedelmét kéri.

Az Isten közelében, házában *áhitat* tölti el a gyülekezetet, a találkozásra való várakozás szent félelme és öröme s ezt fejezzük ki az Istent dicsérő *énekléssel*.

Erre Isten megjelenik és *maga* felel nekünk az ő Igéjében, melyet a *bibliai lectio* felolvasása fejez ki.

A hozzánk szóló Istennel szemben, aki szent és igaz, méltatlanságunk, *bűnös voltunk* nyomorúságának érzése önt el s ránknehezedik a bűn terhe, mely Istentől elválaszt minket. Ezt a terhet le kell tennünk az Ő zsámolya elé, *közös gyónásunkban*, a bűnvallásban, melyet a gyülekezet a lelkipásztorral együtt mond, legjobb, ha állandó, kötött forma szerint. De a bűnvallás abban a reményben történik, hogy Isten, örök ígérete szerint, a hozzátérőnek megbocsát és ezért a bűnvallást nyomban követi az ugyancsak közös és lehetőleg kötöttformájú *hitvallás*, mely szerint egyedül Isten kegyelmében és irgalmában bizakodunk, a Jézus Krisztusba vetett hit által.

Éppen mivel Isten az ő Igéjében a megtérőnek bizonyosan igéri a bocsánatot, ezután a *feloldozásnak* kell következnie, melyet a lelkipásztor Isten Igéjével (és nem a saját szavaival) hirdet ki.

Megjegyezzük, hogy a közgyónás, vallástétel és feloldozás az erdélyi liturgiában *különváltott* aktust képez, míg a magyarországiiban csak *egyik része* az első, ú. n. *prófétai imának*, mellyel egybe van olvasztva. Különválasztása mind *elvileg*, mind *gyakorlatilag* teljesen indokolt. Elvileg az istentisztelet előbb említett *tagottsága*, részekre oszlása követeli meg, mert míg ez az aktus a bemutatkozáshoz és fogadtatáshoz tartozik, a prófétai ima már az együttléthez, az istentisztelet második részéhez. Gyakorlatilag pedig igen fontos ennek a részletnek külön kiemelése, mert a prófétai imával való egybeolvadása azzal fenyeget, hogy *mellőzhető*, elhagyható, elmosódó lesz, pedig nélkülözhetetlen mozzanat és e mellett igazi reformátori, kálvini örökségünk is.

Az *előfohász*, *dicséret*, *lectio*, *bűnvallás*, *hitvallás*, *feloldozás* magában foglalja és be is zárja az istentisztelet első részét, a *bemutatkozást és fogadtatást*.

Ezután következik a második rész, a *tulajdonképpeni találkozás*, az együttlét, mely a királyi vendégség általi tápláltatásban és Istennel való társalkodásban áll.

Erre az ú. n. *főénekekkel* készülünk elő, melyet követ a *prófétai imádság*, amelyben a lelkipásztor szavaival magasztaljuk Isten kegyelmét és kérjük az Ige általi tápláltatásunkat, a Szentlélek bizonyoságtételében az Atyával való üdvösséges társalkodást, közösséget.

Ezután még egy *rövid ének* következhetik, kifejezéscél a gyülekezet imádságában felgyúlt imádatának, reménységének, lelki éhségének. Azt a szokást, hogy az igehirdetés elé művészi (vagy kevésbé művészi) *szólóéneket, karéneket, zeneszámot* tesznek, nem tarthatjuk helyesnek, legfennebb csak megtűrt és minél hamarabb elhagyandó rossz hagyománynak.

Az istentisztelet igazi központja, lényege az *igehirdetés*, az alapige felvétele és magyarázata által. Isten, aki Lélek, itt jelenik meg előttünk teljesen a hozzá egyedül találó gondolati síkban, Igéjében, mellyel táplál, gyógyít, vigasztal, felszerel és küld bennünket az ő munkájába. Ez a lelkek boldog részesedése a királyi vendégségben, miközben magával az Úrral és Atyával társalognak közvetlen, családias együttlétben, melyet a Szentlélek esedezése kísér kimondhatatlan fohászkodásokkal. (*Rom. 8. r. 26. v.*) A szent és kegyelmes Istennek bűnös, de megtérni kész gyermekeivel az igehirdetésben való ez az együttléte, ünnepi lakomája és társalkodása olyan csodálatos kegyelmi tény, hogy az Írás szavai szerint „angyalok vágyakoznak beletekinteni”. (*I. Péter 1. r. 12. v.*)

Igehirdetés után a *nagy imádságban*, a lelkipásztor szavaival, hálát adunk az Ige áldásaiért, könyörgünk annak fogamatosságáért, hálaáldozatul ígérjük és ajánljuk fel életünket, továbbá a Szentlélek Isten háztartását, műveit, edényeit: az Anyaszentegyházat, gyülekezetet, intézményeket, főként a szenvedőket, azután a nemzetet, a felsőséget, a világ népeit az Úr kegyelmébe ajánljuk, adott és különleges könyörgéseket teszünk, végre a Szentháromságot magasztaljuk és áldjuk.

A nagyimádság után közvetlenül az *Úr imádságát* mondjuk el és az a helyes, ha ezt a gyülekezet fennhangon együtt mondja a lelkipásztorral. Az Úr imádsága a mi előbb elhangzott gyarló könyörgésünknek megítélője, kiegészítője, teljességrevívője; mint igazi, tökéletes imádság, szárnyaira veszi a mi emberi könyörgésünket és Isten trónusához száll vele. Együttal kifejezője az Anyaszentegyház egységének is, melynek közösségében a gyülekezet az Atya vendége volt. Az Úr imádságát nem szabad egyéni bővítésekkel, vagy kihagyásokkal, pongyola és henye pontatlansággal mondani el, hanem szigorúan, szó- és betűszerint a szentírásbeli szövegében. Ez a szöveg a *Máté ev.*

6. r. 9—13. v.-ben foglaltatik és legjobb, ha a lelkipásztor azt a Szentírásból olvassa fel.

A főének, a prófétai imádság, a közének, az ígehirdetés, a nagy imádság és az Úr imádsága az istentisztelet második, főrészt alkotják, az Atyával való együttlételet és társalgást a királyi vendégségben.

Ezután következik *a harmadik, zárórész, a búcsúvétel és elbocsátás.*

Vendéglátó Atyánkkal szemben gyermeki hálával vagyunk eltelve és e hálánk megmutatása végett az istentisztelet keretében *jelképes hálaáldozatot* mutatunk be *az adakozásban.* Az adakozás tehát az istentisztelet lényeges alkatrésze és egyetlen alkalommal sem maradhat el. Ezért arra a lelkipásztor hívja fel a gyülekezetet, emlékeztetvén a tagokat Jézus Krisztus jótéteményére, aki gazdag lévén, szegénnyé lett értünk, hogy mi az ő szegénysége által meggazdagodjunk. (II. Kor. 8. r. 9. v.) Maga az adakozás vagy a következő ének alatt, vagy kimenetelkor történik, összegyűjtés, illetve perselyezés útján. Az adakozás céljául meg szokták jelölni a gyülekezet közszükségeit, a szegények segítségét vagy valamely helyi egyházi szükséglet betöltését. Természetesen helyes, hogy az adakozás gyümölcse a hitből fakadó szeretet munkáit táplálja, azonban fontos az is, hogy a gyülekezetet megfelelő módon meggyőzzük arról, hogy az istentiszteleti adakozásnak nem az anyagi eredmény a célja és mérője s hogy távolról sem az Egyház külső önfenntartásának eszköze. Éppen ez a félreértés az oka annak, hogy sok helyen ma is idegenkednek tőle és azt tartják, hogy az anyagi szükségletek biztosításának más és célszerűbb módjai vannak, amiben igazuk is van. De nincs igazuk, ha e félreértés következtében az istentiszteleti adakozást feleslegesnek tekintik. Ismételjük, hogy itt jelképes esekelményről van szó, hálaáldozatról, életünk, minden kegyelmi ajándékaink Istennek való felajánlása jeleként. Ebben az értelemben, mint a búcsúvételkor kifejezett köszönet, nélkülözhetetlen istentiszteleti alkatrész.

Az adakozás után, régi szokás szerint, *hirdetések* lehetnek. Ezek közül az Úrvaesora kihirdetése szükségszerű és mindig az adakozásra való felhívás után közvetlenül következik, mint az Úr meghívása és figyelmeztetés a kellő előkészületre. Egyéb hirdetések közt a gyülekezet házasulandó tagjainak kihirdetése, az egész gyülekezet életében fontos híradások szerepelhetnek, azonban mindig csak olyanok, melyek a hely és alkalom méltóságához illők. A nem szorosan az istentiszteletre és Isten népének az Úrhoz fűződő kapcsolataira vonat-

kozó hirdetések általában kerülendők, mert az istentisztelet egységét, rendjét, belső értelmét zavarják és megbontják.

Búcsúvételünk a *záró hálaénekben* jut ezután kifejezésre, melyre Isten *elbocsátó áldása* felel. Az áldás nem a lelkipásztor jókívánsága, hanem Isten kegyelmes szózata, mellyel színe elől elenged és munkánk közé visszaküld. Ezért kizárólag csak Isten Igéjében szólhat hozzánk.

Az áldás *bezárja* az istentiszteletet, utána semmi más aktusnak helye nincs, legfeljebb az engedhető meg, hogy a gyülekezet rendben való távozását orgonaszó kísérje.

A kultikus istentiszteletnek ez a belső lényegéből való végigvezetése kétségtelenül mutatja, hogy alakulása, alkatrészei, sorrendje nem önkényes és egyéni elképzelésektől függ, hanem a *maga szigorú logikája és szerkezete* szerint teljeseedik ki.

Lényeges vonásai, hogy a lelkipásztor vezeti, mert a testvéri közösségben ő a *családfő*, hogy az előfohász kezdi és az áldás zárja be, mivel *egységes, zárt egész*, melyben kezdettől végig részt kell venni, hogy a gyülekezet *aktív részt vesz* benne az éneklés, közgyónás, hitvallás, az Úr imádságának elmondása által.

Az itt vázolt istentiszteleti forma természetesen az *alaptípust* mutatja fel. Lehetnek rövidebb és teljes formák, de a lényeges alkatrészeknek mindenütt ezeknek kell lenniök. Az istentiszteletnek ezen a típuson belül különböző *fajai* is vannak: *homíliás, sakramentumos és szimbolikus* istentiszteletek. Azonban az Ige mindegyiknek középpontja, akár mint *hallható*, akár mint *látható*, akár mint *jelképes* cselekménnyel kísért Ige.

b) *Az igehirdetés.*

Az istentiszteletet *tartalmi szempontból* igehirdetésnek nevezük, mert benne minden mozzanat és forma az igehirdetés döntő tényének kiemelésére szolgál. Az igehirdetés mint tartalmi tényező, *változó* annyiban, hogy az Igének mindig *aktuális* értelmét, parancsát világítja meg, egyebekben azonban állandó és mindig azonos *főtevékenysége* az Egyháznak.

A *Szentírás* az Isten Országáért folytatott küzdelemben és munkában az igehirdetésre helyezi a döntő súlyt. *Krisztus* azért választ maga mellé tanítványokat, hogy a közösségből *kiküldje őket prédikálni*. (*Márk ev. 3. r. 14. v.*) *Pál* apostol hirdeti, hogy mivel a bölcsesség által a világ nem ismerte meg Istent, tetszett Istennek, hogy az *igehirdetés bolondsága* által tartsa meg a hívőket. (*I. Kor. 1. r.*

21. v.) Az igehirdetés a *keresztről* való beszéd, még pedig a Krisztusnak, mint megfeszítettnek prédikálása, mely a jelkívánóknak botránkozás, a bölcseséget keresőknek bolondság, de a hivatalosoknak Isten hatalma és bölcsesége. (*I. Kor.* 1. r. 18—25. v.) E szerint az igehirdetés a Kereszt szellemének: a megváltó szeretetnek hirdetése a világban, mely az önmegtagadás parancsában megbotránkozik, az önfeláldozásában pedig bolondságot lát. Az igehirdetés éppen ezért *bizonyágtétel* arról, hogy ez a megbotránkoztató és észellenes Kereszt az egyedüli hatalom és bölcsesség, amely meggyógyíthatja és megmentheti a beteg, halálraméltó embert.

Kálvin az *Institutio* IV. könyvének VII. fejezetében tanítja, hogy „az Isten Igéjének égen és földön, emberek és angyalok előtt legtiszteletreméltóbbnak és legszentebbnek kell lennie.“ Az Egyház az Ige Egyháza, szolgái pedig „ministri Verbi Divini.“

A *Heidelbergi Káté* 103. kérdése és felelete szerint Isten a negyedik parancsolatban „először is“ azt rendeli, „hogy az igehirdetés fenntartassék.“

A *II. Helvét Hitvallás* a XXIII. rész 3. pontjában megállapítja, hogy az istentisztelet minden részében mértéket kell tartani azért, mert „a szent gyülekezetekben az evangéliumi tudományra kell legtöbb időt fordítani.“ A II. részben pedig megmagyarázza a helyes igehirdetés feltételeit, és pedig a nyelvi, történeti, belső értelmi előfeltételeket, a hit és szeretet regulájának való megfelelést, az Isten dicsőségének és az emberek üdvösségének szolgálására alkalmasságot, a lelkileg gondolkozó emberek Isten beszédéből merített bizonyágtételében.

Egyházi Törvényünk II. te. 12. és 16. paragrafusai pontosan előírják az igehirdetés szolgálatának személyi feltételeit és tárgyi irányelveit.

Már az I. fejezetben láttuk, hogy *Kálvin* és a reformátori teológia képviselői az igehirdetést az Egyház *voltaképpen ismertető jegyének*, lényegében *egyetlen tevékenységének* tekintik.

Az a döntő és mindenekfelett való jelentőség, amely az idézett forrásokban egyöntetűen az igehirdetés tulajdona, mutatja, hogy alatta nem szabad a *hetenkénti egyetlen vasárnapi prédikációt* értenünk, sőt az *összes* prédikációkat sem. Az igehirdetés elsősége, egyedülisége azt jelenti, hogy az Egyház *minden* tevékenysége és az *egyházi szolgálat* minden ága az *Ige hatalma, irányítása alatt áll* és Istennek Igéjében kinyilatkoztatott akaratát szolgálja.

Az igehirdetés tehát *legelőször is nem szónoklat*, még ha *egyházi*

szónoklatnak nevezzük is. Éppen ez ellen a közvéleményszerű tévedés ellen küzdött az egyházi szolgálat *pedagógiai és pásztori értelmezése* a teológia utolsó évtizedeiben. Bár ez teljesen jogos és üdvös *reakció* volt a *szónokló papság* visszaélései ellen, ma már világosan látjuk, hogy a pedagógiai és pásztori tevékenységet sem szabad *elkülöníteni, szembeállítani* az igehirdetéssel s hogy ez nemesak helytelen, de veszedelmes egyoldalúságra vezet. Az igehirdetés *gyökere* a pedagógiai és pásztori munkának, melyek nélküle alaptalanok, lelketlenek, külsőségesek, viszont a pedagógiai és pásztori munka nélkülözhetetlen *előfeltételei* az igehirdetés gyümölcsöző voltának. Éppen a tevékenységek *egysége* az a hatalom, mely a gyülekezetet élteni és összetartja s a bűnnel szemben harcra képesíti.

Az igehirdetésnek mindenesetre van egy *tágabb* és egy *szorosabb* értelmezése.

Tágabb értelemben véve az igehirdetés *prófétai bizonyágtétel* Krisztusról az élet minden viszonylatában. Ez Krisztus profétai „kenetének“ öröksége, minden igaz keresztyén számára, hogy „az ő nevét vallja“. (Heid. Káté. 32.) Ebben az értelemben az *Egyház egész élete* bizonyágtétel, *igehirdetés*.

A *szorosabb értelemben* vett igehirdetés meghatározott feltételek közt érvényesülő *ünnepélyes gyülekezeti tevékenység*, a gyülekezeti istentisztelet *tartalmi* tényezője a kultusz formáiban.

Amint az előzőekben láttuk, a kultusz azt a célt szolgálja, hogy a gyülekezet a lelkipásztor vezetése mellett lélekben Istennel *találkozzék*. Az igehirdetés pedig ezt a találkozást a *bűnös embernek a kegyelmes Istennel való találkozásává* teszi a maga *tartalmi* és *központi* mivoltával.

Az igehirdetés *jelentősége* tehát abban van, hogy Isten, aki Lélek, *lelki módon* jelenik meg a lelkeknek, a *saját gondolata*, Igéje formájában, átsugározva az engedelmes *emberi gondolatokon*, az igehirdető és a hallgatók gondolatain.

Azonban nagyon jól meg kell jegyeznünk azt, hogy bár az igehirdetés Istennek gondolati megjelenése, kapcsolódása gyermekeihez, mégsem annyi, mint *gondolatok az Istenről*, vagyis *emberi bölcselkedés, spekuláció, tanítás*. Az emberi gondolkodás formái csak *minél odaadóbb és engedelmesebb eszközök* arra, hogy *maga Isten* szóljon: *Íme itt vagyok, ez vagyok, ezt tettem érted, ezt kívánom tőled*. Ezért az igehirdetés, bár emberi bizonyágtételen át, de mindig Isten akaratát hozza és sohasem *egyéni* véleményt, *egyéni* megfítelés számára. Mindíg a *közös hitben* testvérekhez, a *gyülekezet*hez szól s célja nem

szórakoztatás, tanítás, térítés, hanem az ítélet és kegyelem *megbízonyítása általi építés*.

A kultuszban résztvevő lelkek *telítve* vannak Istennel, de *a tudat alatt*. Az igehirdetés ezt a tudatalatti telítettséget *az öntudatba hozza*, öntudatosá teszi, a vallásos nevelés által felhalmozott gondolattartalmat életre támasztja, az Isten nélkül nyomorult lelket a gondolkozás szférájában, az öntudatban Istennel összehozza. Ezért a találkozás mindig lelki, szellemi, gondolati, öntudati lesz, még a sakramentumban is, amely látható Ige s javai a lelki világban valóságok. Mégis, óvakodjunk ezt a fenséges találkozást *racionális eszmeiségnek* fogni fel. Ez megüresítené és megsemmisítené azt. Ne feledjük, hogy itt a gondolat *a hit eszköze* s Isten a hitben, a hit által jelenik meg benne. Az Ige gondolat ugyan, de *szent* gondolat, mert Istené, ezért bár gondolat fogja fel, de *hivó* gondolat, a magát Istennek kegyelemre átadott léleké. Isten a hit számára *Krisztusban* lesz valósággá és a hívó gondolat az igehirdetésben *Krisztus személyiségének megragadó megelevenítését* látja, fogja meg, öleli magába s *ebben* találkozik Istennel, a Szentlélek bizonyágtétele mellett. Ezért helyesen mondta *Niebergall*, hogy az igehirdetésből kettő van kizárva: Isten Krisztus nélkül és Krisztus Isten nélkül.

Az Egyház a maga igehirdetői tevékenységét erre képzett és képesített megbízottja, *az igehirdető* lelkipásztor által gyakorolja. Az igehirdetés *kiváltképpen* lelkipásztori szolgálat. Azokat a kivételes eseteket, melyeket egyházi törvényünk ennek ellenére statuál, szükségintézkedésnek kell tekintenünk s abban a reményben kell élnünk, hogy minél hamarabb megszűnnek. Elvileg ugyanis lehetetlen és tartahatatlan állapot, hogy az Ige Egyházában a *voltaképpen* és döntő tevékenységet más is gyakorolhassa, mint az erre nagy gonddal képzett és törvényesen képesített lelkipásztor.

Ezt azonnal be kell látnunk, ha *Isten Igéjének rendelkezéseit* megszívleljük. Az igehirdetés *szentírásbeli előfeltételei* olyan természetűek, hogy még a legjobban felkészült, hivatásos igehirdető is csak emberi alkalmatlanságának szent félelmével merészelheti ezt a szolgálatot megkísérelni s akkor is tudja, hogy egyedül Isten jótetszése szentelheti az ő emberi dadogását, fertőzött ajkainak méltatlan bizonyágtételét a maga megjelenésének eszközévé.

A Szentírás *döntő helye* az igehirdetésre nézve *a II. Péter 1. r. 16–21. v.*: „Nem mesterkéltséget követve ismertettük meg veletek a mi Urunk Jézus Krisztus hatalmát és eljövételét, hanem mint a kik szemléltői voltunk az ő nagyságának. Mert a mikor az Atya

Istentől azt a tisztességet és dicsőséget nyerte, hogy hozzá a felséges dicsőség ilyen szózata jutott: Ez az én szeretett Fiam, a kiben én gyönyörködöm; ezt az égből jövő szózatot mi hallottuk, együtt lévén vele a szent hegyen. És igen biztos nálunk a prófétai beszéd is, a melyre jól teszitek, ha figyelmeztetek, mint sötét helyen világító szövétnekre, míg nappal virrad és hajnalesillag kél fel szívetekben, tudván először azt, hogy az írásban egy prófétai szó sem támad saját magyarázatból. Mert sohasem ember akaratából származott a prófétai szó, hanem a Szent Lélektől indítatva szólottak az Istennek szent emberei.“

Ha ezt az Igét megfigyeljük, látjuk, hogy az *igehirdető feladata*: megismertetni a gyülekezetben élő tagokkal Jézus Krisztus *hatalmát és eljövételét* (jelenlétét). Ezért az igehirdetés nem egyszerű beszéd, hanem *megmutatása* annak, hogy mivé teszi Krisztus azt a lelket, akihez eljött és hogy milyen hatalommal uralkodik felette. Az igehirdetésnek ez a *tanúság* a lényege, ez pedig feltételezi azt, hogy mögötte az igehirdető *élete* áll a maga bizonyosságtevő tényeivel.

Ha így van, akkor az is bizonyos, hogy *mielőtt* beszélhetnénk, előbb „szemléltői“ kellett hogy legyünk „az ő nagyságának“. Az igehirdetés *első feltétele* tehát az, hogy állandó, elmélyülő, alázatos, engedelmes *készülettel* kell szemlélnünk, tanulmányoznunk Krisztus személyiségét, jellemét, életét, áldozatát, ennek világosságában pedig a magunk és gyülekezetünk tagjainak életét s így látnunk meg az ő isteni nagyságát: szentségét és kegyelmét. Az ilyen készület számára a Szentírás nem textusgyűjtemény, nem másokra irányuló alkalmi munkaeszköz, hanem az élet könyve. A *készületlenség* éppen az *alkalmi* használatból származik, az *igazi készület* pedig nem beszédbetanulás, hanem magunk és gyülekezetünk *állandó vizsgálata* Krisztus nagyságának szemléletében, az Ige tükrében. Csak így lehetnek *saját témáink* és csak így lehet az igehirdetés *élő és ható erővé* a gyülekezet számára. Az igehirdetésnek tehát *ez az állandó lelki szemlélet, előkészület* az első feltétele.

A *másik feltétel* az, hogy Krisztussal *együtt kell lennünk* „a szent hegyen“ s ott *hallanunk* az égből jövő szózatot: Ez az én szeretett Fiam! Az igehirdetőnek arra a szent lelki magasságra kell felemelkednie, ahol saját életének váltsága, üdve lett az a tény, hogy *Krisztus az Isten Fia*. Aki Krisztus istenségét nem mint dogmát, hanem mint *élete igazságát*, meg nem ismerte, az nem lehet áldott igehirdető. Küldetésünk abból fakad, hogy Jézus emberalakja Megváltó Istenné, Isten Kijelentésévé dicsőül számunkra. Aki Krisztusban

Istennel találkozott a szent hegyen, annak a *szószék* a Kijelentés szent hegyévé válik, melyre magával tudja emelni hallgatóit is, Istennel való lelki találkozóra Krisztusban. Másképpen ezt a találkozót sohase tudja előidézni.

Nem szép, okos, böles, tisztességes tanítások és tanácsok teszik az igehirdetést, önmagukban. Az ilyen *pusztán emberi beszédek* senkit sem tesznek mássá, jobbbá, magát az igehirdetőt se. A józan ész helyesli, de a beteg szív meg se hallja a saját vergődésétől, a Sátán pedig kacag rajta, mert mit sem árt neki. A Gonosz csak akkor rémül meg, mikor a prédikátor a Kijelentés szent hegyéről a saját bizonyágtévő életén keresztül mutatja fel a Kereszt szellemét a gyülekezetnek. Az igehirdetés második feltétele tehát *a Krisztus Istenségéről szóló személyes tanúságtétel*.

E feltételek után az Ige megmutatja nekünk az igehirdetés *elrémítő szentségét*. Prófétai beszédnek nevezi, mely igen biztos nálunk, t. i. azoknál, akik az előbbi feltételeknek eleget tettek. Sötétben világító szövétnekhez hasonlítja, melynek rendeltetése az, hogy világítson *addig*, míg a hajnalesillag felgyúl és a nap felkel, vagyis *amíg Krisztus maga eljön*. Ez nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy *az igehirdetés magát Krisztust helyettesíti az ő visszajöveteléig*. Ezt kell nekünk, „porból lett kiesi embereknek“ képviselnünk, az Igévé lett Krisztust, hogy az Ige a lelkekben Krisztussá legyen s a lélek ráismerjen majd a szövétnak fényénél *magára* a hajnalesillagra és felkelő napra, a dicsőségében megjelenő Krisztusra, aki ítélni jó eleveneket és holtakat.

Megtaláljuk az Igében az igehirdetés *két meghatározó jellemvonását* is: hogy „*nem mesterkéltségek követése*“ és hogy „*nem saját magyarázatból támad*“. Az első azt jelenti, hogy az igehirdetés *a mi saját bizonyágtételünk*, a második azt, hogy ennek dacára *nem önkényes*, hanem a Szentlélek indításából származik.

A „*mesterkéltségek*“ valóban *nagy veszedelmét* képezik az igehirdetésnek. Más prédikátorok át nem élt gondolatainak, egész beszédeinek „leadása“, a belső, lelki szemléltetés helyett idegen illusztrációk, történetkéik, kitalált esetek, böles idézetek csillogó halmaza és belső üresség, a másét a miénk látszatává tevő szavalás, szónokiaskodás, íme az igehirdetés átka. Az ilyen hazudozás nemesak az Igétől esik távol, de messze elmaradt a tragikus kortól is, nem szól a ma emberéhez, nem annak tényleges szükségét ragadja meg s vagy a közönyt, vagy a szektát szolgálja. A szónokló igehirdetésnek ez az avatag, modoros, természetellenes formája rögzítette meg azt a közfelfogást, hogy az igehirdetés a templomi világhoz tartozik, hogy

olyan papi tevékenykedés, amelynek semmi köze nincs a mindennapi élethez és a lelkek valóságos életküzdelméhez.

A másik veszedelem, a tárgyiasság hiánya is, nagy veszedelem, mert az egyénieskedő magyarázat nélkülözi a Kijelentés hitelességét sugárzó *hítvallási alaposságot*. A világ nagyon is öntudatos szellemével szemben az önkényeskedő igehirdetés „saját magyarázatai“ el-sorvasztják a gyülekezet *református keresztyén öntudatát*, megfosztják annak jellemképző, vigasztaló erejétől és prédájául dobják szellemi s egzisztenciális ellenségeinek.

Az igehirdetésnek e szentírásbeli jegyein túl természetesen van *mestersége, művészete* is. Ez azonban az Ige fentebbi szabályainak érvényét nem érintheti, sőt e nélkül értéktelen. Az igehirdetés problémáival elvileg és rendszeresen a *homiletika* tudománya foglalkozik, mely a gyülekezeti igehirdetés elmélete.

IRODALMI UTALASOK

A kultuszhoz: Makkai Sándor: A kultusz. (A vallás az emberiség életében i. m.) — Fr. Heiler: Das Gebet, München, 4. Aufl, 1921. — Kálvin János: Az egyházi könyörgések alakja. 1542., A sakramentumok kiszolgáltatásának s a házasság megszentelésének módja. (K. J. kisebb művei. Ford. Ceglédi Sándor. Ref. Egyh. Könyvtár, Pápa. — 1912.) — Nagy Sándor Béla: A református istentisztelet Kálvin felfogása szerint. (Theol. tanulmányok. 51.) Debrecen. 1937. — Járosi Andor: A német evangélikus liturgiai reformmozgalmak. (Theol. tanulmányok. 28.) Debrecen, 1933. — P. Frey—R. Eberhard: Gottesdienst. (Theol. Ézist, h. 51.) 1937. — Csikész Sándor: A református istentiszteleti hely fogalma és megépítésének irányelvei. Debrecen. 1935. — Ravasz László: A református istentisztelet. (Agenda. Ref. Egyh. Könyvtár.) Bpest, 1927. — *Istentiszteleti Rendtartás* a magyar ref. egyház számára. Szerk. Ravasz László. (Orsz. Zsinat. 1929—550. Ref. Egyh. Könyvtár.) Bpest, 1930. — *A mi istentiszteletünk*. Az erdélyi ref. Egyház Ágendáskönyve. Szerk. Makkai Sándor. (Erdélyi Ref. Egyh. Könyvtár.) Kolozsvár. 1929. — Makkai Sándor: A Templom. (A mi utunk.) Kolozsvár. 1929. — Gönczy Lajos: A református egyház kultusza, (Dolgozatok a ref. theol. tud. köréből. 1.) Kolozsvár. 1927; Az erdélyi liturgia, Igazság és Élet. Debrecen. 1936. II. 4—5; A lelkész, mint liturgus. Igazság és Élet. Debrecen. 1937. III. 4.

Az igehirdetéshez: Fr. Niebergall: Wie predigen wir dem modernen Menschen. I. 1902. III. 1921.; Die moderne Predigt. Tübingen, 1929. — Ravasz László: A gyülekezeti igehirdetés elmélete. (Homiletika.) Ref. Egyh. Könyvtár. XI. Pápa. 1915. — K. Barth: Die christi. Dogmatik i. m. 1. Kap. 5—6, §§., 4. Kap. 23. §. — Vasady Béla: Az igehirdetés és theol. tudomány i. m. — Makkai Sándor: Az igehirdetés válsága. (Aratás.) Losone. 1926. — Imre Lajos: Igihirdetésünk átalakulása. Az Út. Kolozsvár. 1926. évf. 10. sz. — Gönczy Lajos:

Az igehirdetés tényezői egymáshoz való viszonyukban. (Dolgozatok a ref. theol. tud. köréből. 6.) Kolozsvár, 1931. — Csíkcs Szándor: Kálvin pásztori igehirdetése módszerének legfőbb elemei. (Kálvin és a Kálvinizmus. Ref. hittud. kar tanárainak és doktorainak tanulmányai.) Debrecen, 1936.

2. A nevelés

a) Az egyházi fegyelmezés.

Az Egyház nevelői tevékenysége *formai szempontból* a fegyelmezés.

Ez a tevékenység, melyet általában egyházfegyelemnek szoktak nevezni, napjainkban különös fontossággal és aktualitással bír, egyfelől a korszellem által mindenütt megbontott rend veszélyeztetése, másfelől a külső, erőszakos fegyelmezési törekvések, parancsuralmak divatja folytán. Egyházunk közvéleménye is állandóan foglalkozik ezzel a kérdéssel. Különösen ott vált égetővé, ahol az államhatalom nem áll a maga külső segítségével az Egyház mellé s így az Egyház a maga közakarátát és határozatait kizárólag lelki és erkölcsi erőkkel érvényesítheti, mint például a kisebbségi sorsban élő magyar reformátusság körében.

A Szentírás az Egyház fegyelmező hatalmát a „*mennyeik országának kulcsai*”-ban, azok használatában állapítja meg. (*Máté ev.* 16. r. 18—19. v.; 18. r. 18. v.; *János ev.* 20. r. 21—23. v.) A fegyelmezés módjára nézve a *Máté ev.* 18. r. 15—18. v. a *négyszemközti* dorgálást, annak *két vagy három tanú* jelenlétében való megismétlését, a *gyülekezet* előtti megintést és a *kirekesztést* sorolja fel.

A *megszégyenítésről*, mint a fegyelmezés módjáról szól a *II. Thess.* 3. r. 14—15. v., a *hamis tanítók be nem fogadásáról* a *II. Ján.* 10—11. v., a *kiközösítésről* az *I. Kor.* 5. r. 3—5. v.

Kálvin az *Institutio* IV. könyvének XII. fejezetében beszél a fegyelmezésről, a fenytékekről és a kiközösítésről. Az evangéliumi sorrend fenntartásával tanítja, hogy a közismert bűnöket az Egyház ünnepélyes feddésével kell megítélni. A fegyelmezés nélkülözhetetlen, mert az Egyház rendje annak hiányában fenntartható nem volna. Ez a fék, ösztöke és atyai vessző, melyek a nevelés szükséges eszközei. Ha a Krisztus tudománya az Egyház lelke, akkor a fegyelem az idegzet, melynek rendjében a lélek munkálkodik. A fegyelmezés szempontjából a *bűn* lehet *gyarlóság, gaztett, cégéres bűn*. Az utóbbi kétónél már nincs helye a fokozatos fegyelmezésnek, az ilyeneket ese-

lekvöket *ki kell közösíteni*, hogy a keresztyének közé ne számoltassanak, hogy a jók meg ne romoljanak, a hibázók pedig, látván ezekben az esetekben a bűn következményeit, megszegyenüljenek és igaz bűnbánatra jussanak. Még a kiközösítettek ítélete sem *végleges*, valódi megtérésük esetén a gyülekezet visszafogadja őket a maga közösségébe. A fegyelmezés minden fokozatában szigorú, de szelídséggel párosult, mert a fegyelmezés *gyógyszer* és nem kivégzés. Van Kálvin szerint a fegyelmezésnek olyan része is, amely a kulesok hatalmán *kívül esik*, de annak gyakorlását részben megelőzi, részben kíséri, mint a *böjt*, az ünnepélyes *könyörgés*, a bűnbánati *gyakorlat*. Ezekkel a Szentírásban gyakran találkozunk, helyesen használva üdvösek is, azonban az evangéliumi szabadság világában nincs szigorúan előírt szabályuk, formájuk, hanem idejük, módjuk, alakjuk az *Egyház alkalmi megítélésére* van hagyva.

A II. Helvét Hitvallás a XIV. részben tárgyalja a bűnbánat és megtérés kérdését. Az 5. pontban a kulesok hatalmát fejtegetvén. alatta az *igehirdetés* intő, feddő munkáját és a *gyülekezet fegyelemben tartását* érti, melyek által a mennyek országa megnyitattik és bezáratik. Ez azonban a *békéltetés* szolgálata legyen.

Ugyanebben az értelemben tanítja a *Heidelbergi Káté* 83—85. kérdése és felelete, hogy a mennyek országának egyik kulesa az *evangélium prédikáltatása*, mellyel az a hívőknek *megnyitattik*, a másik kulesa pedig az *egyházi fegyelmezés*, mellyel az a hitetlenek előtt *bezáratik*. A *kiközösítést* úgy értelmezi, hogy az illetőket az Egyház, meghízottai által „a *szent sakramentumoktól való eltiltással* rekeszti ki a keresztyén gyülekezetből és így Isten maga kizárja őket Krisztus országából.“

Viszont azonban megállapítja azt is, hogy az ilyenek, mint tagok, *megtérésük esetén* visszafogadtatnak.

Egyházi Törvényünk VI. tc.-e az egyházi törvénykezést írva elő. első részében az Egyház bírói hatalmáról szól és ezt az idézett szentírási és hitvallási rendelkezésekre alapítja. A törvényeikk egyfelől *szétválasztja* az egyház *fegyelmező* munkáját és a hivatalos eljárás-hoz kötött *törvénykezési*, bírói tevékenységet, másfelől a kettőt bizonyos pontokon *összedolgozza és egyesíti*.

A jórészt feledésbe ment *egyházi fegyelmezési gyakorlatot* visszaállítandónak nyilvánítja, de evangéliumi szellemben, nem a megtorlás, hanem a szeretet szolgálatában. A fegyelmezésnek az volna a célja, hogy *megelőzze* és lehetőleg *feleslegessé tegye* a bírói eljárást, a lelkipásztor négy szemközti értelme, azután ennek két bírósági tag

jelenlétében való megisméltése által. (III. rész, II. fejezet, B. 2-ik bekezdés.)

Az Egyház bírói hatalmának *hivatalos eljáráshoz kötött*, törvénykezési gyakorlása *közigazgatási vitás ügyekre, fegyelmi ügyekre* és a közérdekű *bírói oltalom* igénylésére terjed ki. Ezek közül itt a III. fejezetben felsorolt *fegyelmi büntetések* fontosak, mert ezek között találjuk az egyháztagra nézve az *Úr asztalától való eltiltást*, mely maga után vonja a *választás és választhatóság jogától való megfosztást* is. Ennél még súlyosabb az az eset, mikor az ítélet az egyháztagot *összes jogaitól megfosztja*, kivéve a templombajárást, gyermekeinek megkereszteltetését és az Egyház iskoláiba járatását. E büntetések *időtartamának maximuma öt esztendő*, de ezen időn belül is *nyomban* hatályukat veszítik, ha a megbüntetett egyháztag a presbiterium, illetve az egész gyülekezet színe előtt a templomban ünneplés formában kinyilatkoztatja, hogy elkövetett bűnét töredelmesen *megbánja*. (III. rész, harmadik fejezet, B.) Ebben a rendelkezésben érdekes példáját láthatjuk a fegyelmezés és törvénykezés *egyesítésének*, a kiközösítésre nézve pedig a *kis és nagy excommunicatio* összekapcsolásának. Figyelemreméltó az az intézkedés, mely a büntetést „nyomban” megszünteti, mihelyt a megbüntetett egyháztag az előírt formák közt kinyilatkoztatja bűnbánatát. A törvény szövegezése megengedi azt az értelmezést, hogy ez a nyilatkozat esupán *ígéret*: „megbánja”. Valószínűnek kell tartanunk és reméljük, hogy a gyakorlat e rendelkezés revízióját fogja sürgetni, mivel meggyőződésünk szerint Isten Igéje a bűnbánatnak nem ígérétét, nem is egyszerű kinyilatkoztatását, hanem *próbáját és megbizonyítását* követeli a büntetés feloldása előtt. Hitvallásaink tanítását is kétségtelenül így kell értenünk. A fegyelmezésnek, mint *nevelőmunkának*; és a törvénykezésnek, mint *megtorló* tevékenységnek összekapcsolása, egyesítése, amely különben gyakorlatilag szükséges lehet, csakis ebben az esetben és éppen ezért indokolt.

A nevelés és megtorlás *elvi szétválasztása* és kapcsolatuk *helyes tisztázása* tekintetében a romániai magyar református Egyház *erdélyi* egyházkerülete tett figyelemreméltó lépést, mikor az egyházi törvénykezéstől függetlenül érvényesítendő *egyházi fegyelmezési szabályzatot* alkotott és léptetett életbe, *1933-i közgyűlése* 51-ik jegyzőkönyvi számú határozatával. Természetesen a szabályzat törvényen alapszik, és pedig az 1904—7. évi zsinat által alkotott (nálunk már hatálytalan) Egyház Törvény I. tc. 14. paragrafus e) pontján.

A szabályzat szerint a fegyelmezés kifejezett célja éppen az, hogy az egyházi törvénykezést megelőzően, az egyháztagokat a hitvallás szerinti életfolytatásban nevelés és gondozás útján megtartsa és a tévelygőket helyes útra vezesse. Az egyháztagok felett a fegyelmezést a presbiterium gyakorolja, az egyházi tiszteviselők felett pedig fokozatosan az egyházmegyei tanács, az egyházkerületi igazgatótanács, az esperesek és gondnokok gyűlése. Fegyelmezés alá tartozik minden olyan cselekmény vagy mulasztás, mely kötelességszegést vagy nyilvános botránkozást jelent. Ilyen eljárás azonban csak a fegyelmező testület elnöke előtt emelt panaszra indítható meg. A fegyelmezés fokozatai: magános figyelmeztetés, a testület két-három tagja általi megintés, a testület előtti dorgálás, az úrvacsorától való eltiltás, a halálos betegség esetét kivéve, az egyháztagsági jogoktól való fokozatos felfüggesztés, anyagi és szellemi jótétemények elvonása, egyháztársadalmi alakulatokból való kizárás. Senki sem tiltható el azonban a templomlátogatástól, gyermeki megkeresztelésétől és egyházi iskolába járatásától, a házassági eskütől és a leg-egyszerűbb temetési szertartástól. A fegyelmezés fokozatossága és fokozatai, a különösen súlyos esetek kivételével, betartandók. A fegyelmezési eljárás megszűnik, ha az illető a megbánás és megjobbulás bizonyosságát adta és eklézsiát követelt. Ha ezek után a fegyelmezés alá tartozó cselekmény vagy mulasztás mégis megismétlődne, további vagy megújított fegyelmezésnek helye nincs, hanem az ügy azonnal egyházi bírói útra terelendő. A fegyelmezési határozatok ellen fellebbezni nem lehet, költségek pedig egyik fokozatnál sem számíthatók fel.

Áttekintvén az egyházi fegyelmezésre vonatkozó forrásokon, mindenekelőtt állapítsuk meg azt, hogy ez a tisztség nem egyeseknek, hanem magának az Egyháznak tevékenysége és munkája. Mint ilyen, az Egyház lényegéből folyik, kívülfekvő indoka vagy analógiája nincs. Célja, hogy a gyülekezethez ne számítassanak a cégéres életűek, mert az Egyház köteles örködni az Isten választott gyülekezetének szentsége, Isten tulajdona felett. Ezért nem vehetnek részt a cégéresek a gyülekezet Krisztushoz való egységének kifejezésében, az úrvacsorában. Ezért kell tőlük különszakítani a gyülekezet tisztéletű tagjait, hogy igaz hitükben és életükben megmaradhassanak és meg ne romoljanak a fertőzés folytán. Azonban a fegyelmezésnek legfőbb célja mégis az, hogy a gonoszok megtérjenek, mert az Egyháznak bíznia kell Isten kegyelmében, könyörögnie kell az eltévelyelttekért s azokat tékozló fiaiként haza kell várnia.

Ebben az egymásból folyó három feladatban az egyházfegyelem célkitűzése teljesen ki van merítve. Más célból fegyelmezést gyakorolni nemesak felesleges, de ellenkezik az Egyház mandátumával.

Nagyon fontos, hogy az egyházi fegyelmezést ne csak az egyházi törvénykezéstől, hanem mindenekfelett a *világi, polgári bírászkodástól* élesen megkülönböztessük. A polgári törvénykezés célja a bűn megbüntetése, a megtorlás, melyhez képest, bizonyos esetekben, nevelési szempontok csak mellékesen és alárendelten jönnek tekintetbe. Fő a cselekedet által megtört jog helyreállítása. Az egyházi fegyelmezés ellenben csakis a megtérítést célozza, a Krisztus váltáságának elfogadása által a Kegyelem állapotának helyreállítását. A polgári törvény az embert cselekedetei alapján ítéli bűnösnek, az egyházi fegyelmezés azonban lelkileti alapon neveli, mint megváltott bűnöst. A polgári törvénykezés az emberi hatalom tevékenysége, az egyházi fegyelmezés magának Istennek kegyelmi ténykedése. A polgári életben az, aki a tételes törvények ellen nem vétkezett, nem büntethető, az egyházi fegyelmezés szempontjából minden ember bűnös, aki Isten erkölcsi törvénye előtt meg nem állhat. Mégis, a polgári törvénykezés lezáródik a megtorlással, míg az egyházi fegyelmezés sohase ér véget, amíg az ember a földön él, azonban fokozataiban a bűnbánat és megtérés bizonyosságai szerint alakul. Viszont időileg és csetszerűleg a megbánás a polgári törvénykezés előtt nem jelent megállást, míg az egyházi fegyelmezésben igen.

Hogy az egyházi fegyelmezés magának az Egyháznak nevelői tevékenysége, azt jelenti, hogy meghízottjai az Ige parancsa és hatalma alatt, a *gyülekezet* és nem a maguk nevében és meggyőződése szerint gyakorolják, továbbá, hogy az mindig a gyülekezet érdekében történik. Ezért, bár a bűnön Isten szemében semmit se változtat az, hogy nyilvános vagy rejtett, mégis elsősorban arra kell törekedni, hogy a cégéres bűnösök azonnal kirekesztessenek, míg a fokozatok gyakorlásának voltaképpeni célja az, hogy a gyülekezetnek állandó fegyelmezettsége biztosíttassék. A kirekesztés az érintkezés és fertőzés lehetőségét akarja kizárni, mindig ideiglenesen, a megtértek visszafogadásával, a fokozatok gyakorlása pedig az egészséges életet akarja fenntartani, folytonos ellenőrzéssel.

Az egyházi fegyelmezéshez csatlakozik a *pásztoráció* munkája. Bár a bűn szigorú megítélése nélkülözhetetlen, a bűntől, melyet Isten gyűlöl, iszonyodni kell, a bűnös maga sajnálnivaló és szeretetre szorult, Krisztus parancsa szerint. A bűn felett halálos ítélet, de a bűnös felett megtérésre hívogató kegyelmi szózat hangzik, ezért a

fegyelem alatt álló lelket gondozni, irányítani, táplálni és vigasztalni kell.

Végre az egyházi fegyelmezést *állandó* gyülekezeti *önfegyelmezésnek* kell kísérsnie, a bűn ellen való védekezés és harc, a bűnbánat és önítélet szakadatlan gyakorlásának, mert az Egyház Krisztusnak engedelmeskedő test s ezért egészében a fegyelem Egyházának kell lennie, hogy valóban az Ige Egyháza lehessen.

b) *A katekhézis.*

Az Egyház nevelői munkájának *tartalmi részét a katekhézis, vagyis a hit tanítása és nevelése képezi.*

Az *Isten Igéjében* Krisztus maga parancsolja tanítványainak: „Engedjétek hozzám jőni a gyermekeket és ne tiltsátok el őket, mert ilyeneké az Istennek országa. Bizony mondom néktek: A ki nem úgy fogadja az Isten országát, *mint gyermek*, semmiképpen sem megy be abba. Aztán ölébe vevé azokat és kezét rájuk vetvén, megáldá őket.“ (*Márk ev.* 10. r. 14—16. v.)

Eltéktelve attól, hogy Krisztus e kijelentésében a gyermek mintegy természeti, külső jelképe az önátadó, kételkedésnélküli bizalomnak és engedelmességnek, mely alapfeltétele az Isten országába való belépésnek, az Egyház helyesen látta benne a gyermekek Krisztushoz vezetésének parancsát s szükségképpen értelmezte ennek módjául a katekhézist. Nemesak általában igaz, hogy aki nem úgy fogadja Isten országát, „*mint gyermek*“, nem lehet annak tagjává, hanem abban a szűkebb értelemben is, hogy aki még mint gyermek, nem fogadta engedelmes örömmel a hozzáérkező evangéliumot, későbbi életében pótolhatatlan kárt szenvedett. Erre mutat rá a *II. Timoth.* 3. r. 14—15. v. is, mikor a bizonyágtétel e leghatalmasabb gyökerét mutatja meg: „*Gyermekségedtől fogva* tudod a szentírásokat, melyek téged bölcsé tehetnek az idvességre a Krisztus Jézusban való hit által. Maradj meg azokban, amiket tanultál és amik reád bízattak, tudván kitől tanultad.“ Ebben az Igében világosan van kifejezve annak fontossága, hogy az Isten Kijelentésének a gyermekségtől fogva való tanulása és megtartása képezi a keresztyén élet szilárd alapját, valamint az is, hogy ez a tanulás nem adja a hitet, de hit által bölcsé tehet az idvességre.

Kálvin az *Institutio* IV. könyvének XIX. fejezetében, a hérmálás bírálatával kapcsolatban beszél a régi katechumenátusról és kifejti a vallásoktatás evangéliumi értelmét és jelentőségét, melynek visszaállítását sürgeti. „Ha ez megvolna, — úgymond — a szülők

közül bizonyára nem egy olyan felszerkenne tunyaságából, aki a gyermekek nevelését, mint olyan dolgot, amely rá egyáltalán nem tartozik, nyugodtan elhanyagolja, amit akkor nyilvános megbélyegzés nélkül el nem hanyagolhatna. Nagyobb lenne a keresztyén nép között a hitbéli egyetértés s nem lenne oly nagy sok ember tudatlansága s neveltlensége, nem esábítanának el oly vakmerően némelyeket az új és idegen dogmák, egyszóval a keresztyén tudományról mindenkinek lenne valami rendszeres ismerete.“

A *II. Helvét Hitvallás XXV.* része szól az ifjúság vallásos oktatásáról és előírja, hogy a lelkipásztoroknak kötelességük az ifjúságot a vallás elemeire, alapelveire és főbb hittételeire oktatni, az Egyház pedig abban mutassa meg hitét és buzgóságát, hogy a gyermekeket örömmel részesítse kellő oktatásban.

A *Heidelbergi Káté* a 103. kérdés és feleletben a negyedik parancsolatból következteti az iskolák fenntartásának kötelességét, ami alatt elsősorban a vallástanítás értendő.

Egyházi Törvényünk a lelkipásztor kötelességei között pontosan előírja a vallásoktatás körében végzendő szolgálatokat. (I. tc. 37. e., II. tc. 18.)

Az Egyháznak a gyermekek és ifjak nevelésére vonatkozó munkája igen sokoldalú és messzire elágazó tevékenység, úgy egyéni, mint közösségi szempontból tekintve. Ennek a munkának egyik része a *pásztori és gyülekezeti misszió* körébe tartozik s mi is ott fogunk vele részletesen foglalkozni.

Katekhezis alatt hagyományosan is, de elvileg is helyesen a szorosabb értelemben vett *hitoktatást* kell érteni s minthogy ez ma már az iskolai oktatás keretében és az iskolás életkorban folyik le, azért a *rendszeres iskolai vallástanítást és nevelést* tárgyaljuk e cím alatt. Természetesen ennek a munkának problémáit részleteiben és rendszerében külön tudományág: a *katekhetika* vizsgálja és magyarázza, itt csak az alaptévékenység jellemzését adjuk.

Az iskolai vallástanítás *célja* általában az, hogy a tanuló Isten kijelentett akaratát minél szélesebb és rendszeresebb ismereti anyagban lássa és értse meg. Ezt a *tárgyi* célt azonban kiegészíti az a *személyes* célkitűzés is, hogy Isten akaratát önmagára nézve is az egyedül jónak és kötelezőnek fogadja el és kész legyen azt az egyházi közösségben hűségesen és örömmel szolgálni.

Nyilvánvaló, hogy egy ilyen nevelőoktatási célt csak sajátos, alkalmas *terv szerint* lehet megközelíteni. Ez elsősorban a vallástanítás *tantervében* jelentkezik. A tanterv a szükségesnek ítélt ismereti

anyagot a célhoz alkalmazva, a tanuló életkorához és egyéb körülményeihez szabva öleli fel és csoportosítja.

A vallástanításnak *három főtárgya* van: a *Szentírás*, az *Egyház története és élete*, az *Egyház hitvallása*. Ezeknek kedélyi, érzelmi elmélyítésére *imádságok és énekek* járulnak a tananyaghoz.

A *bibliái és egyháztörténeti* anyag tanításánál két szempont vezet. Először az, hogy a feltétlen szükséges *tárgyi ismereteket* a tanuló elsajátítsa, másodsor az, hogy ez ne maradjon reánézve holt kincs, hanem *személyes életének* a közösségben való építőerejévé minősüljön át.

Mindkét tárgyat első fokon *jellemző részletekben*, magasabb fokon *rendszeres összefoglalásban* kell tanítani. A két tárgykör azonban nem maradhat elszigetelve egymástól, az *Egyház története és élete* Isten Igéjének ítélete alatt áll és ezért mindig ahhoz mérendő, annak megvilágítását, bizonyágtételét, igazolását adja.

A *hitvallás tanítására* a *Heidelbergi Kátét* kell használni és pedig az iskolai vallástanítás *egész folyamata alatt*, fokozatosan gazdagodó részletekben, a bibliái és egyháztörténeti anyaghoz kapcsolva, míg végre a vallástanítás esüespontján *külön*, az *egész hitvallás* lesz tanítási tárgyá. a bibliái és egyháztörténeti anyag pedig annak szemléltetésévé.

A vallástanítás minden más tanítói tevékenységnél szorosabb kapcsolatban áll a *neveléssel*. Különösen fontos itt a *tanító és a tanuló sajátos kapcsolata*, melyet az határoz meg, hogy Isten Igéjével szemben *mindketten csak növendékek* lehetnek, egyforma alázatos tisztelettel tekintvén fel az *egyetlen Tanítóra*, Krisztusra. Az idősebb testvérnek a fiatalabbért való szent felelőssége és a fiatalabbnak az idősebb iránti bizalma az a nélkülözhetetlen feltétel, mely a vallástanítást gyümölcsözővé teszi, alkalmas utat nyit a Szentléleknek, hogy a tanító bizonyágtételén át a növendéket Krisztus öntudatos tanújává, az *Egyház élő tagjává* tegye.

Hogy ez a legnehezebb, *emberileg* egyáltalában lehetetlen vállalkozás sikerüljön, a magunk részéről csak egyet tehetünk meg: *életünkkel és beszédünkkel minél hívebb átadóit* igyekszünk lenni Isten Igéjének, az egész tananyagon keresztül. Nem *mesét* mondunk és nem beszajkózandó *leckét* mond vissza a tanuló sem, hanem *Isten izenetét* tolmácsoljuk és annak meghallgatásáról tesz vallást a növendék.

A vallástanításnál élhetünk a *szemléltetés, elmélyítés, alkalmazás* didaktikai és pedagógiai eszközeivel. De mindig *az Ige mértéke alatt*, ami azt jelenti, hogy nem szabad tanításunkat emberi mesterséggé

sekkel, fantasztikus, esillogó képekkel, kérdve kifejtő bűvészkedéssel és lapos köznapi moralizálással túlterhelni, hanem mindenben kellő mérséklettel arra kell törekedni, hogy *maga az Ige* emelkedjék fel isteni egyszerűségében, tiszta mélységében és közvetlen hatalmában a lelkek előtt.

A vallástanításhoz szoktak *tankönyveket és vezérkönyveket* is használni. Ezeket nem helyes túlbeesülni vagy lebeesülni. A tankönyv vezérfonal, melyet a tanításnál követve, bővítünk, magyarázunk. A tankönyv szövegrészletét a tanítás elején vagy végén elolvassuk, elolvastatjuk, rövid magyarázatunkat annak kifejezéseire fűzzük. Szó szerinti megtanulását, kivéve a káténál és énekeknél, nem követeljük, hanem tartalmi ismeretét kívánjuk meg. A tankönyv így a gyermekek, tanulók számára segédeszköz arra, hogy a tanítást emlékeztükben meg rögzíteni segítsen. Főképpen azonban a *Szentírás* az, amit használni kell. Mutassunk rá, hogy a tankönyvnek is ez a forrása, olvassunk belőle az órákon és jelöljük ki otthon olvasandó részeket. Neveljük iránta saját magatartásunkkal tiszteletet és vágyakozást növendékeinkben. Az *Egyház énekeskönyvének* szövegben és dallamban való minél teljesebb megtanítására, elsajátítására kell törekedni, és pedig mindig visszaidézhető kapcsolatban a bibliai, egyháztörténeti és hitvallási leckékkel.

A vallástanítás nagy *jelentősége* abban áll, hogy öntudatosan késszé teszi az ifjú nemzedéket a *gyülekezet életében* való aktív részvételre. Ebben nélkülözhetetlen segítője a *gyülekezeti misszió gyermek- és ifjúsági tagozata*, mellyel a vallástanításnak feltétlenül tervszerűen együtt kell haladnia. Misszió nélkül a vallástanítás meddővé, értelmetlenné válik, viszont a vallástanítás alapvető munkája nélkül missziói tevékenység nem fejlődhetik.

e) *A kulturális munka.*

Az Egyház nevelői munkájának *kiegészítő része* a *kulturális tevékenység*.

Nagyon fontos, hogy tisztán lássuk az Egyháznak a kultúrával való kapcsolatát, összefüggését s a protestantizmus multjában egyként veszedelmes túlzásoktól: a kultúra istenítésétől és lebeesülésétől távol tartsuk magunkat.

Nem igaz az, hogy az Egyház a kultúra eszköze s értékét a kultúra szolgálatától nyeri. A kultúregyház, kultúrkeresztyénség meghamisításai az Isten Egyházának és az evangéliumnak.

De nem igaz az sem, hogy az Egyháznak semmi köze a kultúrá-

hoz, vagy hogy egyenesen a kultúra ellenségévé, üldözőjévé kell lennie. Ez a felfogás is evangéliumellenes.

Az igazság az, hogy az Egyháznak a maga nevelőmunkájában, mint e tevékenysége kiegészítő részét, a *kultúra megszentelését* kell végeznie.

A kultúra a humánium, a tiszta emberi szellemiség kifejeződése tudományos, művészi és erkölcsi alkotásainak összességében, úgy történeti hosszsmetszetében, mint jelentéstani keresztmetszetében szemlélve. Önmagában véve az emberi szellem önerejének kifejtése, melyet gyökerében az ember önbizalma, a művelődés mindeure elégséges volta vetett hit táplál.

Mivel az evangélium éppen azt hirdeti, hogy az önmagának *elég-telen* ember Krisztusban találja meg hit által, kegyelemből a maga Megváltóját, az evangélium és a kultúra *ellentétben* vannak egymással. De ez az ellentét *ellenségességgé* csak akkor fajul, ha a kultúra tiltakozik öncélúságának feláldozása ellen, vagy az evangéliumi hit vonakodik a kultúrát áthatni, megszentelni. Ezekben az esetekben azonban vagy az egyik, vagy a másik, vagy mind a két fél el-sorvad, tévútra fut, válságba kerül.

Az Egyház, mint a tiszta evangélium hordozója, a tiszta humánumot kifejező kultúrát úgy tekinti, mint *Isten uralma alá hajlandó értékek birodalmát*, amely értékek ebben az új imperiumban nem hogy veszítenének becsükből, hanem ellenkezőleg igazi teljességükre jutnak, mint Istennek szolgáló kegyelmi ajándékok. Az Egyház *ihletője, lelki irányítója, magasabbértelmű táplálója* lehet és kell hogy legyen a *tudománynak, művészetnek, erkölcsi életnek*. Régebben az okozta az ellentétet a hit és a kultúrértékek között, hogy egymásnak ellenmondó *értelmi tételeket* tartalmaztak. Ezt akarta elbékélni a teológiai liberalizmus a kultúra javára tett megalkuvásaival. Így született meg a *kultúrkeresztyénség*, mely igazolni, szolgálni akarta az öncélú humánumot, a hitnek biztosítva az érzelem azilumát. Ebben a gondolatvilágban az Egyháznak az a lényegével ellenkező szolgál szerep jutott, hogy ebben a világban kimerülve, propagálja a humánumot, garantálva, hogy az azonos az evangéliummal, a Kijelentéssel. Ezt a hamis, megalázó és végtére az ember végzetévé vált kiegyezést az Egyháznak szét kell tépnie. Az ő ura, feje nem e világban van s nem a humánium, hanem Krisztus, az Isten jobbján, honnan eljövendő a világ ítéletére s addig itt, az ő testében, az Egyházban élve és gyűjtve a választottak seregét, Szentlelke és Igéje által. *Krisztusnak igénye van a humániumra, a kultúrára, de nem szolgálai, hanem*

királyi igénye és ezt az igényt hivatott és köteles érvényesíteni az Egyház ebben a világban.

Tévedés tehát azt hinni, hogy az Egyház a *tudományos kutatás és igazság ellensége* s annak eredményeivel szemben ellenkező *tartalmi* tételeket szegez, vagy megalkuvási *formulákat* eszel ki. Az Egyház, mint Isten ajándékát, tiszteli az *igazságot*, mely a tudomány kutatásának célja. De megköveteli a tudománytól s ennek hangoztatásáért áll eléje, hogy a tudomány *csakugyan* az igazság s ne az önző és elnyomó hatalmaskodás szolgája legyen. Át akarja hatni a tudományt azzal a *megszentelő látással*, hogy az igazság, *célzatát* tekintve: *szeretet*. Meg akarja győzni a humánusot afelől, hogy *az Isten nélküli értelem* szükségképpen „gonosz cselekedetekben gyönyörködő értelem“ (*Kolossé 1. r. 21. v.*), a hívő értelem pedig az Istennek dicsőséggel koszorúzott legfényesebb fegyvere a Sátán ellen.

Nem igaz az, hogy az Egyház *ellensége a művészetnek* és fekete szentségében gyűlöli és pusztítja mindazt, ami szép. Az Egyház az evangéliumi hit *ihletésével* akarja *megszentelni a művészetet*, hogy a teremtő képzelet ne az érzékiség, hanem a nemes erkölcsiesség szolgája legyen, hogy megszentelődjék annak megértésében, hogy a *szépség, célzatát* tekintve: *jóság*.

Az autonóm emberi ész moraljával szemben az Egyház nem akar valami szolgálóerkölcsöt erőszakolni, de meg akarja győzni a humánusot arról, hogy *a maga erejében bízó* emberi morál voltaképpen *szolgaság* s igazi szabadság csak egy van: *a szentség*, Isten tulajdonában és szolgálatában való élet. Le akarja leplezni a Sátánnak azt a szemfényvesztő *hazugságát*, melyet *általános emberszeretetnek* neveznek, hogy jelszava alatt egyetlen embert se kelljen személyében és felelősséggel szeretniök. Az Egyház meg akarja láttatni az *igazságot*, hogy *az ember nem szeretetreméltó önmagában*, hanem egyedül *Krisztus méltó a szeretetre*, aki isteni indulattal szerette a méltatlan embert. Krisztus szeretetével akarja az Egyház *megszentelni* a hazug és képmutató erkölcsi kultúrát.

Ezt a nagyjelentőségű kulturális munkáját elsősorban mint *oktató- és nevelőtényező* végzi. Az Egyház ezért, mint *iskolafenntartó*, lép a kultúra irányítói közé. A mi magyar református Egyházunkat sűrűn nevezik iskolaegyháznak. Megfelelő értelemben elfogadjuk ezt a nevet. Nem mintha elismernők, hogy Egyházunk lényeges, sőt *egyetlen* tevékenysége az iskolafenntartás. Az iskola *csak eszköz* arra, hogy a reformációtól öröklött létparancsnak: a kultúra megszentelésének eleget tehessen.

Az egyházi iskola jelentősége tehát nem abban áll, hogy ő is jól tanítja azt a tananyagot, amit a világi iskola tanít, nem is abban, hogy azzal *versenyképes*, értékét kulturális, jogi, anyagi, egzisztenciaadó, politikai, nemzeti stb. jellegén és szolgálatain túl, azok felett kell keresnünk és meglátnunk. Az, hogy az egyházi iskola *legalább is olyan jó iskola* legyen, mint a világi, *nem célkitűzés*, hanem természetes elemi *alapfeltétel*. Sajátos, *igazi hivatása, létjoga* ezen belül abban van, hogy a Krisztusba vetett *hit* erejével *evangéliumi kereszttyén jellemeket* nevel Isten dicsőségére, az Egyház lelki közösségén át a humánus megszentelésére. Csak *ezért* érdemes és szükséges református egyházi iskolákat fenntartani s értük olyan roppant áldozatokat hozni, mint amilyeneket a magyar reformátusság itt és kisebbségi sorsban hoz.

Az Egyház ezentúl és főleg a mai időkben hivatott és köteles *az iskolán kívül is népnevelő munkát* végezni. Ma, a falukutatás, falunevelés, népművelés követelésétől hangos a levegő és különböző értékű kezdeményezések folynak ezen a téren szerteszét, nálunk is. A nélkül, hogy itt a részletekbe mehettünk, arra kell felhívni a figyelmet, hogy az Egyház ezt a munkát nem tekintheti *önkéntnek*, magát pedig nem adhatja oda *népművelési és népjóléti intézménynek*. A *racionalizmus* e kísértő szellemét vissza kell űzni sírjába. De igenis hivatása és kötelessége az Egyháznak, hogy népét, amelyért Istennek felelős, természeti, lelki, szellemi, erkölcsi adottságain át, sajátos gondolatvilágának, művészetének és erkölcsiségének megszentelésével *Isten népévé* tegye. Ezért minden célszerű művelőeszközt fel kell használnia, de ennek szem elől való tévesztésével mindegyik átokká lesz a kezében.

Végre az Egyház egyike a legfontosabb *nemzetnevelő* tényezőnek is. Ebben a tekintetben az a sajátos feladata, hogy minden faji, politikai, érdek- és frázis-szélsőség ellenében és felett *öntudatosítsa* nemzetében *az evangéliumi életet s gyülekezeteiben* munkálkodjék azon, hogy a magyar szellem és jellem minden értéke *tiszta kereszttyéni* megvalósulásra jusson.

IRODALMI UTALÁSOK

Az egyházfegyelemhez: W. Heyns: Ref. Dogmatika i. m. 292—301. §§. — Imre Lajos: Kálvin egyházfegyelme az Institutio alapján. Igazság és Élet. Debrecen. 1936. II. 4—5.; Az Ige és a fegyelem. Erdélyi Ref. Egyh. Könyvtár, XVI. Kolozsvár. 1934. — *Az erdélyi ref. egyházkerület fegyelmelési szabályzata*. Egyh. ker. közgyűlési jegyzőkönyv, 1933. 51. szám. Kolozsvár. 1934. — *Dávid György*: Az egyházfegyelem története, Torda, 1935.

A katekhezishez: R. Kabisch: *Wie lehren wir Religion?* Göttingen, 1912. — Makkai Sándor: *Hogyan tanítsunk vallást?* Kolozsvár, Az Út, 1915—1918. évf. — E. Pfennigsdorf: *Wie lehren wir Evangelium?* 11. Aufl. Leipzig-Erlangen, 1925. — Imre Lajos: *Hogyan tanítsunk vallást?* Vezérkönyv. Az Erdélyi Ref. Egyházkerület valláskönyvei, VI., Kolozsvár, 1929. — Szele Miklós: *A népiskolai keresztény vallástanítás módszertana.* (Égyet. Konvent által kötelező használatra csendelve.) Debrecen, 1931. — U. ö.: *A mai valláspedagógia főbb meglátásai.* Prot. Tanügyi Szemle, Debrecen, 1937. XI. évf. 7. sz.

A kulturális munkához: Makkai Sándor: *Evangelium és humánus.* (Nem hékességet!) Bpest, 1932., Magunk Revíziója, Kolozsvár, 1931., második kiadás: *Az Élet kérdezett.* Bpest, Bóvai, 1935., Magyar nevelés, magyar műveltség. Bpest, 1937.. *A lelkész, mint pedagógus, Igazság és Élet.* Debrecen, 1937. — Imre Lajos: *A Kijelentés és a pedagógia.* Kolozsvár, 1931., *A falu művelődése.* Bpest, 1922., *A falumvelés irányelvei.* Kolozsvár, 1933. — Ujzászy Kálmán: *Kultúra, nemzet, falu.* *Igazság és Élet* füzetek, 11. Debrecen, 1937.

3. A misszió.

1. Misszió: küldetés. A szó maga megmondja, hogy missziót senki sem végezhet a maga akaratából, elszánásából, saját célkitűzése szerint. A misszionáriust küldik, neki Úra van, ő parancsot teljesít. Amilyen magától értetődő ez, éppen annyira fontos is, hogy erőteljesen hangsúlyozzuk. Ezzel kizárjuk a misszióból az emberi kezdeményezést, még ha az a legjobb indulathól származna is. És pedig nemcsak a munkára való emberi vállalkozást, hanem mindennemű emberi kényszert és parancsot is. Nincs olyan emberi hatalom, nincs olyan egyházi hatóság, amelyik a maga belátásából vagy jótetszéséből megállapíthatná a misszió céljait és arra embereket vagy csoportokat kirendelhetne.

A missziónak igenis Úra van, a misszió parancson, kirendelésen alapszik, valóban emberi kiküldöttek végzik, azonban csak egyetlen Úr van, csak egyedül az ő parancsa érvényes és csak kizárólag ő rendelheti ki küldötteit a munkára. Ez a minden emberin felülálló Úr a Jézus Krisztus, a Küldő.

Miért? Azért, mert a Küldő maga volt az első és tökéletes Küldött, aki a mindenható és kegyelmes Atya üdvizentét hozta a világba. Ezért „néki adatott minden hatalom mennyen és földön.“ (Máté ev. 28. r. 18. v.)

Maga az Úr Krisztus mondja meg, hogy a misszió először az ő küldetése volt és azután, általa lett a miénk: „Amiképpen te küldtél engem e világra, úgy küldtem én is őket e világra.“ (Ján. ev. 17. r. 18. v.).

Az isteni Küldött missziója az volt, hogy az Atya tanúja, bizonyítgevője, kijelentője legyen e világban, az idők teljességében. A mi misszióink pedig nem lehet más, minthogy, amennyiben ő erre rendel, az ő tanúi legyünk. Ezt is ő maga mondja meg az apostoloknak: „Lesznek nékem tanúim . . . a földnek mind végső határáig.“ (Ap. Csel. I. r. 8. v.)

Lehetséges, hogy ezt az ember tisztelettel tudomásul veszi és elismeri. Lehetséges az is, hogy mint a gazdag ifjú, szívének hirtelen felgerjedésével jelentkezik a munkára, hogy vállalja ezt az Urat, hogy őt választja parancsolójának és küldőjének. Lehetséges, de hiábavaló. Hallgassuk meg, mit mond erre ő: „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket és én rendelvek titeket, hogy ti elmenjeteK és gyümölcsöt teremjeteK és a ti gyümölcsötök megmaradjon.“ (Ján. ev. 15. r. 16. v.)

Nincs fontosabb és időszerűbb jelenség a keresztyénség életében, mint a missziói buzgalom és öntudat. De éppen ezért rendüljünk meg és szálljunk magunkba, hallván ezeket. A Küldő nélkül nincs küldetés. Először valóban Úrrá kell lennie a Krisztusnak életünk felett. először teljességgel le kell mondanunk emberi böseségünk bármilyen zseniális elképzeléseiről is és meg kell válnunk kitünően végiggondolt szervezési és módszerei bálványainktól, hogy azután Ő válasszon és rendeljen minket tanúul a föld végső határáig, hogy elmehessünk és gyümölcsöt teremhessünk, ami megmarad.

Való igaz, hogy a missziói munka ma rendkívül sokágú szervezést, igen sokféle intézményt és nagyon finomszálú módszerei eljárást igényel. Ha valahol, úgy itt a teljes készütség nélkülözhetetlen. Ennek a munkának műkedvelői és dilettánsai nem lehetnek. De mindezek csak a valóban küldöttek által lesznek áldottá. Azért a missziói első és döntő feltétele az marad, amit a Küldő hagyott meg: „Kérjétek az aratásnak Urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába.“ (Máté ev. 9. r. 38. v.)

2. A Küldő után a küldöttről kell beszélnünk. Kihez szól a missziói parancs? A missziói története azt mutatja, hogy mindaz a sokféle munkaág, amely az idők folyamán ezen a téren kifejlődött, visszavezethető *evangéliumi személyiségek* indíttatására és indítására. A belmisszió *Francke, Wichern, Raikes, Williams, Fliedner, Löhe, Bodelschwing*, nálunk *Szabó Aladár, Szilassy Aladár* és felesége, *Kecskeméthy István, Biberauer Richárd, Megyericsy Béla, Vargha Gyuláné*, ma főleg *Ravasz László* és *Kiss Ferenc*; a külmmisszió *Eliot, Zinnen-*

dorf, Carey, Livingstone, Zwemer, Sadhu Sundar Sing, Morrison, Nisima, Nommensen, Mott, Wilder és annyi sok más munkása nélkül az aratás Urának, számunkra el sem képzelhető.

Maguk a mozgalmak és intézmények pedig köztudomásúlag *önkéntes munkások szabad egyesüléseiből* nőttek ki. Így lett a misszió tipikus formája az *egyesületi forma*. Általánosan ismeretes, hogy Wiehern az ú. n. belmissziót az Egyháznak azokon a tagjain kívánta gyakorolni, akikhez *maga az Egyház* saját szervei és hivatalosai által nem képes elérni. Szándéka távolról sem volt egyházellenes, sőt éppen azt akarta, hogy a belmisszió az Egyház névleges tagjait igazi tagokká tegye és mikor ezt eléri, önmagát tegye feleslegessé. A Zentral-Ausschuss pedig a maga programjában világosan és határozottan kifejezte a belmisszió egyházi hitvallásos jellegét. Ennek ellenére sem tagadható, hogy a belmisszió és az Egyház, mint hivatalos intézmény között sokáig húzódó *ellentétesség* volt tapasztalható, és pedig mind a két fél hibájából. Az Egyház a lelki munka laikus kisajátítását, a belmisszió az Egyház munkájának bürokratikus és világi analógiákra hajló voltát kifogásolta. Az ellentét a *gyülekezti élet megbomlására* vezetett.

A külmisszióban hasonlóképpen jelentkeztek a nehézségek abban, hogy a térítés munkáját *társulatok*, tehát az Egyháztól független alakulatok végezték, amiből az következett, hogy a külmisszió egy általános és nem egy hitvallásos keresztyén irányt követett, az Egyház pedig elközlönyösödött a térítés iránt.

Isten Igéjének engedelmes meghallgatása kétségtelenné teszi, hogy *missziói mandátuma*, küldetése egyedül és kizárólag csak magának az *Egyháznak* van.

A missziói parancs egyetlen emberhez sem szól önmagában, kiszakítva a közösségből, hanem akkor is, mikor egyént rendel ki, azt mint a *közösség* tagját, megbízottját küldi a munkába. „Mert közülünk senki sem él önmagának és senki sem hal önmagának.“ (Rom. 14. r. 7. v.) „Mert hiszen egy Lélek által mi mindnyájan egy testté kereszteltünk meg... és mindnyájan egy Lélekkel itattattunk meg... Ti a Krisztus teste vagytok és tagjai, rész szerint.“ (I. Kor. 12. r. 13., 27. v.) „Mindeneket vetett az ő lábai alá, és Őt tette mindeneknek fölötte az Anyaszentegyháznak fejévé, mely az Ő teste, teljessége Ő néki, aki mindeneket betölt mindennel.“ (Ef. 1. r. 22—23. v.) „Akiben ti együtt építették Isten hajlékává a Lélek által.“ (Ef. 2. r. 22. v.) „Ti pedig választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, megtartásra való nép vagytok, hogy hirdessétek Annak ha-

talmas dolgait, aki a sötétségből az ő esodálatos világosságára hívott el titeket.“ (I. Pét. 2. r. 9. v.)

A Küldött tehát *Krisztus közönséges Anyaszentegyháza* és mint annak egy része, a mi magyar református Egyházunk is.

Ennek nem mond ellene az a tény, hogy a misszió a maga történeti kifejlődésében annyira egyéni és önkénytes jelleget mutat. A misszió minden igazi munkása és egyesülése, még akkor is, mikor a látható egyházi szervezettel múló ellentétbe került, az egyetlen és igaz Egyháznak, a Krisztus lelki testének közösségében dolgozott és előkészítette ennek a közösségnek öntudatra jutását magában az intézményes Egyházban is, amire éppen a mi Egyházunk a legjobb példa.

Az erő mindig az ő közege, szerve, szerszáma, teste által, azon át hat. A megdicsőült Krisztus, a Szellem és Lélek így hat, így él és munkálkodik e világban az ő élő teste, a lelkekből felépülő Anyaszentegyház által. Ő maga kötötte életét ehhez és azért mi ezt a tényt csak engedelmes örömmel megállapíthatjuk.

Mikor ezt tesszük, kétségtelenül *a jelenkori keresztyénség döntő problémáját* mutatjuk fel, mely éppen a missziói munkának *egyháziasításában*, illetve az Egyház *misszióivá* tételében áll.

A misszió magának az Egyháznak, mint élő és organikus személyiségnek, egyik belső, tartalmi *élettevékenysége*, az istentisztelet (kultusz és ígehirdetés) és a nevelés (egyházfegyelem, katekhézis, kulturális munka) mellett.

A misszió történetét tehát úgy kell tekinteni, mint megszégyenítő és felébresztő leckét az Egyház saját élethivatásának öntudatosítására. Mihelyt az Egyház a maga élethivatását felismerte s azt kész és képes vállalni, tőle független misszióinak még a gondolatát sem szabad elfogadnia. A református hitvallás egyenesen kizárja, hogy ilyen munka folyhassék az Egyház területén úgy, hogy azt ne maga az Egyház végezze.

Természetes, hogy a misszió mindig *személyes és önkénytes* munka marad, mert arra nem külső kényszer, hanem a Szentlélek indít, aki Krisztus parancsát számunkra élővé és hatóvá teszi, de mihelyt indít, a legmagasabb értelemben véve mégis kényszer lesz az, az életfunkció kényszere és pedig minden egyháztagnak. Mihelyt valaki élő, öntudatos egyháztagnak lett, a misszióra való vállalkozás önkénytelessé lesz számára és meg is kezdődik, de ugyanakkor szükségképpen, kötelezően, a parancsnak való engedelmességgel is kezdődik meg.

Az Egyházat missziói szempontból nem szabad azonosítani hivatalaival és intézményeivel, azok az ő külső önfenntartó tevékenységének eszközei, míg a misszió egészen belső, tartalmi élettevékenysége az Egyháznak, mint élő gyülekezetnek. A gyülekezetnek pedig csak munkáló tagjai lehetnek, vagyis csak azok tagok, akik az ő megbízásából dolgoznak ennek az életközösségnek megvalósításában. A tétlenek nem tagok, hanem száraz vesszők, végre is levágásra és tűzrevalók. Ezért ma a missziói munka a tulajdonképpeni ismerve az egyháztagságnak és minél inkább azzá lesz, annál több reményünk lehet az Egyház jövőjéhez, az emberi viszonylatok közt.

A magyar református Egyház ezt az igazságot felismerte és a háború utáni életében annak megvalósítására döntőfontosságú lépéseket tett. Így a Magyarországi Református Egyház új törvénykönyvének III. törvényeikre egyenesen az egyház missziói munkájáról szól, vagyis a missziót a maga saját munkájává nyilvánítja, az Egyetemes Konvent pedig 1931-ben missziói Szabályrendeletet alkotott, mely részletesen körülírja, szabályozza és rendelkezésekkel irányítja ezt az élettevékenységet. A régi egyháztestből kitépett erdélyi, jugoszláviai és eszlovákiai magyar református Egyházak szintén, sok tekintetben még radikálisabban, a missziói Egyház jellegét vették fel.

Egyházunk organikus élő közösségében, ebben a nagy és diadalmas Küldöttben és csakis ő benne valamennyien misszionáriusok, küldöttek vagyunk, mert tagok vagyunk, a Főben egyesítve. Egyháztagságunk valódiságának éppen ez a küldött-mivoltunk, munkáló részvételünk a bizonyítéka. A mi önkénytes és kötelezett, személyes és rész szerint való missziónk az egyedüli, de győzedelmes tanúságtétel a Küldő Úr élő hatalmáról és a Küldöttnek, az Egyháznak hűséges engedelmességéről, melyen a világ jövője fordul meg.

3. Harmadik kérdésünk az, hogyan áll maga a küldetés? Mi az Egyház missziói munkájának lényege és tartalma?

Eleinte misszió alatt kizárólag a külmissziót, a nem keresztyén népek térítését értették. Még ma is vannak, akik a misszió nevet csak a külmisszió számára foglalják le. Misszionárius: ez a név a köz tudatban a távoli földrészekben, pogányok közt dolgozó keresztyén munkást jelenti.

Ennek a felfogásnak megfelelően csak egyetlen missziói parancsot szoktak ismerni és elismerni, és pedig a keresztség szereztetési Igéjét: „Elmenvén azért, tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, a Fiúnak és a Szent Léleknek nevé-

ben, tanítván őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam néktek: és ímé én tiveletek vagyok minden napon a világ végezetéig.“ (Máté ev. 28. r. 19—20. v.)

A misszióknak ez az egyoldalú és kizárólagos felfogása azonban egyrészt arra a gondolatra mutat vissza, mintha maga az Egyház tökéletesen kész és befejezett volna önmagában és semmi másra nem lenne szükség, csak arra, hogy ezt a tökéletességét átadja a kívülválóknak, másrészt pedig ellenmondásban van Krisztusnak ezekkel a parancsaival: „Legeltesd az én bárányaimat! Órizd az én juhaimat!“ (Ján. ev. 21. r. 15—16. v.) és „Pogányok útjára ne menjetek és Samaritánusok városába ne menjetek be; hanem menjetek inkább Izrael házának eltévelyedett juhaihoz“. (Máté ev. 10. r. 5—6. v.)

Ezt az ellenmondást a szövegkritikusok észre is vették, ki is élezték és természetükből kifolyólag arra a következtetésre jutottak, hogy e nyilatkozatok közül valamelyik nem hiteles, azaz nem Krisztusé. Így többen megtagadták a keresztség Igéjét, vagyis a külmisszió parancsát, azt későbbi, tendenciózus egyházi betoldásnak minősítvén. Ezzel szemben igen készségesek voltak az Izrael eltévelyedett juhaihoz küldő parancs hitelesítésében, és pedig azzal az indokolással, hogy ez primitívebb és történetibb ízü, tehát valódi. Mintha Krisztushoz jobban találna a szűkkeblűség, mint az egyetemesség!

Isten Igéjének benső szemléletében ez az ellenmondás nem létezik és hitelességi kérdés fel se merülhet. Mind a három nyilatkozat Krisztusé és egyformán következnek az ő missziói akaratából. De éppen ennek az akaratnak felismerése hozza magával, hogy az Egyház missziói munkájáról, a küldetés tartalmáról nem szabad egyoldalúan gondolkoznunk. Már Wichern is „belmisszióknak“ nevezte el a keresztek között, az Egyházon belül folyó szeretetmunkát, hogy azt a külmisszó mellé állíthassa, mint egylekű, de más feladatú tevékenységet. Ezzel már jelezte, hogy a misszióknak szélesebb, gazdagabb értelme van, mint amit a külmisszió jelent. Meggyőződésem szerint azonban ennél is tovább kell mennünk.

Misszióknak kell neveznünk az Egyháznak mindazon tevékenységét, melyek által, Krisztus parancsára, ő megy a lelkekhez. Az istentiszteletre a lelkek jönnek az Egyházhoz, a nevelésben az Egyház jó részt olyanokkal foglalkozik, akiket odahoznak hozzá. A misszióban ő maga megy, keresi és hódítja meg a lelkeket Krisztusnak. De hogy hova, kikhez menjen, azt maga Krisztus jelöli ki. Az idézett három küldő parancs nem ellentétes és nem zárja ki egymást, nem is felesleges vagy kitalált egyik sem, hanem a három együtt és egymásután

jelöli ki a missziói munka három feladatkörét, melyek aztán a misszió egységes egészét adják.

„Legeltesd az én bárányaimat! Órizd az én juhaimat!“ Ez a parancs azokra vonatkozik, akik az övéi, a gyülekezet kísértések és veszélyek közt élő, de *hívó és valódi* tagjaira. Ezeknek legeltetése és őrzése a *pásztori misszió*, a gyülekezet lelki gondozása.

„Menjetez Izrael házának *eltévelyedett* juhaihoz!“ Izrael háza, a lelki Izrael szintén az ő népét, a *gyülekezetet* jelenti, az *eltévelyedettek* tehát ugyanesak az *Egyház tagjai*, de olyanok, akik *elestek, eltávolodtak, eltévedtek és maguktól többé nem találnak vissza Krisztushoz*. A nyomor és a bűn ez áldozatai azonban Krisztus szabadító és mentő munkájának az evangéliumban is, ma is leginkább tárgyai. Mire volna fontosabb és sürgetőbb küldetése az Egyháznak, mint éppen erre a munkára? Nem az igazakat, hanem a bűnösöket hívogatni megtérésre, nem az egészségeseknek, hanem a betegeknek vinni az orvosságot, megkeresni, ami elveszett és örvendezni a megtalálásán. Ahogy Máté ev. 10. r. 8. v.-ben rendeli: „Betegeket gyógyítsatok, poklosokat tisztítsatok, halottakat támasszatok, ördögöket űzzetek, ingyen vettétek, ingyen adjátok“. Ezt a parancsot, az előbbivel ellentétben, többszámban adja az Úr. Vagyis nemcsak a hivatásos lekipásztornak, hanem az *egész gyülekezetnek*. Azért ezt a küldetést és munkát helyesen nevezzük *gyülekezeti misszió*nak, ezzel helyettesítvén a sok félreértésre okot adó és nem is elvileg tiszta „belmisszió“ nevet.

„Elmenvén, tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket . . .“ Ez a parancs azokra vonatkozik, akik még nem tagjai az Anyaszentegyháznak, még nem ismerik Krisztust. Ez a küldetés nemcsak a lekipásztornak, nem is csak az egyes gyülekezeteknek, hanem az *egész Egyháznak* szól, és pedig mint *Anyának*, aki szül. Mert ez a misszió a *plantatio Ecclesiae*, az *egyház maga-megisméltlése* összes tevékenységeiben, de új gyülekezetben, új Egyházban. Ennek a munkának közismert neve a *külmisszió*, mely tehát az egész missziói munkának csak az egyik, speciális ága.

A *pásztori, gyülekezeti és megisméltelő* misszió együtt alkotják az Egyház missziói munkájának *egységes egészét*, a küldetés *teljes tartalmát*. Kétségtelenül mindenik ág speciális, de mindenik misszió és egyik a másik nélkül nem élhet meg.

Néhány vonásban most egyenként jellemezzük a missziói munka három ágát.

a) A *lelki gondozás* a missziói munka *egyéni* ága. Egyrészt, mert azt a lekipásztor személyesen maga végzi és annak mindenestre leg-

főbb irányítója és munkása, másrészt, mivel a munka a gyülekezet tagjaira, mint egyénekre irányul, a lelkekkel egyénileg foglalkozik. Ezért lényegében pásztori tevékenység.

Ennél a missziói munkaágnál éppen ezért legfontosabb a lelki-pásztor *személyisége és személyi élete*. Ő a gyülekezet tagjait első-sorban a lelki és szellemi veszedelmektől védelmezi s azok között neveli a hitben való öntudatosságra, tehát ő *lelki vezér*, aki éppen ebben a hitbeli öntudatosságban első s kötelessége, hogy minden *tanulmányát*, a teológiai és világi tudományok terén egyaránt csakis abból a szempontból folytassa, hogy minél messzetekintőbb, tisztábban látó és biztosabb lelki vezére legyen a rábízottaknak. *Személyiségére* nézve az a döntő, hogy a pásztor a krisztusi *szeretetben* való aktivitás és gyakorlottság teszi. Igazi lelkipásztor csak nagylelkű ember lehet, aki a rossz elfelejtésében, a segítségre való készségben, a szolgálat szenvedélyében első. *Magánéletét* tekintve a Filipp. 3. r. 12—14. v. szerint nem a tökéletesség, hanem a Krisztusnak való önátadás megtörténte a fontos. Mintakép ő nem a büntelenség képmutatásában, hanem a bűnbánatban, a megtérésre és megigazulásra való teljes igyekezetben és főleg a megbocsátásban lehet, ezt meg is kell tőle követelni s ebben követni kell őt. A mi hitünk szerint a lelkipásztor egyenesen *családi élete* által lehet gyülekezetének valódi atyja, útmutató vezére. Csak ha a maga családjában begyakorolta a keresztyén személyiség életét, pásztorolhatja a gyülekezetet úgy, mint egy családi, testvéri közösség feje. (I. Tim. 3. r. 4—5. v.) A Kereszt-törvénye először a családban érvényes, aztán a gyülekezetben. A lelkipásztor csakis saját családi életéből kifolyólag végezhet családvédelmi munkát, mely pedig ma döntő fontosságú. *Társadalmi életére, külső magatartására, életrendjére, szórakozásaira* nézve az a lényeges, hogy megtalálja és megtartsa a kellő egyensúlyt a Kijelentés hegyének szent elszigeteltsége és a nyitott ajtó hívogató szívessége, a másoktól való különbség és a másokhoz való hasonlóság, a világtól való függetlenség és Isten rabsága között. Saját lelkiismerete mellett a *gyülekezet* jóértelmű közvéleményéhez is igazodnia kell. Pál apostol intelme szerint. (Rom. 14. r. 21. v.)

A lelkigondozás mindig *lelki nevelés*. De a keresztyén lelkeket Isten Lelke neveli keresztyén jellemekké, Isten gyermekeivé. A Szentléleknek ebben a munkájában a lelkipásztor a szerszám, akinek hűsége és engedelmissége szerint gyümöleszözik a pásztori misszió. A lelki nevelés arra törekszik, hogy a gyülekezet tagjaiból *egyénenként* hitben öntudatos, életfolytatásban evangéliumi, szeretetben tevékeny

és sáfárságban buzgó személyiségek váljanak. Ezt a nevelést a lelkipásztor tervszerűen végzi, annak munkaprogrammot készít és a szerint jár el.

A lelkigondozásnak különféle *szempontjai* vannak. *Topográfia*ilag egyes családok, szomszédság, utca, falu- vagy városrész látogatása, evangelizálása, felügyelete, védelme. *Élethor* szempontjából egyéni gyermekpasztoráció és gyermekistentisztelet, az ifjúság személyszerinti irányítása, ifjúsági istentisztelet, bibliakör, konfirmációi előkészítés, házasulandók lelki irányítása, felnőttek személyes gondozása, családi istentiszteletek, evangelizációs összejövetelek, különböző szükségekben való segítség. *Társadalmi* szempontból a különféle társadalmi rétegek, gazdasági állapotok, foglalkozási ágak sajátos lelki problémáinak megoldásában való segítség. A lelkigondozás *módjai*: az *evangelizáció*, mely a gyülekezeti kultuszon kívüli igehirdetést jelenti, különböző alakulatokban, módokon és eszközök által; a *vígasztalás* szolgálata betegek, gyászolók, válságosak, foglyok és halálraítéltek között; *tanácsadás* az anyagi és lelki élet felmerülő kérdéseiben, kizárólag Isten Igéjének útmutatása és a keresztyén jellem követelményei szerint; *irányítás és vezetés*, ami abban áll, hogy egyének, családok, gyülekezet elé a lelkipásztornak kell eszményeket és célokat tűznie s az adott viszonyok között neki kell megtartania a lelkeket az azokhoz vezető úton, Isten Igéjének világosságában.

b) A *gyülekezeti misszió* vagy belmisszió lényege a gyülekezet *szervezett és intézményes szeretetmunkája* saját körében és az Egyház egészében. Ez a gyülekezetnek hitből fakadó közös hálaáldozata s mint ilyen, a református Egyház hitének lényegéből következik.

A gyülekezeti misszió *tényezői* a lelkipásztor, az egyházi hatóságok és az egyháztagok, a gyülekezet szervezett egészében. A lelkipásztor feladata a munka irányítása, védelme és ellenőrzése. Az egyházi hatóságok biztosítják a munka egységét az Egyház egészében, felvigyázzák annak hitvallásos szellemét és támogatják az egyes gyülekezeteken túlmenő nagy missziói ügyeket. A gyülekezet tagjai, a maguk szervezett alakulataiban aktív részesei és végzői a szeretetmunkának. Az intézményes szeretetmunkában hivatásos diakonusok és diakonisztrák is működnek.

A munka *megszervezésében* a vezetőgondolat az, hogy a szervezethez egységet, organikus élet- és munkaközösséget jelent. Az egyházi társadalom, a szervezett gyülekezet más, mint a *világi társadalom*, mert maga felett álló életparanesnak engedelmeskedik, a teljes egyéni joglemondáson alapszik, lelki értékelést követ és a szolgálat exisztén-

ciaközösségét alkotja. Ebben a társadalomban a szeretetmunkát nem végezhetik önkénytes és független egyesületek, hanem csakis az Egyház tagjainak életkorok, nemek, esetleg foglalkozási ágak szerint *szervezett* szövetségei, mint *gyülekezeti tagozatok*. Ezek a szövetségek épülnek ki azután egyházmegyei, kerületi és országos szövetségekké, mint az egyetemesség tagozatai.

A szervezés *célkitűzései, irányelvei, keretei* egységesek, de minden alakulatnál az a fontos, hogy ezen az egységen belül saját szükségletei szerint saját *öntevékenységet* minél szabadabban és teljesebben fejtsse ki.

A gyülekezeti misszió *szervezett tagozatai*: a *gyermekmisszió*, mely a vasárnapi iskola hagyományos formájából nő ki és azt célozza, hogy maguk a gyermekek legyenek önmaguk körében aktív munkások életüknek Isten Igéje alá állítása, az öntudatos hit, szolgálat és sáfárság terén, így készülvén fel vezetők irányítása alatt az önálló gyülekezeti életre.

Az *ifjúsági misszió* egészséges esetben folytatója a gyermekmisszióknak, viszont annak magából vezetőket ad. Az ifjúság missziói munkaközösségének megteremtése nehéz feladat, mivel ez az életkor a legkritikusabb és legkevésbé egyházas, azonban döntő fontosságú, hogy ez a szervezés megtörténjék. Helyes módja az, ha az öröklött formák felhasználásával végezzük. A *Keresztjén Ifjúsági Egyesület*, az *Evangéliumi Diákszövetség*, nálunk a *Soli Deo Gloria Szövetség* mindenesetre olyan lehetőségeket és tanulságokat adnak, melyek áldásosan használhatók fel. Ez irányban különben az Egyetemes Konvent intézkedései már kijelölték a helyes utat. A gyülekezet *önálló, felnőtt*, családos férfi- és nőtagjainak missziói közösségébe való szervezésére bevált módnak ítéljük az erdélyi *férfi- és nőszövetségeket*. Az öntudatos hitre és tevékeny szeretetre való készítés közös programján belül a férfiszövetségek inkább a *szociális*, a nőszövetségek a *karitatív* feladatokra alkalmasak, de mindig összeműködve és egymás munkáját helyesen kiegészítve. A megszervezett missziói közösség föltétlenül rá van szorulva állandósított, szabályozott, vagyis *intézményes* módok, eszközök igénybevételére a szeretet parancsának teljesítésére. Az intézmények természetesen csak eszközei a lelki céloknak. Most, a mi Egyházunkra nézve a döntő feladat az, hogy a szeretetintézményeket *maga* állítsa fel, illetve egyházasítsa a meglévőket s munkájukat szervesen tagolja be az Egyház életébe.

Ennek legjobb módja az, hogy az intézményt, természete szerint, *valamelyik gyülekezeti tagozat*, magasabb formációban valamelyik

országos szövetség különös gondozásába adjuk, amely annak jó hírnevéről, munkájának tisztaságáról, anyagi és erkölcsi támogatásáról gondoskodik. A munka szakképzettséget igénylő részét diakonusok és diakonisszák végezzék, felügyeletét, irányítását a lelkipásztor, kormányzatát pedig a fokozatos egyházi hatóságok. Ez az egyesített szolgálat biztosítja az intézményes szeretetmunka áldásait az egyház életében.

A szeretetmunka szellemi alátámasztását az intézményes *egyházi Biblia- és iratterjesztés* szolgáltatja, belső gerincét pedig az egyháziilag intézményesített *diakonia*. A munka maga kiterjed a *gyermek*ek, főleg elhagyott és árva *gyermek*ek, *szegény*ek, *betege*k, *elbukott*ak, vagy *elbukás veszélyében forgó*k intézményes nevelésére, gondozására, segítésére, megmentésére.

c) *A külmiszióban* az Egyház mintegy megismétli önmagát, új gyülekezetet, új egyházat hoz létre önmagából, azok között, akik még nem tagjai Krisztusnak.

Ebben a missziói munkában az a speciális, hogy benne az Egyház összes tevékenységei szerepelnek azok között a sajátos viszonyok között, amelyek számára valahol adattak. Lényege a Krisztusról szóló, hitből fakadó szeretetből származó, személyes és egyénekhez intézett *bizonyoságtétel*. Legfontosabb tehát benne az *igehirdetés*, a maga missziói, szabad formájában. Elsősorban az *írott Igének*, a Szentírásnak terjesztése, azután annak *magyarázata*, illetve *alkalmazása*. Az igehirdetés, mint bizonyoságtétel össze van kötve a *keresztyén kultúra* terjesztésével és azonkívül a keresztyén *életfolytatásra* nevelő s azt lehetővé tevő intézményes munkákkal és természetesen a legkülönfélébb *szeretetintézményekkel*. De mindezekben *maga az evangélium* a fontos és az Egyház törekvése nem lehet pusztá egyházi keretek felállítására, hanem a lelkek foglyulejtése Krisztusnak.

Az Egyház a maga missziói munkái közül legkevésbé a külmisziót tette sajátjává, úgy, hogy az még ma is túlnyomólag társulati kezekben van. A mi Egyházunk közvéleménye is majdnem mostanig idegenül és értetlenül állott a külmiszióval szemben. A jobb megértés azonban kezd ébredezni. Mi is kezdjük felismerni azt, hogy a külmiszió, melyet maga az Egyház, mint saját élettevékenységét, és pedig mint szülői, anyai hivatását, végez, megújítja az Egyház életerejét, mint ahogy megújul és meggazdagodik a szülők élete gyermekeikben. De ezen a téren még csak ezután kell elkezdeni az öntudatos nevelő munkának, hogy abból kinőhessen az önálló magyar református külmiszió tevékenység.

4. Befejezésül egy pillantást kell vetnünk arra a *világra* is, amelybe az egyház missziói munkája beleterjed.

Az első, amit nagyon határozottan kell hangsúlyoznunk, Isten Igéjének paranesára, az, hogy *más az Egyház és más a világ*. Más a *gyülekezet* és más a *világi társadalom*. Az Egyház a világból van kiválasztva. Képe a Nőé bárkája, melybe Isten maga rekesztette külön azokat, akiket meg akart menteni a vízözöntől. Idézetek nélkül is ismeretes, hogy az apostoli iratok mennyire hangsúlyozzák a világ és az Egyház különböző voltát, sőt ellentétességét. Krisztus szava megfellebbezhetetlen: „Az én országom nem e világból való“.

Ebből következik, hogy az egyház missziói munkája, akár mint lelkigondozás, akár mint gyülekezeti misszió, akár mint külmisszió, e világban is *belül* marad azon a lelki öröm, melyből az Isten Fia világ kezdetétől világ végezetéig, az egész emberi nemzetségből választja ki és gyűjti az ő seregét. Azaz *belül marad az Isten örök akaratának választottain*. Így az Egyház mindig csakis *saját testében* misszionál. A világ, abban az értelemben, ahogy azt János apostol meghatározza (I. Ján. 2. r. 15—17. v.), örökre idegen és ellenséges marad Krisztus Egyházával szemben.

Azonban az Egyház és az Egyház tagjai, mint *Ecclesia militans, benne vannak a világban*. Krisztus nem azt kérte az Atyától, hogy vegye ki őket a világból, hanem hogy őrizze meg őket a gonosztól. (Ján. ev. 17. r. 15. v.) Ezért kell számot vetnünk a világgal.

Tudjuk, hogy volt idő és annak hatásai még ma sem szűntek meg egészen, mikor az Egyház meg akart alkudni a világgal. *Kulturkeresztyénséget, szociális keresztyénséget, politikai keresztyénséget* eredményezett ez a megalkuvás, melyből az Egyház és az egyháztagság válsága támadott.

Mivel az egyháztagokra, mint emberekre, a jelenvaló világ minden testi és lelki nyomorúsága ránehezedik, semmiképpen sem lehet reánkénzve közönyös annak tisztázása, hogy az Egyház a maga missziói munkájában miképpen áll a világgal?

Ismételjük meg, hogy az Egyház sohasem küldetik másokhoz, csak saját tagjaihoz, azonban számtalan olyan tagjához küldetik, akiket *ő maga nem ismer*, hanem csak Isten tudja öröktől fogva, hogy az övéi. Ezért és ebben az értelemben mondhatjuk, hogy az Egyház a *világba* és a *világhoz* küldetik, vagyis a világban szétszórtan élő lelkekhez, akik a földi viszonylatok bilinesei és gyötrései közt várnak reá.

Így találkozunk világunk és korunk legsúlyosabb problémájával,

a szociális kérdéssel. De semmiképpen sem találkozunk, és ez a fő, azzal a *szellemmel* és azokkal a megoldási *kísérletekkel*, mellyel a világ rendezi, vagy kavarja ezt a kérdést. Tegyük fel, hogy a világ őszintén és jóakarattal fáradozik a szociális kérdés megoldásán. Mit jelentene ez? Ahogy egykor mondták: a lehető legtöbb ember lehető legnagyobb boldogságát, vagyis *földi jólétét*. Hogy ehhez a javak megosztása, vagy kommunizálása, vagy osztálykezelése, vagy parancsuralmi birtoklása vezet-e el, a felett íme szemünk előtt folyik a boldogtalan küzdelem.

Az Egyház ne szégyelje, mondjon le a szegényen takargatásáról és hirdesse bátran, hogy ez *nem az ő problémája és a jólét nem az ő célkitűzése*. Amit ő akar, a lelki ember, a krisztusi ember, nem a jóléttől függ. Szegénység vagy gazdagság, szolgaság vagy uraság, nemek, életkorok, vérmérsékletek, foglalkozások mindmegannyi *adottság, kísértésül* a bűnre és *lehetőségül* az újjászületésre.

Ezért *a szeretetmunka nem humanitárius és nem szociális munka, hanem misszió*, amelynek célja a lélek felszabadítása az adottságok lehúzó és fojtogató rabságából, az adottságokban rejlő kegyelmi ajánlékok felismerése és szolgálása által. Mégis, kétségtelenül, az Egyháznak megvan a maga szociálisnak nevezhető *programja*. Megvan ugyanis az emberi létről az emberi viszonylatok között, a maga követelő eszménye, amely mutatja a lelkiségre, krisztusi szeretetre és szolgálatra legalkalmasabb *életberendezés* képét. Ezért *a családi élet szentsége, a tulajdon biztosítása, a társadalmi igazságosság, az emberi méltóság, az élethez való egyenlő jog az ő programjának* olyan sarkpontjai, melyeket megvédelmezni és érvényesíteni, de egyedül *Isten* szuverénitására, mindig kész kell hogy legyen.

Az Egyház missziói munkája tehát, amikor a lelkeket misszionálja, egyben új és új *misszionáriusokat* küld a világba, hogy legyenek Krisztus tanúi a föld végső határáig, *vád, intelem és ígéret* gyanánt azoknak, akik várják az alapokkal bíró várost, ama mennyei Jeruzsálemet.

Ezek után meg kell állapítanunk, hogy az *egyházi társadalom* semmiképpen nem mérhető és azonosítható a *szociális kategóriákkal*. Ezt elsősorban az bizonyítja, hogy az Egyház *nem osztályösszetételű*, holott a világi társadalom az, mert sok mindenféle okból elkülönödött rétegekből áll és így osztálytagozódás szerint épült fel. Az Egyház ezzel szemben, lényegénél fogva, *egyenesen osztályellenes*. A réteges, osztályos felépüléssel szemben az Egyház szervezetét *organikusnak*, vagyis *élő testnek* kell neveznünk. Ezért mondja a Szentírás az Egy-

házat Krisztus testének, a Főben összekötött tagok szervezetének, amelyben minden egyes tagnak különböző, de egy célra összeműködő kegyelmi ajándékai vannak. Ennélfogva az Egyház tagjai egy parancs alatt mozgó életet élnek és szolgálnak.

Az Egyház organikus élő testszerűségéből következik, hogy *nem is létezhetne*, ha azonosítaná magát a társadalmi tagozódással, mert akkor kénytelen lenne tagjainak vagy az egyik, vagy a másik részét a saját közösségéből kizárni és tétlenségre kárhozottatni. Pl. vagyon szempontjából az Egyház nem lehet a gazdagoké, de a szegényeké sem, osztályszempontból nem lehet az arisztokratáké, de a proletároké sem, mert benne ezek a kategóriák nem számítanak, egyáltalában *nem is léteznek*. Sőt továbbmenve, meg kell állapítanunk, hogy az Egyház egyenesen arra való, hogy *ne is létezhessenek*. Az Egyház az a tér, ahol a világ szerinti különbségek és ellentétek elenyésznek, megsemmisülnek. Végre, egy és pedig egyetlen ilyen tér a világban.

Az egyházi közösség titka és értelme tehát abban van, hogy tagjai az osztálykülönbségek *fölött* egyesülnek benne egymással, mert Krisztussal forrnak össze. *A léleknek nincs osztálya* s miután az Egyház a Léleknek organizmusa, az emberek esakis ebből a szempontból jönnek benne számításba. Az Egyháznak ez az *antiszociális* tulajdonsága és egyben ez a *szociális* jelentősége határozza meg az ő *szociálisnak nevezhető* programjának gyökerét, azt, hogy *elitéli az osztályharcot* és annak egész létével ellentmond. Ha ezt a harcot beengedné a maga testébe, vagy résztvenne benne, megsemmisítené saját magát.

A szociális probléma *történeti kibontakozása* mutatja, hogy az Egyház milyen sajátosan más, mint a szociális kategóriák. A szociális kérdés részben *gazdasági* (materiális), részben *jogi* természetű okokból állott elő. Az Egyház *lelkisége* mindkettővel szemben sajátos. Már említettük, hogy az Egyház a szegénységet vagy gazdagságot egyforma lehetőségnek tekinti a jóra, illetve rosszra. A jogot pedig megszüntetendőnek és feleslegesnek ítéli. Az Egyház igazi tagjai ellen „nincs törvény“, az ő életüket nem a jogszabályok, hanem a Szentlélek kormányozza, a szeretet elve alapján.

A gazdasági és jogi princípiumot, melyek a szociális életben döntők, az Egyház átváltoztatja, *átminősíti* lelki princípiumokká. Neki egyedül a tagok lelkisége fontos. Nem azt jelenti ez, hogy az Egyház nem veszi tudomásul a szociális tényeket, hanem azt, hogy *új jelentést* ad nekik. Sajátos, a lélek szempontjából értékes nehézségeiket, illetve előnyeiket világítja meg s egész missziói munkája arra

irányul, hogy a lelkeket az adott körülmények között tegye Krisztus tulajdonaivá. Ezért a társadalmi kategóriákban az Egyház nem *forradalmi*, a külső változtatással nem törődik, hanem a lelkek megváltozását munkálja. Így *kiemelvén* őket a szociális harcból, mellőzésével *meghagyja*, lelki átminősítésével pedig *megszünteti* a szociális kérdést és kategóriát.

Mindazonáltal ismételten hangsúlyozzuk, hogy az Egyházra nézve *egyáltalában nem lehetnek közönyösek* az aktuális társadalmi problémák. Nem pedig azért, mert tagjai, mint *földi* emberek, számtalan vonatkozásban részesei, aktív és passzív tényezői a szociális életnek.

A feladat, mely itt az Egyházra vár, kettős: *elvonni* tagjait a harctól és *visszaküldeni* a harcba.

Első és mindenekfölött való, az Egyház evangéliumi lényegéből következő kötelessége az, hogy saját közösségében *föléje emelje* tagjait a szociális harcnak. Minden egyebet megelőzve, azért van itt a világban, hogy mint mentő, oltalmazó lelki *Anyá*, magához ölelje gyermekeit a lelkeség légkörébe, fölemelje őket egy olyan boldog és tiszta világba, ahol nincs harc s ahol a földi lét gondjai megszűnnek égetni és gyötörni. A Krisztusban való *kibékülés*, az igazi evangéliumi *testvériség* létrehozása a lelkek között: ez az *Egyház döntő szociális programja*, az egész szociális kérdés ilyen értelmű *tagadása*, *győzelem* a világ felett.

Kétségtelen, hogy minél erőteljesebben végzi az Egyház ezt a kötelességét, annál nagyobb *hatása* lesz a szociális kérdéseknek a világban való helyes megoldására is. Ez ugyanis nem remélhető másról, csakis a problémák fölé emelkedett krisztusi lélektől, az Isten fiaitól, a nagylelkű és méltányos keresztyénektől. Ezt a *lelket* kell az Egyháznak, *tagjain keresztül*, beleöntenie és sugározni a világba.

Így következik el a második feladata. Minél inkább ki tudja emelni tagjait a világból, annál inkább tudja *visszaküldeni* őket a szociális harcba. Ha tagjai közt ledöntötte a társadalmi válaszfalakat s teljes erejét a hitből fakadó szeretet műveire koncentráltá, hatalmas erőt fog képviselni a világban, mindenütt, ahová tagjait ezzel a lélekkel küldi mindazokra az adott helyekre, melyeken a világban élnek, hogy mindenütt képviseljék Isten Országának Igazságát, ahol dolgoznak, szenvednek és viaskodnak.

Az Egyház, lényegénél fogva, bennebb ebbe a kérdésbe *nem mehet*. Elvégezte ezzel azt, ami itt reá bízott. A küzdő felek *egyike* sohasem lehet. Élő tagjai által azonban rendkívüli, végső eredményben *döntő jelentőséget* nyerhet a szociális kérdés megoldásában.

Ami a világban küzdő *szociális irányzatokat* illeti, az Egyház önmagában bír olyan jellemvonásokat, melyek azokkal szemben elhatárolják és egyúttal kiemelik.

Így az Egyház önmagában és tagjaiban Istentől rendelt ellentefe minden olyan irányzatnak, amelyik a szociális kérdések megoldásába *erőszakot, tömegkezelést, az emberek elgépesítését* viszi bele. Az Egyház a lélek örökkévaló értékeit képviselvén, a lelki szabadságnak öre és bajvívója a világban. A terror és a mechanizmus azokat a személyes tulajdonságokat veszélyeztetik, melyek az Egyház szemében tagjainak legdrágább kincsei: *a személyes felelősségérzést, az áldozatkészséget, nagyletlkűséget, önkénytelenséget*. Ezek az értékek az emberben s a terrorisztikus módok ezeket ölik ki belőle. Az Egyház tehát szilárdan és határozottan szembeszáll minden ilyen törekvés-sel. Ez határozza meg örökre ellentétes magatartását a *bolsevista kommunizmussal* szemben.

Mivel az Egyház semmiféle *rendszerrel* nem azonosíthatja magát, hanem csakis az *evangéliummal*, ezért nem tehet magáévá semmiféle *politikai vagy faji programot* sem. Az Egyház nem egy még az *ő nemzetével* sem. Nagyon fontos tényező annak életében s kell is, hogy az legyen, de lényegében nem egy vele. Nemzeti, faji rendszerekkel szemben is az a kérdése: mennyi *örökkévaló lelki értéket* hordoznak? Ez dönti el magatartását a *nemzeti szocializmussal* szemben is, mert soha se engedheti meg, hogy Isten trónjára párt, faj, emberi bálvány üljön.

Fontos annak megállapítása is, hogy az ú. n. *keresztyén szocializmus lehetetlen*. Minden olyan értelmezés lehetetlen ugyanis, amely a szociális problémákat az Egyház *imperiuma* alatt véli megoldhatni, mint *jogi és hatalmi szervezet* által. Az Egyháznak nincs jogi és hatalmi imperiuma. Saját hatalmi körében, saját jogszabályai szerint, saját szankeióiival keresztyén szocializmust nem csinálhat. Az Egyház mint Krisztus teste, *éltető forrása* a kérdések egyedül helyes és örök-érvényű megoldási lehetőségének, *örökké* aktuális, de *nem ad hoc* aktuális. A *mai nap* kérdéseire nincsenek döntvényei, de a *mát is* megítéli örökérvényű ítéletével. Nem lehet *bírója* a ma pöreinek, de Krisztus tulajdon kijelentése szerint *figyelmeztethet* minden pörlekedőt, hogy *a telhetetlenség* a pör oka és hogy nem a vagyonnal való bővülködésben van az embernek az *ő* élete. (Luk. ev. 12. r. 13—15. v.) Az Egyház hatalma a *lélek*, az *Ige* hatalma.

Végre meg kell állapítanunk, hogy minden szociális kérdésnek, mint amilyenek például az agrár-, a munkás-, a telepítés-, a közép-

osztály-probléma, van egy *lelki* oldala, tehát megoldásának van egy *evangéliumi* lehetősége. Az Egyház mandátuma a szociális kérdésekben ennek az evangéliumi lehetőségnek *hirdetése, öntudatosítása, az erre való nevelés és segítés.* Az Egyház tagjai tehát minden kérdésnek a *lelkiismeretiségét* kell hogy képviseljék. Minden *szociális probléma lelkiismereti kérdés* és csak a *lelkiismeret mértéke* szerint dönthető el.

Az Egyháznak nincs *direkt* szociális programja, nincs *külön* szociális imperiuma, de van *lelkiismerete, hite és szeretete,* melyek által végre mégis egyedül ő lehet munkálója a világot végromlással fenyegető emberválság megoldásának.

IRODALMI UTALÁSOK

A pásztori misszióhoz:

Imre Lajos: A magyar kálvinista lekipásztor eszménye. Kolozsvár, 1922. — *Makkai Sándor:* A lekipásztor naplójából. (Zörgesetek.) Kolozsvár, 1925. — *Fr. Rittelmeyer:* Der Pfarrer. Ulm, 1909. — *M. Schian:* Der ev. Pfarrer der Gegenwart wie er sein soll. Leipzig, 1920. — *W. Schlatter:* Der Pfarrer als Theologe. Leipzig, 1927. — *Fr. Niebergall:* Der evangelische Geistliche. Berufsbilder. 72., Pfarrerspiegel. Frankfurt a. M. 1930. — *Victor János:* A lekipásztor mint hívő ember. (MEKDs.) Bpest, 1932. — *K. Barth:* Der Dienst am Wort Gottes. (Theol. Exist. h. 13.) 1934, Magyar fordítása Pilder Máriától: Isten Igéjének szolgálata címen, a Kiáltó Szó könyvei, 5. sz. Kolozsvár, 1937.

Imre Lajos: Isten és az emberi lélek. Az egyéni pásztoráció alapproblémái. (Dolgozatok i. m. 3.) Kolozsvár, 1929. — *Fr. Niebergall:* Die neuen Wege kirchlicher Arbeit. Göttingen, 1928. — *H. A. Kösslin:* Die Lehre von der Seelsorge. Berlin, 1907. — *Im. B. Schairer:* Moderne Seelenpraxis. Gütersloh, 1927. — *Kiss Ferenc:* Bevezetés a lelkigondozás és belmisszió elméletébe. Szatmárnémeti, 1917. — *Ilyés Endre:* A magyar ref. földművelő nép lelki élete, különös tekintettel vallási világára. Szeged, 1931.

Makkai Sándor: A keresztyén család. (Aratás.) Losonc, 1926., Fölzabardító kötetlékek. (Az elátkozott órjások.) Kolozsvár, 1928. — *Szabó Zoltán:* Családmisszió. Igazság és Élet, Debrecen, 1935. I. 2., Csoportmisszió, Igazság és Élet, Debrecen, 1935. I. 3. — *R. Emlein:* Der Kindergottesdienst. Göttingen, 1914. — *J. Piersig:* Theorie und Praxis des Kindergottesdienst. Gütersloh, 1928. — *I. Scheller—D. Eberhard:* Tat und Leben in Kindergottesdienst. Gütersloh, 1929. — *E. Spranger:* Az ifjúkor lélektana. Ford. Nagy M. és Péter Z. Debrecen, 1929. — *Imre Lajos:* Az ifjúság válsága. Kolozsvár, 1930. — *Karácsony Sándor:* A mai magyar ifjúság lelki arca. Magyar Ifjúság kiadása. Bpest, 1937. — *Szabó Zoltán:* Az ifjúkor lélektana és az ifjúság lelki gondozása. (Theol. tanulm. 25.) Debrecen, 1932. — *Makkai Sándor:* Evangélium az egyházban. Sepsiszentgyörgy, 1934.

Ferenczy Károly: Az evangelizáció problémája elvi és gyakorlati vonatkozásaiban. (Theol. tanulm. 6.) Debrecen, 1929. — *Fr. Niebergall*: Moderne Evangelisation. Giessen, 1924. — *G. Füllkrug*: Brennende Fragen der Evangelisation. II. Aufl. Schwerin i. M. 1922. — *B. Wielenga*: Az evangelizáció a ref. egyházakban. Ford. Sebestyén Jenő. Bpest. 1923. — *Szabó Zoltán*: Lelkigondozás, belmisszió, és evangelizáció. Igazság és Élet. Debrecen. I. 1. 1935. — *Vass Vince*: Útmutató a bibliakörök vezetésére. Magy. Trakt. Társ. 1924.

Kiss Ferenc: A lelkipásztori látogatás. Theol. Szemle. Debrecen. I. 3. 1925. — *H. Hollstein*: Krankenseelsorge. II. Aufl. Göttingen. 1921. — *G. Füllkrug*: Krankenseelsorge. VI. Aufl. Schwerin i. M. 1925. — *H. Fichtner*: Medizinische Grundlagen der ev. Krankenseelsorge. Schwerin i. M. 1928. — *C. Capellmann*: Pastoral-Medizin. Paderborn. 1914. — *J. Neumann*: Einführung in die Psychotherapie für Pfarrer. Gütersloh. 1930. *H. Fichtner*: Theorie und Praxis der ev. Krankenseelsorge. Schwerin i. M. 1929.

Fr. Hashagen: Die kirchliche Armenpflege. Gütersloh, 1901. — *R. Stade*: Aus der Gefängnis-seelsorge. Leipzig. 1901. — *E. Berggrav*: Die Seele des Gefangenen. Göttingen. 1929. — *E. Scheuner*: Die Gefährdetenfürsorge. Berlin. 1930. — *Makkai Sándor*: A halál mysteriuma. Bpest. 1918.

A gyülekezeti misszióhoz:

J. H. Wichern: Gesammelte Schriften. I—VI. Herausgeg. Fr. Mahling u. D. J. Wichern. 1901—1908. *Fr. Oldenburg*: Johann Hinrich Wichern. Sein Leben und Wirken. I—II. Hamburg. 1884—87. — *M. Gerhardt*: Johann Hinrich Wichern. Ein Lebensbild. I—III. Hamburg. 1927—31. — *B. Pap István*: A belmisszió hősei. MPIT. Bpest. 1912. — *W. Löhes* Leben. I. 3. Aufl. Gütersloh, 1901. II. u. o. 1880. — *G. v. Bodelschwingh*: Friedrich v. Bodelschwingh. Eine Geschichte seines Lebens. V. Aufl. Berlin, 1926. — *M. Hennig*: Quellenbuch zur Geschichte der Inneren Mission. Hamburg. 1912. — *G. Füllkrug*: Das Christentum der Tat. Festschrift zum 75-jährigen Jubiläum des Centralausschusses für die Innere Mission der deutschen ev. Kirche. 1848—1923. II. Aufl. Berlin—Dahlem. 1923. — *Th. Schäfer*: Leitfaden der Inneren Mission. Hamburg, 1914. — *D. Spiecker*: Handbuch der Inneren Mission. Berlin—Dahlem. 1922. *G. Füllkrug*: Der Internationale Verband für Innere Mission und Diakonie. Wichern Verlag. Berlin, 1932. — *Forgács Gyula*: A belmisszió és cura pastoralis kézikönyve. Ref. Egyh. Könyvtár. XVI. Pápa. 1925. — *Makkai Sándor*: Az egyház missziói munkája. Prot. Szemle, Bpest. 1936. 7—9. sz. — *Az egyház missziói munkájáról szóló III. te. A m. o. ref. egyház törvényei*. Bpest. 1933. — *A magyarországi ref. egyház missziói szabályrendelete*. Egyet. Konvent Jegyzőkönyve. Budapest. 1931. 142. sz. 3. melléklet.

E. Troeltsch: Die Soziallehren der christlichen Kirchen und Gruppen. III. Aufl. Tübingen. 1923. (Gesammelte Schriften I.) — *M. Dibelius* etc.: Kirche, Bekenntnis und Sozialethos. Forschungsabteilung des Oekum. Rates für prakt. Christentum. Genf. 1934. — *M. Weber*: A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme. (Ember és Természet. 5.) Ford. Vida Sándor. Bpest. 1923. — *Nagy Géza*: A kapitalizmus jövője és a kálvinizmus. (Theol. tan. 27.) Deb-

recen, 1933. — *Tavaszy Sándor*: A szociális és gazdasági törekvések theológiai-etikai megítélése. (A szocializmus és a kommunizmus.) (Dolgozatok i. m. 10.) Kolozsvár, 1931. — *Imre Lajos*: A protestantizmus és a proletariátus. (Dolgozatok, 12.) Kolozsvár, 1932. — *Szabó Imre*: Nyitott ajtó. Bpest, 1937. — *H. Bender*: Der soziale Gedanke und der Dienst am Evangelium, Leipzig, 1928. — *H. Seeberg*: Innere Mission und soziale Gedanken der ev Christentums. (Religionskundliche Quellenhefte, 43.) — *Fr. Brunstäd*: Die soziale Aufgabe der Kirche, Berlin, 1930. — *F. W. Robertson*: Krisztus ítélete az örökségről. Egyh. Beszédei, I. Ford. Ceglédi Sándor, Pápa, 1912. — *Kováts J. István*: A keresztyénség és a társadalmi kérdések. Ref. Egyh. Könyvtár. XVII. Bpest, 1933. — *Makkai Sándor*: A keresztyénség az élet ítélszéke előtt. (Zörgesetek.) Kolozsvár, 1925.; Szocializmus és keresztyénség. (Aratás i. m.); Erdélyi református problémák. MPIT. Bpest, 1932.; Az evangélium szociális izenete. (Nem békeességet! i. m.); Keresztyénség és evangélium. Magyar Út, 1935.; Kálvinista demokrácia. Ref. Szemle, Kolozsvár, 1931.; Az egyház szociális munkája. Kálvinista Világ, Kolozsvár, 1931.; A ref. keresztyénség szociális programjának alapelvei. Magyar Út, Bpest, 1937.

G. Füllkrug: Handbuch der Volksmission, Schwerin i. M. 1919. — *J. Steinweg*: Die innere Mission der ev. Kirche, Heilbronn, 1928. — *M. Schian*: Der Pfarrer und die Gemeindeorganisation, Leipzig, 1913. — *H. Daltronn*: Die Sonntagsschule, Gotha, 1891. — *Imre Lajos*: A vasárnapi iskolai munka alapelvei. Az Út, XV. évf.-ból, Kolozsvár. — *Batis Dénes—Máday Béla*: K. I. E. jubileumi zsebkönyv. Bpest, 1935. — *László Dezső*: Az I. K. E. munka alapjai. Vezetőkönyv. Ifjú Erdély, Kolozsvár, 1934. — *Főnyad Dezső*: Bevezetés a diákmissziós munkába. S. D. G. Bpest, 1936. — *Imre Lajos*: A vezető könyve. Erdélyi ref. Egyh. ker. Iratterj. Kolozsvár, 1927.; Az ifjúság közötti munka módszere. (A nagyenyodi ref. nagyhét emlékkönyve.) Kolozsvár, 1927. — *G. Füllkrug*: Seelenkunde der weiblichen Jugend, III. Aufl. Schwerin i. M. 1927. — *L. Cordier*: Evangelische Jugendkunde. I—III. Schwerin, i. M. 1925—1929. — *Imre Lajos*: Vezérfonal az ifjúság gondozására. Bpest, 1920. — *Makkai Sándor*: Gazdag gyülekezet. (Aratás i. m.) — *Imre Lajos*: A sáfárkodó egyház. Nagybánya, 1930. — Az erdélyi ref. egyházkerület Vasárnapi Iskolai Szövetségének ügyrendje. Ref. Szemle, Kolozsvár, 1933.; *I. K. E. Szövetségének* ügyrendje (*László Dezső*: *I. K. E.* munka alapjai i. m.); *Nőszövetségének* alapszabálya. Hiv. kiadás, Kolozsvár, 1927.; *Férfiszövetségének* alapszabálya. Egyh. ker. jknyv. Kolozsvár, 1931., 61. jkvsz. — *Makkai Sándor*: Die ungarische reformierte Kirche in Rumänien. Kirchenblatt für die reformierte Schweiz, Basel, 1932., 6. sz.

N. Dalhoff: A keresztyén szeretet munkái. Belmissziói kalauz. Ford. Csizmadia Lajos. MPIT. Bpest, 1906. — *E. Wacker*: Die Diakonissenberuf. Gütersloh, 1913. — *Th. Schäfer*: Die weibliche Diakonie. I—III. Potsdam—Stuttgart, 1894—1911. — *J. Disselhof*: Jubilate! Denkschrift aus Anlass der 75-jährigen Wirksamkeit der Diakonissen-Mutterhauses zu Kaiserswerth a. Rhein, 1911. — Az erdélyi ref. Egyházkerület Diakonissza-Intézetének Szabályzata és Rendtartása. Kolozsvár, 1932. (A magyarországi diakonissza-intézetek szabályzatát lásd *Forgács Gyula* i. m.-ben.) — *Deutsche* Diakonienarbeit in Wort und Bild, 1928. — *E. Bunke*: Die männliche Diakonie seit Wichern. Berlin, 1929.

A külmisszióhoz:

S. *Warneck*: Evangelische Missionslehre. I—III. Gotha. 1892—1903.; Abriss einer Geschichte der prot. Missionen. 1913. — *J. Richter*: Evangelische Missionskunde. I—II. 2. Aufl. Leipzig, 1927.; Das Buch der deutschen Weltmission. Gotha, 1935; Das Heidentum als Missionsproblem. Gütersloh, 1928. — *J. Wätte*: Die ev. Weltmission. Giessen. 1928. — *Mott R. János*: A keresztyén missziók döntő órája. Ford. Victor János, MEKDSz. Bpest. 1913. — *Szabó Aladár*: Külmissziói kalauz. MPIT. Bpest. 1911. — *Podmaniczky Pál*: A misszió tudományának vázlatja. Debrecen, 1926. — *K. Barth*: Die Theologie und die Mission in der Gegenwart. 1932. — *K. Hartenstein*: Die Mission als theologisches Problem. Berlin. 1933. — *Imre Lajos*: A predestináció tana a missziói munkában. Kolozsvár. 1934; A külmisszió kérdése a munkában. Az Út. Kolozsvár. 1926. — *Tavaszy Sándor*: A kálvinizmus világmissziója. S. D. G. Bpest. 1929. — *Sebestyén Jenő*: A külmisszió református elvei és azok alkalmazása a gyak. egyh. életben. Külm. Évkönyv. Bpest. 1932. — *Babos Sándor* stb.: Mi a külmisszió? Kolozsvár. 1930. — *Horváth Jenő*: A külmisszió lényege. Ref. theologiai alapvetése. (Theol. tan. 47.) Debrecen. 1936. — *Draskóczy László—Virágh Sándor*: Külmissziói Jubileumi Emlékkönyv. Bpest. 1934. — *D. C. Barth*: Taten in Gottes Kraft. (E. Salzer Verl. Heilbronn.)

MÁSODIK RÉSZ

A PÁSZTORI MISSZIÓ

„Legeltesd az én bárányaimat!...

Órzd az én juhaimat!”

János ev. 21. r. 15., 16. v.

ELSŐ FEJEZET

A LELKIPÁSZTOR ÉLETE

1. A lelkipásztor kiképzése, nevelése és alkalmazása

Az *Ótestamentumi Szentírásban* olvashatjuk Isten ítéletét az olyan lelkipásztor felett, aki szent hivatására nincs megfelelően felkészítve: „Mivelhogy te megvetted a tudományt, én is megvetlek téged, hogy papom ne légy“ (*Hóseás*, 4. r. 6. v.). Más helyen az Ige felmutatja azt a különleges kiemeltetést, mely a képzett lelkipásztort a gyülekezet élére állítja: „A papnak ajkai őrzik a tudományt és az ő szájából törvényt várnak, mivel a Seregek Urának követe ő“ (*Malaکیás*, 2. r. 7. v.). *Pál apostol* így figyelmezteti Timótheust a felkészültség nélkülözhetetlenségére: „Maradj meg azokban, amiket tanultál és amik reád bízottak, tudván, kitől tanultad... A teljes írás Istentől ihletett és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre, hogy tökéletes legyen az Isten embere, minden jó cselekedetre felkészített“ (*II. Timoth.* 3. r. 14., 16—17. v.).

A lelkipásztori hivatal tárgyalásánál láttuk, hogy mind *Kálvin*, mind a *II. Helvét Hitvallás* hangsúlyozzák, hogy lelkipásztori szolgálatra csak megfelelően kiképzett és képezett embereket szabad választani.

Egyházunk, híven ragaszkodván bibliai és hitvallási alapjához, minden időben nagy súlyt helyezett a lelkipásztor tudományos és gyakorlati kiképzésére, nevelésére. Ennek döntő fontosságát azzal emelte ki, hogy a lelkipásztori képzést kezdettől fogva főiskolai fokozaton végezte és előfeltételül ugyanazt a megelőző iskolázottságot követelte meg, mint ami más tudományos pályákra való kiképzéshez van előírva.

A lelkészképzés és nevelés tekintetében *Egyházunk* sohasem maradt el a *külföldi* protestantizmus legkülönb törekvéseitől és nívójától, sők sokszor és sok tekintetben, a saját egyházi életünk és nemzeti kultúránk viszonylatai közt, azoknál még döntőbb súllyal is bírt.

A lelkészképzésnek és képesítésnek összes feltételei az *Egyház életérdekéhez* igazodnak. Egyáltalában nem lebecsülése ennek a munkának az, hogy *tudományos öncélja nincs*. Ez ugyanis a legtávolabbról sem jelenti azt, hogy a képzés nem *szigorúan tudományos módon* folyik. De a tudományosság itt a legmagasabbrendű és legtisztább eszköz arra, hogy az Egyház szolgálói hivatásukra teljes öntudatossággal és rendszerességgel felkészíttessenek. Ezért a lelkipásztori képzés egyúttal *nevelés* is, hogy az Isten embere minden jó eszelekedtre felkészített legyen.

Ha a lelkipásztori képzés és nevelés *történetét* vizsgáljuk, mindenestre szembetűnő az elméleti és gyakorlati követelések állandó küzdelme benne. Ezt a küzdelmet egyrészt a *teológiai felfogás*, másrészt a *teológiátlan köznapi vélekedés* befolyásolták, tették végletessé. A két szempont azonban nincs egymással kibékíthetetlen ellentétben. Ha az Egyház lényegét és ebből kifolyólag a lelkipásztori eszményt az Igének megfelelően fogjuk fel, akkor távol fogunk maradni egyrészt minden *meddő elméletesdítől*, másrészt minden *lapos racionalista gyakorlatiasságtól*. A lelkészképzésben voltaképpen minden elmélet a *gyakorlat* tudományos megítélése és minden gyakorlat az *elméletileg* tisztázott igazságok nevelői próbája.

Két olyan dolog van kizárva a lelkipásztori képzésből és nevelésből, amelyeket meggondolatlanul, értetlenül és hiába szoktak tőle egyik vagy másik oldalról követelni. A képzés és nevelés *nem adhat hitet*, mert a hit Isten ajándéka s ezért a lelkipásztori életpályára egyedül Isten hívhatja el az embert. A képzés és nevelés *a hit kegyelmi ajándékára épít*, a hiten belől, a Kijelentés feltétele alatt, vagyis az *Egyház* élő közösségében munkálkodik. De éppen így nem várható a képzéstől és neveléstől az sem, hogy *mesterembereket*, jobban mondva *ezermestereket* adjon az egyházi életnek, akik a gyülekezet tagjait minden világbeli dolgaikban, mint *szakemberek*, eligazítsák. A képzés gyakorlatiasságát tehát nem szabad úgy felfogni, mintha az ú. n. gyakorlati élet világi kérdéseiben adna a lelkipásztornak más szakemberekéhez hasonló vagy annál különb készséget, mert a lelkipásztor munkájában a gyakorlat kizárólag az *Ige gyakorlata*, az élet minden viszonylatában.

A Magyarországi Református Egyház lelkészképzési, nevelési és képesítési rendjét jelenleg az *Egyetemes Konvent 1924—89. számú határozatával* megalkotott és kihirdetett szabályzat állapítja meg, e cím alatt: „A Magyarországi Református Egyház *theológiai akadé-*

miának tanulmányi, nevelési és vizsgálati rendje. 1924. A Református Egyetemes Konvent hivatalos kiadványa“.

E szabályzat értelmében a teológiai tanfolyam ezidőszerint nyole félévre terjed, melyből négyet hazai teológián kell végezni. Ugyan-
csak hazai teológián tehetők le az előírt összes kollokviumok és a teol.
alapvizsgálat is. A nyole félévbe, kollokviumi kötelezettség mellett,
2—4 félév más főiskolai fakultásról is beszámítható.

A teológiára való felvétel feltételei a középiskolai érettségi bizo-
nyítvány, latin és görög nyelvi érdemjeggyel, továbbá megfelelő bi-
zonyítása annak, hogy az illető testileg, szellemileg és lelkületileg
alkalmas-e a lelkipásztori pályára. A felvétel ünnepélyes keretben tör-
ténik. Ezek után is azonban az első évfolyamról a másodikra csak a
tanári kar döntése alapján lehet átlépni, mivel eltanácsoló határozat
hozható.

A teológiai tanfolyam magánúton semmi részében nem végez-
hető. Az egyik teol. intézetből a másikba csak lezárt lecke-könyvvel,
engedéllyel, fegyelmi ok nélkül és önként lehet átlépni.

A kiképzési anyag jelenleg teológiai és ezt kiegészítő tudomá-
nyokból áll. Teológiai tárgyak az Ó- és Újszövetség, az egyháztörté-
ténelem, a rendszeres és gyakorlati teológia tudományai. Kiegészítő
tanulmányok a vallástörténeti, valláslélektani és vallásbölcsészeti,
továbbá az általános bölcsészeti, pedagógiai, jogi, szociológiai, nemzet-
gazdaságtani, közegészségtani, nyelvi és zenei ismeretek. A szemi-
náriumi munkából két félévi bibliai és az összes gyakorlati teol. sze-
mináriumok kötelezők, a többi teol. tudomány-szakhól szabadon vá-
laszthatók, de egy minden félévben kötelező.

A szabályzat a lelkész-képzés gyakorlati jellegét a tantervben is
ki akarja domborítani azáltal, hogy az egyes tudományágakon belül
kiemeli a különösen fontos tanulmányokat, így a bibliai tudományok-
nál a Szentírás eredeti nyelveken való olvasását, magyarázását és
ismeretét helyezi előtérbe, az egyháztörténelemnél megkívánja a
magyar prot. irodalomtörténet ismertetését, a rendszeres teológiánál
a dogmatörténetet, az apologetikát és a hitvallások ismeretét, a gya-
korlati teológiánál a szeminárium gyakorlatokat és az egyházi ének-
nél az egyházi új énekeskönyv használatát, ismeretét.

Az előadási időt félévenként legalább három hónapban álla-
pítja meg.

Tanfolyam közben a hallgatók félévi kollokviumokon és az alap-
vizsgálaton számolnak be tanulmányaik eredményéről, a tanfolyam
elvégzése után pedig lelkész-képesítő vizsgálatokat tesznek.

A nevelésre vonatkozólag a szabályzat előírja, hogy a hallgatók a tanári kar közvetlen felügyelete és gondozása alatt állanak. Az internátusi nevelés a lelkipásztori életre való előkészítést szolgálja. Ennek keretében családi jellegű bibliakör alakítandó. Biztosítani kell a hallgatók részvételét a gyülekezeti életben is. Az egyénenkénti pásztori nevelés kívánatos. Testi nevelést is kell végezni és a hazafias szellem ápolására gondot kell fordítani, hagyományaink szerint. A szünidő alatt tanúsított magaviseletről, munkáról lelkészi igazolás követelendő. Alkalmakat kell nyújtani a hallgatóknak előadások és érintkezés útján a társadalmi műveltség és jómodor elsajátítására is.

Azok a kényszerítő körülmények, melyek közé az elszakított magyar reformátusság jutott, *Erdélyben* többek között a lelkész-képzés, nevelés és képesítés terén is reformokhoz vezettek, melyek sok tekintetben egész Egyházunkra nézve tanulságosak. Az erre vonatkozó szabályzatot az *Erdélyi Református Egyházkerület Közgyűlése* alkotta meg 1937.—50—53. sz. határozatával. A szabályzat életheleptetése után több módosításon ment keresztül és legutóbb ki is egészítettett, az Egyházkerület 1935. évi közgyűlésén, az ötödik teol. évfolyam felállításával.

A szabályzatban tanulmányi szempontból fontos az, hogy a tanfolyam első éve előkészítő évül van beállítva a tulajdonképpeni teol. tanulmányokhoz. Ez az évfolyam magyarnyelvű bibliaismeret, nemzeti és egyháztörténeti alapismeretek, hitvallási ismeret és más alap-elemek megtanítása útján részben a középiskolában szerzett tudást akarja kiegészíteni, részben a lelkipásztori pályához szükséges teológiai tudományok szellemébe, elemeibe akar bevezetni. Itt tanulják a hallgatók a héber és az újszövetségi görög nyelv elemeit is. Az első évfolyam minősítő vizsgával végződik, mely feltétele a második évfolyamra való fellépésnek s nemcsak a tanulmányok, hanem a magaviselet és alkalmasság minden pontjára kiterjed.

Nevelési szempontból figyelemreméltó a szabályzatnak az az intézkedése, hogy az internátusi élet keretében a hallgatótságot gyülekezetként szervezi meg, melyben az egyházi gyülekezet mintájára élet- és munkaközösséget alkot.

Ugyancsak nevelői, gyakorlati szempontból fontos a nagy szünidő alatt a tervszerűen kitűzött elméleti és gyakorlati feladatok igazolt elvégzése.

Végre érdekes kísérlet az ötödik évfolyam beállítása, melynek célja a lelkipásztorinak a kisebbségi életre, az abban való vezető-hivatásra való előkészítése a tanítóképző és a földműves-iskolával

kapcsolatban, azzal a nevelői elgondolással, hogy a gyülekezet leendő vezetői: lelkipásztor, tanító és presbiterek már itt testvéri kapcsolatba kerüljenek egymással. Ennek a tervnek gyakorlati kivitele ezidőszerint még kísérletezés tárgya.

A lelkészképzés és nevelés tényleges gyakorlatában kialakult módjához *lényegileg* nincs hozzátennivalónk itt, ahol a kérdést a pásztori misszió szempontjából érintjük. Jobb vagy teljesebb szabályzatok elképzelhetők és bizonyára, az idők sürgetésére, ki is fognak alakulni. Két olyan megjegyzésünk van azonban, amelyet *bármely szabályozás* esetén fontosnak tartunk hangsúlyozni. Az egyik a teológiai tanfolyam *időtartamára* vonatkozik és annak *meghosszabbítását* javasolja. Egy ötödik évfolyam beállítása mind a túlterhelés, mind a folyton szaporodó új tudományos és gyakorlati problémák miatt sürgössé és nélkülözhetetlenné vált. A második megjegyzésünk odairányul, hogy a mai hiányosságaiban nem kielégítő segédlelkészi gyakorlatot egy *rendszeres formával* felesterelendő, kívánatos volna az ötödik évfolyamot olyan *gyakorlati szeminárium*má tenni és országosan egyöntetűen vezetni, mely csakugyan megadná a szükséges gyakorlati előkészítést a leendő lelkipásztornak a gyülekezeti élet és munka vezetésére.

A lelkipásztor alkalmazását az Egyházi Törvény II. tc.-e írja elő. E szerint lelkipásztor csak teljes képesítésű férfi lehet. Nők, ha képesítésük teljes is, szószéki és liturgikus szolgálatot nem végezhetnek s csupán vallástanítói, vallástanári és diakoniai szolgálatra alkalmazhatók.

Az önálló lelkészi hivatalra való állandó alkalmazásnak feltételei még a nagykorúság, önjogúság, magyar állampolgárság is. E feltételektől függően alkalmaztatik a lelkipásztor, a vallásoktató lelkész, az intézeti lelkész és a honvédségi lelkész. Helyettes vagy segédlelkészek egyházkormányzati munkát csak meghatározott esetekben végezhetnek.

A lelkipásztor alkalmazása élethossziglani és általában azonos feltételű. Azonban a törvény mégis statuál bizonyos megszorításokat. Így azt, hogy az egyházkerületi közgyűlés, a kebelbeli egyházmegyék meghallgatásával, különleges viszonyok alapján, hat évre, de alkalmissal meg nem változtathatólag, kijelölhet egyes egyházközségeket, melyekbe csak olyan lelkipásztorok választhatók, akik megelőzően 2—5 évet már lelkipásztori vagy teológiai tanári szolgálatban töltöttek. Bizonyos esetekben helyet ad a törvény a lelkipásztorok át-

helyezésének is. Az egyházközség makaes vonakodása esetén pedig az egyházmegyei közgyűlés választ, titkos szavazással, lelkipásztort.

Egyébként a lelkipásztori állás betöltése mindig választással történik, vagy meghívás, vagy pályázat útján. A választási visszaéléseket a törvény szigorúan bünteti.

A lelkészek közül a missziói lelkészt a püspök nevezi ki, a rendszeresített vallásoktató lelkészt a presbiterium választja, az intézeti lelkészt az intézet illetékes hatósága, a honvédségi lelkészt az államkormány nevezi ki, a püspök vétőjogának fenntartásával. A segéd- és helyettes lelkészek alkalmazását egyházkerületi szabályrendelet állapítja meg.

Amint ezekből láthatjuk, a lelkipásztor alkalmazásában Egyházunk *különböző kategóriákat* ismer. Van tág- és szűkkörű választás (összes választójogosultak, presbiterium) és van kinevezés is.

Miután azonban kétségtelenül *az önálló gyülekezetben alkalmazandó lelkipásztor* esete az irányadó, kimondhatjuk, hogy Egyházunk a lelkipásztor *gyülekezet általi szabad választását* tartja helyesnek és azt követi.

Láttuk, hogy *Kálvin* is hangsúlyozza a lelkipásztorválasztás egyházi közjogát, melyet úgy értelmez, hogy a nép (gyülekezet) jelenléte, tudta és beleegyezése nélkül lelkipásztort választani nem lehet.

A gyülekezet *evangéliumi* fogalmából kétségtelenül következik, hogy annak élő tagjai mind jogosultak és hivatottak ehhez a *testvéri megbízáshoz* hozzájárulni, illetve az ellen tiltakozni. Kétségtelen azonban az is, hogy a gyülekezet e joga és szabadsága *az idők és viszonyok* kívánalmai szerint szabályozva juthat kifejezésre s hogy e tekintetben a mi állapotunk nagy mértékben rászorult egy *pedagógiai* fegyelmezésre, korlátozásra és minősítésre.

2. A lelkipásztor tanulmányai az Ige szolgálatában

K. Barth Der Dienst am Wort Gottes e. idézett előadásában érdekes összehasonlítást tesz a lelkipásztor életében megkívánt „sok minden“ és az „egy szükséges“ között. Természetesen nagyon kívánatos, — mondja — hogy az Ige szolgája erkölcsi jellem, vallásos egyéniség, ízléssel és műveltséggel bíró ember legyen, szárnyaló és józan, zárt és nyílt, imádkozó és fegyelmezetten dolgozó, természetes és szellemi, jó családapa, polgár és hazafi, széles látókörű, korszerű, társasági, mindenkit szerető és senkitől se féltő, szabad és önként

kötött, független és közkatonai engedelmességű, várakozó és aktív, békés és harcra, komoly és vidám, dogmatikus és politikus, a sportok iránt érdeklődő, nem filiszter, a proletárt, ateistát, pietistát saját maguknál jobban megértő, elméleti és gyakorlati pszichológus, praktikus és magasgondolkodású, pap, próféta, pásztor gondolkodásban, beszédben, eszelekvésben. Mindez nagyon jó és ezenkívül még vég nélkül lehetne felsorolni olyan tulajdonságokat, melyek ékes-ségére szolgálnának. Csakhogy mindezek nem érintik a lelkipásztori munka lényegét: az *Ige szolgálatát*. A felsorolt és felsorolható vonások, bizonyos módosítással *minden* keresztyén emberre vonatkoztathatók. Az előkelő, kegyes, bátor és szabad személyiség igen nagy érték s szép, ha a lelkipásztor is ilyen, de ezzel még nem lett lelkipásztorrá s ha nem több és nem más, mint ez a sok minden, akkor tulajdonképpen *feleslegessé* vált. Ezek az állítványok az alany nélkül levegőben lógók s mint követelmények, eredendő gyengeségben szenvednek. Semmi közük ahhoz, hogy valaki az Ige szolgálója-e? Az igazi lelkipásztor, ha ilyen szép és jó tulajdonságairól van szó, fájdalmas mosollyal legyint, mert tudja, hogy az ő dicsősége hiábavaló s az a *másik* tényező a fontos, aki egyedül teszi lehetővé és szükségessé az ő szolgálatát.

Pál apostol az I. Timoth. 1. r. 12—16. és a II. Timoth. 1. r. 9—10. v.-ben úgy beszél magáról, mint bűnösről, akin az Úr könyörült és saját végzéséből, kegyelmesen szolgálatra rendelt. Ebből következik először az, hogy nem az Ige van rászorulva a mi védelmünkre, hanem mi az Ige szolgálatára. Mielőtt mi bármit is tettünk volna az Igéért, Krisztus már mindent megtett értünk. Szolgálatunk tehát csak hálaadás lehet. Másodszor következik az, hogy szolgálattunk csak kiemelt eszelekvés az egyébként magától értetődő létből, mely a hiten belül mindenütt van. Az Ige szolgálata az Egyház hivatala és különleges szolgálattá csak azáltal lesz, hogy a lelkipásztor az a pont, akiben az Egyházban munkáló e legitimáló kegyelem láthatóvá lesz. Az Ige szolgálata emlékeztetés a többi hívőnek, hogy csak a kegyelem erejéből él, de abból szabad és kell élnie (Titus. 3. r. 8. v.). Mi az Egyháznak sáfárai vagyunk azáltal, hogy sürgetően halljuk és ezért hirdetjük azt, ami egyébként mindenkinek szól. Harmadszor következik az, hogy az Ige szolgálatát Krisztus lelke formálja és vezeti.

Istennek nincs szüksége a mi szolgálattunkra, de akarja és követeli, hogy általunk újra és újra meghallja a világ, hogy a kegyelem: kegyelem. Az Ige szolgálata mint *feladat*: tanítás; mint *sors*: az

evangéliummal való együttműködés (*II. Timoth. 1. r. 8. v.*) és mint *élethelyzet*: hare.

Barthnak ezek az evangéliumi gondolatai alkalmasak arra, hogy felvettessék velünk a kérdést: az Ige szolgálatában van-e szükség és miféle szükség van a lelkipásztor *további tanulmányaira*? Tény az, hogy a sok kiváló emberi tulajdonság és készség *senkit sem tehet* az Ige szolgájává. Tény az is, hogy a lelkipásztor *nem különböző*, hanem csak *kiemelt* személyiség a hívők között.

Ez a kiemeltség sohasem jelenthet *mennyiségi* különbözetet, de igenis jelent egy olyan *minőséget*, amely a lelkipásztor szolgálatának sajátosságát adja és ezt úgy fejezhetjük ki, hogy a lelkipásztor *vezér* és pedig *lelki vezér*.

Miben áll ez a vezérség? *A hitbeli öntudatosság olyan fokában*, amely a gyülekezetet oltalmazni és irányítani képes. A lelkipásztor hite nem lényegében más, mint a többieké, hanem kiemelt minőségű abban, hogy fel van készítve és be van gyakorolva a közös hit kifejezésére, építésére.

A lelkipásztor a közös hit felelős öre és ezért neki nem elég ezt a hitet a gyülekezettel együtt élni, hanem *látnia* kell azt a helyzetet, azokat a veszedelmeket, ellenségeket, melyek között a hívő gyülekezet él s amelyek fenyegetik. A *pásztorlás* éppen azt jelenti, hogy a nyáját veszedelmek között vezetjük a jó legelőre és a pihenő helyre. *Pál apostol* az *Efez. 6. r. 12. v.*-ben figyelmeztet arra, hogy a lelki vezérnek „nem vér és test ellen van tusakodása“, hanem „ez élet sötétségének világhírói ellen, a gonoszság lelkei ellen“. Ebből az következik, hogy a lelkipásztornak *szellemi* felkészültséggel és *lelki* fegyverzettel kell megvédenie és vezetnie gyülekezetét az ellenséges szellemi és lelki támadások között.

Ezt az öntudatos, felkészült lelki vezérséget szolgálják a lelkipásztor *tanulmányai*. A teológián szerzett tudás, még akkor is, ha alapos és lelkiismeretes volt, egyrészt folytonos felelevenítésre, másrészt állandó kiegészítésre, gazdagításra és mélyítésre szorul, mert nem befejezett mennyiséget és nem kész recept-tárat jelent, hanem termő tőkét, amely csak hűséges gondozás, továbbmunkálás által hozza meg tápláló gyümöleseit. A közmondás szerint is „a jó pap holtig tanul“. Azonban jól jegyezzük meg, hogy nem önmaga tudós kiképzéséért, *nem magáért a tudományért* tanul. Ezek világi, humanisztikus célkitűzések. A tudomány szeretete bármilyen nemes indok is, a lelkipásztorra nézve csak természetes és magátólértéktető járuléka az igazi indoknak: *az Ige szolgálatának*. Az ebben való öntuda-

tosságért, az erre való alkalmasságért kell a lelkipásztornak holtig tanulnia.

Egyházunk története örvendetes számú és minőségű *tudós lelkipásztort* mutat fel. Ezek nemcsak a teológiai tudományban, de a szellemi és természettudományok különféle mezőin is értékes munkálkodást fejtettek ki. Természetes, hogy munkájuk tudományos, mondjuk kultúrértéke a maga helyén, a nemzeti szellem életében vitathatatlan, elismerésreméltó és megbecsülendő. Helytelen és ostoba magatartás volna ezt lekiesinyelni, vagy egyenesen kárhozatni. Sőt hangsúlyoznunk kell, hogy a református lelkipásztoroknak a multban kifejtett sokoldalú munkáját, amely nemzeti kultúránk körében tisztességet és megbecsülést szerzett Egyházunknak, most és a jövőben is folytatni, gyarapítani kell s lelkési testületünknek ebben való tündöklését szászorta inkább tartani kívánatosnak, mint a politizálásban és ami mindennél rosszabb, a műveletlen szócséplésben való ismertségét. Az a lelkipásztor, aki nem tanul s nem szomjúhozza a tudományt, *megüresedik és haszontalanná válik*.

Teljes mértékben fenntartva tehát mindennek igazságát, kell rámutatnunk arra, hogy a lelkipásztor tanulmányainak van egy ettől *merőben független és ránézve döntő* mértéke. Ez az *Ige szolgálata*. Lehet, hogy tudományos munkássága minden emberi mérték alatt becses és kiváló s mégis sajátos szolgálata szempontjából, amiért ő van, értéktelen. Sok tudós lelkipásztor azért élt kiesiny falusi gyülekezetben, mert ott, véleménye szerint kevés vagy majdnem semmi dolga nem lévén, jobban ráért öncélú tudományos munkája, kedvtelése üzésére. Ilyen esetekben a tudomány magáért való foglalkozás vagy unaloműző szórakozás lett. Nemhogy az Ige szolgálatában állott volna, de ellenkezőleg azt helyettesítette, kiszorította, megsemmisítette. A lelkipásztorság így cím és ürügy lett a tudomány művelésére. Bármennyire is el kell ismernünk, hogy a címek és ürügyek használatában ez a hasonlíthatatlanul legnemesebb és hogy fájdalom, ennél mérhetetlenül alacsonyabb és gonoszabb dolgokra is szolgálhat a lelkipásztori palást takaróul, mégis ki kell mondanunk, hogy a lelkipásztor csakis az Ige szolgálója lévén, ez esetben is elárulta hivatását. Ninesen olyan kiesiny vagy nagy gyülekezet, mely az Ige szolgálata mellett bálványokat türhetne a lelkipásztor életében s az Ige szolgálata nem függ a gyülekezet kicsi vagy nagy voltától, mindenütt egyformán mérhetetlen és kimeríthetetlen. Íppen ezért nem fogadhatjuk el az ellenkező védekezést sem, mikor a nagyvárosi lelkipásztor életének széttépettségére, munkájának iparszerű mére-

teire hivatkozva, mentegeti magát, hogy nem ér rá tanulmányokat folytatni. Ez megint csak azt mutatja, hogy nem az Ige szolgája, mert ez a szolgálat nem nélkülözheti a tanulmányozó életet.

A lelkipásztor tanulmányainak meghatározója ezek után nyilvánvalóan csak az Ige szolgálata lehet. Nem egyéni kedvtelése, még csak nem is egyéni hajlamai döntenek el, hogy mit és hogyan tanulmányozzon, hanem az Ige szolgálatának a gyülekezet adott helyzetében és életében parancsoló követelései. Ha egy gyülekezetben a habona vagy a szekta rombol, a lelkipásztor nem merülhet el botanikai kutatásokban, hanem ezeknek a betegségeknek mélyére kell hatolnia tudományosan is. Másról, tudományos, világnézeti, társadalmi veszedelmek esetén viszont ezeknek alapos tanulmányozása szükséges. Ugyanígy megszabja az Ige szolgálata a tanulmányozás méreteit is, mert csak annyira, illetve éppen annyira van szükség, amennyi az Ige útjából a lelkekben el tudja tisztítani az akadályokat. *Személyileg* tehát az a szabály, hogy a lelkipásztor nem a tudomány, hanem az Ige szolgája, csak ezért van és mindent csak ezért tanulmányozhat, *tárgyilag* pedig az, hogy a lelkipásztor munkájában a tudomány maga is az Ige szolgája s csak ebben a minőségében jöhet számításba.

Azonban óvakodjunk attól, hogy ezt a szabályt *pragmatikus értelemben* használjuk. Az evangéliumi szellem tiltakozik az ellen, hogy a tudományos igazságot jószándékból is megeseinkítsuk, meghamisítsuk, elhallgassuk, lehazudjuk. Krisztus szava korlátlanul érvényes itt is: „Megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká tesz titeket.“ (János ev. 8. r. 32. v.) Ez azt jelenti, hogy a tanulmányozásban nem apró számítási szempontok, hanem egyedül az Ige teljes szolgálatának *lelkülete* a fontos és hogyha ez az *uralkodó lelkület* vezeti a lelkipásztort, akkor *bármit* is tanulmányozzon, minden és kimeríthetetlenül gyümölcsözővé válik az Ige szolgálatában.

Nyilvánvaló azért, hogy a tanulmányok *tárgyára* nézve nem lehet szigorúan megszabott utasítást adni. Csak ki lehet emelni egyes tárgyköröket, amelyeknek tanulmányozása általában és minden helyzetben szükséges, kívánatos és gyümölcsöző.

Igy elsősorban és mindenekfelett *a teljes Szentírás* az, amelyet az Ige szolgájának tudományosan is állandóan tanulmányoznia kell.

A tudományos exegesis nem teszi a Szentírást „felboncolt hullává“, mint ahogy egykor féltették, hanem ellenkezőleg az Élet Könyvévé eleveníti a lelkipásztor számára. A Szentírásnak világos, de végtelen értelme van, ami benne mindig ugyanaz, egyúttal az

élet eseményeiben mindig más, új is, a tanulmányozó számára folyton mélyebb és gazdagabb jelentésű. Az exegesis megvédi a lelkipásztort attól, hogy a Szentírást alkalmi textusgyűjteménynek tekintse s légbőlkapott egyéni magyarázatokat fűzzön hozzá. Az állandó, elmélyedő és szakszerű tanulmányozás mutatja meg, hogy az Ige valóban élő és életet adó mennyei kenyér. A tudományos buvárolást a Szentlélek mindig esodálatosabb belső bizonyágtétele kíséri az olyan lelkipásztor életében, aki tényleg az Ige szolgálatáért él és e szolgálatban szereti a gyülekezetét.

A Szentírás ilyen értelmű tanulmányozása teszi szükségessé a *teológiai tudomány* minden ágának továbbtanulmányozását is, a folytonos korrekciót, ellenőrzést, köszörülést. Mert a teológia a lelkipásztor életében az Ige kétélű éles kardjának köszörülékve. Ebben az értelemben az Ige kardja éppen azért kétélű, mert egyik éle a tudományos, a másik az építő.

Természetes, hogy az Egyház *hitvallásainak, történetének* buvárolása a lelkipásztorra nézve igen áldásos és munkáját rendkívül megtermékenyíti. Ezenkívül a *nemzeti és világtörténelem*, az *irodalom* tanulmányozása is nagy segítségére lehet. A *lélektan, a filozófia, a pedagógia* egyes munkaágaknál kitűnő módszereket és eszközöket szolgáltatnak. Az *orvosi és természettudományok* is gyarapíthatják a lelkipásztor eszköztárát. Ezeket túl pedig az ismeretek fel sem sorolható körei kínálnak neki segítséget pásztori gyakorlatában. De éppen, mert a „sok“ mindig kevesebb az „egy“-nél, nincs szükségünk és lehetőségünk a kimerítő felsorolásra. Minden, ami az Ige szolgálatáért van és történik, hasznos és helyes, ez a lelkipásztor szabálya a tanulásban. Ne felejtsük el, hogy a seregben egyes katonának többet tudnak a vezérnél bizonyos részletekre nézve, melyekben szakemberek, de átfogó látása és ez alapon irányító szerepe mégis csak a vezérnek van s ő viseli a felelősséget a harc kimeneteléért. Ez áll a lelkipásztorra, mint *öntudatos lelki vezérre* nézve is.

3. A lelkipásztor személyiségének jelentősége

Ha a lelkipásztornak, mint vezérnek a hitbeli öntudatosság a jellemzője, viszont mint *pásztornak*, esakis egy döntő karakterjegye van: a *szeretetlenben való aktivitás és gyakorlottság*.

Személyiségének és személyi bizonyágtételének jelentősége itt sem a „sok mindenben“, hanem ebben az „egyben“ van s ezáltal

éppen úgy, mint tanulmányaiban, *életében* is egyedül az *Ige* szolgálata a fontos, minden más ebből következik, vagy mellékes.

A szeretet Igéjének szolgálata ismét nem a lelkipásztor különleges feladata, mert minden lélekre vonatkozik, aki az Egyház terében, a hiten belül él. De itt is áll az, hogy a lelkipásztor *kiemelt minőségű*, éppen azért, mert pásztor és hogy az lehessen. Semmi sincs, ami őt személy szerint különbbé tenné másoknál és saját erejének forrásából épügy „Isten és felebarátai gyűlölésére való hajlandóság“ árad, a *Heidelbergi Káté* szavai szerint, mint minden más bűnös társáéból. A *Kegyelem csodája* az, hogy kiválasztatott nem a maga, hanem *Krisztus* szeretetének képviselőjére a gyülekezetben. És ha az Ige szolgálatában pirulnia kell tudósságának emlegetésekor, még sokkal inkább van oka erre a jócselekedetek neki való tulajdonítása esetén, mert szégyennel és félelemmel kell éreznie, mennyire nem az övé a cselekedeteknek értéket adó indulat.

Ezt világosan kijelenti maga Krisztus, mikor a szeretetet *parancsolatnak* nevezi, tehát nem ösztönös és önkényes indulatnak, hanem kívülről ráncrakott igának, szolgálatnak. Még erőteljesebben kiemeli ennek a szeretetnek merő ellentétességét az emberi indulattal azáltal, hogy ezt a parancsolatot *újnak*, tehát eddig ismeretlennek, idegennek nevezi. Továbbá határozottan *a magáénak* nyilvánítja, mikor azt mondja: amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást. És végre minden kétséget kizáróan állapítja meg, hogy *erről* és nem az emberi szeretetről ismeri meg mindenki az ő tanítványait. (*János ev. 13. r. 34—35. v.*)

A lelkipásztor tehát *nem a humanizmus*, az általános emberszeretet képviselője. Pedig tudjuk, hogy közönségesen ennek tartják, illetve ezt követelik tőle. Érdekes, hogy az emberekben általában meg van azért valamelyes sejtelve a humánus és a krisztusi indulat különbségének s bár az utóbbinak hátrányára, bizonyos ösztönös borzongással, de mégis ez a sejtelem jut kifejezésre, mikor valamely kívánságukat azzal viszik a lelkipásztor elé, hogy „nem a *paphoz*, hanem az *emberhez*“ folyamodnak. Az ilyen kívánságról már előre tudhatjuk, hogy teljesítésére nem vagyunk illetékesek, azaz, ha teljesítjük is, az Ige szolgálata szempontjából éppen olyan semmitérvő dolgot eselekedtünk, mint mikor kedvtelésből, önmagáért botanizáltunk vagy nyelvészkedtünk.

A humánus emberszeretet, eltekintve attól, hogy csalás, vagy csalódás, merőben ellentétes az Ige szolgálatával. Ez a szolgálat ugyanis éppen abból indul ki, hogy *egyetlen ember sem és a lelki-*

pásztor sem szeretetreméltó. Krisztus isteni szeretetének esodája az, hogy ő indok nélkül, dacára annak, amik vagyunk, kegyelemből szereti a kárhozatraméltó embert és parancsolja, hogy ösztöneink és racionális meggyőződésünk ellenére ezt a szeretetet hirdessük, vigyük el, adjuk át az embereknek. Ebben a pásztori misszióban mi magunk szintén teljesen haszontalan és mindenestől vele ellentétes bűnösök vagyunk s nem érdemünk, hanem meghálálhatatlan kiemeltetésünk, egyben sokszoros megszégyenítésünk is az, hogy a parancsot nekünk kell teljesíteni.

Az, ami erre hatalmat ad nekünk s egyúttal elhordozhatóvá és teljesíthetővé teszi a parancsot, egyedül *a Krisztusba vetett hit*. A szeretet parancsa, amelyet a lelkipásztor hirdet és gyakorol, éppen azért új, mert az emberi szeretet hazuggá vált frázisaival szemben az isteni Kegyelembe helyezett bizalom *hitelesíti*. A lelkipásztor jelentősége, személy szerint, abban áll, hogy *életével ezt a bizalmat dokumentálja és így hitelt ad a szeretetnek*. De jól értsük meg, hogy *nem* azzal ad hitelt, *ami ő maga*, dícséretes jócselekedeteivel és kiváló jószívűségével, még kevésbbé édeskés frázisaival és semmiképpen sem kegyes képmutatással, hanem kizárólag *hitének* azzal az alázatos és sugárzó bizalmával, mellyel Krisztus isteni szeretetének örömhírét önmagára és másokra nézve fogadja és hirdeti.

Igy látva a szeretet isteni tényét, megérthetjük, hogy az miért *parancs*. Közkeletű emberi vélekedés, hogy a világon semmi sincs, ami annyira ellene mondana a parancs fogalmának, mint a szeretet. Ez az, szokták mondani, amit kényszeríteni, rendelni nem lehet, sőt maga az ember se parancsolhatja magára, mert vagy „jó”, vagy nem. Ez a megállapítás kétségtelenül talál minden olyan indulatra, amely fiziológiai rokon- vagy ellenszenv megnyilvánulása, talál a nemi szeretetre is és alkalmazható az érdekeinket szolgáló ember iránt spontán érzett vonzalmunkra is, vagyis végeredményében minden *emberi önszeretetre*. Nem kétséges, hogy az általános emberszeretet is, amennyiben nem egyszerű szemfényvesztés, ennek az önszeretetnek illúziója. De éppen ezért kell kérdeznünk: mi lenne Krisztus szeretetének sorsa e földön, ha annak szolgálata a mi ösztönünkre, tetszésünkre, érdekeinkre volna bízva? Minthogy mindezekkel ellentétes, sőt kárhoztató és halállal fenyegető, Krisztus szeretetét önkényt, a maga imításából *senki se szolgálná*.

Azért van tehát a lelkipásztor és *arravaló*, hogy ne az ösztöneivel, hanem azoknak ellenére, *öntudatával*, parancsként teljesítse a szeretet szolgálatát. Nemcsak egyedül lehetséges, hanem egyedül áldott

mód is ránk nézve az, hogy ez az idegen, szent, félelmes szeretet, Krisztus szeretete reánk van paranesolva. Csak az *engedelmesség* vezethet el arra, hogy ennek a szeretetnek üdvözítő voltát először magunk megismerjük és azután másokkal is megismertessük, mint pásztori misszióink boldog tartalmát.

Abból, hogy mi Krisztus szeretetének vagyunk „méltatlan ugyan, de hivatalos“ szolgálói, a szeretet gyakorlatában világos *követelmények* származnak.

Így elsősorban az, hogy a lelkipásztor szeretetszolgálatára nem lehet az emberek hibáinak való *hizelgés*. Krisztus szeretete és meg akarta menteni a gazdag ifjút, a kanaánita asszonyt. (*Máté ev.* 19. r. 16—22. és 15. r. 21—28. v.) Ezért nyíltan, látszólag kegyetlenül leplezte le hibáikat. De viszont ez a nyílt ítélet, a mentő leleplezés és bíráló sohasem az *emberi fölény* hiú öntudatából származik. A szeretet ugyanakkor egyetlen jó vonást, egyetlen szikráját a jó lehetőségnek *el- veszni nem hagyja*. A sajátos értéket, Istennek minden lélek mélyére elrejtett gondolatát *segíti kibontakozni*. De nem hagyja *önmagában gyönyörködni*. A szeretet szolgálatának lényege: *szövetségkötés a hazugság ellen*. *Rávczelés* a saját hazug és hiú lény megtagadására, *belekapcsolás* a Krisztus testének, az Egyháznak szeretetmunkájába.

Azonban van még egy olyan tény, amely a lelkipásztor személyiségének jelentőségét meghatározza.

Nemesak arról van szó, hogy Krisztus paranesát, mint paranesot, mint nem a magáét, engedelmesen átadja és gyakorolja, hanem ennél még egy sokkal nagyobb dologról is, éppen arról, hogy ezt az idegen és szent kényszert úgy vegye magára, *mintha* az ő természetes és saját indulata volna. Hogy nem az, azt csak annál inkább érzi, minél inkább teljesíti. De ez a kínzó és megszegyenítő érzés csak annál magasabbra, a lélek királyi trónjára emeli Krisztust a lelkipásztor életében s annál áldottabb valósággá teszi a királyi kegyelmet, mely méltatlan szolgálójára kiárad. Ez a meglátás vezet át minket a lelkipásztor magánéletének problémájára.

4. A lelkipásztor magánélete

A lelkipásztor magánélete itt az ő *erkölcsi jellemét és magatartását* jelenti.

A lelkipásztorról e tekintetben *két közismert felfogás* van. Az egyik a *nem protestáns keresztyénség* felfogása, mely az erkölcsi

rogyatkozások felett hajlandó azzal ítélkezni, hogy a lelkipásztor is ember, tehát bocsánatra szorult és ezt meg is kell adni neki. A másik a *protestáns*, különösen a református közfelfogás, amely ellenkezőleg arra az álláspontra helyezkedik, hogy lelkipásztor *nem olyan* mint más ember, mert *pap*, tehát köteles példaadóan élni s ezért szigorúbb ítélet alatt áll, mint mások. Első pillanatra meglepő, hogy e két közfelfogásban a mögöttük álló egyházi közösségek elvi álláspontjai a gyakorlatban *felcserélődni* látszanak. Azonban ennek a különös tümenénynek alapjába véve igen természetes oka van. A nem protestáns keresztyénség ugyanis a lelkipásztorban a *szakrális* papi jelleget, a character indelibilist fontosabbnak tartja a személyi jellemnél, ezért ennek emberi gyarlóságait könnyebben is elnézi, míg a református keresztyénség a *személyes bizonyágtételben* látja a lelkipásztorság lényegét, ez pedig szorosan összefügg az erkölesi magatartással, mint dokumentálással, minélfogva az emberi hibák a bizonyágtétel hitelét lerontják, legalább is a közfelfogás szerint.

Az *evangélium* világosságában azonban az igazság e két közfelfogás *felett* jelenik meg. Az a követelés, hogy a lelkipásztor *büntelen, tökéletes ember és mintakép* legyen, merőben evangéliumellenes. Ezzé nem az teszi, hogy az emberek a lelkipásztortól tiszta életet követelnek, hanem az, hogy e mértékük nagyon külsőséges, felületes, kazuisztikus, racionálisan alacsony és éppen ezért teljesíthetetlen is. Egyszerűen nem a hit terében mozog, *semmi köze nincs* a Krisztusban való élethez. Maguk a követelések, ismételjük, *önmagukban véve* egyáltalán nem magasak vagy rendkívüliek, alig múlják felül a polgári tisztesség fogalomkörét s többnyire a családi élet tisztasága és a józan mértékletesség kívánalmaiban merülnek ki, melyekhez még az egyházi vagyon becsületes kezelésének követelése járul. Azokat a mély *lelki* régiókat azonban, amelyekben a hit élete lélekezik, egyáltalán nem érintik s így történik meg az, hogy az egyetlen fontos valószínűségnek: *Krisztus szeretetének szolgálata* sohasem képezi erkölesi megítélés tárgyát. De viszont, éppen mivel ilyen alacsony ez a mérték, megtörténhetik és meg is történik, hogy alkalmazásában evangéliumellenes *kegyetlenség és hajthatatlanság* nyilvánul meg s tág tere nyílik a *hitetlen ítélkezésnek*, a gerenda kérkedésének a szálka ellen. Ezért áll elő az a helyzet, hogy a lelkipásztor e silány mérték alatt igen sokszor elégtelennek bizonyul és elítéltetik.

Pál apostol a *Filippibeliekhez* írott levele 3. r. 12—15. v.-ben feltárja előttünk a lelkipásztor magánéletének aranyszabályát. Nem *mondom*, hogy elértem, vagy hogy tökéletes volnék. — jelenti ki ön-

magáról. Aki tehát *mondja*, aki erkölesi minőségével, szentségével *kérkedik*, az hazudik. De az apostol tovább megy és azt mondja: nem *gondolom*, hogy már elértem volna. A hit öntudata tehát tiltakozik az ellen, hogy még *csak gondolatban is* különbnek tartjuk magunkat a kegyelmet nyert bűnösöknél. Ezzel szemben Pál apostol egy más valamit állít: *igyekszem*, hogy eljussak a halottak feltámadására, hasonlóvá lévén az ő halálához. Ez az igyekezet nem valami *emberi* elszánás, hanem a *hit* egzisztenciális kockázata, önmaga megtagadása által egyedül Krisztusba vetni az élet reménységét. Mindezek nemcsak a lelkipásztor, de minden hívő lélek magatartására jellemzők. A lelkipásztor jelentősége, kiemeltettsége ott kezdődik, mikor bizonyosságot tehet az apostollal: ezért *meg is ragadott* engem a Jézus Krisztus. Ez a „megragadás“ szemléletes kifejezése a *döntő ténynek*. A lelkipásztor *rabul ejtett ember*, életében megtörtént a döntő fordulat, szolga lett, nem önmaga ura többé, Krisztus rendelkezik az életével. *Valódi* ez az érzés és bizonyosság akkor, amikor emberileg *kínos és fájdalmas*. A *rabszolga* szeretne szabadulni urától, de az *nem enged el*, megragadva tartja, kényszeríti a szolgálatra. Amikor a lelkipásztorban ilyen fájdalmas, legyőzhetetlen kényszerre lett Krisztus szolgálata, akkor jutott el személyi, magánéletének abba a mélységébe, mely többé nem külső szabályokkal köti meg azt, hanem eltérhetetlen lelki bilinesekkel. Amilyen mértékben változik át ettől fogva a szolgálat gyötrő kényszere annak *boldog szenvedélyévé*, olyan mértékben formálódik ki a lelkipásztori személyiség és élet sajátos areculata. Ennek az apostol két jellemző vonását emeli ki: a *hátramegett rablók elfelejtését* és a *célegyenest igyekvést* Krisztus jutalmára.

Az *elfelejtésben* benne van a *szenvedett sérelem*, de benne van a *bűn* is, amelyet elkövettünk. A legnagyobb keresztyén személyiségek és igchirdetők egyike, Fr. W. *Robertson*, ennek az apostoli helynek magyarázatában csodálatos lelki bátorsággal és szárnyalással emel fe arra a magasságra, ahol a Krisztus szenvedélyes szolgálatának tüzeben a bűn gyötrő emlékezése, mint sötét árnyék, elég, elmarad tőlünk s a pokolba vezető lépcsők mennybe vivökké fordulnak át számunkra.

A *célegyenest igyekvés* pedig a lelkületnek azt az *uralkodóvív szilárdult feszülését* jelenti, amely most már biztosítja azt, hogy a lelkipásztor életében minden mozzanat a Krisztus szeretetének szolgálatába tud illeszkedni.

Ha a Kijelentésnek ezt az egyik legmélységesebb részletét átgondoljuk és hitünkkel átéljük, megértjük, hogy messze a köznapi,

polgárias gondolkozás felett, egészen más szférában, az Egyház élő, lelki testében csakugyan *van valami*, amiben a lelkipásztornak *elsőnek, mintaképnek* kell lennie, ami a szent kényszerrel az ő elsajátított tulajdon indulatává teszi s ezzel kiemeli hívei előtt: a *nagylelkűségben*, megbocsátásban, megbékülésben való *készség és elsőség*. Ez az, amit *meg lehet és meg is kell követelni* a lelkipásztortól, de egyúttal ez az, amiben *követni is lehet és kell őt*. A tiszta élet ennek a lelkületnek többé nem külsőleges *szabályzata*, hanem csakis *tükröződése* lehet. Ez a tükröződés pedig, míg e testben járunk, a lelkipásztornál is csakúgy elhomályosulhat időnként, mint bárki másnál, nála azonban a bűnbánat könnyeinek mindig és hamarabb tisztára kell mosnia a tükröt. Egyébként pedig nemesak ő reá, hanem a rábízottakra is érvényes az Ige irgalmas szava: „A szeretet sok vétket elfedez.“ (I. Kor. 13. r. 7. v.; I. Péter 4. r. 8. v.)

Végül a lelkipásztor magánéletére nézve mindvégig jellemzők maradnak azok a „*bűncselek*“, amikről Pál apostol beszél. (Ap. Csel. 26. r. 29. v.) Ez egyrészt azt jelenti, hogy a lelkipásztor sok mindenben meg van láncolva, amiben mások szabadok, tehát tényleg *rabja* a szolgálatának, de másrészt azt is, hogy e láncok az ő *kiváltsága*, melyet másoknak nemesak nem kíván, de mindenkivel szemben igényel is a maga számára és ragaszkodik hozzá, mert ebben hasonlíthatatlan.

5. A lelkipásztor családi élete

a) A protestáns keresztyénség eltörölte és ellenzi a *coelibatust*. Az a gondolat, hogy a nőtlenség a lelkipásztornak különös *szentséget* biztosít, a mi meggyőződésünk szerint nem evangéliumi. Ettől eltekintve sem osztjuk azt a felfogást, hogy a családtalan állapot a lelkipásztori szolgálatnak különösen *kedvezne*, amennyiben alkalmat ad arra, hogy a lelkipásztor érdektelenül és gáttalanul élhessen hivatásának. Mi ezzel ellentétben a lelkipásztorra is a *családi életformát* tartjuk evangéliuminak.

A *nem protestáns* hit szerint a házasság *szentség, sakramentum*, ezért felbonthatatlan is. A református hit tagadja a házasság sakramentum-voltát, azt lényegében emberi és polgári *szövetségnek* tartja, ami távolról sem jelenti azt, amit igen gyakran hangoztatnak ellenünk, hogy a református házasság *erkölcsileg lazább intézmény volna*. A házasság nem sakramentum ugyan, mert a sakramentum sajátos jegyével és rendeltetésével nem rendelkezik, azonban mindenesetre

és legelsősorban az az isteni intézmény, melyet az Egyház *megáld*, Isten oltalmába és tulajdonába *ajánl* és amelynek magában a keresztyén életben kell *megszentelődnie*.

Elvileg a házasság a mi hitünk szerint is felbonthatatlan. A *Máté* ev. 19. r. 6. v.-t.: „amit az Isten egybeszerkesztett, ember el ne válassza“, teljes szentségében és igazságában valljuk, azonban éppen az Ige szentségeért követeljük, hogy a házasság *konkrét*e is Isten által egybeszerkesztett legyen s ne tűnő emberi indulatból, könnyelműen létesült összeállítás. A felbonthatatlan egyesülés tehát szent *követelmény*. Ezért nem tekinthetjük Isten által szerzettnek az olyan házasságot, amelyből az isteni akaratnak való engedelmisség lelkülete hiányzik s erkölcsileg értéktelen, vagy romboló. Másfelől azonban teljes mértékben elítéljük a könnyelmű elválásokat és azok elősegítését, s az elválást csak legvégső és nyilvánvalóan gyógyíthatatlan esetekben tartjuk megengedhetőnek.

Ezért is rendeli *egyházi törvényünk* a lelkipásztor kötelességei közt, hogy a visszas házasseleket békítse. (*E. T. I. te. 37. b.*)

Ami a *Máté* ev. 19. r. 1—12. v. exegéziséét illeti, felfogásunk szerint e helyen Krisztus *nem a konkrét házasságról*, hanem *általában* a férfi és a nő viszonyának *isteni rendeltetéséről* szól, hogy ezek *egy-másra nézve vannak teremtve*. Mivel pedig a lelkipásztor *nem más* ember, mint a többi, csupán az Ige szolgálatáért van bizonyos kiemeltettsége, azért mi azt tartjuk, hogy *ez az Ige* határozottan *a coelibatus ellen* alkalmazható. Mert amit *Isten* szerkesztett egybe, azt a coelibatusban *ember* választotta el. Még ha a 12. v.-t. vesszük is alapul, akkor is a *castrációt* kellene a coelibatus helyett jónak tartanunk „a mennyek országáért“. Azonban a vers egyszeri elolvasása is kétségtelenné teszi, hogy Krisztus itt *kivételket* sorol fel, nem szabályt állapít meg s még kevésbé ad parancsot.

Előttünk tehát nyilvánvaló, hogy a lelkipásztort is, mint a többi férfit, Isten *a családi életre* teremtette és rendelte.

b) Eltekintve a házasság fiziológiai és etikai kérdéseitől s tisztán csak a lelkipásztori szolgálat szempontját véve tekintetbe, mégis azt kell mondanunk, hogy a családalapítás tekintetében a lelkipásztorra nézve, bizonyos értelemben, *más követelmények* állanak fenn, mint másokra. Ezek a követelmények azonban *nem elvileg* mások, hanem pusztán *gyakorlati szükségből*, a helytelen szokás és divat ellenében. A lelkipásztorra nézve, minden emberi szemponton túl, a házasság *sokkal komolyabb életkérdés*, mint bárki másra nézve.

Először is állapítsuk meg, hogy a hivatására öntudatosan készülő

és arra magát komolyan odaadó lelkipásztori férfi számára a szerelem *nem az az istenféle*, villámesapásszerű pogány démon, aminek némely költők jellemzik és sok rabszolgája tartja. Vannak az életben ilyen esetek, de ezek a lelkipásztori pályán *nem kívánatosak* és hangsúlyozzuk, hogy lelkipásztor számára *elkerülhető* veszedelmet jelentenek.

Már a hivatására készülő teológus ifjúnak vannak bizonyos *lehetőségei* arra, hogy öntudatosan *válogassa meg* az a *női társaságot*, amelynek köréből *élettársat* remél. *Tőle* nyugodtan meg lehet kívánni, hogy nemcsak hivatását, hanem az azzal járó *életsorsot* és *körülményeket* is *előre tisztán lássa* s ehhez képest keresse jövődöbéli feleségét. Már *előre* tudnia kell, hogy a lelkipásztor feleségének sok mindenről *önként le kell mondania*, ami más asszonyoknak osztályrésze és sok mindenre *tekintettel kell lennie*, ami más nőknek nem fontos. Az élettárs megválasztásánál mérlegelni kell *a családi nevelést*, melyben az illető részesült, főleg abban az értelemben, hogy keresztyéni szeretetközösség volt-e az a család, amelyben felnőtt? *A műveltség* kérdése is nagyon fontos, bár nem az iskolás tudás mennyisége és foka, hanem sokkal inkább a lelkület kulturáltsága szempontjából, valamint arra való tekintettel, hogy ez a műveltség szellemében közelálló legyen a férfiéhoz. *Lelkület* dolgában az egyszerű, komoly, belső igényekben gazdag életfelfogás az, ami kívánatos. Mindíg azoknak a nőknek társaságát kell keresni, akik *hitükben öntudatosan buzgók* s az *Egyház szeretetmunkáira* készek, illetve abban már forgolódnak is. Erre nézve azonban meg kell jegyeznünk, hogy előfordulhatnak olyan *túlzó esetek* is, melyek nem tekinthetők jó ajánlólevélnek a lelkipásztor számára. Végre számot kell vetni azzal is, ami általában és közönségesen a házasságkötések szinte egyetlen és döntő motívuma: *a nő testi épségével és szépségével*. A lelkipásztori élet szempontjából is nagyon szükséges, hogy a feleség *egészséges* legyen. Azok a körülmények, melyek túlnyomó többségében az eseteknek, reá várnak, a fahusi életben, testileg is meglehetősen kemény feltételek elé állítják s nem ígérenek neki kényelmes, kíméletes viszonyokat, ha férjének igazán segítőtársa akar lenni. Az egészség tehát mindenesetre kívánatos. *Életkor* tekintetében szintén az a helyes, ha a nő fiatalabb, vagy egykorú a lelkipásztorral. Ami pedig *a testi szépséget* illeti, a felsorolt összes feltételek mérlegelésénél mindenképpen ez az a pont, amelyben a lelkipásztornak *önmegtalálódónak és fegyelmeztettnak* kell lennie, mert az ő helyzetében ez nem az az *uralkodó és döntő* érték, amelyért a többi, *mind fontosabb* kel-

léket el lehetne hanyagolni. Természetesen távolról sem akarjuk az *ellenkező végletet* tüntetni fel kívánatosnak s a jó papnét okvetlenül elválasztani a testileg szép nőktől, bár bizonyos az, hogy a szépséggel elfoglalt és arra hiú asszony nem lehet a lelkipásztor jó élettársa. Neki pedig valóban *feleségre* van szüksége, segítő, vigasztaló, együtt-szenvedni és dolgozni kész, ösztönző és oltalmazó élettársra.

c) A lelkipásztor feleségének a *gyülekezet életében és munkájában* való részvételére nézve az az irányadó, hogy óvakodjunk minden evangéliumellenes túlzástól.

Az *imádságban, az Ige áhítatos együttolvasásában és megbeszélésében* való közösség a lelkipásztori élet legáldottabb ihletője. Helyes, ha a lelkipásztor *igehirdetésének* felesége az első tanúja és meghallgatója, akár arról való beszélgetés, akár annak felolvasása által, mielőtt azt még a gyülekezet hallaná. Termékenyítőleg hat a munkára, ha *megbeszéljük* feleségünkkel a gyermekek, az ifjúság, főleg a leányifjúság, a nők között folyó missziói munkánk dolgait.

Vannak olyan munkák, melyekben a lelkipásztor felesége *ténylegesen is részt vehet*. Ilyen a vasárnapi iskola, a leányszövetség, a nőszövetség, melynek elnöke, vezetője is sokszor csak ő lehet. Aktív részt kell vennie a beteglátogatásban, főleg a nőknél, az árvák, szegények, aggok gondozásában, az egyházi ünnepélyek rendezésében, esetleg az egyházi énekkarban, vagy mindezeknek irányításában. Vannak továbbá olyan népegészségügyi és népnevelési feladatok, melyeket legjobban a lelkészné tud szolgálni, mint az egészséges és ízléses otthon propagandája, a helyes főzés és táplálkozás megtanítása, anya- és csecsemővédelem, háziipar stb.

Az, amiben a feleségnek *nem szabad* résztvennie, az *egyházkör-mányzás* munkája. Az egyházi *adminisztrációban*, férje teljes személyi felelőssége mellett, kiegészítő munkát végezhet. Nem szabad azonban beleszólania, résztvennie az egyház *anyag* ügyeinek nyilvános vitelébe sem. Egyéb részletkérdések lelkületétől, személyes képességeitől és képzettségétől függenek.

d) A lelkipásztor, mint *apja és saját gyermekeinek nevelője*, teljes mértékben az Ige hatalma alatt áll. Az a tény, hogy Egyházunk nemesak megengedi, hanem egyedül helyesnek tartja a lelkipásztor családos életét, utal arra a döntő fontosságra, mellyel hitünk szerint a család Isten világrendjében bír.

Amint a *Máté ev.* 13. r. 46—50 v. *helyes* exegesiséből nyilvánvaló, a család *vérségi* köteleke egyenesen Isten Országának látható modellje a világban, és pedig azzal a beszédes *átutalással*, hogy ez a

„példázat“ természeti, vérségi formájában csak *jele* az Isten és az emberek közötti *lelki családközösségnek*, az Istenatya és az istenfiak Krisztusban való szent egységének: „aki az én mennyei Atyám akaratát cselekszi, az nekem fitestvérem, nővérem és anyám“.

A lelkipásztor családjának ez alapon minden más családi élet előtt és felett *a Krisztus lelkicsaládjának példázatává* kell lennie. A vérségi kötelekeknek mindenekelőtt *az ő családjában* kell lelki kötelekekké szentelődniök, hogy a tagokat ne az ő emberi akarata, hanem Isten atyai akarata kösse össze és ő ennek legyen gyermekei közt Krisztusra vezérlő pedagógusa.

Így látva a dolgot, bizonyos az, hogy a lelkipásztorra nézve *a saját családja az az egyetlen és pótolhatatlan pásztori iskola*, amelyben begyakorolhatja és megvalósíthatja azt a gondviselő szeretetet, mellyel egyedül képes gyülekezetét pásztorolni. A családi élet tehát, főleg a lelkipásztorra nézve, éppen nem a fegyelmetlenség, türelmetlenség, magaelengedés, indulatosság és zsarnokság búvóhelye, hanem ellenkezőleg, a szent gyakorlóiskola, ahol övéinek nevelése és gondozása által felkészül gyülekezetének *családi pásztorlására*. Amit saját családjában meg nem tud valósítani, azt a gyülekezetben sohasem tudja végbevinni. Ezért bizonyos az, hogy a lelkipásztorra nézve a családi élet pótolhatatlan és szükségképpen életforma.

A lelkipásztorra és feleségére *gyermekeik nevelésében* különösképpen érvényesek a keresztyén pedagógia követelményei. Elsősorban az, hogy nevelésük *célja* ne gyermekeik „boldogsága“, hanem bármely sorsban értékes keresztyén jelleme legyen. Azután, hogy gyermekeiket ne „majomszeretettel“ *kényeztessék*, hanem szigorú és önzetlen szeretettel *fegyelmezzék*. Végre a lelkipásztor családjának kell lennie annak a *példaadó közösségnek*, melyből a *szülői önkény* és a *gyermeki dac* egyformán ki van zárva.

d) A lelkipásztor saját családi élete szabja meg egyik legfontosabb munkájának, *a családvédelemnek* elveit. Később erről részletesebben fogunk beszélni, ezen a helyen csak azt kell megállapítanunk, hogy a lelkipásztor a családot nem rabláncnak, nyűgnek, ígának, hanem „*főlszabadító kötelék*“-nek mutatja fel hívei előtt, vagyis mint az emberré nevelkedés Isten által adott útját, a bűn elleni védelem erős várát, az erkölesi világrend két tartóoszlopának: a felelőségnek és áldozatosságnak egyetlen alapját. Ezért kell neki gyülekezetében a családok életének *anyagi, ösztöni* kötelekeit az Ige mértéke alatt *erkölsiekké, lelkiekké* nevelni át s a családi élet nagy fordulójában eseményeiben a lelki, kegyelmi ajándékokat láttatni meg.

Mindíg ezekből a pásztori szempontokból és a lelki értékekért fontosak a család *egészségének*, a *gyermekáldás* és a *gyermek meghecsülésének* érdekében folytatott munkái is.

6. A lelkipásztor társadalmi élete

a) *Falusi gyülekezetben*, — általánosságban véve — bizonyos *ellentett* kívánalmak szabják meg a lelkipásztor társadalmi életét.

Ilyenek először is a *tekintélytartás* és a *testvériesség*. Mind a kettő fontos, de *magábanvéve* egyik se állhat meg, értékük egészséges *egyensúlyukban* rejlik. Ha a lelkipásztor úgy akarja tekintélyét megtartani, hogy magát távoli, merev fenséggé ködösíti, vagy ha testvériességét pajtáskodásban és cimboraságban juttatja kifejezésre, hatástalanná válik, illetve lealacsonyodik. Egyedül az *atyai magatartás* helyes. A lelki atya tekintélyét nem sérthetik meg az ő lelki gyermekei, mert az atya böles szeretete felette áll annak, hogy esetleg éretlen gyermekei megsérthessék. Viszont az atya, hogy gyermekeivel együttérző szeretetét kimutassa, nem elegyedik bele játékaikba és civódásaikba, mivel nem játszótársa gyermekeinek, hanem fegyelmezője és békítője.

Hasonló ehhez a gyülekezet egészével szemben való *tartózkodás* és az abban való *forgolódás* követelménye. Itt is a helyes egyensúly a fontos. A lelkipásztornak nem a *gyülekezettől* kell tartózkodnia, hanem az abban előforduló *alacsony értékelési állásponttól és közöségtől*. Viszont nem *szenvedélyeiben*, ellentéteiben, személyeskedéseiben kell résztvennie, hanem *igaz lelki bánataiban* és örömeiben. Nem szabad magát *távoltartania* az elesettektől és tévelygőktől, hanem a *bűntől* kell tisztán maradnia, nézvén a hitnek Fejedelmére, aki W. Bousset szép szavai szerint úgy járt környezetében, mint a nap, mely kiégeti a szennyet, de maga tiszta és fényes marad.

Kényes kérdés a lelkipásztori ház *elszigetelésének*, illetve *nyitott ajtójának* problémája is. E két véglet között is megtalálhatja a lelkipásztor, éppen pásztori missziója folytán, a helyes utat. Kell, hogy a lelkipásztori ház *tisztelet tárgya legyen* és az a helyes, ha az abba való belépést a hívek megtiszteltetésnek, ünnepélyes alkalomnak, felemelkedésnek, tiszta örömmel érzik és tartják. Ezért föltétlenül szükséges, hogy a lelkipásztor és családja *zárkózzék* el a rágalmak, cselészövések, besugások, alacsony pajtáskodások és mulatozások szennytől, óvja meg hajlékát az ilyesmi behurcolásától. De viszont *nem sza-*

bad, hogy az ajtója *zárva legyen* a keresztyén barátság előtt, *nyitva kell állania* a tanácskérvők, segítségért jövők, szomorúak és tudatlanok számára s a lelkipásztor felesége ne féltse tisztára súrolt padlóját, kikéfélt szőnyegeit a „paraszto”k“ esizmasarától, inkább előzze meg ezt a bajt az asszonyok olyan nevelésével, hogy azok férjeiket gyöngéden kitanítsák a saját hajlékuk tisztaságának megbecsülésére, amiből a lelkipásztori hajléknak fokozott megbecsülése és kímélése is következni fog.

A további részletek már ezekből következnek s a finom lelkület és ízlés, melynek keresztyéni formája az Igével való táplálkozásból származik, eligazítja ezekben a lelkipásztort és övét. A falusi gyülekezetben az ő társadalmi élete mindíg *nevelői szándékú és eredményű* legyen.

b) *Városi gyülekezetben* a lelkipásztor társadalmi helyzete és magatartása könnyebb is, nehezebb is, mint falun. Könnyebb annyiban, hogy a városi gyülekezetben a lelkipásztor nem központja, példája a társadalmi magatartásnak, hanem *egyik tagja* az úri háztartású és helyzetű emberek társaságának. De viszont nehezebb is, mert itt sokkal nagyobb erőfeszítésre van szüksége ahhoz, hogy a színtelen köznívó felé emelkedjék s mégis fontossá, példaadóvá legyen, amivé lennie kell itt is, nem külsőségekben, hanem lelkületi emelkedettségben.

Minél nagyobb városban él a lelkipásztor, annál inkább fenyegeti az a veszedelem, hogy gyülekezetében nem egyformán *mindenkire* lesz. Vagy a saját középosztálya igényli magáénak, vagy a születési, hivatali, gazdasági arisztokrácia akarja szolgájjá, vagy a kispolgári, esetleg a proletárréteg szeretné birtokbavenni. Mivel ezek az osztályok, rétegek mind sajátos érdekekkel és előítéletekkel bírnak, a magát egyikükkel, vagy egyikükkel sem azonosító lelkipásztort könnyen és engesztelhetetlenül ellenségüknek tekintik és a szerint viselkednek vele szemben.

Ez a helyzet mindenesetre nehéz, de ha a lelkipásztor nem hallgat emberi bölcsesége, hanem az Ige parancsára, itt is eligazodik. Az Ige megtanítja arra, hogy az uraknak nem lehet szolgája, az egy-sorsúaknak zászlóvivője, az alacsonyabb helyzetűeknek legögölgője, hanem mindenkinek esakis önzetlen, de független barátja.

A városi társadalom élete telítve van politikai, kulturális, szociális, világnézeti, tudományos, művészeti, jótékonyági és sok más egyéb mozgalmakkal, pártokkal, divatokkal. Ezek is igénylik a lelkipásztor közreműködését s visszahúzódását elítélni képesek. A lelki-

pásztor azonban mindezek között egyedül az Ige szolgája és Krisztus Egyházának képviselője. Ezért az evangéliumi álláspont az, hogy a lelkipásztor ezekben a társadalmi formációkban és irányzatokban ne legyen vezér, se elnök, se titkár, se pártbiztos, se rendező, ellenben legyen bátor és nyíltszívű, jóindulatú és komoly szószólója az evangéliumnak, amely mindezeket a maga szolgálatára igényli, mint eszközöket.

Vége igen fontos, hogy a lelkipásztor a társadalmi életben sem magánember, hanem gyülekezetének megbízottja és képviselője. Ezért az említett tényezők körében mindig az Egyház és ne a maga álláspontjának adjon kifejezést, viszont élénken örködjék a felett, hogy gyülekezetéhez minden külső mozgalom és irányzat rajta keresztül érkezzék, az ő értelmezése, értékelése, tanácsa, irányítása legyen a kapcsoló, vagy a tilalom az egyházi és világi társadalom között.

c) A lelkipásztor társadalmi életében messzevivő jelentőséggel bír *lelkipásztortársai és egyházi munkatársai* között való forgolódása. Ebben a legbensőbb körben sohase legyen „augur“, hanem mindig barát és testvér. Legközelebről a lelkészi testületben küzdjön a lelki szempontok diadaláért, a folytonos továbbtanulásért, a testületi és egyéni önfegyelmzésért, az Igében való testvéri élet- és munkaközösségért. Mindíg tiltakozzon és küzdjön az ellen, hogy az Egyház munkásai általában és a lelkészek különösen *szakszervezetekké* tömörülve keressék érdekeik érvényesülését.

A hivatali és szolgálati *szubordinációt* szívbeli udvariassággal teljesítse és saját életében éppenúgy, mint társaiéban szegüljön ellene az evangéliumi szabadság minden olyan önkényes és hazug elfacsarásának, amely a Krisztus hadseregében a léha fegyelmetlenség, rendetlenség, makaes önfejűség és esztelen engedetlenség mótelyét akarja szétterjeszteni.

7. A lelkipásztor külső magatartása és életrendje

A lelkipásztor *öltözködését*, szertartási és ünnepi alkalmakra, az *Egyházi Törvény* II. tc. 11. §. írja elő s ugyanítt van megadva az általános irányítás hétköznapi viseletére nézve is.

Elvileg két álláspont alakult ki. Az egyik az, hogy a lelkipásztor állandóan *egyenruhában* járjon. A másik az, hogy kivéve a hivatalos szolgálatot, *minél polgárabb* módon öltözködjék.

A lelkészi egyenruhának kétségtelenül volna egy előnye: a *fe-*

gyelmező hatása. E mellett tekintetbe vehető az is, hogy olcsóbb lehetne a polgári öltözködésnél és hogy a lelkipásztort felmentené az alkalomszerű öltözködés nyúgeitől, divatjától. Ma, amikor az Egyház életében ismét igen fontos lett a fegyelem és a közösségi munka aktivitása, a lelkészi egyenruha jelképesen is kifejezése lehetne Krisztus hadseregének. Az Ige szempontjából nem tilalmas és elképzelhető a célszerű bevezetése.

Az, ami mégis meggondolásra int vele szemben, nemesak az eddigi kísérletek eredménytelensége, hanem főleg azok a *félrcértheségek*, melyek könnyen előállható túlzások esetén járhatnak vele.

Az egyenruha alkalmat adhat a *papi hivatal* és a *lelkipásztori szolgálat* összezavarására. A papi hivatal, amint azt hitvallásunk nyomatékosan is hangsúlyozza, Krisztus kenetének részeseként magáé az Egyházé, a gyülekezeté, mint egyetemes papságé. A lelkipásztorság szolgálat, melyet a gyülekezet erre képzett és képesített megbízottja végez. Az egyenruha ezért a gyülekezettől való elkülönítettségnek azt a tévhitét táplálhatná, hogy itt külön hivatalról, sőt rendről van szó. Még nagyobb óvatosságra int az egyenruhával szemben az az itt-ott már hangoztatott kívánság, hogy az egyházi szolgálat különféle adminisztratív fokait jelzésekkel kellene az egyenruhán feltüntetni. Ez a gondolat elvileg evangéliumellenes és azzal a nagy kísértéssel járna, hogy a szolgálati megkülönböztetésekből csakhamar rangkülönbségeket lássunk és hierarchikus tévelygésekbe essünk.

A dogmatikai aggályok mellett felmerülnek *mástermészetűek* is. Az egyenruha elriasztó hatású lenne, ha túl „papias“, komor, a „fekete szentségre“ emlékeztető volna, viszont könnyen ízléssértő, vagy komikus lehet, ha éppen ettől félve, világi analógiák után ingadoznék. A lelkipásztorok nagy része falun él és rá van szorulva arra, hogy gazdasági munkával is foglalkozzék. Az egyenruha viselése ilyen munkában túlkényes, nem alkalmas.

Mindezeknek a nehézségeknek meggondolása után arra az álláspontra kell jutnunk, hogy a lelkipásztor *kizárólag istentiszteleti szolgálatában* viseljen formaruhát: palástot és süveget, melyekhez a hosszú fekete öltöny talál. Az egyházi törvény csak a hosszú fekete kabátot említi, de szükséges megjegyeznünk, hogy ezzel a teljes fekete öltöny jár együtt, tehát a esíkos nadrág viselése ízlés szempontjából is tilos, továbbá a palást alá sokkal találóbb a magas zárt mellény, mint a kivágott és a nyakkendő. Megjegyezzük még azt is, hogy a hagyományos palást, mai formáiban sem tekinthető szerencsés formaruhának, mert nem eléggé ruha és mert akadályozza az igehirdető

szabad mozgását. A köpeny vagy ujjas talár sokkal jobb és szebb volna.

Amint a törvényes előírás igen helyesen megszabja, palástot és süveget *csak istentiszteleti szolgálatban* kell viselni. Ez az egy szolgálat ugyanis az, amelyben a lelkipásztor, mint testvéri megbízott, a gyülekezetet ünnepélyes formák között, a kultuszban Isten elé vezeti, itt tehát öltözetének kiemelt és szimbolikus jellege van. Egyébként azonban a palást és süveg a lelkipásztornak nem hivatalos, hanem szolgálati ruhája lévén, a világban, az emberi viszonylatokban helye nincs. Még egyházi ünnepélyeken sem, amint törvényünk is megállapítja, annál kevésbé polgáriakon. Ezekre az alkalmakra a hosszú fekete öltöny marad viseletül, legjobban, ha itt is magas, zárt mellényel.

A lelkipásztor *társasági és hétköznapi öltözködésére* nézve ezután az a szabály marad érvényben, hogy kövesse a vele egysorsú, műveltségű emberek viseleti módját, de annak legkomolyabb és legszolidabb formájában, kerülve minden divatoskodást és feltűnést.

A pozitív útmutatásnál azonban még fontosabb a negatív, vagyis az, hogy hivatásának tisztességét leginkább azzal őrzi meg és fejezi ki, ha a legnagyobb gonddal kerüli öltözködésének rendetlenségét, lomposágát és a tisztaságra kényesen vigyáz.

Nagyon fontos kérdés a lelkipásztor *feleségének* öltözködése. Nem szükséges állandóan gyászruhában járnia, mintha siralomvölgyben élne. De nem szabad a divat rabjává lennie, vagy a divatosságban vezérkednie. Helyes ízléssel és tapintattal kell alkalmazkodnia férje hivatásához.

Vigyázzon arra, hogy felnőtt *leánygyermek*ei se essenek túlzásokba s általában gyermekei öltözködésében a rend és tisztaság őrje, gondozója legyen.

A lelkipásztornak, valamint feleségének az emberekkel való *érintkezési módja, modora* szintén egyike azoknak a kérdéseknek, melyre komoly gondot kell fordítanunk. Hangsúlyozzuk, hogy ez nem technikai, hanem lelki kérdés és csak ebben az értelemben válhatik igazán megoldhatóvá.

Az evangéliumi lelkület *két végtőlől* irtózik. Az egyik a szenteskedés, kegyeskedő édesség és lenkölt szigor, a másik a durvaság, léhaság és majomkodás.

A lelkipásztor modorát a *szívbeli, lelki udvariasságnak* kell jellemeznie. Ez a nemes tulajdonság türelemből és jóakaratból szövődik össze s gyöngédségben nyilvánul meg. Megszerzése, Isten kegyelmi ajándékán túl, állandó önfegyelmzés és gyakorlás dolga.

Szabályokat adni nem lehet, mert Isten fiait Isten Lelke vezérli. (Kóm. 8, r. 14. v.) Rá lehet azonban mutatni arra, hogy az Isten Lelkétől vezetett ember, *Pál apostol* a szívbeli udvariasságnak örökre ragyogó mintája marad. (A főpap előtt, Festus és Agrippa előtt. *Ap. Csel.* 23. és 26. r.)

Nem hiába, hogy a Szentlélek az ő lelkén keresztül énekelte el a legfelségesebb dalát, a szeretet szimfóniáját. (*I. Kor.* 13. r.) Ha valaki, úgy ő valóban saját magatartásából mutatta fel a keresztyén lelkület szabályát, mely a Lélek gyümölese: szeretet, öröm, békesség, béketűrés, szívesség, jóság, hűség, szelídség, mértékletesség. (*Gal.* 5. r. 22. v.)

A lelkipásztorra nézve sem lehet tehát más szabályt felállítani, mint amit Isten Lelke ad.

Egyszerűség és nyíltság határozzák meg az emberek közötti magatartását. A belső békességből fakadó szelíd önértzet, méltóság és szerénység egyesülnek modorában. Lényén a segítségre mindig kész jóakarát sugárzik át. Igazát nyugodtan, de sohase bántóan mondja meg akárkinek, tévedéseit egyszerű őszinteséggel kész beismerni, mások igazát méltányolja, hibáit pásztorilag kezeli, nem vitatkozik, még kevésbé eivakodik.

A modor *arany szabálya* az, hogy a lelkipásztor igyekezzék *hasonlítani* az emberek társaságához az érintkezési formák tisztaságában, de igyekezzék *különbözni* attól abban a benső értelemben, hogy magatartásán mindig az Ige szolgájának lelki méltósága legyen megérezhető.

A modor, a külső magatartás legjellemzőbb vonása annak *biztonsága*, vagy *ingadozása*. A lelkipásztornál ezt nem az illemszabályok, az etikett pontos és aprólékos ismerete teszi, hanem a „félelem lelkének“ hiánya, vagyis az a tudat, hogy Isten előtt feddhetetlen indulattal közeledik az emberekhez, nincs előttük rejtegetni valója, áléazott mellékeélja. Vagy amint pozitíve fejezi ki az Ige, „erőnek, szeretetnek és józanságnak lelkével“ kelt maga iránt tiszteletet és bizalmat. (*II. Timoth.* 1. r. 7. v.)

Áttérve a lelkipásztor *életrendjének* tárgyalására, megállapíthatjuk, hogy annak kereteit mindenekelőtt hivatalos teendőinek ellátása szabja meg. Földolgnak tartsa, hogy az *istentiszteletek* végzésében a lehető legpontosabb legyen, sohase késsék, sohase éljen vissza az idővel. *Adminisztrációs*, irodai teendőit beesületbeli kötelességének tartsa rendszeresen, naponként, pontosan és hűségesen ellátni, ne

unalommal, hanem örömmel. Általában kötelessége saját életrendjében a *gyülekezet életrendjéhez* alkalmazkodni. *Hivatalos órákat* csak városi gyülekezetben tarthat, de ott is csak e szempont szerint, falusi gyülekezetben pedig a nap olyan óráiban álljon hívei rendelkezésére, amelyek azok elfoglaltságához alkalmaztattak.

A *munka szempontjából* helyes a *napot* pontosan beosztani, hogy ideje legyen az áhítatra, a napi istentisztelet megtartására, az irodai teendőkre, hívei fogadására, látogatására, a tanulásra, gazdasági és egyéb teendőire, szórakozására, családja körében való tartózkodásra. A *hetet* az iskolai és missziói munkák szempontjából kell beosztani. Ezt a beosztást a gyülekezetnek megfelelő módon kell köztudomására adnia, a presbiteriummal való egyetértésben. A lelkipásztori *látogatásoknak*, sürgős és alkalmi esetek kivételével nem szabad váratlanul lenniök, meg kell annak napját, óráját általában állapítani, hogy a hívek várhassák őt és figyelemmel kell lenni arra, hogy melyik idő alkalmas nekik.

A lelkipásztor *háztartása*, anyagi életének nívója, beosztása a helyes és nemes életművészet dolga. Az ő kenyere, amint a hagyományos kifejezés mondja, „a tisztességes szegénység”. Tegyük azonban hozzá, hogy az *önkéntes* tisztességes szegénység. Ez azt jelenti, hogy a lelkipásztori család anyagi igényeit önként és öntudatosan kormányozza nemesak a lehetőségekhez, hanem a hivatáshoz is. Nem szabad belemerülnie a világ gondjaiba, a pénzszerzésbe, de nem szabad fősvénykednie vagy tékoznia sem. Eltekintve a kényszerű és rendkívüli okoktól, a lelkipásztornak adóssága nem lehet, már csak azért sem, mert ez pásztori függetlenségét megsemmisíti.

Szólnunk kell még valamit a lelkipásztor és családja *szórakozásairól* is. Az apostoli szabály ezekre nézve ez: minden *szabad*, de nem minden *használ és épít*. (1. Kor. 10. r. 23—33. v.) Ezért a lelkipásztor még a tisztességes, vagy társadalmilag korrekt szórakozások közül is kerülni tartozik azokat, melyeket gyülekezete nem szeret, vagy amelyekben megbotránkozik. E szerint kell megítélnie a tánc, színház, műkedvelői szereplés, vadászat, ital, dohányzás, sport kérdéseit.

Vannak olyan szórakozások, melyeket a lelkipásztor és családja minden körülmények között jogosan és nyugodtan űzhet, feltéve, hogy ezek nem vonják el hivatásától és nem kerekednek feléje, hanem a pihenés és üdülés óráira szorítkoznak. Ilyen a tudományos és irodalmi olvasás, az irodalmi foglalkozás, a komoly művészet élvezése vagy művelése, a természetjárás, a nem sportszerű testgyakorlat, a

baráti társalgás és vendéglátás, a múzeális gyűjtés és minden nem iparszerű kézimunka. A szerenesejátékoktól a lelkipásztor szigorúan tartózkodjék és családtagjait is tartsa távol.

8. A lelkipásztor legbensőbb problémái

a) A hivatás nagysága és terhe.

Nem volna helyes, ha a lelkipásztor nem *nagy tervekkel* és *nagyratörő szándékokkal* kezdene munkájához és hogyha az élet esalódásai között ezt a nagyratörést elvesztené. A lelkipásztornak lélekben mindig *íjjának* kell maradnia abban az értelemben, hogy sohasse elégedjék meg elért eredményekkel és sohasse törődjön bele sikertelenségeibe. Magával és a világgal szemben mindig *szent elégedetlenség* töltse el s legyen *bátorsága* látásokat látni Isten országának gyülekezetében való diesőséges megvalósulásáról.

Ennek alapja abban van, hogy a lelkipásztor a maga hivatásának nagyságát *mindenek fölött* állónak tartja s szolgálatát a *nagyság útjának* tekinti.

Ez a nagyság azonban *nem külső*. A lelkipásztorok legtöbbszörének külső körülményei, osztályrésze, munkatere a kisszerűség légkörében van elhelyezve. A világ szerint tehát az ő szolgálata nem nagyszerű és nem diesőséges. A lelkipásztornak a *lélek világában* kell nagyratörőnek lennie és diesőséget keresnie. A *belső nagyság* világa mindenütt ott van, ahol Krisztussal találkozunk. Ő nem Rómában, hanem Galilea falueskáiban jelentette ki Istent.

A lelkipásztor hivatásának nagyságát Énókh példája mutatja, aki „mivel Istennel járt vala, eltűnék, mert Isten magához vevé“. (I. Móz. 5. r. 24. v.) A nagyság próbája tehát az, hogy tudjunk „eltűnni“ a világban, mert Istennel akarunk járni. Ez az Istennel való titkos járás a belső, lelki nagyság élete, mely egykor csodálatos következményekben fog kinyilvánulni, megdiesőülve a gyülekezet életében és felírva a mennyben.

Pál apostol a lelkipásztorra találóan mondja: „*Meghaltatok* és a ti életek el van rejtve együtt a Krisztussal az Istenben. Mikor a Krisztus, a mi életünk, megjelen, akkor majd ti is, Ő velem együtt, megjelentek diesőségben“. (Kolossé. 3. r. 3—4. v.) Ez az Ige minden másnál tisztábban mutatja a lelkipásztor különös nagyrahivatottságának titkát. Az, amire ő tör, amiért ő dolgozik, nagyobb és diesőségesebb minden hadvezérek és királyok nagyságánál, diesőségénél.

De ezért a nagy célért meg kell halnia *a világ szelleme*, szeretete, elismerése, jutalma számára. Az az ő nagysága, hogy ezektől *független* tud lenni, ezek nem csábítják és nem bántják őt. Élete Krisztussal együtt rejtőzik Isten titokzatos, lelkekben munkálkodó, közeledő országában. És amikor Isten akarata szerint ez az ország győzelmesen meg fog jelenni minden földi birodalom felett, Krisztus lesz az az *egyetlen nagyság*, kinek dicsőségében nyilvánvaló lesz a lelkipásztor odaáldozott életének értéke és gyümölcse is.

A lelkipásztori életnek ez a hasonlíthatatlanul magas és nagy-szerű célkitűzése azonban semmiképpen nem ad okot az ő *egyéni ön-hittségére*. Mert ezt a nagy és távoli látást a *hétköznapi* apró és sokszor nagyon is szürke gondjai, bibelődései között kell hordoznia lelkében. És ezen a ponton találkozik a lelkipásztor az életnek azzal a különös, csalóka játékával, mely annyi jószándékú embert kifáraszt, elcsüggeszt, megtéveszt.

A lelkipásztornak, végső célja bizonyosságának tudatában, sohase szabad *hiszékenynek* lennie. Látszólagos gyors sikerek önmagával és a lelkekkel szemben igen gyakran optimistává tehetik őt. Ha az emberek váratlanul megértők, hajlíthatók, lelkesedők, ha saját intuíciónk szerfelett élesnek látszik önmagunk előtt, ha a gyermekek hirtelen angyali jóságot mutatnak, ha a jó tervek és szándékok egyszerre szinte elborítják a gyülekezetet, akkor a lelkipásztornak nagyon tanácsos féket vetni felujjongó szívére és meghallani az Úr szavát: „Azon ne örüljete, hogy a lelkek néktek engednek“. (*Lukács* ev. 10. r. 20. v.) A *derült napokban*, a sikerek óráiban a lelkipásztor kötelessége *becsületesen kételkedni* saját erőiben, alázatosnak lenni s a cél távoliségével és nagyságával szemben átérezni elenyésző kiesiségét és gyöngeségét. Ilyenkor kell, Krisztus intése szerint „vigyáznok és imádkoznok, hogy kísértésbe ne essetek“. (*Máté* ev. 26. r. 41. v.) Tudnunk kell ugyanis, hogy a *bűnt* csak Krisztus győzheti le, a *lelkeket* csak ő mentheti meg és a *világot* csak ő teheti Isten házává. Valahányszor tehát az az érzésünk van, hogy *a mi munkánk nyomán* ezek megtörténtek és készen vannak, bizonyos, hogy a kísértő játszik velünk. Szóljunk tehát Krisztussal: Távozz tőlem, Sátán!

Ezt pedig azért is így kell látnunk és gyakorolnunk, hogy *indokolatlanul el ne csüggedjünk* a sikertelenség sötét óráiban és napjaiban. Mert a hiszékeny lelkipásztorra éppen olyan váratlan, gyors, elképesztő *csalódások* zuhannak, mint amilyenek ellentett formában a sikerei voltak. A *sötétség e gonosz óráiban* a bűn hatalmát sokkal nagyobbnak, önmagunkat és másokat sokkal esendőbbnek, az életet

sokkal borzalmasabbnak, a világot sokkal megbízhatatlanabbnak és a halált sokkal félelmesebbnek látjuk, mint szabadna és lehetne azoknak, akik Krisztusban hisznek. Ilyenkor aztán *tehetetlen csüggedésbe* esünk és *abbahagyjuk a harcot*.

A *hiszékeny* elbizakodottság és a *hitetlen* elereszkedés kísértései között egyedül a *Krisztusba vetett alázatos hit*, nem a mi, hanem az ő győzhetetlen hatalmába helyezett bizalom menthet meg és vezethet rá az igazság szilárd ösvényére. Ez az igazság az, hogy Isten és az ő dolgai *végtelesen* nagyobbak, semhogy a mi semmiségünk azokat könnyűszerrel elintézhethné. A könnyű sikerek nem a lelkipásztor számára érnek. *Kálvin* figyelmeztet minket arra, hogy „mindazoknak, kiket Isten fiaivá fogadott és az övéivel való közösségre méltatott, kemény, fáradságos, nyugtalan, a bajoknak igen sok és különböző nemével teljes életre kell elkészülniök“. De viszont Isten és az ő dolgai *végtelesen* nagyobbak *annál is*, hogy földi tökéletlenség, bűn, emberi ellenszegülés és pillanatnyi sikertelenség dialukukat meggátolhatná. A lelkipásztornak tehát nem a sikerekben kell bíznia és nem szabad elcsüggednie a sikertelenségekben, hanem jó és rossz időben egyaránt *magába Istenbe* kell helyeznie reménységét Krisztus által s szolgálatát folytatnia, „mintha látná a láthatatlant“. (Zsid. 11. r. 27. v.)

Még egy másik mélységébe is bele kell pillantanunk hivatásunk nagyságának. Ez a hivatás, minél mélyebben merülünk el benne, annál *elviselhetlenebbül* nagynak és fenségesnek mutatkozik. A rettenetes ótestamentumi parancs, melynek súlya alatt egy egész nép omlott össze, kérelhetetlenül újul meg a lelkipásztor életében is: „*Szentek legyetek*, mert én szent vagyok“. (I. Péter. 1. r. 16. v.) Ez a hivatásnak *az a terhe*, melyet nem bírunk elviselni. *Jób* örök panasza tör fel a terhe alatt roskadozó *őszinte* lelkipásztor ajkán is: „*Temmen magaddal törvénybe állítasz-é engem? Ki adhat tisztát a tisztátalanból? Senki. Ninesenek-é meghatározva napjai? Az ő hónapjainak számát te tudod, határt vetettél néki, amelyet nem hághat át. Fordulj el azért tőle, hogy nyugodalma legyen, hogy legyen napjában annyi öröme, mint egy héresnek*“. (Jób. 14. r. 3—6. v.) Ebben a panaszban *az Istentől való menekülés szándéka és vágya* szólal meg s ebben éppen *az a lelkipásztor* ismer a maga hangjára, aki önmagát *végtelesen* *gyengének* érzi hivatására s akinek kízó, vádoló, szörnyű *teher* lett ez a hivatás éppen a *fensége* miatt. Az a kísértés, hogy fussunk el Istentől, hogy hányjuk le magunkról a terhet, *mert az élet boldog és sikeresebb is lehetne nélküle*, nem a

léhaság, hanem éppen a komolyság kísértése, de az *olyan komolyságé*, amelyik Istent perlekedő, kielégíthetetlen bírónak és ellenségnek látja a maga méltatlanságának kétségbeesésében. Ebben az állapotban nem is ez a vádoló, panaszoló és menekülni akaró ösztön a lényeges, hanem az a tény, amire ez rávilágít: hogy a lélek *nem tud* elszakadni Istentől. Szeretne *béres* lenni, aki felmondhat, de nem tud. Istennek szolgálni fájdalmas, sőt lehetetlen és elviselhetetlen feladat, de a lelkipásztor számára mégis az *egyetlen lehetőség*, melytől az élete függ.

Az az ellentett, tragikus érzés, hogy nem bírjuk a terhet és Isten mégse hagyja, hogy letegyük, a legzsarnokabb kegyetlenség volna, ha nem volna a *legistenibb kegyelem*. De a tragikum feloldása éppen abban van, hogy Isten hivatásunk és életünk szomorú ellenmondásával nem összetörni, hanem megtartani akar minket. Csak ebben a mélységben érthetjük meg az Igét: „*Elég neked az én kegyelmem*, mert az én erőm erőtlenség által végeztetik el“. (II. Kor. 12. r. 9. v.) És csak aki ide eljutott, vigasztalódhatik meg az Ige által: „Ha vádol minket a szív, *nagyobb az Isten a mi szívünknel és mindent tud*“. (I. János, 3. r. 20. v.) Emberi balgaság tehát elfeledkezni arról, hogy Isten kezdettől fogva *tudja* a mi teljes alkalmatlanságunkat és képzetlenségünket a szolgálatra. Az ő ügye nem rajtunk, hanem *rajta* fordul meg. *Béresnek* lenni ebben kárhozat és halál, *fiúnak* lenni azonban öröm és dicsőség. Mert a fiú nem is gondolhatja, hogy ő az Atya bölcseségével és erejével vetekedik, de bizton számíthat szeretetére és bocsánatára. A fiú engedelmes, hívó szeretetével elhordozható a hivatás terhe, mert Krisztus az, aki hit által elhordoz *minket magunkat*.

b) A lelkipásztor és a világ.

A „világ“ kétféle értelemben szerepel a lelkipásztor életében. Először, mint az ő *munkatere*, másodsor, mint az ő örök *ellensége*.

A *Máté ev.* 15. r. 32.-v.-ben olvassuk: „Jézus pedig előszólítván az ő tanítványait, mondá: szánakozom e sokaságon . . .“ A világ e szerint a lelkipásztorra nézve is elsősorban a *szánandó sokaságot* jelenti. A sokaság pedig nálunk, a mi életünkben a *nép*, minthogy lelkipásztoraink túlnyomó többsége a falusi nép között él. Ennélfogva a lelkipásztornak a *néphez való viszonya* az a probléma, amelyre itt rá kell mutatnunk.

Itt a nép nem mint „gyülekezet“, hanem mint *életforma* jön tekintetbe, vagyis mint az a helyzet, melybe a lelkipásztor a világ

szerint kerül, mikor tanulmányai befejeztével ebbe az életformába helyezkedik. Még akkor is, ha a lekipásztor a nép közül való, kétségtelen, hogy más „világból“ érkezik vissza hozzá, a főiskolai tanulmányok, a városi kultúra világából. A közvélemény szerint egy *magasabb* világból egy *alacsonyabbba*. Problémája az, hogy e két világ közül *lelke szerint* melyiké marad vagy lesz?

Világi értelemben ez egy súlyos dilemma. Ha a népé akar lenni, az a veszély fenyegeti, hogy gondolkozásában és életnívójában lesüllyed és elvész a szellemi műveltség számára, ha pedig kényszerű helyzetéből visszavágyik a városi kultúra világába, keserű, elégedetlen és számkivetett tagja maradt a művelt társadalomnak s idegenül fog vergődni a nép között.

Isten Igéje erre a kérdésre világos feleletet ad. „Mint *ismeretlenek* és mégis *ismeretesek*“ élünk és munkálkodunk a nép között. (II. Kor. 6. r. 9. v.) A lekipásztor műveltségénél fogva számíthatnánk az „úri“ emberek közé, életsorsánál fogva pedig a „paraszto-*tok*“ közé. De *szolgálatánál* fogva egyikhez sem számítható, mindkettőre nézve *idegen* és *ismeretlen* marad, mivel magára a *világra* nézve idegen, ismeretlen.

A lekipásztornak nem a humanisztikus kultúra a legdrágább kincse és szívügye és nem azért megy a nép közé, hogy ezt a kulturát terjessze, vagy ennek hiányát sirassa, viszont nem is azért szánakozik a népen, mert az primitívebb kultúrviszonyok között él, mint a művelt úri ember.

Az a világ, amelyet ő képvisel, egyformán idegen és ismeretlen itt is, ott is. Mindenütt *ellentétben* van a földi világgal, ez az igazság. A lekipásztornak ennél fogva *felette kell állania* annak a dilemmának, mely e világ szerint az ő létét fenyegeti. Szellemissége nem süllyedhet el a nép között és élete nem lehet meddő visszavágyás a kultúrvilágba.

Az elsüllyedéstől éppen az menti meg, hogy „*szánakozik*“ a sokaságon, de valami más, e világnak *ismeretlen szánalommal*. A *bűn hatalmában vergődő lélek felett szánakozik* és Krisztus szeretetét hozza orvosságul neki. Ebben az indulatban és munkában semmivé törpülnek azok a különbségek, melyek az embereket egymástól világi tanultság, kulturáltság és életkörülmények szerint elválasztják. Az, hogy a lekipásztor tanultabb, mint egyszerű hívei, csak a felelősséget növeli meg irántuk és arra ösztönzi, hogy híveit oktassa és emelje magához minden olyan értelmi vonatkozásban, ami az öntudatos hívő élet szempontjából gyümölcsöző.

Másfelől azonban az ő Isten szerint való szánakozása *távolról sem reménytelen*. Nemesak mint idegen és ismeretlen, hanem mint ismeretes is, jön a néphez, a lelkekhez. Abban a bizonyosságban, hogy a bűn elidegeníthette a lelket Istentől és ismeretlenné halványíthatta benne Isten képét, de az ő evangéliumhirdetése által mégis az ősi, istengyermeki *anyanyelven* szól hozzá, amelyet lelki származásánál fogva egyszer mégis megért, ismét megtanul és boldogan beszélni fog. Az igazi lelkipásztor először idegen nyelven szól a lelkekhez, mert ellefejtett, elhomályosult igazságot képvisel, de szolgálatának őszintesége és odaadása által ez a nyelv és ő maga és az általa tanúsított Krisztus a legrégebb ismerőssé válik s messze a világ hamis külsőségei felett Isten atyai otthonában egyesíti a lelkeket.

A világ azonban úgy is szerepel a lelkipásztor életében, mint az ő örök ellensége. Világ alatt ebből a szempontból nem a természet, nem az embereket és nem a világi foglalkozásokat kell értenünk, hanem azt az *istenellenes lelkületet*, lelkiséget, amelyet *világiasságnak* nevezünk. Ezt az Ige így jellemzi: „a test kívánsága és a szemek kívánsága és az élet kérkedése nem az Atyától van, hanem a világból“. (I. János, 2. r. 16. v.) Robertson szerint a világiasságot e három dolog alkotja: ragaszkodás a *külsőhöz*, a *mulandóhoz*, a *lényegtelenhez*, a helyett, hogy az ember szeretné a belsőt, örökkévalót és az igazat. A lelkipásztor ennek a világiasságnak légkörében él, ez az ő kíválságos, nehéz rendeltetése. Mivel maga is kívánczó testben, mohó és kíváncsi szemekkel, kérkedésre hajlandó szívvel született, emberi vágyai a világhoz húzzák, isteni rendeltetése azonban az, hogy ne e világból való legyen, hogy mint lázadó tartományban, képviselje a világban küldőjének, Urának felségjogait. *Krisztus a főpapi imában* így imádkozott tanítványaiért s ezáltal a lelkipásztorokért is: „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól“. (János ev. 17. r. 15. v.)

A lelkipásztornak első kötelessége tehát, hogy *legyen itt* a világban, hogy *létével* tanúsítsa Isten lételét, Krisztus valóságos életét, a Kereszt győzelmét a bűn felett.

Ilyen megbizatást teljesíteni *öncsőből* nem lehet. Saját emberi lényünk az, ami ennek meghazudtolására tör. Erőt csak az adhat hozzá, magunk ellen, hogy a mi Főpapunk, aki jól ismer minket, imádkozik érettünk. De ez a megbizatásunk ezenkívül is együtt jár a hiábavalóság kísértésével. Azzal, hogy *nem érdemcs*. A lelkipásztor e legesüggesebb kísértéssel szemben is egyedül Krisztus érette esedező főpapi imájában bízhatik. Ennek az imádságnak világosságá-

ban láthatja meg egyedül, hogy nem hiába ég a viszonzásnélkülinek látszó sötétségben, mert élete az általa nem is ismert lelkek seregében erősíti meg a bizonyosságot, hogy van isteni élet, hogy él a Krisztus és érdemes keresztyénnek lenni.

A lelkipásztor a világban csak úgy állhat meg, ha Krisztus imádságához szüntelenül hozzáadja a magáét is: Ne vigy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól.

c) *A lelkipásztor és a Sátán.*

Egy igel hirdető azt mondja, hogy mi, akik lelkipásztori szolgálatra vagyunk elhíva, legyünk elkészülve arra, hogy a Sátán különös figyelmének tárgyai vagyunk.

Krisztus a Sátánt „*a hazugság atyjának*“ nevezi. (*János ev. 8. r. 44. v.*) A sátáni törekvésnek az a célja, hogy Istent, a Krisztusban megjelent isteni életet, a Szentlelket hazugsággá tegye, tagadja, hitelét megsemmisítse, a lelkiséget kioltsa és az embert. önhittségében megcsalva, állattá, sőt ördöggé alacsonyítsa és megölje. Világos tehát, hogy a lelkipásztor, aki éppen Krisztus és az isteni élet tanujával rendeltetett, ennek a törekvésnek legexponáltabb céltáblája.

Az első fegyver, amivel a lelkipásztor a Sátán ellen küzdhet, az *önuralom*. Nagyon jól meg kell azonban értenünk, hogy az önuralom, evangéliumi értelemben nem az, aminck közönségesen tartják. A világ szerinti önuralom a gyöngeségek sikeres eltitkolása. Az evangélium szerinti ezzel ellentétben harc azért, hogy *képességeinkkel vissza ne éljünk*. Egészségünk arra kötelez, hogy mértékletesen és szentül éljünk, anyagi lehetőségünk, hogy igénytelenek legyünk, hatáskörünk, hogy önzetlenül szolgáljunk, értelmi erőnk, hogy alázatosak legyünk, érzelmességünk, hogy szilárdak maradjunk, akaraterőnk, hogy megértők és irgalmasok, képzeletünk, hogy reális gondolkozásúnak és tekintélyünk, hogy hűségesek tudjunk lenni. Az erőinkben rejlő kísértések azok, melyekkel a Sátán az isteni élet meghazudtolására akar csábítani. Az „erős fegyveres“ az, akit „a nála erősebb“ le akar fegyverezni. (*Lukács ev. 11. r. 21—23. v.*) Ezért ebben a harcban önmagunkkal szemben vagyunk a legvédtelenebbek. A lelkipásztornak itt abban a hitbéli tudatban van a védelme, hogy a hareot az ő képében és lelkében Krisztus vívja meg a Sátánnal. A mi isteni szövetségünknek kell átadnunk az őrhelyet erőink felett, önuralmunk az Ő uralmának feltétlen, engedelmes elismerése.

Ebből származik a második fegyver a Sátán ellen, az *odaadás*.

A lelkipásztor megtagadhatja az engedelmisséget saját képességeinek és engedelmeskedhetik Krisztusban Isten akaratának. A tapasztalat azt mutatja, hogy erőink gyakorlásuk útján lesznek uralkodó szenvedélyeinkké. Éppen így lehetséges az is, hogy Isten akaratának engedelmes és elszánt gyakorlása uralkodó szenvedélyünké legyen és magunkat teljesen elveszítsük benne. Ennek mértéke szerint válik életünkön át valósággá az isteni élet és veszíti el hatalmát bennünk és általunk a sátáni hazugság. Krisztus az odaadás parancsát és módját ezekkel a szavakkal adta nekünk: „Az én *eledelem* az, hogy annak akaratát eselekedjem, aki elküldött engem és az ő dolgát elvégezzem“. (*János ev. 4. r. 34. v.*)

A Sátán egyik legmindennapibb és legeredményesebb támadása a lelkipásztor ellen a *harag* kísértésében jelentkezik. A lelkipásztor a maga személyi sérelmeiért megsértődvén, haraggal viszonyozza a bánalmat. Nincs semmi, ami annyira meghazudtolná Krisztust e világban, mint a lelkipásztor szidalmi, átkai, káromlásai, szennyes szavai, gyűlölködő tekintete és megtorló tettei. Ez a harag beszennyezi őt magát, de elsőtétíti az Isten képét az emberek előtt is. A harag lealázó, állati és hazug megnyilvánulás. Az Ige figyelmeztet erre, mikor azt mondja, hogy „ne adjatok helyet az ördögnek!“ (*Eféz. 4. r. 27. v.*) A haragvó ember utat nyit, helyet ad a Sátánnak, hogy rajta keresztül szabaduljon rá a lelkekre. A haragban éppen az a sátáni, hogy magát a bűnt összetéveszti, azonosítja a bűnössel. A hosszú pedig talán összetöri az embert, de nem javítja meg és nem hozza helyre a rosszat. A bűnös elpusztul, de a bűn megmarad és a Sátán győzött. Az önző haragnak tehát egyetlen ellenszere a *szent harag*, amely magát a bűnt gyűlöli és üldözi, de a bűnöst szánja és meg akarja menteni. Ezért van az, hogy Krisztus a megboesítás korlátlan kötelességét szabta elénk az ellenünk vétkezőkkel szemben, mert ez a bűnöst megmenti, a bűnt magát pedig elpusztítja.

d) *Isten valósága.*

Elérkeztünk a lelkipásztor életének legbensőbb, legmélyebb kérdéséhez. *Mennyiben valóság az ő számára Isten, akít szolgál?*

Isten a hit tárgya, a hitben, a hit által valóság. A hit maga az a kegyelmi ajándék, az az Istentől kapott szem, amely őt meglátja, megismeri. Ezért mi nem adhatunk se magunknak, se másoknak hitet és az, hogy Isten valóság legyen számunkra, mindennekeftől Tőle magától függ.

Ez az általános keresztyén igazság a lelkipásztor életében egy

sajátos formában szokott jelentkezni. A hit ajándékának megléte a lelkipásztorságnak egy olyan alapja, mely nélkül nem is létezhetik. Föltételezzük tehát, hogy a lelkipásztor alapjában véve nem hitetlen ember. Azonban az, ami nála ennek dacára előfordul, *a hit apályának* nevezhető. Ezt az állapotot tükrözi a 12. zsoltár, mely nem egy hitetlen, hanem egy hitében megapadt, szomjas lélek kiáltása, cpedése Isten után. A lélek akarja látni, szolgálni az Istent és nem látja, nem képes megragadni a sötétségben. A hit hinni szeretne, telitődni szeretne Istennel és mégis kételkedik. Az evangéliumi atya érezte ezt a kint, mikor így kiáltott fel: „hiszek uram, légy segítségül az én hitetlenségemnek!” (Márk ev. 9. r. 24. v.)

A lelkipásztor is gyakran érzi ezt a legfájdalmasabb állapotot. Luther is panaszkodott egyszer, hogy hetekig nem tudott hinni Istenben, kételkedett benne, hogy van és segít. Ennek az állapotnak oka nem Istenben van, mint ahogy nem oka a nap annak, ha a fellegek miatt nem látjuk. Istent akkor veszítjük szemünk elől, hitünk apálya akkor következik be, mikor *saját sebeinkbe, bajainkba* merülünk s *elzárkózunk a szeretet szolgálatától*. A lelkipásztor, ha érzi, hogy hite apadóban van és Isten kezd köddé válni a lelkében, *a szeretet fokozott szolgálatában* keressen vigasztalást és segítséget.

Isten valósággá válásának a lelkipásztor életében egyébként meg van a maga *telitődési útja*. Ez a *teológián* kezdődik. Az útnak ez a szakasza fájdalmas és válságos. A teológia, amely hitünket öntudatosítja és szeretetünket szolgálatkésszé teszi, előbb a hit apályát okozza, mert a gyermeki hitnek sok önző illúzióját és éretlen törekvését összetöri. A férfiúi és pásztori hit ezért *később* lesz sajátunkká, mint teológiai felszerelése és eszközei. A teológiáról *a hit vedrével* indulunk lelkipásztori szolgálatunkba, de a tartalom, amellyel a lelkeket itatjuk, még sokáig más bizonyoságtevők, tele lelkek vedréből ömlik a miénkbe. *Előbb* hirdetünk Igét, mielőtt képesek lennénk önmagunkat adni. Másokat vezetünk Krisztushoz még kételkedő szívvel, másokat vigasztalunk, legfőbb vigaszunkat még meg nem találva. De ez *nem hazugság*, hanem a hinni akaró hit elszánása és Isten valóra-válásának első mozzanata. Isten előbb lesz szolgálatunk *tárgya*, mint életünk *Ura*. Isten előbb dolgozik *helyettünk*, mint *általunk*. Hamarabb lesz úrrá *képességeink* felett, mint *szívünkben*. Az öntudatlan tudásnak ebben az idejében arcunkon még fátyol van s mi csak homályosan sejtünk. Ez a szolgálat *mindenkéül másnak* teljes értékű lehet, csak éppen önmagunknak nem az még.

Isten *magának a lelkipásztornak* akkor lesz valósággá igazán,

mikor megérik annak a kérdésnek feltételére: miután másokat hozzávezettem, hogyan lehetek az övé *énmagam*?

Most már nem *másoknak* mutat a lelkipásztor a Keresztre, hanem *ő maga* néz reá és merül el benne. És ekkor szólal meg benne a Szentlélek, a Keresztre mutatva: *Ez az Isten!* Ez a szeretet, aki elvette a te bűneidet. Ez a te Istened. Isten a Keresztről uralkodik feletted. Ami neked Istenből kell és elég: Krisztusban van. Isten a Krisztusban, Krisztus az Igében, az Ige a Szentírásban és a te életed a Szentírás fényében: íme az út, melyen Isten valóság lett a te számodra.

Mik a *bizonyítékai* Isten valóságának a lelkipásztor életében?

Először az, hogy végre *látja és gyűlöli a saját bűneit*. A bűn többé nem a másoké, nem elméleti ellenség, hanem az övé és most már öntudatosan gyűlöli s *kész vele harcbaszállni*.

Másodszor az, hogy érzi és tudja: többé *nem volna képes* Krisztustól elszakadni. Több és drágább lett számára nélküle való elveszett életénél.

Harmadszor az, hogy a *háládatosság* érzése kezdi irányítani szeretetmunkáját.

Negyedszer az, hogy értelmi nehézségei, erkölesi kísértései között eddig zilált érzelmei a *Kereszt központja felé húzódnak*, a körül pihennek el és ott talál magának békességet.

Mikor a lelkipásztor idáig vezetett, Isten már nem helyette, hanem *általa* dolgozik s valósága az ő életének valóságával eggyé lett.

MÁSODIK FEJEZET

A PÁSZTORI MISSZIÓ ALAPJAI

1. Isten Lelke és a lélek

A pásztori misszió, amint arra a bevezető részben rámutattunk, az Egyház, a gyülekezet munkája. A Péterhez intézett parancsot: „legeltesd az én bérányaimat, őrizd az én juhaimat!”, — maga a gyülekezet hajtja végre, saját tagjain, akik bár különféle kísértések és nehézségek között élnek, mégis mind *élő tagjai* Krisztus testének. Miután azonban Krisztus nem a nyájról, hanem a bérányokról, juhokról beszél, tehát a lelkeket *egyenként* adja gondjainkba, a gyülekezet ezt a misszióját *az egyéni lelkeken és egyéni módon* kell hogy gyakorolja. Ezért csak *egyéniség által* végezhető. Ez az egyéniség a *lelkipásztor*, aki kizárólag a gyülekezet megbízásából és nevében legelteti és őrzi Krisztus bérányait, juhait. A pásztori misszió tehát e feltétel alatt *a lelkipásztor egyéni munkája az egyes egyháztagok életében és mindíg az ő egyéniségükhöz alkalmazott módokon.*

Van azonban a pásztori misszióknak egy olyan *általános szabálya*, amely az egyéni különbségek felett *minden lélekre* érvényes és megelőz minden egyéb feltételt. Ez a szabály az evangéliumban, Krisztus ajkán így hangzik: „Vajjon a tövisről szednek-e szőlőt, vagy a bojtórjáról fügét?” (Máté ev. 7. r. 16. v.) Ezt követőleg jelenti ki Krisztus, hogy minden jó fa jó gyümölcsöt terem, a ronlott fa pedig rossz gyümölcsöt és másként nem teremhet egyik sem. A lelkeket tehát gyümöleseikről lehet megismerni.

Az Igének ez a kijelentése fájdalmas *félreértésekre* vezetett a keresztyénség történetében, amennyiben ebből magyarázták ki a *cselekedetek üdvszerző érdemét* és *visszafelé* következtetve állították, hogy a jócselekedetek, mint gyümölcsök, *garantálják* termő fájuk, a lélek jóságát, szentségét. Ha azonban ez igaz volna, akkor a képmutatásból, dicsekedésből, haszonból és divatból végbevitt ú. n. jótétemények is a lélek jóságának garantálói lennének, holott az ilyen cse-

lekedetek nyilvánvalóan nem a hit gyümölcsei s esetleg egészen lelketlenek is. De ha az emberi szemek megcsalhatók is, Istent nem lehet megcsalni. A karácsonyfa csillogó díszei elvakíthatják a gyermeket, de végre nem rajta termettek, idegenek tőle és maga a fa elszárad alattuk.

Viszont nagyon jól tudjuk, hogy a nemes gyümölcsfának *nem minden gyümölcse* jó. Az almafa érett, kifejlett jó termése között éppen elég férges és rothadt akad. A szőlővenyige gerezdjeiben, a fügefa termésében mindig van fejletlen, keserű, penészes, ecetes szem. Tehát, ha ezt a tényt átviesszük a lélek és cselekedetei viszonyára, hasonlóképpen látjuk, hogy *hívő léleknek lehetnek és vannak romlott cselekedetei*. Mégis súlyos hiba volna, ha ezt a lelket a gyümölcseiből kiválogatott rossz esetekből ítélnők meg. Ez annyi volna, mint ha a szőlővenyigét ép gerezdjeiben talált rossz szemekért kitépnők.

Krisztus *világosan* beszél. Nem azt mondja, hogy *jó* gyümölcs-példányairól ismeritek meg a jó fát, hanem hogy *általában* gyümölcseiről, akár jók azok *egyenként*, akár nem. Vajjon kereshet-e az ember a tövisbokron szőlőgerezdet? A bojtorjánon fügét? És viszont, vajjon tövisbokornak, bojtorjának fogja-e nevezni és tartani a szőlővenyigét és a fügefát, amiért a szőlőszemek és a fügek közt némelyiket romlottnak találja? Természetesen nem. Azt fogja tartani róluk, ami igaz, hogy *jóféle fák elromlott gyümölcsei, de jófajta gyümölcsök*. Ezzel szemben a tövisbokor bogyóit, a bojtorján termését, akár milyen színesek legyenek is, rosszféle növények haszontalan gyümölcseinek fogja ítélni, melyek az esetleges esalóka látszat dacára, keserűek és mérgesek.

A lelkipásztor azért *lelkipásztor* és a pásztori misszió azért *misszió*, hogy a Krisztusba gyökerezett, *hívő*, tehát jóféle lelkeket, akiknek hitéből a szeretet valódi, bizonyoságtevő cselekedetei származnak, meg tudja különböztetni a látszólag jóféléktől, a romlottaktól, akiknek önző bálványozásából, hitetlenségéből értéktelen, mérgező cselekedetek fakadnak.

Igaz, határozottan megállapítottuk mi is, hogy a lelket valódi mivoltában egyedül Isten ismeri és csak ő tudja, kik az övéi. A lelkipásztor nem is *ítélkezik* senkinek *örök sorsa* felől. Az ő reguláját a *Heidelbergi Káté* szabja meg, mikor azt mondja, hogy jócselekedetek „csak azok, melyek igaz hitből valók. Isten törvényének megfelelőek és az ő dicsőségére történnek, nem pedig azok, amelyeket mi gondolunk jóknak, vagy amelyek emberi rendelkezés alapjának”. (91.)

Gyakorlatilag azonban az Ige, mikor kijelenti, hogy „ismeri az

Úr az övét“, ugyanakkor azt is parancsolja, hogy „álljon el a hamiságtól mindaz, aki Krisztus nevét vallja“. (II. *Timoth.* 2. r. 19. v.) És a lelkipásztor, aki pásztori missziójában éppen *Krisztus juhait*, tehát azokat keresi fel, akik „*hallják az ő szavát és követik őt*“ (*János ev.* 10. r. 27. v.), az egyéni lelkekkel való *elmélyedő, állandó foglalkozás* során mégis azokon fog munkálkodni, akiket *mindig* vágyakozóknak és tanúságra készeknek talál, akik nem a könnyen félrevezető, szokásos jótékonykodásban és szereplésben, hanem a *komoly lelki próbákban* bizonyulnak Krisztus juhainak. Éppen ezért a fontos az, hogy a lelkipásztor nem ítélkezni megy a lelkek közé, nem elveszíteni, hanem *megtartani*. Arra fog tehát törekedni, hogy a lélek termőfájáról gondos kézzel *távolítsa el* a rossz gyümölcsöket és minél több jót *segítsen megérlelni* az Isten szüretjére. A *végző* ítéletet Istenre kell bízni, mert *hitet nem adhat* senkinek, azonban senkitől se tagadhatja meg és mindenkinek *készséggel* kell nyújtania a lélek jó gyümölcsöt megérlelő *Igét*, minden lelket köteles *óvni* a rossztól, mindenkinek megmutathatja sajátos viszonyai közt a *Kereszt útját* és mindenkinek életében *örvendhet* a jó gyümölcsnek, melynek *lelki gyökerére ő*, a lelkileg rendelt és képzett pásztor, mindenkinél *hamarabb és biztosabban* ráismer.

Az apostol figyelmeztet minket arra, hogy Isten megadta nekünk az *alkalmakat* és az *alkalmatosság* módjait, melyeket felismerhetünk. ha nem vagyunk esztelenek. Ezeket „*áron is*“ meg kell vennünk pásztori gondunk, időnk, áldozataink árán is, hogy megtudjuk Isten akaratát a ránk bízottak életében. Különösen a mai „*gonosz napokban*“, mikor *a lelkek maquk sokkal alkalmasabbak* arra, hogy kétségeik között az Ige hirdetője szíven találja őket a kétélű éles kardal. (*Eféz.* 5. r. 15—17. v.)

A pásztori missziónak ezek alapján *két meghatározója* van: az *egyéniség* és az *eset*, az *alkalom*. Az *egyéniség* kozmikus tényező Isten világában. Istentől teremtett *védett életforma*, melybe betörni lehetetlen. Ezért végtelen *erős*, de önmagában végtelenül *veszedelmes* is. Rendkívüli, kimeríthetetlen és elpusztíthatatlan *lehetőségei* vannak az örökkévaló értékéletre, de megfelelően hatalmas *kísértése* is arra, hogy magamagát elpusztítsa, elárulván a Gonosznak, akit beenged és úrrá tesz maga felett.

A lelkipásztor úgy tekint az egyéni lélekre, mint aki *Isten* és a *Sátán* között áll, *döntés előtt*. *Alaptörvénye* a munkának, hogy ezt az egyéni lelket kell megőrizni a gonosztól és *készségessé* tenni arra, hogy Krisztus előtt nyissa meg kapuját. És itt következik az *eset*,

az alkalom jelentősége. A lelket az *éppen adott ponton, az alkalomszerűen* fennálló nehézség és lehetőség öntudatosításával kell megörizni és Krisztus rabjául ejteni.

Ez a munka *tartalmilag* igehirdetés és nevelés, azaz nem adhat újat azokkal szemben, de éppen azáltal válik *misszióvá*, hogy az igehirdetés és nevelés általános értékeit most, ebben a pillanatban, a válságos fordulóponton ehhez a lélekhez alkalmazva tanúsítja és nyújtja oda.

Nem tehet többet, mást, de ezt *megteheti és köteles* megtenni. *Erőszakolni, kényszeríteni* a lelket lehetetlen, csak *dorgálni* meddő, *de szeretni* Krisztusban boldog előjog és szent lehetőség. Ez a szeretet nyíltan és világosan *tesz bizonyosságot* az igazságról, az adott esetben, *imádkozik* a lélekkel és a lélekért *s kezét nyújt* neki a jóra.

De *dönteni* minden esetben maga a lélek fog, emberileg szólva. Azaz Isten az egyéni lelket a pásztorral szemben is szabaddá, kényseríthetetlenné, bevehetetlenné tette. *Mi* senkit se téríthetünk meg és senkit se tehetünk jó fává. *Isten Lelke* az, aki ezt megeselekedheti. Ő adhatja az *erőnek, szeretetnek* és *józságnak* Lelkét, ő teheti Krisztust *úrrá* a lélek felett, hogy *szolgáljon* és szolgálatában *józanul* a valódi értéket munkálja.

Isten Lelke és a lélek: ez a kettő a döntő, az igazi valóság, akik között a dolog eldől. De *mi* vagyunk azok, akik mellette állunk a döntés órájában és alkalmában, hűségesen szólván és mutatván a léleknek az egyetlen Utat, aki az Igazság és az Élet.

2. A lelkipásztor mint pedagógus

Bizonyos, hogy egy méreteiben és jelentőségében minden eddigit felülmúló *pedagógiai válságnak* vagyunk tanúi. Ez a válság éppúgy vonatkozik a pedagógia *tudományára*, mint a *gyakorlati* nevelői tevékenységre. Alapjaiban rendült meg és omlott össze a pedagógusoknak az az ősi meggyőződése, hogy a nevelésnek és a nevelőnek *teremtő hatalma* van. Végzetes tévhitnek bizonyult az a pedagógiai dogma, hogy a nevelők *mindenható* emberek, akik lelket, életet, jövőndőt alkothatnak. Ezt a bálványt nem *elméleti* megfontolások, hanem a *valóság* rettentő tényei döntötték le. Tulajdonképpen, mint minden sorsdöntő fordulatot, mely az igazsághoz vezet közelebb, ezt is örvendetesnek kell tartanunk. Azonban, sajnos, egyik végzetes tévedés ellen a krízisében megszédült emberiség a másik végzetes

tévedéssel próbál védekezni. Felállít olyan új bálványt, mely szerinte alkalmas arra, hogy *külső kényszerrel* formálja a jövődő *lelki arculatát*. De amint kétségtelenül nincsenek mindenható, teremtő emberek, épúgy nincsenek hasonló külső kényszerek sem, melyek a maguk kénye-kedve szerint építhetnék fel a jövődőt. És ami szintén fontos: le sem rombolhatják azt, amit nem ők alkottak.

Míg egyfelől a hagyományos nevelői tekintélyek összedőlése, másfelől új mesterséges és erőszakos tekintélyek felemelése történik körülöttünk, — lassanként szinte észrevétlenül bontakozik ki *egy új és más* pedagógiai irányzat, mely meggyőződésem szerint, egyedül van hivatva arra, hogy a jövődő igazi útját megvilágítsa. Ha azt mondom: új, ezalatt semmiképpen nem értek egy *most kitalált elméletet*. Értem alatta a *lelki megújulásnak azt a mindig feltörekvő vágyát és szózatát*, mely a különböző korok, világnézetek, társadalmi formációk szövedékéből *az igazi nagy pedagógusok szellemén keresztül* régen is megnyilvánult és most is kiemelkedik, ha, ami érthető, a maguk korszerű korlátozottságának határai között is. Így kétségtelen, hogy a modern nevelés atyjának: *Pestalozzinak* gondolkodásában és főleg lelkületében világosan fel lehet ismerni ezt a, mondhatjuk, prófétai törekvést, noha racionalista és humanisztikus eszmevilága árnyékba burkolja is. Pestalozzi azért marad minden idők egyik legnagyobb és legigazabb pedagógusa, mert *nagyon kicsi és szerény eszközéül* vallotta és adta önmagát annak a munkának, melyet *Isten művének* tisztelt. A mindenható, teremtő pedagógusi büszkeséggel szemben ez az *eszközi, szolgai öntudat* az igazi nevelés egyetlen lehetséges alapja. Pestalozzi éppen ebből kifolyólag állította a nevelés feltételéül *az engedelmes hitet* és a nevelést azért tartotta szükségesnek, mert az ember *természete szerint* nem hajlandó befogadni a jót és *ellensége az Istennek*. Ezek a nevelői alap-gondolatok és ez a magatartás *az isteni Kijelentésből* fakadtak s ha a tudományos és gyakorlati pedagógia később teljességgel mellőzte is őket s egészen másban látta Pestalozzi nagyságát, azért mi ma mégis éppen ezekben szemléljük az *ő örök modernségét*.

Az új pedagógiát tehát, elméletben és gyakorlatban az jellemzi, hogy *a cél és a munka mind a nevelőnek, mind a növendéknek abszolút módon felette áll*. Sem a nevelő, sem a növendék nem Úr, nincs Tanító Úr Ő felsége, de nincs „Gyermek Ő felsége“ sem, hanem csak *Isten Ő felsége* van, az Ő nevelő akaratának kell, hogy engedelmeskedjék mind a két tényező s *az engedelmisség mérve és minősége szerint* lesz gyümölcsözőése a nevelés munkájának. A pedagógiára nézve

ez sokkal szerényebb *emberi* lehetőségeket jelent, mint a régi pedagógia önhitt lehetőségei voltak, azonban sokkal nagyobb, mert kiszámíthatatlan és megmérhetetlen *isteni* lehetőségek távlatát nyitja meg előttünk: „Isten országát és annak igazságát“, amely mellett minden egyéb ráadásul adatik meg az Őt keresőknek. (*Máté ev.* 6. r. 33. v.)

Mégis, az új pedagógia előtt nem valami *álmovilág* lebeg, hanem szigorúan és kizárólag a *tények*, a valóság világa. Természetesen óriási különbség van a tények *felfogásában és értelmezésében*. A tények, az isteni Kijelentés világosságában, mindig az élet új és új parancsát hozzák és hirdetik ki nekünk. Ezekhez a tényekhez *alkalmazkodni*, nekik *engedelmeskedni* tehát annyi, mint *Isten akarátának engedelmeskedni*, néha éppen *azáltal*, hogy *ellenmondunk* a tények pusztá *természeti* mivoltának, hogy betölthessük benső, *lelki* követelésüket.

Ebből a felismerésből fakad az *új pedagógiai parancs*: a nevelőnek, elméletben és gyakorlatban, az a hivatása, hogy *engedelmes lélekkel figyelje és értse meg* a tények igazi követeléseit, azokat *híven adja* át növendékeinek és teljes *felelősséggel* örködjék a felett, hogy a rábízott lelkek ezeket a követeléseket és ne a tények valamely *emberi* magyarázatát lássák meg és kövessék. Itt tehát nincs szó teremtésről és parancsolásról. A nevelő *megfigyeli, megérti, elismeri és tolmácsolja* a tények parancsszavát. *Elhárítja* útjukból a megértés és engedelmesség akadályait. *Megvédi* növendékeit az eltévelyedés veszélyeitől. *Támogatja* őket az igaz élet útján. Nemesak beszél, hanem *bizonyosságot tesz*, életével *dokumentál*. Az igazi nevelő a szó evangéliumi értelmében: *pásztor*.

Ha ezeket alaposan végiggondoljuk, rájövünk arra, hogy a pedagógia nagy válságából kibontakozó egyetlen új és örök lehetőség egyenesen hozzánk, *lelkipásztorokhoz* szól, nekünk adatik, mint akik a „pásztori“ lelkület és hivatás voltaképpen hordozói és kötelezettjei vagyunk. Minden pedagógusra áll ez a követelmény, helyzete, munkaköre, sajátos feladatai szerint, azonban a lelkipásztorokra nézve *különös és elsődleges értelemben* vonatkozik. Ennélfogva ez a kifejezés: a lelkipásztor, mint pedagógus, nem valami *részletmunkát*, nem az egyik tevékenységet jelenti a sok közül, hanem a *lelkipásztorság legbensőbb lényegét*. A „pedagógiai elemről“ a lelkipásztor életében és munkájában úgy kell beszélnünk, mint általános, egész tevékenységi körét átható és meghatározó *alapjellemvonásról*.

A lelkipásztornak ez az általános értelemben vett pedagógus mivolta úgy a tudományos, mint a gyakorlati pedagógia szempontjából

és mindkettőnek szokásos értelmével szemben *sajátosságot* jelent. A lelkipásztor az *Ige pedagógusa*, vagyis az *Ige* pedagógiájának *eszköze, szolgálója*. Pásztori gondja, védelme, támogatása, bizonyosg-
tevés általi útmutatása, melyek az ő nevelői munkájának általános értelmét adják, lényegében arra törekednek, hogy a nevelés részfeladatait *egységbehozzák* és egyetlen cél összhangzó *szolgálatába* állítsák. A nevelés e részfeladatai: a tények világának elsajátíttatása, az erkö-
lesi személyiség kialakítása és az emberi közösségbe (család, nem-
zet, kultúrközösség) való beiktatás. Minden pedagógia ezeket mun-
kálja, de az *Ige pedagógusa*, a lelkipásztor sajátosan, mert mindezeket az *Ige ítélete alá helyezi*, az *Ige világosságába állítja* és éppen ez-
által szünteti meg a *természet világában* való kiegyeztetetlen ellen-
tétüket, hogy elvezethesse híveit a *bűn tragikus szakadékn* keresztül az Istennel Krisztusban való *kibéküléshez*. Nyilvánvaló ugyanis,
hogy a pedagógia tragikumában abban a feloldhatatlan ellentétben és
áthidalhatatlan szakadékban rejlik, amely a puszta természeti világ
és az erkölesi személyiség, másfelől pedig az idealisztikus erkölesi
eszmény, az általános humánnum és az önmagát igénylő szűkebb közös-
ség (család, nemzet, kultúrközösség) között olyan végzetes és meg-
rázó módon áll fenn. Ezt az ellentétet és szakadékot nem lehet semmi-
féle *emberi* pedagógiával megszüntetni. Nem pedig azért, mert egyet-
len emberi pedagógia sem tud elvezetni az ellentét okára: *az ember
és Isten közötti szakadás*, elidegenedés, ellenségeskedés fészkének, a
bűnnek igazi megismerésére. Ennek a megismerésnek egyedül az *Ige*
pedagógiája a munkálója s ennek eszköze, nem pedig teremtője, a
lelkipásztor, (*II. Kor.* 5. r. 19—20. v.).

Ez a pedagógiai tevékenység is, mint minden pedagógia, mód-
szerében, eszközeiben összetett. Nem pusztán *tanítás*, hanem azon
túl *szemléltetés* (bizonyosgáttétel) és *gyakorlás* (cselekvés) is. Különbö-
zik azonban minden más pedagógiától először is *céljában*, melyet maga
a Kijelentés ad meg s amely az istenfiúság, Isten országában való pol-
gárság, másodsor pedig a pedagógus-pásztor emberi munkájának
minőségében, mely a kezdeményezésről való teljes lemondásban, az
engedelmes önátadásban és a tiszta tolmácsolásra való készségben áll.

Sohase felejtjük el, hogy a lelkipásztor azért pedagógus, mert
híveivel *együtt* gyötrődik a bűn halálos közösségében és azáltal peda-
gógus, hogy mindig *elsőnek* ismeri fel és egész szörnyűségében ismeri
fel, hit által, a bűnnek ezt a halálos közösségét. Ebből láthatjuk, hogy
teljesen helytelen és evangéliumellenes a lelkipásztor pedagógus-

mivoltát az ő „*tökéletességében*“ látni. A gyakorlatban ez a felfogás mindig tisztátalan forrásból ered. A lelkipásztor *nem eszménykép*, hanem „kegyelmet nyert bűnös“. Nem *saját kiválóságával* ad példát, hanem életével dokumentálja *Krisztus* könyörülő, megbocsátó kegyelmét. De éppen, mint pedagógus, *egyben* követendő példa kell, hogy legyen és egyet meg is lehet követelni tőle, azt t. i., hogy *ami vele történt*, azt mindig kész legyen *másokkal szemben* dokumentálni: a *nagylelkű megbocsátás* isteni tudományát, áldott pedagógiáját. Így lehetséges, hogy pásztora legyen, az egyetlen Pásztor kegyelméből és erejével, testvéreinek az isteni nagylelkűség, a *Kegyelem világába* való útmutatásban és átmenetelben. Ebben a menetelésben, az Ige világosságában, minősül át a tények világa, a maga valóságának teljes érvényességében Isten világává. Isten gyermekeinek munkamezejévé, lesz az erköleszi eszmény puszta fogalmából *Krisztus* isteni személységének ebben a világban kibontakozó és újjáteremtő valósága, változnak át a hareban álló emberi közösségek a *Szentlélek* ajándékainak hordozóivá, melyekben különbség van, de ugyanaz az *Úr* és *Lélek* adja őket a maga egyetlen diésőségének sugarai gyanánt. Így lesz a pásztor és a nyáj útja az Istennel való kibékülés útja *Krisztus* által.

Van ebben a pedagógiában valami, és pedig a legfőbb, amit *se megtanulni, se kitulálni* nem lehet, ami tehát nem elmélet, mondjuk: *nem tudomány*. Ez pedig az a tény, hogy: „nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket és én rendeltelek titeket“. (*Ján. ev. 15. r. 16. v.*) Van azonban olyan rész is, amelyik *tudomány*, amit *meg kell tanulni* s nem lehet üres szövegekkel pótolni. Ennek hiánya nemesak tudománytalanság, hanem *bűn* volna a lelkipásztor részéről. Ez pedig azoknak az *adottságoknak, feltételeknek és lehetőségeknek* tudományos buvárlata és ismerete, amelyekhez alkalmazva az Ige munkálkodik a lelkekben. A lelkipásztor nimes felmentve a tudományos pedagógia lélektani, fiziológiai, szociológiai, kultúrfilozófiai stb. kutatásainak és eredményeinek ismerete alól azzal, hogy az Ige úgyis maga végez el mindent. Sőt ellenkezőleg: másoknál sokkal átfogóbban, teljesebben, mert egészében kell ismernie „az emberi oldalt“. Ez a feltétele annak, hogy *hű sáfárnak* találtassék a rábízottakban. Csak egyetlen, döntő jgazságot nem szabad soha felednie: az emberileg előkészített feltételek *csupán csatornák*, melyeket egyedül Isten tölthet meg az élet vízzel. Ennyit a lelkipásztorról, mint pedagógusról, általánosságban.

Azonban a lelkipásztori élet és munka általános pedagógiai

karakterén túl annak *részleteiben* és pedig *valamennyi részletében* fontos szerepe van a pedagógiai tevékenységnek.

Bevezető tanulmányunkban meggyőződünk arról, hogy az Anyaszentegyház, mint a választottak, az elhívott szentek közössége, mint Krisztus teste, *élő organizmus*, mely önmagát *saját élettevékenységei* által tartja fenn és valósítja meg. Ezek az élettevékenységek mind sajátosak, külön-külön részlet-feladatokat szolgálnak, de mégis valamennyien egységben vannak egymással és éppen *ezt az egységet* szolgálja az *Ige pedagógiája*, melynek a lelkipásztor a *megbízottja*. Az Anyaszentegyház Isten országának valóságos magva a földön, de egyúttal ennek az országnak megvalósítására szolgáló *nevelői közösség* is, amely a tagok folytonos növekedését munkálja. Abban, aki a Fej: Jézus Krisztusban. (*Ef. 4. r. 15—16. v.*) Megismételve a Bevezetésben kifejtettek summáját, az Anyaszentegyháznak vannak *külső önfenntartó* tevékenységei, mint a kormányzás, közigazgatás, intézmények és hivatalok; *belső önmegvalósító* tevékenységei, az Istentisztelet, mint kultusz és igehirdetés, a vallásos nevelés, mint egyházfegyelem és katekézis, a misszió, mint lelkigondozás, belmisszió és külmisszió. E tevékenységei által a felekezeti, kulturális, szociális, nemzeti, állami, valamint a felekezeti- és nemzetközi viszonylatok között él és munkálkodik. Bármelyiket nézzük is azonban a lelkipásztori munka szempontjából, megállapíthatjuk, hogy *egyetlen egy sem létezik* közülök, amelyben ne volna *nélkülözhetetlen* a pedagógiai lelkület, öntudatosság és akció. Így a *külső* tevékenységek körében pl. a kormányzás vagy a közigazgatás, bármily távolállónak látszódnak is a nevelői munkától, valóban éppen *azáltal* lesznek egyházi, lelki, evangéliumi munkák, hogy a lelkipásztor pedagógusi, *pásztori módon* irányítja és végzi őket. Nem engedi világi analógiák szerint túltengeni, öncélúvá válni, de nem hagyja pusztá szablonná, únt kötelességgé lenni sem. *Alárendeli* őket az Igének, az Isten országa főgondjának s tudatosan *felhasználja* önmaga és hívei Isten országa polgáraivá, Krisztus teste öntudatos és munkás tagjaivá nevelésének útjaiul, eszközeiül. A *belső* tevékenységekre még sokkal inkább áll ez. Bár a kultusz, vagy az igehirdetés kétségtelenül sajátos célúak és jellegűek, nem szoros értelemben vett oktatói és nevelőmunkák, mégis bizonyos, hogy a híveit Istennel való találkozásra vezető lelkipásztor ezek által is szakadatlanul *neveli* őket mindig teljesebb egységre Krisztussal. A kultuszközösségnek már *önmagában* is rendkívüli nevelőereje van, amit a lelkipásztor öntudatosan ismer és felhasznál. Az igehirdetés kétségtelenül tanít

és nevel is, csak hogy, ha valóban igehirdetés, nem korlátolt és lapos racionális értelemben teszi ezt, hanem úgy, ahogy *Pál* apostol *plántált, öntözött és épített* vele, ahogy *tejnek italával* táplálta a Krisztusban kisdedeket és *kemény ctedelt* adott a hitben felnőtteknek. *(I. Kor. 3. r. 1—7. v.)* Az a mód, ahogy az igehirdetés gyermekekhez, ifjakhoz vagy felnőttekhez, különböző állapotú és szükségletű lelkekhez szól, feltétlenül pedagógiai s igen alapos, állandó tanulmányozást, ismereteket tételez fel. A misszió mindenik ága, akár egyéni lelki gondozás, akár szociális és szeretetmunka, emberi oldaláról feltétlenül pedagógia, az Egyház egészének *nevelése* anyagi és lelki értelemben vett *testvéri existenciaközösséggé*. Azt pedig mi, magyar reformátusok tudjuk a legjobban, hogy a külmisszióra valóban *rá kell nevelni* a gyülekezeteket. Az egyházi fegyelem, vagy még inkább a katekézis már *lényegbeli*, sajátos pedagógiai tevékenység, melyet tudományos és gyakorlati pedagógiai készség nélkül egyáltalában nem is lehet végezni. Végre az Egyháznak a világhoz való kapcsolatai körében, ahol más felekezetekkel, a kulturális étellel, a szociális harcral, a nemzeti közösség nagy létproblémáival, vagy lelki, szellemi világmozgalmakkal kerül sokszoros és bonyolult viszonylatokba, a lelkipásztor, természetesen az Ige ítélete alatt, *a legnagyobb nevelői felelősséget* hordozza. Éppen ezeken a pontokon szenvedünk ma legtöbbet gyülekezeteink *neveltlensége és tudatlansága* miatt. Itt rendkívül sokoldalú pedagógiai feladattömeg előtt állunk. Nem szabad, többek között, elfelednünk, hogy egyházunk századok óta *iskolafenntartó* egyház és a *nemzeti kultúra* egyik főtényezője. A *nemzetnevelésben* való sajátos és öntudatos részvételünk a magyar jövő egyik döntő feltétele. Az evangéliumi szellemű *falunevelés, társadalomnevelés, kultúrpolitika* stb. Istentől reánk bízott szent feladataink, melyeket halálos bűn volna lerázni magunkról.

Mindezekben a részletekben, melyekről külön-külön is sokat lehetne és kellene beszélnünk, a lelkipásztor pedagógiai munkája sokféle ismeretet és nagy rátermettséget igényel, amelyek mind igen fontosak és szükségesek. Azonban ismételtelen kell hangsúlyoznunk, hogy azért ezek mind csak akkor értékesek, ha *az Ige pedagógiájának* parancsa alatt állanak, ha a lelkipásztor hűséges és engedelmes eszköze Isten nevelőakarátának, ha tehát valóban nem önmagának, hanem Krisztusnak szolgál, mint pedagógus.

Ezek után röviden feleljünk arra a kérdésre, hogy mik legyenek a lelkipásztor *tudományos pedagógiai tanulmányai*? Elsősorban a *teljes Szentírást* kell ebből a szempontból tanulmányoznia, mert Isten

és nem az emberek taníthatják őt meg igazán arra, hogy miként kell önmagát és híveit nevelnie. Nincs a világon ahhoz hasonlítható pedagógia, ahogy Isten Ábrahámot a hívők atyjává nevelte, Jákobból Izraelt formált, Mózeszt népének vezérévé tette, Dávidot, az Ótestamentumnak ezt a legemberibb szentjét, szörnyű tűzön át a maga kedveltjévé kalapálta, prófétái által „a tűzből kimentett üszögből“ fölsarjasztotta a Virágszálat. Csak hívő áhítattal lehet esodálni azt a pedagógiát, mellyel Krisztus magának tanítványokat nevelt, Pétert kösziklává tette, a gazdag ifjúnak, a kananeai asszonynak isteni leckét adott. Pál apostol, úgysis mint tanítvány, úgysis mint nevelő, tettekben és gondolatokban az Ige pedagógusának hasonlíthatatlan emberi mintaképe. Azonban távolról sem azt akarom ezzel mondani, hogy a tudományos pedagógiai irodalom tanulmányozása felesleges a lelkipásztor számára. Viszont kötelességem megmondani, hogy a pedagógiai irodalom rengetege csak öntudatos, a lelkipásztori munka ééljának és sajátosságának megfelelő válogatással érdemes arra, hogy tanulmányozzuk. Talán egyetlen szakirodalomban sines annyi értéktelen termék, mint a pedagógiában, melyben, köztudomásúlag mindenki szakértőnek tartja magát. Meggyőződésem szerint az értékesek közül is elsősorban azokat a műveket kell a lelkipásztornak megismernie, melyek a *sajátosan református*, azután pedig a *sajátosan magyar* problémákhoz adnak megbízható útmutatást. Így elsősorban ajánlhatom *Imre* Lajos műveit, főleg: A Kijelentés és a pedagógia, Az ifjúság válsága, Isten és az emberi lélek, A vezető könyve, A falunevelés irányelvei, Az Ige és a fegyelem címűeket. A magyar pedagógusok művei közül a lelkipásztor komoly haszonnal tanulmányozhatja *Fináczy* Ernő neveléstörténeti munkáit, *Kármán* Mór és *Schneller* István pedagógiai dolgozatait, *Weszely* Ödön Bevezetés a neveléstudományba, A modern pedagógia útjain és Pedagógia című könyveit, a nemzetnevelés problémáira nézve legfontosabbak *Imre* Sándor munkái, köztük a Nemzetnevelés, A magyar nevelés körvonalai és a Neveléstan, továbbá *Kornis* Gyula tanulmányai, mint Kultúra és nemzet, Az államecélok elmélete és a kultúrpolitika, Neveléstörténet és szellemtörténet. A rendszert adó művek közül felémliem *Mitrovics* Gyula A neveléstudomány alapvonalai e. munkáját. A gyermektanulmány és a kísérleti pedagógia köréből *Nagy* László, *Ranschburg* Pál, *Molnár* Oszkár dolgozatait. Az utóbbi a tanítás módszerének történetét is megírta. Általános tájékoztatóul szolgálhat a *Magyar pedagógiai lexikon* két kötete.

Fontosnak tartom a *nagy nemzetnevelők*: Bethlen Gábor, Zrínyi

Miklós a költő, Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Eötvös József, Mikó Imre életének, gondolkozásának, műveinek elmélyedő tanulmányozását.

A *külföldi* pedagógiai irodalom olyan gazdag, hogy egyes nevek vagy művek kiemelése nehezen volna indokolható. Aki teheti, természetesen nagy haszonnal olvashatja a pedagógia klasszikusait. A ma problémáihoz vezetnek *Natorp, Lindé, Foerster, Meumann, Spranger* stb. művei. Egyébként az irodalomról bő tájékozást nyújtanak a pedagógiai lexikonok és folyóiratok.

A lelkipásztor *nemcsak könyvekből* tanulhat és tanulmányozhat. *Saját maga, csatládja, gyülekezete* a másik, élő könyvtár, melynek buvárolása, helyzetének, ténylegességeinek rendszeres megismerése, életfeladatainak programmá építése szintén az ő pedagógiai tanulmányainak gazdag forrása és munkatere.

Végül hadd hívjam fel a figyelmet arra a minden pedagógiát *lehetségesítő* feladatra, hogy a lelkipásztornak *saját maga pedagógusának* kell lennie, élete és munkája állandó *önnevelés* kell hogy legyen. A Szentírás ne textusgyűjtemény, hanem életének minden napi kenyere legyen, az Igét ne csak másoknak hirdesse, hanem önmaga álljon annak ítélete alá, az egyházfegyelmet ne csak másokon gyakorolja, hanem fegyelmezze meg mindenekelőtt önmagát, a szeretetmunka ne legyen neki technika és ipar, hanem a hitből fakadó igazi szeretet boldog hálaáldozata és amikor Isten Igéjét tanítja, alázatos örömmel maga is újuljon meg a lelkek ébredő és kivirágzó hitében, igaz keresztyén életében.

A lelkipásztor nevelői jellege és tevékenysége az elmondottak alapján a *lelkigondozásnak* tulajdonképpeni *lényegét* adja. Ez a lényeg mindig *egyénileg* és az *egyének*en át érvényesül, az élet sokféle adottsága, helyzete, a lelkek sajátos kérdései között. Vannak azonban a nevelői gondozásnak olyan *közös és általános* célkitűzései, melyeket minden konkrét esetben figyelemben kell tartanunk és állandóan munkálnunk kell.

Így mindenekelőtt, minden pásztori tényünkkel arra törekszünk, hogy a lelkeket *öntudatos hitre* neveljük. Az adott eseteket tehát mindig összekapcsoljuk a *Kijelentés és a Hitvallások* tanításával. Ezzel azt akarjuk elérni s ez a munkánk egyik főcélja, hogy a lélek a maga adott és pásztorlásra szoruló *állapotának* megbékéltető, vigasztaló vagy ösztönző *kifejezését* Isten Igéjében megtalálja és hogy erről a *gyülekezeti közösségben bizonyosságot* tegyen.

Nevelünk kell a *keresztyén életfolytatásra* is. Az Igével meg-

világított és megoldott adott esetből a lelkipásztornak rá kell vezetnie a lelkeket a *megfelelő magatartásra és cselekvésre*. Ezt a lelkipásztor sohase hagyja el és ne fáradjon el erre folyton rámutatni, ösztönözni, vezetni.

Szükséges, hogy a lelkeket *tevékeny szeretetre* neveljük. Mindig rá kell világítanunk arra, hogy valamely eset csak akkor válik ránk nézve Isten áldásává, ha ebből az esetből „kiesorduló pohár“ lesz, melyből másokra kiárad a szeretet. Ennek azonban nemesak rámutatásnak kell lennie, hanem a *gyülekezet szeretetmunkába* való gyakorlati bevezetésnek, beiktatásnak is, mert a felkeltett készség csak ezeken a rendszeres esatornákon át válhatik valóságos életté.

A lelkigondozás egyúttal *sáfárságra nevelés* is. Minden eset arra való, hogy felismerjük benne *Isten kegyelmét* és ebből következőleg *hálaáldozatra* buzduljunk fel iránta. A hálaáldozat maga a szent élet, de szükséges, hogy ennek *állandó, rendszeres* és *gyümölcsöző* tanúságtételeként *minden javunk „tizedét“* az Úr Egyházának adjuk. *Az adózás és adakozás* problémája csak lelkigondozás, nevelés útján oldható meg.

Végre a nevelői lelkigondozásnak *élővé kell lennie az egyházi fegyelmet*. A lelkigondozás eseteiből bűnbánatnak, bűnvallásnak, megtérésnek, Isten háza szeretetének, a gyülekezet rendjének, családi fegyelemnek és önfegyelemnek kell származnia, ezekben kell hogy meghozza nyilvánvaló gyümölcsözését minden *lecke*, melyet Isten a lelkek elé szab, s melyeknek megtanításában a lelkipásztor az *Ige pedagógusa*.

3. A lelkigondozás szüksége, lehetősége, feladatai

A pásztori misszió azon a hitbéli meggyőződésen alapszik, hogy a lelkek Isten *számára* vannak teremtve és hogy Istennek *igénye* van a lelkekre.

Azonban a tragikus tény az, hogy az ember a maga istenfiúságát, amelyre rendeltetett, saját erejéből megvalósítani képtelen. Öröklött és szerzett bűnössége következtében ettől a méltóságától elesett. *A lelkigondozás szempontjából* ez a tragikus valóság azáltal válik a munka *kiinduló pontjává*, hogy a lelkek, elesettségük kábulatában *nem érzik* teljes szörnyiségében állapotuk súlyát és ezért *nem látják* teljes kizárólagosságában az egyetlen szabadulási lehetőséget, Isten újjászüelő kegyelmét a Krisztusban. A lelkigondozást tehát az

teszi nélkülözhetetlenül szükségessé, hogy amíg a bűn személyes tudata és ennek gyötrése fel nem ébred, elevenné nem válik, a lélek nem érzi szükségét a vele való személyes küzdelemnek, az önmagában való tehetetlenséget nem éli át és Krisztus megváltó hatalmát csak mint tant ismeri, de személyesen nem szorjúhozza és nem hisz benne. A legáltalánosabb mindennapi tapasztalat az, hogy a gyülekezet tagjai, vallásos gyakorlataik megtartása mellett magukat jó keresztyéneknek és jó embereknek hiszik és vallják. Több-kevesebb alapos-sággal ismerik ugyan az Egyház tanítását a „kegyelemből, hit által” való megigazulásról, de valóságos életükben már igazaknak vélik magukat egy átlagos és külsőleges mérték alatt, melyről nem is tudják, hogy azt nem az evangélium, hanem a humanisztikus polgári gondolkozás állította fel. Ezért éppen a keresztyén társadalom válik szigorú erkölcsbírájává a nyilvánosságra került bűnöknek, a nélkül, hogy az ítélezők lelkükben mentve és védve volnának ugyanazon elbukások lehetőségétől. A lelkigondozásnak ezért az a rendeltetése, hogy a felszín alatt az indulatok, a lelkület gyökerébe nézzen és az önelégült vagy öntudatlan lélekben elevenné tegye a bűn személyes valóságát, a halálos veszedelem átérzését és a küzdelemre való sürgető ösztönöz-tetést. A lekipásztor ennek szükségét hamarább és öntudatosan látja, ezáltal lesz pásztorrá, míg a lélek önfeledten alszik, vagy csak homályosan nyugtalanodik. Azért kell a lelkeknek pásztor, hogy felébressze őket, hogy nyugtalanító sejtelmüket öntudatos látássá tegye, hogy a bűn ellen való személyes harera ösztönzést adjon nekik és ezáltal nem mint tant, távoli igazságot, hanem mint személyes életük egyetlen lehetőségét, mutathassa meg a Krisztus szabadító hatalmát.

Hogy a lekipásztor ennek a missziójának megfelelhessen, annak előfeltétele az, hogy magá már ezen a felbredésen átment és a saját életében öntudatosan küzd a bűnnel. Nem az tehát, hogy már legyőzte a bűnt, tökéletes és ezért fölényesen oktató, hanem hogy legmélyebben érzi a bűn súlyát és veszedelmét s a legőszintebben viaskodik vele. Azonban abban is előtte jár híveinek, hogy tudja, melyik az a fegyver, amellyel a bűn ellen egyedül lehet sikerrel küzdeni, vagyis neveli és gyakorolja önmagát az Isten Igéje iránti engedelmisségben. Mert a lelkigondozásra módot nem a mi okosságunk, elgondolásaink, jószándékaink adnak nekünk, hanem kizárólag az Isten Igéje, a neki való hívő engedelmisség. A lekipásztor, aki ezt már gyakorolja, a lelkek számára is ezt az orvosságot és fegyvert nyújtja, azonban pásztorilag, vagyis sajátosságaik és körülményeik szerint alkalmazva. Ezért a

lelkigondozást csak úgy végezhetjük, ha mint a jó pásztor, *személy szerint* megismerjük és számontartjuk híveinket s ez alapon megtaláljuk bennük azt a *kedvező pontot*, ahol az illető lélek legfogékonyabb, legérzékenyebb arra, hogy az Igét befogadja.

Ismeretes az a felfogás, hogy erre a lelkek leginkább *megpróbáltatásaikban*, külső sorsuk válságos és fájdalmas fordulóiban, esapás, betegség, gyász esetén a legalkalmasabbak. A böles lekipásztor nem is fogja elmulasztani azt, hogy ilyen megrendítő alkalmakkor a lélek mellé álljon az Ige vigasztalásával. Azonban igen helytelenül és felületesen értelmeznők Krisztus missziói parancsát a pásztorságra vonatkozóan, ha azt *ezekre az esetekre korlátoznók*. Maga a tapasztalás is azt mutatja, hogy ez az *alkalmi* pásztorlás alig egyéb kegyes sablonnál és valóságos erőt nem sugároz a lélek önmagába merült gyötrődésébe. A lelkigondozás az ilyen esetekben is csak akkor lehet eredményes, ha már *előbb, állandóan* és az élet *minden* viszonylatában ott állt a lélek mellett s a *döntő dologban*, a bűn ellen való személyes harcban a kegyelem Igéje által *segítségére volt*. A lelkigondozás *nem lelki klinika*, esalódott és letört lelkek menhelye. — mondja találóan Imre Lajos „Isten és az emberi lélek“ e. idézett tanulmányában.

Ezért, bár ismételten hangsúlyozzuk, hogy a lelkigondozás alanyánál és tárgyánál fogva egyaránt személyi munka, az egyéni lélek gondozásának mégis az ad igazi *állandóságot, erőt, gyümölcsözést*, abban van *gyógyító és vigasztaló* ereje is, hogy a lelket nem önmagában, elszakítva és saját magára tekintve gondozza, hanem élete minden körülményei között, sajátos adottságai által *az Egyház, a gyülekezet közösségére, feladataira* neveli és készíti fel. A Krisztusban való hit- és szeretetközösség, a szentek egysége az „a világban, de nem a világból való“ lelki ország, melyben a bűntudat elevenné válik, a bűn elleni harc Krisztus seregében valóságossá és diadalmasszá s egyéni szomorúságunk Isten szerint való üdvösséges bánattá. A világ szerint gyógyíthatatlan lelki sebeink csak itt, Krisztus gyógyító sebeinek rejtekében lehetnek gyógyuló sebekké. De esakis az Egyház közösségében lehet a lelkigondozás *igazán egyénivé* is, mikor nem a rendkívüli és abnormis esetekkel való emberi pepecselésben merül ki, hanem a lelkek állandó és mindennapi szükségeit állítja az Ige mértéke alá, a gyülekezet feladataival való összefüggésükben.

Végre meg kell állapítanunk azt is, hogy a lelkigondozás *nem különszakított* részlete a lekipásztor munkájának, hanem annak szerves egészébe tartozik. Mint ilyen, elsősorban és mindenekfelett az igehirdetésnek előkészítése, melynek konkrét anyagot és célkitűzése-

ket ad. Másfelől betetőzője is az igehirdetői és nevelői munkának, mert azoknak általános érvényű igazságait a lelkek gondozásában érvényesíti és megszilárdítja. Közelebbről a missziói munka többi ágára nézve előkészítő azáltal, hogy a lelkeket azokra alkalmassá teszi. párhuzamos velük, mert biztosítja bennük az egyéni lelkület állandó készségét és betetőzi őket, mert mindig arra törekszik, hogy bármely gyülekezeti munka áldásaiban visszatérjen az *egyéni lélek építésére, gyümölesözésére.*

HARMADIK FEJEZET

A PÁSZTORI MISSZIÓ SZEMPONTJAI

1. A munkatér szempontjai

a) *A családgondozás* elsősorban és lényegében *igehirdetés által* történik. Magában a gyülekezeti igehirdetésben is rendszeresen és állandóan kell foglalkozni a keresztyén család dogmatikai, etikai és pásztori problémáival. Ezenkívül azonban *a pásztori igehirdetés* állandó munkatérévé kell tenni a *családokat magukat*. Mint már említettük, a lelkipásztor törekvése az, hogy a családot vérségi és érdek-kötelék-ből lelki közösségé, hit- és szeretetközösséggé nevelje át. Ezért a pásztori misszió nélkülözhetetlen munkatere *a családi áhítat*. Meg kell jegyeznünk, hogy a családi áhítat *nem azonos* a családi istentisztelettel, melyről később beszélünk. Itt arról van szó, hogy pásztori munkánkkal *ránéveljük* a családokat a saját körükben, *maguk által* végzett házi áhítatok gyakorlására. Ezek az áhítatok naponta reggel és este, továbbá a család életének nagy eseményei és fordulói alkalmával arra szolgálnak, hogy a családtagok zsoldáréneklés, igelvasás, esetleg rövid elmélkedés és közös imádság által életüket Isten Igéjének mértéke alá állítsák s ebből nyerjenek bűnbánatot, erőt, vigasztalást.

A családi áhítat eddig is hangoztatott *követelmény* volt és felújításánál régi kegyes *hagyományokra* hivatkozhatunk. Nem szabad azonban elfelednünk, hogy a követelmény pusztán hangoztatása igen sok olyan körülményt hagy figyelmen kívül, ami a megváltozott időkben nagyon fontos és hogy a hangoztatás magában véve nem pásztori munka. A hagyománnyal is úgy állunk, hogy az, mai értelmű *pásztori átminősítés* nélkül értéktelen, sőt sokszor veszedelmes is volna. Gondoljunk csupán arra az egy tényre, hogy a gyülekezet családfői között alig akad, általánosságban, olyan, aki családi áhítat vezetésére alkalmas volna, a Szentírás *tárgyi* ismeretének hiánya miatt. Ehhez csatlakozik a *hitvallásos* öntudatban való szegénység és bizonytalanság is, nem beszélve egyebekről. Ilyen körülmények között nem ok

nélküli az aggodalom, hogy a családi áhítat könnyen *szektáskodásra* vagy az Ige *sekélyes és önkényes* értelmezésére vezethet, esetleg *terméketlen formasággá* silányodik.

A családi áhítatokra ezért *nevelni és szoktatni* kell a gyülekezeti tagjait. Ez a pásztori munka feladata. Leghelyesebb, ha a lelkipásztor először a *presbiteriummal* tart áhítatokat és a presbitereket nevei rá ilyeneknek családjuk körében való tartására. Azután terjeszkedik ki *másokra* is. Azok számára, akik családi áhítatok tartását be akarják vezetni otthonukba, a lelkipásztor *időszakokra tervet készít*, melyben a bibliai lekeciók és énekek valamely alapgondolat, vagy gondolatkör szerint napról-napra ki vannak jelölve. Helyes, hogy a családfők kezébe adott tervben az egész áhítat *sorrendje*, továbbá a kijelölt bibliai lekecióhoz esatolt rövid *elmélkedés* is benne foglaltassék. Ajánlhat és használtathat a lelkipásztor alkalmas családi *imakönyveket*, bibliai *vezérfonalakat*, leszakító bibliai *naptárakat* is. Ne szűnjön meg arra hatni, hogy a családoknak legyen Bibliája, énekeskönyve, útmutatója. Maga is készíthet számukra elmélkedéseket, imádságokat. A gyülekezeti missziói alakulatokban nagy gondot kell fordítania arra, hogy gyermekek, ifjak és felnőttek minél alaposabb *bibliai ismeretre* tegyenek szert és hogy a *hitvallásokat* megtanulják és megértsék. Az a cél, hogy a református keresztyén családok *nélkülözhetetlen* életfeltételévé legyen az öntudatos, önkéntes, teológiailag is biztos és lelkileg gyümölcsöző családi áhítatok gyakorlása, csak egy ilyen alapos, kitaró, személyes és állandó nevelői munka által remélhető megvalósultnak. A nevelés és szoktatás mellett a lelkipásztor komoly kötelessége az is, hogy a folyamatban levő családi áhítatokat pásztorilag *irányítsa, tanácsolja, felügyelje*, maga is figyelmeztesse híveit Isten ujjmutatásaira az életükben.

Mindez csakis a lelkipásztor *családlátogatásaiból* indulhat ki és táplálkozhatik. Ezeket a lelkipásztor megállapított rend szerint, esetenként a presbiterium tagjaival, néha pedig egyedül maga végzi. Természetesen a látogatás idejét az illető családdal egyetértésben kell megállapítania. A családlátogatás pásztori misszió és *nem környezettanulmány*. A környezettanulmányra külön alkalmak szolgálnak és mindig a konkrét felmerült szükség esetén. A pásztori látogatásnál élenken kell vigyáznunk arra, hogy formaságokkal bizalmatlanná ne tegyük a lelkeket. Feljegyzéseket, statisztikai ív-kitöltéseket ilyenkor ne esináljunk. De mindent *jól figyeljünk meg* és bölcs beszélgetés közben jöjjünk tisztába mindazzal, ami a család életében jó vagy rossz, lehetőség vagy akadály és e szerint tanácsoljunk, irá-

nyítsunk, vigasztaljunk, segítsünk. Általában fordítson gondot a lelkipásztor arra, hogy látogatásai a *szülők* iránti tiszteletet, a *gyermek*ekért való felelősséget, a *testvérek* közötti egyetértést és a házasság útján a családba kapesolódó *új családtagoknak* keresztyén lelki betago-lódását szolgálják. Nagyon helyes, ha a lelkipásztor a családi élettel kapcsolatos *társadalmi mozgalmakat, ünnepeket*, mint pl. az anyák napját, evangéliumivá és egyházivá teszi s felhasználja család-védelmi munkájában. Nálunk nagy fontossága van a *szórványbeli, tanyai* család-gondozásnak, mert ezekben az esetekben a családi ház a templomot is pótolja. Itt a családi áhítatoknak is tervszerűbbeknek, gazdagabb tartalmúaknak kell lenniök s a lelkipásztornak gondoskodnia kell a megfelelő útmutató és építő iratok terjesztéséről, vidéken-ként különös tekintettel a felekezeti helyzetre, a szekta veszedelmére vagy más akut szempontokra.

b) *A szomszédság, utca, körzet, falu- vagy városrész gondozása* nemesak azért szükséges, hogy a lelkek pásztorlása intenzívebb legyen, hanem azért is, mert a gyülekezeten belül ezek a térbeli adottságok bizonyos *tagolódásokat* és *elkülönüléseket* idéznek elő, melyek elhanyagolásuk esetén a gyülekezet lelki egységét megbontják, viszont helyes gondozással nem egy értékes indíttatás alkalmává lehetnek.

Mélyen az emberi természetben gyökerezik az a törekvés, hogy legközelebbi környezetével *külön* közösséget alkosson, *saját* célokat szolgáljon. A „lokálpatriotizmus“ a szomszédsággal, utcával kezdődik. Ezzel együttjár a vetélkedés és ellenségeskedés kísértése is alvég és felvég, belváros és külváros, utca és utca, szomszédság és szomszéd-ság között. Természetesen ebbe beleszól a foglalkozás, hivatal, társadalmi és anyagi helyzet szerint való csoportosulás is. Vannak továbbá *alkalmi* csoportosulások is, mint pl. a nyaralók. Típust alkotnak az *elkülönzők*, magánosak is, akik nem szeretik a térszerinti közösségeket. A lelkipásztor ezeknél a térbeli szempontoknál mindig a gyülekezet *egységét* és a sajátosságoknak a gyülekezeti munka *egészébe* való értékes beiktatását tartja szem előtt és azért dolgozik.

Természetesen *egyedül* mindent nem végezhet, azonban azt, ami *lényeges*, mégis egyedül neki kell elvégeznie, lévén a lelkigondozás személyes munka. Ha tehát *munkatársakat* vesz is maga mellé lelkész-társai, a presbiterek, diakonusok, egyháztagek közül, akkor is *elő-készítő órákon* beszélje meg velük a feladatokat, ismertesse a térbeli típusokat, magyarázza meg a módszereket és biztosítsa az egész munka egyöntetűségét. Ugyancsak tartson velük *beszámoló órákat* is, melyeken a végzetteteket számbaveszi, a hibákra rámutat, a tanulságokat le-

vonja, az új irányítást megadja. Munkatársait egyébként úgy ossza be, hogy mindenüvé azok menjenek, akik az illető tagolódáshoz lelkileg legjobban hozzáférhetnek. A lelkipásztor ez irányító és ellenőrző munkáján túl is állandóan vegyen *személyesen* részt a munkában s maga mindig odamenjen, ahol a munkatársnak segítségére van szüksége. Normális kiterjedésű gyülekezetben egy év alatt *minden tagolódás* lelki gondozásában megfordulhat.

2. Az életkor szempontjai

a) A *gyermek*ek lelkigondozásának kérdése lényegében még megoldatlan. Mindjárt tegyük hozzá, hogy nem is esik az ifjúság vagy a felnőttek lelkigondozásával egy mérték alá. A gyermek, tizenkettedik életévéig sokkal inkább a családi és iskolai nevelés, mint a személyes lelkipásztori gondozás tárgya. Egyházi szempontból is inkább a közösségi, missziói forma: a vasárnapi iskola jön számításba a gyermekekre nézve s a lelkipásztor közvetlen kapcsolatát ebben az életkorban a család, az iskola, a gyermekmisszió nagyrészt pótolni is tudja, illetve közvetíti. Magának az iskolai és gyermekmissziói munkának is meg vannak a pásztori vonásai és vonatkozásai, de inkább a közösségi jelleg a döntő ezekben is, mint az egyéni. Speciális lelkigondozásra a gyermekek közt inkább a *kivételesek* alkalmasak és szorulnak rá, úgy jó, mint rossz irányú különlegességükkel.

A személyes értelemben vett, tehát tulajdonképpeni lelkigondozásra az egyéni lélek csak *fokozatosan* érik meg, addig rendszerint csak olyan kérdései merülnek fel, melyek a közösségi formákban jobban megválaszolhatók és elintézhetők. A lelkigondozás feltétele ugyanis a lélek Istennel való szembenállásának *felelősségteljes* szituációja, mely a gyermekoknál csak kivételképpen, az ú. n. koráérés eseteiben bukkan fel. A gyermekpásztoráció problémája tehát elsősorban azáltal tisztázandó, hogy a személyes felelősség képességének és átélésének megléte tekintendő annak a *kiinduló pontnak*, ahonnan a volta-képpeni lelkigondozás kezdődhetik. Ez az elhatárolás felettébb szükséges már azért is, mert mellőzése a missziói tevékenységek összezavarására ad okot.

Lelkigondozásnak kell tekintenünk a *gyermekistentiszteletet*. Ez nem vallásitanítás és nem gyülekezeti gyermekmisszió, hanem liturgikus formájú pásztoráció. Miután a 6—12 éves gyermekek a vasárnapi iskolában állandó gyülekezeti életformába vannak tömörítve,

nagy kérdés, hogy a gyermekistentisztelet ezen a kereten kívül rendszeres, vagy alkalmi lelkigondozói forma legyen, sőt, hogy egyáltalában szükséges-e? Közismert felfogás az, amely azzal igyekszik indokolni a gyermekistentiszteletek szükségességét, hogy minél korábban kell *hozzászoktatni* a gyermeket a templomhoz, kultuszhoz, gyülekezethez. Eltekintve attól, hogy ez az érv az ellenkezőre alkalmas, t. i. a külön gyermekistentiszteletek mellőzésére, mivel a szoktatás egyenesen a felnőttek istentiszteleteire való vezénylést javallja, ami pedig tapasztalás szerint többet árt, mint használ, egy sokkal fontosabb kérdés merül fel ezzel a nyilván másodrangú szükséglettel szemben. Ez a kérdés pedig így hangzik: nem éppen az a fontos, hogy a templom, a kultusz, a gyülekezet *títok*, várakozás, reménység és ígélet legyen a gyermek számára? A felnőttek gyülekezetében való terméketlen unatkozása kétségtelenül előre lerontja a majd bekövetkező önálló betagolódás lelki értékét s ezzel szemben a szoktatás haszna nem ad ellenértéket. Viszont kérdéses marad, hogy a felnőttektől elválasztott állandó és rendszeres gyermekistentisztelet nem túlterhelése-e a gyermeki léleknek s gyakorlatilag kivihető-e?

Felfogásunk szerint vannak egyes *ünnepélyes esetek*, mikor a gyermekek a felnőttek istentiszteletén résztvehetnek és ez rájuk nézve is gyümölcsöző. Továbbá a *hétköznapi* reggeli istentiszteletek majdnem mindenütt felhasználhatók arra, hogy tanulás előtti gyermekistentiszteletekként végezzük. Ezekről eltekintve azonban a gyermekistentisztelet *csak alkalmi mód lehet*, a gyermekmisszió állandó és rendszeres munkája mellett. A vasárnapi iskolai összejövetelen túl még egy istentisztelet tartása, minden egyébtől eltekintve, olyan lelki és szellemi túlterhelést jelentene, ami meg nem engedhető. Azt a szokást pedig, hogy a kettő *felcúlvá* történjék, a gyermekmisszió szempontjából tartjuk helytelennek és károsnak. A gyermekistentisztelet *alkalmi pasztoráció*, de az alkalmak maguk *rendszeresíthetők*. Egy tanéven belül például tartható gyermekistentisztelet az iskolai év megnyitásakor, vakációk előtt és után, reformáció ünnepén, anyák napján, iskolai évszárókor. Ezekhez esetleg járulhat még egy-két helyi alkalom is. A nagy ünnepeket áhítattal bevezetett ünnepélyek a vasárnapi iskolában hatékonyabbá teszik, mint a felnőttek istentiszteletén való részvétel.

A gyermekistentiszteletnek *rövidebbnek* kell lennie, mint a felnőttek gyülekezeti istentiszteletének, azonban mégis *teljes liturgiájúnak*. Mint istentiszteletnek, a *célja* esakis azzal azonos lehet s mint a bűnös találkozása a Kegyelemmel, megrendülést, áhítatot, imádatot

keltő, tehát ne pedagógiai legyen a szónak iskolás értelmében. Az igehirdető pásztorilag használja fel benne és világítsa meg a gyermekekkel való érintkezésből leszűrt igazságokat. Ezáltal teszi a gyermekistentiszteletet lelki gondozássá.

b) *Az ifjúság lelkigondozására* nézve ismét nagyon fontos, hogy ezt a munkát megkülönböztessük a közösségi, gyülekezeti tagozatban folyó *ifjúsági missziótól*, mellyel a gyülekezeti misszió körében fogunk foglalkozni. Itt kizárólag az a kérdés, mennyiben tárgya a serdülő és az ifjú a lekipásztor *személyes* lelkigondozásának?

Kétségtelenül ez a legnehezebb területe a lelkigondozásnak, mert az ifjú lélek a felelős személyiség kialakulásának küzdelmi időszakában él, melyben mindaz, amivé ő lesz, döntés elé kerül. Lényegében el is dől, de végleges, teljes öntudatossággal még nem szilárdul meg.

Ezért az ifjúság, bár nem olyan mértékben, mint a gyermek, de részben mégis a nevelés, az iskola, a közösség formái közt él és vezethető inkább, mint személy szerint. A családi fegyelemből való kinövés és ezzel együtt az ellentét, továbbá a szexuális érés azok az életkorbeli jelenségek, melyek nagyon lelkiismeretes és gondos pásztorlást kívánnak, azonban ezt a lekipásztor részben családvédelmi munkájában, részben az ifjúsági misszió irányításában és csak részben személyes pásztorációjában útján gyakorolhatja.

A személyekkel való megismerkedés, foglalkozás a közösségi formák közt fokozatosan halad előre és óvatosan mélyül el, míg tisztába jön a lekipásztor az ifjak személyiségével, egyéni kérdéseivel, bajjaival, vágyaival, törekvéseivel.

Az ifjúsági istentiszteletre nézve ugyanazok az alapelvek érvényesek, mint a gyermekistentiszteletre nézve, a célt illetőleg. A mód és az alkalom azonban változik. Ifjúsági istentiszteletre csak az iskolai ifjúságnak van szüksége és főleg az ifjúkort érintő alkalmakkor. A konfirmált ifjúság azonban már a gyülekezet lelki szempontból felnőtt tagozatává, az ifjak felnőtt tagokká lettek, tehát részvételük csakis a gyülekezeti istentiszteleten helyénvaló.

Az ifjúság személyes lelkigondozásának legfontosabb alkalmát a *konfirmációi előkészítés*. IIa, ami feltétlenül kívánatos, az iskolai vallástanításban a hitvallás már részleteiben ismertté lett, akkor a konfirmációra való előkészítés nem fog kimerülni a *kété betanításában*. Különbösen is nem vizsgára készítünk elő és nem néhány hónap alatt kellene ezt a pásztori missziót elvégezni. Helyesnek azt kell tartanunk, ha a konfirmációi előkészítés *két éven át* folyik és a gyüleke-

zeti élet minden ágában való *főpróbának, életpróbának* minősítjük és a szerint is gyakoroljuk. Ennyi idő alatt és ilyen szempontból használva ezt az időt, a lelkipásztor valamennyi konfirmálandót alaposan megismerheti, személyes kérdéseiket feltárhatja és rávezetheti őket azok evangéliumi megoldására. Bevezetheti őket a keresztyén élet önálló gyakorlásába és irányítást adhat további, felelős életükre.

A konfirmáló ifjú gyülekezet *a szent idő* elkülönített, kiemelt légkörében és keretében, sűrített és tervszerű alkalmában él és a lelkipásztornak ezt a szent időt és közösséget *feledhetetlenné* kell tenni az ifjak számára. Az a népies, pogány felfogás, hogy a konfirmációi előkészítés ideje utolsó alkalom a „felszabadítást“ megelőző fegyelmezésre és hogy ekkor kell feledhetetlenné tenni a pálcát, semmiképpen nem helyes. Ezt a lelkipásztornak meg kell törnie és hatálytalanítania. Ellenkezőleg: ez az idő *a hősies elszánások, a tiszta evangéliumi szeretet* esúcsain való járás nagy alkalmá. Ezért a lelkipásztornak tervszerűen, személy szerint kell rávezetnie az ifjú lelkeket tanításban, beszélgetésben, próbákban, gyakorlatokban a keresztyén jellem értékeire, a családi élet evangéliumi látására és tiszteletére, a tiszta élet pótolhatatlan erőinek megismerésére, a gyülekezeti közösség, sáfárság, szolgálat kegyelmi ajándékainak kívánására és az egymás közötti szent barátság kialakítására.

Mindezeknek itt a *személyi* oldala a fontos, mert közösségi oldala az ifjúsági misszióban domborodik ki.

A *konfirmált ifjúság* lelkigondozásához a háttérrel és a kereteket szintén a közösségi formák adják meg, melyekben a lelkipásztornak a személyes pasztorációt kell végeznie. Egyházi szempontból a konfirmáció utáni időszak a legkritikusabb, mert ekkor az ifjúság élete a legkövetlenebb és a legszabadosabb. Viszont éppen ezért van fel sem becsülhető jelentősége annak, ha a lelkipásztor személyesen meg tudja közelíteni és kézben tudja tartani az ifjakat, akik az önálló életre való átmenet, különösen falun pedig a családalapításra való készüllet idejét élik.

Itt van a helye és ideje a duhajkodások, vadházasságok, vegyes házasságok, reverzálisok, másfelől a hitbéli, világnézeti- és szociális tévelygések rettentő kísértései megelőzésének. Kétségtelen, hogy mindezek ellen a missziói közösség ad legjobb fegyvereket, azonban az ifjúsággal való személyes lelkipásztori foglalkozást semmi sem pótolhatja.

A lelkigondozás kiváló alkalmá *a pályaválasztás* kritikus időpontja. A lelkipásztor gondos, lelkiismeretes szeretettel igyekezzék

az ifjút tanácsolni abban az irányban, hogy a lelki és etikai szempontok legyenek döntők ebben a nagy lépésében.

A *vegyes házasság* dolgában *megelőző* lelkigondozást kell végezni. Egyrészt állandó hitbéli felvilágosítással mutatni rá annak veszedelmeire, a közönyre, az ellentétekre, másrészt a lelkipásztor és felesége együttes munkájával arra hatni, hogy református ifjak és leányok ismerkedjenek össze, lehetőleg az ifjúsági munka közösségében és innen jöjjenek létre az evangéliumi szellemű tiszta házasságok. A *reverzálisra* nézve egyedül feddhetetlen álláspont az *adás és vevés* ellen egyformán szólni és dolgozni.

Ne feledjük el, hogy mindezek az *ifjúság* kérdései, az ifjúkorban kell megoldásukat lehetővé tenni, mert később már minden kísérlet hiábavaló.

c) A *felntöttek lelkigondozásában*, — szintén eltekintve a közösségi munkától, mellyel később foglalkozunk — már a *kialakult emberi személyiséggel* állunk szemben. Itt esetekre szóló tanácsokat adnunk nem lehet, mert a kazuisztika kimeríthetetlen és mégis relatív. Ellenben meg lehet adni a lelkigondozásnak azokat a *vezető szempontjait*, melyek minden adott esetben irányadók a lelkipásztorra nézve.

A kialakult emberi személyiségeken a lelkipásztor akkor végez igazi lelkigondozói munkát, ha *Isten Igéjének* szolgálatában minden adott esetben, alkalomszerűleg a *bűn tragikus szakadékát* tárja fel a lélek előtt, mely közéje és Isten közé került. Ebből kiindulva mutat rá aztán a *Kegyelemre*, amely „elég“ nekünk, a *hídra*, melyet Isten vert hozzánk Krisztus megváltó szeretetében és a *Szentlélek ajándékaira*, melyekkel az adott esetben így vagy úgy kell sáfárkodnunk.

A lelkigondozás *általános* célja az, hogy a felntötteket *nemük szerint* alkalmassá tegye az Egyház életében való öntudatos részvételre.

Egyik legégetőbb problémánk a *férfi* egyházi életének tevékeny tétele, újjá minősítése. Kenyérkereső, önálló férfi a legújabb időkig alig vállalt és töltött be tényleges, *lelki értelmű* szerepet az Egyházban. A férfiakat az élet minden más területén sokkal nagyobb számban és aktivitásban találjuk meg, mint az egyházi életben. Rendszerint azzal védekeznek, hogy az élet gondjai *elvonják* őket a lelki élettől.

Néhány ezer férfi természetesen „*hivatalos*“ részese az egyházi közéletnek, mint presbiter, gondnok, tisztviselő. Ez a hivatalos részvétel azonban sokkal többet *hozott be* az Egyházba az élet hareából,

a világ szelleméből, mint amennyi evangéliumot vitt ki az Egyházból a világba.

Még ma is ritkaság, hogy férfiak az Egyház ügyeinek intézésébe *lelki szempontokat* vigyének bele s úgyszólván kizárólag *gazdasági és jogi*, esetenként pedig *politikai* érdeklődéssel vesznek részt azokban.

Mint hogy a gazdasági és jogi tevékenységek az Egyház *külső védelmének* nélkülözhetetlen eszközei, tehát *szükség van rájuk* és távolról sem akarjuk ezeket kirekeszteni az Egyház életéből. A kifogás abban van, hogy ezeknek a tevékenységeknek elvei és célkitűzései sem *evangéliumiak* s ezért találkozunk igen gyakran azzal a szomorú jelenséggel, hogy a férfiak egyházi szereplése *személyi harcokban* merül ki, főleg az egyházi vezetés elleni pártalakításokban és lelkészválasztási korteshadjáratokban.

Egyházunk ősi tradíciója a férfit *az Egyház védőjévé* tette. Ezt a védelmet igen sokszor jogi és gazdasági módon kellett és lehetett csak gyakorolni. Ha pedig ezeket a fegyvereket is *világiás felfogással* használták, amint igen gyakran tették, akkor szükségképpen kellett odajutnunk, hogy a férfiak még ebben a tekintetben is *gyengén gondoskodtak* az Egyházzal. Az *áldozatosság* lelke nélkül, sőt annak ellenére, *hitbeli alap* hiányában még ez a külsőleges védelmi munka is elsorvad.

Ennek a lelki hiányosságnak lett a következménye az is, hogy a református férfi *közéleti és társadalmi súlya* jelentéktelenné vált. Ezt a súlyt sokáig egy *hamis liberalizmus* hangoztatásával akarta férfítársadalmunk pótolni. Türelessége azonban hitbeli közönyt, lelki lustaságot és széthullást takart.

A férfiak lelkigondozásának azért, az egyes esetek konkrétuma mögött és felett elsősorban arra kell irányulnia, hogy *megrázóan ráébressze* a lelket a református férfi életének *belső megüresedésére*. Hogy ninesenek lelki kérdései, vagy ha vannak, azok szinte kétségbeejtően reménytelenek, annak oka az és erre kell ráébrednie, hogy nines olyan *lelki kép, típus*, amelyben a magyar református férfira *rá lehessen ismerni* és amely olyan *lelki kincs*et rejtene, amiért ő az életét kész volna odaadni. A református férfi *elveszett a tömegben, nincs jele*, ami kiemelje belőle. Ha a lelket sikerül erre a szomorú valóságra felrázni, akkor a lelkipásztornak arra kell rámutatnia, hogy *volna és van ilyen kincs, kép és jel*, mert van egy *gazdag lelki örökség*, mely hitvalló atyáitól szállott reá s melyet nem mellőznie és tékoznia, nem titkolnia és szégyenlenie kell, hanem büszke öntudattal, Isten iránti hálás alázattal érvényesítenie. Ha a református

férfi igazán az volna, amit ez a név jelent, mindenki könnyen és világosan számolhatna vele, csak *leszámolnia* volna nehéz. Azért nincs *egység és erő* az Egyházban, mert a férfiakat nem a hit és felelősségteljes szolgálat lelke kapcsolja hozzá, hanem a világi szempontok és érdekek szaggatják széjjel.

A lelkipásztornak arra kell tehát irányítania a férfi lelkét, hogy *ő is lehet keresztyén és legyen is az*, ne szégyelje, hanem vállalja, mint a *legférfiasabb*, leghősiesebb életcélt. Föl kell az *igehirdetés és evangelizáció* által kelteni a férfi lelkében a közöny és a gyáva szintelenség *férfias gyűlöletét*. Égető *kíváncsiságot* kell ébreszteni benne a *református hit*, világnézet és életfelfogás lényege iránt, meg kell győzni a felől, hogy reformátusnak lenni nem *meddő tiltakozást* jelent minden ellen, hanem még a lelkiismeret tiltakozásában is *pozitív követelést* az evangéliumért, az élet minden viszonylatában.

A lelkipásztor a *Krisztus szánakozásával* lássa meg az életnek azt az *ürességét* és *unalmát*, mely a református férfit annyira gyötri és értéktelen, pusztító szenvedélyekbe kergeti. Föl kell ez ellen kínálnia az *egyetlen orvosságot: a szeretet munkáiban* való részvételt, elmerülést. Végre azt kell megbizonyítania, hogy a férfi keresztyén-sége mindenestől *gyakorlati dolog* és a leggyakorlatibb ember életét is teljesen betöltő, mert nem bizonyos egyházi ceremóniák, szokások, magatartás ruháját jelenti, hanem mindenkinek *saját élethivatása*, foglalkozása evangéliumi lélekkel, céllal való betöltését.

Ezeket az alapvető igazságokat kell a lelkipásztornak a férfiak adott lelkigondozási eseteiben megfelelő alkalmazással érvényesítenie s ezáltal remélhető, hogy Egyházunk férfinemzedéke hitében és életében egészségesen megújul s betölti történelmi és istenfíú hivatását az emberválság e legsötétebb idejében, mely az erőszakos doktorok minden kuruzslása dacára, sőt éppen azért nem nélkülözheti a református férfi Krisztusba gyökerezett, rendíthetetlen típusát.

Az Egyházat azonban Krisztus nemcsak a férfiak számára alapította, hanem a *nők számára* is. Ezért a lelkigondozásban „nincs férfi és asszony“, azaz nincs köztük különbség, a lelkipásztor a nők lelkigondozásában is sajátos feladatokkal áll szemben.

Az általános tapasztalat azt mutatja, hogy a *nők* lelkében élelnekben él a lelkigondozásra szorultság érzése, mint a férfiakéban s hogy könnyebben és gyakrabban is fordulnak a lelkipásztorhoz tanácsért, vigasztalásért. Viszont ezzel együtt jár az is, hogy mértékük sokkal ingadozóbb, ú. n. lelki kérdéseik sokszor csak szeszélyek és tendenciájuk gyakran zavaros, nem tiszta. Különösen óvakodnia kell

a lelkipásztornak a nőekkel való foglalkozásában a *romantika* és a *szenzimentalizmus* hamis szempontjaitól, valamint a *női érzékenység* oly sokszor önző álsebeitől.

A nők egészséges lelkigondozásának titka az, hogy egyéni kérdéseiket, bánatukat, sérelmeiket az *Egyház közösségére*, a szeretet munkáira való irányítással kell megoldani, orvosolni.

Föl kell bennük is ébreszteni azt a keresztyéni öntudatot, hogy az Egyház félkarú, béna és pangó addig, amíg a református nő nem lesz aktív tagja. A múltban, mint *fényes kivételek*, nagy református asszonyi lelkek tevékenykedtek az Egyházban. Ezt a kivételességet ma *általánossá* kell tenni. Sohase felejtjük el méltányolni asszonyaink *mindennapi* csendes, munkás hitét, családjuk keresztyéni gondviselését, gyermekeik hűséges nevelését, azonban erőteljesen ösztönözzük őket arra, hogy ezen a szent és áldott úton *túl* van még mai, *aktuális feladatuk* is az Egyházban. Vannak ugyanis egyházi munkák, melyeket a nő *jobban* meg tud dolgozni, mint a férfi, sőt olyanok is, melyeket *egyedül* csak nő tud igazán véghez vinni.

Ilyenek elsősorban a *szeretetmunkák* hűséges, következetes megvalósításai. De kétségtelen az is, hogy a *társadalmi korlátoknak* az Egyház életében való lerontására a női lélek tud a legtöbbet és legeredményesebben munkálni. A nők, minthogy leginkább ők tették azzá, leghatékonyabban küzdhetnek is a társadalmi jótékonykodás *szórakozási* jellege ellen, hogy e helyett önefélű szeretettevékenységet gyakoroljanak. A *nemzeti, kulturális* és *szociális* munkába a nők vihetnek legtöbbet az evangéliumi hit megszentelő lelkéből. Ők alkalmasak arra, hogy az Egyház *missziói* munkáiba, a kicsinyekhez való lehajlás által a *nagylelkűség* krisztusi szellemét oltásá bele és megakadályozzák annak elgépiesedését, intézményszerű megmerevedését. Ezek adják az asszony dicsőségét az Egyházban és a lelkipásztor, ha a nők lelkigondozásában ezekre figyelmeztet, buzdít, bír rá és vezet el lelkeket, pásztori missziójának legáldottabb gyümölcseit érleli.

3. Társadalmi szempontok

Az Egyháznak a társadalmi kérdésekkel szemben elfoglalt általános elvi álláspontját a bevezető részben ismertettük. Ennek alkalmazása érvényesül a lelkigondozásban.

A lelkipásztornak a *társadalmi osztályokkal* szemben való magatartása a lelkigondozásban is csak ahhoz igazodhatik, hogy az Egy-

ház nem ismeri és kizárja magából az *osztályharcot*, előtte minden gyermeke ugyanazon ítélet alatt áll és ugyanazon Kegyelem elhívottja.

Az osztály, melynek az egyháztág *világbeli állapota* szerint tagja, a lelkipozítás szempontjából olyan *külső adottságot* jelent, amelynek *előítéletei, kísértései, bűnei* vannak. Ezeket kell a lelkipásztornak esetenként megvilágítania és leküzdésükben a léleknek segítségére sietnie az Igével. Viszont az osztály *lehetőségeket* is jelent, melyeket evangéliumi módon kell felhasználni s ezekre is rá kell az Igével világitania és érvényesítésükre hatnia. Az *egyesekekkel* szemben, osztályszempontból, a lelkipásztor magatartása *ugyanaz*, mert ő csak a lelekhez szól.

A *nép fiaival* szemben, mint azt már fejtegettük, a lelkipásztor ne az iskolázottság hiányát és a külső formák csiszoltságát nézze, hanem ezek pásztori pótlása mellett a *halhatatlan lelket* figyelje és gondozza. Tartsa számon a népiség adott *lelki akadályait*, a földhöztapadtságot, a kicsinyes önzést, a fősვნყსęgre való hajlamot, az elzárkozást, az öntudatlanságot és ezek ellen nevelői türelemmel és gyöngédséggel küzdjön, de használja fel a lélek segítségére a népiség nagy *lelki lehetőségeit* is: az Istenhez való közelséget, az időtlen életformáknak az örökkévalóságra utaló vonásait, az egyszerű életmód lelki nagyságra alkalmas voltát, a „falusi esodának“, Jézus Krisztusnak beusősęesebb megęrtésere nyujtott kegyelmi ajándękokat.

A *munkásosztálynál* tartsa szem elętt, hogy ez *világnezeti* elęítéletekben szenved, amelybıl társadalmi ellensęeskedés származik. A munkáslélek *akadályai*: a kizsákmányoltság mániája, a tőkés gyülılęse, a munkátlan gazdagság irıgylęse, a bérnek a munka felett való ęrtékelęse. A nagy *lehetőség* viszont a munkában rejlę ęrték megbecsülęse a bér felett. A lelkipásztornak a *munka becsületęért* kell küzdenie a munkás lelkében. Arra kell irányítania őket, hogy amıg a „bér“ uralja gondolkozásukat, addig a munka elégtelennek ęrzett ellenęrtékét könnyen elszórják és bánatukat pusztító szenvedęyekbe ölik. De ha a munkáért dolgoznak, igyekezni fognak annak eredményébıl maguk teremteni maguknak tartósabb anyagi és lelki egzisztenciát s így a megbecsült munka a megnövekedett becsülésben fog kamatozni nekik.

A *kézmüvesseg, kisipar, kiskereskedelem* körében rá kell mutatni a nagy evangéliumi ęrtéket hordozó apostoli szabályra: „*Becsületbeli* dolgoznak tartásatok, hogy esendes életet folytassatok, saját dolgaitoknak utána lássatok és tulajdon kezeitekkel munkálkodjatok, amikęnt rendeltük néktek.“ (I. Thess. 4. r. 11. v.) A „kis autonómia“, a mun-

kalkodó élet „autarehiája“ a keresztyén jellem igazi iskolája és melegágya és az Egyháznak is egyik legerősebb oszlopa, azért ennek értékére a lelkipásztor sohase mulassza el rámutatni.

Általában a *márvól-holnapra* élés pusztító betegségével szemben a lelkipásztor erőteljesen vegye fel a harcot s hasson oda, hogy hívei a kicsi és szerény, de független exisztencia lelki áldásait tudják megbeesülni és azokhoz ragaszkodni. Az otthon, az élet biztonsága a lelkiség elmélyítésének pótolhatatlan feltétele.

Viszont, az evangélium állandó intelme szerint, mindig figyelmeztesse a lelkipásztor híveit a *pénné veszedelmeire*, az istenné tett Mammon végzetes zsarnokságára. Mutasson rá Krisztus tanítása szerint arra a nagy keresztyén tudományra, hogy a Mammont Isten színe előtt *javunkra tanúskodó* barátta kell tennünk azáltal, hogy Krisztus ügyének szolgájává tesszük. (*Lukács ev. 16. r. 1—13. v.*) Végre igen fontos a lelkipásztor magatartása és lelki munkája a *társadalom által követelt*, vagy általában a *társadalom osztályain kívülmaradt* lelkekkel szemben. Alázatosan és imádkozva nézzen ebben a körben Krisztusra, a nagylelkűség és bátorság hőisére s kérjen Lelket és erőt, hogy tanúja lehessen a Kegyelemnek ebben a veszedelmes örvényben való tiszta forgolódásában is.

4. Munkatársi szempontok

Már szólottunk a lelkipásztornak lelkipásztor-társai közt való életéről. Itt emeljük ki még azt, hogy lelkésztársain túl pásztora tartozik lenni *presbíter-társainak, tanító, diakonus, tisztviselő és egyházi alkalmazott-testvéreinek* is.

Fődolog az, hogy az ezekkel való lelki foglalkozást *tényleg, rendszeresen* gyakorolja és az sohase legyen hivatalos formasággá, vagy unalmas robottá. Sohase felejtse el, hogy ezek a munkatársak azáltal, hogy az Egyház munkásai, még *fokozottabb* mértékben Kegyelemre szorult lelkek, vele együtt. A munkatársak esendes órái, bibliaköre, látogatása, megbeszélései, egyéni nehézségeik között különös gonddal való támogatása a lelkipásztor legszentebb kötelessége és legáldottabb munkája.

A „belső emberek“ ne képezzenek *elzárt és kiemelt* kört, de alkossanak *baráti* közösséget. Különös gonddal kell ápolni a barátságot *családjaik* között. Ha e családok között *öntudatos szeretetközösség* van, életük belső megegyezése a gyülekezet egészséges életének *magrát, mintáját* alkothatja.

A PÁSZTORI MISSZIÓ MÓDJAI

1. Evangélizáció.

a) Evangélizáció alatt értjük legtágabb értelemben a *kultuszon kívüli igehirdetést*, mint pásztori missziói tevékenységet.

Mindjárt megjegyezzük, hogy az evangélizáció tárgyalásából itt *kikapcsoljuk a Biblia- és iratterjesztés, általában az egyházi sajtó munkáját*, amely ugyan *tartalmi* szempontból az evangélizációhoz volna sorozható, mivel azonban *intézményes és kollektív* munka, *azért a gyülekezeti misszió körében* fogunk vele foglalkozni.

A pásztori missziót ezzel szemben itt is, mint *személyes lelki-gondozást*, tekintjük és így az evangélizációt is *személyes bizonyágtévésként* fogjuk fel s mint ilyent, tartjuk gyakorlandónak.

Az evangélizációt határozottan meg kell különböztetnünk a *kultikus gyülekezeti igehirdetéstől*, először is a *formája* miatt, amely *szabad, kötetlen*, nem textusmagyarázat és nem előírt szertartás keretében folyik le. *Brunner* szavai szerint nem a Bibliából indul ki, de a Bibliához vezet.

Az evangélizáció e szabad formája egyáltalában nem azt jelenti, hogy belső rend, szerkezet, logika, szabály nélkül való *össze-vissza beszéd*. Minden ilyen félreértés ellen tiltakoznunk kell. Csupán azt akarjuk a szabad forma által hangsúlyozni, hogy a *missziói tevékenységet* nem kötik a gyülekezeti igehirdetés *kultikus* szabályai és formái.

De különbözik az evangélizáció a gyülekezeti igehirdetéstől *tartalmi jellegében* is, mert azok a *mindennapi adottságok*, melyek között az egyháztagok élnek, az evangélizációs igehirdetésben sokkal erőteljesebben nyomulnak a beszéd *középpontjába*, mint a kultikus igehirdetésben, ahol az Istennel való találkozás ünnepi ténye körül csak alárendelt utalások, illusztrációk lehetnek. Itt éppen a *személyi* körülmények és kérdések azok, melyek az Ige megvilágítása alá kerülnek.

Az evangélicizációt tehát azok a *pásztori formák* határozzák meg, melyek között folytatjuk. Ezek a *csendes óra*, a *családi istentisztelet*, a *bibliakör*, az *egyházi gyűlések, összejövetelek és ünnepélyek*, a *szórványgondozás*, a *szekta elleni igehirdetés*, a *kulturális lelkigondozás*, a *babona elleni küzdelem*, a *vasárnap* megszentelésének propagandája.

b) A *csendes óra* mindenekelőtt a *lelkipásztor* magánáhítata, mely nélkül evangélicizációs formává nem válhatik. A lelkipásztor saját életgyakorlatából folyólag állandó léleknevelő munkát folytat gyülekezetében a végből, hogy a lelkek rászokjanak a *csendes óra* tartására. Ennek gyakorlatába őket bele kell vezetni és útmutatásokkal támogatni. Az evangélicizáció itt arra törekszik, hogy a lelkeket meggyőzze a naponkénti magányos áhítat szükségességéről és áldásairól. A családi áhítat igazi termékenységét is a *csendes óra* biztosítja. Még családunk legszűkebb és legmeghittebb körét is megelőzi Istennel való magányos szembenlétünk szüksége. A lélek teremtettsége hozza ezt magával. Létünk mélységeiben, gyökerében egyedül állunk Isten Lelkével szemben és ennek az egyedüllétnek sem félelmisségét, sem fenséges áhítatát nem oszthatja meg velünk senki, a hozzánk legközelebb álló sem. Tapasztalat bizonyítja, hogy az együtt imádkozó család, bibliakör vagy gyülekezet közössége, minden őszintesége esetén sem fenntartás nélküli és teljes s még akkor is, ha a lélek kendőzetlen kitérülését ezekben a közösségekben metódisztikusan gyakoroljuk, önkéntelenül beleesúsztat és hozzátapacl valami tiltás, mely a lélek ősi szeméremérzéséből következik. Ezért a túlságos önkitérülést, mohó valamóságokat nem ok nélkül kíséri az az árnyék, hogy ennek talán az illető előtt nem is tudatos, de tényleg belejátszó más ösztöni motívumai is vannak. Éppen azért, hogy a családi és az ennél tágabb evangélicizációs közösségek a lélek természete által megengedett legnagyobb mértékben őszinték és egészségesek lehessenek, kell, hogy a lélek Istennel való szent magányából érkezzék beléjük, Isten helyeslésével vagy tiltásával arra nézve, amit ott nyilvánítani fog. Csakis így lesz biztosítva a felől, hogy mások hitbeli építésére és azok hite általi önépülésre nem fog pillanatnyi, ösztöni hatások nemtudatos kényszeréből szólani, eselekedni. Természetesen a legtávolabbról sem akarjuk ezzel tagadni a hitbeli testvéri közösségek jelentőségét, sőt éppen azoknak gyümölcsöző voltáért tartjuk nélkülözhetetlennek a *csendes óra* rendszeres megtartását. A magányos imádkozás *Krisztus* parancsa: „Te, mikor imádkozol, menj be a te belső szobádba és ajtódat bezárva, imádkozzál a te Atyádhoz, aki titkon van, és a te Atyád, aki titkon néz, megfizet néked nyilván.” (*Máté ev.* 6. r. 6. v.) Lehet, hogy az ima-

közösségek sürgetői nem ok nélkül hivatkoztak arra, hogy ez a titkoság és magányosság sokakat éppen az imádság elhanyagolására indított s ezért is szükség van a közösségekben való bűnvallásra, hálaadásra, önkítárásra. Azonban ez az utóbbi az előbbit nem helyettesítheti és nem pótolhatja, hanem az elmondottak szerint csakis Krisztus e parancsának hűséges végbevitelével teheti egészségessé a közösségi megnyilatkozásokat. Azért mi Krisztus e parancsában egyenesen a csendes óra rendszeres tartásának, mint a magánáhitat helyes formájának statuálását látjuk. E nélkül a közösségi áhítatokra igen könnyen a *Máté ev. 6. r. 5. v.*-ben, vagyis a megelőző versben mondott ítélet található.

A lelkipásztor tehát nevelje rá híveit, hogy *minden nap, bizonyos órában magányosan* foglalkozzanak egyéni életüknek, családi és egyéb dolgaiknak az imádság és az Ige légkörében való számonvételével. Profán hasonlattal élve, ez a mindennapi lelki torna, melynek felmérhetetlen jelentősége, fegyvelmező és termékenyítő áldásai vannak. Református keresztyén lélek számára azonban a csendes óra nem lehet csupán megszokott imaformák elmondása, hanem elsősorban *Isten Igéjének* olvasása és a felett való készséges elmélkedés, melyhez az Isten előtt kitáruló bűnbánat és a háládatos segedelemkérés imádsága esatlakozik.

A lelkipásztor *rendszer*t vihet be hívei csendes óráiba. A mindennapi konkrétumok keretéül és vezérfonalául úgy az imádság tárgykörét, mint az Ige összefüggő szakaszait, témáit kijelölheti és kezükbe adhat olyan könyvet is, amely segíti őket az elmélyülésben, az elmélkedés és imádság rendszerességében és gazdagságában. Még ma is egyike a legjobb csendes órai kalauzoknak *Szikszay Keresztyén* tanításai, lelki haszonnal követhetők *Fosdick* könyvei is. A Mester jelleméről, a hit, az imádság, a szolgálat értelméről, a *Maradj velem* c. erdélyi családi áhítatkönyv, *Kavasz* László imádságos könyve, egyes *bibliái naptárak*, *Csendes percek*, stb. Igen célszerű, ha a lelkipásztor az iratterjesztés útján ilyenek beszerzését és használatát eszközli. Egyébként is legyen ebben a *lelki lélekzésben* hívei állandó buzdítoja és előljárója.

c) Itt kell megemlékeznünk a *családi istentiszteletről*, mint pásztori formáról. Különböztessük meg a családi vagy házi áhítattól, melyet maga a család végez. A családi istentiszteletet ugyanis a *lelkipásztor végzi*, mint evangélizációt. Ennek formája a gyülekezeti istentisztelet *rövidebb* alakja: előfohász, éneklés, bibliamagyarázat, imádság, az Úr imádsága, éneklés, áldás.

A családi istentiszteletet tarthatjuk az egyes családok életének nagy fordulóin, alkalmain, lehet azonban a szomszédságban élő családok számára is végezni, egyik vagy másik házban felváltva, de lehet úgy is, hogy az egész gyülekezetet, vagy annak részeit felölelő rend szerint egy évre megállapított terv szerint gyakoroljuk.

Helyes, ha a lekipásztor a családi istentiszteletre magával visz egy-két presbitert is, hogy egyházi mandátuma ezáltal is kiemelkedjék.

Ha a családi istentiszteletet, mint kifejezetten pásztori evangélizációt gyakoroljuk, alkalmazkodva a helyzetekhez és lelkekhez, nagyértékű munkaformát nyerünk benne, melyet áldásosan használhatunk fel a lelkigondozásban.

Bár a családi istentisztelet egyszerűbb kultuszi formát követ s mint ilyen, kötött rendű tevékenység, mégis az igehirdetésben tart-suk szem előtt az evangélizáció *szabadságát*, lelkigondozói részletekre való kiterjedhetésének előnyét. E végből ne ragaszkodjunk *tételes* beszédhez és szorosan meghatározó textushoz, hanem vegyünk fel alapigéül olyan, terjedelmesebb bibliai szakaszt, amely azután a Szentírás minél több más részével megvilágítható és gazdagítható, az adott szükséglet szerint. Természetesen beszédünk belső rendjéhez, szerkezetéhez, a részleteket összefogó egységes gondolatmenet-höz szigorúan ragaszkodjunk. Igehirdetésünk legfőbb célja itt az, hogy a Szentírás érintett helyeivel való *további* elmélyedő foglalkozásra ösztönözzük a lelkeket s meggazdagítsuk családi és magános áhitatuk elmélkedéseit is. Itt van helye az Egyház történetéből és missziói munkájából vett minél megragadóbb példák felmutatásának is. A család, vagy szomszédság figyelmét ne mulasszuk el az *egész gyülekezet* közügyeire, szükségereire, munkáira irányítani.

d) Az evangélizációnak egy komolyan megbeszélendő formája *a bibliakör*. A szó és a fogalom „pietista“ eredetű, annak minden jó, de minden veszedelmes hagyományával együtt. A bibliakörhöz kétségtelenül hozzátapad az „ecclesiola“ árnyéka és a „fekete szentség“ kísértete. Ez a pásztori forma tehát terhelt örökség. Mindazáltal igen helytelen dolog volna egyszerűen elvetni, mert ha a vele járó tapadványokat tudatosan letisztogatjuk, kiválóan áldásos munkaformának bizonyul. Bibliakör alatt helyesen az evangélizációnak azt a formáját értjük, mely a gyülekezet tagjainak *csoportonként* való *aktív tömörülése* az Ige körül. Éppen ezért a lekipásztornak mindig magának kell vezetnie, vagy csak általa előkészített és megbízott vezetőkre szabad bíznia.

A bibliakört határozottan különböztessük meg és válasszuk el a csendes órától, családi áhítattól és családi istentisztelettől. Ezekkel szemben a bibliakörnek kifejezetten az Egyházra, a gyülekezetre irányuló *szolgálati* jellege és célzata van. Éppen ez és csakis ez védheti meg a bibliakört attól, hogy túlzó elzárkózottságba, azon belül pedig beteges ömlengésbe ne merüljön. A bibliakör nem a „kiválasztottak“ ecclesiológiája, mert a kiválasztottak Krisztus Egyházát alkotják, hanem a hívő egyháztagok csoportos munkaközössége az imádság és az Ige irányítása alatt. Itt tehát a gyülekezet konkrét és örök feladatai kerülnek az imádság és az igemagyarázat fénykörébe, Krisztus napiparancsait hallgatják meg és fogadják a lelki katonák, az Ecclesia Militans haditerveit beszéljük meg, készítik elő, teendőit osztják szét és vállalják s a végzett munkáról számolnak be Isten színe előtt.

Bibliakört különféle szempontokból lehet szervezni. Így életkorok, nemek, foglalkozási ágak szerint is. Ha egy gyülekezetben több bibliakör működik, akkor a lelkipásztor mindegyiknek a tényleges vezetésében vegyen részt, az összeset egyöntetűen irányítsa s gondoskodjék arról, hogy időnként együttes összejövetelt tartsanak, közös feladatok megbeszélése, vállalása, ünnepélyes bizonyosságtevés és fokozott szolgálat érdekében.

e) Az evangélikációhoz kell számítanunk az *egyházi gyűléseket, összejöveteleket, ünnepélyeket, a közkedvelt vallásos estélyeket, az egyházi énekkar és zenekar* munkáját.

Meg kell állapítanunk, hogy ezeknek az életnyilvánulásoknak körében nagy visszaélések és tévedések találhatók, éppen ezért a lelkipásztornak nagy gonddal és türelmes kitartással kell azon fáradoznia, hogy ezek valóban az evangélikáció módjaivá legyenek.

Valamennyinek legnagyobb kísértése a *világiasság*. Társadalmi összejövetel, szórakozás, mulatság, könnyű jótékonykodás alkalmiul szolgálnak. E mellett tartalmi értékük is nagyon ingadozó.

A lelkipásztornak ezért az a feladata, hogy ezeket az alkalmakat az *Ige szolgálatává* tegye.

Mindazáltal fontos szerepe jut itt a lelkipásztor műveltségének és ízlésének is, mert neki kell ügyelnie arra, hogy az összejövetelek irodalmi és művészeti anyaga értékes, tartalmilag megfelelő és jó értelemben korszerű legyen.

f) A személyes lelkigondozás szempontjából nagy szerepe van az evangélikációnak a *szórványgondozásban*.

A magyarországi református Egyházban a szórványgondozás legsúlyosabb problémája a *tanyai* lakosság lelkigondozása, mert körül-

belül kétszázézer református lélek él tanyákon. Ennek a munkának részben nélkülözhetetlen alapvetése, részben pedig betetőzése a kultikus *tanyai istentisztelet* és a hitvallásos *iratterjesztés*. Az előbbi adja meg az Egyház nagy közösségébe való tartozás lelkeségét, az utóbbi pedig az állandó lelki tápláltatás lehetőségét. A gyülekezeti istentisztelet fenséges légköre a szétszórtságban pótolhatatlan és fedhetetlen erőforrást jelent, a betű pedig oda is elér, ahová az élőszó csak ritkán, vagy egyáltalán nem juthat el. Az iratterjesztés fontos a szórványokban azért is, mert szellemi ellenségeink ott forogtják ellenünk ugyanezt a fegyvert a leghatásosabban, politikai sajtó, felekezeti propagandairódlom, szektárius iratok, szennyirodlom formáiban.

Tévedés azonban azt hinni, hogy a kultikus istentiszteleti alkalomok és az iratterjesztés kimerítik a szórványgondozás teendőit, vagy hogy pótolhatják a személyes pásztori missziót. Legnagyobb és legmaradandóbb hatása, különösen éppen az elszigeteltségben, kétségtelenül *a személyes foglalkozásnak* van a lélekre.

A lelkipásztor és az általa erre előkészített, irányított és ellenőrzött munkatársak rendszeresen *látogassák* a tanyai híveket, keressek meg őket családjukban, munkáik közt, életük fordulópontjain, szórakozásaikban. A *tanyai evangélizációnak* tartalmilag annyiféle változata van, ahányféle konkrét veszedelem fenyegeti ott a lelkeket. Ezért ezt a tartalmat előírni részletesen nem lehet. A lelkipásztor bölcsességének kell, gondos tanulmányozás alapján megállapítania az evangélizáció tartalmát és alkalmazási módjait.

Főszabály az, hogy mindezek által *maga az Ige* szóljon a lelkekhez, hamisíthatlan tisztaságában és igazságában, mert csak maga az evangélium az, ami segíthet, de viszont sehol sem olyan bizonyos, mint itt, hogy a tiszta evangélium *tud* is segíteni, mert ezek a magányos, elszigetelt lelkek Krisztus értelme szerint azok a „kicsinyek“, kiknek az Atya kijelenti azt, amit a bölesek elől elrejtett.

A sokféle lehetőség közül egy fontos dologra kell mégis különösebben rámutatnunk: a református keresztyénség *erkölcsei* jellegére és követelményeire, mert a szórvány-életben ezen a ponton lépnek fel a legerősebb kísértések és az erkölcsei eltompulás a legfenyegetőbb veszedelem. Ha valahol, úgy itt tényleg elsősorban azon fordul meg a református Egyház ügye, hogy tud-e erkölcsei megtartó erővé lenni a lelkek számára?

A szórványgondozásban *a felekezeti öntudat* kérdése is fontos szerepet játszik. A tanyai emberek a különböző felekezeti propagand-

dák és a szektárius mozgalmak valóságos céltáblái. Sokan az itt szükséges munkát pozitív missziói tevékenységnek fogják fel, vagyis a már elhódított lelkek visszatérítésének, a pásztori misszió azonban kétségtelenül a saját gyülekezetünkre vonatkozik és feladata a megelőzés, a védelem munkája. Minél erősebb református egyházi öntudat, gyülekezeti élet és szeretetmunka van saját körünkben, annál biztosabban válik erőtelenné a felekezeti és szektárius propaganda. Ezek ugyanis csak ott tudnak sikerrel dolgozni, ahol a lélek üres és öntudatlan a maga hagyományos életformái között. Minél teltebb azonban a lélek hite öntudatával és a szeretet képességével, annál biztosabban fordul el az ezek által kínált álgvógyszerektől, melyeket feleslegeseknek és mérgezőknek talál.

Ezért a szórványgondozásban *gerincéppen* kell, személyes alkalmazásban, *a hitvallásokat* tanítani, Egyházunkat pedig *történetéből* és *missziói munkájának* gyümölseiből megszerettetni.

Vannak olyan szórvány-területek, például Erdélyben, ahol *a nemzeti öntudat* is nagyon fontos és pedig egyenesen *hitbeli, lelki* szempontból. A néphez igen gyakran a hitén és egyházi szokásain át igyekeznek hozzáférni, hogy nemzetétől elidegenítsék. Meg kell tehát mutatni a lelkeknek, hogy a lelki megtartatás milyen szoros kapcsolatban van az anyanyelvvel, történelmi tradíciókkal, a fajhoz és nemzethez való tartozással. Világossá kell tenni, hogy az ellenséges cél a nemzettől való elidegenítés ugyan, de az eszköz még ennél is rosszabb, mert egyenesen lélekgyilkolás.

A szórványok *megszervezése* nem a pásztori misszió közvetlen feladata, de arra nézve mégis döntő fontosságú. A szórványokat anyaegyházhoz kell beosztani és pedig olyan elhírható méretekben, hogy a gondozás lehető legyen. A lelkipásztor esakis így viselhet felelősséget ezért a munkáért.

A szórványgondozás mindazáltal ma már aligha végezhető el *helyileg* és az is világos, hogy *egyetemes* egyházi jelentőségű kérdés. Ezért szükséges, hogy egyetemes egyházi alkalmazású *szórvány-lelkészek* is siessenek a lelkipásztorok segítségére a munkában. Az utazó szórvány-lelkészek feladata mindenekfelett a lelkek számontartása, számbavétele, a veszedelmek figyelése, hírüladása, az egyetemes feladatok megállapítása, általános evangélizáció. Ez a segítőmunka tehát *nem független* a gyülekezettől és a lelkipásztortól, hanem annak munkáját segítő és kiegészítő. A lelkigondozás *személyszerinti* végzése azért mindig a gyülekezeti lelkipásztor felelős tiszte marad.

g) Az evangelizáció sajátos és fontos területe a *kulturális lelki-gondozás*. Ezalatt értjük a lelkek pásztorlását a világnézeti, tudományos, művészeti, etikai, szociális, politikai irányok, propagandák, igények, veszedelmek és lehetőségek szövevényében.

Mindezekben a dolgokban csak egy szabály lehetséges, de ez kiváltképpen való mai, aktuális parancs: a lelkipásztor *ne szígyelje, ne féljen* az Ige megvesztegethetetlen, félreérthetetlen, tiszta mértékét és ítéletét mutatni fel, minden kertelés nélkül. Határozottan véget kell vetnünk a tetszetős látszatokba burkoló, esalogató, régi gyáva módszereknek. A mai világban a bátor színvallóké a győzelem. Vagy meg tudjuk láttatni pozitív értékeinket és akkor hódítunk, vagy nem és akkor minden alakoskodás dacára elvesztünk. Csakhogy a lelkeket az örállótól kéri számon az Úr! (Ezekiel 3. r. 17—18. v.) Előadásaink, beszédeink, programjaink tehát ezeken a tereken mindig nyíltak, kimondottak, kétségtelenek, célratörők legyenek. A formára abból a szempontból kell nagyon vigyázni, hogy nem a nyersség és agresszivitás visz a célhoz, hanem a személyes bizonyoságtetés prófétai őszintesége és heve, amely azonban megfelelő műveltséggel, hozzáértéssel, ízléssel párosul.

Ma a kulturális lelkigondozás éppen olyan fontos a falusi népnél, mint a városi intelligenciánál. A népnél a kommunizmus, a politikai pártagitáció, az újságműveltség okozzák a veszedelmet. Értelmi crejét lebeesülni azonban végzetes ostobaság volna. A nép mindent megért, ha megfelelő formában tárjuk fel előtte. Különösen megérti az Ige ősi, tiszta igazságát, ha nem emberi höleselkedések maskarájában adjuk neki. A tudóskodó forma nem azért helytelen, mert a nép nem bír hozzá felemelkedni, hanem azért, mert méltatlan és képmutató eljárás vele szemben.

A városi intelligenciánál szükség van elméleti és dialektikai felkészültségre is. De ne felejtjük el a racionalizmus és liberalizmus tanulságát: az észbeli mesterkedés sohasem jut el az értelmen át a beteg szívhez. Nekiünk pedig ez a célunk s ezért a bátor és meggyőző vallástétel az az eszköz, amely célhoz vezethet.

h) A *babona* elleni küzdelem az evangelizáció kényes és nehéz feladata. A babona önmagában véve nem hitetlenség és nem tudatlanság, sem pedig a kettő együtt. Minden ilyen felfogás téves.

A babona megüresedett, tehát ma már értelmetlen maradványa az antik néphitnek, melyben *a hit és a kultúra ősi egységben* élt. Mint ilyen, a mindenkori emberi lélek animisztikus és mágikus ösztöniségében fészkel s alaprétegét alkotja minden lelkiségnek, mint átöröklött

önnvédelem. A babona e mellett sok tekintetben beszédes tanúsága a faji lélek eredeti *reflektáló* képességének is. Tudnunk kell tehát, hogy a babonát *egyszerű felvilágosítással* nem lehet kiirtani, még gyógyítani sem, mert a leggyakoribb tény az, hogy az emberi lélek a helyesebb ismeret dacára is ragaszkodik hozzá. Még sokkal rosszabb mód a babona leküzdésére a *kigúnyolás*, lekiesinylés, kézlegyintéssel való napirendre térés, mert ezzel egyenesen visszaszorítjuk kedvelt élet-elemébe, a tudatvilág titkolt légkörébe.

Számot kell vetnünk azzal is, hogy a babonába mindenféle egyéni és szociális *bizalmatlanság* belemenekül, hogy az *dac* a nem tetsző, kényszerítő jelenségek ellen. Az emberi léleknek az az ősi vágyálma nyer benne táplálékot, hogy *erőszakolja ki* a saját erejéből elérhetelent. Kétségtelen, hogy *önccsalás*, de az embernek jól esik esalnia önmagát és bíznia a „valamiben“, ami „közbelép“ az érdekében. Az *igaz hittől* az különbözteti meg, hogy ez a bizakodás *hamis* és *önző*: magának akarja lefoglalni a titokzatos erők (Isten) kedvezését. Ez az a *mesebeli síp*, mellyel a kis ember jelt ad és paranesol az óriásoknak, hogy megjelenjenek és szolgálják őt. „Sípjá régi babonának“, ahogy Ady mondja. A babona az *önző ember makacs kockázata*, próbája annak, hogy „hátha?“, hogy „tán csak“ bekövetkezik, amit kíván. A babona a *hit legveszedelmesebb ellensége*, a kiválasztottság hamis hite, a „szerencsesillagba“ vetett vak bizodalom és viszont a *félelem* lelkületének bizonyossága is az ismeretlen rossztól való örök rettegésben.

A babona elleni evangélizáció központi gondolata az, hogy a református keresztyén emberrel *már* nem történhetik semmi rossz, végzetes, gonoszul meglepő. Tehát a *predesztináció* valódi hite, az Istenben rejlő üdvbizonyosság a babona orvossága. A lekipásztor arról tegyen bizonyosságot, hogy „akik Istent szeretik, azoknak minden javára van“. Mutasson rá azonban arra is, hogy a keresztyén üdvbizonyosság, mely rendíthetetlen alapja a sors, bűn, világ, ördög, halál elleni győzelemnek, nem elbizakodottság, mert ha ez volna, akkor babona volna. Alázatos, hívő, szolgáló élet az, amely az igaz hitből származik. A keresztyén ember „elválasztott“ s ezért nincs szüksége babonás önnvédelemre, de nem különlegesen elválasztott és ezért „félelemmel és rettegéssel“ kell végbevinnie a maga üdvösségét. Ez a félelem azonban nem a babona félelme, hanem a szeretet félelme attól, hogy Istennek bánatot okozzon. A lélek csak a maga lelkiismereti szorongásában és lelkiismereti megnyugvásában juthat oda, hogy a babonát túlnőjje, elhullassa, önmagában elfelejtse. Ennek útja pedig.

melyet az evangélizációnak ismét és ismét meg kell világítania, a szolgáló szeretetben való önfelejtés gyakorlása. Mert „a szeretetben nincsen félelem, sőt a teljes szeretet kiüzi a félelmet“. (I. János. 4. r. 18. v.)

i) Az evangélizáció körébe tartozik a *vasárnap megszenteléséért* folytatott lelki propaganda is. Ebben a munkában a szociális indokú „munkaszünet“ kérdése csak másodlagos jelentőségű, az állami és társadalmi segítség pedig, mely a vasárnapi korema- és tányerilalom kényszerítésében nyilvánul, csak a szomorú gyakorlati szükségéggel indokolható.

A pásztori misszió szempontjából az *Isten szombatjának szentlétele*, a *lelki vasárnap* megtartása a fontos. Az Isten népének „van szombatja“ (Zsid. 4. r. 9. v.) és ha nincs, akkor nem Isten népe. A vasárnap ugyanis az *üdvösség előize* a földi küzdelemben és egyedül ez a fontos benne. Mint az Istennel való örökkétartó üdvközösség előképe, rendeltetett vigasztalásunkra és ezért lelki életünknek teljességgel nélkülözhetetlen szent menedéke.

Az evangélizáció kétségtelenül szembe fogja magát találni a kérdéssel: *szombat-e hát, vagy vasárnap?* A megoldás egyszerű és tiszta: ránk nézve a vasárnap, Krisztus feltámadásának napja, az Űr napja, a benne való nyugalom, öröm és megújulás napja, vagyis az Űr szombatja. Az Ószövetség szombatja az Űré volt és a vasárnap, az Újszövetség szombatja is az Űré, de már Krisztusban.

Jó, ha az evangélizációban megemlékezünk arról, hogy a vasárnap lelki megszenteléséért legtöbbet Lombard Sándor genfi lelkész (1810—87.) fáradozott. 1861-ben lett elnöke a „vasárnapi bizottságnak“, mely 1868-ban svájci szövetséggé, 1878-ban nemzetközi egyesületté és 1912-ben egyetemes „Vasárnapi Ligává“ fejlődött. Nekünk gyülekezeti szempontból kell a vasárnap megszenteléséért küzdenünk, főleg a személyes lelkigondozás útján. Célunk, hogy híveink lelkiileg képtelenné legyenek a vasárnap profanizálására és szomjúhozák lelki áldásait az Űr napjának.

2. Vigasztalás

a) „*Vigasztaljátok*, vigasztaljátok népemet, így szól Istenetek!“ (Ésaiás 40. r. 1. v.)

Magának Istennek parancsa tehát, hogy a lelkipásztor gyülekezete tagjainak vigasztalója legyen. Az evangélium örvendetes izenetet

jelent és a lelkipásztor ennek az izenetnek hírhozója a szomorú lelkek számára.

A vigasztalás a pásztori misszió *koronája*. A lelkipásztornak leg-aldottabb feladata az, hogy a Kereszt vigasztalását nyújthassa a lelkeknek, akik megfáradtak és megterheltek.

Azonban ennek első feltétele az, hogy *ő maga* a Keresztben már megtalálta a legfőbb vigasztalódását. Csakis ebben az esetben lesz képes a lelkek vigasztalódásának legnagyobb akadályát legyőzni. Ez az akadály éppen az, hogy a szomorú ember a Keresztben *gyötrelmet*, ítéletet, halált lát és nem tudja felfogni, hogy a keserűt miképpen lehet édesnek érezni.

A lelkipásztornak az a legszebb gondja, hogy *naponként* felvegye magára a Keresztet és híveit a mindennapi élet gondoljai, félelmei, kishitűsége között *szoktassa ugyanerre*, mert a Kereszt azért elviselhetetlen és azért látszik vigasztaló helyett büntetőnek, mivel *hozzáédesedés* nélkül, váratlanul, készületlenül zuhan a lelkekre.

A vigasztalás munkáját ezért elsősorban *nem a rendkívüli* esetekben, hanem a *mindennapi* élet körülményei és gondoljai között kell folytatnunk.

Ebből a szempontból a gyülekezet tagjai között bizonyos *típusokat* lehet megkülönböztetni s a lelkipásztor ezekhez alkalmazva hirdeti nekik az evangéliumot.

Vannak olyan lelkek, akik magukat igaz keresztyéneknek tartják, de mégis, sőt éppen ezért *állandóan szomorúak*. Az a meggyőződésük, hogy a világ javíthatatlanul rossz, az emberek reménytelenül bűnösök. Ők imádkoznak, templomba járnak, böjtölnek, szigorú erkölcsben élnek, megvetik a hiú örömeiket, készülnek a halálra. De csodálatosképpen nem tudnak örömet találni *Istenben sem*. Isten komor, szent, szigorú Úr számukra, az élet csupa szenvedés. Ezeket a lelkeket állandóan *a mások gonoszsága* gyöttri, ezért türelmetlenek és kemények a nyomorult bűnösökkel szemben, akik sértő vidámsággal fickándoznak bűneik mocsarában. Ők maguk a világot és az életet siralomháznak és dologháznak tartják, melyben sóhajtozva viselik keresztjüket, kivételes szentségük keserű elégtételével készülve a túlvilági üdvösségre. A lelkipásztornak azonban tudnia kell, hogy ezek a szomorú keresztyének a legnagyobb mértékben *vigasztalásra szorultak*. Munkája nagyon nehéz és őszintesége mellett pásztori tapintatot igényel. Azt kell ugyanis gyöngéden, de határozottan öntudatossá tennie bennük, hogy szomorú szentségük *teljesen evangéliumellenes*

és önmagukra nézve súlyos veszedelmet jelent. A lélek ugyanis ebben az esetben *a gőg* betegségében szenved.

A lelkipásztor ezért az ilyen lelkekkel való foglalkozásban *az Ige* azon tanításait alkalmazza, melyek *a szerény megalázkodásban és a türelemben* mutatják a vigasztalás forrásait. Olyan példákra kell tehát irányítania a figyelmet, és áldott dolog, ha ez a példa önmaga lehet, amelyek az alázatos és türelmes ember igazi örömét sugározzák. *Az alázatosság öröme* abból a hitből táplálkozik, hogy én, hála Istennek, *nem a magamé* és nem magamért vagyok, hanem a nálam végtelenül nagyobb és dicsőbb Krisztus eszköze. Az emberekkel, a világgal szemben való *reménykedő türelem* pedig abból a hitből fakad, hogy *örökké élünk*. Isten örökkévaló és ezért türelmesen viseli, a győzelem bizonyosságában, a mi tévelygéseinket, de Benne mi is örökkévalók vagyunk és ezért reménykedve kell néznünk elsősorban önmagunk, azután mások örök sorsa elé. Az örökélet hite tanít meg türelmesnek lenni és ez a türelem tesz nagylelkűvé, hogy haszontalan gőgünket levetve, szeretni és megbocsátani tudjunk, amiben a magunk vigaszának is egyedüli, kiapadhatatlan kútfeje buzog.

Vannak azután *félelemszívű* keresztyének is. Ezek félnek hinni, reszketnek attól, hogy Isten van és számon kéri bűneiket. A vallás dolgairól csak suttogva és félelemmel beszélnek, mint amikkel nem jó komázní. Istenre is lehetőleg nem gondolnak, mert akkor eléjük merednek teljesíthetetlen követelményei. Az ilyen lelkek feltétlenül *babonások* lesznek. Mindentől félnek és minden ellen babonáikkal védekeznek. Ez a félelemmel telt élet szomorú és *vigasztalásra szorult* élet. A lelkipásztor lássa világosan, hogy ennek a félelemmel telt, szomorú életnek *a szeretet hiánya* a betegsége. A félelem mindig annak a jele, hogy a lélekben nincs elég szeretet. Fél saját magát odaadni a nála nagyobbak, önzően félti saját kiesi életét és javait, ezért keresztyénsége babonás, sötét hiedelmek gyötrő halmaza. Itt tehát csak a *bátorság öröme* adhat vigasztalást. A lelkipásztor a *szeretet* bátorrá, hőssé tevő hatalmáról tegyen bizonyosságot nekik. A szeretet éppen azért a legnagyobb öröm, mert a legszabadabb, legbátrabb, legteljesebb élet maga. Aki igazán szeret, az nem gyáva és nem szomorú, bátor örömmel veti oda magát azért, akit szeret. És aki az *Istent* szereti Krisztusban, az legyőzi a *halál* félelmét is, mert az örök élet öröme mossa el azt a lelkéből.

Legfőbbben azonban az *aggodalmaskodó* keresztyének típusához tartoznak. Ezek azért szomorúak, mert nem tudnak menekülni az aggodalmaskodás lelkétől, attól az éjjel-nappal gyötrő gondtól, hogy

mit együnk, mit igyunk, mivel ruházkodjunk? Éz a szörnyű gond úgy a földhöz nyomja őket, hogy nem tudják lelkük szemeit Istenre emelni, aki a mezei kököresint Salamon díszruhájánál szebbe öltözteti és a hollókat is eltartja, pedig ezeknek semmi gondjuk az életre. Nyilvánvaló, hogy itt a *hitben való szegénység* a gond és szomorúság oka. Az igazi hit helyett azzal a hamis hittel látja az ilyen lélek a világot, hogy az aggódásra és gyötrődésre van teremtve, hisz a *természet* merev törvényeiben, de nem hisz a *Lélek* világteremtő hatalmában, hisz a *végzetben*, de nem hisz a *Gondviselésben*, a mindenható és kegyelmes Atyában. A lekipásztornak itt arról kell bizonytságot tennie, hogy az igazi életöröm és vigasztalás titka a *gyermekiesség*.

Valóban örvendezni ezen a világon csak a gyermek tud. Lelki értelemben is csak az *istengyermekek* lehetnek örvendezők, akik nem okoskodással, kételkedéssel, szorongó töprengéssel néznek Krisztus istenfíú életére, hanem bizodalmas, odaadó szívvel elfogadják ezt az életet és szent gyermekiességgel követik azt. A létért való küzdelem zord törvénye ebben a boldog szemléletben a szeretet áldozatának örömteljes törvényévé változik. A hívő életében a mindennap gondjait elmossa az *egyetlen nagy gond*: olyan életet élni, mint Krisztus, keresni Isten országát, abban a bizonyosságban, hogy minden egyéb megadatik nekünk Isten kegyelméből. (*Máté ev. 6. r. 33. v.*)

Így lesz a lekipásztor lélektől-lélekig haladó bizonytságtételében a gögös, rettegő és aggodalmaskodó élet vigasztalásává a reménység, szeretet és hit evangéliuma a mindennapi lét viszonylataiban.

b) Természetesen vannak azután a vigasztalás missziójában *egyéni és alkalmi feladatok* is. Ezeknek teljesítését azonban a mindennapi vigasztaló munka készíti elő és könnyíti meg. Nem győzzük eléggé hangsúlyozni, hogy az egyéni és alkalmi vigasztalás sohasem lehet igazán eredményes, ha a lekipásztor már előbb nem végezte a rendszeres evangéliumi vigasztalás pásztori misszióját. A lélek az evangéliummal való mindennapi tápláltatása által készíttetik elő arra, hogy *Isten kezéből* tudja venni különös és alkalmi megpróbáltatásait és a keserű pohárban megízlelhesse az atyai szeretet és az üdvözítő kegyelem mennyei vigasztát is.

Bár a lekipásztornak a legkülönfélébb esetekkel lesz találkozása vigasztaló útjában, mindenekelőtt azt kell tudnia, hogy Isten ezekre *lényegében csak egy*, ugyanazon balzsamot készíttette el. Ezt az egyetlen vigasztalást kell a lekipásztornak az esetekhez alkalmaznia.

A vigasztalás terén ugyanis sok erőtelenségnek, sikertelenségnek,

sőt balsikernek oka az, hogy a lekipásztor *maga* akar vigasztalni, saját *emberi* részvétét, érzéseit, gondolatait, tanácsait, bölcsességét és jóakarátát iparkodik nyújtani a sebzett léleknek, holott az már tisztában van vele és kétségbeesve érzi, hogy ember őt meg nem vigasztalhatja.

Legelső dolgunk tehát *lemondani* arról, hogy magunk akarjunk vigasztalni, lemondani arról a tévhitről magáról, hogy egyáltalán *képesek* vagyunk lelki vigasztalást nyújtani, a magunk erejéből. Vigasztaló misszióknak éppen az adja a *hitelt*, hogy határozottan vallást teszünk a lélek előtt, akihez megyünk, a magunk vele együtt való tehetetlenségéről a vigasztalásra. Ezért és így mutatunk reá az egyetlen vigasztalóra: *Isten Igéjére*.

Isten Igéje pedig, amint azt az *Ésaías* könyve 40. r. 1—11. v.-ben foglalt *vigasztalási parancs* élénk tárja, csak azt az egy vigasztalást tartalmazza, hogy a megtérőnek „*bűne megbocsáttatott*“. (1. v.) A vigasztalás nem az elvesztett egészség, vagyon, kedvesek visszanyerésében van, még akkor sem, ha Isten azokat így, vagy úgy vissza is adja, hanem abban, hogy a megpróbáltatásban *igaz bűnbánatra* térő léleknek Isten a Krisztushban nagylelkűen *eltörli a bűnét*, föl szabadítja, meggyógyítja, megnyugtatja, megigazítja beteg, szomorú, reménytelen, remegő szívét. *Robertson* egyik beszédében a hit mélységes intuiciójával mutat reá Krisztus vigasztaló hatalmának titkára, mikor az Úr *előbb* így szólt a gutaütöthöz: *Fiam, megbocsáttattak néked a te bűneid és csak azután*, ennek a hatalomnak az írástudók általi kétségbevonása miatt mondta ezt: *Kelj föl, vedd a te nyoszolyádat és eredj haza.* (*Márk. ev.* 2. r. 1—12. v.) A lekipásztor tehát a legkülönbözőbb esetekben is *a bűnbocsánat örömhívé*t viszi vigasztalásul azoknak, akiket az Isten látogatása bűnbánatra vezérel. Nincs más vigasztalása senki számára és nem tehet róla, ha a lélek ezt nem fogadja el és saját ítéletévé fordítja. Minden egyébért a lekipásztor az illetővel együtt csak *imádkozhatik*, és pedig úgy, mint a bűnbocsánat kegyelmes *jeleinek* megadásáért a lélek hitének megerősítésére.

A vigasztalás evangéliumának hirdetése egyébként az Ige jelzett parancsában először *a megtérésre*, újjászületésre, új életre való *hívogatásban* áll. (3—5. v.) Isten *jön és találkozni akar* a vigasztaló váró lélekkel. De ehhez a találkozáshoz *utát* kell készíteni, ösvényt kell egyengetni a szomorúság kietlenségében. A reménytelenség, a esüggedés, a kételkedés völgyeinek fel kell emeltetnie a lélekben a reménykedő, bizakodó várakozás magaslatává, a makaes elzárkózás, a bánathban való megkeményedés, az önző igazságoskodás halmainak

és hegyeinek pedig alá kell szállaniok alázatos bűnbánatba, hogy az egyenetlen egyenessé legyen és a bércek rónává. Az így *elsimult*, várakozó, Isten felé forduló esendesült lélekben *jelenik meg* az Úr dicsősége, vigasztalása.

De a vigasztalás feltétele a *bűn felett hangzó halálos ítélet* meghallása. (6—8. v.) Ez az ítélet a test és a bűn felett hangzik. A test mulandó, a bűn pedig Isten által öröktől fogva halálra van ítélve. Tehát jaj annak, akiben a halál csak büntetést talál! Az, mint a fű és a mező virága, örökre elhull, kiszárad az Isten emlékezetéből. Ami nem Istenből való, ami az ő orcája előtt szégyen és gyalázat, annak meg kell halnia örökre. A vigasztalás azonban abban van, hogy Isten *sajnálja* a megrontott embert és *meg akarja váltani*. Ezért az ítélet egyben a legnagyobb vigasztalás is: Istenünk beszéde örökre megmarad. Azért, aki bánatában, bűneit siratva e beszéd, *az Ige* felé fordul, az megtalálja örökkévaló békeségét.

Végre, ezek után és ezek feltételezésével a vigasztalás *Isten uralmának* diadalmos hirdetésében teljeseedik meg. (9—11. v.) Isten hatalmas vigasztaló, karjában jutalom, előtte a megfizetés anygala jön. Minden szenvedésért megfizet és minden könnyet letöröl. Minden méltatlanságot megtorol és minden ártatlan fájdalmat megdi-esőít. De *hogyan?* Ez a mi vigasztalásunk legdicsőségesebb koronája: Isten nem karddal és tűzzel jön, hanem mint *pásztor*, hogy nyáját legeltesse, hogy bárányait karjába és ölébe vegye s szelíden vezérelje azokat, akik a lélek zsengei. Isten hatalma és diadala, a mi vigaszunk teljessége a *földreszállt szeretet*: Jézus Krisztus, a szolgáló Úr, a pásztorló Király, aki a büntetést megbocsátással győzte le s uralkodik felette mindörökké.

A vigasztalás evangéliumának e minden esetre vonatkozó, egyetlen és elégséges értelme adja meg a lelkipásztornak azt a *lelkületet*, amely eligazítja őt az egyes lelkek és alkalmak pásztori kezelésében is.

Ezek közül néhány leggyakoribb és legfontosabb jelenségre mutatunk rá röviden a következőkben.

c) A *lelki gyötrelmek* és *kísértések* között, valamint a *bűntudatban* vergődő lelkeket a lelkipásztornak finom és gyakorlott érzékkel kell *felismernie*, amiben a lelkek állandó *megfigyelése* van segítségére. Az ilyeneket különös gonddal kell *számontartania* és *keresnie* az alkalmakat, hogy támogatásukra siethessen. Legtöbbször azt tapasztaljuk, hogy a vívódó lelkek először *önmagukba* zárkoznak, rejtegetik küzdelmeiket mások elől, bizalmatlanok és maguk erejéből akarnak meg-

szabadulni terheiktől. Aránylag ritka eset és csak az állandó, hűséges lelkigondozás gyümölcse az, ha egy ilyen lélek mindjárt kezdetben a *lelkipásztorhoz* fordul. Azonban ő, miután már előbb felismerte és figyelte ezt a lelket, *nyilvános igehirdetésében; evangélizációjában,* egyéb gyülekezeti munkáiban talál módot arra, hogy az illető meghallja és megértse Krisztus hívogató szavát és a pásztorhoz forduljon vigasztalásért.

Vannak lelki gyötrelmek, melyeket az *értelmi kétely, a hit apátlya, a tévhit,* vagy a *helytelen Istengondolat* okoz. Leggyakrabban Isten *igazságossága,* illetve *igazságtalansága* az a kérdés, amely a lelkeket külső életük tapasztalatainak ellenmondásaival zavarba hozza. Ezzel összefügg a „jó“ emberről alkotott téves fogalom és az *érdemszerűség,* illetve *méltánytalanság* tévhite. Sok ember lelkében a *tudományos tételek* ütköznek össze a hit fogalmi világával.

A lelkipásztor az Ige világosságával mutasson rá, hogy az értelmi kételyeknél magának az értelemnek *önző, hamis tendenciájában,* „a gonosz cselekedetekben gyönyörködő értelemben“ van a gyöt-rődés igazi oka. Ki kell mutatni az értelem *sugalmazott* voltát, azt a megdöbbentő tény, hogy a magát önállóan tartó és akaró értelem milyen feltétlen bizonyossággal kerül a Sátán sugallata alá. Ezzel szemben pedig meg kell világítani azt, hogy az Istent szolgáló, *hívó értelem* az Úr legdicsőségesebb fegyvere a világban. Vigyázni kell, hogy buzgalmunkban *le* ne becsüljük, vagy *túl* ne értékeljük az értelem erejét, hanem mindig arra fektessük a súlyt, hogy az értelem eszköznek, szolgának teremtett és egyetlen kérdés az, hogy Istennek vagy a Sátánnak szolgál-e?

Arra a keserű meggyőződésre, hogy *nincs különbség* a gonoszok és a jók sorsa között, sőt a gonoszok gyakran boldogok a földön s hogy ennél fogva Isten igazságtalanul bánik a jókkal és elesüggeszti őket meg nem érdemelt balsorsunkkal, az Ige tanítása szerint mutassuk meg, hogy *igenis van* köztük különbség és Isten se nem igazságtalan, se nem méltánytalan. hanem ezt a különbséget *nem a külső sors* méri. A mérték a *megtérés.* „*Megtértek és meglátjátok,* hogy különbség van az igaz és a gonosz között, az Isten szolgája között és a között, aki nem szolgálja őt.“ (*Malakiás.* 3. r. 18. v.) Csak a megtért, azaz a bűn szolidaritásától szíve szerint elszakadt ember látja meg az igazat, hogy Isten haragja és ítélete a *hatalom és jólét köntöskéiben* is rettentő fenségével sújtja a bűnös lelket s a *nyomor és megaláztatás mélységében* is áldó kegyelmével árasztja el a megtértet. Vagyis hogy *akármilyen* történik az emberrel e földön, külsőleg, az a *gonoszt még gonoszabbá,*

az igazat pedig még igazabbá teszi lélekben. Hogy csakugyan minden javára van azoknak, akik az Istent szeretik.

A hit gyakori *ingadozásánál, apályánál* a lelkipásztor a 42. *zsol-tár* szerint arról tegyen bizonyosságot, hogy aki *önmaga* felé fordul, elveszti szeme elől Istent, aki pedig *Isten felé* fordul, Krisztusban, Isten jelenlétében találja meg vigasztalását.

A hit tételeinek, igazságainak *téves értelmezésénél*, mint például leggyakrabban a *predesztináció* félreértésénél, a lelkipásztornak világos, bizonyágtevő magyarázattal kell feltárni azt, amit *magu az Ige*, azután *Kálvin* és a *hitvallások* mondanak.

A helytelen *istenfogalomnál* nem annyira a tételszerű igazságra, mint sokkal inkább a *lelki okra* kell rávezetni: az önző érdemszerűségre.

A *kísértések között* forgóra ne rettentéssel és megfélemlítéssel igyekezzünk hatni, hanem a győzelem áldásainak megmutatásával. *Ágoston* regulája szerint erőteljesen figyelmeztessünk arra, hogy az elbukás folyamata a kép és a hüvölet között még megszakítható, de a hüvölet hatalma alatt már nem.

A *bűntudatban gyötrődő* és vigasztalását nem találó lélekre ne okoskodásokkal és emberbi biztatásokkal próbáljunk hatni, hanem *imádkozzunk* vele és érette buzdón, fáradhatatlanul. Ha a lélek kitérül az Úr szolgája előtt, siessen vigasztalni azzal, hogy a bűnvallás már a *Kegyelem hívogatása* és a *Szentlélek munkája*. *Sohase késebbítsük* a bűnét, mintha ezzel enyhíthetnők a bánatát, hanem arról győzzük meg, hogy ne a bűn *világbeli* következményein búsuljon, de *Isten megbántását* sirassa, mely üdvösségre való megbánhatatlan megtérést szerez. (II. Kor. 7. r. 10. v.)

A vigasztalás végtelen gazdagsága van abban, hogy az őszinte megbánás és megtérés *egyetlen* feltétele az Isten teljes és tökéletes bocsátánának, azonban ennek a bűnbánatnak *olyan őszintének* kell lennie, hogy a bűn *természeti*, külső következményeinek elháríthatatlansága és az ezzel járó szükségképpen bűnhődés egy pillanatra se zavarhassa meg a bűn teljes erkölcsi eltörlésének békéjét a lélekben.

d) A Szentírás, valamint az egyházi törvény és rendtartás különös súllyal rendeli a lelkipásztornak a *betegek* látogatását és vigasztalását. Kétségtelen, hogy egyrészt ebben az állapotban van a lélek különösen rászorulva a vigasztalásra, másrészt legjobban megközelíthető és megnyerhető is. Az igazi lelkipásztori szolgálat itt is a *lelki vigasztalás*, a beteg körüli egyéb *szolgálat* és *segítés*, melyet készség-

gel kell a lelkipásztornak nyújtania, mindig csak a vigasztalás után következik fontosságban és azt a *szerepet* bizonyágtételével egészíti ki.

Sok beteg, különösen aki azelőtt is lelki kapcsolatban volt vele, *maga hívja* a lelkipásztort, sok azonban ebben az állapotában *fél tőle*, mert a halál hírnökének véli. Hogy ezt leküzdhessük, rá kell nevelni a gyülekezetet arra, hogy a lelkipásztor jóban-rosszban barátja lévén híveinek, betegségük idején is *rendszeresen és természetesen* felkeresi őket.

A betegek vigasztalására nézve különösen is áll az, hogy ezt a kegyelmi időt a *magábaszállás* és *bűnbánat* idejének kell tekinteniök és bűnük *megbocsátásában* kell keresniök egyetlen, igaz vigasztalásukat. A *felgyógyulásért* való imádkozásban és munkában mindig azt kell a lelkében megerősíteni, hogy Isten kegyelméből visszanyerendő egészsége a *megtérés és megszentelődés* áldott alkalmá legyen.

A betegek *Úrvaesorája*, különösen a *halálhoz közelítőké* valóban áldott vigasztalás csak akkor lehet, ha a sakramentummal egészséges korukban is rendszeresen éltek és annak esodálatos áldásait megtapasztalták. Ezt a lelkipásztor teljes odaadással igyekezzék gyülekezetében biztosítani, a sakramentum református keresztyén értelmét igehirdetésben és evangélizációban gyakorta magyarázni, arra rendszeresen előkészíteni a lelkeket. Így elkerülhető lesz először is az, hogy a beteg *féljen* az Úrvaesorától, mint a halál jelétől, azután az is, hogy valami *esodaszert* lásson benne, melyet jó az utolsó pillanatra hagyni, hogy biztosan megszerezze vele a bocsánatot és üdvösséget. A Krisztussal való hitbeli egyesülés, az üdvösség szent bizonyossága viszont a sakramentumnak olyan kibeszélhetetlen áldása, mely éppen a beteg vagy haldokló ember állapotában semmi más vigasztaláshoz nem fogható.

A betegek és haldoklók Úrvaesorájának kiszolgáltatósi módját az Egyház istentiszteleti rendtartása írja elő, mindig hűségesen és pontosan a szerint gyakoroljuk.

c) Részben még a betegek, részben már a gyászolók vigasztalása a *halállal szemben* olyan feladat, mely a lelkipásztornak nemesak *alkalomszerű, akut* tevékenysége, hanem *állandó, gyülekezeti munkája*.

Az igehirdetés és az evangélizáció útján a gyülekezetet evangéliumi keresztyén szellemben kell ezzel a kérdéssel szembeállítani és annak megoldását élete *mindennapi erőforrásává* tenni.

Ezzel a lelki nevelői munkával kell lassanként legyőznünk a gyülekezetben még ma is uralkodó *pogány halálfélelmet*, illetve *pogány gyászt*.

Természetesen kikapesoljuk innen a temetési szertartás és igehirdetés kérdését, melyet a liturgika tárgyal. Itt a *pásztori* vigasztalás módjával foglalkozván, azt kell megállapítanunk, hogy minden eset közül ennél kell leginkább óvakodnunk az *emberi vigasztalás* erőlködő, de erőtelen próbálkozásaitól s itt kell a legalázatosabban és leghatározottabban *Isten Igéjére* utalnunk, mint a vigasztalás egyetlen forrására.

A vigasztalás *tartalmára* nézve az Ige azt tanítja, hogy „*az Isten nem holtaknak, hanem élőknek Istene*“ (Máté ev. 22. r. 31—32. v.), tehát Isten előtt *halottak nincsenek*. Azután azt tanítja, hogy a halál ténye csak *jelképe* az élet igazi, önkénytes *áldozatának*: „Ha a földbe vetett gabona meg nem rothad, csak egymaga marad, ha pedig megrothad, sok gyümölcsöt terem.“ (János ev. 12. r. 24. v.) Biztosít továbbá az *egyéni lélek halhatatlanságáról*: „Az én Atyámnak házában sok lakóhely van, ha pedig nem volna, megmondtam volna néktek. Elmegyek, hogy helyet készítssek néktek.“ (János ev. 14. r. 2. v.) Megvigasztal, hogy „*boldogok a halottak*, akik az Ūrban halnak meg, mert megnyugosznak az ő fáradságunktól és eselekedeteik követik őket.“ (Mennyei Jel. 14. r. 13. v.) Föltárja előttünk, hogy a halál *nem vég*, hanem a *többrébiztatás kezdete*: „Jól vagyon, jó és hű szolgám, kevesen voltál hű, sokra bízlak ezután, menj be a te uradnak örömébe.“ (Máté ev. 25. r. 21. v.) Az *örökélet lényege* felől is felvilágosít, hogy az *Istennek a Krisztusban való* mind mélyebb, örökkévaló *megismerése*. (János ev. 17. r. 3. v.) Megrázóan figyelmeztet arra, hogy a lélek ugyan halhatatlan, de a halál mégsem látszat, hanem *reális hatalom*, és pedig mindig a *bűn halála*: „A bűn zsoldja a halál.“ (Róm. 6. r. 23. v.) Ezért beszél a *második halálról* (Jel. 21. r. 8. v.), vagyis a *kárhozatról*. Mindezek felett pedig elénk állítja a halál legyőzőjét, a *Feltámadottat*, aki a mi feltámadásunk isteni záloga és biztosítója. (I. Kor. 15. r. 20—22. v.) És végre azt is leírja, fenséges vigasztalással, hogy *mi módon támadnak fel a halottak?* (I. Kor. 15. r. 35—50. v.)

Az Igének ezeket a tanításait nyújtsa a lelkipásztor a gyászolóknak, a halál előtt rettegőknek, a kedveseik után bánkódóknak. Természetesen ne csak *idézgesse* ezeket, hanem *pásztori beszélgetésekben* a *hit bizonyoságtételével* bontsa ki a lelkek előtt esodálatos gazdagságú, mélységű és erejű tartalmukat.

f) A *foglyok* lelkigondozásában az a fontos, hogy a lelkipásztor őket sohase *elítéltek* gyanánt tekintse, hanem mint *egyháztagokat*, hívőket, testvéreket. Büntetésük idejét *kegyelmi időnek* mutassuk

meg, mely *előkészületül* szolgál jobb, új életükre. Természetesen *elő is kell készíteni* annak lehetőségeit, hogy szabadulásuk után *további* lelkigondozásban részesüljenek és *módjuk* legyen a keresztyén gyülekezetben, megbizonyítván újjá lett életüket, megtalálniok a megélhetés lehetőségét is.

A halálra ítélték vigasztalásában, ha erre Isten kegyelmesen lehetőséget ad nekünk is, a halálraítéltnak is, arra kell igyekeznünk, hogy a hoésánat és örökélet *egyetlen* feltételét, az *igaz bűnbánatot* felébredszük, vagy megerősítsük benne és a földi igazságszolgáltatás betelése előtt elvezessük *Krisztus kegyelméhez*. Azt azonban meg kell mondanunk és meg kell magyaráznunk, hogy büntetése a bűnért *nem elégtétel* Isten előtt és *nem kiegyenlítés*, a büntetést el kell hordoznia a világ szerint, de *Isten előtt* egyedül csak a bűnbánat és hit számít, amely eltörli a bűnt. A halálra ítélttel együtt vagy érette *imádkozni*, kívánságára *Úrvacsorában részesíteni* a neki nyújtható vigasztalás legfontosabb része és *azon legyünk*, hogy ezeket igénybevegye. *Utolsó útján* végig maradjunk mellette és ne szűnjünk őt Isten irgalmára emlékeztetni és azzal vigasztalni.

3. Tanácsadás, irányítás, vezetés

A lelkipásztor híveinek *minden dolgában* segítségére kell hogy álljon, mint pásztor és atya. Ez önmagában véve igaz, azonban ebből az igazságból mégis az a *téveszme* született, ami a racionalizmus örökségeként ma is exisztál, hogy a lelkipásztor csak úgy és csak akkor lehet népének valódi atyja, ha *mindenben szakértő*, ami a népét érdekli és érinti. Legyen tehát tanító, orvos, gazda, ügyvéd, bankár és minden egyéb.

Ismeretes, hogy ez a felfogás újra és újra felbukkan a *lelkész-képzés* reformtörekvéseiben is s egy alapjában véve helyes és kívánatos gondolatot a sokágú szakképzés, a gyakorlati sokoldalúság kívánalmává változtat. Ebben a felfogásban azonban, ilyen értelemben az a legfőbb hiba, hogy a lelkipásztor *igazi, sajátos hivatását keresli*, félreismeri és nem értékeli helyesen.

Nem hiba, sőt jó, ha a lelkipásztor sok mindenhez ért, feltéve, hogy *az egy szükséges* dologban ez a sokféleség nem akadályozza meg. Azonban *igazi feladata* nem ez és amiért ezt a sokoldalúságot biztosítani kívánják, hogy t. i. híveinek minden ügyes-bajos dolgukban

tudjon jó tanácsot adni, voltaképpen ennek a tanácsadói tevékenységnek félreértésén alapszik.

A lelkipásztor tanácsadása is *pásztori misszió*. Célja és módja nem a különféle szakkérdésekben való közvetlen eligazítás, hanem a lelkiület állandó felkészítése arra, hogy bármely dologban *evangéliumi keresztyén* megítélést, magatartást, jellemet tanúsítson.

Ebben az értelemben lehet és kell hogy legyen híveinek jó tanácsadója, aki sohase hallgatja el az *Ige* intését és parancsát és mindig felmutatja annak követelését, bármiféle ügyről, dologról legyen is szó.

Ezentúl van még a lelkipásztornak egy olyan lehetősége, melyet fel kell használnia hívei érdekében. Mindenesetre *unnyira kell* értenie a híveit érdeklő különféle dolgokhoz, hogy meg tudja ítélni, *ki a szakma és a keresztyén jellem szempontjából* annak a dolognak *legjobb szakértője?* A gyülekezet tagjait tehát *megszervezheti* arra, hogy legyenek és álljanak rendelkezésre olyan tagok, akikhez *bizalommal* utasíthatja a hozzáfordulókat és pedig a saját *személyes* közbelépésével, szóban vagy írásban. Áldott eredménye lesz ennek, ha a lelkek tudni fogják, hogy akihez a *lelkipásztor* tanácsolja őket, az *testvér* és a lehető legjobban s legönzetlenebbül fogja ügyét felkarolni, meghízását elvégezni, segítségét megadni, akár gazdasági, jogi, akár iskolai, egészségi, akár szociális vagy politikai természetű legyen a fennforgó szükséglet.

Vannak természetesen olyan területek, melyeket a lelkipásztor feltétlenül *magának* kell hogy fenntartsion, amelyekben okvetlenül *ő a szakértő* és a *közvetlen* tanácsadó, ilyenek az összes hitbéli, erkölcsi, házassági, családi ügyek.

Az *irányítás és vezetés* pásztori missziójában az a főszabály, hogy *pásztor* tereli a nyáját és *nem is a maga nyáját*, hanem Krisztusét. A gyülekezet életében mindenért *felelős* lévén, szükséges, hogy az irányadás, a vezetés az ő kezében összpontosuljon, de *maga* teljesen az *Ige* irányítása és a *Lélek* vezérlete alatt álljon. Az irányítás és vezetés *lelki értelmű*, az Egyház külső kormányzatában a törvényszabta részt kell végeznie. De bár ő a szeme, a lelkiismerete a gyülekezetnek, neki magának nem szükséges mindenütt *fellünnie* és állandóan *látszania*. Böles pásztor legjobb gondolatait és legtermékenyebb indításait sohase az *ő nevére* könyveli el, minél inkább *sajátjuknak* érzik azokat munkatársai és hívei, annál mélyebben és eredményesebben érvényesül az *ő* irányítása és vezetése. Végeredményben pedig minél inkább kiragyog a gyülekezet életéből *Krisztus* királyi arca, annál biztosabb, hogy jó és hű szolgálta tűnt el az *ő* sugárzása mögött.

A gyülekezeten kívüli életben sem lehet semmi közönyös a lekipásztorra nézve, ami egyszer híveit érinti, de itt még inkább áll az a szabály, hogy minél teljesebben *háttérben* marad a pásztor, annál jobban tudja *szolgálni* hívei érdekeit.

A részletekről csak egy kazuisztika szólhatna, azonban az alapelvek tekintetében az egyes esetek nem lehetnek egvebek, mint alkalmazások.

Isten Lelke vezeti ezekben a lekipásztort, hogy ő a rábízottakat vezetni tudja minden akadályon át Isten országa felé és Isten országában.

HARMADIK RÉSZ

A GYŰLEKEZETI MISSZIÓ

„Pogányok útjára ne menjeteK és samaritanusok városába ne menjeteK be, hanem menjeteK inkább Izrael házának eltévelyedett juhaihoz. Elmenvén pedig prédikáljateK, mondván: Elközelített a mennyeknek országa. Betegeket gyógyítateK, poklosokat tisztítateK, halottakat támasszateK, ördögöket űzeteK. Ingyen vettéteK, ingyen adjátateK.“

Máté ev. 10 r. 5—8. v.

A GYŰLEKEZETI MISSZIÓ KIALAKULÁSA

1. Előzmények

a) *A reformáció* a hit által való megigazulás, az ingyen kegyelemből való üdvözülés evangéliumának védelmére indult meg. Ezt pedig éppen az *érdemszerző jócselekedetek* tévtana és gyakorlata tette szükségessé. A cselekedet érdemszerősége a *keresztyén szeretetmunkáság* tisztaságát, missziói önzetlenségét, az „ingyen vettétek, ingyen adjátok“ krisztusi parancsának lényegét semmisítette meg. Mikor ennek a hamisságnak a reformáció hadat izent, őt magát az a *veszély* fenyegette, hogy a hit döntő tényének hirdetése mellett a szeretet parancsolatát *el fogja hanyagolni*. Azonban, éppen mert a reformátorok által hirdetett hit *élő hit* volt, nem így történt. A reformáció egyenesen *felszabadította* a hívő szeretet hatalmát a cselekedetek gépiessége alól s az ember javai helyett *életét* kívánta Istennek tetsző áldozatul, és pedig nem érdemszerzés céljából, hanem *hálaáldozatul* a megváltó Kegyelemért.

Így hareolt *Luther* a szeretetre és szükségre mit sem tekintő alalmazsnálkodás ellen és sürgette a koldulás megszüntetésére egyedül alkalmas személyes, felelősségteljes, Krisztus parancsa szerinti *szegegygondozást*. Ezért hangoztatja *Kálvin*, hogy a *diakonátust* vissza kell állítani eredeti szentírási értelmében, mint a *szeretetmunka egyházi szolgálatát*.

Hítvallásaink teljes világossággal tanítják az élő hitből fakadó szeretet szükségképpen és áldott gyümölcsözősését. A *Második Helvét Hítvallás* XVI. fejezetében a hitet hathatósnak és szeretet által munkálkodónak nevezi. A valóságos jócselekedetek, tanítja, élő hitből származnak a Szentlélek által és azokat a hívők Isten akarata és Igéjének szabálya szerint teljesítik. Isten nem kedveli a saját véleményünk szerint válogatott szolgálatokat és cselekedeteket, azért az ő akarata és parancsa szerint valókat helyeseljük és azokra törekszünk.

Ilyenek az Isten dicsőségére, hivatásunk díszére, hálánk megmutatására és felebarátaink javára szolgálók. Isten az embert nem azért teremtette és szülte újjá a hit által, hogy tétlenkedjék, hanem hogy szüntelenül jót és hasznosat tegyen. Ezért a valósággal jócselekedeteket buzgósággal tanítjuk és odaadással oltjuk be mindenkibe, intőleg, vigasztalólag és büntetőleg tárván fel Isten fenyegetéseit, ígéreteit és ajándékait. Hirdetjük, hogy Isten a jócselekedeteket gazdagon megjutalmazza, az ő kegyelméből, melybe Krisztusért befogad és szeret minket. E nélkül a mi igazságunk megfertőztetett volna. Azonban Isten ezzel a jutalommal nem a mi érdemeinket, hanem saját ajándékait koronázza meg, a jutalom tehát maga is kegyelem. A XXVIII. fejezetben azt tanítja, hogy az Egyház javai főképpen a szegények segítésére és gondozására szolgálnak, melyet buzgósággal, lelkiismeretesen és bőlesen kell rendezni.

A *Heidelbergi Káté* 32. kérdés-felelete az igaz keresztyén ember típusában azt a *missziói személyiséget* mutatja fel, aki, mint Krisztus tagja és kenetének részese, prófétai bizonyosságtétellel, papi hálaáldozattal és királyi vitézkedéssel dokumentálja hitének valódiságát. Az 53. szerint Krisztusnak és minden jótéteményének részesesévé a Szentlélek tesz minket igaz hit által, mivel nekem is adatott, hogy így vigasztaljon és örökre velem maradjon. E Lélek által van velünk Krisztus (47.), nem emberi természete szerint, hanem istensége, fel-sége, kegyelme szerint, mintegy *tárgyi feltételül* annak, hogy keresztyén személyiségünk valóban az ő tanúja lehessen. Ebből egyenesen következik a *gyülekezeti misszió lényege*, melyet az 55. a szentek egységében fejez ki, minden egyes tag azon kötelességében, hogy Krisztus ajándékaival a többiek javára készséggel és örömmel szolgáljon. Végre a Káté a 63—64-ben utolérhetetlen tisztasággal mutatja fel a *missziói lélek alaptörvényét* abban, hogy mivel Krisztus ajándékai nem érdemből, hanem kegyelemből valók, *lehetetlen*, hogy azok, akik igaz hit által Krisztusba oltattak, háladatosság gyümölcsét ne teremjék.

Ezekből látható, hogy a reformátorok és a hitvallások az igaz hitből származó szeretet *gyülekezeti missziójának* minden kétségtől mentes, világos és egyedül igaz meghatározását, örökségét hagyták reánk. Ahhoz sem férhet semmi kétség, hogy ennek a misszióknak *egyedüli mandatáriusa* az élő tagokból álló Egyház maga, melyen kívül, melynek ellenére ilyen missziót gyakorolni nem lehet.

b) A *protestáns ortodoxiában* ez az élő és ható igazság a teológizáló tanszerűségben holtttá dermedt, a reformátori gyökérről leszakadt *teológiai fejlődésben* pedig, letépetvén termő tökéjéről, az Egyháztól,

a racionális és humánus jótékonyság idegen, nem evangéliumi képződményei közt elsorvadt. A bevezető részben fejtegettük az ú. n. új protestantizmus, a XVIII. és XIX. századbeli protestáns evolúció egyházatlanságát, sőt egyházellenességét s ezzel együttjáró missziói meddőségét. Ez az egyébként annyira csillogó filozófiai és kulturális folyamat teljesen árnyékba borította Isten Lelkének azt a nagyszerű munkáját, mely hála az Úr kegyelmének, e tündöklő, de hamis felszín alatt is tovább folyt s ma előttünk is megszégyenítő fenséggel nyilvánul ki.

A megrendítő és áldott tény az, hogy éppen a XVIII. és XIX. századok folyamán, az önbízó emberi szellem diadalmámoreában nem méltányolva és lebecsülve, bontakozott ki a keresztyén gyülekezeti misszió és külmisszió hatalmas, Krisztus számára milliók lelkét meghódító szolgálata.

Pusztán teológiai szempontból tekintve a protestantizmus e két évszázada szomorú elferdülésnek mondható, de Krisztus igazi Egyháza, az élő, lelki Egyház szempontjából a Kegyelem páratlanul gazdag kiadási idejének. Mert az Egyház életében ez idő alatt olyan megújító mozgalmak és tények egész sorozata jelent meg, melyek szemléységekben és alkotásokban egyaránt igazolták a reformátori gyökér elpusztíthatatlan életerejét.

Gondoljunk csak itt a pietizmusra, nem mint teológiai korrekcióra, hanem mint missziói kovászra. Ez a kovász hatotta át és éltette A. Francke (1663—1727) korszakalkotó pedagógiai és szeretetmunkásságát, melynek eredménye a világhírű hallei árvaház és iskolák telepe lett, de még ennél is fontosabb lelki hatások, melyek a keresztyén személyiségek, köztük egy Zinzendorf és mások százait lendítették a gyülekezeti és külmisszió lángoló szolgálatára.

Gondoljunk J. Wesley (1703—1791) és testvéröccse, valamint G. Whitefield (1714—1770) methodizmusára, amely nemcsak a methodista felekezet alakulására vezetett, hanem ennél sokkal jelentősebb dologra: a református szellemű evangélizáció, szociális szeretetmunka, missziói gyülekezetszervezés, szövetségi konferenciarendszer kialakulására.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy a reformátori lélek J. Gossnert (1770—1858) milyen hatalmasan buzdította arra, hogy az evangéliumi értelmű igehirdetést és szeretetmunkát a római katolikus Egyházba átoltsa s hogy milyen üldöztetések és szenvedések között adott erőt neki, ezt a missziót 55 éves koráig ott végeznie, mikor végre

protestáns lelkésszé és misszionáriussá lett, kezdeményezőjévé egész sor gyülekezeti és külmisziói munkának.

T. *Chalmers* (1780—1847) és „evangéliumi pártja“, melyből végre a *Skót Szabad Egyház* született 1843-ban, éppen a mi számkra és éppen ma ad ismét aktuális tanításokat az élő, karizmákon alapuló, szabad, missziói Egyház szervezet- és intézményteremtő lelki hatalmáról, a missziói felelősségnek és áldozatosságnak azokról a gazdag erőforrásairól, melyek a skót reformátusok egyházi életében olyan esodálatos hőséggel buzognak fel.

És végre itt kell megemlítenünk A. *Kuyper*t és szigorú református Egyházát, a holland református léleknek ezt a benső gazdagságában kiváló gyülekezeti életformáját.

Ezek a nagyjelentőségű személyi és mozgalmi, valamint intézményes tények éppen az egyháziatlan kultúrkeresztyénség két évszázadában bizonyították meg azt, hogy a reformáció öröksége Krisztus evangéliumi Egyházában, annak megújító mozgalmaiban és tényeiben élt tovább és érvényesült, hogy ma ismét valódi jelentőségében magasodjék fel szemünk előtt. Egyben pedig ezek a ténykedések lettek *megtermékenyítő előzményeivé* az Egyház evangéliumi értelmű gyülekezeti missziójának is.

2. Wichern és a „belmisszió“

J. H. *Wichern* (1808—1881) nevéhez fűződik a „*belmisszió*“ közismert neve és fogalma. Igaz, hogy magát a nevet nem ő használta először, de az is igaz, hogy ő adott neki sajátosan meghatározott tartalmat. Úgy elvi, mint rendkívül sokágú gyakorlati munkásságánál fogva méltán hívják őt a *német belmisszió atyjának*.

Miután előbb már vasárnapi iskolai és városi missziói munkában tevékenykedett, ébredt föl lelkében az a kép, mely munkájának új és eredeti tartalmat adott. Ez egy *gyermekfalu* képe volt, melyet a nyilvánosság előtt 1833-ban, a hamburgi hörze nagytermében ismertetett. Bár a terv nagyarányú kivitele rögtön nem sikerült, ő a munkatársa, *Sieveling* Károly által adományozott házban, melyet előző tulajdonosáról *Rauhes Haus*-nak neveztek, Horn községben megalakította tizenkét gyermekből álló élet- és munkaközösségét. Ebből a kezdetből nőtt ki magát a *nagy belmissziói telep*, melynek gondozására még 1839-ben megindította a *diakonus-képzést*. Később, mint *börtönügyi* tanácsos, diakonusokat alkalmazott tanítókul, felügyelő-

kül, sőt örökül is a cella-rendszer szerint berendezett börtönökben. Ha ez a kísérlete nem is sikerült, elgondolása áldásos hatással volt a börtönmisszió és a börtönreformok további fejlődésére.

1848 szeptember 23-án a *wittenbergi „Kirchentag“*-on körvonalazta először belmissziói koncepcióját. Ekkor alakult meg a *Belmisszió Központi Bizottsága* (Zentralausschuss), mely maig irányítója és lelke a nagy német belmissziónak.

1849-ben jelent meg Wichern döntő jelentőségű *emlékirata*, melyet a belmisszió ügyében a német nemzethez intézett. („*Die innere Mission der deutschen ev. Kirche.*“ Eine Denkschrift an die deutschen Nation. Gesammelte Schriften. III. Prinzipielles zur Inneren Mission. Hgb. Fr. Mahling 1902.) Ebben a munkájában állapítja meg Wichern a maga felfogását, meghatározását a belmisszióról, amely meghatározás azután annyi lelkes missziói tevékenységnek és annyi félreértésnek, ellenmondásnak, tévedésnek alapja lett. E szerint a *belmisszió* a Krisztusba vetett hitből született szeretet mindazon munkája, melynek törekvése a keresztyénség kebelében élő tömegek testi és lelki megújítása és pedig azoké a tömegeké, melyek a bűn közvetett vagy közvetlen következményei folytán a külső és belső romlás hatalma alá jutottak, de amelyekhez a *keresztyén Egyház erre rendelt hivataltos szervei nem képesek annyira elérni*, amennyire azt az ő keresztyén megújulásuk szükségessé tenné.

A belmisszió tehát a hívő szeretet mentő törekvéseinek és munkáinak összességét jelenti s mint ilyen, tárgyát tekintve *nemzetközi és felekezeti*.

Szolgálni akarja az államot azáltal, hogy munkájának hatásával a bűneselekmények számát csökkenti, a foglyok és kiszabadultak lelki gondozásával pedig elejét veszi a bűn továbbterjedésének. De ezen túl legfőképpen azzal, hogy öntudatosítja azt, hogy az állam egészséges élete csak Krisztusban gyökerezhetik.

Szolgálja az *Egyházat*, melynek leánya, barátja, szolgája. Tiszteletben tartja törvényeit, hivatalait, nem kíván Egyház lenni az Egyházban. *Segít* az elhagyott, elveszett, védtelen tömeg megmentésében. Elsősorban a *lelkészek* áll segítségére, aki igen nagy kiterjedésű és lélekszámú gyülekezetben lévén kénytelen dolgozni, nem érhet el sokszor éppen a legveszélyeztetettebb helyekre és lelkekhez. Az így elharapódzó közöny, hitetlenség, szekta ellen nem hivatalos szervekkel vagy állami segítséggel lehet küzdeni, hanem a belmisszióval. Ennek *módjai* a Szentírás terjesztése, házi istentiszteletek tartása, az Ige olvasására való ránevelés, főleg a családban, hogy az

egész gyülekezet legyen „bibliatársulattá“. Az evangélikációs bibliáórákon nem papi magyarázatra van szükség, hanem arra, hogy a résztvevők mindnyájan együtt keressék az igazságot, hozzászólás, megbeszélés útján. Ezt kiegészíti a nem kereskedelmi, hanem hitbéli érdektől evangéliumi irodalom létesítése és terjesztése.

Mindezekben a belmisszió *dogmatikailag* az Egyház tanát vallja s éppen az egyetemes papság elve alapján kötelezett és jogosított a segítségre. Ezt a segítséget *önkéntesek szabad egyesülésével*, de *szervezett, zárt, tömör csatarendjével* akarja végezni. Feladata *nem alkalmi jótékonykodás*, hanem *szent hadjárat* a bűn ellen, amely olyan nagy és akkora nyomort zúdít a lelkekre, hogy a hivatalos Egyház képtelen megbirkózni vele.

Wiehern hangoztatja azt, hogy a belmisszió indulat és törekvés szempontjából *ikertestvére a külmíssióknak*, de éppen mert belmisszió, azzal tudatosan nem foglalkozik.

Munkakörét kiterjeszti az *általános erkölcsi élet* haremcezejére, küzdvén a prostitúció, szennyirodalom, alkoholizmus ellen és e végből feladatának ismeri bölesodék, óvodák, gyermekkertek, vasárnapi iskolák, gyermekistentiszteletek, különféle menhelyek, mentőintézetek létesítését.

A *szociális élet* terén a szegény- és beteggondozás, a munkásság lelki nevelése és segítése, különösen az ifjúság lelki vezetése, a szövetkezetek, pénztárak, munkatelepek létesítése képezi feladatát.

Végre a maga gondjának vallja a *kivándorolt honfitársak* gondozását, segítségét.

A belmisszió *megszervezésében* alapelve az, hogy a *személyes munka* a fő, melyből a szabad egyesülés születik a szeretet céljainak szolgálatára, mint segítőmunka, azonban mindig egyesekre, *személyekre irányulva*.

A belmissziói egyesület azután a *helyi* formációkból *tartományi és birodalmi* egyletté alakul, szerves *egységet* alkot és *egységes vezetés* alatt működik.

A munka éltető erejét a *belmissziói munkásképző intézetek* adják.

Végső célját tekintve a belmisszió *önmagát* akarja *felestegeggé tenni* és teljesen bele akar olvadni, eggyé óhajt válni az Egyház életével és munkájával.

A *Zentralausschuss* Wiehern elgondolását precizírozta és egyes pontokon módosította. Így alapszabályában már kimondja, hogy nemcsak meg nem kereszteltekkkel, hanem *más felekezetűekkel* sem foglalkozik. Munkakörére nézve megállapítja, hogy abban *alkalmazkodik*

az Egyház helyzetéhez és ahol az Egyház maga el tudja végezni a munkát és betölti a helyet, onnan visszavonul. Magát egyébként is *egyházi szövetségnek* tartja, mely az Egyház hitelvei szerint és szolgálatában dolgozik.

A központi Bizottság *feladata* a meglévő belmissziói intézmények támogatása, egymással való szerves összeműködésbe hozása, újak létesítése, új missziói munkák kezdeményezése, diakonusok, diakonisszák, ágensok alkalmazása adatgyűjtés, adománygyűjtés céljaira, levelezés, konferenciák, tanfolyamok, kongresszusok rendezése, jelentések tárgyalása, teendők megbeszélése. A belmisszió *anyag* alapjául kizárólag az önkéntes adakozást fogadja el. Hivatalos lapja: „*Die Innere Mission*“, jelenlegi formájában 1937-ben a 32. évfolyamában jár.

Wiehern belmissziója *sok támadást és bírálatot* vont magára. Azzal támadták legtöbben, hogy a lelkigondozást az arra rendelt lelkész kezéből kivéve, laikusoknak adja, hogy a keresztyén közösséget szubjektumokra és objektumokra bontja, hogy a szervezett Egyházat megveti és hamis versenyre kel vele s hogy az egyetemes papságot az önként vállalkozókra korlátozza. (D. E. *Achelis*: Prakt. Theologie.)

Wiehern *indulatában, szándékaiban* nem volt hiba, törekvését, gondolatait és gyakorlati szolgálatát *tiszta evangéliumi szellem* határozta meg és a *hívő szeretet* igaz bizonyosságtevője volt.

Amit elvi szempontból kénytelenek vagyunk vele szemben hangsúlyozni, az a *pietisztikus tévedés* kiküszöbölését célozza. Wiehern az egyházi szervezet *ad hoc formáját* és annak képességeit meg nem engedhető módon *azonosította az Egyházzal* magával és a lelkipásztori szolgálatot mintegy hivatalos adottságánál fogva *alkalmatlannak* minősítette arra a munkára, melyet pedig egyedül az Egyház maga van hivatva végezni, éppen lelkipásztori irányítás és vezetés mellett. Wiehern felfogásához tehát hozzátapad a *pietisztikus ecclesiola* árnyéka. Az ő belmissziója lett megindítója a *szabad egyesületi formációj*ú evangélizáló és szeretetmunkának az Egyházban, sokszor ellentétben, félreértésben, idegenkedésben, alaptalan kiemeltetésben magával az Egyházzal szemben.

Miként lehet és kell a *belmisszióból* valóban *gyülekezeti missziót* alkotni, hogy lesz az Krisztus rendelése szerint magának az Egyháznak missziói élettevékenysége, a továbbiakban részletesen fogjuk majd tárgyalni.

Az azonban kétségtelen, hogy Wiehern, aki igen helyes érzékkel megkülönböztette belmisszióját a külmissziótól, ezt a megkülönböztetést mégis külsőlegesen fogta fel, mikor az Egyházban magában

egy belső pogányság meglétét és annak térítőmisszióját tétélezte fel és célozta. A gyülekezeti misszió tárgyai *Izrael eltévelyedett juhai*, akik *eltévelyedtek* ugyan, de kétségtelenül *Izrael* házához, Krisztus Egyházához tartoznak. Ezért az önkényes mentőmunkának az Egyház szervezett és maga által irányított missziói munkájába kell beletagolódnia.

Az *egyházellenesség* vádja különben, amint az ismertetett elvekből láttuk, Wichern-t teljesen méltatlanul érte és az említett kifogásaink sem vonnak le semmit személyes életének, munkájának áldásos értékéből, amint semmivel se kisebbíthetik a német helmisszió csodálatos szolgálatának örökre feledhetetlen, istenáldotta gyümölcsözősége sem.

3. Az örökhagyók és az örökség

A belmisszió, mint a hívő szeretet mentőmunkája, a protestáns keresztyénség életében olyan nagy és áldott munkát végzett, amelyre csak Isten kegyelme iránti mélyes hálával és az ő emberi eszközei iránti tisztelettel és meghatottsággal tekinthetünk.

Miután a mi célunk a gyülekezeti misszió elveinek tisztázása, ezen a helyen nem terjeszkedhetünk ki ennek a nagyszerű missziói munkának részleteiben való ismertetésére. Olyan *örökséget* látunk és beesülünk azonban benne, melyet a gyülekezeti misszióban felhasználni és érvényesíteni okvetlenül szükségesnek tartunk s ezért legalább néhány adattal utalunk rá.

A belmissziói munka alapját mindenütt az *evangélizáció* képezte, úgy is, mint *szabad missziói ígéhirdetés*, úgy is, mint az Igének a *Biblia és a vallásos irodalom* által való terjesztése.

Az első *bibliaterjesztő társulat* 1698-ban alakult, *Angliában*. *Németországban* 1710-ben b. *Constein* alapított bibliatársulatot, *Francke* halléi intézeteinek kebelében. A *XVIII. század végén* a Biblia mintegy harminc nyelven és öt-hat millió példányban forgott közkezen. Ennek dacára a legtöbb helységben mégis csak egy templomi Biblia volt és hogy a hívő lelkek mennyire nélkülözték, azt egy embernek máig megőrzött kézirata bizonyítja, aki az egész Újtestamentumot lemásolta magának. A történelem feljegyezte egy egyszerű falusi leány nevét, a *Jones Mariét*, aki a Biblia utáni vágyakozásában éhezett, vándorolt, pénzt gyűjtött és arra indította T. *Charles* lelkészt, hogy 1802-ben a Londoni Traktátus Társulatot a Biblia

kiadására és terjesztésére buzdítsa. Ez a társulat a szükségéről meggyőző adatokat gyűjtve, 1804-ben megalakult Londonban a *Brit és Külföldi Bibliatársulat*, a Biblia minden magyarázat és jegyzet nélküli terjesztésére, keresztyének és pogányok között. A társulat 36 tagú bizottságot választott az ügyek intézésére, melyben 15 tag az anglikán, 15 pedig az evangéliumi protestáns Egyházak képviselőjében vesz részt a munkában, míg 6 a Londonban élő külföldiek közül való. Ez utóbbiak közé került be egy magyar ember is, *Duka Tivadar* emigráns orvos, a sárospataki főiskola volt növendéke. A bizottságnak lelkész-tagja nem lehet, hogy a társulat felekezeti szempontokat, érdekeket ne szolgálhasson, azonban a társulat tagjai gyanánt a gyűléseken résztvehetnek és tanácsokkal szolgálhatnak a lelkészek. 1827-ben a társulat kimondta, hogy az apokrifus iratokat nem terjeszti, az ilyeneket terjesztő személyeket és társulatokat nem támogatja, más társulatoknak csak bekötött példányokat szállít és azok csak az eredeti kötésben árusíthatják azokat. Ez a határozat vezetett a *Skót Bibliatársulat* külön szervezkedésére és önálló munkájára, mely főleg a külmisszió területén folyik. A BKBT elnökei közül kimagaslik *Lord Shaftesbury* (1801—1885.), aki más belmissziói munkáknak is ihletője és pártfogója volt s negyven évig szolgált a bibliaterjesztés ügyét. A társulat az első londoni világiállításon 170 nyelven mutatta be a Bibliát, 1869-ben pedig, mikor székházát felavatta, tizenkétezer Bibliából álló könyvtárt rendezett be a különféle kiadásokból. Mintegy kétezer terjesztővel dolgozik, évente átlag hat millió példányt ad el és eddigi terjesztésének eredménye közel háromszázmillió Biblia. A teljes Szentírás háromszázötven nyelvre van lefordítva, az Újszövetség ezenfelül mintegy hatvan nyelvre. A fordítás munkáján túl folyik az állandó átdolgozás is. A BKBT *szeretetintézmény*, az eladott Bibliák árából befolyt összeg a költségeknek csak mintegy a negyven százalékát fedezi, a hátralék szeretetadományokból folyik be. A társulat, igen helyesen, ragaszkodik hozzá, hogy a Bibliáért az, aki megszerzi, valamennyit fizessen, ingyen csak különleges esetekben, nehéz helyzetben élőknek, vagy ünnepi alkalmakkor ad példányokat. A BKBT máig a legnagyobb bibliaterjesztő, mellette vannak azonban mások is, mint az említett Skót BT, vagy a második nagyságú *Északamerikai BT* (Philadelphia), mely 1808-ban alakult. Ezen kívül működnek a *svájci, németországi, francia, skandináv, izlandi* társulatok. *Nálunk* a BKBT 1832-ben kezdte meg munkáját, a *sárospataki Biblia* kiadásával. (UT. 1832. Teljes B. 1835.) *Kőszegen*, 1838-ban nyomdát állíttatott fel (*Wimmer*

Ágost felsőlövői ev. lelkész által) s itt tíz év alatt százhuszezer Bibliát és bibliai részt hozott forgalomba. A szabadságharc után, 1851-ben a bécsi kormány a kőszegi és pesti raktárakat lefoglalta, a brit követ erélyes közbelépésére azonban ötvenezer példányt sikerült Berlinbe menteni, míg végre 1861-ben újra engedélyezték a behozatalt és terjesztést. A BKBT a Biblia Károli-fordítását 1904-ig hatvankétszer adta ki, az azelőtti összesen 38 kiadással szemben. 1908-ban megjelent a magyar revideált Biblia is. A *Skót BT* is adott ki képes bibliai részeket és Újszövetséget, továbbá revideált szövegű Újszövetséget magyarul.

A bibliaterjesztés mellett nagy evangélizáló munkásságot fejt ki a *vallásos irodalom* is. Ennek legrégebbi és legnagyobb szerve a *Londoni Vallásos Traktátus Társulat*, mely 1799-ben létesült. Az evangéliumi iratterjesztés úttörője More Anna (1745—1833.), aki először írt és adott ki evangéliumi tartalmú füzeteket. E mellett iskolákat alapított, gyermeknevelő szeretetmunkát végzett, személyisége, társadalmi helyzete egyaránt nagy hatással volt a missziói tevékenységekre, de legfőbb munkája rendkívüli arányú evangéliumi traktátus írási és terjesztési szolgálata volt, melynek nagy jövedelmét a szegények felségítésére adta. A LVTT a belmisszió evangélizációs alátámasztása mellett különösen nagy segítőtársa lett a külföldi misszióknak, mintegy 266 nyelven közvetítve az evangéliumi életfelfogást sajtó útján, vonzó formájú olvasnivaló alakjában. Nagyarányú ingyenes terjesztést is végez. *Első magyar* kiadványa 1841-ben jelent meg Kőszegen, „Párbeszéd a Bibliáról“ címmel. Rendszeresebben 1865-ben kezdett nálunk munkálkodni, későbbi vezetői közül Budapesten *Biberauer* Richard és *J. Webster* tűntek ki.

A nagy *evangélizátorok* közül megemlíjtjük az amerikai Dwight *Moody* (1837—1899.) nevét, aki erőteljes és áldozatos személyiségével, szinte hihetetlen munkateljesítményével, lángoló bizonyágtevéseivel az evangélizátor örök mintaképe marad.

Az evangélizáció általános misszióján belül a belmissziói munka *egy-egy ágában*, köreiben is nagy örökséget vehetünk számba.

A *gyermekmisszió* területén ilyen elsősorban az *árvagondozás és nevelés*. *Francke* már említett és méltán történelmi nevezettségűvé vált *hallei árvaházán* kívül, mely 1698-ban nyílt meg és több mint huszezer árvát nevelt fel, itt kell ismételtelen megemlékeznünk *Wichern* *Rauhes Haus*-áról és gyermekfalujának arról a missziói koncepciójáról, amely az élet kezdetén gyökeréből fölépülő keresztyén élet világot megújító gondolatából és reménységéből táplálkozott.

Egy másik hathatós örökhatója ennek a missziónak J. Falk (1768—1826.), danzigi árva, akit a városi tanács neveltetvén, „adósága“ törlesztésére 1813-ban a francia háborúban elárvult gyermekek számára segítőtársaságot szervezett, majd Weimarban a „Luther udvar“ nevű árvaházat állította fel, mely mintája lett a hasonló nevű és jellegű ev. intézményeknek. G. Müller 1837-ben Bristolban alapított árvaházat, mely kétezer árvát nevelt és arról lett nevezetessé, hogy Müller sohase kért senkitől egy fillért sem intézete céljaira, hanem imádsággal kért Istentől segítőket, akik a Lélek indítására siettek támogatására.

A gyermekmisszióknak úgy az árvaügyet, mint a gyermekek életének egészét munkábavevő evangélizációt illetőleg legdöntőbb jelentőségű ihletője és legnevezetesebb munkaformája a *vasárnapi iskola*, melynek kezdeményezője Robert Raikes (1736—1811.) volt. Erről a munkáról a gyülekezeti gyermekmisszió tárgyalásánál fogunk részletesen beszélni.

Itt emlékezünk meg J. Fr. Oberlin-ről (1740—1826.), a strassburgi születésű, francia állampolgár, *steinthali* lelkészről. Az ő nagy munkássága nem szorítható ugyan a belmisszió egyetlen ágára, mert a „falusi belmisszió“ atyja abban is példaadó volt, hogy nyomorban élő népét földművelésre tanította, szociális érzéket nevelt benne és egész esomó szociális intézménnyel, szervezettel ajándékozta meg. Azonban legmaradandóbb, korszakalkotó munkája mégis az evangéliumi szellemű *kisdedővodák és óvóképzés* kezdeményezése volt.

Méltán nevezték el a „gyermekmentés Herkulesének“ J. Barnardo-t. (1845—1905.) Írországbán, Dublinban született, atyja spanyol származású ember volt, anyja angol. Barnardo orvos lett, de keresztyén missziói lelkületű orvos. Egy számáristállóban kezdte meg a rongyos gyermekek iskoláját, innen nőtt ki a maga nemében páratlan missziója. Nagy támogatója Lord Shaftesbury volt. Egész életét az *elhagyott és züllő gyermekek megmentésére* szentelte. Erre a célra több mint hárommillió fontot, közel hatvan millió pengőt gyűjtött. „*Faluiba*“ és „*kastélyaiba*“ sokezer fiút és leányt fogadott be, kiknek evangéliumi nevelést és gondozást biztosított. Felserdülésük után ezeket keresztyén családok körében helyezte el. Húszezer válogatott növendékét juttatta ki Kanadába, Ausztráliába és az angol gyarmatokra, akik ott a keresztyén kultúrának terjesztői lettek. Hajózási iskolát is alapított, melyben évente háromszázhusz ifjú nyer kereskedelmi és haditengerészi kiképzést. Népmissziói házában maga is mint kiváló evangélista működött. Munkája állandó támogatására

szövetséget szervezett, melyet evangéliumi iratterjesztéssel és propagandával tartott össze.

Az ifjúsági misszió körében világszerte ismert és hatékony munkaforma a G. Williams (1821—1905.) által alapított *Keresztyén Ifjúsági Egyesület*, valamint a J. R. Mott és R. Wilder *Evangéliumi Keresztyén Diákszövetsége*, melyekkel az ifjúsági misszióval kapcsolatosan fogunk részletesebben foglalkozni.

A keresztyén szeretetmunkásság igazi hajtóerejévé a *diakonia* szervezett és intézményes létesítése lett. Már említettük e téren *Wichern* nagyszabású *diakonusképző* és alkalmazó munkáját. A *férfi-diakonia* másik nagy szervezője és irányítója *Bodelschwingh Fr.* (1831—1910.), akinek Nazaret nevű Bruderképző intézetében és betheli munkatelepén mintegy ötszáz diakonus végzi a szeretetmunkát. Ugyanő *Sarepta* néven diakonisszaképző intézetet is létesített, melynek ezerháromszáz tagja van. A *Wichern*-féle típusnak tizenhét diakonusképző otthona van, melyekbe 20—30 év közötti nőtlen férfiakat vesznek fel, bármely tisztos foglalkozási körből, aktív szeretetmunkában való kiképzésre és alkalmazásra. Néhány hónapi próbaidő után három éves kiképzés következik, mely után a diakonusok szeretetintézményeknél esaládatyák, helmissziói segítőmunkások, tanítók lesznek. Alkalmazásuk általában nem életpályaszerű és nem élethossziglani, később esaládot is alapíthatnak. *Németországban* 1910-ben több mint háromezer diakonus működött városi missziókban, ifjúsági egyesületekben, gyülekezeti munkákban, Kék Kereszt-egyletekben, hajósok, pincérek, kivándorlók, katonák közt, menhelyeken, árvaházakban, munkástelepeken, epileptikusok, elmebetegek, siketnémák és vakok intézeteiben, kórházakban, ipari oktatásban és iratterjesztésnél.

A női *diakonia* modern értelmű alapítója *T. Fliedner* (1800—1864.), kaiserswerthi lelkész. Düsseldorfban, a foglyok közötti munka során jött rá arra, hogy a kiszabadult női foglyoknak különleges gondozásra van szükségük. 1833-ban menhelyé alakította kerti házát, melyből a megtért nők otthona, a *Magdaleneum* fejlődött ki. A betegek gondozása vezette rá a *diakonisszaképzés* szükségére. Erre a célra 1836-ban Kaiserswerthben kölesönből egy házat vett, azt kéregetett bútorokkal berendezte, betegápoló szeretetmunka számára. Az első beteg egy róm. kat. vallású szolgáló volt, az első diakonissza pedig *Gertrud Weinhardt*. Később különböző fokozatú leányiskolákat létesített. Az alapítás tizedik éve után már száznole diakonisszája volt, Fliedner halálakor pedig száz munkahelyen négyszázhuszonöt diakonissza működött. 1910-ben a kaiserswerthi anyaház

kötélkébe tartozó diakonisszák száma húszezerre növekedett, kik közül négyezer külföldön munkálkodott. Többségük betegápolással foglalkozik, kisebb részük nevelő, főleg kisedevő munkával. Európán kívül ázsiai Oroszországban, Amerikában, Jeruzsálemben volt akkor munkaterületük és otthonuk. Ugyanezen időben Németországban a kaiserswerthi kötéleken kívül még hetvenöt diakonissza-anyaház volt, mintegy hétezeröttszáz taggal.

A férfi és női diakonia, általában a *belmissziói munkáképzés* terén jelentős munkát végzett W. Löhe (1808—1872.), bajor születésű lelkész. Ő az előharcosa annak, hogy a belmissziói munkát az *Egyházban*, annak tagjaiban és tagjai által kell végezni. Tehát nemcsak egyletekben, hanem magában a gyülekezetben. Ő mutatott rá arra is, hogy a gyülekezeti misszió hivatásos vezetője, irányítója esakis a *lelképásztor* lehet. Gyülekezeti elvéből kifolyólag megpróbált egy olyan diakonisszamunkát indítani, melyben a diakonisszák nem intézetben, hanem szüleiknél laktak és onnan jártak a munkába.

Ennek a kísérletnek az lett az eredménye, hogy Löhe rájött módszerének téves voltára s belátta, hogy az ilyen diakonissza elveszti hivatásának magas eszményét, bérmunkássá, a világ gyermekévé lesz. Kimondta a nagy igazságot: *anyaház nélkül nincs diakonissza*. Így létesítette aztán a diakonissza-szolgálat legfontosabb, sajátosságát megadó feltételét, az anyaházat.

Löhe diakonusokat is képzett, akiket ő *evangélistáknak* nevezett s ezeket külföldön élő hittestvéreik gondozására alkalmazta, a munka számára lapot is alapítván. 1850-ben alapította meg a *Lutheránus Belmissziói Társaságot*, melynek munkaköre diasporamisszióra, iratterjesztésre, kivándorlók gondozására és gyülekezeti munkákra terjed ki.

A *kercsityén mentőmunka* nagyon kiterjedt és változatos mezőn dolgozik. Nagy kezdeményezői és bajnokai közül megemlíjtjük D. *Nasmith-t* (1799—1839.), a *városi misszió* alapítóját; G. O. *Heldring-et* (1804—1876.), aki a *nők közötti mentőmunka* és az arravaló *munkáképzés* terén fejtett ki irányadó munkásságot; a már említett Fr. *Bodelschwingh-et*, aki a Bielefeld melletti Bethel-telepén *hétezer epileptikus betegnek* biztosított otthont, munkát és lelki gondozást; J. *Bost-t* (1817—1880.), a francia protestantizmus legkiválóbb *szeretet-intézmény alkotóját*; ismételten *Wichern-t* és mellette *Frey* Erzsébetet, a *börtönmisszió* kezdeményezőit és munkálóit, valamint azokat az evangéliumi lélekhől fakadt mozgalmakat, melyek *Vörös, Kék és Fehér Kereszt* név alatt ismeretesek.

A már nagy világszervezetté nőtt *Vörös Kereszt*-mozgalomnak Florence *Nightingale* volt a megindítója, aki 1854-ben, a krími háborúban önkéntes sebesültápolási és mentési munkát vállalt, evangéliumi keresztyén szeretetből. A *Kék Kereszt* Egyesület 1877-ben, Bernben alakult, kifejezetten evangéliumi jellegű munkára az alkohol veszedelmei ellen. „Isten és Szent Igéjének segítségével akar munkálni az iszákosság és a koresmai élet áldozatainak megmentéséért.” A *Fehér Kereszt* Egyület munkája kétágú: egyrészt anya- és esese-mővédelem, másrészt kifejezetten evangéliumi indíttatású harc a paráznaság ellen.

A *belmisszió mai helyzetképére* nézve néhány adatot közlünk G. *Füllkrug* 1932-ben közzétett „Der Internationale Verband für Innere Mission und Diakonie“ c. munkája alapján.

Németország lakosságának 64.1 százaléka protestáns, kereken 42 millió lélek. Ennek a hatalmas seregnek kebelében a belmisszió 44 evangelizáló társulat által működik. Gyógyító szeretetmunkát 3917 intézet végez, 214.000 ágygal és 33.450 munkással. Egyéb szeretetmunkában 3428 intézet dolgozik, 198.250 hellyel és 7800 munkással. A diakonisszák száma 44.000, a diakonusoké 4460. Az evangéliumi sajtó és iratterjesztés mintegy négyezer kiadványt 15 és félmillió példányban hoz forgalomba.

Franciaország 39 millió lakosából egymillió protestáns és ebből 650.000 református. Ez a csekély számú evangéliumi keresztyénség méreteihez képest hatalmas missziói munkát végez. 18 népmissziói szervezete működik. A Société Centrale Evangélique 1900 óta 112 gyülekezet létesülését segítette hathatósan elő. Szeretetintézményei körében 3 diakonissza-anyaház, 110 jótékony egyesület, 28 beteggondozó intézmény, 31 aggmenház, 10 gyermekotthon, 13 fiú- és 26 leányárvaház működik, melyekhez a speciális szeretetmunkát végző alakulatoknak még egész sora esatlakozik. A John Bost-intézmények kötelékében 6 női- és leányotthon, 3 férfi- és 1 gyermekotthon virágzik.

Hollandia 7,953.000 lakosának 55.1 százaléka protestáns, ebből 2,850.000 az állami református, 620.000 a szigorú református, 110.000 az evangélikus Egyházhoz tartozik. Mindezek az Egyházak igen kiterjedt és sokoldalú missziói munkát végeznek. Közülük a szigorú református Egyház a missziót tiszta gyülekezeti munka által végzi. mintegy 200 bizottság irányítása alatt. Benne fontos szerepet visz a családlátogatás és az evangelizáció. Igen nagy apologetikus munkát végeznek erre alakított egyesületei.

A holland belmisszió 414 intézményt és 24.392 gondozási helyet foglal magába. Munkája kiterjed a városi, kikötői, utazási, utcai, katonai, cigány- és zsidó-misszió körére. Vasárnapi iskoláiban tízezer tanító vezet kétszázötvenezer gyermeket. Árvaházaiban évente 1200 gyermeket nevelnek és mintegy 12.000 kihelyezettre viselnek gondot. 13 református és 1 evangélikus diakonissza-intézete foglalkozik főleg betegápolással. 19 betegápolási intézetében 6300 ágy és 2100 munkás van. A Heldring-intézeten kívül még 10 más intézet tart fenn Magdaleneumot. A missziói egyesületeknek mintegy 130.000 tagja van.

Svájcnak 2,320.000 református lakosa van. Gyógyító, nevelő és gyülekezeti missziói intézeteinek száma 346, ezeken kívül 133 más intézmény és gazdag evangelizációs sajtó végzi a misszió munkáját.

E néhány adat is mutatja, hogy a protestáns keresztyénség gyülekezeti missziói munkája milyen hatalmas bizonyosságtétellel szólal meg az Evengélium mellett az emberválságnak ebben a szörnyű idejében és hogy milyen gazdag örökséget és útmutatást szolgáltat számunkra is Egyházunk gyülekezeti missziójának kiépítésére.

4. A magyar református gyülekezeti misszió kialakulása

1. A magyar református Egyház kétségtelenül kezdettől fogva gyakorolta a hívő szeretet munkáit. Intézményes emléke ennek a régi időkből az 1529-ben alapított *debreceni Ispotály*. Ha azonban azt nézzük, hogy Egyházunk kebelében mikor és hogyan indult meg a fentebb vázolt külföldi belmissziói munkához hasonlatos, közelebb-ről annak hatására fakadt missziói tevékenység, akkor azt találjuk, hogy ennek első nyomai mindössze a tizenkilencedik század második felére követhetők vissza.

Ennek a munkának van néhány olyan *előzménye*, melyek kihatásukban fontosak a voltaképpeni református missziói szellem felébredésére Egyházukban.

Ilyen a közös protestáns jellegű *Országos Protestáns Árvaegylet* megalakulása 1859-ben. Eredeti neve Ágostai és helvét hitvallású Országos Árvaegylet volt, melyet csak 1891-ben változtatott át az előbbire. Iskolája 1867-ben nyílt meg, Képes Naptárát 1873-ban indította meg, budapesti Árvaházát 1877-ben avatták fel. Alapítása körül *Bauhofer* lelkész, *Biberauer Tivadar*, *Hornyánszky* Viktor és *Meyer* Antal buzgólkodtak. Fejlesztése és vezetése körül nagy szolgál-

latokat tett 1860-tól *Székács József*, aki biztosította az egylet magyar jellegét, pártfogókat gyűjtött és megszerezte az árvaház telkét. Népiskoláját először *Ballagi Mór* vezette, aki a Naptárt is megindította. Az Árvaház igazgatója 1874-től *Brocskó Lajos* volt, maga is egykori árva-növendék. Az első ötven évben az egylet 639 árvát nevelt fel és helyezett ki és pedig 118 iparost, 46 kereskedőt, míg a többi tisztviselő lett. A jelentés szerint e félszázad alatt csak tizenegy növendék nem vált be. A legnagyobb adományt *Wagner János* orvos adta, 310.000 koronát.

A második előzmény a *Bethesda Kórház* volt, *Bakódy Tivadar* orvos, aki a budapesti német református egyházközség betegeit 1862 óta ingyen kezelte, 1866 január 1-én kétszobás kórházat rendezett be hat beteg számára egy ápolónővel és rendelőhelyiséggel, Bethesda néven. Ebből nőtt ki a mai Bethesda Kórház, mely 1872 óta van jelenlegi helyén, de református magyar intézménnyé csak 1909-ben lett.

A tulajdonképpeni belmissziói munka e kezdetek után a vasárnapi iskola megindulásával lép be Egyházunk életébe. Az első vasárnapi iskolát *Biberauer Irma*, később *Szabó Aladár* hitvese, vezette Budapesten, 1882 nyarától kezdve. A munka gyorsan fejlődött és 1886-ban Budapesten már 11 vasárnapi iskola működött 780 gyermekkel. Első pártfogói, vezetői, munkásai között ott találjuk *Petri Elek*, *Szöts Farkas*, *Kenessey Béla* teol. tanárokat, *Szabó Aladár*, *Farkas Sándor*, *Benkő István* segédlelkészeket és teológusokat, *Bitay Béla* teológust, aki a belmisszió egyik erdélyi úttörője lett és *Antal Gézát*, aki a Dunántúlon kezdte meg a vasárnapi iskolai munkát.

Az evangélizáció megindítója és hamarosan vezére 1886-tól kezdve *Szabó Aladár* lett, aki az imaórákat, imaheteket és vallásos estélyeket bevezette. Az első tíz évben ez az evangélizációs munka úgy Budapesten, mint az ország több területén rendkívüli jelentőségűvé és hatásúvá nőtt. Egyik gócpontja, a budapesti Hold-utcai evangélizációs terem valóságos fogalomná lett. *Szabó Aladár* mellett *Kenessey Béla* és *Kecskeméthy István* folytattak buzgó evangélizációt.

A belmissziói egyesületek közül első volt a *Lórántffy Zsuzsanna-Egylet*, mely 1892-ben alakult. Munkája a következő két évtized alatt fokozatosan kiterjedt a vasárnapi iskolára, az evangélizációra, a szegénygondozásra, napközi gyermekotthon, eselédotthon, penzió, diakonissza-otthon és képző, városi misszió stb. létesítésére és fenntartására. Kiváló vezetője volt *Szilassy Aladárné*. Ugyancsak 1892-ben indult útnak a *Budapesti Református Ker. Ifjúsági Egyesület*,

Szilassy Aladár és *Szabó* Aladár vezetése alatt. Ennek munkájáról az ifjúsági misszió tárgyalásánál fogunk megemlékezni.

Az 1892. év még egy alakulat születési éve volt. Ekkor indult meg *Szabó* Aladár kezdeményezésére a *budapesti lelkészek Értekezlete*, melyből 1894-ben az *Egyházi Értekezlet* fejlődött, Budapesten *Szöts* Farkas, Erdélyben *Molnár* Albert vezetése alatt.

1893 nagypéntekjén *Kiss* Áron, *Bernáth* István, *Kecskeméthy* István és néhány más társuk megalapították a *Nagypénteki Református Társaságot*, melynek célja a züllésnek kitett, vagy elzüllött gyermekek megmentése. A társaság szeretetlháza ma is működik Erzsébetotthon névvel, Budaörsön. A Budapesten már régebb óta munkálkodó *Skót Misszió*nak 1895-ben *J. Maedonald Webster* skót lelkész lett a vezetője, akinek köszönhető a misszió magyar református jellege és akinek munkája folytán ez a misszió a magyar református belmisszió egyik fontos segítőtársa lett.

Végre 1900-ban *Megyercesy* Béla teológus, egyetemi hallgató barátaival megalakította a *Bethlen Gábor-Kört*, az egyetemi hallgatók közötti evangélizáció és szeretetmunka céljára.

A belmisszió kibontakozó munkáját segítette az *evangélizáló sajtó* is. Még 1888-ban megalapították a *Magyar Protestáns Irodalmi Társaság*, melynek első szellemi irányítói közt *Hegedűs* Sándort, *Zsilinszky* Mihályt, *Kenessey* Bélát, *Szöts* Farkast találjuk. A társaság Házi Kinestár és Koszorú Füzetei az evangélizáló irodalom első és nagyhatású hadjáratát vívják a magyar lélek meghódításáért a missziói munka számára, míg folyóirata, a *Protestáns Szemle*, elvi cikkeivel és tanulmányaival járul hozzá a misszió kérdéseinek tisztázásához. Missziói irodalmunk első igazi nagyjelentőségű eseménye azután *Szabó* Aladár *Új Óramutató* e. munkájának megjelenése 1896-ban, mely nálunk az első belmissziói útmutató és évkönyv.

A század végéig így indul meg és alakul ki Egyházunkban a gyülekezeti misszió megalapozó munkája. Nagy nehézsége az, hogy a teológiai liberáliszmus szellemétől vezetett és áthatott egyházi közvéleménnyel találkozunk, mely erősen idegenkedik a pietista ízünek és lelkünek érzett missziói munkától és emellett ezekben a kezdeményezésekben a magyar lélektől idegen, a magyar viszonyokhoz nem találó erőszakolást vél felfedezni. Messzevivő történeti és lélektani okai vannak annak, hogy a missziói munka nálunk nem az Egyház, a gyülekezet életének gyökeréből, belső szükségletéből hajt ki, hanem kívülről, külföldi hatások alatt, egyéni és egyesületi kezdeményezések nyomán próbál beoltódni és megfogamzani benne. Ha meggon-

doljuk, hogy még a külföldi evangéliumi Egyházakban is, csakhogy korábban, de szintén ez volt a missziói lelkiismeret felébredésének útja, nincs mit csodálkoznunk ezen a jelenségen. Másfelől azonban van egy eredeti előnye is a mi belmissziói kezdeteinknek, mely hosszú hars után mégis a győzelem bizonyosságát adja neki és ez az, hogy nálunk a missziói munkát kezdettől fogva Egyházunk hivatásos vezetői, vagy vezetésre hivatott és később tényleg vezetőkké is lett személyiségei tekintik lelkiismereti ügyüknek és veszik kezükbe annak irányítását.

Közülik *Szabó Aladárt* méltán nevezik a magyar belmisszió atyjának, mint aki ez első korszak minden indulásának és munkájának élén áll s azoknak valódi lelki és szellemi irányítója. Kemény és harcias személyisége a tudományos és gyakorlati munka fáradhatatlan készségével párosult és ez az ötvözet adott erős belső meggyőződésének kifelé is olyan hathatóságot, mely köréje tömörítette az evangéliumért élni, munkálni és harsolni kész lelkeket s még szellemi ellenfeleiben is tiszteletet ébresztett.

2. A XX. század első két évtizede, mely a világháborúval, forradalommal és Triánonnal végződik. Egyházunk missziói munkája szempontjából már nem olyan egységes jellegű, mint a kezdőkorszak volt. Részben új, másgyökerű mozgalmak indulnak és ütköznek benne, részben maguk a munkák szétfejlődnek és specializálódnak.

A korszak kezdetén még *Szabó Aladár* áll, aki 1903-ban megalakította a *Bethania Egyletet*, a ker. hitélet felvirágoztatására és a könyörülő szeretet gyakorlására. Ez az egyesület, valamint a körülötte és általa kialakuló „élő keresztyén szövetségek“ iratterjesztési, evangélizációs, bibliakörös, konferenciás munkájukkal kétségtelenül jellegzetes formáját építették ki a magyar belmisszióknak, elég széles területen be is hálózták az Egyházat, de mégis kevésbbé tudtak egységes lelkületet teremteni, mint a megelőző korszak kezdeményei. Ma már talán, mikor ennek a mozgalomnak is a missziói öntudatra ébredt Egyház munkájába olvadtak át értékes hatásai s egykor ellentéteket keltő vonásai kezdenek a múlté lenni, kimondhatjuk, hogy az „élő keresztyén“ szellem olyan pietisztikus kovászt tartalmazott, mely propagatív erejét az Egyházban magában paralizálta, befelé fordította, eltokozódásra kényszerítette. A magyar égen feltornyosuló viharfelhők árnyékában nem tudott a református Egyháznak magának lelki előkészítőjévé és felszerelőjévé lenni a nagy megpróbáltatás gyorsan közeledő idejére. Természetesen, ez a megállapítás semmit sem von le azoknak a belső áldásoknak értékéből, melyeket a maga

izolált köreiben nyújthatott. De azt nem szabad elfelejtenünk, hogy ebben a korszakban más mozgalmak törnek elő, melyek az alig lélekzetnyi idő alatt mégis indítóivá válnak a katasztrófa utáni új missziói koncepciónak és munkának.

Ilyenek a magyar evangéliumi keresztyén *Diákmozgalom* (1904), a *Vasárnapi Iskolai Szövetség* (1909), a *Keresztyén Ifjúsági Egysületek Szövetsége* (1910), a magyar ev. ker. *Missziói Szövetség* (1912).

Ezek a mozgalmak és alakulatok lesznek ugyanis alkalmassá arra, hogy a magyar református Egyház, szétszakíttatása után, bennük és általuk megtalálhassa és megkezdhesse a létparanesként eléje adott *gyülekezeti tuzatonként való megszervezkedés* életformáját, úgy a esonkaországi, mint a kisebbségi sorsba került testrészeiben. Ezek mellé járultak, mint a kor szükségét egyre világosabban megértő alakulások, a *Magyar Evangéliumi Nőegysületek Szövetsége* (1904), a *Kálvin Szövetség* (1908), az *Országos Református Lelkészegetesület* (1907).

A *szeretetmunkásság* terén ennek az időszaknak legnagyobb eseménye az 1903-ban megalakult *Filadelfia Szövetség* azon ténye, hogy 1906-tól kezdve a *magyar református diakonissza-munka* megindítója lett s 1909-ben megvette a *Bethesda Kórházat*, melyben *Biberauer Richard* és felesége vezetése alatt az első magyar református *kórházi diakonia* áldott munkája kezdődött és folyik.

1914-ben, a világháború kitátott torkában alapítja meg aztán a *tiszántúli egyházkerület a debreceni Diakonissza Intézetet*, mely az első, *magának az Egyháznak tulajdonát képező* ilyen intézetünk. Ugyanezen évben nyílt meg az *ORLE hajdúböszörményi Kálvincuma*, lelkészek fiúárvái nevelésére.

3. A *világháború után* a Magyarországi Református Egyház is darabokra tört, melyek az új viszonyok között önálló életre kényesültek.

A mai *Magyarországi Református Egyház* 1132 gyülekezetével, 1307 lelkészevel és 1,870.000 lelkével most is a törzsét alkotja a magyar reformátusságnak. A missziói munka szempontjából Egyházunkban, a mult tanulságainak egyre öntudatosabb elsajátítása alapján, valóban *korszakalkotó fordulat* állott be. Ennek a fordulatnak bekövetkezésében, a belőle származó új szellemnek kialakításában, a kibontakozó munka irányításában *Rovasz Lászlóé* a vezérszerep.

A *belmisszió* hagyományos fogalma voltaképpen ezzel a fordulattal válik *meghaladóttá* és kezd a helyébe nyomulni a *gyülekezeti misszió* fogalma és tartalma. Egyházunk az események és körülmények

súlya, a világrendítő tények parancsa alatt ráébred a kor nagy követelésére: az önkéntes, egyéni, egyesületi belmissziót *egyháziasítani* kell, vagyis az Egyháznak ezt a missziót, mint *saját döntő fontosságú élettevékenységét*, a magáénak kell nyilvánítania, mint ilyent, magának kell megszerveznie és folytatnia.

Ezt a ráébredést, magavállalást néhány *irányító elhatározás és tény* tükrözi. 1922-ben az Egyetemes Konvent 22. jkvsz. határozatával kimondja a *konventi Belmissziói Bizottság* felállítását és megállapítja annak szabályzattervezetét. 1927-től kezdve a Konvent évről-évre *Belmissziói Útmutatót* ad ki. A Zsinat 1930. V. 10-i 869. sz. határozatával utasítja a Konventet, hogy a missziói munkát *szabályrendelettel* állapítsa meg. Ennek következtében a Konvent 1931 ápr. 15-én 142. sz. határozatával megállapítja és életbe lépteti „...1 *Magyarországi Református Egyház Missziói Szabályrendeletét*“. Az ifjúsági munka számára maga a Konvent alkalmaz és fizet *missziói lelkészeket* és munkásokat. *Konventi Missziói Alap* létesül, melyből az egyházkerületek missziói munkái, a külföldi magyar református gyülekezetek, a diakonissza-intézetek és a szeretetintézmények évi segélyben részesülnek. Végre 1933 IX. 14-én a Zsinat megalkotta a III. törvénycikket „*Az Egyház missziói munkájáról*“, amely azon év október 31-én kormányzói megerősítést és jóváhagyást nyert.

A missziói munka területén a világháború után a következő fontosabb események történtek:

1920-ban megnyílt a *Lórántffy Zsuzsánna Egyesület diakonissza-kórháza* és megalakult a *Magyar Prot. Nők Orsz. Szövetsége*, 1921-ben létrejött a magyar református diákok *Soli Deo Gloria-Szövetsége*, 1924-ben a *Magyar Keresztjén Leányegyesületek Szövetsége* alakult meg és megnyílt az *ORLE nyíregyházi Kátrincuma* lelkészek leányárvái számára. 1931-ben, az őrszentmiklósi lelkészözvegyi Szeretetházzal kapcsolatosan megindult a *református szociális missziói tanfolyam*, 1932-ben alapított az *Orsz. Református Szeretetszövetség*, Kiss Ferenc vezetésével, mely eddig a legjelentősebb missziói alakulatunk és már is 25 szeretetintézményt, árvaházakat, aggmenházakat, szülőotthonokat stb. tart fenn és különböző szeretetakeciókat folytat. Végre 1935-ben megnyílt a tiszántúli egyházkerület *debreceeni diakonusképző* intézete.

A régi magyarországi református Egyház elszakított részeinek legnagyobbika a *Romániai Magyar Református Egyház*, melyben az erdélyi és a királyhágómelléki egyházkerületek foglaltatnak.

Az erdélyi egyházkerületnek 20 egyházmegyéje, 610 anya-, 102

leány-, 109 főkegyházközsége és 911 szórványa van, Lélekszáma 530.000. A királyhágómelléki egyházkerületben 6 egyházmegye, 183 anyaegyházközség és 230.000 lélek van. A két egyházkerület lelkészeinek száma 850.

Az erdélyi egyházkerületben a világháború után a református egyházi öntudat megerősítésére különféle mozgalmak, akciók és intézkedések történtek, így az *istentisztelet*, a *vallásoktatás*, a *konfirmációs előkészítés*, az *egyházfegyelem*, a *lelkészképzés* újra való szabályozása, továbbá az egyházi társadalom *rendszeres alkalmakkal* való összegyűjtése és gondozása.

Missziói szempontból legfontosabb az, hogy az egyházkerület vezetői a helyzet súlya alatt határozott lépéseket tettek a missziói munkáknak *egyházi tevékenységgé* tételére. E végből, az önkéntes egyesületek megszüntetésével vagy beolvasztásával az *egyházi társadalom egészét*, életkorok és nemek szerint egyházközségi, egyházmegyei és egyházkerületi *szövetségekbe szervezték*, melyek belső szabadságuk, öntevékenységük biztosítása mellett az egyházi tisztviselők és hatóságok irányítása, felügyelete és védelme alatt munkálkodnak. Ezek a szövetségek: *Vasárnapi-iskolai Szövetség*, 6—12 éves fiúk és leányok egyházi közössége. 1933; *Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Szövetsége*, a 13—24 éves férfi-ifjúság egyházi közössége. 1933; *Református Leányszövetség*. 1933; *Református Nőszövetség*, az asszonyok és önálló nők egyházi közössége. 1928; *Református Férfiszövetség*. 1935.

E szövetségekben egységes terv szerint, közös alapszabállyal, de önálló ügyrenddel folyik a hitbéli öntudatosítás, a keresztyén szellemű kulturális művelés, a szociális és karitatív tevékenységek munkálása. Maga az egyházkerület a Missziói Tanács által irányítja, vezeti, támogatja és védi a szövetségeket, melyeknek segítségére utazó-titkárokat is alkalmaz. A szövetségek munkája egyetemes jellegű *szereketintézmények* körül tömörödik, amilyenek az egyházkerület szászvárosi *Árvaháza* (1928), az előbb marosvásárhelyi, azután kolozsvári *Diakonissza-intézet* (1928), a kolozsvári *Református Kórház* (1933). Az egyházkerület több évi előkészítés után megkezdte a *külmisszióban* való aktív részvételt is, 1933-ban kiküldvén első misszionárius lelkészét Mandzsúriába, ahol önálló missziói állomás létesítését vette célba. A missziói munkák szellemi és lelki táplálója az egyházkerület 1926-ban létesített központi Iratterjesztő vállalata.

A királyhágómelléki egyházkerület is megalkotta az egyházi társadalom *szövetségi* szervezetét, az *iratterjesztést*, Nagyváradon *árvaházat* tart fenn és részt vesz a *külmissziói* munkában.

A Jugoszláviai Református Keresztény Egyház 4 egyházmegyéjében 53 egyházközség és 55.890 lélek van, kikből 8000 szórványban él. Az egyháztagek 75 százaléka, számszerint 41.600 lélek magyar, 24 százaléka, 13.400 lélek német, a többi horvát és eseh. A 47 lelkész közül 32 magyar, 13 német, 2 eseh.

Missziói munkájában az *iratterjesztés* és az *evangélizáció* vezet. *Vasárnapi iskolái*, *ifjúsági* és *szórványgondozói* tevékenységet folytat, néplapot, évkönyvet ad ki magyar és német nyelven, a Heidelbergi Kátét horvát nyelven is kiadta. Az egyházegyetem Feketiesen *árvaházat* tart fenn.

A Csehszlovákiai Református Egyháznak 3 egyházkerülete, 10 egyházmegyéje. 291 egyházközsége és 204.826 lelke van. A missziói munka *vasárnapi iskolákban*, *ifjúsági egyesületekben*, *leánykörökben*, *nőegyesületekben* és *énekkarokban* folyik, van *iratterjesztés* is. Beretkén egyházi *árvaház* működik.

5. A missziói törvénycikk és szabályzat

A Magyarországi Református Egyház Törvényeinek *III. törvénycikke*, mint említettük, az *Egyház missziói munkájáról* rendelkezik. Ennek a törvényeknek jelentősége a magyar reformátusságra nézve korszakalkotó, mert ez az első hivatalos és egyetemes akaratnyilvánítás arra, hogy Egyházunk a missziói munkát a maga saját élettevékenységének vallja és igényelje. Ennek indoklásául a törvénycikk felemlíti azokat a kötelező alapokat, melyeken a missziói munka épül. Ezek: az Isten Lelkének való engedelmesség, a Szentírás szellemének és saját történelme bizonyosságainak indításai, a missziói parancs (*Máté ev. 28. r. 18—20. v.*) teljesítése.

Ez az indoklás magában rejti azt, hogy a missziói munka a multban is, mindíg kötelezte az Egyházat, ennél fogva bele is tartozott annak tevékenységi körébe, még ha ideiglenesen nem ő maga vette is a kezébe. A missziói parancs idézése a legáltalánosabb textushoz fűződik, mely ugyan kétségtelenül vonatkozhatott a misszió egész területére, azonban mi, amint láttuk, éppen az egyes missziói munkaágak sajátosságának kiemelhetése céljából, ezt a parancsot a külmisszióra vonatkoztatjuk.

A törvénycikk döntő intézkedése az, hogy a missziói munkát a törvényesen szabályozott egyházi feladatok közé iktatja, mint az egyházi tisztviselőkre és az egyháztageokra egyaránt kötelezőt, ami az

Egyház lényegének, hivatásának és méltóságának teljesen megfelelő rendelkezés. (1.)

A missziói munka meghatározása (2—3.) megfelel a hármias missziói paranesuak, magába foglalja a lelkigondozást (pásztori missziót), a keresztyén társadalom bajainak gyógyítását (a gyülekezeti missziót) és a külmissziót. A feladatok nincsenek módszeresen szétválasztva, azonban ez nem is a törvényeikk, hanem a missziótudomány feladata.

A munka végzését előíró rendelkezések (4—6.) a misszió gyakorlását minden egyházközségben kötelezővé teszik. Az egyházi hatóságoknak vezető és irányító részt ad benne, az egyházi tisztviselőket pedig felelőssé teszi a munkáért.

A munka szervezését illetőleg legfontosabb a fokozatos missziói bizottságok felállítása. Tulajdonképpen ezek a bizottságok a munka igazi végzői, mivel maguk körébe vonhatják a gyülekezet valamennyi missziói buzgalmú és tevékenységű tagját. Így az elvileg kötelező, indításában azonban személyes és önkéntes missziói munka a törvényileg statuált bizottság természetes kiszélesedése által hathatja át a gyülekezet egészét. Az egyházi hatóságok, hivatalok és testületek így valóban az irányítás, felügyelet és védelem szolgálatát látják el a misszió bensőséges, személyes, lelki munkája körül.

A munka legfőbb irányítója, felügyelője és védelmezője, valamint támogatója az Egyetemes Konvent (7.), amelynek feladata az egységes munkaterv megállapítása és a missziói alap létesítése is. Tartalmi szempontból igen fontos a missziói munkások képzéséről és továbbképzéséről rendelkező rész (8.). Ennél a nagyjelentőségű feladatnál a Konvent szerepe az általános irányelvek megadása, míg magát a képzést és továbbképzést az egyházkerületek végzik. Különösen kiemelendő az a rendelkezés, hogy az általános irányelvek az egyesületek által fenntartott intézményekre is kötelezők. A Konvent kötelessége az idegenben élő magyar reformátusok, valamint a Magyarországon élő külföldi reformátusok gondozása és a külmisszió megszervezése. (9—10.) Végre a törvény gyülekezeti missziói napot is állapít meg. (11.)

E korszakalkotó törvényeikk, mely a hagyományos „belmissziót“ elvben gyülekezeti misszióvá, egyházi élettevékenységgé tette, keletkezésének időpontjában természetesen kénytelen volt számot vetni az adott helyzettel s a létező szabad egyesületi munkaformákat elfogadni, megtartani, kétségtelenül azzal a bölcs intencióval, hogy utat

nyisson azoknak az egyházi közösségbe való beletagolódására. Amilyen mértékben ez sikerülni fog, olyan mértékben válik az Egyház a missziói munka egyik, bár legfőbb tényezőjéből annak igazi alanyává, a Szentlélek hatalma és vezértete alatt.

A törvény általános rendelkezéseit részleteiben kidolgozza és egyetemesen kötelező érvénnyel alkalmazza a *Missziói Szabályrendelet*. (Egyetemes Konvent. 142.—1931.)

Ez a szabályzat négy fejezetben rendelkezik a missziói munkáról és annak részeiről, a missziói munka szerveiről, végzéséről és fedezeti forrásairól.

Mivel a szabályrendelet intézkedéseit a gyülekezeti misszió részletes tárgyalásánál mindenütt figyelembe vesszük, itt csak az első fejezet tartalmát vázoljuk, tekintettel arra, hogy annak elvi jelentősége és jellege van.

A missziói munkával és annak részleteivel az 1—23. paragrafusok foglalkoznak. A missziói munka szent kötelesség, melyet minden egyházi tisztviselőnek, alkalmazottnak és egyháztagnak híven és lelkiismeretesen kell teljesítenie. A munka kétirányú: belmissziói és külmissziói. A szabályzat tehát a pásztori missziót nem tárgyalja, ami érthető is, mivel itt a közösségi munka szabályozásáról van szó. Azonban feltételezi a lekipásztor gondozó és nevelő munkáját, sőt ki is mondja, hogy a belmisszió a pásztori munkát kiegészítő lelki építés. A mi felfogásunk szerint ezt úgy fejezhetjük ki, hogy azzal párhuzamos és kölesönös missziói munka. Igen helyesen hangoztatja a szabályzat, hogy a belmisszió és a külmisszió egymást feltételezik, erősítik és táplálják s ezért mind a kettőt feltétlenül végezni kell. Ami közelebbről a belmissziót illeti, azt a szabályzat a lélek veszélyei és akadályai elleni küzdelemnek tartja, a Krisztushoz való vezetés és a Benne való növekedés előlából. Hangsúlyozza a munka korszerű eszközökkel való végzését.

A belmisszió részben hitépítő, részben szeretetmunka. A hitépítő munka körébe sorozza a szabályzat az evangélizációt, az irat-terjesztést, a családön és iskolán kívüli vallásos nevelést, ebben a vasárnapi iskolai, ifjúsági és a felnöttek közötti missziót, az egyesületek munkáját, a családlátogatást. A szeretetmunka, vagy diakonía körébe sorozza a segítő, mentő, gyógyító, szociális és szörványgondozói munkákat. Megemlékszik még a külföldön élő hittestvérek, illetve a nálunk élő külföldi hittestvérek gondozásáról és végre a külmisszióról is.

Amint ez az áttekintés mutatja, a szabályzat mindazt a tevékenységet, ami az egyház megbízottjainak, elsősorban a lelkipásztornak vezetése alatt közösségi módon és keretek között folyik, a belmisszió körébe sorozza. Valójában tehát, legalább elvileg, a belmissziót ténylegesen egyházi, gyülekezeti missziónak fogja fel és mint ilyen, szabályozza.

Reáknézve elsősorban ez az alapfelfogás fontos és jelentős, a gyülekezeti munka részleteire nézve lehetnek kisebb-nagyobb elvi indokú eltérések, amelyeket a továbbiakban fogunk érvényesíteni.

MÁSODIK FEJEZET

A GYÜLEKEZETI MISSZIÓ ALAPKÉRDÉSEI

1. A gyülekezeti misszió parancsa

a) Krisztus a gyülekezeti misszióra maga küldötte ki és rendelte az apostolokat és ezáltal az Egyházat tette e munka egyedüli mandatáriusává. A gyülekezeti misszió útlevelének, mely a parancsot magában foglalja, a Máté ev. 10. részét tekintjük.

Ez az útlevél mindenekelőtt kijelöli a gyülekezeti misszió feladatát: Krisztustól nyert hatalom a tisztátalan lelkek felett, hogy azokat kiűzzük, továbbá minden betegség és minden erőtelenség gyógyítása. (1. v.) A gyülekezeti misszió tehát a bűn elleni harcra és a gyógyító szeretet gyakorlására rendeltetett.

A küldetés sajátosságát a misszió területe adja, melyet Krisztus e szavakkal határol el: „Pogányok útjára ne menjetek és samaritánusok városába ne menjetek be, hanem menjetek inkább Izrael házának eltévelyedett juhaihoz“. (5—6. v.) Ez a parancs világosan megmondja, hogy ennek a missziónak területe a gyülekezet, az Egyház.

A továbbiakban fel van sorolva a gyülekezeti munka tartalma, annak részletezése. „Elmenvén, prédikáljatok, mondván: elközelített a mennyeknek országa. Betegeket gyógyítsatok, poklosokat tisztítsatok, halottakat támasszatok, ördögöket űzzetek“. (7—8. v.) A gyülekezeti misszió tartalma tehát a szabad formájú missziói ígéhirdetés, a betegek gyógyítása, a bűnösök megtérítése, a keresztyén életfolytatás plántálása és nevelése, a keresztyén társadalom lelki megújítása.

Rámutat ezek után a parancs a gyülekezeti misszió személyi forrására. „Ingyen vettétek, ingyen adjátok. Ne szerezzetek aranyat, se ezüstöt, se rézpénzt a ti erszényetekbe. Se útitászkát, se két ruhát, se sarut, se pálcát, mert méltó a munkás az ő táplálékára“. (8. b—10. v.) Ezek a szavak azt jelentik, hogy a gyülekezeti misszió személyi forrása egyedül a hívő szeretet lehet, mely önkéntes áldozatban nyilvánul meg.

Nagyon fontos az az utasítás, amely a misszió megindulását szabályozza. „Amely városba vagy faluba pedig bementek, tudakozzátok meg, ki abban méltó és ott maradjatok, amíg tovább mehettek“. (11. v.) A gyülekezeti misszió tehát legelőször *otthont*, barátot, *szövetséges társakat* keres magának a gyülekezetben s ebből, mint magból indul ki. Ez a növekedésének nélkülözhetetlen feltétele.

Krisztus figyelmeztet minket arra, hogy a misszió *sikere* nem a mi érdemünk, ellenben a hű munkás és akik őt befogadják, a lelki békességet nyerik Istentől, amit senki se vehet el tőlük. Az ítéletet pedig Istenre kell bízni s az nem marad el. (12—15. v.)

Tudjuk, hogy Isten Egyháza, a valódi és élő gyülekezet nem egy a szervezett Egyházzal és gyülekezettel, bár abban keresendő és hit által meg is található. Mivel azonban a Láthatatlan Egyház tagjai szét vannak szórva a világban és el vannak vegyülve a látható gyülekezetben, azért nem szabad tudatlanságban lennünk a felől, hogy a Krisztus küldötteit a *gonosz és hitetlen világ* fiai részéről ellenállás, üldöztetés, gyűlölet fogadja és hogy Krisztus evangéliumának megjelenése éppen arra való, hogy lelki ellentétek támasztása által belevigye a világba az elválasztó és tömörítő mértéket. Ezért a *misszionáriusok* juhok a farkasok között, akiknek a kígyó okosságával kell tudniok elsiklani a gonoszság törvetései felett s a galamb szelidségével kell képviselniök Istennek a Krisztusban megnyilvánított nagylelkűségét. A maguk bölcsesége helyett a Lélekre kell hallgatniök és neki engedelmeskedniök, mint tanítványoknak és szolgáknak. (16—27. v.)

A gyülekezeti misszióhoz Istennek felséges *ígéretei* fűződnek. A Krisztus küldötteinek nem kell félniök semmitől, mert az Úr gondot visel az ő küldötteire és Krisztus maga tesz tanúságot mellettük Isten trónja előtt. (28—33. v.)

A gyülekezeti misszió lényege harc és pedig az isteni szeretet harca a bűnnel. Ez a harc gyakran széttépi a vérség és az érdekek emberi kötelekeit, élesen megvilágítja a puszta emberi kapcsolatok értéktelenségét, de azért, hogy rávezessen az egyetlen szeretetreméltóra: Krisztusra, kiből mindent megszentelve nyerhetünk vissza, amit érte elvetettünk. Ennek a harcnak zászlója tehát a kereszt, amelyet mindenkinek fel kell vennie, aki az ő misszionáriusa akar lenni. Ezzel az áldozattal szemben azonban a legnagyobb jutalmat adja Krisztus: azonosítja magát velünk. (34—42. v.)

b) Isten Igéje a fentebbiek szerint kétségtelenné teszi, hogy a gyülekezeti misszió magának Istennek szeretetmunkája a lelkekben,

az ő *emberi eszközei által*. Nem titkolja, sőt teljes erővel hangsúlyozza, hogy az Ő szeretete, amint az Krisztusban testet öltött, gyökeréből, *teljesen más*, mint az emberi szeretet, vagyis azok az indulatok, melyeket az emberek szeretetnek tartanak és neveznek.

A gyülekezeti misszió minden mozzanatát ez az isteni, valódi szeretet hatja át, mint éltető forrás és az emberi eszközöknek ehhez a mértékhez kell igazodniok. Természetesen, maguk erejéből erre képtelenek s csak a Kegyelem ajándékából, hit által lehetnek a szeretet hírnökei a gyülekezetben.

Az Ige az *I. Kor. 13. r.*-ben feltárja előttünk ennek a szeretetnek titkait. Rámutat arra, hogy a szeretetet *nem pótolhatja* a legszebb beszéd, a legmélyebb tudomány, az emberekbe, önmagunkba vagy dolgokba vetett hit, a legnagyobb jótekonyság és a legbámulatosabb áldozathozatal sem, mert mindezek nem a szeretet feltételei, hanem gyümölcsei akkor, ha belőle fakadtak, különben pedig lehetnek teljesen idegenek és ellentétesek vele. (1—3. és 8. b. v.) Rámutat továbbá arra, hogy milyen sivár és gonosz *a szeretet nélküli élet*, a Krisztusnélküli ember, aki szegénységében irigykedik, haragszik, bosszút táplál, gazdagságában kérkedik, felfuvalkodik, a maga hasznát keresi. Ezzel szemben a szeretet soha sem eszelepszik éketlenül, azaz szertelenül, nem örül a hamisságnak és nem múlik el minden kedvezőtlen hangulattól. (4. b.—6. a. v.)

Megvilágítja az Ige azt, hogy a valódi szeretet *csak a hit által* lehet a miénk, illetve, hogy a szeretet tud egyedül himni a lélek valóságában és Krisztus isteni hatalmában, amely hit alapján hosszútűrő, bünt elfedező, az igazságnak örvendező, reményteljes, kegyes és maradandó. (4. a., 6. b.—7. v.) A szeretet a legnagyobb, mert az Istenben való érettséget, böléséget, teljességet jelenti. (9—13. v.)

Isten Igéjének ezekben vázolt útmutatása nyomán kíséreljük meg fejtegetni a gyülekezeti misszió alapkérdéseit.

2. A gyülekezeti misszió mai értelme

A bevezető részben láttuk, hogy az Egyház nemesak templomi, kultusz-közösség, élete nem szorítható be a templom falai közé. Krisztus teste a lelkek élet- és munkaközössége s e test valódi tagjainak tevékeny részt kell venniök életében, harcában, munkáiban.

Éppen ezért nem képzelhetünk helytelenebb felfogást, mint azt a közkeletű véleményt, hogy az Egyház dolgai kizárólag *a lelkipász-*

terra tartoznak. Ahol ez a vélekezés gyökeret ver, ott fogalom sines a reformáció által hirdetett élő, evangéliumi Egyházról.

Az igazság az, hogy a legjobb lelkipásztori munka mellett sem létezhetik élő Egyház, *tagjainak* a lelkipásztort követő és támogató, munkáját megszoszorozó és gondjait megosztó odaadása nélkül. Az Egyház életét tehát nemcsak a templom falai közé, de a lelkipásztor egyéni ténykedései közé sem lehet beszorítani és korlátozni. Ezékiel próféta látta a templomból kifolyó vizet, mely mindenütt életet támaszt. (*Ezék. 47. v.*) Ez a képe a hitből fakadó szeretetmunkásságnak, mely az Egyház testében és vezetése alatt, mint az ő munkája, folyik, felöleli a nevelő, védő, gyógyító, segítő szeretet minden módját a különböző életkorú, nemű, foglakozású, állapotú tagok összesége által és számára. Ebből következik, hogy az Egyháznak, református értelemben, szeretetmunkát nem végző tagjai nem lehetnek.

A hagyományos „belmisszió“ azokat a munkákat tartotta szeretetmunkáknak, melyeket *a hivatalos Egyház nem végezhet*. Mi az Egyház tevékenységeinek organikus jellemzésével ebbe a fogalomzavarba világosságot derítettünk, midőn kimutattuk, hogy a „hivatalos“ tevékenység az Egyháznak egyik, külső, öntfenntartó tevékenysége, míg a misszió és benne a gyülekezeti munka egy egészen mástermészetű, belső, tartalmi élettevékenysége, mely amazzal semmiképpen nem jöhet ellentétbe, ha az organizmus egészséges. Ezzel együtt azonban azt is megállapítottuk, hogy a szeretetmunkásság szintén *az Egyházé*, és pedig nem hivatalos, hanem *missziói* jellegénél fogva.

A belmisszió általunk is vázolt munkája csak nyilvánvalóvá és elutasíthatatlanná tette azt a követelést, hogy a gyülekezeti missziót magának az Egyháznak kell végeznie, mint döntő jelentőségű saját élettevékenységét. Ez, különösen ma, az ő legbensőbb, legsajátabb, legszentebb hivatása és feladata, szervezete és intézményei csakúgy ezért a feladatért vannak, mint élő tagjai. Megengedhetetlenek tehát az olyan egyesületek, szervezetek, vagy intézmények, melyek az Egyházat a saját területén, a saját munkájában *pótolni* vagy *helyettesíteni* akarnák.

A bevezető részben láttuk, hogy missziói szempontból az Egyház nem hivatalaival, hanem *az élő gyülekezettel* azonos, mely megbizottjai és tagjai által a saját fölépítésén dolgozik és így a szeretetmunkásságnak is maga a gyülekezet lehet egyedüli szervezője, vezetője, végzője, számadója, ellenőrzője. Az Egyház élet-halálkérdése az,

hogy feleslegessé tegye és kizárja az életébe való, tőle független beleszólásokat és belenyúlásokat s önmagát a hitből fakadó tevékeny szeretet munkáló Egyházává teremtsé át, amire alapítottatott és rendeltetett.

Ezekből a megállapításokból következnek Egyházunk *aktuális feladatai* a gyülekezeti misszió terén. Mindenekelőtt az egyháztagnak *öntudatos sajátjává* kell tenniük a belmisszió történetét, tanulságait, problémakörét. *Lelkületet* kell nevelnünk az Isten kegyelmi ajándékaiból arra, hogy az Egyház külső erők és segítségék helyett merje bizalmát, ezzel létét a hit és szeretet *önerejére* helyezni. Az Egyház egyetemének *radikális átértékelést* kell végeznie abban a tekintetben, hogy a gyülekezeti missziót ne más teendőinek asztaláról lehullott alamizsna-morzsáival, hanem minden erejével folytassa. De ez az átértékelés *magának az életnek* más értékelése kell hogy legyen, egy olyan életnek hitbeli propagálása és plántálása, mely a maga diésőségét, méltóságát, valódi értelmét Krisztus szeretetének szolgálatában látja.

Nem kétséges tehát, hogy a gyülekezeti misszió mai értelme a *Szeretet Imperiumának* érvényesítését jelenti az Egyház testében. Mikor ezt az értelmezést adjuk a gyülekezeti misszióknak, leplezetlenül szembe állítjuk a Szeretet hatalmát a Tőke és a Fegyver imperiumával.

Ezekkel szemben a Szeretet Imperiuma nem intézményes, hanem *egyéni* jellegű. Tagadjuk azt, hogy az Egyház világi analógiára, saját intézménykörében gyakorolhatna uralmat a lelkek felett. Nem kevesebb, hanem más az a hatalom, amelyet testében érvényesítenie kell. Az Egyház szeretetközösség, a Szeretet erőközpontja, mely egyéni tagjai életén át sugározza ki Krisztus életét mindenüvé, ahol tagjai különféle hivatáskörben élnek. Diktatúrák, erőszak, tömegkezelés ellenében a csak Istentől függő személyiség védője, szószólója, tevékenységének tere és módja.

A gyülekezeti misszió, mint a Szeretet imperiumának érvényesítése, minden materiális felfogással szemben a *tiszta lelkiség* hirdetője és gyakorlója. Ezért nem szociális, jogi, gazdasági, politikai természetű, hanem misszió, mely a lelkek szolidaritását akarja megvalósítani a sok millió kis és nagy pozícióban, melyeket tagjai a világban elfoglalnak. Egyforma lelkület, evangéliumi értékelés, Isten Igéje szerinti állásfoglalás minden kérdésben és mindenütt, ez a Szeretet imperiumának lényege.

De éppen ezért a gyülekezeti missziót nem szabad összetéveszteni a humanizmussal, az általános emberszeretetet jótékonykodó akcióival. A Szeretet imperiuma nem humánus, hanem *krisztusi*. A humánus elképzelés az *embert* tartja szeretetreméltónak s ezen az alapon egyenlőséget, szabadságot és testvériséget követel számára. A Szeretet imperiumát hordozó gyülekezeti misszió a *bűnben és nyomorúságban egyenlő* emberek *önmaguktól való megszabadulásáért* küzd és a *meny-nyei Atyában való testvériséget* szolgálja. *Emberfeletti* mértéke van: Krisztus szeretete. Ezt akarja munkában, tényekben realizálni, hatóvá tenni. Határozottan és soha sem titkolva, önmaga hirdeti, hogy a szeretetmunka nem arra való, hogy *megoldja* a szociális problémákat. Ennél sokkal nagyobb, maradandóbb feladat van reá bízva. Mivel éppen a szeretet az, amely megláttatja a nyomort, bűnt, szenvedést, elsősorban arra való, hogy *kihívja, leleplezze és vádolja* a Sátánt s hogy a lelkekben *bűnbánatot* ébresszen. Másodsor a szeretetmunka, a maga áldásaival Isten országának, az üdvösségnek, az örökéletnek mennyei előízét érezteti meg s így *ígéretté, biztatássá* lesz a lelkek számára a holdog örökkévalóság felől. Végre vádja és ígérete együtt *intellemmé és indítássá* válik, hogy a világ és emberi ösztöneink ellenére kell és lehet is mássá, újjá lennünk, Isten fiaivá, akiket a teremtettség sóvárogva vár. Ha ezeket a szálakat összeszövjük, a gyülekezeti misszióknak, mint szeretetmunkának valódi értelmét és hatalmát abban fogjuk megtalálni, hogy *Krisztus lelkét, arcát jeleníti meg* a világban. Az Egyháznak, mint Krisztus testének Fejét *lát-hatóvá, sugárzóvá* teszi.

A szeretetmunkának ez az egyéni, lelki és krisztusi jellege, szemben a világi és emberi intézményességgel, sajátos, maga lényegéből folyó, nem öncélú, de a Léleknek engedelmes *szervezetet és intézményeket* igényel és ilyeneket szükségképpen magával is hoz. A gyülekezeti missziót azért úgy kell tárgyalnunk, mint *szervezett és intézményes szeretetmunkát*.

3. A gyülekezeti misszió célkitűzései

A szervezet és intézmény nem öncél, hanem eszköz, maga felett álló célok szolgálatában. A gyülekezet missziói munkára való megszervezése tehát szintén eszközi jelentőségű a magasabb cél érdekében.

Általánosságban ez a cél az, hogy az Egyház *élő tagok aktív munkaközössége* legyen. Ez a célkitűzés a mozdulatlan, adminisz-

trációs és liturgiális alakulatot öntevékeny organizmussá formálja át. Az általános célt két szempontból lehet szemlélni: egyéni és közösségi oldaláról.

Egyéni szempontból a gyülekezeti misszió *aktív egyháztagokat* kíván. Ez alatt hitében öntudatos személyiségeket értünk, akik hitük gyümölcsözőségeként tevékeny részt vesznek a gyülekezet szeretetmunkájában. Az ilyen evangéliumi személyiségek élettörvényét Isten Igéje a *II. Timoth. I. r. 7.v.*-ben, a világi lelkülettel szemben, abban állapítja meg, hogy Isten gyermekei nem a félelemnek, hanem az erőnek, a szeretetnek és a józanságnak lelkét kapták.

A keresztyén személyiséget tehát mindenekelőtt az erő jellemzi, és pedig a Szentlélektől nyert lelki erő. Ez a keresztyén jellem sajátossága, kinek lelkiismeretében Krisztus valóságos és élő hatalom. Az evangélium világában minden az emberen, a személyiségen fordul meg, de úgy, mint Krisztus uralma alatt működő erőtenyezőn. Ez az erő ellentéte az erőszaknak, mert az igazi erő nem kényszerít, hanem hat. Az erőszak félelemből származik és félelmet szül, ezért egyenesen ellentétes a keresztyén lelki erővel, melyet a félelem lelkének hiánya jellemez. Az erő nyugalmat, békét ad és képessé teszi a lelket a felelősség és áldozatosság hordozására. Az evangélium azáltal, hogy a keresztyén személyiségnek egyenesen világtényezői jelentőséget biztosít, egyúttal tiltást jelent az egyén minden önkénye ellen is. A korlátozó és egyensúlyozó erő, mely ezt a tiltást képviseli, a szeretet lelke. Amint Madách kifejezi: az egyén szabad, csak egy törvény köti, a szeretet. Ez a szeretet nem érzelmesség és nem frázis, hanem a szolgálat kötelezése, parancsa és indulata. A józanság lelke pedig azért adatott, hogy a szeretetet megőrizze minden rajongástól és a valóság helyes ismeretére, értékelésére vezessen. A gyülekezeti misszió ezek alapján olyan egyháztagokat igényel, akik öntudatos hitük erejével ellene állanak az egyén, a faj, a társadalom örületének: az erőszakos önkénynek, a gyűlölködő sovinizmusnak, a materiális kommunizmusnak és józanul adják magukat a Krisztus szeretetének szolgálatába.

Az Igének ez a parancsa természetesen megsemmisíti az egyháztagságnak azt a tétlen és gyümölestelen passzív torzképét, mely régebben elhatalmasodott az egyházi felfogásban. Az egyháztagságnak azok a pusztán külsőleges feltételei, melyek szerint egyháztag az, aki anyakönyvezve van és esetleg igénybe veszi az egyházi szolgálatokat, megfizetvén az egyházi adó minimumát is, az Ige ítélete alatt semmissé válnak. Az állami törvények szerint még ennél kevesebbrel is lehet

valaki valamelyik felekezeti tagja, azonban az élő Egyház missziói közösségében egészen más követelmények, vagyis a fentebb érintett lelki ajándékok érvényesek. Ezért kell tehát teljes elszánással arra törekednünk, hogy az összes egyháztagokat, amennyiben egyháztagoknak tekinthetők, e lelki alapon, tehát önkéntes odaadással, de szervezett módon tömörítsük a gyülekezeti misszió munkájába és közszellemmé tegyük azt a megítélést, hogy csak az lehet egyháztag, aki ennek a szervezett lelki munkaközösségnek aktív tagja.

Közösségi szempontból a gyülekezeti misszió célkitűzése éppen az, hogy a gyülekezet tagjait a hitből fakadó szeretet élet- és munkaközösségére neveljük és abban tevékenyen megtartsuk.

Ez a közösség a világi társadalom és a jótékonykodó egyesületi szellemével szemben a *testvéri szövetség* evangéliumi és hitvallásos szellemét éli és érvényesíti. Dívát, cím, rang, osztály, vagyon, társadalmi előfeltételek ebben a szövetségben nemesak hogy nem számítanak, de határozott öntudatossággal lerombolandók, megsemmisítendőek. A világi, humanisztikus egyesülésekben döntő dolgokat: a címzéseket, hatásköröket, ünnepeltetést teljesen meg kell szüntetni, hogy kizárjuk az evangéliummal merőben ellentétes érdemszerzést, magamutogatást, reprezentációt, más egyesülésekkel szembeni vetélkedést és öncélúságot. Ezekkel szemben a testvéri szövetségben a nagyobb szolgálat, a több szeretet rangsorát kell életbeléptetni és pedig az önkéntes fegyelem és alárendelés szabálya szerint. A gyülekezeti misszió szövetségében senkinek se jár köszönet, mert senkinek sincsenek előjogai és érdemei. Ezzel szemben minden munka Istennek adott hálaáldozat a Kegyelem kiváltságáért. Maga a szövetség az Egyház *tagozata, munkatényezője*, mely egyetlen más egyházi tagozattal sem vetélkedik elsőségért, hanem valamennyivel engedelmes örömmel összeműködik.

Az elmondottakból kifolyólag ki kell emelnünk azt a tényt, hogy a gyülekezeti misszió közösségében ismeretlen fogalom a *szereplés* s csak a *szolgálat* ismeretes. A szereplés az egyén érvényesülését, feltűnését, ünneplését jelenti. Természetéből következőleg mindig színjátszás, mert a szereplő nem a maga teljes és igazi valóját, hanem csak előnyös oldalát mutogatja benne. A szerepléshez az emberek gratulálni szoktak és a szereplő azt el is várja. A szolgálatban az egyén mellékes, benne az ügy, a munka, illetve annak lelkülete és mozgató parancsa a fontos egyedül. Ezért a szolgálat őszinte és komoly valóság. Érette nem gratuláció, hanem Istennek adandó

köszönet jár, a háládatosság kifejezése. Természetesen a szolgálat egyúttal az egyén legigazibb és legteljesebb megvalósulása is, azonban nem világi, szereplési, hanem evangéliumi értelemben.

A gyakorlati életben a gyülekezeti missziót legtöbbször a *társadalmi jótékonykodással* tévesztik össze, illetve azzal azonosítják. Legfontosabb teendőnk annak öntudatosítása, hogy a gyülekezeti szeretetmunkának sohasem a jótékonykodás a célkitűzése. Ez a misszió ennél végtelenül több és egészen más célt szolgál, a gyülekezeti közösség *evangéliumi értelmű szervezett önfenntartását és önmegvalósítását*. Ha félre nem értjük, mondhatjuk azt, hogy a missziói gyülekezet önjeléből, önkörében kíván gondoskodni tagjainak összes szükségleteiről, és pedig folyamatos, állandó módon. E szükségletek között, mint természetes előfeltétel, a lelki egzisztencia szükségszerű bázisa, ott van az anyagi élet Isten Igéje szerinti biztosítása is. De mindenekfelett ott van a lelki élet minden irányú nevelése, védelme, kibontakoztatása is. Ez a köteleztetés elválaszthatatlan az anyagi és lelki értelmű *teherhordozás* közös és arányos megvalósításától.

Az anyagi és lelki teherhordozás megvalósítása mindenekelőtt *ránévelő* munkát igényel. Le kell küzdenünk azt a tarthatatlan atavizmust, mely a szervezett és kötelező teherviselés minden formájától esztelenül iszonyodik. Az, amit úgy a munka, mint az áldozathozatal terén meg kell változtatnunk: keveseknek céltalan kifárasztása, erejük felett való oktalan megterhelése. Az ebből származó eredmény nem igazi erőgyűjtés, mert a mozdulatlanul maradó tömegekben csak növeli a tunya nemtörődömséget, a sült galambra való szájtátást és az ezer kibúvót kereső alacsony önzést. Téves azért is, mert elernyeszti a többségben az önfenntartás lelki izomzatát. És végre végzetes azért, mert a célt magát meghamisítja. Azok ugyanis, akik benne résztvesznek, a jótékonykodás külső előnyeit, továbbá a szórakozást és mulatságot fogják igazi céljuknak tartani s a valódi szolgálat nem lesz szívbeli, lelki ügyükké. A szórakozási jótékonyosság kettős hazugságot takar. Anyagilag tékozlás, melyből a célra csak morzsák jutnak, erkölcsileg pedig megalázása a célnak, mert örökértékű kötelezettségért alacsony, haszontalan ellenértéket akar szolgáltatni. Kétségtelen ugyanis, hogy az emberek, úgynevezett jótékonycéllú mulatozásuk közben nem gondolnak Krisztusra és az ő kiesinyeire, holott, ha mi krisztusi célt akarunk szolgálni, méltó az, hogy öntudatosan, teljes lélekkel csak rágondolva, önmaga fenntartásáért szolgáljuk. Bizonyos tehát, hogy Krisztust egyházi bállal szolgálni nem lehet, de Krisztusnak az ilyen alamizsna nem is kell.

Az ilyesmi hazug kijátszása a gyülekezeti misszió szent parancsának s az Egyház új életének szabadságharcában a Sátán leromboló hadállásainak egyik legszokottabb formája. Az Egyház ezért tudatosan utasítja el magától a társadalmi analógiára gyakorlandó jótékonykodást, hogy helyette önfenntartó, szervezett gyülekezeti missziót végezzen.

4. A gyülekezeti misszió tényezői

a) *A lelkipásztor és a hivatásos missziói munkások.* A Missziói Szabályzat 25. paragrafusa szerint a lelkipásztor az egyházközségi missziói bizottság *elnöke*. A III. Fejezet 74. paragrafusa közelebbről is előírja a lelkipásztornak a missziói munkában való tevékenységét. E szerint az egyházközségben elsősorban a lelkipásztor és egyéb lelkészek s az erre a célra kiképzett missziói munkások *hivatottak* a missziói munkára. A 75. paragrafus szerint a munkáért *fegyelmi-
leg a lelkipásztor felelős*. A munka egyes részeire vonatkozólag a 76. paragrafus úgy intézkedik, hogy az *evangélizáló* munkát mindenütt a lelkipásztor intézze, vezesse. Házi istentiszteleteken az igét mindig lelkész hirdesse. Az *iratterjesztés* a lelkipásztor irányítása és ellenőrzése alatt álljon. A *gyermekmisszió* munkásainak hetenként a lelkipásztor tartson előkészítő órát. Az *ifjúsági munkát*, ahol lehet és szükséges, kiképzett ifjúsági titkárok vezessék, de kívánatos, hogy ezek is lelkészi képesítettek legyenek. A *felnőttek* lelki vezetésének szálai mindenestre a lelkipásztor kezébe fussanak össze, ezeknek bibliaóráit ő maga tartsa, a vallásos összejöveteleket pedig ő irányítsa.

Hivatásos missziói munkásnak a szabályzat 78. §-a azokat ismeri el, akiket a munkára valamelyik egyházkerület minősített, hatalmazott fel és bocsátott ki. Ilyenek a diakónusok, diakonisszák, missziói titkárok. Ezek mellett a szabályzat említi a hivatalos iratterjesztőt (76. §), az egyházi tanítót és énekvezért, a családlátogatásban való segítségre a presbitereket és a szegények gondnokát. (U. o.)

Amint látjuk, a szabályzat is a lelkipásztorra helyezi a gyülekezeti missziói vezetésének, irányításának súlyát, bizonyos, főleg igehirdetői teendőket egyedül ő reá bíz és a munkáért őt teszi felelőssé. Ha már most rendszerezve akarjuk áttekinteni a lelkipásztornak, mint tényezőnek részét a gyülekezeti misszióban, azt mondhatjuk,

hogy ezen a téren három feladatköre van, ú. m.: az *irányítás*, a *védelem*, az *ellenőrzés*.

Az *irányítás körében* a lelkipásztor készíti el a gyülekezeti misszió munkatervét, annak véghezvitelére a munkásokat ő osztja be, ő állapítja meg a konkrét célokat és a módszert s munkatársait ezekre maga tanítja meg és vezeti be. Ő az, aki a gyülekezet munkáját az egyházmegye, egyházkerület és egyetemesség missziói munkájának szerves részéül illeszti be és azokkal összhangban tartja. Az irányításhoz tartozik tartalmi értelemben az is, hogy a gyülekezeti misszió igehirdetési teendőit a lelkipásztor végzi, mivel a munka igazi irányítója az Ige maga. Az irányítás munkájában bizonyos kormányzási és adminisztrációs teendők is egyesülnek: a munkát ő tartja nyilván, a kapcsolatok fenntartásáról ő gondoskodik és a bevégezett munkáról ő tesz jelentést.

Az irányítást ahhoz a mértékhez kell a lelkipásztornak szabnia, mely szerint a gyülekezet missziói munkája a legkonkrétabb, legaktuálisabb és leglokálisabb legyen, de ugyanakkor az Egyház egészének munkájába a legöntudatosabban, legközérdekűbben illeszkedjék bele. A helyi feladatok buzgó szeretettel való szolgálata és az Egyház nagy közügyeinek áldozatos munkálása együttes összhangzásban adja meg a gyülekezeti misszió egészséges, gyümölcsöző kibontakozását. A helyi munka az egyetemes célokhoz való igazodás nélkül vak, az egyetemes munka a helyi feladatok szolgálata nélkül üres lenne.

A *védelem* a lelkipásztor legszebb feladata a gyülekezeti misszióban. Ez a munka az ő féltett kincse, ennélfogva arra féltékeny szeretettel vigyáz. Elsősorban védelmezi a missziót a *külső* veszélyekkel szemben. Kívülállókkal szemben ő a misszió képviselője s azt mind hitvallási, mind gyakorlati szempontból köteles megvédeni világnézeti, felekezeti, társadalmi, politikai, valamint kifejezetten vallás- és egyházeellenes támadások ellen. De védelmeznie kell a missziót annak *belső* veszedelmeivel szemben is. A gyülekezeti missziónak minden külső támadásnál veszedelmesebb ellensége a tagok között fellépő képmutatás, a külsőséges indokokból való álbuzgalom, a világiasság, a harag és szeretetlenség. A lelkipásztornak szüntelenül figyelmeztetnie, tanítania kell a lelkeket, hogy a testvéri szövetségben ezeknek elejét vegye, vagy ha fölburjánzottak, kiirtsa őket. Saját türelme, nagylelkűsége, közvetlensége és odaadása erre nézve a leghatékonyabb leckeadás.

Az *ellenőrzés* belső és külső természetű. A *belső* ellenőrzés a misszió szellemére vonatkozik. A lelkipásztornak a legnagyobb gond-
dal kell állandóan örködni azon, hogy a gyülekezeti misszió a Szent-
írás és a Hitvallások szellemében folyjon. Hogy a munka minden
részletében megfeleljen az Egyház kijelentett lényegének és ebből
következő célkitűzéseinek. A *külső* ellenőrzéshez tartozik a munkások
köteleességteljesítésének felvigyázása, a kitzűzött munkaterv keresztül-
vitelének pontos ellenőrzése, az ügykezelés és az anyagi ügyvezetés
lelkiismeretességének, tisztaságának állandó szemmeltartása.

A *hivatásos, vagy megbízott missziói munkások* a lelkipásztor
irányító, védő és ellenőrző tisztének keretében végzik a számukra
általa kijelölt munkát. Ezen belül maguk is irányítók, védelmezők és
ellenőrzők.

b) Az *egyházi hatóságok* részvételét a gyülekezeti misszióban
mind az Egyházi Törvény, mind a Missziói Szabályzat előírja.

A *presbiteriumra* vonatkozólag az I. te. 74. § a) pontja kimondja,
hogy tagjai részt vesznek a lelkek gondozásában. A 44. § szerint
„a felügyeletükre bízott egyháztagekokat időnként, de legalább egy
évben egyszer meglátogatják, az elhagyatottakat és betegeket felkere-
slik, a lelkipásztornak segítenek a missziói munkában“. Az e) pont
rendelkezik arról, hogy a kétezer lélekszámot meghaladó gyülekeze-
tekben a presbiterium missziói bizottságot alakítson, mely a hivatásos
munkásokra felügyel, a szervezeteket ellenőrzi, a missziói jellegű
egyesületeket támogatja. A g) pont előírja a szegények, árvák, bete-
gek gondviselését, ebben a polgári községgel való együttműködést és
az iskolaköteles árvák taníttatásáról való gondoskodást.

Az *egyházmegyében* az I. te. 93. par. 1. pontja szerint az esperes
irányítja a missziói munkát, az egyházmegyei missziói bizottság közre-
működésével. Ez a munka az esperesi vizitáció alkalmával vizsgálat
tárgyát képezi. (96. par.) Az egyházmegyei missziói bizottságot az
egyházmegyei közgyűlés alakítja s ennek útján a munkát felügyeli
és ellenőrzi. Az egyházmegye is köteles az árvák és szegények gondját
telvenni, valamint intézni tartozik a missziói pontok és szórványok
gondozását.

Az *egyházkerületben* minden egyházépítő és egyháztársadalmi
munka irányítója a püspök (I. te. 129. par. h). Az egyházkerületi
közgyűlés szintén missziói bizottságot választ s felügyel a munkára.
A szegény gyülekezeteket és iskolákat támogatja, az árvákat és sze-
gényeket gondozza, a missziói egyesületekre felügyel, alapszabályai-

kat saját keretében jóváhagyja, működésüket ellenőrzi, alsóbbfokúak alapszabályainak jóváhagyásában fellebbezés esetén dönt. (I. te. 140. par.)

Az egyetemes Konvent az I. te. 154. par. szerint a külföldi magyar református gyülekezeteket és az itteni külföldi reformátusokat gondozza, a missziói ügyeket vezeti és intézi, konventi missziói bizottságot alakít, megállapítja az egyházkerületi, megyei, községi missziói bizottságok egységes szervezetét, munkakörét, ügyrendjét, a munka országosan egységes évi tervét, melynek végrehajtásáról az egyházkerületektől jelentést kíván. Gondoskodik két egyetemes szeretetintézmény, ú. m. az Orsz. Közalap és az Orsz. Lelkészi Nyugdíjintézet fenntartásáról, kezeléséről, gyarapításáról. Felügyel az egyetemes adóalapra, melyből az egyházközségek segélyezését eszközli. Az egyetemes Egyház, vagy több egyházkerület által fenntartott missziói, jótékonyági intézetek igazgatásáról, vagyoni felülvizsgálatáról, ellenőrzéséről gondoskodik. Vallásos és egyházi eélú, valamint egyházi tisztviselők által alkotott egyesületekre felügyel, azok alapszabályait országos vagy több egyházkerületre terjedő keretben jóváhagyja. Ezek mutatják, hogy a Konvent hatásköre a gyülekezeti misszió körében igen nagy és döntő jellegű.

c) A Missziói Szabályzat második fejezete „A missziói munka szervei” cím alatt foglalkozik az egyházközségi, egyházmegyei, egyházkerületi és konventi *missziói bizottságok* munkakörével. (24—73. par.) Ezek a fokozatos bizottságok a missziói munka tulajdonképpeni szervezői, vezetői, ellenőrzői, sőt tagjaik által legtevékenyebb végzői is. A bizottságok nem hatóságok, hanem azoknak delegációi vagy szervei. Ezért a hatóságok irányító, támogató és felügyelő tevékenysége alatt közvetlenül, személyes kapcsolatokban munkálnak azon, hogy a misszió tényleg egyháziává váljon s viszont az Egyház mindig új és új missziói feladatokat és lehetőségeket öntudatosítson és vegyen munkába. A bizottságokat tehát úgy kell tekinteni, mint az egyházi élet fokozatos kereteiben lévő *központi magvakat*, melyekből és melyek körül a missziói munka kibontakozik és tömörül. A 79—80. par. szerint e bizottságok által gondoskodnak a fokozatos egyházi hatóságok a gyülekezeti misszió anyagi szükségleteinek *fedezeti forrásairól* is.

Míg az egyházi hatóságok részvételét a misszióban elvileg az szabályozza, hogy mennyiben tudják biztosítani annak *egészségességét* az elgépiesedés, megkövülés és az egyénies kötetlenség ellentéteinek kiegyensúlyozásával, a missziói bizottságokét viszont az, hogy mennyi

valóságos lelki erőt és tartalmat képesek belevinni az egyházi szövet-ségek szervezetébe.

d) *Az egyháztagok részvétele* a gyülekezeti misszió munkájában a lelki Egyház sorsdöntő kérdése. A missziói szabályzat ezt minden egyháztag kötelességévé teszi. (74. par.) Részleteiben is felsorolja a munkának azokat az ágait, melyekben egyháztagok tevékenykedhetnek. Így az iratterjesztést bármely buzgó egyháztag végezheti. A gyermekmisszióba minél több egyháztagot be kell vonni. Bibliakör vezetésével a lelkipásztor, kellő óvatossággal, nem lelkészi képesítésű egyháztagot is meghívhat. Az egyháztagok előkészíthetik, rendezhetik a vallásos estélyeket és azokon szolgálhatnak. Egyháztag megbízható énekkar, zenekar szervezésével és vezetésével is. Szomszédságban lakó egyháztagokra lehet bízni egyes családok gondozását, ellenőrzését. A szeretetmunkában a legnagyobb mértékben igénybe kell venni az egyes egyháztagok közreműködését. Arra kell törekedni, hogy ne néhány emberre halmozódjék minden teendő, hanem mindenkinek jusson, arányosan, megfelelő rész a munkából. (76. par.) A munkában való részvétel általánosan kötelező, de kívánatos, hogy az egyháztagok arra önkéntes buzgalomból vállalkozzanak. (77. par.) A szabályzat, amint ezekből látszik, elég széles értelemben igényli az egyháztagok részvételét a gyülekezeti misszióban.

Ha ezt a rendkívül nagy fontosságú kérdést *elvi alapon* akarjuk tisztázni, akkor a teendők taxatív felsorolásán túl azt kell megállapítanunk, hogy minden adott vagy lehetséges esetben mi határozza meg az egyháztagok tevékeny részvételének mikéntjét a gyülekezeti misszióban?

Ez a döntő és meghatározó tényező a *gyülekezeti eszmény*, amint azt Isten Igéje elénk állítja. A gyülekezeti misszió szempontjából ezt legmegragadóbban a *II. Kor. 8. r. 1—12. v.*-ben láthatjuk ábrázolva. Itt az apostol Isten kegyelmi munkájának esodálatos gyümölcseiről számol be a macedóniai gyülekezetekben. Ezek a gyülekezetek szegénységben és nyomorúságban éltek s ezért az apostol nem akarta őket megterhelni „a szentek iránt való szolgálattal“. Kímélni óhajtotta őket, mint akik helyzetüknél fogva képtelenek áldozatot hozni. Ezek a gyülekezetek azonban *könyörögtek*, hogy vegye be őket a szentek iránt való szolgálat *jótéteményébe* és *közösségébe*. Mikor ezt a kérésüket az apostol teljesítette s áldozatukat elfogadta, nyomorúságuk az öröm hőségévé és szegénységük a jóságosság gazdagságává változott, úgyhogy erejükön felül adakoztak. *Ez a lélek* az, mely az egyháztagok önkéntes, belső indításból fakadó, hálaáldozatképpen

végzett szeretetmunkáját jellemzi s ez a meghatározó tényezője a *lélekben gazdag gyülekezetnek*. Reánk nézve a legfontosabb itt az Ige ítélete, mely e lelkileg gazdag evangéliumi gyülekezet és a mi átlaggyülekezetünk összehasonlításában nyilvánul ki. A gazdag gyülekezet abban találta *örömét*, amitől a mai átlaggyülekezet *fél*, könyörgött azért, amiért az átlaggyülekezet elvárja, hogy *neki* könyörögjön az Egyház. A lélekben gazdag és a lélekben szegény gyülekezet ellentéte világít reá a gyülekezeti misszió alapkövetelményére. Az apostol, a macedóniai példából kiindulva, felsorolja ennek a misszióknak örök feltételeit és törvényeit. Ezek a következők: 1. *Az Egyháznak nem a pénzünk kell, hanem a lelkünk*. Ha ezt adjuk neki, akkor áldozattá szenteli. A jószívúságra gazdagít meg, azaz megsokszorozza az Isten országa, a szeretet imperiuma és annak feladatai iránti érzéket, képességet és buzgalmat. Hogy valakinek miye van és mit adhat, azt valóban csak akkor tudja meg, ha a jószívúságra gazdagodott meg. Mikor ezzel a lélekkel munkálkodik és áldoz, mégis maga nyer vele, mert meglátja, milyen volt önzésében és milyen lehet a megszentelődés által. Nincs olyan szegény, akinek ne volna lehetősége és képessége, sőt pénze is a rosszra, ami szenvedélyévé vált. Ebből a Sától elvett tőkéből a jószívúságra gazdagított lélek minden jóra képessé és adakozóvá lesz. Ő csak egy önmagában elveszett lelket adott, Isten ellenben az Egyház által emberfeletti képességet ajándékozott vissza neki a jótéteményre. 2. *Először kell magunkat adnunk az Egyháznak s csak azután adományainkat*. Krisztus az Egyházban irgalomból fogad el mindent tőlünk s nem azért, mintha szüksége volna rá. Maga az, hogy adhatunk, jótétemény. Ezért hálából önmagunkat kell adnunk s azután a szeretetből jöhet minden jó, amire Krisztus meggazdagít. 3. *Nemcsak cselekedni, hanem akarni is kell*. Cselekedni sokféle indokból lehet, de akarni, hogy Isten cselekedjék általunk, csak hitbeli önátadásból és ez nyitja meg a valóságos jócselekvés forrásait. 4. *A gyülekezet közössége a legnagyobb jótétemény*, amiben részesülhetünk. Az Egyház a mi legnagyobb jótévőnk, amikor megengedi, hogy közösségében dolgozhassunk és áldozhassunk. A feleslegből való kényszerű adózás helyett a hálából való örvendező szeretetmunka a gyülekezeti misszió lényege. Nincs nagyszerűbb és mélyebb öröm, mint megismerni és elnyerni az egyházi közösségben való szeretetszolgálat kegyelmi ajándékát.

Ez az evangéliumi gyülekezet, mint eszmény, szabja meg a gyülekezeti misszióban való részvételt minden egyháztagra nézve, úgy is, mint köteleztetést, úgy is, mint meghálálhatatlan kegyelmet.

5. A gyülekezeti misszió szervezése

1. A munka hatékonyságának, gyümölcsöző voltának a saját belső értékén túl igen fontos feltétele a helyes szervezés és szervezettség. A szervezet ugyanazt jelenti a lélek erőire nézve, mint a vezetékek és gépek az elektromos energiára nézve, melyek nélkül nem lehetne fényvé, hővé, hajtóerővé.

A szervezettség lényegét tekintve *egységet* jelent. Az egység organikus munkaközösség valamely értékvalóság önfenntartása érdekében. A gyülekezeti misszió egysége az Egyház belső, tartalmi önfenntartása érdekében létesített organikus munkaközösség. Ezt a szervezett közösséget nem külső, mechanikus tényezők alkotják, hanem belső meggyőződések, melyek egyesülnek az evangéliumi ember, a keresztyén egyháztag képében. Amennyiben ez a kép közös és azonos, annyiban a misszió munkája is organikusan ágazik szét és egységben marad.

A szervezettség azonban sohasem jelent *egyformaságot*, egyenlőségét és kényszerű egyíesítést, hanem a különböző értékek szervezett organizmusát. Ebben az értékrendszerben a mérővesszőt az evangélium szelleme képviseli, mely szerint ember és ember között nincs különbség a bűnben, hanem csak a bűnbánatban. A bűn állapotában semmiféle érték nincs, a megtérés és újjászületés által pedig az emberi lélek minden kegyelmi ajándéka értékessé válik az Egyház közösségében.

A szervezett egyházi missziói közösséget szokták és lehet is nevezni *egyház társadalomnak*. A gyülekezeti misszióknak nálunk gyakran használt neve az *egyház társadalmi munka*, melyet egyházi törvényünk és szabályzataink is elfogadnak. Ha azonban egyházi társadalomról és egyház társadalmi munkáról beszélünk s ezzel a gyülekezeti missziót akarjuk megjelölni, mindig legyünk tisztában az egyházi és világi társadalom *különböző voltával*, melyről a bevezető részben és a pásztori misszióval kapcsolatosan már többször megemlékeztünk.

Minden társadalom igazi értelme abban van, hogy a közösség életében mindenkinek valóságos, tevékeny tényezővé kell lennie és pedig *a maga helyén*, besorozva az értékek szervezett organizmusába. Ez az alaptörvény érvényes az egyházi társadalomra is, azonban egy mélyebb, mert *a hit öntudatából* származó módon. Az egyházi társadalom egységét az a meggyőződés biztosítja, hogy az egész közösség nem saját maga által adott, hanem *maga felett álló* élet-

parancsnak engedelmeskedik. Így az egyházi társadalom Istennek Krisztusban való uralma alatt állván, *teokráciát* alkot s ebben kell minden tagnak élő, tevékeny tényezővé lennie.

Az egyházi társadalom, mint teokrácia, az egyetlen tere annak, hogy a közösség életéből minden elnyomás, kizsákmányolás, önzés és bálványozás kiirtható legyen s megvalósuljon az emberhez méltó élet, melyért a társadalom szervezkedett. A világi társadalom a jogok és kötelességek rendszerén alapszik, az egyházi társadalom azonban *a teljes joglemondáson*, mert igazi tagja csak az lehet, aki magát Istennek kegyelemre megadta, tehát lemondott saját akaratáról és kegyelemből elfogadta Krisztus érdemét és életét. Az egyének öntevékenységének, önállóságának, szabadságának egyetlen lehetősége így az egyházi társadalomban az egy Úrnak való engedelmesség lett. Ez a biztosítéka az egyéniség kiélhetésének. Ha tehát az Úr, Krisztus zsarnok volna, akkor az egyházi társadalom az önkényuralom legsötétebb formája lenne, de mivel az Úr a Kegyelem maga, azért a valódi szabadság és minden jó lehetőség érvényesülési tere lesz.

Az egyházi társadalom ez alapon *lelkületi, szervezeti és szolgálati* egységet jelent.

A *lelkületi egység* alapja az egyházi közösségben az embermivolt evangéliumi mértéke. A pusztán emberi természet mérője az önzés, gőg és hiúság, melyek szerint az ember annyit ér, amennyi hatalmat és kiváltságot hordoz. Az egyházi közösség ezzel szemben a lelki ember cenzusát állítja fel s azt következetesen, megalkuvás nélkül alkalmazza a születési, vagyoni, osztálybeli ellentétekkel szemben. Egyházi közösségnek, gyülekezeti misszióknak csak akkor van értelme, ha benne egy más értékelés jelenik meg, mely mindenkit a szerint ítél meg és helyez el a maga örhelyein és munkáiban, hogy mennyi evangéliumi lelkületet hordoz és sugároz. Ezzel írhatja ki egyedül az önzés szellemét az emberi közösség életéből s változtathatja át a maga kebelében a tradíciókat kötelezettségekké.

A *szervezeti egység* azt jelenti, hogy a gyülekezetben mindenkinek meg kell találnia a maga saját helyét és munkáját, lelki értéke szerint. A névleges egyháztagok tömegéből csak így válhatnak élő tagok közössége. Ettől a szervezeti egységtől kell várnunk azt, hogy minden egyháztag életében döntő tényvé legyen az ő református keresztyén mivolta. Különböző élethivatású és foglalkozású tagok csak ezáltal alkothatnak majd lelki és anyagi egzisztencia-közösséget.

A *szolgálati egység* arra való, hogy a munka anyagi és szellemi terhét mindenki arányosan hordozza, hogy az egyének elszigetelt kezdeményei helyett maga a gyülekezet legyen a misszió gazdája és végzője.

2. A *szervező munkát* alapos előkészülettel, mindig a legelején kell kezdeni és meg kell becsülni a kicsiny, de tevékeny kezdeteket. A szervezéshez a lelkipásztor részéről kitartó türelem, határozottság és alázatosság szükséges.

A szervezés egyedül helyes *formája* az egyháztagoknak nemek, életkorok, esetleg foglalkozások szerint tagolt *szövetségekbe* tömörítése, amely szövetségek *nem egyesületek*, azaz független alakulatok, hanem a gyülekezet, illetve az Egyház *tagozatai*. Mint ilyenek, nemcsak jogi személyiségüket, hanem belső értelmüket is a gyülekezettől nyerik, sem vagyoni, sem munkabeli öncéljuk nincs, hanem a gyülekezet eszközei, szervei, tényezői a maga felépítésére szeretetben. A szövetségek mindenestől az egyházi tisztviselők, hatóságok, bizottságok vezetése, felügyelete és ellenőrzése alatt munkálkodnak.

A szervezés *kereteit* az Egyház önkormányzati testületei: az egyházközség, egyházmegye, egyházkerület szolgáltatják. A szövetségek tehát *egyházközségi*ek, *egyházmegyei*ek és *egyházkerületi*ek lesznek. Több egyházkerület, vagy az országos Egyház keretében is alakulhatnak szövetségek.

A szövetségek, legfelsőbb tagozatukon át, belekapcsolódhatnak olyan munkaágak szervezeteibe is, melyek *nemzeti*, vagy *világszövetségi* keretben élnek, mint a vasárnapi iskolai, vagy ifjúsági egyesületi munka.

A szervezésnél igen fontos az, hogy a fokozatosan kiterjedő szövetségi tagozatok munkája *önmagában* folyamatos, *egymásközt* pedig összhangzó és kapcsolatos legyen.

Ha a missziói munkát *ágai szerint* szemléljük, akkor a gyermek-missziói, ifjúsági missziói, felnőtt egyháztag-missziói munkák önmagukban fokozatosan felépülő gyülekezeti, egyházmegyei és egyházkerületi, esetleg országos tagozatokat alkotnak, azonban ezek a tagozatok egységes egészet képeznek, programjukat tekintve általánosodva, irányításukat és vezetésüket tekintve pedig egymás fölé rendelve. A tagozatok fokozatos vezetőségei egymással, továbbá a megfelelő egyházi hatóságokkal szorosan összeműködnek.

Ha a missziói munkát *organizmusának egészében* szemléljük, akkor a különböző munkaágak tagozatai a gyülekezeten, egyház-

megyén, egyházkerületen, országos egyházi kereten belül egymással is egységet alkotnak. Ezért egyiknek a másikban állandó képvisellete, a közös munkaprogramm megalkotásában összeműködése, tagjaiknak rendszeresített találkozása, végre egyikből a másikba természetes és szükségszerű átmenete kell hogy biztosítva legyen.

A tagozatok munkájával rokon, de *egyházonkívüli* munkák nemzeti és világszövetségeivel csak a *legmagasabb*, egyházkerületi vagy országos formációk alkothatják meg a kapcsolatot, annak feltételeit és tartalmát tehát sohase a helyi, vagy alsóbb tagozatok állapítják meg, egymástól függetlenül és esetlegesen, hanem mindig az őket egységbefoglaló legmagasabb egyházi fórum, természetesen az őt felügyelő legmagasabb egyházi hatóság, nálunk az egyetemes Konvent jóváhagyása mellett.

3. A szervezés általános szabályai a következők:

Egységes általános kereteket kell felállítani és előírni, melyek *alapszabályt* alkotnak, szabadon kell azonban hagyni a lehetőséget és biztosítani kell azt, hogy az általános keretet az egyes alakulatok *maguk* töltsék ki és részletes ügyrenddel alkalmazzák a szabályt.

A szövetségi rendszer egészében *egységes fegyelemre* van szükség. Ez azonban nem gátolhatja meg a tagozatok *autonom munkáját és életét*. Az egyházi tisztviselők és hatóságok működése a tanácsadás és segítség jellegét viselje, a tagozat vezetői és tagjai minél szabadabban fejthessék ki erőiket.

A misszió ágaira és tartalmára nézve az *egységes irányítás* kívánatos, de ezen belül minél gazdagabb *sajátosságoknak* kell utat nyitni, hogy a szükséges *összeműködésen* túl az *öntevékenység* érvényesülhessen.

A szervezés egyik célja az, hogy az Egyház *nagy közügyeit* minden tagozat buzgón szolgálja, de másrészt az is, hogy az erre való lelkesület a *helyi szükségletek* minél intenzívebb szolgálata közben alakuljon ki. Az egységes és egyben tagolt organikus munkaközösségnek ez a feltétele.

A szervezésnél komoly figyelemmel kell lenni a sajátos magyar és református *nehézségekre*. A magyar református ember általában közönyös a szervezkedés iránt, viszont szalmalánggal lelkesedik az ügyért, amely megragadta. Erős erkölcsi érzéke van, de gyenge lelki alapja. A szervezett önfenntartás iránt nem fogékony, a szeretet adakozására könnyen meginduló, de gyorsan kifáradó is. Értelmi

ereje aránytalanul nagyobb, mint hitének odaadása. Történelmi, politikai, szociális és felekezeti szempontok erősen befolyásolják. Mindezek nem teszik lehetetlenné a gyülekezeti misszióra való szervezkedést, azonban figyelmeztető jelek a szervezőre nézve, hogy ezeknek számbavételével és mérlegelésével célszerűen fogjon a munkához és bölcsen végezze azt.

A szervezet a gyülekezeti misszióban nélkülözhetetlen, de *magában véve* mégis hiábavaló. *Isten Lelke* az a hatalmas és egyedüli erő, mely a szervezetet élővé és hatóvá teheti. A szervezet nem tesz mássá, újjá lelkében senkit sem, hanem a Lélek szele, amely fú, ahová akar, szülheti újjá azokat, akiket a célszerű szervezet összeköt a misszió munkájában.

A GYÜLEKEZET, MINT MISSZIÓI KÖZÖSSÉG

1. A gyermekmisszió

1. A gyülekezeti gyermekmisszióról beszélve, először is állapítjuk meg azt, hogy itt nem a gyermekek *egyéni* lelkigondozását értjük alatta. Az egy más, külön tárgyalandó kérdése a lelkipásztorokodás tanának.

Gyülekezeti gyermekmisszió alatt szervezett *közösségi* munkát értünk a gyermekek között.

Természetesen az egyéni lelkigondozás munkája itt is, mint a gyülekezeti élet minden pontján, részben megelőzi, részben párhuzamosan folyik, részben pedig betetőzi a közösségi munkát.

A gyermekmisszió egyik sajátosságát az adja meg, hogy annak a gyermekek *tárgyai*, akiken dolgozunk, akiket nevelünk.

Azokban, véleményem szerint, Egyházunkban éppen azért nem lehet ma még öntudatos gyermekmisszióról beszélni, mert a kérdést csupán erről az oldaláról néztük, tehát nagyon is egyoldalúan, tárgyként tekintettük a gyermeket, a felnőttek kezében.

Ezúttal tehát a munka *másik* sajátosságát kell kiemelnünk, azt, amelyik tulajdonképpen *misszióvá* teszi. Nemcsak a pásztor, a nevelő, a felnőtt egyháztag, hanem a gyermek maga is *eszköze* a missziói parancsnak, a munkának tehát nem célja, hanem *munkáló szerszáma*. A gyermekmisszióban *maguk a gyermekek* is, életkoruk és képességeik mértéke szerint, *aktív* tagjai a gyülekezetnek. Az egyes gyermek tehát a gyülekezeti közösség egyik tagja, a gyermekek együtt pedig a gyülekezet egyik tagozata. Ennélfogva mi gyermekmisszióról mindig csak abban az értelemben beszélünk, hogy az a *gyülekezet gyermektagozatának élet- és munkaközössége*.

Ez a meghatározás nagy horderejű következményekkel jár a gyakorlatban. *Történetileg* az egész protestantizmusban és így a mi református egyházunkban is *személyi* indíttatásokból s ezek nyomán

önkéntes egyesülésekből bontakozott ki minden missziói munka. Még élénken emlékezhetünk arra az időre, mikor nálunk szinte szembenállt a „belmisszió“ a „hivatalos“ Egyházzal s egész jellege, tevékenysége egyesületi volt. Bár ma már az Egyházi Törvény III. cikke és a Konventi Missziói Szabályzat *egyházi* irányítás és felügyelet alá helyezte ezt a munkát, a régi kovász még nem halt ki s a valóságban ma is messze állunk attól, hogy a missziót az *Egyház tulajdon* tevékenységének és pedig az igehirdetésből következő döntő élettevékenységének ismerjük meg s gyakoroljuk. Ilyen körülmények között tehát a gyülekezeti gyermektagozat missziói közössége azt a követelményt jelenti, hogy a *gyermek*ek közötti lelki munkának teljesen *egyházinak* és az egyesületi jelleggel szemben a *gyülekezet* minden *gyermektagjára* kiterjedőnek kell lennie.

Ezt a munkát, mivel gyermekekről van szó, az egyház *felnőtt* megbízottjai, munkásai irányítják és vezetik, ezért kétségtelenül megvan a *nevelői* jellege és ennek meg is kell maradnia, még sokkal öntudatosabban, mint eddig. Viszont a munkának éppen ilyen határozottsággal a *gyermek*ek missziójává kell lennie saját magukon, a maguk körében és lehetőségei között. Így a *gyermektagozat önma*gában *egy miniatűr gyülekezet*, az egész gyülekezetre és az *Egyház egészére nézve pedig előkészület és főpróba*.

Magá az *a munka*, ami a gyermekmisszióban történik, éppen azért, mert teljességében az Egyház tevékenysége, elsősorban *az öntudatos hitközösség* kialakítását célozza a *gyermek*ek között, az ő lelki feltételeik figyelembevételével. Másodsor a *gyülekezeti és egyetemes egyházi szeretetmunkában* való aktív szolgálatra nevel és annak tényleges gyakorlását biztosítja, különös tekintettel a *gyermek*ek közt végzendő misszióra. Harmadszor arra törekszik, hogy a *gyermek*eket a *sáfárság* szolgálatában készítse elő az áldozatos *gyülekezet* megvalósítására. Ez a gyermekmisszió tulajdonképpeni tartalma, melyet *más, közöttük végzett liturgikus, katechetai és pásztorális tevékenykedések* előkészítenek, alátámasztanak, kiegészítenek, de sohasem helyettesíthetnek és feleslegessé nem tehetnek.

2. A gyermekmisszió *nálunk is* már *ötvenöt* éves és hagyományossá vált formája a *vasárnapi iskola*. Nemesak a hivatalos jelentések és statisztikák bizonyítják, hanem a tapasztalati megfigyelés is, hogy a missziói munkák közül ezt fogadta leginkább szívébe s folytatja leggyümölcsözőbben a *mi lelkipásztori karunk*, tanítóságunk, teológus ifjúságunk és világi munkásaink nagy serege. *Nagyon örvendetes* az a tény is, hogy a *vasárnapi iskola* meghódította a ma-

gyar református gyermekek tömegeit. Ha tekintetbe vesszük azt az alapigazságot, hogy új gyülekezetnevelés természetes úton csakis a gyermekek nevelésén kezdődhetik, ezt a jelenséget áldottnak és biztatónak kell nyilvánítanunk.

A gyülekezeti gyermekmisszió fennebbvázolt hivatását tekintve azonban ki kell jelentenünk, hogy a vasárnapi iskolai *forma*, vagy *keret* önmagában még nem biztosítja az elérendő célt. Még ha ki is kapcsoljuk itt azokat a nyilvánvaló eltévelyedéseket, mint amilyenek a kényszer-vasárnapi iskolák, akkor is hangoztatnunk kell, hogy a vasárnapi iskola történeti, hagyományos formáján *honosítási műveletet* kell végrehajtanunk, ha azt akarjuk, hogy valóban gyümölcsöző gyülekezeti gyermekmissziónk legyen, egyházunk egészében.

Honosítási művelet alatt itt nem azt értem, amit minden missziói munka bevezetése ellen hangoztatni szoktak, hogy t. i. külföldi találmány és nem való a magyar léleknek, tehát vagy egyáltalán ki kell irtani, vagy „oknélküli szenteskedése“ helyébe racionális morált és nemzeti frazeológiát kell oltani.

Ellenkezőleg, teljes evangéliumi tartalmát kell kifejteni, azonban úgy, hogy az eredeti forma lezártságát, mondhatnám, öneélúságát feloldva, a vasárnapi iskolát bele kell iktatni és szervezni Egyházunk életégszébe, tényleges viszonyaink, lehetőségeink és szükségleteink szerint.

Ha ez megtörténik, a ma még fennforgó akadályok és nehézségek meg fognak szűnni s a vasárnapi iskola az Egyház missziói munkájának életerős gyökere lesz,

Történeti és hagyományos formáról beszéltünk, azonban a vasárnapi iskola története, s ez a félreértések igazi oka, *nem ad egységes hagyományt.*

Az alapító *Raihes* Róbert (1736—1811) a vasárnapját arra szentelte, hogy a piszkos, neveletlen, iskolázatlan és züllő gyermekeket írni és saját maga készítette olvasókönyvből olvasni tanítsa, rendre és tisztaságra szoktassa, hasznos ismeretekkel gyarapítsa és templomba vezesse. Azonban erre Krisztus szeretete indította őt, melyet nem tanítani, hanem megéreztetni akart a „vadlibákkal“. Ennek a szeretetnek objektív képét látta a Bibliában s ezért minden egyéb csak előkészítésül szolgált arra, hogy a gyermekek Isten Igéjét megismerhessék és annak meghódoljanak. Munkáját pasztoratív tevékenységgel is kiegészítette, a gyermekek meglátogatásával és a szülőkre való hatás kísérleteivel. Az ő vasárnapi iskolája tehát, mondhatjuk, az

elhanyagolt szegény gyermekek lelki, hitbéli nevelése volt, az isteni szeretet valósággyá tétele az életükben.

Az 1785-ben megalakult *Vasárnapi Iskolai Egylet* már elhajolt ettől a közvetlen és elsődleges célkitűzéstől. Programjának megfogalmazása kétségtelenül mutatja, hogy az állami és társadalmi rendbe való intézményes beilleszkedés módját kereste. „A vétek és a tudatlanság megtörése, a szorgalmas és jókedvű munkaszeretet, Isten és a haza törvényei iránti engedelmesség terjesztése“ azok, amiket maga elé tűz. Fizetett tanítókkal dolgozott és az iskolahiányon akart segíteni. Ez az igen tisztességes és jótékony törekvés azonban nyilvánvalóan nem azonos Raikes evangéliumi gondolatával és szolgálatával és semmiképpen nem azonosítható az Isten Igéjének hirdetésére alapított Egyház gyermekmissziójával.

Az 1803-ban létesült *Vasárnapi Iskolai Egyesület*, majd az 1880-ban már tizenkét millió gyermeket és másfélmillió tanítót számláló *Vasárnapi Iskolai Világszövetség*, melynek kötelékébe ma harminc milliónál több gyermek tartozik, radikálisan bibliai jelleget vett fel. Az oktatás egyetlen tárgyává a Bibliát tette, sürgette a tanító és a gyermekek közti lelki kapcsolódást, önkéntes tanítókat alkalmazott s számukra lapot, vezérkönyveket adott ki. Ma a vasárnapi iskolai munka ennek a világszövetségnek szellemében és irányítása alatt folyik.

Meg kell azonban állapítanunk, hogy főleg az amerikai szellem nem kedvez a vasárnapi iskola hitvallásos jellegének s hogy bár „bibliai iskola“, de nem az egyházi élet olyan gyökértevékenysége, mint ahogy azt mi sürgetjük és tartjuk egyedül helyesnek.

A *Németországban* 1825-ben, Hamburgban alakított első vasárnapi iskola, melyben *Wichern* is tanított, a német belmisszióknak éppen *wicherni* koncepciója folytán elvi ellentétben született és folytatódott azzal a gondolattal, melyet itt képviselünk, hiszen éppen oda akart elérni, ahova, véleménye szerint az Egyház keze nem érhet el.

A célkitűzések e különbözősége mellett figyelembe kell vennünk a vasárnapi iskola *külső formájának és módszerének* hagyományát is. Az első, ami ezen a téren számunkra többé nem kielégítő, éppen az, hogy a vasárnapi iskola vasárnaponként megismétlődő *összejöveteli órákból* áll és azokban merül ki. Helyesen mondja *Imre Lajos* „A vasárnapi iskolai munka alapelvei“ e. id. iratában, hogy „a vasárnapi iskolai munka nem merül ki a vasárnap történő tanításokban, a gyermekek időnkénti összegyűjtésében, hanem a gyermek egész életét akarja Isten Igéjének vezetése alá állítani“. Ehhez még

hozzá kell tennünk azt, hogy a szakadozott összejüvetelek sorozata és a gyülekezet gyermektagozata, mint missziói munkaközösség között mély elvi, célkitűzési és szerkezeti különbség van. A munka eredménytelensége, vagy sekélyisége éppen ebből a nem kielégítő hagyományból származik.

A másik, amit elég esodálatosan dogmaszerű merevséggel őriznek és gyakorolnak túlnyomó többségben nálunk is, a *külsőségek és a módszer* hagyománya. Így az, hogy a vasárnapi iskolai összejüvetel csoportos és közös foglalkozás összekapcsolása. Eredetileg talán csak a szükség kényszerítette a vasárnapi iskolát arra, hogy a vezetők kis csoportjaikkal a helyiség külön-külön szegletébe bújjanak s ott suttogva történjék meg a 15—20 perces tanítás, megbeszélés, aranymondás betanulása, míg az ének, ima, bibliai rész versenként felváltva való olvasása, buzdítás, adakozás, Miatyánk, áldás közösen és hangosan. Elképzelhető olyan helyzet is, hogy a csoportok külön helyiségeket kapnak s a bújásra és suttogásra nincs szükség. Mindazáltal a hagyomány Amerikában külön, tipikus vasárnapi iskolai templomrészt eredményezett, középen nagy teremmel, melyből a csoportok kis szobái nyílnak. Ebből a közös és csoportos, suttogó és hangos, összebújó és találkozó módszerből, mely, ismételjük, esetlegesség eredménye is lehet s mely mint egyik forma, be is válhatik, egyetlen, lényegét csinálni nem szabad, mert nem az. Sőt ha azt csinálunk belőle, az a veszedelem fenyeget, hogy az igazi lényegét hagyjuk elveszni, ami sajnos, nem pusztá félelem.

Meglehetősen megrögzötté vált a vasárnapi iskolai óra *sorrendje*, alkatrészei, időtartama is. Ezt elősegítik a közhasználatban forgó *vezérfonalak* is, melyek egyébként a nagy világegység felemelő tudatának értéke mellett tartalmi szempontból szintén nem tekintendők mellőzhetetlen kánonnak, amint azt alább látni fogjuk, a tanítási anyag tárgyalásánál.

3. E honosítatlan hagyományból állottak elő nálunk a vasárnapi iskolával kapcsolatos *kétségek és kifogások*. Természetszerűleg következett aztán ebből az, hogy a félreértett kerettel, formával együtt magát, a gyülekezeti gyermekmissziót is feleslegesnek ítélték némelyek.

Maga *a név*, vasárnapi iskola, alkalmas arra, hogy iskolai munkát, tanítást asszociáljon. Közismert tévedés, hogy a vasárnapi iskolai munkát *vallásitanításnak* gondolják. Természetesen azonnal felmerül a kétség: miért kell vasárnapi iskola ott, ahol a mindennapi iskolában rendszeres vallásoktatás folyik?

Éz annál inkább kérdéssé tehető, mert a vasárnapi iskola sok esetben és helyen tényleg a mindennapi iskolát akarta pótolni, mely hiányzott vagy elérhetetlen volt bizonyos gyermekek számára. Ott pedig, ahol az állami, községi, általában nyilvános iskolákban nincs vallásoktatás, mint például Amerikában, a vasárnapi iskola valóban végzi a vallástanítást, sőt sokszor nem is csak a gyermekek, hanem a felnőttek körében is. Magyar gyülekezetek szerte a világban jutottak abba a helyzetbe, hogy a vasárnapi iskola az anyanyelv, nemzeti történelem és irodalom oktatója is.

Mindezek dacára azonban a gyermekmisszió keretévé tett vasárnapi iskola *nem vallástanítás és nem ismeretközlés*. A tanítás egyik eszköze ennek a munkának, de nem a lényege. Mindenesetre igen fontos, döntő jelentőségű benne az Isten Igéjének magyarázata a gyermekek számára. Van ezenkívül egyházi ének, egyháztörténeti és hitvallási anyag is, mely az Igéhez csatlakozik. Szükség esetén nem mellőzhető az írás-olvasás tanítása sem, valamint nemzeti öntudat fejlesztése, ápolása. Azonban mindezek nem önmagukért, a tudásért vannak, hanem a gyermekek hitközösségének kialakításáért, melyből a szeretetközösség és sáfárság születik. A tanítás jelentőségére vonatkozóan a vasárnapi iskolával kapcsolatban *Imre* Lajos említett irata tartalmaz világos megállapításokat, ezzel a kérdéssel foglalkozik *Szabó Zoltán*: Vasárnapi iskola és vallástanítás e. cikke is az *Igazság és Élet* I. évf. 1. számában.

Vannak olyan lényegbevágó különbségek, melyek a vasárnapi iskolát és a vallástanítást két, egyformán fontos, de egymással fel nem cserélhető tevékenységnek bizonyítják. A vasárnapi iskolában nincs lecke, melyet óráról-órára tanul meg a gyermek s amelyről a tanítónak osztályozás, minősítés következményével kell beszámolnia. Nem az a fontos, hogy bizonyos tudásmennyiséget szerezzen, hanem hogy az ismeret útján is lelki minőségében változzék meg. Ismereti anyag szempontjából a vasárnapi iskola nincs kötve olyan tantervhez, tanmenethez, fokozatos teljességhez és rendszerességhez, mint az iskolai vallástanítás, bár ez nem azt jelenti, hogy a vasárnapi iskolai tanításból a tervszerűség hiányozhatik. De ez a tervszerűség abban nyilvánul meg, ahogy az alkalmas ismereti anyag által is a gyermekek hit- és szeretetközössége, miniatűr gyülekezete, önálló gyülekezeti életre való felkészítése a bontakozó lélek törvényei szerint fokozatosan kiépül, megvalósul. Ehhez pedig a vezető és a gyermekek közötti bensőséges lelki kapcsolat a legfontosabb és nélkülözhetetlen feltétel. A szabad, önkéntes, testvéri forma az, amely a vasárnapi iskolát

az intézményes iskolától és tanítástól megkülönbözteti. Szubjektív jelzője ennek az, hogy helyes esetben a vasárnapi iskola ünnepélyes öröm forrása a gyermekeknek, ahova vágyódnak, minden kényszer nélkül, boldogan mennek s maguk hívják, viszik, mint missziói munkások, társaikat. A vallástanítás tehát nem teszi feleslegessé a vasárnapi iskolát, sőt egyenesen megköveteli, mint gyümölcsöző kertjét. Viszont a vasárnapi iskola, egy szervezett egyházi élet keretében, semmiképpen nem pótolhatja a rendszeres vallástanítást, sőt az ismereti anyag szabad felhasználását csakis annak köszönheti, hogy a vallástanítás pedagógiai és didaktikailag jól átadott és begyökereztetett kincstárából meríthet. A kétséget, félreértést itt is csak az okozza, hogy öntudatos meggyőződésünk, annál kevésbé gyakorlati tapasztalásunk az élő, organikusan összeműködő egyházi, gyülekezeti élet-ről máig sines.

A másik kétség és félreértés az, hogy ha a vasárnapi iskola nem iskola és nem vallástanítás, akkor csakis *gyermekistentisztelet* lehet. De ha az, miért van szükség erre az idegenből plántált formára? Érdekes, hogy a vasárnapi iskolának a *gyermekistentisztelet*tal való azonosítása még a Konvent 1932—33-i Belmissziói Útmutatójában is kifejezésre jut, Szabó István: Vasárnapi iskolai alapelvek c. dolgozatában. Imre Lajos idézett munkájában meghatározza a *gyermekistentisztelet* célját: „A *gyermekistentisztelet* feladata az, hogy a gyermeket az istentiszteleti közösségbe bevezesse, annak ünnepélyességével, közösségével, az Ige hallgatásában, imádságban és éneklésben való együttes részvétellel megmutassa Isten tiszteletének gyülekezeti formáját, ezért erre szükség van, úgy is, hogy a gyermek pl. nagy ünnepeken az egész gyülekezet istentiszteletén vegyen részt, úgy is, hogy számára időnként külön *gyermekistentiszteleteket* tartsunk.“

Ebből a megállapításból is világosan látszik, hogy a vasárnapi iskola *nem gyermekistentisztelet*. Ha pedig a vasárnapi iskolát, mint említettük, nem egyes összejöveteli órák szakadozott sorozatának fogjuk fel, hanem az Egyház életébe szervesen beilleszkedő *gyermekmisszió*nak, akkor minden kétségen felülállónak kell lennie, hogy a kultikus alkalom, jelleg és közösség nem a vasárnapi iskola lényegét, hanem csak egyik vonását, eszközét teheti.

A *gyermekistentisztelet* jellege elsősorban kultikus és azután pásztori, a vasárnapi iskoláé elsősorban missziói és azután nevelői.

A *gyermekistentisztelet*nél meg kell tartani, mint lényegest, az istentisztelet általános és kötött formáit. Benne beszélgetésnek, katekhizálásnak, missziói feladatok konkrét kiosztásának és erre vonat-

kozó utasításoknak helye nincs. Az istentisztelet mindig istentisztelet, akkor is, ha gyermekgyülekezet vesz részt benne. A vasárnapi iskolai közösség, mint gyermektagozat, istentiszteleteket is tart, ez a helyes szemlélet. Tovább mehetünk és megállapítjuk, hogy ez a közösség nem nélkülözheti az istentiszteletet. De viszont az istentisztelet nem pótolhatja a vasárnapi iskola gyakorlati célkitűzéseit és elszánásait, nem lehet számbavevő és küldő, mint az.

Éppen az érintett kétségek, félreértések miatt sokan kifogásolják a vasárnapi iskola nevét. Ezért, újabban hivatalosan is, inkább „*bibliái iskolának*“ szeretik nevezni. Végeredményében egyik sem kielégitő, mert a gyermekmisszió sokkal nagyobb foglalósságú értelmét mind a kettő csak töredékesen fejezheti ki.

Ha azonban, amint az az élet természetéből kifolyólag más téren is történik, egy kibontakozó, gazdagodó, új és új tartalommal megtehető fogalmat közkeletű névvel kell jelölnünk, akkor mi mégis a *vasárnapi iskola elnevezés mellett maradunk*, mert a gyermekmisszió történeti gyökereire ez utal s már hagyományossá is vált. Ez a világ-szövetség neve is és nem utolsó sorban említendő értéke, hogy a vasárnapra hívja fel figyelmünket. A gyermekmisszió összejöveteleit ugyanis minden szempontból leghelyesebb vasárnap tartani.

A névvel kapcsolatosan az a fontos, hogy az általa jelzett tartalmat helyesen értsük, letisztogatva róla a tárgyalt tévedéseket s így a vasárnapi iskola számunkra a *gyülekezeti gyermektagozat missziói közösségét* jelentse.

4. Az általunk képviselt gyermekmisszió a hagyományos vasárnapi iskolai munkától elsősorban abban különbözik, hogy nemcsak bizonyos helyzetű és sorsú gyermekekre, például az elhagyatottakra és züllőkre, hanem a *gyülekezet összes gyermektagjaiba* kiterjed. A második különbség abban van, hogy célkitűzésünknel fogva a munka lényegét nem a csoportos és közös formában s nem bizonyos külsőségekben látjuk, hanem a *gyülekezeti közösségre* való nevelésben és annak gyakorlásában. A harmadik ebből következik: a gyermekmisszió nem vasárnapi összejövetelek sorozatából áll, hanem a gyermekek *egész életének* szervezett irányításából és megszakítatlan életközösségből.

Ez a közösség csupán az *életkor* által van elhatárolva a gyülekezeten belül, de sem szociális, sem kulturális különbségek benne nem jöhetnek tekintetbe. Ami pedig a formát és módszert illeti, ezekben alkalmazkodnunk kell Egyházunk adottságaihoz és aktuális feladataihoz.

Így jön létre a vasárnapi iskolai csoportok laza és esetleges alakulata helyett a gyülekezet *gyermektagozata*, mely aztán fokozatosan épül ki az Egyház egészének *gyermekmissziójává*.

Félreértések kikerülése végett meg kell jegyeznünk, hogy a szervezett gyermektagozat egységes munkáján belül, mint *módszeri* és nem mint szervezési eljárás, úgy az egyéni, mint a csoportos vezetés és nevelés a szükséghez képest helyénvaló s ezt a gyülekezeti életbe való betagolás csak megkönnyíti. Ha ugyanis a létszám, vagy bármely más helyi körülmény a gyermekek csoportokban való kezelését kívánja is meg, az egységes tagozat életében természetesen adódik e csoportok életének és munkájának azonossága, rendszeres találkozása és összeműködése.

Az életkorra, mint elhatároló tényezőre nézve a mi viszonyaink között az általános iskolakötelezettségi időszak, a 6—12. életév közötti, irányadó. Lehetséges és helyes volna, mint ahogy az külföldön több helyen történik, a 3—6. életév közötti gyermekek valamelyes megszervezése is, a gyülekezeti kisgyermek-tagozat formájában, előkészítéssel a gyermekmisszióra. Elsősorban azonban arra kell törekednünk, hogy a gyülekezet 6—12. éves gyermektagjait szervezzük élet- és munkaközösségbe. Ebben az időszakban ugyanis adva van számunkra egy csomó olyan segítő eszköz, melyet a mindennapi iskola nyújt nekünk szoktatás, fegyelmelés és ismeretek által. Ha először ezt az adottságot sikerül teljesen kihasználnunk, azután kiterjeszthetjük munkánkat a kisgyermekekre is, ami speciális szempontokat és készséget igényel.

Általános alapelvül kell megállapítanunk azt, hogy a gyülekezeti gyermekmisszió nem ismeri és kizárja magából egyfelől a *parancsol* és *kényszert*, másfelől a *statisztikára* és *külső sikerre* való dolgozást. Ez éppúgy vonatkozik a munka vezetőire, mint a gyermekekre. Nem érték, ha a mindennapi iskola növendékeire rákényszerítjük a vasárnapi iskolába való járást és a munkában való részvételt, de az sem, ha a hivatásos tanítókat kényszerítjük arra, hogy gyermekmissziót vezessenek. Ebben a, fájdalom, elég gyakori esetben, sem a tanító, sem a gyermek nem gyakorol missziót, melytől semmi sem áll távolabb, mint a robot unalma. A helyes az, hogy mind a vezetők, akik bármely világi foglalkozású egyháztagok lehetnek, mind a gyermekek önként, örömmel és vágyakozva álljanak munkába.

Ez az elengedhetetlen feltétel első pillanatra, úgy látszik, *ellenmond* a gyülekezeti tagozat minden gyermekre kiterjedő fogalmának. De csak első pillanatra. Éppen a *misszió természete* hozza magával,

hogy itt *maga a megszervezés is küldetés*, mely személyes ráhatás által, lélekről-lélekre terjeszkedve építi ki a tagozatot, míg az valamennyit magába egyesíti. Egészséges esetben a terjeszkedés úgy történik, hogy a munkába állt gyermekek maguk nyernek meg és hoznak új és új tagokat, minthogy ez az ő missziójuk önmaguk körében. A teljes gyermektagozat tehát nem alapszabállyal, statisztikával, kényszerrel létesített adottság, hanem a mustármagból kibomló terebélyes fa célkitűzése, eszménye. Ebben az eszményben valamennyi gyermek benne van, az adott pillanatban pedig annyi, amennyit személyes úton, személy szerint megragadott a misszió krisztusi lelke és parancsa. Ugyanez áll a vezetőkre nézve is. Ezért kell tehát kizárnunk a statisztikára és külső sikerekre való dolgozást, mely megteveszthet csillogó adataival, de belső értéket nem reprezentál. Viszont az igazi missziói lelkület, vezetőkben és gyermekekben egyaránt laudakadatlanul munkál azon, hogy a gyülekezet *valamennyi* gyermektagját egyesítse ebben a közösségben.

Mivel a mi egész álláspontunk szigorúan és kizárólag azon nyugszik, hogy a misszió magának az Egyháznak tevékenysége és munkája, a gyülekezeti gyermekmisszió egyedüli természetes és hivatott vezetője csakis *a lelkipásztor* lehet. Kisebb gyülekezetekben ez azt jelenti, hogy ő a munka tényleges végzője is. Nagy gyülekezetekben a lelkipásztor szintén ott áll az egész munka felett, a tényleges gyakorlati vezetést azonban más lelkészre is rábízhatja. A lelkészi irányítás így a gyermekmisszió nélkülözhetetlen alapfeltétele, belső értékének és külső rendjének felelős biztosítója.

Ott, ahol a gyermekek létszáma miatt a lelkipásztornak *munkatársakra* van szüksége, megfelelően előkészített és állandóan továbbképzett csoportvezetőket kell alkalmazni. Ezek lehetnek segédlelkészek, tanítók, de természetesen lehetnek a gyülekezet világi tagjai is.

A gyülekezeti gyermekmisszió felügyelője és ellenőrzője *a presbiterium*, mely a munka tervét jóváhagyja, a munkáról időnként jelentést kér és tárgyal, a szükségesnek talált anyagi és lelki intézkedésekkel a munkát támogatja és biztosítja, a lelkipásztor és más tagjai, vagy bizottsága által azt állandóan látogatja, figyelemmel kíséri és életében résztvesz.

5. Elérkeztünk a legfontosabb kérdés tárgyalásához: miben áll a gyermekmisszió *munkája*, mi a *tartalma*?

Imre Lajos, idézett munkájában a vasárnapi iskolai tevékenységet igehirdetésnek fogja fel. Isten Igéjének hirdetése a gyermekek számára: ez a munka lényege. Mint említettem, megkülönbözteti ezt

az iskolai vallástanítástól és a gyermekistentisztelettől, mint a gyermekek egész életének az Ige parancsa alá való állítását. A tanítási feladat mellett részletesen foglalkozik a nevelés munkájával a vasárnapi iskolában és ezt, az ifjúsági munka általánosan elfogadott négyes programjának megfelelően lelki, testi, értelmi és szolgálati ágakra osztja.

Mivel minden egyházi tevékenység és így a misszió lényege is igel hirdetés, természetesen elfogadjuk azt, hogy a gyermekmisszió is az Ige szolgálatában áll. A négyes munkaprogramm ellen sincs kifogásunk, mivel ez világosan bizonyítja, hogy a vasárnapi összejövetelekben kimerülő cldigi tevékenység elégtelen és téves.

Ha mégis mellözzük a munkaközösség tartalmi tárgyalásánál ezt a tagolást, csak azért tesszük, mert kevésbbé van figyelemmel a szerintünk legfontosabb szempontra: *a gyermekek aktív missziói közösségére* és túlságosan kiemeli a nevelői munkát a gyermekek *öntevékenysége* felett.

Ezért mi azt az egyszerűbb szempontot választjuk, amely a munka *lefolysását* a maga természetes rendjében tekinti, mind a vezetők, mind a gyermekek részvételét illetően.

E szerint a gyülekezeti gyermekmisszió munkája a következő *mozzanatokból* áll: *előkészítő óra* a vezetők számára, a gyermekek *rendszeres látogatása*, a *vasárnapi iskolai óra*, az *adakozás*, a konkrét *szerelet-szolgálatok*, a *játékok* és *ünnepélyek*.

Az *előkészítő órát*, bizonyos időközökben mintatanítással kapcsolatosan, mindig a lelkipásztor, illetve a lelkész vezesse, aki az egész munkát irányítja. Ez kétségtelenül igen fontos mozzanata a munkának, mert a csoportok vezetői ezeken az órákon testvéri közösségben látják és beszélnek meg az összes feladatokat.

Legjobb pénteken délután tartani, hogy a csoportvezetőknek szombaton még ideje legyen az iránymutatásokat és utasításokat feldolgozni.

Az *előkészítő óra* közös énekléssel és imádkozással kezdődik és végződik.

Az összejövetel *első félidejét* a munka közben felmerült kérdések megbeszélésére fordítjuk. Itt beszéljük meg a gyermekek látogatásából nyert tapasztalatokat. Egyes gyermekek nevelési, segélyezési vagy egyéb ügyeit. Az adakozás és a szolgálatok célkitüzéseit, módjait. A játékok, ünnepélyek, kirándulások terveit. A munkára vonatkozó felsöbb egyházi hatósági rendelkezéseket, a munkafelosztást, országos

és világszövetségi ügyeket. Más gyülekezetek gyermektagozataival, szövetségi alakulatokkal, hatóságokkal való levelezést. Az előkészítő óra e részéről a titkár, akit vagy a lelkipásztor jelöl ki, vagy a csoportvezetők maguk közül, pontos feljegyzést készít, gondoskodik a határozatok végrehajtásáról és a következő összejövetelen arról beszámol.

Az előkészítő óra *második félideje* a következő vasárnapi iskolai órára való felkészülést szolgálja. Megállapítjuk az énekeket, az aranymondást, megtárgyaljuk a bibliai részt, mely központjában fog állani az összejövetelnek, továbbá azt az illusztráló történetet, mellyel az adakozást és a szolgálatok kitűzését be fogjuk vezetni. A megbeszélést a lelkipásztor vezeti be s a hozzászólások után ő foglalja össze. A megállapodásokat szintén feljegyezzük a naplóba, melyet vagy a titkár, vagy valamelyik csoportvezető készít.

Az előkészület igazodhatik valamely vezérfonalhoz is, melyet helyileg, országosan esetleg világszövetségileg használnak. Ebben a tekintetben, mivel a vasárnapi iskola tervszerű, de nem tantervileg kötött munkát végez, nem okvetlenül szükséges az uniformizálás. Egy gyülekezeten belül azonban az összes csoportok csakis ugyanazt a vezérfonalat használhatják. Az imádságban a gyermekekért, a vezetőkért és a munkáért könyörgünk.

A lelkes vezető a csoportok vasárnapi óráit meglátogatja, azokon szerzett észrevételeit a következő előkészítő órán közli. Azonban sohasem szabad elfelednie, hogy ő sem a vezetőekkel, sem a gyermekekkel szemben nem tanfelügyelő, még kevésbé a csendőr, hanem barát és atya. Látogatásait nem félve, hanem örömmel kell, hogy várják és fogadják.

A *gyermekek rendszeres látogatása* a munka másik fontos és nélkülözhetetlen mozzanata. A csoportvezetők itt és így ismerik meg a családokat, ahonnan a gyermekek jönnek, a tényleges szükségeket, melyek között élnek, az adakozás és szeretetszolgálat konkrét alkalmait. Látogatásuk teljesen pásztori és baráti jellegű, sohasem hivatalos színezetű. Ideális esetben, ha egy vezető csoportjában 15—20 gyermek van, az előkészítő óra előtti napokban mindegyiket meglátogathatja. A látogatásokról vezessen a maga számára naplót, melybe saját észrevételeit, javaslatait jegyezze fel az előkészítő órára.

A *vasárnapi iskolai óra*, akár egy, akár több csoportban tartjuk, a következő részekből áll: *Első félórán* ének, imádság, bibliai rész olvasása, tanítás, aranymondás megtanítása, ének. *Második fél-*

órában előkészítő történet az adakozásra és a szolgálatra, ezek céljának kitűzése, a szolgálatok vállalása, illetve kiosztása, adakozás énekekben, imádság, Miatyánk, áldás.

Ez a tervezet különbözik a szokásos sorrendtől és alkatrészekről, így a *Forgács Gyulától* (A belmisszió és cura pastoralis kézikönyve 434. l.) és a *Szabó Istvánétól* (Belmissziói Útmutató 1932/1933. 18. l.) is. A különbség oka éppen abban rejlik, hogy mi a vasárnapi iskolát a gyermekek *missziói* összejövételének tartjuk.

Az *énekekre* nézve jegyezzük meg, hogy hivatalos egyházi énekeskönyvünk elsősorban használandó itt is. A gyermeki lélekhez, vagy a gyakorlati adottságokhoz szükséges kiegészítéseket vehetjük más énekeskönyvekből is, de nagyon vigyázzunk először is azoknak hitvallási tisztaságára, azután igazi szépségére. Egyébként, ha ezen a téren kellő érzékkel járunk el, a vasárnapi iskola jó előkészítője lesz annak, hogy gyülekezeti éneklésünk és hivatalos énekeskönyvünk idővel kívánatos módon meggazdagodjék. Már csak ebből a szempontból is ellene vagyunk annak, hogy a vasárnapi iskolában merev kizárólagossággal csupán a hivatalos énekeskönyvet használjuk, azonban annak elsősége, minél teljesebb felhasználása kötelező.

A *bibliai részt* versenként a gyermekek olvassák, azután a vezető összefüggően és kihangsúlyozva. Az *Ige magyarázata* a szükséges fogalmi megértetés után rövid legyen s főleg a gyermekekhez szóló isteni parancs kiemelésére törekedjék, a látogatásokból merített alkalmazásokkal. A tapasztalat azt mutatja, hogy az egyidőben divattá vált mesés kiszínezés a gyermek amúgy is élénkítő képzeletét fárasztja, túlterheli és figyelmét eltereli Isten szavának kizárólagos, egyenesen hozzá szóló jelentéséről. A tanítást mindenkire intézett kérdésekkel kell előrevinni és közös foglalkozássá tenni, melyből aztán az *aranymondás*, mint az egésznek esücspontja és az emlékezetben megvívó, emelkedik ki. Az aranymondást mindjárt ismételtetni kell egyesekkel és az egész csoporttal, fel lehet írni a táblára, be lehet iratni kis füzetbe, ki lehet osztani előre beszerzett bibliai képecskéken, füzetbe ragasztható bélyegeken. Az aranymondásos füzetet vagy bélyegeket jelenléti jegyül is felhasználhatjuk, melyhez a jutalmak, kitüntetések kapcsolódnak. A bevégzett bibliai leckét nem szükséges iskolás módon megisméltetni, aprólékosan kikérdezni és betanítani. Olykor azonban helyes az aranymondások nyomán visszaidéztetni a hozzájuk fűződő Igét és annak magyarázatát, főgondolatát, vagy alkalmazását.

Az óra második felét bevezető *történet* már sokkal szabadabban

alakítható az adakozás és a szolgálat célkitűzése szerint. Azonban itt is óvakodjunk a „mesterkéltségtől“, az apostol intése szerint. A kis történet, példa vagy illusztráció legegyszerűbben az egyház-történelemből és a gyülekezet tényleges életéből vehető. A gyermekekkel történt esetek természetesen jól felhasználhatók. Gondunk legyen arra, hogy egyházunk nagy közügyei, különösen bel- és külmisziói munkái itt ismertekké legyenek a gyermekek előtt s hogy a saját gyülekezetünk legjobb törekvéseit megértsék. Ha valamely szomszéd, vagy országosan kiemelkedő gyülekezet kívánatos példát ad a sáfárságban és a misziói tevékenységben, azt itt különösen is méltányoljuk.

Az adakozás kényes pontja a gyermekmiszióknak. Vigyázzunk, hogy a szülők e miatt el ne tiltsák gyermekeiket a közösségtől s ők el ne maradozzanak. Mindazonáltal adakozásnak okvetlenül történnie kell, mert egyik legfőbb célunk a sáfárságra való nevelés és csakis itt vethetjük meg az alapját egy leendő áldozatos, Isten iránt hálás gyülekezetnek. Arra kell törekednünk, hogy életkorukhoz és körülményeikhez mért adományaik az ő maguk önkéntes hálaáldozata legyen. Tehát ne kérjenek erre a célra szüleiktől és semmiképpen se tüntessék fel úgy a dolgot, mint valami elrendelt iskolai járulékot, hanem mondjanak le valamiről, ami nem nélkülözhetetlen életszükségletük, ajándékból kapott pénzből vagy tárgyakkól önként áldozzanak, végezzenek valami munkát, aminek ellenértékét adják oda a kitűzött és közösen szükségesnek elfogadott célra. A módokat és forrásokat adottságok leleményes felhasználása bővítheti. Mindezeket a vezető lelkiismeretesen, pontosan megbeszéli a gyermekekkel és igyekszik lehetővé is tenni nekik azok megvalósítását.

Az adakozás legelső és legközvetlenebb célja az, hogy a gyermekek mindegyikének legyen Bibliája, legalább Újtestamentuma, továbbá énekeskönyve. További cél a szükséges szemléltető képek, térképek, eszközök beszerzése. Igen fontos egy iratterjesztés megszervezése is. Ha a helyzet engedi, a gyermekek adakozhatnak egy gyermekmisziói ház létesítésére, vagy ünnepélyek, kirándulások felszerelésére. A gyülekezet misziói munkájában főleg az ő életkorukhoz, értelmükhöz és lelkükhöz közelálló célokra adakozzanak, mint amilyenek lelenc és árva gyermekek segítése. Az erdélyi református egyházkerület vasárnapi iskolásai például évek óta maguk tartanak el három árvát az egyházkerület árvaházában. Az egyházmegye, kerület vagy egyetemes Egyház szeretetintézményeinek, a Bibliatársulatoknak, a külmiszióknak támogatása azért fontos, hogy

a gyermekek megismerjék és átérezzék a nagy közösség jelentőségét, áldásait.

A konkrét szeretetszolgálatok gyakorlása nélkül nincs gyermekmisszió. Ennek hiánya a vasárnapi iskola munkáját meddővé teszi és elszakítja az ifjúsági munkaközösségbe való természetes átnövés kapcsait. Ezek a szolgálatok, melyek egyúttal próbák is, természetesen a gyermekek képességeihez és körülményeihez igazodnak.

Mindíg olyanoknak kell lenniök, amilyenekre a tanítás már rávezetett és amelyeket a gyermekek önként, örömmel vállaltak. Egyébként az adott helyzetek mutatják meg, mit és hogyan lehet? A vezetőnek legyen terve a szolgálatokra és tudatosan fejlessze azoknak körét, arányait, értékességét. Elsősorban a gyermekek egymáson való segítése legyen a cél, tanulásban, jellemfejlesztésben, szociális nehézségekben. Szolgálatokat tehetnek szüleiknek, testvéreiknek, más rászorultaknak, a gyülekezetnek. Célunk általában az, hogy mindegyik vállaljon, de ezt nem szabad erőszakolni, hanem arra kell igyekezni, hogy egymás ráhatása útján váljék egyetemessé a szolgálat vágya, szenvedélye, melyet mindig kifejezetten Krisztus áldozatáért való háládatosságnak mutatunk fel és mint ilyet, kívántatunk meg. Célszerű a szolgálatokat figyelemmel kísérni és támogatni. Óvakodjunk a rendőri ellenőrzéstől. Rendszeres beszámolást ezért ne követeljünk, inkább négy szemközt beszéljünk róla azzal, aki kívánja a beszámolást. Mi azonban okvetlenül tudjuk, mi történik és a szerint irányítsuk a szolgálatok kijelölését és kiosztását. Ez maga lehet elismerés, buzdítás vagy serkentés, intés, figyelmeztetés.

Az ünnepélyek arra valók, hogy azokon a gyülekezet a gyermekekkel együtt érezze át a vasárnapi iskola áldásait, a rendes heti munka fölé emelkedve. A gyermekek viszont a gyülekezettel és az Egyház nagy közösségével való egységüket élik át. A szokásos karácsonyfa-ünnepélyeknél arra vigyázzunk, hogy ne a gyermekek kapjanak, hanem ők adjanak ajándékokat a karácsony isteni öröme szomjazóknak. Ünnepélyt mindig az összes csoportok együtt tartssanak s czenkívvül vegyenek részt nagyobb gyermekmissziói közösségek ünnepélyein is, mert a Krisztusban való találkozás az ünnepély legfontosabb mozzanata.

A játékok nagyon fontos kiegészítői a munkának s nélkülözhetetlenek a vezetők és gyermekek közvetlen kapcsolatainak kiépítésében. Lehetnek társasjátékok, szabadban való játékok, kirándulások, táborozások.

A jutalmak és kitüntetések kérdése sok vitára adott alkalmat.

Szerintünk ezek hozzátartoznak a gyermeki lelkiület helyes irányításához, ösztönzéséhez, csak arra kell vigyáznunk, hogy ne kérdésre, hanem háládatosságra vezessenek. Jutalmul könyvet, bibliai és egyháztörténelmi képeket, kitüntetésül levelet, emléklapot, jelvényt adjunk.

A gyermekmisszió légkörét az *imádság* ereje és áhítata teszi áldottá. Imádkozzék előttük, velük a vezető és imádkozzanak maguk a gyermekek is, szabadon, saját szavaikkal és ne betanított versekben.

Bár az egész munka más, mint a mindennapi iskola kötött élete, azért *a helyes fegyelem*, a pontosság, a rend, a szorgalom, a tisztaság, a megbízhatóság a gyermekmisszióknak is nélkülözhetetlen összetartó erejét adja. Ezt szigorú szeretettel kell biztosítani, ellenőrizni és fejleszteni.

6. *A csoportvezetőket* a lekipásztor a vállalkozó férfi és női egyháztagek közül alkalmazza. Legcélszerűbb az ifjúsági tagozat 18 évet betöltött tagjaiból válogatni ki őket. Az ifjúsági munka programjába fel kell venni a vasárnapi iskola ismertetését és az előkészítést az abban való vezetői tevékenységre. Ha a gyülekezeti misszió fokozatos kiépítése megtörténik, természetesen a vasárnapi iskola volt tagjaiból lesznek az ifjúsági tagozatban a legalkalmasabb gyermekmisszió-vezetők. A csoportvezetőket helyi, egyházmegyei, egyházkerületi, országos *tanfolyamokon* kell teljesen kiképezni és a munkára képesíteni.

A gyülekezeti gyermektagezatok összessége *Vasárnapi Iskolai Szövetséget* alkot, mely, mint ilyen, belép a Világszövetségbe. A szövetségi egyesülés célja az, hogy a tagozatokat az Egyház kebelében összetartsa és egységesen irányítsa, hogy a helyi alakulatokat anyagiilag és lelkiileg támogassa, hogy a vezetők képzéséről tanfolyamok, konferenciák, vezérkönyvek és lapok útján egységesen gondoskodjék, hogy általában képviselje a gyermekmisszió közös ügyeit és érdekeit, végre, hogy a Világszövetséggel a kapcsolatot fenntartsa. A Vasárnapi Iskolai Szövetség egyházhatósági felügyelet és ellenőrzés alatt áll. Szervezésének mintáját adja *Az Erdélyi Református Egyház Vasárnapi Iskolai Szövetségének Ügyrendje*. (Ref. Szemle. Kolozsvár. 1935. évf. 246. l.)

A gyülekezeti gyermekmisszióknak ez a vázlatos ismertetése arra kívánta felhívni a figyelmet, hogy ezt az alapvető fontosságú munkát végső ideje szervesen beleépíteni Egyházunk organikus életébe, vagy más oldalról tekintve arra, hogy a gyermekek közt végzett és

végzendő lelki munka magának az Egyháznak missziói élettevékenysége, melyet csak saját maga végezhet és amelyet úgy kell végeznie, mint létének és jövődjének alapvetését.

2. Az ifjúsági misszió

1. A gyülekezeti élet- és munkaközösség legfontosabb részlete az ifjúsági misszió. A gyülekezet és az egész Egyház jövője dől el azon, hogy sikerül-e ifjúságunkat az Egyház aktív tagjaivá tenni és gyülekezeti tagozatba tömöríteni?

Amily fontos ez a feladat, éppen olyan nehéz is. Az ifjúkor általában és önmagában is mindig válságos, ma pedig ehhez hozzájárul annak a nagy emberválságnak vihara is, mely egész Európa, sőt az egész emberiség életfáját rázza. És végre még fenyegetőbbé teszi ezt a válságot az a sajátos helyzet, melyben a magyar nemzet s benne a magyar ifjúság gyötrődik. Válságos életkor, európai válság, magyar válság: íme azok a nagy világbeli gátak, melyek az Egyház lelki munkája elé feszülnek ifjúsága, jövődje megmentéséért vívott harcában.

A válságos életkor határait pontosan megjelölni nem lehet, mert az egyénenként változik. Mozzanatonként szemlélve, beletartozik az átmenet a gyermekségből a serdülésbe, a serdülőkor és annak kiesésesodása: a kamaszkor, azután a kialakult ifjúsági életkategória és végre az átmenet a felnőtt korba. Mi, az egyházi munka szempontjából általában a 12—24. életévek közötti nemzedéket értjük alatta.

A gyermekség életformáját a felnőttek általában a játékban látják. Ha a maguk életében nem tartanak valamit komoly dolognak, azt játéknak, gyermekességnek szokták nevezni. Azonban a gyermekkor játéka halálosan komoly dolog és a gyermek igazában a legkomolyabb ember. Természetesen, református hitvallási alapon egyáltalán nem beszélhetünk „ártatlan“ gyerekekről, még kisdetről sem, mint némely lelkipásztorok szoktak, akik a keresztség sakramentumának kiszolgáltatását azzal kezdik, hogy „ez ártatlan esecsemő“-ről értelegnek. Ezek, nem is szólva az általános teológiai tájékozatlanságról, magát a sakramentumot üresítik meg. Az eredendő bűn szörnyű átkának árnyékában és azt egy pillanatra se feledve, kell mégis meglátnunk a gyermekkorban, a gyermekségben „az Édenkertnek egy késő sugarát“, abban a „szent“, mert Istentől született

komolyságban, mellyel a gyermek játszik. A teológián kívüli tudomány persze primitív ösztönökről, utánzásról, fiziológiai és lélektani mechanizmusról beszél, azonban a teológusnak, a lélkipásztornak Krisztus szava a fontos: „Ha olyanok nem lesztek, mint a kis gyermekek, semmiképpen nem mentek be a mennyeknek országába“. (Máté ev. 18. r. 3. v.) A gyermek játék-életét a feltétlen hit határozza meg, mely a csalás és esalódás lehetőségét sem tételezi fel. Hite mindene- ket lehetségesnek tart. Magatartásában egy eredeti, ősi tisztaságú vonás emléke esillan meg: egész lényének bizalomteljes önátadása világnak, embereknek, tekintélyeknek, mintha körülötte minden és mindenki igaz s teljesen megbízható lenne.

A válságos életkor azzal kezdődik, hogy ez a „szent“ komolyság megrendül. A feltétlen hit és a bizalom bomlása jelzi a gyermekség és gyermekkor halálát. Az ifjúság életének tanulmányozói, legalább az én tudtommal, még nem világították meg határozottan és élesen azt a legjellemzőbb jelenséget, mely szerintem a válságos életkor problémájának kulcsa. A gyermek életében a játék komoly életforma, tehát valójában *nem játék.* A válság abban van, hogy ez a játékos forma *lényegében, tartalmában* válik játékká. Hogy valami magának a cselekvőnek tudatában játékká legyen, ahhoz az én meghasadására van szükség, arra, hogy az illető maga válassza el önmagát a cselekvéstől és tudatosan alakítsa magatartását a világgal, emberekkel, tekintélyekkel szemben. Természetesen ez valamikor a felnőtt és értékes élet személyes formája lehet és lesz, mikor azonban még csak játék, akkor válságos, illetve mikor még válságot jelent, akkor csak játék. A hit és bizalom komolysága veszvén el, a serdülő ember, akár- csak Ádám, magahíztában önféje után indul és kettős játékba kezd: önmagát szabadsághőssé teszi, a tekintélyeket pedig zsarnokokká. Elhagyott gyermekségével és az abban élő kisebbséggel szemben lenéző és türelmetlen lesz, magával szemben önhítt, az öregebbekkel szemben pedig bizalmatlan és kritikus. Az igazi ént minden irányban el- takarja a maskara s a szabadsághős lefelé zsarnok, felfelé hazug kép- mutató lesz. Ez az önhittség és kritika azonban minden tekintetben és lényegében sokkal inkább játék, mint a gyermek önfeledt játéka. A válságos kor részese nem ismeri és nem éli az életet, amit ő ismer és él, az: a szerep. Az ifjúkor szerepet játszik. Képzletben él. Fantáziája többé nem a gyermek eredeti önmaga azonosítása a világgal, nem gyermeki animizmus, totemizmus és mágia, hanem ellenkezőleg: szembehelyezkedés, képzeletben való hare és dekorált önmagának fantasztikus világföle emelkedése. Az ezerféle egyéni változat sok-

szor ellenmondó tömkelegében is egy a lényeg: a lét eredeti tiszta értelme *összetört*, objektív új életforma létrehozatalához pozitív erő és tapasztalat még *nincs*, a torlódó és ágaskodó funkciók egy lázas parthenogenezisben burjánoznak *álvilággá, áloméletté, szereppé*.

A válságos életkor önmagában mindig *tragikus életkor*. Végzet, halál kísértenek felette. Részei a féktelen önimádat és a szeretlen ötlemondás, a fehéren izzó életsóvárgás és a kék lidérefényű halálvágy véglelei között hányódnak. Durván erőszakosak és esetlenül szegyenlősek, kegyetlenek és szentimentálisok, materialisták és idealisták, hívők és hitetlenek.

Hogy megértsük a válságos életkor titkát, feltétlenül *túl kell lépnünk a pusztán természettudományos szemléleten*. De *túl kell lépnünk azon a pszichológiai, vagy pszichoanalitikai szemléleten is*, mely a jelenségeket *természetes adottságoknak* veszi.

Az ifjúkor válsága *adott*, de *nem természetes* tény, mert *nem természeti* jelenség. Ha az ember nem volna ember, ha állat volna, sőt ha ma is az állati léttől alig megvált ősember volna, ez a probléma nem létezne. Mikor *Rousseau*, a maga alapjában hibás racionalista optimizmusával a kultúra megrontó hatása ellen a természethez való visszatérés ábrándját hirdette, egy tekintetben, az ifjúkor válsága tekintetében kétségbevonhatatlan igazságra utalt. *A válságos életkor nem a természet, hanem a kultúra szülötte*. A természet önmaga rövidebbre szabta a lények életében az átmeneteket, mint ahogy rövidebbre szabta általában az élet kiérését. A kultúra ellenben a maga civilizatórikus és szellemi rendszerének egészében a természet rendjét és menetét úgy formálta át, hogy *a testi érettség távolról sem teszi késszé az ifjakat az önálló életre*. Ezenkívül a kultúra a maga szomorú, de szükségképpeni torzításaival megbontotta a természeti fejlődés *ökonómiáját is*: bizonyos ösztönök és képességek irányában meggyorsította, túlfejlesztette és egyúttal meg is mérgezte a kiérés menetét, más irányokban pedig elsorvasztotta. De ettől eltekintve is a tény az, hogy a teljes testi érettség az önálló emberi élethez ma szinte *mellékes feltétellé* vált a tanulás, tapasztalás, harc, csalódás és főleg megalkuvás hosszú láncolata mellett. A válságot tehát ez idézi elő: az ifjúkor *természetellenes kinyúlása*, a képességek *harmóniátlan túlfejlettsége*, illetve *sorvadtsága*, a *szerepjátszás*, a *komolytalan életforma megrekedése az ülésben*. A viharos feszültségek válságos életkora, mint a természetnek és a kultúrának harca az ifjú lélekben, bizonyos, szükségképpeni idő-

szakban es utagos esetekben kidirnato, sot, ami fontos, *iranyitathó és átvezethető* a valóságos életformába, az önálló életbe. Válság ugyan, de *múló válság*. A nagy baj és veszedelem ott kezdődik, mikor az irányítás és átvezetés pedagógiája erejét veszti, vagy mikor az élet általános körülményei *lehetetlenné teszik* az önálló és teremtő életformába való átvezetést.

Itt kapcsolódik bele az ifjúkor válságába *az európai emberválság* kórképe. A világháború és az utána következő hazug béke színe alatt továbbfolyó gyilkos tülekedés teljesen átmenetivé, bizonytalanná és lázbeteggő tette a felnőttek világát s életét is, annál inkább felforgatta természetesen az ifjúságét. Ha az ifjúság amúgy is örök válságban ólvén, folytonosan döntés, elhatározás előtt áll, lezárt kérdéseket nem ismer és mindent kérdéssé tesz, ha mindig másban és máshol keresi, sejtja a megoldást, mint amiben apái látták azt, mennyivel inkább fordul szembe *ellenségként* most a multtal, a történelmi tradíciókkal, apáival és minden tekintéllyel, mikor látja, hogy mindezek *önmagukban* is megrendültek, összeomlottak s őt tanácsolatlanságban és segítség nélkül hagyták? *Harcias ellenállása* a tekintélyekkel szemben, *a hagyományos magyarázatok türelmetlen félrelökése a tényekre* való szomjúhozásban, az eseményekkel szemben való *gyors állásfoglalás* ingere a válságos ifjúkort ma világszerte még válságosabbá teszik. A kórkép legjellemzőbb vonása a *széttépettség*, az egységes szemléletre való képtelenség, az egyoldalúság. Az a tény, hogy az ifjúságról ma *tipikus képet* alkotni csaknem lehetlenség, sokakat arra a téves következtetésre esábít, hogy a válság *múlóban van*. Elismerik, hogy vannak még tétova, kétségbeesett, magukat mámorba öltő ifjak, de ezekkel szemben elégtétellel mutatnak reá, mint a kibontakozás jeleire, a *sportoló* ifjúságra, a *tanulmányozó* ifjúságra, sőt a *politizáló* ifjúságra is.

Sajnos, nem oszthatom ezt a bizakodó álláspontot és meg vagyok győződve, hogy senki sem oszthatja, aki a felületes megfigyelés alá tekint és komolyan elmélyed az ifjú generáció szemlélésében. Igaz, hogy a mai ifjúság a sportban, tanulásban, még a politizálásban is *tudatosabb, alaposabb, odaadóbb*, mint a háború előtti ifjúság. De sokkal *egyoldalúbb, szenvedélyesebb, szerepesebb* is, mint az volt. Némelyek önmaga szertelen *igénylését*, mások páratlan *rezignációját* és önfeladását figyelték meg. Némelyek ezt, némelyek azt és éppen ez a *sokféleség* mutatja, hogy az ifjúság élete mennyire széttépett, egyoldalúságokban túltengő, mennyire narkózisban élő, kiábrándult, éltalan. Sok mindent csinál és nagy látszatéletet folytat, de a mé-

lyére nézve az egésznek, mindez egy *önmaga elől is rejtegetett sívár* valót takar: *az ifjúság nem bízik az élet értelmében és értékében.*

A válság harmadik színezője, *a magyar sors*, ezt a kórképet a mi ifjúságunkra nézve még teljesebben elsötétíti.

Karácsony Sándor „*A mai magyar ifjúság lelki arca*“ c. tanulmányában foglalkozik ezzel a sötét kórképpel. Sajátos elméletét itt nem ismertethetem, vita nélkül nem is tehetném, de rá kell mutatnom az elméletéből következő eredményekre. Az ifjúság természetéből folyólag meg akar valósulni és ez a törekvése *a generációs tudat* elevenné válásában jelentkezik. Az ifjúság, a *látások* kategóriája, szemben áll az öregekkel, az *álmok* kategóriájával. De ez a szembenállás nálunk *már nem harc*. Az ifjúság nem harcol, nem vitatkozik, a harc az öregeké önmaguk között s ha az ifjúságra irányul, az szinte a hulla passzivitásával tűri. Ez a helyzet *sokkal rosszabb* a harcias magatartásnál, mert ez *a teljesen idegenné vált* kategória *közönye* mindennel szemben, amit az apák élete és világa jelent. Az ifjúság, nem érezvén létét biztonságban az apáknál, *elkülönült* tőlük, *kontaktusuk megszűnt, két nyelvet beszélnek*, egyáltalán *nem értik meg* egymást.

Sajnos, ez az elkülönült ifjúság *nem egy egészséges életakarát* szakítását jelenti a tehetetlen és megbilineselő multtal. *Az ifjúság beteg.*

Beteg először is az ő megrendült „közlelki közérzetében“, *jogában*. Erről nem tehet, mert a tőle független körülmények tették számára kilátástalanná az életben való önálló elhelyezkedést. De ennek következményeképpen az ifjúságon egy „*közlelki renyhesség*“ lett úrrá, *tétlenné* vált, *nem vágyik ki* az ifjúkorból, még 30—40 éves korában is az „ifjúság egy tagja“ akar maradni. Kilátástalan helyzetében ezt tekinti *előnynek* s a *mámor* és *felelőtlenység* a kárpótlása. Érzí, hogy az idő telik s az alkalmak múlnak, de ezt az érzést felülmúlja benne a másík: *nem érdemes haladni.*

Beteg a *nyelve* is, mely lelki élete egyetemes vonásaira nézve kulesjellegű. Ez a „*tolvajnyelv*“, melyet az öregek nem értenek, noha sok tőlük vett kölesönszóval dolgozik, az *értelmi* funkciót csak *dadogva* képes szolgálni.

Beteg a *művészete* is, az ifjúsági közlélek *érzelmi* funkciója, mert *önmaga feladott és útált* lényének művészietlen, gátlástalan kiömlése, a közlési kényszer valóságos hányingerétől mozgatva.

Beteg a *közakaratí, társadalmi* funkciója is, mert tragikus és félelmes *passzív rezisztenciában* merül ki.

2. Átpillantván az ifjúság válságának hármasság gyűrűjén, minden érdeklődésünk arra a kérdésre irányul, hogy megoldható-e egyáltalán és miként oldható meg ez a veszedelmes és nyomasztó probléma?

Az első reménysugárt maga az ifjúság örök teremtettsége, belső szerkezete nyújtja. Igaz, hogy amint azt Imre Lajos is kifejti „Az ifjúság válsága“ e. művében, az ifjúság nem pusztán átmenet a gyermekségből a felnőtt-korba, hanem önálló életforma is. De mint ilyen önálló életforma, lényegében válságos, maga az örök ember-válság, amint láttuk. Ha ez a válság minden esetben és állandóan a maga teljes élességében érvényesülne, az ifjúból sohase lehetne önálló, értékes ember, belepesztulna „szerepének“ színjátzásába. De az ifjúkor, amint jeleztük, mozzanatokból, belső átmenetektől áll a serdüléstől az érettségig. A válság tehát csak fokozatosan teljesedik ki és kulminációja után normális esetekben lassan lehiggad. Ebben a lehiggadási folyamatban űnik ki aztán az igazság, hogy minden sajátossága mellett is az ifjúság az egész ember szempontjából mégis csak átmenet, előkészület a felnőtt, önálló emberlétre. Komolytalan játéka, szerepes álélete alatt szinte észrevétlenül rakodik le és szilárdul meg a jövő komoly és reális épülete. Így lesz az ifjúság a „látások“ kategóriájává. Van egy esodálatos lény az ifjúság életében, melyre nálunk Böhm Károly, a nagy magyar filozófus mutatott rá. Ez az ifjúkor idealizmusa. Most nem a mondvacsínált, iskolai idealizmusra gondolok, a felnőttek sokszor kétszínű és üres frazeológiájára, melyet ők beszélnek bele az ifjúságba, hanem az idealizmus eredeti, világrendi valóságára, mely esodálatosképpen egyedül az ifjúságnak adatott meg, és pedig azzal a providens céllal, hogy bátorságot adjon neki az élet harcába való boesátkozáshoz. Az ifjú a maga „szerepjátásaiiban“ a végletek közt hánykódik. De e végletek felett, mint egyensúlyozó, mint prófétikus jövőbemutató, mint talán teljesen meg sem értett, át sem élt, félig idegen és félig saját legszebb, „szerep“, a kulminációs ponton megjelenik az ideális életkép. A látás. Hangsúlyozzuk, hogy ez nem a valóság. Az ifjú a maga ösztöniségében, kriticeizmusában, önhittségében távolról sem képes az önértékeket élni és megvalósítani. Ez lehetetlen is, hiszen az önértékű élet korona, mely az élet végén is talán csak töredékében nyerhető el. A hit szerint pedig csak az örökéletben. Azonban az ifjú látás feltétlenül a valóság, és pedig a legfelsőbb értékvalóság képe. Az ifjúság csúcán jelenik ez meg, sejtelmesen és távolból, de mégis elérhetőnek és valóságosnak mutatkozva, azért, hogy az ifjút átsegítse a saját életformáján, hogy felbátorítsa a reális élet harcára

és hogy, mikor az élet pora és szennye majd elborítják felette az eget, mennyei anamnézisképpen *öszökélje* a lankadatlan továbbhaladásra az egyszer „látott“ és a köd mögött reávaró, elérhető és elérendő tökéletesség felé. E nélkül az ifjúkori látás nélkül *emberi élet nem létezhetne*. De éppen mivel az *ifjúkorban* gyúl fel, ez a biztosíték arra, hogy *a válság legyőzhető* s az ifjúság, levetvén maszkáit, átléphet az *etikai világrend* szférájába.

Az az ellentét tehát, amely a felnőtt és az ifjú generáció között van, az apák és fiak szembenállása, még a *Karácsony* Sándor által leírt generációstudat formájában sem lehet *végzetes*, mert magában az *ifjúság lényében* van adva az átmenet és kibékülés lehetősége.

A második reménysugarat *a pedagógia* gyújtja fel. Ismételten hangsúlyozzuk, hogy a válságos életkor *általában irányítható és átvezethető* a valóság önálló életformájába. Nemesak az ifjúság válsága lett korunkban súlyosabbá, de *a pedagógia is hőlcsebbé* vált. *Imre* Lajos is, *Karácsony* Sándor is odajutnak fejtegetéseikben, hogy a mai ifjúság válsága is feloldható *a nevelés segítségével* által. Csakhogy a jelenlegi „*holtponton*“ új erőforrásra, *erőpluszra* van szükségünk, hogy túljuthassunk rajta.

Kétségtelen, hogy ez az erőplusz semmiféle *puszta tekintély* nem lehet s a nevelő *nem a tekintélyével* fogja az erőforrást megindítani. *Töredelem* az, mondja *Karácsony* Sándor, ami nevel.

Az életcél *együttes keresése* a nevelés titka, *Imre* Lajos szerint.

Bizonyos az, hogy nekünk, az apák nemzedékének, *vissza kell kapcsolódnunk* az ifjúság látásához, az eredeti és igazi *eszménységhez*, melynek *szolgálatát* az ifjúság voltaképpen *szomjúhozza*, az ál-eszmények és tekintélyek helyett.

Mikor *Karácsony* Sándor azt mondja, hogy az öregeknek le kell mondaniok *álmaikról*, ezzel tulajdonképpen annak ad kifejezést, hogy le kell mondanunk arról a *felfuvalkodott hiedelmünkről*, hogy az eszmény *bármely nevelőben* megtalálható és teljes alázatossággal el kell háritanunk magunktól, mint *méltatlanoktól*, a *követésreméltőség illúzióját*. Egész lényünk odaadásával kell *túlmutatnunk* önmagunkon, az ifjúsággal *közösen* keresendő eszmény, az életcél megtestesítője, *Krisztus* felé. Saját kudarcaink és próbáink tüzen keresztül *magunknak* kell először odajárulnunk az *Egyetlenhez*, aki segíthet rajtunk és az ifjúságon, együtt.

A mai magyar ifjúság, a mi drága ifjúságunk, amelyik állítólag idegenné lett tőlünk s nem érti a szavunkat, mint mi sem az övét, az én meggyőződésem szerint még *sínes ilyen reménytelenül el-*

szakadva tőlünk. Igaz, hogy az ifjúság, a jövőnk sokkal fontosabb, mint mi, akik kezdünk multtá válni, de az is igaz, hogy nélkülünk mégsem veheti át valódi örökségét, melynek egyik legfőbb értéke éppen a tradíció megszakíthatatlansága.

Abból indultunk ki, hogy a gyermek, eredeti bizalmasságából kifolyólag, fenntartás nélkül hisz a felnőtteknek, az apáknak és anyáknak. És rámutattunk, hogy a válságos életkor kezdete ennek a bizalomnak és hitnek megrendülésével áll be. Ezért az a meggyőződés, hogy a válság megoldása abban keresendő, hogy az ifjúságnak gyermekibbnek, bizalmasabbnak és hívőbbnek kell lennie apái irányában, viszont az apáknak hitelreméltóbbá kell tenniük életüket, és gyermekükben őszintévé, egyszerűbbé a bonyolult magyar világot.

A második kötelességünk, mely valóságos nemzeti közügy és nemcsak az államkormány, hanem az egész magyar társadalom becsületügye és létkérdése, az, hogy *siettetni kell és lehetővé kell tenni, komoly és rendszeres áldozattal, az ifjúság elhelyezkedését az önálló életben s minden erővel le kell csökkenteni a renyhe elkallódás, az elkeseredett céltalanság, a koldus szolgálattelkűség és a lélekromboló megalkurások nemzetgyilkos esélyeit.*

Az idősebb generációnak, az apáknak ifjabbakká kell válniuk lélekben, hogy az ifjúság közeledhessék hozzájuk. Ifjabbakká lehetnek azáltal, ha önmagukat megtagadják, ha bíznak az ifjúságban és szeretik az ifjúságot. Az ifjúság nyelve lehet tolvajnyelv, lehet más nyelv, mint az öregeké, de mi ismerjük a Lélek nyelvét, mely „nyelveket egyvezető hitre“ képes egybegyűjteni mindnyájunkat. Ez a közérthető és mindig ható és mindig visszhangot verő nyelv a szeretet krisztusi szava.

Az ifjúság válsága Abban és Az által oldható fel, aki ifjakkal és öregekkel egyetlen és közös Ura: Krisztus az, akiben találkozhatunk.

3. Miképpen jelentkezik az ifjúság kérdése az Egyház életében és miféle feladatok várnak reánk ebből kifolyólag?

A gyülekezet ifjúsági missziója, amint láttuk, a legkritikusabb életkorban, a 12—24. éveket járó nemzedék aktív egyháztagokká tételét, élet- és munkaközösségbe való tömörítését jelenti.

Ennek a munkának különös nehézsége az, hogy a lélek ebben az életkorban áll legtávolabb az Egyháztól és az egyházasságtól. Ez az az időszak, mikor, mint Imre Lajos kifejti „Az ifjúság válságáról“ írt művében, az ifjú kételkedés a közösség minden meggyőződésével szemben személyes feleletet keres az élet legnagyobb kérdéseire

s nem nyugszik meg egyetlen olyan feleletben sem, melyet ezekre a kérdésekre a közösség ad. Így az egyházi közösség hitvallása sem nyújt számára megnyugvást, bizonyosságot, sőt, mivel a hitvallás századokra megfogalmazott tételeket ad, a lázasan kutató ifjú lélek ezekben megkövült, élettelen és idejétmúlt formulákat lát, melyektől idegenkedik és elfordul.

Ez az általánosan és könnyen megfigyelhető jelenség sokakat arra a téves és felületes következtetésre esábit, hogy az ifjúság hitetlen és vallástalan.

Kabisch, Niebergall, Spranger, Cordier és sok más kutató meggyőzően mutatta ki, hogy ez egyáltalában nem áll, az ifjúság viharos és válságos életkora ostromolja, vagy félrelöki azokat a hagyományos és fogalmi formákat, melyekben a hit és vallás történelmileg kifejeződtek és leülepedtek, individualizmusa szembefordul a közösségi és így az egyházi vallásossággal, de a hit az ő számára nemcsak hogy nem közönyt, hanem ellenkezőleg, a legégetőbb személyes ügy. Karácsony Sándor egyenesen azt mondja, hogy az ifjúság a pszichológiai természetű „néppel” és a logikai felépítésű „osztályal” szemben kifejezetten vallásos jellegű kategória, bár vallása is krízisben levő, nem tény, hanem csak igény. A vallás gyökere, a hit, azonban az ifjú lélek mélyén ott van, hogy adott körülmények közt valássá legyen.

Maga az evangéliumi ifjúsági munka története is bizonyítja, hogy hívő ifjak és keresztyén ifjúsági munkák mindig voltak és a protestáns keresztyénség körében is régóta vannak. Az, ami jellegzetes, nem a hit és munka hiánya, hanem az ifjúság természetének megfelelően a szabad mozgalmi, társasági, egyesületi jelleg, szemben a szervezett egyházi közösség munkájával.

Mi az ifjúsági missziót éppen úgy, mint a gyermekmissziót, esakis gyülekezeti, egyházi formájában tartjuk valódinak, életteljesnek és hatékonynak. Egy pillanatra sem feledkezhetünk meg arról, hogy az ifjúsági misszió az Egyház saját élettevékenysége, saját ifjú tagjai között és által. Az a súlyos gond, amely ma leggyötrőbbben nehezedik az Egyházra, éppen az, hogy miképpen lehet az ifjúságot a gyülekezet, az Egyház fagozatává tenni, életét és munkáját egyháziítani?

Nem kétséges, hogy az ifjúság ellenszenve az ú. n. „hivatalos” Egyháznak szól, annak a külsősegesen értelmezett intézménynek, mely nem lelkiséget sugároz, hanem sablonokat űz. Az is világos, hogy a lelkipásztori típus merevsége, hivataloskodása, polgári for-

májú „fiszteessége“ vagy pietisztikus „kegyessége“, továbbá az életelen és tartalmatlan igehirdetés, a száraz ismereteket közlő vallás-tanítás, a külső tekintélyesség, mind elriasztó hatással vannak az ifjúságra, aki az Egyházat a legkönnyebben *azonosítja* ezzel a cseppet sem vonzó jelenségesoporttal. Mondjuk ki azonban bátran, hogy ebben a tekintetben *az ifjúságnak van igaza*, mert ha az Egyházból csak ezek és csak *ennyi* nyilvánul meg előtte, akkor *nem az Egyház* valódi lényege, lelke, élete szól hozzá. Ezért az ifjúság „egyháziatlansága“ mindenekelőtt *az Egyház számára* megszívlelendő *figyelmeztetés*, melyből nem az ifjúság meddő korholásának, hanem az Egyház *lelkivé, misszióivá* válásának kell következnie.

A hitének személyes kifejeződéséért önmagával birkózó ifjúság, a szabad mozgalmakba és egyesületekbe keresztyén életre és munkára tömörülő ifjúság semmiképpen *nincs kívül a Krisztus igazi, élő, lelki Egyházán*. Azonban a látható Egyháznak minden erejéből arra kell törekednie, hogy életében ama láthatatlant és igazit sugározza, hogy az ifjúság benne lelki Anyjára ismerhessen és hozzámenjen lelki táplálásáért. Mert az most már feltétlenül bizonyos, hogy az *ilyen Egyháznak egyedül van mandátuma* ifjúságának lelki nevelésére, táplálására, aktív lelki munkában való részeltetésére.

A bizonyosságra és értékes életre vágyó ifjúság és a lelki Egyház feltétlenül egymásra nézve teremtetek és minden bizonytalansággal *egymásra is találhatnak*.

Ennek a meggyőződésünknek azonban *igazolását* is kell adnunk a „*miként*“ kérdésére adott feleletünkben.

4. Ennek az egymásra-találásnak egyetlen reményteljes lehetősége az, ha az ifjú generáció a gyülekezeti tagozatként működő *gyermekmissziói* közösségből *természetesen nő és halad út a gyülekezet ifjúsági munkaközösségébe*.

Itt látszik meg, hogy az organikus egyházi élet *az egyedül lehetséges* létmód a jövőre biztosítására. A helyesen vezetett és valóban lelki tartalmú *gyermekmisszió* feledhetetlen és eltéphetetlen szálakkal köti a zsenge lelkét az Egyházhoz és ha már a gyermekkorban *szolgáló és sáfárkodó tagja* volt valaki az Egyház missziói közösségének, ifjúkorában sem fog a válság viharáiban elszakadni és szembefordulni az Egyházzal, sőt abban természetes menedékét *fogja keresni és találni, hogy majd felnőtt korában valóban önálló és aktív egyháztaggá lehessen*.

Míg ez a mód, a gyermekmisszió általános, rendszeres és megfelelő munkálása által megteremheti gyümölcseit, addig az Egyház-

nak *átmeneti* és igen kényes feladata van: megpróbálni az eredetében tőle független, de életében részt venni hajlandó *szabad* ifjúsági mozgalmak és egyesületek munkáját megnyerni az egyházi célkitűzések számára.

Amennyire fontosnak és voltaképpen egyedül helyesnek tartjuk az első módot, átmenetileg éppen annyira kívánatosnak ítéljük a másodikat. Amint a gyermekmissziónál is rámutattunk, itt is hangsúlyozzuk, hogy a jövődő erőteljes előkészítésében *a már meglevőt, a készen kapottat* sem szabad mellőznünk és magára hagynunk.

Van egy korjellemező tény, ami különösen is erre int minket. A közösségi életformáknak mostani hatalomrajutásában maguk a szabad társulási formák keresik a csatlakozást és betagozódást a gyökeres és erős kollektivitásokba, mert érzik, hogy maguk erején többé nem állhatnak meg. Ezt a tényt megfigyelhetjük a szabad evangéliumi, missziói alakulatoknál is. Ez a meggondolás hatja át *Egyetemes Konventünk* missziói szabályzatát is és a *gyakorlati helyzet* maga mutatja, hogy a keresztyén ifjúsági munkák formációi maguk óhajtkák kifejezetten *református* jellegük biztosítását, érvényesítését s maguk igénylik az Egyház támogatását, védelmét, irányítását. Miután ezek a szabad egyesületek az *Egyház munkásainak* nyilvánítják magukat, semmi sem természetesebb és szükségesebb, minthogy az Egyház az eredetileg általános keresztyén, evangéliumi jellegű mozgalmak *református ágait* kiépítse és irányítása alá vegye, ami már több esetben meg is történt.

Azt az értékes *örökséget* tehát, melyet a szabad ifjúsági keresztyén mozgalmaktól és egyesületektől kaptunk, teljes tudatossággal kell *beleépítenünk* a gyülekezeti misszió ifjúsági tagozatába.

Ilyen örökséget jelent számunkra a *Keresztyén Ifjúsági Egyesület* (YMCA, KIE) és a *Keresztyén Diákok Világszövetsége* (World Student Christian Federation) multja és munkája.

A KIE *Williams György* (1821—1905) londoni kereskedőségéd, a későbbi „*Sir Williams*“ missziói felelősségérzéséből és lendületéből fakadt. Munkája eredetileg korlátozva volt az üzlet épületében bentlakó sors társaira, de ebben a szűk körben nagyfeszültségű energia halmozódott fel, mert Williams és társai tényleg és döntően tapasztalták meg, hogy *Krisztus követése* biztosítja a leszállásnak leginkább kitett ifjú élet *magasrendűségének* megtartását, a legalacsonyabb életkörülmények között is. Már pedig *ez az a tapasztalat*, amely az ifjúságra nézve a legfontosabb és legsóvárgottabb.

A KIE történetében fontos az 1855-i *párizsi gyűlés*, melyen a

különböző európai és az Egyesült Államokból megjelent 97 ifjú megalakította a *KIE Világszövetséget*. Ekkor alapították meg az ú. n. *párizsi alapot*, melyen a KIE munka világszerte felépül. Ez a nevezetes alkotmány kimondja, hogy a Keresztyén Ifjúsági Egyesületek célja egy társaságba gyűjteni azokat az ifjakat, akik a Szentírás alapján Jézus Krisztust Istenüknek és Megváltójuknak ismerik el, hitükben és életükben az Ő tanítványai akarnak lenni s igyekeznek együttesen munkálkodni Mesterük országának terjesztésén az ifjú emberek között.

A világszerte megszaporodott egyesületek 1876-ban *Központi Világbizottságot* alakítanak a munka nemzetközi egysége és irányítása érdekében. Ennek következménye lett az egyes országok egyesületeinek *Nemzeti Szövetségekbe* való tömörülése. A KIE igazi missziói erejét bizonyítja az, hogy munkáját egészségesen kiterjesztette az *ifjúság egész életmenetére*, továbbá, hogy *a misszió minden ágában* tevékeny, néhol kezdeményező tényező lett. A Vöröskereszt-mozgalomnak tulajdonképpeni bölesője, a Fehérskereszt-mozgalom leghatásosabb támogatója, a Vasárnapi iskola buzgó propagálója, a cserkészetnek és más szabad nevelési mozgalmaknak ihletője és továbbvivője, a külmissziói felelősség egyik leghatékonyabb ébresztője és ébrentartója lett.

Életerejéről, krisztusi mandátumáról a legszebb bizonyítékot azzal adta, hogy a szellemi és lelki köteleket is összetépető *világháború alatt* sem szünetelt a munkája s a sebesültek és betegek gondozása mellett főleg a hadifoglyok gondozása terén végzett áldott munkát.

A *világháború után* a KIE jelentősége még inkább megnövekedett. Egyrészt fölfokozódott a *nemzeti szövetségek* tevékenysége, másrészt a munka a *nagyvárosi* ifjúság köréből a *kisvárosi* és *falusi* ifjúság körére is kiterjedt. De legfontosabb az *Egyházhoz (egyházakhoz) való viszonyának kiérése*. A körülmények megmutatták a *felekezeti* Világszövetségnek, hogy jövője csak akkor van, ha az *egyházilag megszervezett* ifjúságot bekapcsolja magába. Ez a nagyjelentőségű fordulat mindenütt folyamatban van, a nélkül, hogy a Világszövetség igazi értékét esőkcentenél, sőt ellenkezőleg, azt határozottan tartalmasabbá és elevenebbé teszi.

A Világszövetségbe jelenleg ötven nemzeti szövetség tartozik, több mint tízezer egyesülettel és több mint másfélmillió taggal. Jelenlegi elnöke John R. Mott.

A *Keresztyén Diákok Világszövetsége* 1896-ban alakult meg. Jelszava: „A világ evangélizálása ebben a nemzedékben“. Célja: a

világ diákszervezeteit egyesíteni, munkájuk fejlesztése céljából, megalkotni a világ diákságának vallási képét, munkálkodni a diákok Krisztushoz, a Megváltó Istenhez vezetésén, szellemi életük elmélyítésén, Krisztus országába tömörítésén. Eszközei: bibliakörök, evangélicizáció, konferenciák, diáksajtó, diákjóléti intézmények.

A szövetségnek kezlettől fogva lelke, vezére John R. Mott, aki sokáig főtitkára volt. A jelenkor egyik legnagyobb keresztyén személyisége. Rendkívüli intellektuális képességei és az azokban rejlő nagy kísértések lettek kiváltó okaivá missziói gondolatának: a világ jövőendő *intellektuális vezéreit* kell meghódítani a Krisztusnak, mert ez fogja leggyökeresebben és leghathatósan megváltoztatni a világ képét, Isten dicsőségére. A *hívő értelem, az értelem a hit szolgálatában*: ez az a nagy cél, ami őt munkára hívta. Rendkívüli tevékenységének igazi jelentősége *személyes bizonyítgatásának* lenyűgöző és meggyőző hatalmában áll. Ötször utazta be a földet, s az egész világon sokezer ifjú diákot vitt foglyul Krisztusnak. *Nálunk* is többször járt, döntő jelentőséggel 1909-ben, mikor meglátogatta a teológiai főiskolákat és az egyetemeket. Ma már látjuk, hogy Egyházunk missziói öntudata és munkája nem kis részben az ő hatása alá került személyiségek felelősségének felébredéséből indult ki.

A szövetség lényegéből hajtott ki az „*Önkéntes missziói Diák-egyesület*“ (Student's Volunteer Missionary Association), mely a *külmisszióban* végzett kiváló szolgálatot a pogány diákok között. Vezető személyisége *Wilder* Róbert, aki a háború után szintén meglátogatta Egyházunkat.

A szövetség jelenleg 45 országból háromszázezer diákot egyesít. Elnöke: *Francis P. Miller* (U. S. A.).

A háború után igen sokat tett ez a szövetség az *Egyházak közötti* szellemi, lelki és gyakorlati kapcsolódás érdekében s az *ökumenikus mozgalmak* megindítói: *N. Söderblom* és *W. Tempel*, az ő tagjai sorából kerültek ki.

A szövetség *magyar tagozata* Mott 1909-i látogatása nyomán alakult meg, vezetője az ifjabb *Victor* János. Nálunk is igen áldott hatással munkálkodott s gyümölesei mai egyházi vezetőembereink többjének munkálkodásában lettek Egyházunk megújuló életének táplálékává.

Amint ezek a példák bizonyítják, igenis *lehetséges* a válságos életkorban levő nemzedék Krisztushoz vezetése és Benne való megtartása a jövő számára, továbbá, ami reánknezve döntő jelentőségű.

ezek az egyesülések gondviselés szerűen találták meg az *Egyházhoz* való kapcsolódás lehetőségeit és útjait.

Áll ez elsősorban és különösen a *KIE-re*.

5. A *magyar KIE* Fermaid* világszövetségi főtitkár 1883-i budapesti és debreceni látogatása után indult meg. Az első alapszabályt a kormány nem hagyta jóvá, mert a „keresztyén“ névben, a tiszaszlári pert követő izgalmak atmoszférájában, antiszemita tendenciát sejtett. Az egyesület éppen ezért *Református Ifjúsági Egyesület* néven alakult meg 1892 végén. Elnöke *Szilassy Aladár*, titkára *Szabó Aladár* lett s ez utóbbi volt a tulajdonképpeni lelki irányítója, aki már akkor az egyetemi ifjúságot is meg akarta nyerni a mozgalomnak. 1903-ban, *Csürös István* szerkesztésében megindult az egyesület hivatalos lapja, az „*Ébresztő*“, mely az ügynek mind propagálásában, mind szellemi irányításában kiváló szerepet töltött be. Az első *utazótitkárt*, *Kónya Gábor* személyében, 1907-ben alkalmazta az egyesület, utána *Megyeresy Béla* és *Töltéssy Zoltán* folytatták ezt a munkát. Ez a három elhunyt vezető maradandó értékű tevékenységet fejtett ki a magyar KIE életében.

A *budapesti KIE-ből* vált, illetve nőtt ki a *Magyar Ev. Külmissziói Szövetség*, a *Bethánia Egylet*, a *Magyar Ev. Ker. Diákszövetség* és kebelében alakult az *első magyarországi cserkészcsapat*.

Az egyesület „*Magyar Ifjúság*“ című lapját *Megyeresy Béla* indította, ugyanesak ő volt a munkálója a *vidéki, országos és külföldi konferenciáknak* is.

A *háborúban* a KIE tizenhét városban tartott fenn katonautthont, gyámoltotta a hadifoglyokat és az amerikai KIE segítségével kilencezer magyar hadifoglyot segített haza Szibériából.

A *háború után* 1923-ban, 1925-ben és 1927-ben *nemzetközi konferenciákat* és *táborozást* rendezett.

A *magyar KIE Szövetség*, melynek Budapesten *székháza* van, 1935-ben 333 *egyesületet* foglalt magába, mintegy tizenhétézer taggal. Az egyesületek esatlakozottak és baráti kapcsolatban állók. Az előbbieik közül 114 *egyesület református*, 17 *evangélikus* és 7 *egyetemes jellegű, önálló alapszabályú*. E 138 egyesületen túl 195 a baráti kapcsolatban álló egyesületek száma. A tagok munkálkodók

* Itt a *magyarországi KIE-ről* van szó. Az *elszalított magyar területeken* működő KIE-Szövetségek közül az *erdélyire* nézve lásd: *Iászló Dezső* szerkesztésében „Az I. K. E. munka alapjai“ c. könyvet. Kolozsvár. Ifjú Erdély kiadása. 1934.

(9059), csatlakozók (3143) és pártolók (2200). A tizenhét életében aluli ifjak úttörő és serdülő csoportot alkotnak (2500). Hatásterületét azonban tagjain túl is kiterjeszti a mozgalom által érintett lelkekre. Nagyjelentőségű az, hogy a magyar KIE egyesíti magában a földműves-, iparos-, kereskedő-, tisztviselő- és diákifjúságot s hogy nagy többségben a földművesifjúság van, ami ráknézve, egyházilag igen fontos. A tagok túlnyomó többsége református, van azonban római katolikus, görög és zsidó is, a szépszámú evangélikus tagon kívül.

Missziói munkaterülete az egyesületek látogatását, a konferenciákat, a toborzó munkát, a puszta, tanya, telepes, kubikos stb. missziót öleli fel. Körzeti konferenciái igen látogatottak, átlag az egyesületek háromnegyed része vesz részt bennük.

A KIE, mint intézmény, a csoportból és a házból áll. A ház a munka fontos tényezője, otthon és a munkák gyűjtőhelye egyben. (A budapesti KIE-házban például a hivatalos helyiségeken kívül társalgó, ifjúsági, tanone- és levanteotthon, túristaszálló és nyilvános étkező van.) A házat kiegészítik a sportterek és táborok.

A KIE-nek háromféle jelvénye van. A világszövetségi jelvény: kör, peremén a világrészek jeleivel, az egyetemesség és elterjedtség jelzésére. A kör közepén a görög Krisztus-monogram (XP), szárai közt a Ján. ev. 17. r. 21. v.-re nyitott Bibliával: „Hogy mindnyájan egyek legyenek“, ami a KIE világjelmondata. A nemzeti jelvény: háromszög, a lelki, testi és értelmi munka jelképül, közepén zöldszínű vízszintes hasáb, a szolgálatot jelentve, benne a név: KIE. (Külföldön kék, benne: YMCA.) Az úttörő jelvény szintén háromszög, de közepén fáklya van.

A magyar KIE, mint a párizsi alapon álló egyesület, nemzetközi és felekezethközi, s mint ilyen, a Világszövetség egyik alkotótágya. Mint Nemzeti Szövetség azonban teljesen szabadon és jogosan munkálja a magyar ifjú lélek sajátos szükségait. E közben kerül közel Egyházunkhoz is, mert munkáját az önként csatlakozó egyesületek által fejti ki, melyek között ott vannak a mi egyházi egyesületeink is. A Nemzeti Szövetség a csatlakozott egyesületek belső ügyeibe nem avatkozik, kötelező anyagi támogatást nem kíván, amit pedig feltételül szab: az alapelvhez való hűség és az évi jelentés, egyrészt nem akadályozza, másrészt helyesen szabályozza az egyházi ifjúsági munka menetét is.

A KIE tehát valóban értékes örökséget ad számunkra, magyar földön is, ifjúsági misszióunk kiépítésére.

6. A KIE és a MEKDSz által előkészített ifjú lelkekben alakult ki a világháború után egy sajátos ifjúsági missziói mozgalom, a *Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége*. Mint neve is mutatja, a KIE-nél szűkebb alakulat, mert csak a diákokra terjed ki, a MEKDSz-gel szemben pedig sajátos, mert *kifejezetten református hitvallásos jellegű*, céljával pedig *a magyar református Egyház szolgálata*t tűzte ki. A mozgalom a „történelmi kálvinizmus“ jegyében indult meg, 1921-ben öltött testet *Töltéssy Zoltán* vezetése alatt, aki haláláig éltető lelke volt.

Eredetileg csak a *teológus* ifjúságra terjedt ki, hogy a teológiai racionalizmus és liberalizmus ellenében hitvalló lelkipásztorok nevelése által újítsa meg a lelkészi testületet s ezáltal az Egyházat, később azonban *túlnyomóan* kiterjedt *más főiskolás ifjúságra* is, azután a *középiskolásokra és a leánydiákokra*. Szép *jelmondata*: „Te azért a munka terhére hordozzad, mint a Jézus Krisztus jó vitéze“. (II. Tim. 2. r. 3. v.) *Erkölcsei* téren „a fegyelmezetlenség és hisztéria évtizedeiben“ a *szigorú önfegyelmezés* alapjára helyezkedett. Először gyakorolta a diákok *olvasmányai* szempontjából az „indexet“, megállapítván, hogy mely könyveket *nem* terjeszt közöttük. Lapja a *„Református Diákmozgalom“*, a főiskolások részére az *„Új Magyarország“*, mely később *„Magyar Út“* címen önállósul.

Balatonszárszói konferencia-telepén, valamint évi *virágvasárnap*i konferenciáin sokezer református diák lelkében öntudatosította már eddig is „a kálvinizmus világnézetét“, a „diákság nyelvén fogalmazva meg“. Ezáltal akar *öntudatosan hívő református nemzedéket* nevelni. E programjából kifolyólag követeli a diákoktól a *testileg-lelkileg tiszta életet és magatartást*. Célkitűzései kifejezetten magyar *nemzeti*, sőt *faji* jellegűek is, azonban az *evangélium* szellemében. Az evangéliumot akarja alkalmazni a gazdasági, társadalmi, kulturális, irodalmi, művészeti problémák megoldására s hareol ezekben minden valláspótlék ellen. *Diákszociális* munkái: olesó internátusok és menzák szervezése, diáksegélyezés, külföldi ösztöndíjak és segélyakciók létesítése, a diáknyomor anyagi és szellemi vonatkozású leküzdése, a diákság és a református családok közti összeköttetések megteremtése, a diákság állásokban való elhelyezése. Tagjainak száma 1935-ben több mint 4000 volt.

A *részleteket* illető kritika helyett, amelyet különben maga az idő és tapasztalás gyakorol felettük, valamint a szükségképpen akadályok felemlítésének mellőzésével állapítsuk meg azt, ami fő és *valódi érték* ebben a szövetségben: *ez volt az első, eredeti, önálló és*

máig egyetlen ifjúsági kezdeményezés arra, hogy a diákság önszántából az Egyház szolgálatába lépjen. Ezért kell munkáját támogatnunk, tanulságait értékesítenünk az Egyház ifjúsági missziójában.

Erre különösen alkalmas az SDG új, n. kollégiumi munkája. A kollégiumok a középiskolás diákok missziói közösségei. Misszióiak, mert tagjaikat a maguk körülményei közt kifejezetten az Egyház bizonyúságtévő és munkás tagjaiul tekintik és e szerint folytatják aktív önnevelésüket. Vannak kis kollégiumok a 10—14 éves és nagy kollégiumok a 14—19 éves ifjak, fiúk és lányok számára. A kollégiumok mind alkotótagejai az SDG-nek és a KIE Szövetségnek, ami a munka sajátossága mellett annak nemzeti és világszövetségi kapcsolatait is biztosítja.

A kollégiumok munkája a KIE-programm négyes ágazása szerint, némi árnyalati eltéréssel: lelki, világnézeti, testi, szociális nevelés és gyakorlat. A tagok, akik jelöltek, vagy avatottak, baráti társaságot alkotnak és 20-on felül újabb csoportra oszlanak. A tanácsadó testülete 3—5 tagból áll, a vallástanárok, tanárok, szülők, presbiterek közül. A vezetőséget elnök, titkár, pénztáros, jegyző alkotják. Lehetnek tanulmányi megbízottak, esetleg bizottságok is. A tagdíj heti négy fillér, országos munkára és sáfárságra. A kollégium hetenként, kéthetenként gyűlést tart, a tanácsadó testület karácsony és a virágvasárnapi konferencia előtt. Minden kollégium készíthet Alkotmányt, melyben a kötelező pontokon túl saját munkaterveit foglalja össze. A szervezés mindíg az iskola igazgatójának és a gyülekezet lelkipásztorának tudtával, támogatásával történik.

A kollégiumok körzetekbe tömörülhetnek, egy szövetségi szenior-megbízott és egy körzeti titkár vezetése alatt. A körzeti szervezkedés célja a látogatások, konferenciák, missziói napok, ünnepélyek tartásának megkönnyítése.

Amint látható, a kollégium helyes érzékkel érvényesíti a maga szervezetében mindazokat a szempontokat, melyek az ifjúsági missziót az Egyház élettevékenységévé és ezen belül az ifjak spontán öntevékenységévé teszik.

7. Egyházunk a szabad ifjúsági mozgalmak és egyesületek munkáját sokáig úgy tekintette, mint saját életétől független, néha hasznos, néha túlzó, érdekes, vagy jelentéktelen tünetesoportot. Egyházi törvényhozásunk, egyházi testületeink és hatóságaink ezeket a jelenségeket nem tartották közfontosságúaknak és hivatalos figyelmükre vagy intézkedésükre méltónak. A nagy katasztrófának és a válságok

sorozatának kellett eljönniök ahhoz, hogy ez a magatartás megváltozzék.

Azonban a változás mégse előkészület nélkül történt. Ha a „hivatalos“ Egyház egészen más, mondjuk történelmi és jogi kategóriákban gondolkozott és élt is, az Egyház „hivatalosai“ közül egyre többen, lelkipásztorok és világiak, fordultak érdeklődéssel az ifjúsági mozgalmak felé s vettek egyre tevékenyebb, sokszor irányító részt életükben. Nagy szerencséje a magyar reformátusságnak, hogy a missziói munka valamennyi ága s így az ifjúsági misszió is mindjárt kezdetben lelkipásztorok és egyházi tisztviselők lelkében vert visszhangot s ők állottak a munka élére. Így a missziói öntudat az Egyház testében bontakozott ki és előbb lassan, később rohamosan öntötte el a hivatalos „fórumokat“ is. A missziói törvénycikk és szabályrendelet megszületése aztán betetőzte ezt a folyamatot.

Az ifjúsági misszióra nézve döntő jelentőségű az *Egyetemes Konvent* 1933. évi 292. számú határozata, melyben kimondotta, hogy a KIE református ágának munkáját átveszi s azt a református Egyház ifjúsági munkájának nyilvánítja (RKIE). Egyben kimondotta, hogy e munka *mozgalmi* jellegét, *önkormányzatát* az egyházi törvény, alkotmány, közigazgatás és szervezet *korlátai között* fenntartja. Ugyanakkor határozta el ifjúsági missziói lelkészek és kisegítő munkások alkalmazását is. Ezzel a nagyjelentőségű határozattal Egyházunk meghatározta viszonyát a saját munkája és a szabad, önálló mozgalmak között.

Ez tükröződik az egyházi ifjúsági munka *alapelveinek* megállapításában. E szerint az ifjúsági munka *bibliás* munka, azaz az egyének Krisztushoz való *személyes viszonyán nyugszik. Hitvallásos* munka, mert benne az Ige értelmezése, magyarázata a református Egyház hitvallásai alapján történik s ez szabja meg a világnézetet és életprogramot. *Ifjúsági* munka, mert ifjakat ifjak által, aktív, autonóm, önkéntes, missziós módon gondoz és nevel. *Önfenntartó* munka, mert az ifjúság áldozatkészségére épül. *Programmja* a KIE négyeságazású egyetemes munkafelosztása, a Luk. ev. 2. r. 52. v. (Jézus növekedése) alapján: lelki, testi, szellemi, társadalmi. Az Igének is, a magyar viszonyoknak is ez felel meg. Végre az alapelvek közt szerepel az is, hogy a RKIE alakulatok *táncmulatságot* maguk nem rendeznek, helyiségükben *szeszest italt* sem pénzért, sem ingyen nem szolgálnak ki, *kártya- és szerencsejátékot* nem üznek.

A helyi és fokozatos országos munka *szervezését* az 1933—34. évi *Belmissziói Útmutató* közli, a 46—62. oldalakon.

A helyi szervezés előírásában fontos a 4. §, ahol a célkitűzés a *párizsi alapnak* a református *hitvallási alappal* való egyesítése által történik. A 8. § kimondja, hogy a RKIE a *helyi református egyház-köztség* ifjúsági munkája. (Felügyelet, képviselő.) A 9. § megállapítja, hogy a RKIE *saját vagyonnal* nem bírhat, a vagyon az egyház-községé, természetesen a célnak lekötve. A 14. § kimondja, hogy a *lelkipásztor* törvényszerinti felügyelője s mint ilyen, *tanácsadó elnöke* a RKIE-nek. (Összehasonlításul olvasandó Az Erdélyi Református Egyházkerület I. K. E. Szövetségének ügyrendje. Ref. Szemle, Kolozsvár. 1932. évf. 246. l.)

A *gyülekezet* ifjúsági tagozatát a fentebbiek alapján lehet *KIE-nek*, a *középkölkoláinkban* szervezendő ifjúsági munkaközösséget lehet *SDG-kollégiumnak*s a nagyobb alakulatokat ugyanezek *Szövetségeinek* tartani, nevezni s ehhez képest szervezni, irányítani. A fontos egyedül az, hogy a munka *Egyházunk életének* legyen *szerves* része, *abból* nőjjön ki, *abba* ágazzék szét és térjen vissza, áldásait legközelebről *abban* árássza és mindezt bizonyítsa meg azzal, hogy ezekből a munkaközösségekből fiaink és leányaink *természetszerűen és folyamatosan* lépjenek át, a maga idejében, a gyülekezet *felnőtt tagjainak* egyházi tagozataiba. Ha ez megtörténik, a munka gyümöleséből ismerszik meg, hogy a szervezés, vezetés, tevékenykedés helyes volt.

Akár KIE, akár SDG, akár mind a kettő legyen is nevében és munkaformájában az ifjúság egyházi tagozata, a *szervezés szempontjai* a következők: 1. *Nemek* szerint legyen a gyülekezetnek egy *fiú-* és egy *leányalakulata*. 2. Ezen belül *életkorok* szerint legyenek *serdülő-* csoportok a 12—14 éves, *felserdültek* csoportjai a 15—18 éves és *senior-* csoportok a 19—24 éves ifjak számára. 3. A szükség szerint ezek a csoportok is továbbtagolandók, vagy különítendőek az *életkörülmények* szerint, *földműves-, iparos-, kereskedő-, diák-, tisztviselő-* csoportokká. 4. A *fiú-* és *leánytagozat* és azoknak összes csoportjai *egymással*, továbbá a fokozatosan táguló egyházmegyei, egyházkerületi, országos *egyházi szövetségekkel*, végre az önálló mozgalmak *nemzeti és világszövetségi* formációival pontosan megállapított és kiépített *kapcsolatba* hozandók.

Az Egyház missziói munkájának természete, annak egysége hozza magával, hogy ez a kapcsolat sohase legyen *esetleges*, vagy szeszélyes, ne legyen *egyes* ágazatok vagy csoportok tetszésére bízva, hanem a *vezetőségek* programmszerű és fokozatos összeműködése által biztosítottassék.

Különösen fontos, hogy az *önálló* mozgalmak és az *egyházi*

tagozatok között, minél inkább az Egyházé lesz ez a misszió s minél jobban beletagozódik az ő életébe, annál kizárólagosabban csak az *országos egyházi*, illetve *nemzeti mozgalmi* vezetőség összeműködésében legyen *közvetlen* kapcsolat s ezen át tartassék fenn az összekötetés a világszövetségekkel. Ez biztosítja egyfelől az egységes irányítást, másfelől a két fél egymás hatása általi elmélyülését és gazdagodását.

8. Ezek után az ifjúsági misszió *általános*, vagyis a körülmények szerint sajátosan alkalmazandó *munkaprogrammját*, *megszervezését* és *munkamenetét* ismertetjük.

a) A *programm* kerete gyanánt megtartjuk a négyes ágazást: értelmi, lelki, testi és szolgálati munkaágakat.

Az *értelmi munka* célja nem annyira tartalmi, mivel azt az iskola végzi, hanem inkább *formális*: komoly törekvést nevelni az önálló gondolkozásra, a szerzett ismeretek helyes felhasználására, a folytonos továbbtanulásra. Minthogy az ifjúsági misszió nem iskola, az értelmi munkának itt semmiféle racionális *öncélja* nincs, esupán eszköz a valóságnak lelki, hitbéli megítéléséhez. Ebből a szempontból az értelmi munkának három *tárgycsoportja* van: a természet, a történelem, az emberi lélek. Ez a munka semmiképpen nem akarja helyettesíteni, pótolni vagy feleslegessé tenni az *iskolai* munkát, még az iskolai önképzés munkáját sem. Sajátos szemléletét egyenesen ráépíti az iskola által adott értelmi műveltségre. Viszont azonban az iskolai munkának igen áldott *támogatója* lehet és ezt tudatosan kell akarnia is. A csoport tagjait arra neveli, hogy az iskolát pontosan, indokolatlan mulasztások nélkül látogassák, törekedjenek a legjobb tanulási eredményre, vegyenek részt minden olyan iskolai tevékenységben, mely alkalmas arra, hogy ismereteiket bővítse és mélyítse, mint az önképzőkör, a pályatételek, a házi olvasmányok. Mindenesetre alkalom nyílik az ifjúsági misszióban az iskolai tanulmányok bizonyos szabad és spontán *kiegészítésére* is. A helyes olvasás és beszéd, az egészséges életmód, a kézügyességek, a természetismeret gazdagítása kirándulásokon való megfigyelések, gyűjtés által olyan részletek, melyek az ifjúsági misszió értelmi munkájában szükségképpen szerephez jutnak s ezzel kiegészítik, nem iskolás módon, az iskola munkáját is.

A *testnevelési munka* szintén más, mint az iskolai testgyakorlat vagy egészségtanítás. Először is ugyanúgy nem öncél, mint az értelmi munka, hanem a lelki élet eszköze a testnek, mint a Szentlélek templomának értékelése és gondozása által. Ezért *úgy elméleti*,

mint gyakorlati módjai arra szolgálnak, hogy a testi életnek *lelki szempontból* veszedelmes kísértései, megtámadottságai ellen pozitív ismeretek és *gyakorlatok* útján felfegyverezzék az ifjakat. Torna, sport, táborozás, előadások és megbeszélések mind csakis ennek eszközei. Az alkoholizmus és nemi tisztálatlanság elleni küzdelem itt fontos szerepet játszanak. (Kék-kereszt-, Fehér-kereszt-mozgalom.)

A *lelki munka* az egész misszió *központja*, voltaképpeni *lényege*. Célja az *egyéni lélek személyes kapcsolódása* Krisztushoz, a *Megváltóhoz és az ifjúság közösségének* e személyes kapcsolat *egyedül áldott érvényesítése* végett az Egyház lelki közösségébe való beiktatása. A legfontosabb helyet ebben a munkában a *Szentírás tanulmányozása és az Ige alkalmazása* foglalja el úgy a szellemi problémákra, mint a gyakorlati életre vonatkozóan. Kiegészíti ezt az *Egyház történetének, hitvallásának, éleltevékenységeinek tanulmányozása*, a *gyülekezeti istentiszteletben és az Egyház munkáiban való részvétel*, a csoportos és magános áhitat.

A *szolgálati munka* egyrészt *próbákból*, másrészt konkrét *szereletszolgáltatásokból* áll, ideszámítva a *sáfárság* gyakorlását is. A *lehetőséget* kell gyakorolni, hogy fokozatosan lehetővé váljon az is, ami először *lehetetlen* volt. *Szellemi* részében ez a munka a hivatás, a köteletség és a szeretet nagy előjogai *öntudatosításában* áll. *Gyakorlati* részét a próbák és szolgáltatások *köreinek* (az otthon, a csoport, a kívülállók, az iskola, a gyülekezet, az egyetemes Egyház, a Világszövetségek) és *módjainak* (takarékoság, önmegtartózkodás, áldozatkészség, segítség, irgalmasság, mentés) folyton tánguló és gazdagodó személyes, konkrét munkálása teszi. (A próbákra nézve lásd Imre Lajos: A vezető könyve c. művének 24—64. lapjait.)

b) Az ifjúsági misszió *megszervezésének* két alaptényezője: a *csoport* és a *helyiség*. A csoport *megalakulása* a vezető előkészítésén fordul meg. Bár a cél az, hogy a gyülekezet valamennyi ifjú tagja benne legyen, ezt az eszményt személyes, fokozatos úton igyekszünk megközelíteni. Ezért taglétszámra, statisztikára nem dolgozunk, hanem az ifjak állandó megfigyelése, látogatása, lelkigondozása alapján keressük és hívjuk azokat, akiket Isten Lelke indít. Annál inkább így kell eljárunk, mert az ifjúsági misszió természete azt kívánja, hogy a kevesek maguk nyerjenek meg és hívjanak a munkába azután mind többeket. Ha sikerült az *első összejövetelt* egybehívunk, igen fontos, hogy *miként fogunk ott viselkedni*.

A *régi együletési-módszer* szükségesnek tartotta a *kerülgetést, édesgetést, a szentcélú csalogatást*. Abból a pesszimista szemléletből

indult ki, hogy az ifjakat nem érdekli a Biblia, a Krisztus, a komoly lelki probléma, az Egyházzal szemben pedig ellenségesek. Mivel buzdított a jószándéktól, hogy veszendő lelküket megmentse, az igazi célt eltakarta előttük, hogy lassan szokjanak hozzá, mintegy játszva és szórakozva.

Egyelőre egészen más dolgokról beszélt nekik, lelkesen tréfálkozott velük, mindenféle kerülő utat próbált s nagy óvatossággal, cseppenként lopta be a beszélgetésbe, szokásokba, teendőkbe a Bibliát. Felettébb esodálkozott és méltatlankodott aztán, hogy még így se sikerült, az ifjak beesapottnak érezték magukat, unatkoztak és megszőkdöstek.

Állapítsuk meg, hogy természetes és egészséges volt az ifjúságnak ez a magatartása. Ha mi magunk nem hiszünk a munka hatalmas varázsában, a lélek eredeti szomjúságában, az ifjúság komolyságában, akkor nem kívánhatjuk tőle eljárásunk helyeslését és az engedelmességet.

Mihelyt arról van szó, hogy mi az Egyház megbízottjai vagyunk és a misszió nem a mi buzgalmunk dolga, hanem az Egyház élettevékenysége, hogy nem mi édesgetünk, hanem Isten Lelke választ és rendel lelküket az ifjúságból az Egyház munkájába, ez a hitetlen és neveléses módszer többé nem jöhet számításba.

Ellenkezőleg, az a kötelességünk, hogy *míndjárt az első összejövetelen* Isten Igéjéből világítsuk meg teljes őszinteséggel, miről van szó Krisztus szolgálatában. Mutassuk meg világosan, mit akar Krisztus ebben a gyülekezetben, az ő Egyházában, az egész világon, mit bízott ebből az ifjúságra és mi lesz az életünk, magatartásunk, munkánk ebben a tagozatban. Egyúttal imádkozni kell értük, velük, hogy az Úr méltassa őket az Anyaszentegyház munkájában való részvételre.

Lehet, hogy ilyen magatartás mellett a csoport egyelőre kisebb lesz, de ha a megmaradók komolyak, akkor a belső érték kárpótól a létszámbeli veszteségért. Viszont a valódi missziói munka éppen a kevesek fokozott buzgalma által fog munkálni azon, hogy a csoport értékes tagokkal gyarapodjék.

Az őszinte, világos és fegyelemtartó megnyilatkozás távolról sem jelenti azt, hogy az ifjúsági misszióban valami *parancsoló és iskolás* szellem uralkodjék. A vezetőt a csoporttal és a tagokat egymással a *báráti, testvéri szeretet* fűzi össze. Ez a szeretet pedig nem szorult rá az álitakra és külsőségekre. Hatalmas valósága átsugárzik a lelkeken és egységet, fegyelmet, felelősséget, áldozatosságot vált ki belő-

lük. Ez a szeretet nem mond ellene a rendnek, csakhogy nem külső kényszerrel, hanem lelki engedelmességgel valósítja meg.

Némelyek a lelkiséggel összeegyeztethetetlennek tartják az *adminisztrációt*. Mint minden szervezett munka, az ifjúsági misszió is rá van szorulva az adminisztrációra. Számbavétel, nyilvántartás, levelezés, naplóvezetés, számadás, az otthon gondozása, a könyvtár és iratterjesztés kezelése, a felszerelés és az anyagi szükségletek előteremtése és számontartása mind olyan segédtevékenységek, melyek nélkül nem lehet el. De nem is volna jó, ha ilyen gondok nem léteznének, mert akkor a csoport élete szétfolyna. Igen fontos azonban, hogy ezt az adminisztratív munkát maguk az ifjak végezzék a vezető irányítása alatt s az otthon, a felszerelések, az anyagi eszközök az ő munkájuk és áldozatuk gyümölese legyen.

Bár a csoport, missziói jellegénél fogva, *nyitva van* a belépni kívánók előtt, önmagában mégis bizonyos *zárttságot* jelent. Az élet- és munkaközösség sajátos atmoszférája, az otthon védettsége hozza ezt magával. Ezért a program teljes megismerése és a szükséges gyakorlottság elsajátítása érdekében a tagságra jelentkező elé *félévi próba-időt* kell szabni, mely után vagy minden sérelem nélkül és ezidőszereint kívül kell maradnia, vagy, megfelelően, rendes taggá lesz.

A rendes tagot ünnepélyes összejövetelen, fogadalomtétellel vesszük fel.

A rendes tagok a munkában állandóan, fegyelmezetten és hűségesen résztvesznek. A munka központjában az összejövetel áll, melynek helye az otthon.

Az otthonra nézve ideális követelmény, hogy külön épület legyen, mely kizárólag az ifjúsági missziót szolgálja. Egy saját erőn szerzendő és minden munkaág művelésére, valamint a pihenésre, üdülésre és játékokra alkalmas otthon létesítése a legnagyobb ösztönző és megvalósulása után a legerősebb összetartó tényező.

c) *A munka mozzanatai, részletei: bibliáorák, előadások, megbeszélések, próbák, szolgálatok, ünnepélyek és játékok.*

A bibliáóra az egész misszió tartóoszlopa. Az Igét a vezető magyarázza, röviden, gyakorlatilag, az ifjúság életére vonatkoztatva, mint az ifjak életének vezérkönyvét, napiparancsait. A bibliatanulmány tervét, tárgykörét e szerint kell megállapítani. Az ifjak kívánásait, igényeit, szükségletét a tárgykör kiválasztásánál figyelembe kell venni. A magyarázathoz való hozzászólásokat kényszerítés által gépiessé, iskolássá és kétszínűvé tenni nem szabad. Ha a lelkükhöz szól és elevenükre tapint, szükségét fogják érezni a megnyilatkozás-

nak, hogy segítséget kapjanak életük nehéz kérdéseinek megoldásához. Imádkozzék a vezető, de imádkozzanak a tagok is spontán, röviden, nem előre készülve. Az egyházi énekeket minél nagyobb számban kell használni, kiegészítésként lehet más énekeskönyvből is énekelni, de a gyermekmissziónál említett feltételek itt is megkívántatnak.

Az előadások és megbeszélések témakörét előre meg kell állapítani az egész munkaévre, a csoport meghallgatásával. Természetesen ezenkívül lehetnek alkalmi megbeszélések is. Előadásokat tart a vezető, felkért szakelőadók és maguk a tagok. A kellő előkészület az egész csoportra nézve fontos. A megbeszélés is csak ebben az esetben lesz termékeny.

A *próbákra és szolgálatokra* nézve megjegyezzük, hogy azokból minden versengést és érdemszerzést ki kell irtani. Nem azért vannak, hanem a keresztyén életprogram: begyakorlásáért, előkészületül az önálló gyülekezeti életre.

Az ünnepélyek és játékok jelentőségéről a gyermekmissziónál szöveltünk.

9. Kis gyülekezetben a *vezető* maga a lelkipásztor, nagyobbakban más lelkészek is segítik őt a csoportok vezetésében. Azonban, mint a gyermekmissziónál, úgy itt is lehetnek a csoportok vezetői *tanítók, világiak* is.

A vezetést csak kellő *készültséggel, képesítéssel és gyakorlattal* bíró egyháztagra bízhatjuk.

Leghelyesebb, ha munkatársainkat *magából az ifjúsági misszió köréből* választjuk ki. A csoport életében úgyszólván kiválik a vezetőegyniség. Bízunk rá fokozatosan vezetői segédszolgálatokat, majd bízunk rá egy időre egy serdülő csoportot. Így fokról-fokra vezessük be a munka irányításába.

Szükséges ezenkívül, hogy a vezetésben magukat gyakorló tagok *vezetőképző tanfolyamot* is végezzenek, úgy, amint a gyermekmissziónál láttuk.

Mindaz, amit érintettünk, az ifjúsági misszióinak inkább a *kereteit és emberi módjait* világítja meg. Ezek önmagukban nem értékek. Isten Lelke, Igéje az, ami értékessé, eredményessé teszi őket. A mi dolgunk, hogy a Léleknek és Igének olyan kereteket és módokat készítsünk, melyek szintén az ő parancsolatuk szerint valók és így alkalmasok a célra.

Az *ifjúság válsága*, melynek felmutatásával kezdtük fejtegetéseinket, olyan tény, mely Isten akaratával és tudtával állott és áll elő. Mi hiszünk abban, hogy nemesak az Egyház legfontosabb problé-

mája az ifjúság megnyerése, hanem az ifjúságnak is legnagyobb problémája az, hogy miként találja meg élete igazi megvalósítását ebben a felbomló világban. Ezért valljuk, hogy az ifjúság lelkének titkos mágnestűje az Egyház felé mutat s a kor és az örökkévalóság egyező parancsát követjük, amidőn azt valljuk, hogy Egyház és ifjúság Krisztus missziói megbízásában találják egymásra.

3. A felnőttek gyülekezeti missziója

A gyermek- és ifjúsági misszióval szemben a felnőttek gyülekezeti munkájának nincsenek olyan kialakult és elterjedt *hagyományos formái*, mint a vasárnapi iskola, vagy a KIE.

A hagyományos *belmissziói* mozgalmak és egyesületek, *gyülekezeti* szempontból a felnőtt egyháztagoknak csak töredékeit, különítményeit tömörítették magukba. Gyülekezeti munka, mint evangélizáció, lelkigondozás, jótékonykodás, egyes gyakorlati egyháztársadalmi feladatok végzése, természetesen mindig folyt úgy az egyes egyházközségekben, mint az Egyház egységében, azonban a szervezett gyülekezeti misszió közössége és az egységes szeretetmunka hiányzott.

Ez a tény a *jövő* szempontjából, bizonyos értelemben, még szerencsésnek is mondható. Uralkodóvá vált hagyomány hiányában inkább lehetséges a legegészségesebb szervezési és munkaközösségi formát létrehozni és az egyházi életbe begyökereztetni.

Egyházunk nagy feladata éppen az, hogy az alkalmi, vagy bizonyos konkrét célokra alakult és izolált egyesületi formák helyett, valamint a csak bizonyos kört érintő belmissziói alakulások helyett magának a gyülekezetnek olyan szervezett, állandó, mindenre kiterjedő hitvallásos tagozódását hozza létre, mely a gyülekezet összes felnőtt tagjait egyesítse a missziói közösségben. Természetesen az *összes* tagok egyesítése eszmény, azonban igenis lehetséges, amint már többször rámutattunk, az *egyháztagságnak* olyan értelmezése és érvényesítése, amely ehhez a közösséghez igazodik.

A felnőttek gyülekezeti missziójának *tartalmára* nézve azt kell megállapítanunk, hogy itt sokkal kötetlenebb és sokkal szabadabban alakuló munkaprogrammal dolgozhatunk, mint a gyermek- és ifjúsági missziónál. Azoknál az életkor, az iskola, a lehetőségek sokkal zártabb és szűkebb, egyúttal sokkal áttekinthetőbb, rendszerebb, fegyelmezettebb, felmérhetőbb és mindenekfelett lelkületileg átlátszóbb típust tesznek kialakíthatóvá, mint a felnőtteknél.

A gyülekezet felnőtt tagjai benne forgolódnak az élet mindennapi munkájában és harcában, rájuk nézve a lelki élet és a szeretetmunka, mindaddig, amíg bele nem gyökereznek, a szabadidőhöz, ünnephez, az élet feleslegéhez, játéka-hoz számít.

Ez a valóságos helyzet adja a kulcsot kezünkbe a gyülekezeti misszió megszervezéséhez. A hagyományos belmisszió, minden szent törekvése dacára, vagy talán éppen azért, módszerileg téves kísérlet volt, mert kiszakítani és elkülöníteni akarta a lelkeket a mindennapi élettől. Az önmagáért való misszió abba a tévhitbe kerül, hogy a szent élet tartalmilag más, mint a világi. Hogy a szentség élet-tartalom, foglalkozás. Holott az evangélium a mindennapi élet és munka, a világbeli foglalkozás és élettartalom minőségi megszentelését akarja. A gyülekezeti misszió tehát sohase törhet arra, hogy a tagokat élethivatásuk gyakorlatából kiszakítsa, hanem csakis arra, hogy annak körében életüket, munkájukat, minőségileg megszentelje, a hitvalló szeretet gyümölcsözésévé nemesítse.

Ezért a felnőttek gyülekezeti missziója sokkal inkább a szervezés kérdése, mint a tartalomé, mert a tartalmi problémákat a mindennapi élet alakulása veti fel. A feladat mindenekelőtt az, hogy olyan alkalmas szervezési formát találjunk, mely a felnőtt egyháztagokat egyesíti, összetartja, mindennapi tevékenységüknek evangéliumi lendületet ad, őket a gyülekezet közösségében a hívő szeretet állandó és egészséges gyakorlására neveli.

Ilyen szervezési formának tartjuk a *Férfiszövetséget* és a *Nőszövetséget*, gyülekezeti, egyháznegyvei, egyházkerületi és egyetemes egyházi tagozatokban.

A missziói munkaközösség általános célkitűzése úgy a férfiak, mint a nők számára azonos: öntudatos hitre és tevékeny szeretetre való nevelés s ezáltal a gyülekezeti élet megelevenítése. Ezen az általános célon belül is a férfiak és a nők missziói munkája együttműködés, és pedig olyképpen, hogy a férfiszövetség főleg a szociális, a nőszövetség főleg a karitatív feladatokat végezze, ami által egymás munkáját kiegészítik. A közös munkaprogrammon belül tehát mindkét szövetségnek saját programja van, mely a férfi-, illetve a női lélek és életkörülmények figyelembevételével és elsősorban saját tagjainak missziójára való tekintettel alakul ki.

A *férfiszövetség sajátos feladatai: a szociális problémák történelmi, elvi, gyakorlati öntudatosítása, e problémáknak a hitvallással való öntudatos kapcsolása, mely feladatot a szövetség iratterjesztés,*

előadások, tanfolyamok, konferenciák, szemináriumok és szociális intézmények tanulmányozása által munkálhat. A férfiszövetség egymásfelé emelkedő tagozatainak dolga legyen a gyülekezet és az egyházegyetem *szociális kataszterének* felállítása, nyilvántartása, állandó feltárása az egyházi hatóságok számára. Ezek alapján bontakozik ki voltaképpeni munkája, a szervezett, állandó és a szükséghez képest intézményes *gondoskodás* az egyháztagok, családok anyagi existenciájáról, szociális problémáinak lelki és gyakorlati megoldásáról. Ha a gyülekezet valóban missziói közösség, akkor, főleg a férfiszövetségnek hitvallásos kötelessége tagjai életlehetőségének új és új források feltárásával való biztosítása, szociális támogatása és védelme. Minden gyülekezet és fokozatosan az egész egyházi közösség köteles megfeszíteni erőit arra nézve, hogy saját *szociális alapokat* hozzon létre. A férfiszövetség akár egészében, akár tagjai által, elhatározó jelentőséggel kapcsolódjék bele a *termelő-, fogyasztó- és hitelszövetkezetek* munkájába. Ezekon kívül igen nagy és fontos feladatkört jelent a *népegészségügy, a kivándorlás, a cseléd- és tanoncügy, az intelligenciaképzés* és sok más, a helyzet által felvetett probléma.

A *nőszövetség feladatai*: a templomnak és környékének, a temetőnek, az egyházi épületeknek tisztántartása, rendezése, díszítése, gondozása. A nőszövetség alkalmas megszervezni és vezetni olyan akciókat, melyek a templom, vagy más egyházi épület *renoválását, újjáépítését, vagy létesítését* munkálják. Főfeladata a *gyülekezeti szeretetmunka* végzése a szegények, betegek, árvák, aggok, elhagyottak, züllőben lévők, főleg nők és gyermekek között, szervezett és intézményes eszközökkel. Ezekhez esatlakozik a nők részére szervezett *jogi tanácsadás, patronázs, munkaszerzés, elhelyezés, segélyakciók* végzése. Az Egyház nevelő-, tanító- és szeretetintézményeinek állandó *lelki propagandája, védelme és rendszeres támogatása* szintén a nőszövetség szép és áldott feladata.

Ezeknek a feladatköröknek azonban egy *közös forrása és termőtökéje* van, amely a hasonló munkákat végző társadalmi alakulatoktól elválasztja és megkülönbözteti a gyülekezeti szövetségeket. Ez pedig a munka *hitbeli forrása és tökéje*. Gyülekezeti szövetségeink nem humánus és szociális alakulatok, hanem missziói közösségek, Krisztus parancsára alakulva és az ő küldésének engedelmessé. Ha használjuk is munkájukkal kapcsolatban a szociális és karitatív jelzőket, ezt csak azért tesszük, hogy könnyebben körülírassuk feladataikat, mintegy külső hasonlaltal. Lényegében mindez csakis a

hit munkája és gyümölcsözése s ha nem az, akkor nem is misszió, nem is egyházi élettevékenység. Ezért mind a férfiszövetségben, mind a nőszövetségben, külön-külön és együttesen is az a legfontosabb, hogy az Isten Igéje uralkodjék, illetve szolaáltassék, hitvallásunk értelmében. Gyülekezeti szövetségünk az öntudatos református keresztyén hitközösség hordozói. Tevékenységüket csakis a rendszeres és állandó igeközösség, a gyülekezeti istentisztelet gyakorlása, a sakramentumokkal való élés, az evangélizációs munka, az odaadó pásztorizáció és lelki védelem teszi valódi szolgálattá, szeretetmunkássággá.

Ha az idők folyamán a felnőttek gyülekezeti szövetségei a gyermek- és ifjúsági misszió kebeléből fognak természetesen és szükség-szerűleg kinőni, ez a hitbeli alap és jelleg szilárdabb, magátólértető-döbb lesz, ma azonban még élénk lelkiismerettel, nagy figyelemmel és nem lankadó következetességgel kell gondoskodni arról, hogy a külsőséges, világbeli törekvések el ne homályosítsák az egy szükséges dolgot e szövetségek életében és munkájában.

A szervezésre nézve itt is az általános szabályok érvényesek. Ma még hangoztatnunk kell, hogy a felsőbb parancsra alakított gyülekezeti, egyházmegyei, egyházkerületi és országos keretek önmagukban nem jelentik az összes egyháztagok tényleges beszervezettségét, sőt teljesen üresek és terméketlenek lesznek, ha a lelkek megnyerése megfelelő evangéliumi módon nem tölti meg őket önkéntes, hitbeli kötelezettséggel tömörödő élettel. Igen fontos az is, hogy a misszióra vállalkozó tagokat ne állítsuk mindjárt anyagi kötelezettségek elé, mielőtt a szövetség lelki áldásait érezhetnék. Az egyesületi életet jellemző tagdíj helyébe az önkéntes adomány szeretetáldozatát állítsuk és úgy az anyagi, mint a lelki szolgálatot először közelfekvő, nyilvánvaló és közvetlenül érdeklő feladatokra irányítsuk. A nagy közügyek képezzék előbb ismertetés, megszerettetés tárgyát, hogy aztán a szolgálat és áldozat tárgyaivá válhassanak. Mindíg arra igyekezzünk, hogy a lekipásztor, a presbiterium, illetve a fokozatos egyházi tisztviselők és hatóságok a szövetségek barátai, támogatóiként működjenek és semmiben ne akadályozzák azoknak szabad öntevékenységét. Ezért a szövetségek, az egyházi felügyelet alatt, maguk kormányozzák és adminisztrálják magukat, választmányuk, tisztviselőik, bizottságaik által. A szervezet ne akadály, hanem lendítője legyen a munkának, ezért attól minden bürokratizmust távol kell tartani s a lehető legegyszerűbb és legkevesebb adminisztrációval élni.

Minthogy a szövetségek nem egyesületek, nem is jogi személyiségek, így külön vagyonuk sincs, hanem az Egyház, amelynek tago-

zatai, gondoskodik arról, hogy az általuk gyűjtött anyagi erő mindig a szövetség céljának megfelelően használtassék fel.

A háború utáni időben alakultak a magyar református Egyházakban *presbitéri* szövetségek is. Ezeket tulajdonképpen úgy kell tekinteni, mint a férfiszövetség magvait. Minél öntudatosabb lesz a gyülekezeti misszió munkája, annál kevésbé lesz szükség arra, hogy ilyen szövetségek állandó, megkülönböztetett jelleggel existáljanak. Fenntartható marad a presbiterek alkalmi összejövedele, nagygyűlése, ünnepélyes, országos konferenciája. Egyébként azonban a presbitéri szövetségek a férfiszövetség kereteiben oldhatják meg feladataikat.

4. A lelkipásztorok szövetsége

A gyülekezeti misszióknak az a koncepciója, melyet az eddigiekben ismertettünk s amely életkorok és nemek szerint az egyháztagok összességét gyülekezeti, egyházmegyei, egyházkerületi és országos egyházi szövetségekbe kívánja tömöríteni az öntudatos hit és a tevékeny szeretet egységes bizonyágtételére, szükségképpen hozza magával, hogy ennek a misszióknak elsősorban hivatott és felelős lelki vezérei és védelmezői, a lelkipásztorok egymásközött is szövetséget alkossanak.

A lelkészi testületnek élet- és munkaközösségbe való tömörítése Egyházunknak igen fontos, de egyben igen kényes kérdése is. Nem tagadható, hogy amennyiben emberi szempontok érvényesülése folytán ebben a tömörülésben mellékeélok, vagy nem kizárólag a szolgálat missziói lelkülete jutnának uralomra, az Egyházra nézve egyenesen veszedelmet jelentene. Ezért nélkülözhetetlen az, hogy ezt a kérdést maga az egyetemes Egyház, törvényhozási úton rendezze. Ebben az esetben a szövetség munkája az Egyház saját önfenntartó és missziói tevékenysége lesz s mint ilyen, a legfontosabb és legértékesebb.

Arra a kérdésre, hogy szükség van-e a lelkészi testület megszervezésére, ma már egységes igen a felelet. Mi is valljuk, hogy a lelkészeknek az Egyház lényege szerint való szervezettsége olyan gazdag áldások forrása lehet, mely azt föltétlenül szükségessé teszi. A lelkészek egységes szolgálatán fordul meg elsősorban Egyházunk életének megújulása, ennek kulcsa az ő kezükbe van letéve s ebből a szempontból mindenki más csak a lelkipásztor segítőtársa lehet és tartozik lenni. A magyar református Egyházban a lelkészi közösségnek eddig két formája alakult ki, országos viszonylatokban.

Az egyik a *magyarországi Országos Református Lelkészeget*, mely 1907-ben létesült s melynek elnöke és vezető szelleme haláláig Baltazár Dezső volt, míg jelenleg Ravasz László elnöklete alatt működik. Igen jelentős munkáját lapja, a Lelkészeget, továbbá kongresszusai, országos belmissziói kurzusai és szeretetintézményei, a Kálvineumok által fejtette és fejtí ki. Céljául tűzte ki a lelkészek egy szerves testületté egysíítését, egyháztársadalmi munka által az egyházi élet valláserkölesi és anyagi felvirágoztatását, kálvinista öntudatra ébresztését, a lelkészek erkölesi és anyagi érdekeinek előmozdítását. Céljai elérésére megjelölte az 1848:XX. tv. 2., 3. par. végrehajtásának minden rendelkezésére álló eszközzel való szorgalmazását, valamint kongresszusain az egyháztársadalmi és egyházpolitikai kérdésekben való állásfoglalást. Eszközökül az egyházmegyei értekezletek szervezését, emberbaráti intézmények létesítését, a sajtó és irodalom felhasználását állapította meg. Kimondta és szabályba iktatta, hogy csak a fennálló egyházi törvények megtartása mellett és azok sérelme nélkül működhetik. Magát az egyházi hatóságok védelme alá helyezte és azok támogatását kéri.

A másik szervezkedési forma a *Lelkészi Értekezet*, mint rendszer, melyet — az 1904—7. évi Egyházi Törvény egyházmegyei viszonylatban már felállított kezdeményezésének rendszeres megvalósításával — a *Romániai Magyar Református Egyház* zsinata építette ki az 1932. évben alakított I. te.-ben. (40., 117., 147., 182. par.) E szerint, amely egyházközségben legalább három lelkészi jellegű egyén van, lelkészi kollégiumot kell alkotni a hivatalára nézve legidősebb lelkész elnöklete alatt. E kollégium munkája egymás hitének építése, önfegyelmzés, a teol. tudományban való gyarapodás, a gyülekezeti munka közös programjának kidolgozása, a munkáról való beszámolás, javaslattétel, a lelkészi családok életének megtárgyalása és védelme. Az egyházmegye keretében lelkészi értekezet alakul az egyházmegyébe kebeleztett összes lelkészek és lelkészjellegű tanárok kötelező tagságával. Munkája egyrészt a lelkészi önvizsgálat, fegyelmzés, a szolgálat lelki és gyakorlati, valamint tudományos kérdéseinek megtárgyalása, másrészt a lelkészeket egyházmegyeileg vagy egyetemesen érdeklő ügyek megbeszélése, erkölesi és anyagi támogatás, melyet intézmények létesítése és fenntartása által is szolgálhat. Az egyházmegyei hatóságnak, az egyházkerületi lelkészi értekezetnek javaslatokat tehet. Ügyrendjét, az egyházmegyei közgyűlés jóváhagyásával, maga állapítja meg, az egyházmegye részéről az esperes az értekezetnek felügyelője és ellenőrzője, de elnökét és tisztikarát maga az

értekezlet választja. Az egyházmegye lelkészei egyházi tisztviselői minőségükben egyesületet nem alkothatnak. Ugyanezen rendelkezések alkalmazásával létesíti a törvény az egyházkerületi lelkészi értekezletet és az országos lelkészi értekezletet is.

Bármilyen formát öltön is azonban a lelkészek szövetsége, vannak olyan *követelmények*, melyeknek mellözése megengedhetetlen, ha hivatását be akarja tölteni. Ilyenek a következők:

A szövetség szervezésének és munkájának módját *maga az Egyház* adja meg, akaratának törvényes nyilvánítása által, melynek minden gyermeke s így a lelkipásztor elsősorban kész szívvel tartozik engedelmeskedni. Az Egyházban nincs tehát helye, meg nem engedhető és kigyomlálandó minden olyan szervezkedési törekvés, mely politikai analógiára egyházi ellenzék létesítését célozza. Az Egyház nem állam, a lelkipásztor nem politikus és az egyházi élet nem párt-harcok színtere.

Az *életkor*, a *teológiai nevelés* és a *gyakorlati álláspont* természetes különbségei nem tehetik a szervezkedést részlegessé, fiatal vagy öreg lelkészek, ilyen vagy olyan teológiai felfogású lelkészek szövetségévé, még kevésbbé szolgálhatja a szervezet a köztük levő ellentétek kiélezését. Az ajándékok, szolgálatok és eselekedetek különbözősége felett a Lélek, az Úr, az Atya egyvolta áll. (I. Kor. 12. r. 4—11. v.) A szövetség legfőbb célja éppen ennek az egységnek biztosítása. Atyák nélkül fiak nincsenek, viszont az ifjúság nagyot akarása és lendülete nélkül nincs jövő. Nem az életkor és a teológiai nevelés a fontos, hanem a lelkiület Istenben való fiatalága. Ha ez megvan, akkor öregek és fiatalok, különböző teológiai álláspontúak együtt vágják ki maguk közül a közönyös és munkátlan elem gízgazát.

A *szervezetnek* olyannak kell lennie, hogy biztosítsa a lelkészi közösség szabad közvéleményének kialakulását s így munkájának bensőséges voltát, másfelől hogy az Ige és fegyelem Egyháza a saját felelősei által közvetlenül felügyelhesse ezt a legfontosabb közösséget is. A lelkipásztorokra nézve mindenki előtt érvényesek az evangéliumi százados szavai: Én is hatalmasság alá vetett ember vagyok és alattam is vannak vitézek. (Lukács ev. 7. r. 8. v.)

A szervezkedésnek nem szabad beletévednie a *szakszervezet* nem evangéliumi és nem református útvesztőjébe. Tévedés azt hinni, hogy a lelkészek anyagi existenciáját az egyházi társadalomtól elkülönült, vagy azzal szembeálló alakulat jobban biztosítja. Az igazság ellenkezőleg az, hogy esakis a gyülekezettel való szoros együtt-

élés és kapcsolat, a „világiakkal“ való testvéri életközösség vezethet rá ennek a kérdésnek kielégítő megoldására is. A lelkészek szövetsége tehát csak az Egyház nagy élő közösségének egyik tagozata lehet, a többivel összhangban és azokat szolgálva.

Amint nem lehet a lelkipásztorokat politikai analógiára szervezni, éppenúgy nem szabad *divatszzerűsége*, vagy *egyoldalú tradícióra* sem. A liberális individualizmus tekintélyt nem ismerő, alárendelést, fegyelmet, engedelmisséget tagadó és megvető szelleme éppenúgy elkerülendő, mint a terrorizmus gépiessége, sablonjai, tömegkezelése. A fegyelmezett szolgálatkészség valódi éltetője a lelkészi szövetségnek, de nem a külső parancs, hanem a hitből való szívbéli indulat alapján.

Maga az egység, melynek létrehozatala a szövetség igazi célja, lelki, tanulmányi és szolgálati közösséget jelent.

A *lelki egységet* a hitbeli testvéri közösség adja meg. Az egymás általi fegyelmezés, az Igében való közös épülés, az együttesen megállapított és gyakorolt keresztyéni életrend, egymás testvérként való odaadó szeretete. A lelkészi szövetség közös fegyelmi szabályzatot alkot s azt pontosan betartja, betartását ellenőrzi; előírja és gyakorolja az önkéntes engedelmisséget, a bibliatanulmányozásnak és az életrendnek közös programot készít, melyet következetesen keresztülvisz, egymás támogatására jóléti, önszegélyző és szeretetintézményeket alkot és tart fenn.

A *tanulmányi egység* azt kívánja, hogy az Ige szolgálatába állított teológiai és egyéb tanulmányoknak közös programja legyen, hogy egymáson e tekintetben tanfolyamok, konferenciák, levelezés, könyvtár, folyóirat útján segítsünk. A lelkészi testület egyöntetű szellemi munkája és egységes szellemi frontja az Egyház mai létharcában a leghatalmasabb fegyver.

A *szolgálati egység* azt jelenti, hogy az istentisztelet, nevelés és misszió munkájában, valamint a külső önfenntartó tevékenységek gyakorlásában egyöntetű módokat, eljárásokat alakítsunk ki és kövessünk. A lelkipásztori szolgálatnak ugyanazon értelmezésűnek kell lennie az Egyház minden gyülekezetében. E végett a baráti és testvéri módokon túl gyülekezeti, körzeti látogatásokat kell bevezetni, a szolgálat ünnepi manifesztációjáról kell gondoskodni, az egyháztagok érdekében pedig a szolgálat állandó kapcsolatáról és folyamatoságáról.

Ezek azok a feltételek, melyeknek teljesítése esetén a lelkészek szövetsége a gyülekezeti misszió valódi éltetőjévé válik.

NÉGYEDIK FEJEZET

AZ INTÉZMÉNYES SZERETETMUNKA

1. Irányelvek

A nélkül, hogy felesleges ismételtetésekbe akarnánk tévedni, ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy az Egyház a maga gyülekezeti missziójának végzésében feltétlenül rá van szorulva intézményes módok és eszközök létesítésére és igénybevételére. Ha a szeretet parancsát a szegények, betegek, árvák, elhagyottak, eltévedtek körében teljesíteni akarja, amint teljesítenie kell, kénytelen szeretetintézményeket tartani fenn, mert ezt a parancsot állandósított, szabályozott módok nélkül, ami éppen az intézmény lényege, eredményesen nem szolgálhatja. A szeretetintézmény természetesen csak látható eszköze, szabályozója, hatóvátévője az élő hitből fakadó szeretetnek és ha valahol, úgy itt teljes mértékben bizonyos, hogy e belső tartalom nélkül az intézmény iparszerű gépiességgé válik, ami az egyházi élet átka. Az intézményesség veszedelmei, melyekről a bevezető részben szoltunk, ennek a legbensőségesebb tevékenységnek körében a legpusztítóbbak. A külső sikerekben való elbizakodottság, az önhietség és felfuvalkodottság, a világi intézmények analógiájára gyakorolt világias hatalmaskodás a lelkek felett olyan árnyékai az intézményes szeretetmunkának, melyeket csak a Lélek vezérletének való engedelmesség, a folytonos lelkiismereti vigyázás és a meg nem szűnő imádság távolíthatnak el. Viszont a Lélek intézményteremtő hatalom és az a szeretetintézmény, mely a Lélektől születik, szükséges és áldott létmódja a gyülekezeti misszióknak, mert újabb és újabb *lehetőségeket* nyit meg a szolgálat szenvedélye előtt (Eféz. 5. r. 15—17. v.), fölindítja és fölfokozza a lelkek szeretetre való *készségét* és igazolja az Egyház hitének *valódiságát*.

Mindebből az következik, hogy az Egyház *maga állítsa fel* a szeretetmunka intézményeit s a már önállóan létesülteket egyháziasítsa, tagolja bele saját életébe. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha

a szeretetintézményeket azoknak az *egyházi szövetségeknek* gondozásába és munkakörébe adja, melyeknek célkittűzéseit legközelebről érintik. Így az árva és gyermekgondozói intézményeket a gyermekmisszió, a tiszta életért harcoló intézményeket az ifjúsági misszió, a szociális jellegűeket a férfiszövetség, a karitatív jellegűeket a nőszövetség munkájába kell bekapcsolni, azok gondozásába, támogatásába helyezni.

Az intézmények létesítése nem önmagukért történvén, igen fontos, hogy csak *tényleges szükségletek* szolgálatára alkottassanak, vagyis hogy azokból szükségképpen nőjjenek ki. A munkatér és az anyagi lehetőségek egyaránt megkívánják azt az *ökonómiát*, hogy az egyházi szövetségek áldozata, munkája a *nekik megfelelő* célkittűzésű és kihatású intézmények körül tömörüljön. Egyházközségi missziói tagozatok ne vállalkozzanak olyan intézmények létesítésére, gondozására, támogatására, melyeket rendeltetésük köre és célzata szerint egyházmegyei, egyházkerületi, vagy országos szövetségek vannak hivatva szolgálni. Viszont szélesebbkörű alakulatok ne vegyék el az alkalmakat és lehetőségeket a gyülekezeti szövetségektől az általuk megbírható és szándékolt szeretetintézmények szolgálatától. Egyik szövetség a másikkal szemben egyetlen tagozatában se igényeljen és folytasson olyan intézményes missziót, amely természetéből folyólag tőle távolabb, a másikkal pedig közelebb áll.

Az intézményes szeretetmunka célszerű *megosztást* igényel. Heyles, ha a gyülekezeti misszió keretében *minél több egyháztag* érdeklődik valamelyik intézmény iránt, áldoz érette és segít neki. Azonban a szeretetmunka története is mutatja, hogy az intézmény valódi érdekeit képviselni, a szolgálat lényeges részét végezni igazi sikerrel mindig csak *egy szorosabb baráti kör* tudja.

Azért szükséges, hogy az intézmény köré *baráti szövetséget, gondviselői tábor* gyűjtsünk, melynek tagjai imádsággal, adakozással, propagandával biztosítják annak fenntartását, közismertté teszik munkáját és céljait s minél több lelket indítanak meg az érte való szolgálatra. Itt tehát arról van szó, hogy a szeretetintézmény köré *sáfúrsági mozgalmat* szervezzünk. Az adakozást rendszeres formában, például egyidejű és módú perselyezésben állandósíthatjuk, eredményét megállapított időpontban, meghatározott eljárással és ünnepélyes formák közt vehetjük számba. A baráti szövetség az intézmény érdekében lapot adhat ki, iratterjesztést végez, ünnepélyeket, gyülekezeti napokat, konferenciákat rendez.

Az intézményes szeretetmunkának csaknem minden ágazatában

van olyan *szakszerű része* is, melyet hivatásos munkásoknak, *diakonusoknak és diakonisszáknak* kell végezniök, akiket erre a *szolgálatra intézményes módon és szakszerűen* képzünk ki és *élethivatásszerűen* alkalmazunk. Vigyázni kell tehát arra, hogy a szeretetmunkában a megosztás erre a *tartalmi szempontra* is kiterjedjen és hogy míg az egyháztagek a maguk missziói szövetségében a szeretetszolgálatnak *támogató, védelmező, propagáló* részét végzik, addig a testi, anyagi, szellemi és lelki *segítés* szaktudást igénylő munkáját a hivatásos munkások gyakorolják.

Az intézményes szeretetmunka természetesen *természetesen kormányzási és adminisztrációs* szolgálatot is igényel. Ezt a munkát az erre a célra rendelt, megbízott, alkalmazott *egyházi tisztviselők és hatóságok* végzik, akiknek nagy feladata az, hogy munkájuk minél inkább a háttérben maradjon és ne akadályozza, hanem fölszabadítsa és előrelendítse a szeretet lelkének kiáradását.

Az intézményes szeretetmunkának, mint az Egyház missziói tevékenységének sikere és áldása nagy mértékben azon fordul meg, hogy ez a három tényező: a fenntartó és támogató *baráti szövetség*, a szolgáló *diakonia* s a kormányzó és adminisztráló *egyházi hatóság* milyen bensőséges együttműködésre képes? Ezt az együttműködést pedig csak az teszi lehetővé, ha mind a három tényező valóban a hívő szeretet lelkétől áthatva szolgálja az intézmény által Krisztust. Ebben az esetben valósulhat meg az az intézményes szeretetmunka, mely valóban egyházi és valóban evangéliumi is.

2. Az intézményes diakonia

Az Egyház szervezett gyülekezeti missziója megköveteli, hogy az apostoli iratokban található diakoniát a szeretetmunka rendszeres, intézményes, hivatásos szolgálatává tegyék. Ezért a diakonusokat és diakonisszákat erre a célra létesített intézetekben, szakszerűen neveljük és képezzük ki munkájukra. Mihelyt a diakoniát intézményesítjük, ez a munka *külön életformát és élethivatást* jelent s mint ilyont kell beiktatnunk az egyházi életbe. Az intézményes diakonia teljességgel az Egyház munkája, az általa megállapított keretekben és módokon folyik, az egyházi hatóságok felügyelete és ellenőrzése alatt. Mivel pedig a diakonia nálunk is az Egyháztól függetlenül, önállóan és egyesületi keretben fejlődött ki, az elvi álláspontot megfelelő átmenettel a gyakorlatban is úgy kell érvényesíteni, hogy a diakonia

munkája az Egyház saját intézményeiben és hatáskörében folyhassék tovább.

Az élethivatásszerű és intézményes diakonia munkája rendszerint és elsősorban *betegápolás*, lehetőleg az intézet saját kórházában, azután más fenntartók kórházaiban és egészségügyi intézményeiben. végre pedig a betegek családi otthonaiba kihelyezve. A betegápoláson túl a diakonia körébe tartozik a *tanítói és nevelői munka* napközi gyermekotthonokban, árvaházakban, kiseddóvó intézetekben, iskolákban, internátusokban. A harmadik munkakört a *gyülekezeti életben* való szolgálat képezi, a lelkipásztor irányítása és felügyelete alatt. Idetartozik a biblia- és iratterjesztés, az evangélizációs szolgálat, a szegénygondozás, a különféle mentőmunkákban való részvétel. Diakonusok és diakonisszák alkalmazhatók a vasárnapi iskolák és ifjúsági egyesületek, általában a gyülekezeti szövetségek missziójának körében is.

A diakoniára kiképzett és alkalmazott férfiak neve *diakonus*. Nálunk, mint említettük, eddigelé csak a tiszántúli egyházkerületnek van diakonusképző intézete Debrecenben. De külföldön is sokkal kevesebb a diakonusok száma, mint a diakonisszáké. Egyházunknak még nem sikerült e szolgálat oly módjának biztosítása, mely férfiak számára is lehetővé tenné, hogy élethossziglan és életpályaképpen végezzenek diakoniát. Ezért inkább az az elgondolás érvényesül, hogy más főfoglalkozású és megélhetésű egyháztagok képeztessenek ki erre a szolgálatra, akik aztán mindennapi foglalkozásuk körében, vagy a mellett és azon túl végezzenek diakoniát. Ha pedig ez a szolgálat teljes idejüket lefoglalná, akkor egy ideig, tehát meghatározott életkorban és időszakban legyenek diakonusok. Ennek a felfogásnak, illetve tényleges helyzetnek nemesak az az oka, hogy Egyházunk még nincs berendezve állandó és végleges élethivatást biztosító férfidiakoniára s egy férfi egész életét betöltő ilyen munkakör fenntartására, hanem az is, hogy a diakonisszákkal szemben a diakonusok családalapítási problémája volna megoldandó, mégpedig nem csak anyagi szempontból, hanem magának a misszióknak lényegéből folyólag is. A református Egyház szerzetesi intézményt nem ismer és nem helyesel, a misszió szempontjából pedig a diakonia olyan követelményeket támaszt, melyeket a családos férfi alig, vagy egyáltalán nem teljesíthet. A férfidiakonia e nyílt kérdése tehát fennmarad. Ez idő szerint a diakonusokat olyan szolgálatokra kell alkalmaznunk, melyeket életkörülményeik megengednek és lehetővé tesznek s legalább egy időre biztosítják teljes odaadásukat. Előiskolázottságukat,

életkorukat, egyéb felvételi feltételeiket, nevelésük és képzésük dolgait ehhez kell szabni.

A *női diakónia*, intézményes létesítésének kezdetétől fogva könnyebben megoldható és világosabb feladat elé állította az Egyházat. A *diakonissza* özvegyasszony, vagy hajadon, közvetlen családi kötelemé és gondjai ninesenek, élethossziglan adhatja magát a szolgálatra s alkalmazásának lehetőségei is ehhez képest könnyebben biztosíthatók.

A diakonissza-képző intézetbe való *felvételre* nézve az általános követelmény Isten Igéjének szeretete, a Krisztusba vetett élő hit s az ő követésére való alázatos készség. (Filadelfia E.). Minden intézet megköveteli ezenkívül a keresztyén életfolytatásról adott jó bizonyosságot. Van olyan intézet, amelyik szabályzatában kimondja, hogy bukott egyének nem vehetők fel. Ennek kifejezett megállapítása szükségtelen és nem is helyes, egyrészt azért, mert az intézet a felvétel megtagadását nem köteles indokolni, másrészt, mert egyetlen szabályzat sem állíthat korlátot Istennek a Krisztusban megnyilvánított nagylelkűsége és megbocsátó kegyelme elé s nem zárkozhatik el előre, kivételeket tiltólag a Lélek szele elől, amely „fű, ahová akar“.

Az *életkor* tekintetében a felvételi feltétel különböző az egyes intézeteknél. A Filadelfia 18—32., a Lorántffy 18—40., a debreceni 20—40., az erdélyi 18—35. életév közötti hajadonokat, vagy gyermektelen özvegyeket tart felvehetőknak. Mindenesetre az a fontos, hogy a diakonissza-jelölt ne legyen túlfiatal ahhoz, hogy leendő hivatása teljességét komolyan fölfoghassa, de ne legyen túlidős sem ahhoz, hogy az Egyház a szolgálatát minél hosszabb ideig igénybevehesse.

Az *előiskolázottságra* nézve a Filadelfia legalább négy polgári iskolai osztály elvégzését és a házi teendőkből való jártasságot köti ki, a többi nem állapít meg határozott iskolai végzettséget, de feltételezi legalább az elemi iskolázottságot. A mennyiségi műveltség és annak iskolás bizonyítása nem annyira fontos, mint a hivatásnak megfelelő intelligencia és lelkület megléte és komoly számbavétele, egyébként pedig a képzési tananyag általános értelmi jellege és nívója szabja meg, hogy milyen és mennyi előiskolázottságot kívánjunk. Az egyformaság ezen a téren nem olyan fontos, mint sokan gondolják. Egyrészt a nívókülönbséget maga a képzés elenyésztesítheti és az evangéliumi lelkület pótolhatja, másrészt a diakonisszák különféle munkakörökre való előkészítése célszerűen felhasználhatja. A tanító- és ne-

velőintézeteknél például csak olyan diakonisszák alkalmazhatók, akik legalább olyan iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint amelyet az illető intézet ad a maga növendékeinek. De ezeknél az intézeteknél is lehetnek olyan munkabeosztású diakonisszák, akik ezzel a képzettséggel nem rendelkeznek, mivel nem az oktató és nevelő, hanem a házvezetési munkát végzik.

A képzés és alkalmazás szempontjából az intézetek fokozatokat alkalmaznak. Első fokozat a *jelöltség* vagy *külső testvérség*. Ez néhány hónapig tart s célja a bevezetés, beszoktatás, alapismeretek megszerzése. Akik ezen a fokozaton sikerrel átmennek, formaruhát kapnak s belépnek a második fokozatba, melyet *kezdőtestvérségnek*, *próbatestvérségnek*, *segítőtestvérségnek* neveznek az egyes intézetek. Ennek időtartama intézetenként tíz hónap, egy év, néhány év. Ez az idő elsősorban az elméleti kiképzésre van szánva és a diakonissza-életrend begyakorlására. Több intézet harmadik fokozatul beiktatja a *gyakorló testvéri* fokozatot, mely pl. Erdélyben öt évig tart. Az első évben a testvér kizárólag az intézet kórházában teljesít szolgálatot, mely után vizsgálatot tesz. A további négy év alatt különféle szakkiképzésben részesül. E fokozatba már ünnepélyes szertartás keretében öltöztetik be és fogadalmat is tesz. Az utolsó fokozat a *rendes, felavatott vagy felszentelt* diakonisszatestvérség, mely élethossziglan tart s tagjairól az intézetek teljesen és véglegesen gondoskodnak. A jelöltnek az intézetek legtöbbszörében minden fokozatot külön kérnie kell s kérése felett a vezetőség, határozatának indokolása nélkül, szabadon dönt.

A diakonissza-képzés legfontosabb tárgyi feltétele az *anyaház*. Ez úgy a diakonissza-növendékek, mint a munkálkodó testvérek családi otthona, mely nekik az egész külső világot, az elhagyott családi kapcsolatokat is pótolja, mely életük szükségéről, munkájukról, pihenésükről, szórakozásukról, betegségükben ápolásukról, haláluk esetén eltemetésükről, emléküik őrzéséről és hatásáról gondoskodik. Ez a növekvők iskolája és a kihelyezettek boldog fészke, ahová pihenni, megnyugodni és meghalni visszatérnek. A családatya tisztét a lelkipásztor tölti be, kinek segítségére áll a fő-, vagy vezetőtestvér. Az anyaházban fegyelmezett, de evangéliumi léghő uralkodik. Az engedelmesség feltétlen, de azt mindig a képességekkel, alkalmassággal, főleg Isten Igéjével számoló atyai és testvéri szeretet hatja át és teszi önkéntessé. Az anyaháznak kapcsolatban kell állania az intézet saját kórházával és egyéb gyakorló szeretetintézményével, amely biztosítja a képzés helyességét és eredményességét.

A diakonisszaképzés folyamatában igen fontos az első, *próba-idő*. A testileg és lelkileg megfelelő növendékeknek kiválasztása ezalatt történik. A diakonisszának testileg egészségesnek kell lennie, hogy szolgálatát betölthesse. Lelkileg nem az a fontos, hogy valamely oknál fogva a világtól kész elfordulni, hanem, hogy teljes szívvel Krisztushoz akar fordulni. A diakonissza református keresztyén lélek, tehát szolgálatát egyenesen a világ megszentelésébe akarja adni. Felajánlkozása elvileg végleges és holtigtartó ugyan, de gyakorlatilag az intézetből, jogigények nélkül, bármely fokozatból *kiléphet s férjhez is mehet*, sőt lehetséges, hogy ezt az anyaház áldásával teheti meg. Azonban mindenképpen az a kívánatos, hogy a már felszentelt, rendes diakonissza többé meg ne inogjon szolgálatában és holtáig megmaradjon az anyaház kebelében. Ezért is a végleges felszentelést nemcsak a teljes kiképzés, nem is csak a kipróbált gyakorlati munka, hanem a teljes lelki kiérés és megbizonyosodás feltételéhez kell kötni.

A kiképzés *elméleti és gyakorlati*. Az elméleti kiképzés tárgyai a bibliaismertetés, a hitvallások ismertetése és magyarázata, egyháztörténeti és egyházállapotrajzi ismeretek, az Egyház missziói munkájának elvei és helyzetképe, továbbá az összes testvérekre nézve kötelezően a betegápolás körébe tartozó ismeretek. A gyakorlati kiképzés mindenkire nézve kötelezően kiterjed a kórházi és magán-betegápolás körére s az ebben gyakorlandó lelkigondozásra. A tanítói, nevelői és gyülekezeti munkára szakszerűen kiképeztetnek azok a diakonisszák, akik ezekbe a szolgálati ágakba osztatnak be, továbbá szakkiképzést kapnak azok is, akik kórházi szolgálatban valamely sajátos munkát végeznek, mint ügykezelés, laboratóriumi, műtői, röntgenkezelési stb. segédszolgálat. A házvezetési, háztartási, konyhai szolgálatra, valamint a szükséges kézimunkákra célszerű beosztással minden diakonisszát ki kell képezni és meg kell tanítani.

A diakonisszát, bármely szolgálatra, a *lelkipásztor* küldi ki s szolgálatában is a lelkipásztor felügyelete alá tartozik, aki őt bármikor visszahívhatja az anyaházba. A diakonisszáról az anyaház minden tekintetben gondoskodván, szolgálatáért *fizetést* vagy *ajándékot* nem kaphat és nem fogadhat el, akik szolgálatát igénybeveszik, a megállapított összegeket az anyaháznak fizetik be és ugyancsak az anyaház céljaira adhatnak önkéntes adományokat, az előírt módon.

A diakonissza intézmény és szolgálat mindenütt nagy áldással munkálkodik, ahol létesült és alkalmazták. Rendkívüli jelentőségét már a magyar reformátusság körében is beigazolta. Egyházunk egyik

legfontosabb és legigéretesebb feladata ezt a szeretetszolgálatot intézményesen megsokszorozni és missziói munkájának minden ágába beiktatni.

3. Biblia- és iratterjesztés

Ez a szolgálat egyházi életünkben, sajnos, szétszakadozott, elhanyagolt és gyenge, pedig fontosságában a legelsőek közé tartozik. Itt is az a legelső teendő, hogy az Egyház, mint saját feladatát a maga kezébe vegye és intézményesen megszervezze ezt a szeretet-tevékenységet.

Gyülekezeteink körében a Bibliát igen gyakran a szektáriusok árusítják és terjesztik, felhasználván egyházellenes propagandájuk és tévtanaik eszközüül. Evangéliumi iratterjesztésünk, református sajtónk, irodalmunk szervezetlen, szétszórt, kezdetleges, számottevő publicitás nélküli.

Mindenekelőtt az Egyháznak arra kell törekednie, hogy a *Bibliát* saját maga által megállapított fordításban, önmaga adhassa ki és tulajdon szervei által terjessze tagjai között. Ma még ettől messze állunk és ismerjük ennek a feladatnak kétségtelenül nagy nehézségeit, főleg a kiadást illetően. Azonban ha saját egyházi Bibliatársulatunk, kiadó intézményünk nincs is, a terjesztés munkáját mégis magunknak kellene végeznünk, mint az Ige Egyházának, amely nem engedheti meg, hogy Isten beszédét más vigye a rábízott lelkekhez és ezzel gyakran egyenesen elterelje őket a lelki Anyától.

Az *iratterjesztés*, melynek keretébe foglaljuk az egész *református sajtó és irodalom* ügyét, feltétlenül egyházi intézménybe szervezendő. Az egyháztagnak lelki és szellemi táplálásáról a betű útján is az Egyház kötelessége gondoskodni. Ez egyébként is a reformációtól nyert ősi örökségünk és egykor győzelmes fegyverünk. Alig van sürgősebb és hevesületbelibb kötelességünk, mint hogy a betűvel vessünk véget annak a szörnyű rontásnak, melyet idegenek és ellenségek a betűvel végeznek saját gyülekezeteinkben. A sajtó és az irodalom eszközét ma ismét föl kell vennünk és szervezetten, céltudatosan használnunk Egyházunk védelmére, építésére.

Természetesen leghelyesebb volna egy országos egyházi sajtó- és irodalmi szervezet és intézmény megalkotása. De addig is, míg ez sikerülhet, a meglévő társasági, egyesületi, magánvállalkozásokat kellene egységes szervezetbe tömöríteni s közös célkitűzések szolgálatába állítani.

A közös intézmény teendője volna az összes szükségletek megállapítása, azok tervszerű és megfelelő földolgozása, a megíratott munkák kiadása, olvasó terjesztése, árusítása. Ebben a munkában a lelkészi hivatalok, az egyházi intézmények, mint bizományosok, vehetnének részt, utólagos elszámolási kötelezettséggel.

A kiadványok között a Biblián kívül az egyházi énekeskönyv, a hitvallások, imádságos könyv, vallástanítási tankönyvek, az egyházi életet ismertető iratok, naptár, építő és hitvédelmi kiadványok, a keresztyén kultúrát terjesztő munkák, az evangéliumi szellemű szépirodalom, az egységesen szerkesztett egyházi lapok és folyóiratok, a missziói munkák vezérkönyvei, lelkészi és nevelői szakkönyvtárak szerepelnének s ezenkívül ez az intézmény látná el az Egyház alakulatait az összes szükséges nyomtatványokkal is.

Mint néhány gyakorlati kísérlet és példa mutatja, egy ilyen, a szolgálat lelkétől áthatott szeretetintézmény nemcsak önmagát volna képes fenntartani, hanem kétségtelenül hatalmas anyagi erőt is képviselne, melynek gyümölcsözése nem üzleti érdekeket szolgálna, hanem az intézmény fejlesztésére fordíthatna, lehetővé tenné a mind olvasóbb, részben ajándékjellegű iratterjesztést és talán megalapozója lehetne a saját bibliakiadásnak is.

Az iratterjesztésben igénybe kell venni a kolportázst is és erre a célra képzett diakonusokat, diakonisszákat munkába állítani. Az írói kedvet pályázatok kiírása által lehet serkenteni. Kapcsolatba lehet hozni az iratterjesztéssel az egyházi műemlékek és műkincsek megfelelő kiadványokban való megörökítését és feldolgozását, valamint az egyházi múzeumok szervezését. Ugyancsak idekapcsolódhatik az egyházi népszokások, hagyományok feldolgozása, gondozása, pedagógiai felhasználása is.

E néhány rámutatás már bizonyítja, hogy Egyházunk az iratterjesztés intézményes megszervezésével és munkájával a leghatásosabb és valóban nélkülözhetetlen eszközt nyerne missziói hivatása teljesítésére.

4. A gyermekgondozás

A gyermekgondozás és az intézményes gyermekvédelem úgy államilag, mint társadalmilag eléggé ki van fejlődve. Bölesödék, lelenezházak, anya- és esecsemóvédő egyesületek és intézmények, óvodák, nevelőintézetek, napközi otthonok és árvaházak az állam és a társadalom széleskörű tevékenykedési körét mutatják ezen a téren. Meg

kell állapítanunk, hogy az egyháztagek és alakulatok ezt a munkát helyesen és szükségesen *támogathatják* és sokszor a körülmények kényszere alatt *kötelesek* is támogatni.

Semmi sem fontosabb azonban ebben a tekintetben, mint a leghatározottabban megállapítani, hogy ez az egyházonkívüli munka *nem azonos* a gyülekezet gyermekgondozói missziójával, ennél fogva azt sem nem helyettesítheti, sem nem pótolhatja. Az Egyház intézményes szeretetmunkája a gyermekek között a gyülekezeti misszió körébe tartozik s úgy indítóokában, mint célkitűzésében *egészen más természetű*. Itt csakis erről a sajátos missziói munkáról beszélünk.

A gyülekezeti gyermekgondozás célja az, hogy a *saját gyülekezetbeli*, erre rászoruló gyermekeket *egyháziilag* létesített, fenntartott és vezetett szeretetintézményeinkben, *hitvallásunk* szellemében gondozzuk és neveljük. Az erre szolgáló intézmények sokfélék lehetnek és nevükben azonosak a világi intézményekkel, de bármiféle részletére vonatkozzanak is a gyermekgondozásnak, mindenikben az az egy fontos, hogy *evangéliumi lélek* munkáljon, *szeretetmunka* folyjon és *Krisztushoz* vezetés legyen a cél.

Magukat az intézményeket célszerűen kell *megosztani* az egyházi misszió gyülekezeti, egyházmegyei, egyházkerületi és országos tagozatai között. Mindeniket abban a keretben kell felállítani, ahol az a legszükségesebb és legkönnyebben adódik. Bölesödét, napközi otthont gyülekezeti tagozatok létesítsenek és vezessenek, az árvaház vagy a lelencház már nagyobb, egyházmegyei, kerületi, országos erőket igényel.

Az intézetek *közvetlen felügyelője* a lelkipásztor legyen, a gyermekekről való *gondoskodás* a gyülekezetnek, ezen belül a gyermekek missziói szövetségének és legközelebb a baráti társaságnak dolga legyen, az *ápolás, nevelés* munkáját pedig lehetőleg képzett diakonus, diakonissza végezze. A gyermekgondozás körében kétségtelenül legfontosabb az *árvagy* intézményes felkarolása és a legjelentősebb intézmény az *árvaház*. Az egyházi közösség mivoltáról biztos ítéletet lehet formálni az alatt a mérték alatt, hogy mennyiben tartja és kezeli az Egyház *közügyeként* az árvák sorsát.

Ezért szétszórt egyéni, vagy egyesületi kezdeményezések helyett *egyöntetű és egyetemes* szervezkedéssel kell az Egyház testében ezt a nagy feladatot szolgálni. Az egyik dolog, amelyet az Egyháznak általános kötelezettséggel, valamennyi gyülekezetében gyakorolnia kell, az *árvanap*, melyen imádkozással, igehirdetéssel, evangélizációval és adakozással kell a lelkek közös szolgálatát Krisztus kiesinyei-

nek javára fordítani. Az árvaügy sajátos *iratterjesztést*, naptárt, állandó lelki propagandát követel. A magyar református nép, melynek missziói érzéketlenségéről sok panasz hangzik el, talán saját árvaságának ösztönös érzésében, az árvaügy iránt különös megindulást és áldozási készséget tanúsít. Ezt az adottságot evangéliumi lélekkel megszentelni és kihasználni a mi kötelességünk.

Az árvák gondozását feltétlenül, a legvégső lehetőség határáig az Egyház kebelében kell biztosítani és végezni. Egyik formája a munkának az, hogy az árvákat, ha anyjuk él, vagy családtagjaik vannak, *ezeknek körében* hagyjuk, ott segítjük, ügyeljük fel, irányítjuk nevelésüket és gondoskodunk jövőjükéről. Ennél a módnál különös figyelemmel kell lenni a neveléssel, gondozással megbízottak jellemére, helyzetére, életkörülményeire, azért a gyakori látogatás elengedhetetlen. Az ilyen árvákat vonják körükbe és látogassák a gyermekmisszió tagjai, de ifjúsági és felnőtt megbízottak is, valamint a lelkipásztor. A másik forma és mód *az árvaház*. Ha az egyöntetű kezelés biztosítható, a több kisebb, vidékenként elhelyezett árvaház rendszere is beválik, sőt ennek megvan az az előnye, hogy a gyülekezetek több központban és közelebről láthatják és így közvetlenebbül át is érezhetik ennek a munkának köteleztetését és áldásait. Viszont az egyetemesebb egyházi célkitűzésnek jobban kedvez a nagyobb egyházi közösség, vagy az országos Egyház által központilag létesített, nagyszámú árvát befogadó és a nevelés, gondozás sokféle ágára kiterjedő intézet, intézeti telep fenntartása. Az egyetemes áldozatkészséget is kétségtelenül ez indítja meg és fokozza fel jobban s a propaganda munkájának is ez a kedvezőbb.

Mivel a központi árvaházat többféle és magasabb iskolával lehet összekapcsolni, a kétféle módot olyképpen kell felhasználni, hogy a kisebb árvaházak növendékei közül azok, akik magasabb vagy szakiskolákba kerülnek, a központi árvaházba menjenek át, mikor annak ideje elérkezik.

Az árvaintézet legközvetlenebb feladata *a szülő, a családi közösség pótlása*. E végből az árvaháznál gondosan el kell kerülni a kaszárnyaszerűséget, sőt a szokásos internátusi rendszert is. E helyett *a családi rendszert* kell megvalósítani, mely az árvatelepet mintegy gyermekfaluvá, családokból alakuló gyülekezetté teszi. Az étkezés életszerűen közös, azonban a napközi¹ foglalkozás, szórakozás, áhitat, tanulás, házimunka, sajátos megbízatások külön lakásokban (családi hajlék) folynak, melyeknek megvan a családfői, a nappali és a hálószobájuk. A család élén atya vagy anya áll (diakonus vagy diako-

nissza). A családok, éppen úgy, mint a gyülekezeti életben, találkoznak egymással közös munkákban, ünnepélyeken, istentiszteleteken, játékokban. A napirend és a fegyelmezés azonban minden családban teljesen egyöntetű. A családi és gyülekezeti jelleget további formációkban is ki lehet építeni, tisztségek, megbízatások, közösségi munkák által.

Az Egyház által létesített és végzett árvamisszió azért is az egyetlen jó lehetőség ennek a kérdésnek belső megoldására, mert az egyházegyetemnek van ereje és lehetősége a munka elé öntudatosan végiggondolt és az egész közösségre tekintő célokat tűzni. Így első kötelességként megvalósíthatja az árvák *szelekcióját*, abból az érdekből, hogy a különben elveszésnek kitétt *egészséges* és a *kiváló lehetőségű* árvák mentessenek meg az Egyház jövője számára. A *terhelt*, vagy *nyomorék* árvák megmentése a szeretetnek éppen olyan kedves, vagy még kedvesebb kötelessége, de ezek számára külön intézetre van szükség.

Az árvákat általában addig gondozzuk és neveljük *intézetben*, amíg a nekik rendelt iskolákat, lehetőleg az egyházi saját iskolákat kijárják. Ezalatt maguk között vasárnapi iskolai, ifjúsági missziói közösséget alkotnak, hogy ne legyenek tehetetlen eltartottak, hanem az Egyháznak szolgáló, áldozó tagjai maguk is.

Különös megfontolást, rendszerességet igényel az árvák *kihelyezése*, örökbeadása és továbbtaníttatása az intézeten kívül és végre az életben való *önállósítása*, elhelyezése. Ezekre nézve itt csak azt állapítjuk meg, hogy a döntő dolog az intézettel való személyes kapcsolatok, az otthon érzésének továbbra is megőrzése és tudatos ápolása. Ha az árva az intézetből kikerült, be kell lépnie annak baráti szövetségébe, sáfárai, propagálói, védői, támogatói közé. Ez az egyik legbiztosabb tényezője annak, hogy az árvaintézmény az Egyház eltéphetetlenül szívéhez nőtt kinese legyen, kiapadhatatlan forrása a nemzedékről nemzedékre megújuló hívő szeretetnek.

5. A szegénygondozás

A szegények „gondozása“ az Egyháznak olyan kötelessége, melynek értelmezésében a világi társadalomból becsúszott *félreértések* vannak. Az első félreértés maga az, hogy *a szegénység átok és szerencsétlenség*, amelyet el kellene törölni. Az egyháztagnak maguk sem veszik komolyan Krisztus kijelentését, mely szerint: „*a szegények mindenkor veletek lesznek*“. (Máté ev. 26. r. 11. v.) Ez a kijelentés arra mutat

rá, hogy a különböző anyagi helyzet, az egyenlőtlen vagyonmegoszlás és ezzel együtt a szegénység, amíg ember él a földön, mindig megmarad. Azt kell tehát mondanunk, hogy a szegénység *világrendi* tényező, melynek nem megsemmisítésére, hanem „gondozására“ van szükség. De ha Krisztus a szegénységet így ítélte meg, akkor bizonyos az is, hogy a szegénység önmagában véve nem átok és nem szerencsétlenség, sőt bizonyos lelkiületi feltételek között „*boldogok vagytok ti szegények*“ (Lukács ev. 6. r. 20. v.) Szépen mutat rá *Bousset*, Jézusról írt könyvében arra, hogy Jézust, az emberek között való járása közben inkább a gazdagság látása szomorította el, mint a szegénységé. A másik félreértés az előbbiből következik. Ez abban áll, hogy az emberek *alkalmi jótékonyági akciókkal* vélik elintézhetni a szegényügyet. Ezek az akciók azonban a helyzet súlyán semmit se változtatnak és legfeljebb arra jók, hogy a tevékenykedők számára társadalmi elismerést szerezzenek.

Ezzel nem kívánjuk kétségbevonni a segítség pillanatnyi értékét és reális hasznát, hanem csak Krisztussal szólva állapítjuk meg, hogy az ilyen akcióktól nem is lehet egyebet várni s hogy ezzel „elvették jutalmukat“ (Máté ev. 6. r. 2. v.)

A *gyülekezeti misszió körében* folytatott szeretetmunka a szegények között, azon alapszik, hogy éles *elvi* határt vonunk a szegénység, mint világrendi állapot és annak egyik fenyegető veszedelme, a *nyomor* között. A nyomorról helyesen mondják, hogy minden bajt megkétszerez. Ezért veszedelmes és ezért kell az Egyháznak a szegényeket az *ő szegénységükben* gondoznia, hogy megmentse őket a nyomor szenvedéseitől és kísértéseitől, lelki következményeitől, a nyomorból fakadó bűnöktől. A szegénygondozás tehát nem arra való, hogy *kárpótolja* a szegényeket a világ javaival, hanem hogy szegénységükben nevelje őket Isten *háládatos gyermekeivé* s a szeretet bizonyágtételével küzdve a nyomor ellen, rávezesse őket a szegénység nagy lelki ajándékainak, lehetőségeinek megbeesülésére. Nemhogy jelentőssé akarná tehát tenni számukra az anyagi jólétet, hanem ellenkezőleg, *jelentéktelenné* kívánja törpíteni a kenyér gondját a lélek „egyszükséges“ gondjával szemben és Isten országának kíneseire nyitni fel szemüket, melyeknek megszerzésére a szegényeknek Krisztus kegyelméből elsőbbségi joguk van.

Érdekes megfigyelni, hogy az anyagi jólét tekintetében a *világi felfogás* is megváltozóban van. A szociálizmus annak idején még a lehető legtöbb ember lehető legnagyobb jólétéről ábrándozott, de már a bolsevista kommunizmus fontos elvként érvényesíti, hogy

bizonyos mértéken túl nem szabad az embereket anyagilag ellátni, mert akkor visszaesnek a „polgári“ életfelfogásba, amit a kommunizmus a legmegvetendőbbnek és legveszedelmesebbnek tart. Az is nagyon figyelemreméltó, hogy az olasz fasizmus egyik alaptétele „a kényelmes életmód megvetése“. A német nemzeti szocializmus szintén hasonlóan ítéli meg az anyagi jólétet és az azzal együttjáró önző liberálizmus individuálizmusát.

Amit ezek a világbeli imperiumok politikai és racionális okokból láttak meg, azt Krisztus Egyházának, a maga gyülekezeti missziójában *lelki, evangéliumi szempontból* kell érvényesítenie. Ezért a szegénygondozó szeretetmunkának mentnek kell lennie minden *romantikus érzelgősségtől* és *hamis humanizmustól*, melyeknek gyökerében a földi jólét istenként való imádata és egyedüli értékelése lappang s mivel kizárólag *védni* akarja a szegénység Istentől rendelt létformáját a nyomor azon megrontása ellen, hogy irigységet, gyűlöletet és bosszúszomjat ébreszt a gazdagok ellen, mint ha azoknak állapota maga a tökéletesség volna, *öntudatosan szerény, minimális keretek között* marad a maga segítő szolgálatával, ami az anyagiakat illeti. *Pál apostol* intelme *szószzerinti* regulája a szegénygondozás anyagi határának: „Ha van élelmünk és ruházatunk, elégedjünk meg vele“. (I. Timoth. 6. r. 8. v.)

Hogy a szegénygondozás, ebben az értelemben, eredményes legyen, megvannak a maga *intézményes feltételei és formái*, melyek nélkül minden próbálgatás teljesen céltalan és meddő lenne.

Először is a gyülekezetnek olyan *szeretetközösséggé* kell lennie, mely *elejét veszi* annak, hogy egyes tagjai koldussorsra jussanak. Ennek eszköze a rendszeres diakonia szegénylátogató, megismerő, számontartó, az okokkal és lehetőségekkel tisztába jövő munkája.

A szegénygondozás lényege *a nyomorra vezető és azzal társuló bűnök*, az iszákosság, paráznaság, kártyaszenvédély, mértéktelenkedés, munkakerülés elleni szervezett és állandó küzdelem a gyülekezet összes missziói szövetségeiben.

Természetesen vannak esetek, ahol a nyomort baleset, betegség, csapás, szóval *az egyénen kívüli* ok idézi elő s ahol a szeretetmunkának *azonnali gyakorlati teendői* vannak.

De bármi okból álljon is elő a nyomor, sohasem a pillanatnyi pénzsegély vagy természetbeli ajándék oldja meg a kérdést, ezek csak arra valók, hogy a szeretet létezésére és jelenvalóságára utaljanak, az igazi és egyetlen gondoskodás *a munka, a szolgálat lehetővé tétele* a nyomorba jutott számára, amely arra vezeti, hogy forduljon

el önmaga sebetől és siratásától, Krisztus felé. A nyomorúság legnagyobb veszedelme ugyanis az, hogy Isten lételében való kételkedést támaszt a lélekben. Ezt pedig csak a magát elfelejtő szolgálat és munka gyógyíthatja meg. Az, hogy így a nyomorgó ismét hozzájut létminimumához, csak *velejáró következmény*, a szeretetmunka célja nem ez, hanem a lélek megtartása az Istenben vetett hitben és Krisztus szeretetében.

A gyülekezeti misszióknak becsületbeli kötelessége az, hogy szegénygondozói munkája által a maga körében *feleslegessé és lehetlenné* tegye a koldulást és a szokványos, lelketlen alamizsnálkodást.

A világi társadalomban nagyszámú jótékony egyesület és intézmény működik. A gyülekezeti misszió keretében az *egyes tagozatok szövetségei* vannak hivatva az intézményes módok létesítésére. *Konkrét intézetekre* inkább nagyobb gyülekezetekben, főleg városokon van szükség. Ilyenek a népkonyhák, a munkanélküliek foglalkoztató műhelyei, a hajléktalanok menhelyei. Minden olyan gyülekezetben, amely már bizonyos szociális tagolódást mutat, legkézenfekvőbb és legszükségesebb intézetek a férfi és női aggmenházak. A könyörülő szeretet feladatai közé tartoznak, ahol ezek szükségesek és lehetségesek, a nyomorék, fogyatékos, munkaképtelen egyháztagok otthonainak létesítése és fenntartása is.

Vigyázzunk az intézményes szegénygondozás *lelki veszélyeire*. Soha ne engedjük kiszáradni a munka lelki forrását: a hitből fakadó irgalmas szeretetet. A sablonná, iparrá üresedő szegénygondozás gyakori, de igen szomorú jelenség. Vigyázzunk, hogy ne mi tűnjünk fel adakozóknak, jótévknek, imádság és önfegyelem által legyünk mindig érdemtelen sáfárai az egyedüli Adakozónak, Krisztusnak. Az erre való állandó gondolás megment attól, hogy a nyomorgók szenvedését még saját gőgünkkel, dicsékvésünkkel és leereszkedő kép-mutatásunkkal is tetézzük.

A nyomorgó szegények legkeserűbb érzése a kiszolgáltatottság. Ha mi ezt fokozzuk, hazugsággá tesszük Krisztust, aki szolgálni jött. Az ő szolgálatában való élő valóságának megmutatása az, amiért ezt a missziót gyakoroljuk.

6. A beteggondozás

Az igazi gyülekezeti szellemnek hiányát jellemzően mutatja az, ha az egészségesek nem akarnak gondolni betegségük lehetőségére és nem törődnek beteg testvéreikkel.

A gyülekezeti misszónak ezen a téren első kötelessége az, hogy kiegészítse a lelkipásztor beteggondozói misszióját s tagozatai szerint nyilvántartsa, segítse, gyógyulásában anyagi és erkölesi támogatással kísérelje a gyülekezet betegeit.

Intézményes szempontból főleg két feladat áll a gyülekezeti misszió előtt.

Először az *egyházi betegsegélyezés* intézményes megszervezése és szolgálata. Ennek módjai különfélék lehetnek. Legegyszerűbb az alkalmi, de kötelezően vállalt egyesülés, mikor a tagok betegség esetén segítenek társaikon. Ennél sokkal megalapozottabb és állandóbb hatású, amellyel kedvezőbb is a szervezett betegsegélyező egyesület vagy intézmény. Ez létesülhet missziói tagozatonként, foglalkozási ágak szerint, gyülekezeti vagy magasabb egyházi fokozatban. A helyes az volna, ha egy országos jellegű intézmény létesülhetne, mely a legtöbb egyháztagnak nyújthatna betegség esetén segítséget, és pedig a legkisebb teher mellett a legnagyobbat.

A második intézményes mód a *református kórház* és gyógyító intézetek létesítése. Valódi gyülekezeti missziót, hívő szeretetmunkát csak ilyen intézetekben lehet elgondolni és megvalósítani, mert csak ezekben lehet a testi gyógyítás mellett lelkigondozást, szeretetet sugárzó testvéri ápolást is adni, lelkipásztor és diakonusok, diakonisszák által. Az ilyen intézetekben arra kell törekedni, hogy az orvosok is meggyőződéses református, evangéliumi keresztyén személyiségek közül kerüljenek a munkába.

Kórházat nagyobb gyülekezet is állíthat fel, azonban a legegyszerűbb az, ha az Egyház egyeteme, országos jelleggel létesíti a központi intézményt, melynek az esetleg vidéken létesíthető kisebb intézetek fiókjai volnának, tehát az összes alakulatok egységes irányítás mellett, azonos szellemben és kötelezően megállapított szociális feladatokkal működnek.

Az egyetemesen létesített református kórháznak az a nagy jelentősége, hogy nemesak közvetlen gyógyintézet, hanem *gócponttá* tehető az Egyház *népegészségügyi szeretetmunkájának*.

Mint ilyen, rendszeres tanfolyamokon képezni ki az egyházi munkásokat, lelkészeket, lelkésznéket, férfi- és nőtanítókat az első segélynyújtás, a járványok elleni védekezés, az anya- és csecsemővédelem, az egészséges építkezés és lakásberendezés, a helyes főzés és táplálkozás szolgálatára, illetve propagálására. A kórházzal és fiókjával kapcsolatban létesítendő az állandó egészségügyi tanács-

adás, a népbetegségek leküzdését szolgáló iratterjesztés, az egészségügyi kultúrfilm-vállalat. Ezeknek az eszközöknek felhasználásában a kórház-hálózat orvosainak is közre kell működniök. Az állandó jellegű betegségyezés is az Egyház saját intézményeibe kapcsolódnék bele.

7. A mentőmunka

A gyülekezeti misszió mentőmunkája azok ellen a veszedelmek ellen folyik, melyeket úgy ismerünk, mint különböző életkorú, nemű, helyzetű, foglalkozású emberek megrontóit, elpusztítóit.

Kisebb gyülekezetekben ezt a munkát a személyes lelkigondozás pásztori missziója és a családi közösség végzi el javarészában, ellenben nagyobb, főleg nagyvárosi gyülekezetekben és összefogó egyházi keretekben csakis szervezett, intézményes úton biztat sikerrel.

A *gyermek*ek életében a legnagyobb veszélyt a magárahagyatottság jelenti, az *ifjakéban* az egészségesen egyensúlyozott testi és lelki foglalkoztatás hiánya, a tétlenség. A gyermekek és ifjak ilyen állapotban rendkívül fogékonyak a tiltott dolgok utáni heves vágyakozásra és élénk képzelőerejük igen könnyen sodorja őket végzetes örvényekbe. A *felnőttek* életében a szélsőséges anyagi viszonyok okozzák a legnagyobb veszedelmet, mert ezek a durva bűnöknek: az iszákosság, a paráznaság, a kerítők. Az életkorok sajátosságain túl különös veszélyeket jelentenek bizonyos *helyzetek* és *foglalkozások*, mint a eselédké és főleg a eselédleányoké, az iparos- és kereskedőtanoncoké, a mulatóhelyek alkalmazottaié. Mindig a vesztőszellem lehelleiben állanak a hosszú időtartamú és súlyos testi munka folytán érkeikben kiéheztetett emberek, mikor a robottól szabadulnak. Ilyenek a bányászok, a nehézipari munkások, a matrózok.

A mentőmunka első törekvése az, hogy a veszedelmet lehetőleg megelőzze. E végből arra kell megszervezkednie és berendezkednie, hogy lehetőleg állandóan, a kísértés valószínű vagy szükségszerű időiben pedig feltétlenül ott álljon a veszélyeztetettek mellett, azonnal tudja nyújtani nekik a kielégülést kereső rossz szenvedélyek egyetlen orvosságát, a tiszta szenvedélyeket betöltő foglalkozást, üdülést, örömeiket, azokban az esetekben pedig, mikor a tudatlanság, tájékozatlanság, félrevezettség, nyomorúság a bűn kerítők, azonnal szolgálhasson felvilágosítással, tanáccsal, segítséggel. A külföldön kifejlődött *városi misszió* és annak ágai, a *vasúti, kikötői, éjféli, utcai* stb. mentőakciók sokszor hősiés önfeláldozással küzdenek

azért, hogy a Sátán kivetett hálójából még idejében kimentsék a leánykereskedelem, a bordélyházak, a játékbárlangok célbavett áldozatait.

A megelőzés munkája egyfelől a missziói tagozatok mentőcsapatainak ilyen folytonos *órálló és cirkáló szolgálatában* áll, másrészt az ehhez kapcsolódó *gyülekezeti tanonc-, cseléd-, munkásotthonok* fenntartásában, amelyekbe az illetők bementethetők és ott gondozhatók. Ezekbe az otthonokba, természetesen az ilyen esetszerűségektől eltekintve is, rendszeresen össze kell gyűjteni a gyülekezet e veszélyeztetett tagjait. Amint a név is mutatja, ezeknek az intézményeknek a keresztyén családi hajlék evangéliumi légkörét kell sugározniok. Bennük tanítás, útmutatás, tiszta szórakozás és segítő szeretet kell hogy a lelkek szolgálatára álljon. Az állandó gondozás megedzi a lelkeket a kísértésekkel szemben. Az otthonok azonban nem csak passzív tárgyként kezelik a tagokat. Módot kell nyújtaniok arra, hogy a bűn kísértéseinek legfőbb ellenszere, az *öntevékeny munka* is lehetővé váljon bennük. Nem szabad azonban dologházakat csinálni belőlük, hanem a szabad, önkéntes és szeretett munka eszközeit kell nyújtani. Lehessen az otthonokban megtanulni és gyakorolni olyan dolgokat, amelyek nemcsak hasznosak, hanem építők, üdítők, vigasztalók is. Különbféle munkakörök szakismereteibe való bevezetés, kézműipari műhely és oktatás, rajz, festés, zenetanítás és gyakorlás, női kézimunka s más célszerű és szép foglalkoztatás az otthonok igazi vonzóerejét adják. Tudatosan összeválogatott könyvtár és olvasóhelyiség is nagy szolgálatot tehet.

Az otthonoknak állandó, évről-évre a fenntartó missziói szövetségben gondosan megbeszélte és kidolgozott *munkaprogrammja* legyen s keresztyénvitelében a hivatásos munkások mellett a szövetségi tagok is buzgólkodjanak. A védettek életkora szerinti *szövetségi munkákba* ők maguk is belevonandók, mint akik nemcsak tárgyai, de résztvevői is a szolgálatnak és áldozatnak. Böles vezetés fel fogja használni a megmentettségét hálással érző védettet más, veszedelemben forgó lelkek megmentésére. Az otthonokban rendszeres *bibliaközösség* és mindennapi *áhitatközösség* legyen. Az Ige parancsa szerinti *napirend, házi fegyelem, életrend, próbák és gyakorlatok*, valamint a jellemképzéssel kapcsolatos *sport* a legjobb megelőzői a kísértéseknek és bűnöknek. Az otthonokban célszerű a *Kék Kereszt* és *Fehér Kereszt* mozgalmak elveinek, szabályainak megismertetése és gyakorlatba vétele is.

Sajnos, a megelőzés nem merítheti ki a mentőmunka feladat-

körét. Ennek a munkának folyója kell a már *elbukottak* között is. A bűn megsebzettjeinek, betegeknek, poklosainak, sőt tetszhalottainak megmentése a szeretetmunka nehéz, de legszentebb missziója.

Mindenekelőtt az egyházi társadalomban elharapózott s a polgári társadalom fertőzéséből eredő *erkölcsi felelőtlenség*, nagyképtőség, hazug kettős morál és a „bűnösöket“ megvető szívtelen törpelelkűség ellen kell felvennie a gyülekezeti missziónak az elszánt, nehéz és nagy áldozatot kívánó, de nyílt és el nem lankadó harcot.

Mivel a mentőmunkának az is a céljai közé tartozik, hogy a lelkiileg megmentetteket *visszavezesse* a gyülekezet közösségébe és az élet tisztas formái közé, addig nem remélhet tartós sikereket, amíg ezt a *farizeusi közvéleményt* meg nem tudja törni és az evangéliumi életszemléletnek tiszteletet és érvényességet nem tud biztosítani a gyülekezetben. Hiába bírja rá a börtönből szabadultat és a bűnbánó prostituáltat, hogy visszatérjenek a tisztességes emberek és a hívő gyülekezet életébe és munkáiba, ha ezek a tisztességesek és hívők nem fogadják be őket, gyanú alatt tartják és elzárkóznak előlük.

A munka konkrét része a börtönmissziói, magdaléneumi és más, a megmentettek viszonyaihoz, lelkületéhez alkalmazott *otthonokban* folytatandó. Ezeket *el kell különíteni* a megelőzést szolgáló otthonoktól. Azokba már csak akkor *lépnek át* a megmentettek, mikor a lelkipásztor és a gondozók komoly bizonyosságot nyertek megtérésük ösztönözéséről és elhatározásuk szilárdságáról. Még későbbi dolog *kihelyezésük, foglalkoztatásuk*, előbb a szeretetmunkát végző egyháztagok házában, vagy körében, később már állandó, de nem ennyire kötött felügyelet alatt különböző kenyérkereső helyeken és végre önállóan is, de megtartva a gyülekezet megfelelő tagozatának szövetségében.

A mentőmunkának *nem egyforma nehézségekkel* kell megküdenie, hanem annyifélével, ahány egyéni lélekkel foglalkozik. Ezenkívül az is nagy kérdés, hogy az illetőben időileg és indulatilag *mekkora rombolást* végzett a bűn mérgezése. Igen gyakori az ellenállás, makaesség, a visszaesés, szökés, a csak azért is mélyebbre süllyedés, az ellenakció, a munka másoknál való akadályozása, kigúnyolása, sőt a munkások bántalmazása is. A Sátán minden eszközzel, foggal és körömmel is kétségbeesett harcot folytat áldozata által Krisztus ellen, aki meg akarja menteni. Azért a mentőmunka e legbensőbb harcához a missziói munkások számára *szabályokat* adni nem lehet. Krisztusnak minden értelmet meghaladó szeretete teheti bölcsé, a misszionárius imádságát kimondhatatlan esedezésekkel!

kísérő Szentlélek hatalma teheti állhatatossá, kitartóvá, reménykedővé a munkást ebben a szolgálatban. Érette és ha lehet és mihelyt lehet, vele imádkozni, érdekében minden anyagi és erkölcsi szolgálatot elvégezni, neki az Isten Igéjét feltárni, vele együtt valamely lefoglaló és termékeny munkát folytatni, vergődő és lefelé vonzó dő lelket Isten szerint szép alkotásokkal megragadni és felüdíteni, mindig mellette állani, őt lassanként tiszta életű és hívő emberek társaságába vonni és itt fel nem sorolható leleményeivel a szeretetnek gyógyítgatni, azok az emberi módok, melyeket a Kegyelem, ha akarja, megtölthet a Lélek tüzével és ellenállhatatlan hódító hatalmával. Ebben a Kegyelemben mindaddig *helyette* is nekünk kell bízunk, míg bizonyágtételünkön át a saját Krisztustól megragadott lelke is bízni kezd, hogy ezzel megkezdődjék benne Krisztus „ama hatalmas munkája“, mellyel „elváltoztatja a mi nyomorúságos testünket, hogy az ő dicsőséges testéhez legyen hasonlatossá“ s mely által „maga alá vethet mindeneket“. (*Filippi. 3. r. 21. v.*)

8. Az Egyházi Közalap és Nyugdíjintézet

A gyülekezeti szeretetmunka tárgyalásánál nem mellőzhetjük el Egyházunk amaz *egyetemes intézményeinek* felemlítését, melyek által bizonyágot tesz a szeretet parancsának intézményes teljesítéséről. Ezek az intézmények az *Országos Református Egyházi Közalap* és az *Országos Lelkészi Nyugdíjintézet*.

Ezek az intézmények úgy *indokuk*, mint *céljuk* és fenntartási *elveik* szerint szeretetintézmények és bár törvényhozásilag, jogi szervezetben és hatályosságban működnek, mégis bennük a missziói köteleztetés és a testvéri szeretetközösség öntudata jut kifejezésre.

Az *Országos Közalapról* az Egyházi Törvény VIII. tc.-e rendelkezik. Indokául a *Gal. 6. r. 2. v.-ét* nevezi meg, ahol az Ige azt parancsolja: egymás terhét hordozzátok és úgy töltsétek be a Krisztus törvényét.

Az intézmény céljaul az Egyház erősítését, fejlesztését tüzi ki, és pedig olyan feladatok teljesítése által, melyeket az Egyház egyes testületei magukban meg nem valósíthatnak. Ilyenek: a szegény egyházközségek segítése, új egyházközségek, vagy építettök segélyezése, köznevelési és közművelődési intézetek létesítése, fenntartása, hitvallásos iskolák nélküli gyülekezetekben a vallástanítás segélyezése, szórványgondozás, idegenbe szakadt hívek gondozása, missziói

lelkészi állások szervezése, segélyezése, egyetemes jellegű missziói munkák támogatása, tudományos egyházi célok és munkák előmozdítása, a lelkészi nyugdíjintézet segítése.

Az alap tiszta jövedelme, a kezelési költségen túl, 15 százalékában tőkegyarapodásra, 35 százalékában missziói munkákra, legalább 15 százalékában pedig a lelkészi nyugdíjintézet támogatására szolgál, a fennmaradó rész pedig a megnevezett egyéb célokra.

A segélynyújtás feltétele az önerő bizonyítása. A terhet nem hordozó, a célra nem áldozó, hátralékban maradó gyülekezet nem segélyezhető.

Az évi járulék egyházközségenként fizetve, lélekszám után à 8 fillér és az egyháztagok összes adójának félszázaléka. E teherviselés alól egyetlen egyházközség sem menthető fel.

A Közalap tőkájének gyarapítására szolgál a reformációi ünnepi perselypénz is.

A *Lelkészi Nyugdíjintézet*ről az E. T. IX. te.-e szól. Ez az intézmény a lelkészek, valamint özvegyeik és árvaik nyugdíjjal való ellátását, illetve segélyezését szolgálja.

Bár a nyugdíjintézet működésében különös jelentősége van a jogi szempontoknak, mégis a jogi és pénzügyi szempontok csak a szeretetszolgálat érdekében valók, mert a nyugdíjintézet egyik, Isten Igéjén nyugvó szervezett és állandó módja az egymásért való testületi és közösségi teherhordozásnak. Az egyházi életben igen nagy jelentősége van azért is, mert tagjait önmegtágadásra, vezetőit pedig méltányosságra tanítja.

A nyugdíjintézet, mint szeretetintézmény, nem azt adja, amit tagjaitól kapott, hanem sokkal többet. Ezért kegyelmi ajándéknak kell tartanunk és Isten iránt hálásaknak kell lennünk érte.

A nyugdíjintézet mellé az *erdélyi egyházkerület*, miután azt teljesen önjeléből létesítette és nagy áldozatok árán fenntartja, szociális *segítőegyesületet* is szervezett, mely a tagok halála esetére családjuknak igen tekintélyes segélyösszeget nyújt.

Az Egyház az említett és törvényhozásilag is biztosított egyetemes szeretetintézményei által csak az első lépéseket tette meg azon a hosszú úton, melyen a jövőben minden szeretetintézményt egyetemésíteni és a szükség szerint újakat is létesítenie kell.

NEGYEDIK RÉSZ.

A KÜLMISSZIÓ

„Nékem adatott minden hatalom mennyen és földön. Elmenvén azért, tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, a Fiúnak és a Szent Léleknek nevében, tanítván őket, hogy megtartsák mindazt, a mit én parancsoltam néktek: és imé, én ti veletek vagyok minden napon a világ végezetéig. Ámen!“

Máté ev. 28. r. 18—20. v.

ELSŐ FEJEZET

A KÜLMISSZIÓ A PROTESTÁNS TEOLÓGIÁBAN

1. A *reformátorok* és munkatársaik a külmiszióval szemben *negatív és passzív* álláspontot képviseltek. Részint nem érezték át annak köteleztetését, részint egyenesen szükségtelennek tartották. Egyik oka ennek kétségkívül az volt, hogy a reformátorok és egész nemzedékük figyelmen kívül hagyták erejének teljességét lekötötte a protestantizmus létharca és egyházi kialakulásának uralkodó gondolata. De e mellett nem szabad elfelednünk azt sem, hogy Luther, Melancthon, Kálvin és legközelebbi híveik teológiai szemlélete sem kedvezett a külmiszióknak. Meggyőződésük az volt, hogy az evangélium és a keresztyénség extenzív terjedése már elérte végső határait, az Ige hirdettetett az egész világon és sehol sem ismeretlen többé. Isten megadta az alkalmat a megtérésre minden népnek. Ez pedig előttük világos volt magából a misziói, kereszteselési parancsból, melyet szerintük Krisztus kizárólag az apostoloknak adott s amelyet ők minden kétséget kizáróan teljesítettek is. A térítés, a külmiszió ennél fogva rendkívüli, egyszeri és immár lezárt megbízatás az Egyház történetében, melyet többé senki nem igényelhet és nem folytathat. Fennmarad a világi uralkodóknak az a feladata, hogy pogányok földjén levő birodalmaikban is gondoskodjanak az Ige hirdetéséről. Ez azonban az egyházi külmiszió kérdését nem érinti. Egyesek, mint Melancthon, a világ közeli végével is bizonyították a külmiszió szükségtelenségét.

Vannak buzgó teológusok, akik a reformátori nemzedéknek ezt a magatartását mentegetni, enyhíteni szeretnék, sőt itt-ott megkísérik olyan nyilatkozatokra bukkanni, melyek azt igazolnák, hogy nyugodtabb körülmények között a reformátorok figyelme is a külmiszió felé fordult volna. Szerintünk ez az iparkodás szükségtelen és hiábavaló. Sokkal jobb ebben a körülményben *eredeti gyöngénket* látni és ismerni meg, melyet különben is napfényre hoz a külmiszió története, feltárván azt, hogy az Egyház milyen későre, milyen szaka-

dozottan és sok tekintetben máig is mennyire bizonytalankodva kezdte saját tevékenységének fogadni el ezt a küldetést. Bizonyára nem így lett volna ez, ha már a forrásnál nem hiányzik az öntudatos missziói készség és akarat.

De a reformátori felfogást legvilágosabban igazolja a *protestáns ortodoxia* teológiája, amely éppen a reformátorok tanítását igyekezett kodifikálni és mi sem biztosabb, mint az, hogy álláspontjukat mindenütt inkább kiélezní, mint enyhíteni, vagy megmásítani akarta. Erre mutat az ortodoxia ama pozitív buzgólkodása, hogy a reformátorok passzív felfogását a külmissziót illetőleg határozott tiltakozássá élezzé ki. Azt a nézetet, hogy az apostoli küldetés lezárta után külmisszióra nincs szükség, J. Gerhard például azzal igyekszik valóságos tiltássá tenni, hogy kardoskodik a tatárok, indiaiak, egyiptomiak, kínaiak, sőt még az ősi peruiak és mexikóiak keresztyén volta mellett is.

2. A protestáns teológiában a külmissziói felelősséget is, mint a belmissziót, a *pietizmus* ébresztette fel. Igaz, hogy a pietizmus külmisszióját sokan vádolják elméleti képzetlenséggel és tény, hogy minden elmélet felett a gyakorlati külmisszióban végzett korszakalkotó munkát, azonban mégis teológiai jelentősége van annak, hogy *Francke* határozottan rámutatott a küldetés és a munka *bibliai alapjaira*. *Zinzendorf* sem az elméletben nagy, de a misszionáriusoknak adott utasításaiban határozott alapelvek emelkednek ki, főképpen az, hogy a külmisszió *kizárólag Jézus Krisztus hirdetése* és pedig az *egyes egyéni lelkek* számára. E bizonyágtevő szolgálat kizárja a vallásokkal való *meddő vitákat*, de kizárja a *megalkuvásokat* és a *féltéreményekkel* való megelégedést is, melynek következménye egy szinkretisztikus, fertőzött keresztyénség volna. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy *Zinzendorf* a bizonyágtevés tisztaságát védendő, a *politikát* és a *kereskedelmet* misszionáriusainak eltiltotta, kimondhatjuk, hogy a pietizmus a külmisszió teológiailag tisztázandó lényegének mindenesetre néhány alapvető vonását látta meg és érvényesítette. Már az is, hogy a pietista misszionáriusok *gyülekezeti közösség* kiküldöttei és képviselői voltak, a maga töredékes formájában is beszédesen utal az *Egyház mandátumára*, mely teológiailag a legfontosabb tényező a külmisszióban.

A *racionalizmus* nem csak gyakorlatban vetette vissza a külmisszió lendülő munkáját, de teológiailag valóságos gyilkosa annak, mivel szerinte teljesen *felesleges*, sőt *mezavaró* volna a keresztyén tanok

hirdetése más vallások körében, melyeknek csak formái, képzetei és tradíciói mások, de *észszerü lényegük* azonos a keresztyénségével.

3. A teológiai, közelebbről a gyakorlati teológiai *tudomány* rendszerében először Fr. *Schleiermacher* jelölt ki helyet a külmiszió elméletének. Jellemző az ő felfogására az, hogy a külmiszióban *tartalmilag és módszerileg* nem lát sajátos tevékenységet. Szerinte a keresztyénség *természetes expanzív creje* az, mely az Egyház határait kiterjeszti és *misszióivá* ez az erő éppen akkor és azáltal lesz, mikor a határokon gyűl és tömörödik össze. Az Egyházat, mint mandatáriust, nem látja biblikus értelemben, mert nem hisz jelenlétében és erejében ott, ahol *egyes* kiküldöttjei munkálnak. Ezt hiábavaló erőfeszítésnek tartja és inkább bízik a pogányok közé telepített keresztyén *kolóniák* természetes besugárzó hatásában.

K. *Graul* a missziót *tudományos kritika* tárgyává teszi. Jelentősége abban van, hogy elkülöníti minden világi tudománytól, melytől *esetleges ismeretesoportokat* nyer a maga munkájának részleteire nézve (orvostudomány, természettudomány, pedagógia, vallástörténet, stb.) és kimutatja *elsődleges*, tisztán vallási jellegét.

Rothe, akit *Schleiermacher* kultúrkeresztyénsége és a gyarmatpolitika kultúrmissziója ihletett, a keresztyénség terjesztésében *megosztandó feladatot* lát a térítő Egyház és a civilizáló, kultúráló állam között. A két tényező összeműködésének tengelye *az erkölcsi érték*, melyben ő a külmiszió voltaképpeni lényegét látja.

E. Chr. *Achelis*, akit a gyakorlati teológiai tudomány atyjának tartanak, abban a tekintetben helyes korrekciót visz végbe a *Schleiermacheri* teológia követőivel szemben, hogy a külmisziót a kultúr-filozófiai és kultúrpolitikai megítélések köréből visszahelyezi *a Szentírás alapjára* s indokát, fogalmát bibliai forrásból igyekszik tisztázni. Igaz, hogy érvelése inkább történelmi, mint dogmatikai, a külmiszió igazolását ótestamentumi gyökereiben látja s jogosultságát a bizonyosságtevés keresztyéni motívumában mutatja fel. Ez az oka annak, hogy magával a missziói paranccsal szemben negatív álláspontra helyezkedik, attól, mint csak az apostolokra vonatkozótól, a külmisziót elválasztja és megkülönbözteti, amivel éltető gyökerétől, valódi értelmétől fosztja meg.

4. Ezek után a kísérletek után a külmiszió teológiai értelmezésének tulajdonképpeni megalapozójául G. *Warneck*-et kell tekintenünk, aki Németországban a missziótudomány első professzora volt a hallei egyetemen. Főműve: *Evangelische Missionslehre*. *Warneck* a külmiszió valamennyi problémáját és egész kérdéskomplexumát

egységes tanrendszerbe dolgozta bele, és pedig mindenütt *Isten Igéjében* keresve és tárva fel azoknak értelmét. Alapgondolata az, hogy a külmisszió *Krisztus földön megkezdett művének továbbépítése* a misszionáriusok munkája által és lényegében *a keresztyénség terjesztése* a föld végső határáig. Felfogásunk szerint ez a gondolat nem felel meg az Ige kijelentésének. Krisztus művét egy időben és térben kiépítendő, tehát történeti-emberi alkotásnak látja, ami teljesen ellenkezik a Megváltó „elvégeztetett“ prófétai, főpapi és királyi kenetének isteni betöltésével. Ezért van, hogy Warneck „die Mission in den Reden Jesu“-ról beszél, tehát *a krisztusi tanítás továbbplántálása* lebeg előtte a külmisszió célja és feladata gyanánt. Nem vette figyelembe, hogy Krisztus az apostolokat és utánuk minden küldöttjét az ő „tanúivul“ rendelte a föld végső határáig (*Ap. Csel. 1. r. 8. v.*), tehát személyiségéről, jelenlétéről, hatalmáról tanúskodó *bizonyásgtevőkül* és nem művének folytatóiul és tanításának továbbadóivul. Warneck művében éppen ennek következtében nem emelkedik ki a *Szentlélek Isten esekelvő* alanyisága, vezérsége és a külmisszió Krisztus testében, az *Egyházban* gyökerező volta. Mindazonáltal el kell ismernünk, hogy munkája, valamint missziótörténeti műve és egyéb írásai a külmisszió igen sok kérdésében ma is a legértékesebb útmutatással szolgálnak.

A külmisszió közelmúltbeli és jelenlegi teológiai orientációjában kiemelkedő szerepet visz két amerikai: S. Zwemer és Jones Stanley. Az előbbi a mohamedán misszió szellemi vezére és kiváló folyóirata, a *The Moslim World* a külmisszió evangéliumi és tudományos megalapozásában korszakalkotó, az utóbbi az indiai misszió nagy szakértője s „Krisztus India országútján“ e szép műve magyarul is megjelent 1931-ben. Mindketten azt az irányt képviselik, mely *Krisztust a „keresztyénség“ elé helyezi* a külmisszióban s nem a keresztyénségnek, mint tradíciónak, alakulatnak, tannak és főleg fehér ember-típusnak, hanem magának Krisztusnak, az isteni személyiségnek közvetlen tanúsítását akarja nyújtani. Ezzel függ össze az a nevezetes módszeri elv, hogy meg kell becsülni a misszionálandó nép *sajátos egyéniségét* és az indiainak indiai Krisztust, vagyis Krisztust az ő módján és útján kell hirdetni.

A német teológiában J. Richter neve jelent nagy értéket a külmisszió modern értelmezésében. Richter a berlini egyetemen a misszió tanára. *Evangelische Missionskunde, Das Heidentum, als Missionsproblem, Das Buch der deutschen Weltmission* és több más műveiben továbbfejlesztette Warneck tanát és széles kitekintést adott

a külmiszió munkamezejére, módszerei problémáira, főleg gyakorlati irányban.

E. Pfennigsdorf Praktische Theologie-jében a külmiszió erőteljes és különös hangsúlyt kap. azzal a megindokolással, hogy maga a teológia is az *Egyház misziói akaratának* köszönheti létét s a külmisziói szellem megléte az *Egyház élő voltának mérője*.

Az a döntő meglátás, hogy a miszió és így a külmiszió problémája azonos az Egyház problémájával, csak a legújabb teológiában vált uralkodóvá. K. Barth fejtette ki ezt Die Theologie u. die Mission in der Gegenwart c. fejtegetésében, utána K. Hartenstein állapította meg „Die Mission, als theologisches Problem“ c. tanulmányában (1933). Ez a felfogás azt vallja, hogy Isten az *Egyház közösségében* iktat be minket az Ige hatalmába s ezt az imperiumot, országot építi a mi engedelmes szolgálatunk által a föld végső határáig, a Krisztus mennybemenetele és visszajövele által határolt időben. A külmiszió ebben a látásban magának az Egyháznak, *lényegéből folyó s azzal teljes azonosságban és egységben* munkáló tevékenysége, nem valami külön, függelék-munkája, melyet esetleg mellőzhet is. Maga Isten küldi és vezérli az Egyházat erre a miszióra, mint titkainak sáfárát, s az Egyház a benne kegyelmet nyert és engedelmes tagok által, mint eszközökkel, teljesíti sáfári tisztét a misziói igehirdetés által, Isten Országának megvalósítására az egész földön. Kétségtelen, hogy a külmiszió a protestáns teológiában ezek által az evangéliumi és egyházi meglátások által jutott el valódi értelmezésének legalább a küszöbéig.

Bizonyára még sok szolgálat és küzdelem kell ahhoz, hogy a külmiszió egyházi köteleztetése valóban egyházi közmeggyőződéssé legyen, például a mi magyar református egyházi életünkben is, de örömmel kell üdvözölnünk a jobb megértés és ébredő öntudatosság első jeleit is, mint biztatást a jövőre. A teológiának pedig, mint a hit őrállójának az Egyházban, az a sürgős kötelessége, hogy az egyházi közösség lelkiismerete elé állítsa Krisztus külmisziói parancsának tovább el nem hanyagolható, mert ítélettel teljes szózatát.

MÁSODIK FEJEZET

A KÜLMISSZIÓ MUNKÁJA

1. Míg a protestáns ortodoxia teológiailag és egyházilag a külmisszióval szemben tagadó állásponton volt, addig e korban is már megihlette Isten Lelke *egyesek* szívét, hogy a külmissziói felelősséget átérezzék és a munkát megkezdjék. Ezek között elsőnek említhetjük Justinian *Weltz*-et, aki mind írásban és szóban, mind Holland-Guyanában kezdett munkája és mártírhalála által nagy példaadója és ihletője lett az utána következő missziós nemzedéknek. Egy másik kezdeményező a lübeeki P. *Heiling*, aki 1634-től három évtizeden át folytatott missziói munkát Abesszíniában és mohamedán beduinok kezétől szenvedett mártírhalált. Heiling párizsi jogász és Hugo *Grotius* tanítványa volt, aki több más hallgatójában is felébresztette a missziói buzgalmat.

A *pietizmust* illeti a külmisszió történetében az igazi ébresztő és megalapozó Isten szerint való dicsősége. *Spener* volt az, aki az egyetemes keresztyénség, az Egyház kötelezettségeként hirdette ezt a munkát. *Francke*-t, akinek örökre maradandó osztályrésze van a külmisszió megalapozásában, mégsem ő, hanem elsősorban *Leibnitz*, a lángelméjű filozófus nyerte meg Krisztus világügye szolgálatának. Francke tanítványa N. *Zinzendorf* (1695—1760), aki a herrnhuti gyülekezet által az első nagy kollektív külmissziói tevékenységet vitte végbe. Haláláig, két évtized alatt, 66 herrnhuti laikus misszionáriust oktatót és küldött ki a szamojédek, lappok, perzsák, kínaiak, indiaiak, ceyloniak, továbbá a törökországi, oláhországi, kaukázusi és egyiptomi mohamedánok közé. A herrnhuti misszionáriusok száma a XVIII. század végéig 226-ra emelkedett. A pietizmus indítottjai J. *Egede*, aki Grönland szigetén az eszkimók, továbbá a lappok között misszionált és S. *Schultz*, az első kiváló zsidó-misszionárius.

Már a XVII. század folyamán nagy uralkodók és államférfiak lelkét foglalkoztatta a külmisszió gondolata s tervek, kísérletek születtek ebből, melyek csak később váltak ugyan tettekké, de eredetüket

tőlük nyerték. Ilyenek voltak a holland *Usselinx* gyarmatpolitikus, a nagy svéd király *Gustav Adolf* és az államférfi *Oxenstierna*, továbbá *O. Cromwell*, az angol Lord Protector és *IV. Frigyes* dán király.

Az angol és skót külmisziói tevékenység szintén a XVII. század első negyedében kezdődik, az Amerikába vándorolt *puritánusok* révén, kiknek kolóniájával kapcsolatban működött és pedig nagy eredménnyel az indiánok első misszionáriusa, *J. Eliot*.

A XVIII. század végére ezek és más szétszórt kezdeményezések annyira előkészítették a külmiszió talaját, hogy megindult a *misszió társulatok* alakulása és munkábaállása. Először az angol társulatok alakulnak ki, főleg a Wesley és Whitefield ébresztő evangélizációja nyomán, velük szinte egyidejűleg keletkezik az első holland társulat és kevéssel később megindulnak az *amerikaiak*. Ma kb. 380 külmisziói társulat működik és az egész munka túlnyomó többsége társulati kezében, társulati irányítás és áldozatosság mellett folyik. Kifejezetten az *Egyház élettevékenysége* és sáfárságaként csak a *skót református külmiszió*, néhány *amerikai* vállalkozás és az *erdélyi református külmisziói* megindulás működnek. Azonban egyre határozottabban *hitvallásos*, egyházi, felekezeti jelleget vesznek fel a társulati külmisziók is, különösen a világháború után.

A legfontosabb külmisziói társulatok, illetve egyházi munkák a következők:

Az angol és skót külmiszió első társulati tényezője volt az 1792-ben alakult *Baptista társulat*, melynek legnagyobb misszionáriusa *W. Carey*. Második a pietisztikus szellemű *London Missionary Society*, 1795. Utána, 1796-ban jött létre a két skót református egyházi alakulat: a *Glasgow M. S.* és a *Scottish M. S.* A középkori egyházi ideál szolgálatában kezdte működését a *Church M. S. London*, 1799.

A többiek mind a XIX. században létesültek és pedig 1814-ben a methodista *Wesleyan M. S.*, 1841-ben a *Selwyn* által alapított *Melanesian Mission* és az *Edinburgh Medical M. S.* A patagóniai misszió céljára alakult 1844-ben a *South American M. S.* Az *angliai és írországi presbiteriánus Egyházak*, valamint a walesi *református-methodista* Egyház 1840—1847 között kezdték meg külmisziói munkájukat. 1859-ben alakult meg az *Universities' Mission to Central Africa*, a nagy misszionárius *Livingstone* kezdeményezésére, kinek munkája ezenkívül a *London Medical Mission Association*-hez is kapcsolódik. Egy másik kiváló misszionárius, *Hudson Taylor* alapította 1865-ben a *China Inland M.-t.*

Amerikában 1810-ben létesült az első külmisziói szövetség. Az egyes Egyházak közül a *baptista* 1814-ben, a *methodista* 1819-ben és 1845-ben, az *episcopalista* 1820-ban, a *presbiteriánus* 1837-ben alapítottak társulatokat. Ezeken kívül több mint hatvan kisebb-nagyobb társulat működik, melyek közül ki kell emelnünk a *J. Mott* és *R. Wilder* által alapított, illetve vezetett *Student Volunteer Missionary Union*-t.

A német külmisziói társulatok közül megemlítjük a *berlinit* (1824), a *rajnait* (Barmen, 1828), a *bremeni északnémetet* (1836), a *leipzigit* (1844), a *hermannsburgit* (1849), a *schleswig-holsteinit* (1872). A gyülekezeti misszió nagy előharcosa, *Gossner*, 1836-ban külön külmisziói társulatot alapított, a diakonia kiváló vezéralakja, *W. Löhe* pedig a *Neuendettelsauer M. G.*-ot hozta létre.

1884-ben alakult meg az *Allgemeine Ev. Missionsverein*. A China Inland Mission német ágának *liebenzelli* intézetében nyert kiképzést és kiküldetést *Molnár Mária* magyar református misszionáriusnő.

Svájc három francia társulatát említve, emeljük ki a német *Basler Missionsgesellschaft* (1815) nagyjelentőségű nevét és munkáját. Ez az egyesület és intézmény ma a külmiszióknak teológiai és gyakorlatilag egyaránt az egyik legkiválóbb tényezője. Világhírű lapja az 1816-ban alapított *Evangelisches Missionsmagazin*.

Hollandiában öt jelentősebb külmisziói társulat keletkezett az 1797., 1847., 1858. és 1859. években.

A francia protestantizmus nagyhírű és kitűnő külmisziói társulata, a *Société des missions évangéliques*, Párizs, 1824.

Dániában 1821-ben, *Norvégiában* 1842-ben, *Svédországban* 1835-ben, 1845-ben és 1878-ban, *Finnországban* pedig 1859-ben alakultak külmisziói társulatok.

2. A külmiszió egyes munkaterületeiről a következőkben adhatunk néhány jellemző vonást és adatot:

A zsidóság körében végzett misszió kezdete a pietizmushoz kapcsolódik. Franeke tanítványa, *J. H. Callenberg* alapította meg Halle-ban, 1728-ban az első zsidó-misszionáriusképző intézetet, *Institutum Judaicum* címmel. Innen került ki *S. Schultz*, a legkiválóbb zsidó-misszionárius. A XIX. század első felében több angol, német, skandináv és amerikai társulat vette munkába a zsidó-missziót. A budapesti skót misszió 1840-ben létesült. A zsidó-misszió tudományos és irodalmi alátámasztására legtöbbet tettek *F. Delitzsch* és *H. L. Strack* német teológiai professzorok. A zsidóság körében 32 missziói társulat

dolgozik, több mint száz állomáson, négyszáz munkással. A missziói igehirdetést kiegészíti a vasárnapi iskolai-, nevelő- és oktató-, valamint a beteggyógyító- és ápolómunka.

A zsidóság összlélekszámát 13 millióra becsülik. Úgy szétszórt-sága, mint belső vallási ellentétei nagy nehézségeket gördítenek a misszió elé. A Herzl Tivadar által 1896-ban megindított *zionista* mozgalom a zsidóság faji öntudatának megerősítésével a misszió szempontjából ismét újabb problémákat vetett fel. A munka számbeli eredménye a XIX. század folyamán 72 ezer lélekre tehető.

A mohamedánság több mint 200 millió lelket számlál és a Balkántól Kínáig terjedő területein túl újabban különösen Afrikában hódít. Figyelemreméltó jelenség, hogy bár eredeti célkitűzésétől, a mohamedán államtól és viláгурalomtól messzire elhanyagolt s alig 17 százaléka él mohamedán állami fennhatóság alatt, a lelkeket fogvatartó creje nem csökken, hanem expanzivitásában növekszik, ami arra mutat, hogy bizonyos embertípus számára valásilag igen megfelelő. Az első jelentős mohamedán-misszionáriusa a protestantizmusnak Henry Martyn volt, aki 1816-ban az Újtestamentum arab fordítását is kiadta s küldetésének vértanúja lett. Utána Pfander Georgiában, Perzsiában és Indiában munkálkodott s irodalmilag is tevékeny volt. Arábiában 1886-tól kezdve Harpur, K. Falconer és Th. French folytattak missziót. A legkiválóbb mohamedán-misszionárius a már említett S. Zwemer, aki önfeláldozó egyiptomi munkája mellett nagyjelentőségű irodalmi és propagáló tevékenységet is fejt ki, különösen a diákság között. A mohamedán misszió rendkívül nagy nehézségekbe ütközik, főleg a megkeresztelkedőt fenyegető életveszély, általában a fanatizmus és a primitív népek felé mélyen leszállított igények miatt. Különösen Afrikában az iszlám és a keresztyénség közötti hare ma is nagyon válságos. Az eredményt az északafrikai és keletázsiai mintegy 360 protestáns gyülekezet képviseli, 130 ezer taggal.

India a külmisszió egyik legszebb eredményekkel ékeskedő területe. Közel 320 millió lakosából vallásilag a hinduizmus 216 milliót, a mohamedánizmus 69 milliót, a buddhizmus 11 és fél milliót és az animizmus 9 és félmilliót számlál a magáénak. 120 nyelve és nyelv-járása közül a hindi és a bengáli az uralkodók, a többbit kisebb-nagyobb töredékek beszélik, de csak húsznak van egymilliót meghaladó beszélője. Az indiai néplelket mégis bizonyos egység hatja át, melyet a filozófiai panteizmus, a lélekvándorlás hite és a kasztrendszer határoznak meg. A külmisszió a faji, illetve a nyelvi akadályokat aránylag könnyebben tudja lebírni, a Szentírás egészében vagy részei-

ben már 102 indiai nyelven jelent meg, azonban hitbelileg a panteizmus és a bűn keresztyén felfogását elhomályosító lélekvándorlás-tan, társadalmilag pedig a kasztrendszer és a kasztonkivüliség embertelen intézménye rendkívüli gátakat emelnek eléje. Indiában nem az a baj, hogy a külmisszióval a vallástalanság áll szemben, hanem hogy erős, de ellentétes vallásosságba ütközik. Az indiai misszió legnagyobb munkásának W. Carey-t tekintjük, aki 1793-tól kezdve négy évtizeden át szolgálta Krisztus ügyét Indiában. Kiváló igehirdető, fáradhatatlan bibliafordító, úttörő hinduista tudós és rettenthetetlen közéleti harcos volt. Az ő munkájából fakadt az angol világbirodalom indiai megszervezkedése rendjén a külmisszió szabad lehetőségeinek megnyitása. Mivel az indiai misszió nagy mértékben intellektuális feladatok elé állított, igen fontos az iskolai és nevelői munkája, melyet főleg A. Duff alapozott meg. Az az eredmény, mely külsőleg is kifejezhető, India óriási tömegeihez mérve is számottevő. Közel *nyolcezer gyülekezet, két és egynegyedmillió lélek*. Ehhez képest az a *személyi és intézményes apparátus is*, mellyel a külmisszió Indiában dolgozik, tiszteletet és elismerést parancsoló. *Munkásainak*, a lelkészeknek, tanároknak, tanítóknak, orvosoknak, szakoktatóknak, diakoniát végzőknek *száma mintegy hutezer*. Ezekhez járul *ötvenezer bennszülött* missziói munkás. Különböző fokú és célú *iskoláiban hatszázötvenezer gyermek és ifjú* tanul.

Szeretetintézményei között 154 árvaház, 62 leprás-menedékhely, 36 intézet a leprások meg nem fertőzött gyermekeinek nevelésére, 10 vak- és néma gyermek-nevelőintézet, 252 kórház és 511 rendelőhely végzi a szeretet munkáit. Az indiai keresztyének között igen sok kiemelkedő személyiség akad, kik közül *Sadhu Sundar Singh* világszerte ismeretes. Benne látja az indiai lélek kiábrázolva a krisztusi keresztyénség szellemét és életét.

Kína, 437 millió lakosával a külmisszió legnagyobb munkamezeje. Sem nyelvileg, sem vallásilag nem egységes. A Szentírás húsz nyelvváltozatban szól eddig hozzá. Vallásilag is sokféle, de ebben a tekintetben az őstisztelő, racionális és exkluzív kínai lélek a különféle formák mögött lényegében egy arccal fordul szembe a keresztyénséggel. A külmissziót a legsajátosabb és legnehezebb helyzetek elé állítja Kína közismerten bonyolult és zavaros politikai élete. A protestáns missziót két angol, *Morrison* és *Milne* kezdte meg a XIX. század elején. Az előbbi a teljes Szentírást kínai nyelvre fordította. Korszakalkotó az angol *Hudson Taylor* munkája, aki a China Inland Missiont alapította 1865-ben. Az 1900-i *boxerlázadás* a misszió vér-

keresztsege lett, ekkor 134 misszionárius és azok 52 gyermeke, valamint 25,000 kínai kereszttyén szenvedett vértanúságot.

Az 1911-ben megalakult *kínai köztársaság* kereszttyén férfiú, *Szun-Yat-Szen* műve volt. A kínai hadvezérek közül szintén kereszttyén *Feng* tábornok. A kínai intelligencia és a főiskolai diákság körében 1913-ban mélyreható missziót végzett *John R. Mott*. A kínai kereszttyén *gyülekezetek* száma *öt és félezer*, a *lélekszám nyolcszáz ezer*. A munkát 7663 külföldi és 27,133 bennszülött *misszionárius* végzi. A misszió *iskoláinak* mintegy *háromszáz ezer* növendéke van. *24 főiskolája és 125 teológiai intézete*, továbbá *11 orvosképző intézete* van.

Japán 75 millió lakosa nyelvileg egységes és nemzeti vallásuk a sintoizmus, lelkileg is egységet teremt közöttük. A protestáns külmiszió csak a XIX. század második felében tudott Japánban gyökeret verni. Az *első gyülekezet* 1872-ben alakult meg Jokohamában. Azonban ekkor már Japán rátért arra az útra, melyen mai világnagyságát kiküzdötte, t. i. az európai és amerikai kultúra gyors elsajátításának és felhasználásának útjára. Egy ilyen tanulmányútról érkezett haza 1875-ben *J. Nisima*, aki azonban nemesak a nyugati kultúrát akarta hazája nagyságának eszközévé tenni, hanem ennél sokkal nagyobb jóval: Krisztus evangéliumával áthatni. Nisima lett a japán kereszttyénység egyik vezére és a kereszttyén japán *egyetem* megalapítója. Ma a legnagyobb japán kereszttyén *Toyohiko Kagaura* (szül. 1888), aki főleg szociális oldalról végzett nagy és önteláldozó munkát Krisztusért népe között, azonban azzal a határozott céllal, hogy Japánt evangélizálja. E végből alapította az „Isten Országá Mozgalmat“, mely 1929-től kezdve Japán kereszttyéneinek számát 50 százalékkal emelte. Kagaura Japán egyik legnagyobb költője és regényírója.

A külmisziónak Japánban sajátos feladat jutott. Nemesak az eredeti pogánysággal kellett megküzdenie, hanem talán még nagyobb harc várt rá az európai és amerikai szellem által *egyoldalúan* befolyásolt, illetve arra *egyoldalúan* reagáló japán *materialista racionalizmussal* szemben, amely a XIX. század végén valósággal elborította a japán intelligencia életét. A külmisziónak alighanem ez volt az egyik legsúlyosabb próbára tétele s ebben a küzdelemben eleinte alulmaradt és elhanyaglott. A fordulatot az orosz-japán háború hozta meg, melyben a kereszttyének, különösen az ifjúsági egyesületek olyan szeretetmunkát végeztek, hogy az tiszteletet szerzett az evangélium ügyének. Nagyon lendített a misszió a *Kereszttyén Diákok Világ-*

szövetségének 1907-ben Tokióban tartott konferenciája is. Mindazáltal a japán szellem racionalizmusa, vallási eklekticizmusa és nemzeti fanatizmusa a külmiszióknak továbbra is állandó nehézsége maradt. A liberalizmus teológiai szelleme érvényesült abban, hogy az *egyházi jelleg* a japánokat kevésbé érdekli és ragadja meg s ezért sokan, akiket az evangélium meghatott és lebilineselt, a maguk egyéni életének meggazdagodásán túl nem hajlandók a közösség életformájába vinni át az evangéliumot s nem csatlakoznak egyházi, gyülekezeti alakulathoz. A külmiszió eredménye *1350 gyülekezet, 165.000 lélekkel*, mely az utóbbi években Kagaura munkája folytán nagyban emelkedik.

Érdekes, hogy ezzel a számszerűleg nem nagy eredménnyel szemben a 17 millió lakosú *Korea*-ban *kétezernél több gyülekezet* alakult és közel *háromszázezer a lelkek száma bennük*. Pedig itt a misszió csak 1906-ban indult meg, de a misszionáriusok jelentése szerint az apostolok korára emlékeztető odaadással és lelkességgel. A koreai keresztyének hitükért állandó politikai üldözésnek vannak kitéve, de ennek dacára, vagy éppen ezért keresztyénségük mesze felülmúlja *Japán* ébredésének méreteit.

Ázsia francia fennhatóságú vagy érdekeltségű területein, *Indo-Kínában, Sziámban, a Filippini-szigeteken* a római katolikus misszió hódított és a protestáns külmiszió éppen ezért akadályozva is van, a több mint tízmillió római katolikussal szemben mindössze *126.000 evangéliumi keresztyén* áll, mintegy *hatszáz gyülekezetben*.

Holland-Indiában, továbbá *Szumatra, Niasz, Jáva, Bornco, Celebesz* szigetein a több mint ötvenmillió maláji közül kb. 36 millió mohamedán s ez a körülmény a külmiszióknak szinte legyőzhetetlen gátat emel. Igen nagyok a nyelvi nehézségek is. *Holland-India* misszionálását a XIX. század elején *Heldring* kezdte meg. 1910-ben alakult meg a *Holland Gyarmati Államegyház, 280.000 taggal*, míg a missziói gyülekezetek *lélekszáma 238.000*. *Szumatra* nagy misszionáriusa 1862-ben *L. Nommensen*, a rajnai missziói társulat küldöttje lett, aki a *batak keresztyén Egyházat* alapította, melynek kb. *200.000* tagja van. A holland területek *összes gyülekezeteinek száma 1228, a lélekszám 780.000*.

Afrika népessége 120 millió körül mozog. Zömét a fekete emberfaj alkotja, mely két főágból áll: a szudáni és a bantu négerségből. Nyelvileg a legtarkább világrész, 514 nyelv és 319 nyelvjárás használatos benne. Vallásilag túlnyomóan az ősi animizmus, totemizmus

és magia uralkodik Afrika népein, de éppen ezért igen jelentős és a keresztyénségre nézve veszedelmes ellenfél a mohamedánizmus, mely 42 millió lelket számlál s főleg Észak-Afrikában van elterjedve, de átszövi az egész földrészt is. Az iszlám, éppen úgy, mint a keresztyénség, céljául tűzte ki az animista pogányság megtérítését s ebben a munkájában kerüli a keresztyénné lett területeket. Ez világosan mutatja, hogy versenytársnak tekinti magát. Az afrikai külmisszió tehát az iszlám megelőzése által érhet el eredményeket. Ebben a versenyben az iszlám előnye nem is annyira tömegeiben, mint inkább a primitív emberi lélekhez való készséges alkalmazkodásában, kisigényűségében, megalkuvásában van.

A fekete emberfaj meghódítása Krisztus királysága számára a protestáns külmisszióknak kezdettől fogva szívügye volt. Az, ami a legszentebb törekvésnek is sokáig lerontotta a hitelét, abban a szomorú tényben rejlett, hogy Krisztust *ugyanaz a fehér emberfaj* hozta Afrikába, amelyik a rabszolgakereskedelem gyalázatát is üzte vele. Ez tette bizalmatlanná a fekete embert a fehér misszionáriussal szemben, de ez lett forrásává azoknak a mártírszenvedéseknek is, melyeket a misszionáriusok hosszú sorának kellett elhordozniok. A hit hősiessége azonban gazdagon gyümölcsözött.

Észak- és Nyugat-Afrikában, Sierra Leone és Liberia földjén már maga az éghajlat halálos fenyegetéssel fordult szembe a misszióval. Húsz év alatt 53 misszionárius lett áldozatává. Szép sikereket ért el a külmisszió az Aranyparton, ahol a baseli misszió küldöttje, *Ramseyer* és a Rabszolgaparton, ahol a bremeni misszió dolgozott. Az egyenlítői Nyugat-Afrikában működött az első néger püspök, *Samuel Crowther*. Kongóban a missziót a mártírok vére növelte, csak az egy *Comber*-családnak hat tagja szenvedett halált Krisztusért.

Dél-Afrikát már a herrnhutiak munkába vették. Később majdnem minden nemzet missziói társulata dolgozott itt. A becsuának között munkálkodott *David Livingstone* (1818—1873), akit Afrika apostolának neveznek. *Livingstone* hősiessé szolgálatának koronája azonban *Kelet-Afrika* misszionálása volt. Utána *A. Mackay* ért el nagy eredményt Ugandában.

Az afrikai külmisszió eredménye számszerűleg a legnagyobb: *10.473 gyülekezet, 2,588.000 lélek.*

Magának a fekete emberfajnak köréből az afrikai miszió kívül is nagy hódítása van Krisztusnak. A rabszolgaság eltörlése, a rabszolgák felszabadítása után *Amerikában* a missziói vezetéstől teljesen

független néger keresztyén gyülekezetek alakultak s ma mintegy *kilencmillió* az amerikai néger keresztyének száma.

Az amerikai néger területek közül külmissziói kezelés alá tartoznak *Kuba, Jamaika, a Kis-Antillák, Trinidad és Tobago*. Ezeken közel *420.000 keresztyén él*. Az alaskai, kanadai és Egyesült Államokbeli *indiánok* összlélekszáma nem haladja túl a félmilliót, ebből mintegy *ötvenezer lélek* a külmisszió gyümölcse. A *patagónok* között, *A. Gardiner* és *Stirling* hősiei önfeláldozása hozott zsengett a Lélekeknek. Az amerikai külmisszió eredménye *4255 gyülekezet, 865.060 lélekkel*.

Oceániában és Ausztráliában az alig másfélmilliónyi bennszüött között a külmisszió csodálatos munkát végzett és kiváló eredményt ért el: *2173 gyülekezetben 320.500 keresztyén lélek él*.

A *magyar református Egyház* kebelében a külmisszió ügye még csak most kezd határozottabb körvonalakat ölteni. Régebben közös református és evangélikus alakulat, a *Magyar Evangéliumi Keresztyén Missziói Szövetség*, mely 1903-ban alakult, tartotta ébren a missziói felelősség érzését. Mindjárt kezdetben megkísérelte misszionáriusoknak külföldi intézetekben való képeztetését, de a munkába egyik se tudott kijutni ezek közül. Ellenben segítette *Kunst Irén* és *Pauer Irma* misszionáriusnőket, hogy kiküldésük lehetővé legyen. A Szövetség munkáját támogatta a *Bethánia Egylet* és a *Lorántffy Zsuzsánna Egyesület*, irodalmilag pedig *Szabó Aladár* a Külmissziói Kalauz megírásával, *Kecskeméthy István* a *Kis Tükör* c. lapjával. Misszionáriusaink közül *Pauer Irma* (mh. 1929) Egyiptomban, *Kunst Irén* (mh. 1934) Kínában, *Döbrössy Lajos* a bulgáriai mohamedánok közt, *Molnár Mária* Oceániában, *Vasel Matild* vak kínai leányok közt, *Horváth Gabriella* orvosnő Jáva szigetén, *Babos Sándor* és felesége, *Lőrincz Mária*, az erdélyi református egyházkerület misszionáriusai Mandzsuriában munkálkodtak, illetve munkálkodnak. Újabban a külmissziói szövetség *Református Missziói Szövetséggé* alakult s utazótitkáraival a gyülekezetekben szolgálja a külmisszió lelki előkészítését és anyagi megalapozását. Több kiadvány útján is propagálja céljait.

3. Ha a külmisszió fentebb vázolt munkáit és eredményeit *összesítjük*, megállapíthatjuk, hogy a kép Istenben való dicsékedésre méltó. A világmisszió közel *negyvenezer keresztyén gyülekezetet* hozott létre, melyeknek közösségében *nyolc és félmillió lélek* hirdeti a Megváltó Krisztus dicsőségét. Másodsorban ideszámíthatjuk az ön-

állósult *amerikai néger* keresztyénség *kilencmillió* tagját s ezzel együtt *tizenhét és félmillióra* tehetjük a misszió krisztusi parancsának jelenleg élő gyümölcsözését. Ezzel szemben a róm. kath. misszió, Schmidlin adatai szerint, 12 millió lelket számlál, bár sokkal régebben kezdett munkába, sokkal egységesebb szervezettel rendelkezik és nagyobb az anyagi ereje is. A protestáns külmisszió a maga eredményét tulajdonképpen az utolsó másfél század alatt érte el. Ezt az eredményt azonban a számok nem is mérhetik tökéletesen, mert az evangélium által megragadott lelkek sokasága bizonyára messze felülmulja a forma szerint is keresztyénné lett és statisztikailag nyilvántartott lelkekét.

A külmisszió igazi eredményébe mélyebb bepillantást nyerünk, ha tudjuk, hogy az Egyházak és társulatok kb. *harmincezer kiküldött munkásával* (lelkészek, orvosok, diakónusok, férfiak és nők) szemben a bennszülött új keresztyének közül *százötvenkétezer missziói munkás* szolgálja testvérci között Krisztus ügyét, köztük több mint tízezer lelkész, 600 orvos és orvosnő, 5400 ápoló és ápolónő, sokezer tanító és nevelő. A jövődő szempontjából igen fontos a külmisszió *iskolai munkája*. Ezért megemlítjük, hogy 742 óvodájában huszonhétezer kisgyermeket, 46.580 elemi iskolájában 2 millió százhatvanhat-ezer gyermeket, 1512 középiskolájában 122.000 fiút és 55.000 leányt, 295 ipariskolájában 4859 fiú- és 3829 leánynövendéket, 297 tanítóképzőjében 5244 férfi és 3112 nőjelöltet tanít és nevel. Teológiai főiskoláinak és szemináriumainak száma 461, melyekben 6161 férfi és 3097 nőhallgató van. 19 orvosképző főiskolájában 663 férfi és 254 nő készül fel a gyógyító szeretet gyakorlására, míg az ápolók és ápolónők képzését 72 más intézet végzi. Egyéb főiskoláinak száma 101, a hallgatóké pedig huszonháromezer.

A *szeretetintézmények* között első helyen állanak a *kórházak*, számuk 858, harmincegy és félezer ágygal, egy év alatt közel négyszáz-ezer beteggel, kiket azután, hogy gyógyultan távoztak, a misszió munkásai rendszeresen látogatnak. A kórház munkájához esatlakozik a külső betegek látogatása és kezelése, évi százharminchétezer esettel. Kiegészíti még a munkát a több ezer rendelőhely, a speciális gyógyintézetek, belpoklosok és más, a viszonyok által létrehozott betegségek szenvedői számára, továbbá a gyógypedagógiai intézetek, árvaházak, menedékhelyek százai.

A külmisszió, az elért nagy eredmények dacára, feladatának még csak a kezdeteinél áll. A világ népeinek óriási többsége még nem

ismeri Krisztust, ehhez képest az új keresztyénség csak egy elenyésző csepp a tengerben. Vannak területek, mint Afganisztán, Nepal, Butan, Tibet, Indokína, Szibéria egyes részei, melyeket a külmiszió még egyáltalán nem vett munkába. A feladathoz képest nagyon kevés a munkás. A munka maga nélkülözi az egységet és az ebből remélhető célszerű beosztást. Mindezek arra figyelmeztetik Krisztus Egyházát, hogy az olyan sokáig elhanyagolt kötelességet a hősies és áldozatos példák után *neki magának* kell kezébe vennie az egész világon.

HARMADIK FEJEZET

A KÜLMISSZIÓ ALAPKÉRDÉSEI

1. A külmiszió az Egyház egyik tartalmi élettevékenységének, a miszióknak sajátos megnyilvánulása és gyakorlása. A két legszorosabban egymáshoz tartozó és egymástól el nem választható fogalom tehát az Egyház és a miszió, illetve a külmiszió. Az Egyház élete *a külmiszió nélkül* nem teljes és nem igazi élet, viszont a külmiszió *az Egyház nélkül* nem Krisztus parancsának teljesítése és így nem is igazi külmiszió. Hogy ezt az alapigazságot tisztán érvényesíthessük és minden félreértéstől megvédelmezhezzük, úgy az Egyháznak, mint a külmiszióknak fogalmát vissza kell vezetnünk *Isten Igéjére*, amelyből mind a kettő származott.

Az Egyháznak valamennyi tevékenysége között éppen a külmisziói az, amelyet, mihamarabb vele hozzák kapcsolatba, azonnal hajlandók korlátozottnak és külsőségesnek fogni fel. *Az egyházi külmiszió* e felfogás szerint a maga *földi szervezetébe* gyűjtené a még kívülálló tagokat s munkájának lényege az volna, hogy *kész kereteket* vigyen és állítson fel a megalakulandó új gyülekezet számára.

Viszont az *egyházonkívüli külmiszió* nem jelenthet egyebet, mint *egyéni* lelkek elszánt vállalkozását a saját egyéni hitük vagy elképzelésük szerinti Krisztus szolgálatára a pogányok között. Még ennél is önkényesebb felfogás az, hogy a külmiszió *emberileg* megfontolt és kidolgozott tevékenység a keresztyén civilizáció és kultúra terjesztésére az állítólag műveletlen nem-keresztyén népek és a vademberek boldogítására. Harmadiknak az a sokszor be nem vallott törekvés következik, hogy a külmiszió bibliás színezetű és erkölcsi alarcú eszköz *az üzleti és politikai* vállalkozások fedezésére.

A külmiszió története sok kudarcot mutat fel, de azok mind vagy az egyháziasság, vagy az egyháziatlanság helytelen túlzásaiból, egyoldalúságaiból származtak.

Mikor kimondjuk, hogy *Egyház nélkül nincs külmiszió*, mert a külmiszió az Egyház élettevékenysége, akkor előttünk az *Apostoli*

Hítvallás tétele áll: *Hiszek* egy közönséges keresztyén Anyaszentegyházat. A külmiszióval kapcsolatosan is a legfontosabb emlékeznünk *Kálvin* tanítására, hogy *az Egyház a hit tárgya. Ebben a minőségében* valljuk, hogy mint a misziónak általában, úgy a külmiszióknak is *az Egyház az egyedüli mandatóriusa, sáfára*, akihez a misziói parancs, a küldetés szól. Az Egyház, mint Küldött, nem azonosítható egyetlen *felekezetével* vagy *szervezetével* sem, hanem csak mint *Krisztus teste*, mint *egyetemes lelki valóság*, jöhet tekintetbe, melyhez a *Krisztus jelenléte és hatalma* van örökre és kizárólag kapcsolva. A külmisziót egyedül az teszi *lehetővé* és egyúttal *kötelezővé*, hogy mi *hiszünk* ennek az Egyháznak Istentől alapított és minden emberi akarástól független, diadalmas létezésében. Ezért mindenekfelett az a fontos, hogy *a miszionáló Egyház* lényegével jöjjünk tisztába.

Nem szükséges, hogy az Egyházzal, mint Küldöttről, magunk próbáljunk meg fogalmat alkotni. Hítvallásunk, a *Heidelbergi Káté*, Isten Igéjéből megalkotta ezt a 54-ik kérdését és feleletét méltán nevezhetjük mi is a külmisziót folytató Egyház *locus classicus*-ának.

A protestáns teológia külmisziói gondolatainak vázolásánál említettük azt, hogy a *reformátori nemzedék* negatív álláspontot foglalt el a misziói kötelezettséggel szemben. Bár ez a megállapítás in concreto helyénvaló, viszont a *Heidelbergi Káté* egyházfogalma éppen azt mutatja, hogy *a következetesen Isten Igéjére épülő hitvallás* ezt a kötelezettséget teljes mértékben magában foglalja, sőt annak felülmulthatatlan tökéletességű kifejezést is adott az Egyházzal szülő tanításában. A *Heidelbergi Káté* egyházfogalma ugyanis, mint *tiszta hitfogalom*, a miszióknak sem térbeli, sem időbeli, sem semmiféle emberi korlátozottságát meg nem tűri, hanem ellenkezőleg, azt „a világ kezdetétől a világ végezetéig“ és „az egész emberi nemzet-ségből“ folyó kiválasztásnak vallja. Az Egyház, mint Isten Fiaának sereggyűjtése, az örök életre elválasztottaknak egyesítése az igaz hitben, azoknak oltalmazása és megtartása és sem a toborzó igehirdetésnek, sem a bizonyágtévő Szentléleknek nem lehetnek földi, emberi korlátai a Krisztus seregébe való betagozás munkájában. Ezt a munkát az egyén oldaláról nézve, a hit szeme előtt szintén nem lehetnek függönyök, melyek eltakarják a térben és időben bárhol és bármikor előálló új és új lelkek seregét, akik egyenként teszik meg a boldog vallomást: „*hiszem*, hogy ennek a seregnek én is élő tagja vagyok és mindörökké az maradok“. Az Egyház éppen azt munkálja a külmiszió által, hogy ez a bizonyágtétel *a föld végső határáig felhan-*

gozzék Krisztus tanuinak ajakán. Helyesen mondja tehát *Imre Lajos*: „A missziói parancs az Ige hirdetésére kötelez, a parancs az Isten Egyházának adatott, a Krisztus megváltottainak, akiket Krisztus a maga Egyházában foglalt össze. A missziót csak úgy lehet teljesíteni, ha tudjuk, hogy van Egyház, melybe Isten Fia gyűjti a maga seregét s a sereg kiválasztott tagjaihoz kell elvinni a seregyűjtő Úr üzenetét és harera hívó szavát. Ha nem hinnénk, hogy ez az Úr, az Ő Egyházának Feje és Királya győzni akar az Ő Egyháza által a világon s igéjét hirdettetni akarja, ha nem hinnénk, hogy az ő uralmának be kell teljesednie és mindenkinek, akit Ő hívott, meg kell Őt ismernie s végül, ha nem hinnénk, hogy ez meg is lesz, hogy meg fog jelenni dicsőségben, akkor nem lehetne hirdetni a misszió Igéjét“. (Egyházunk és a misszió. Mi a külmisszió? c. gyűjteményben. Kolozsvár. 1930.)

A Krisztus közönséges, azaz lelki Egyházába vetett ezen élő hit tehát a külmisszióknak, mint egyházi élettevékenységnek egyedüli megismerési alapja és gyakorlásának lehetővé tevője.

A külmisszió történetében, mint említettük, a társulatok munkája túlhaladja az intézményesen egyházi missziók munkáját s a legkiválóbb misszionáriusok egész serege társulati és nem kifejezetten egyházi megbízás alapján dolgozott.

Ez a körülmény a külmisszió egyházi mivoltára nézve két szempontból is komoly figyelmeztetést jelent. Először is arra figyelmeztet, hogy a külmisszió minden igazi, vagyis Krisztustól küldött munkása benne volt és benne van a Krisztus lelki testének közösségében s élete és munkája bizonyította, hogy nem a maga emberi kezdeményezésére és ambíciójából adta oda életét Uráért, hanem mint a tanúk seregének, az igazi Egyháznak tagja. Másodszer pedig figyelmeztet arra, hogy az ilyen misszionáriusokat Isten élő intelem gyanánt állította az egyházi közösségek elé, hogy az általuk előkészített mezőn most már annál nagyobb bűnbánattal, felelősséggel és odaadással maguk álljanak be az Úr aratásába.

Az Egyház egyetemes, azaz minden lélekre kiterjedő mandátumába vetett hit a külmisszióra nézve azért az egyetlen létalap, mert csak ez a hitbeli öntudatosság emelheti fel a külmissziót a maga igazi szférájába: az eschatológikus horizontba. A szép és lelkesítő egyéni romantika mindig gyökértelen és gyümölestelen marad, az etikai, kulturális, szociális, nemzeti törekvések pedig a külmissziót megfosztják emberfeletti mandátumától és végre is keserű kiábrándu-

lásra vezetnek a „gyámolított“ népek lelkében, ami a pusztán emberi vállalkozásoknak szükségszerű velejárója.

Az Egyház külmisziójának egyedüli belső indítéka az Úr visszajövetelére vetett hit, a „nagy jövőd“ hite, mely látja az emberileg láthatatlant és abban a sürgető tudatban dolgozik, hogy mandátumát vissza kell adnia Küldőjének kezébe, mikor az visszaérkezik. A külmiszió számára tehát Isten Országá nem valamely földi közösség, hanem a mennyből alászállandó Város, amely elkészített és minden pillanattal közelebb jön, megérkezésével véget vetvén „ennek a világnak“ és az abban való munka minden lehetőségének. Az Egyház, mint sáfár, munkálkodva várja az ő Urát, Krisztust, hogy szívat adjon arról, amit az ő képében cselekedett.

A megbízatásnak ebben az időre szóló, mert a mennybemenetel és a visszajövetel közé eső alkalmában megy az Egyház Krisztus követségében a lelkekhez, a föld végső határáig. De éppen az a fontos, hogy *nem ő maga megy*, mint látható *intézmény*, hanem Krisztus megy benne, mint testében, melyet élő tanuinak serege alkot. A misziói igel hirdetésben az Egyház nem önmagát propagálja, hanem az ő lelkét, Krisztust jeleníti meg, teszi hatóvá, nem a maga földi szervezetének gyűjt tagokat, hanem tagokat állít Krisztus testének, hogy Őt tanúsítsák tovább, semmiképpen sem a külmiszióknak visszaható áldásaiért dolgozik, hogy magát akár külső létszámban, akár belső erőiben meggyarapítsa, hanem csakis azért, hogy tanítványokká tegyen minden népeket, hogy megtartsák mindazt, amit Ő parancsolt. Helyesen és jogosan beszélünk a külmiszió áldásairól a miszionáló Egyház életében, mert ezek az áldások megvannak és bekövetkeznek, de nem mint a külmiszió céljai és bére, hanem mint Isten ingyen való kegyelmi ajándékai, egyedül az Ő dicsőségére.

Az eschatológikus jelleg mellett az egyházi külmiszióknak másik karakterjegyét a *predestináció* hite adja meg. Az Istennek Krisztusban való örök elválasztása kizárólag az Egyházban ölt testet, vagyis az Egyház azonos az elválasztottak seregével, közösségével, minden tér és időbeli korlátozottság felett. A miszió ebből a szempontból az a szolgálat, mely az örök dekrétumot személyileg a hit öntudatába hozza, ráébreszti és megbizonyosítja a lelket az ő kiválasztottsága felől. Mikor ezzel az embert, akár Kínában, akár Patagóniában az Egyház tagjává teszi, nem tett egyebet, minthogy *öröktől fogva már tagját* tette magáévá, személyileg öntudatos módon. Akárhova megy tehát az Egyház és akárhány léleknek hirdet is ígét a föld kerektségén, csak azokhoz küldetett és csak azok fognak hall-

gatni rá és engedni neki, akik már az övéi, öröktől fogva. Nemesak a misszionáriusok választottak, hívtak és küldöttek, hanem a misszionálandók is. A külmiszió neve tehát ne tévesszen meg minket abban a tekintetben, mintha e munkában az Egyház elhagyná saját határait, kilépne önmagából és idegenben próbálná elplántálni az evangéliumot. Külsőnek ezt a missziót csak abban a gyakorlati értelemben nevezhetjük, hogy, megkülönböztetvén a pásztori és gyülekezeti misszió sajátos mandátumától, a még meg nem kereszteltekre, Krisztus felől meg nem tanítottakra vonatkoztatjuk, de azzal a világos tudattal, hogy az Egyház ebben a munkájában is belül marad a kiválasztottak lelki körén és a külmiszióban is a saját testében misszionál. Erre a döntő igazságra világít reá az Ige, mikor arról tudat minket, hogy amint Jézus Tirus és Sidon, azaz a pogányok vidékeire tére, „ímé” egy asszony jöve ki abból a tartományból és kiált vala néki: Uram, Dávidnak Fia, könyörülj rajtam! (Máté ev. 15. r. 21—22. v.) Sem Jézus, sem az asszony nem véletlenül térnek útjukra és találkoznak, hanem az isteni Kegyelem keresi fel öröktől fogva választott gyermekét és a kiválasztott keresi és találja meg, kegyetlen hare és megaláztatás árán, de hitből, az ő öröktől fogva tudatlanul ismert Megváltóját. Ez az igazság a külmiszióra nézve valóban döntő. Eldönti először is azt, hogy tényleg csak az Egyház misszionálhat, mert mint öntudatosan hívő tagok közössége, ő az a választott, aki még öntudatlan választott tagjaihoz mehet és saját zsidbadtan alvó tagjait teszi testének élő, szerves tagjaivá, belekapcsolván őket Krisztus vérének keringésébe. De ezzel együtt eldönti azt is, hogy a missziónak belső, lelki határai vannak, melyek minden emberi nagyotakarás, lelkesülés, kiterjesztés, erőfeszítés elé örök tilalmat állítanak s kivesszik a munkát az emberi tervszabás és megítélés gőgje alól, mert nem mi térítünk és nem azokat, akiket akarunk, hanem az általunk hirdetett Igének engednek azok és csakis azok, akiknek Isten megadja ezt az engedelmisséget, kegyelemből, hit által, örök elválasztása szerint. Minden egyháziatlan külmiszió szükség-szerűen esik tehát bele az önhittség és emberi bölcsesség törébe és egyúttal céltalanná is válik, mert a külmiszióknak az elválasztottak körén, azaz az Egyházon kívül eső célja nincs.

A külmiszió, mint az Egyház élettevékenysége, továbbmenve, az előbbiekből következőleg nem öncélú munka. Azaz nem a pogányokért folyik, hanem Krisztusért, az ő lelki testében. Amint a gyülekezeti misszió körében rámutattunk arra, hogy a szeretetmunkás-ság célja nem az az ember, akiért dolgozunk, akin segítünk, vagyis.

hogy nem ő a szeretetreméltó, hanem *egyedül Krisztus*, úgy a külmiszióban is hangsúlyoznunk kell, hogy *az emberre irányított szeretet öncsalás, vagy csalás*, a pogányban sines semmi szeretetreméltó önmagában. A közvélemény, bár hamis indokból, de helyes úton jár, mikor érthetetlennek találja a misszionáriusok önfeláldozó szeretetét a pápuák, vagy az indiai páriák iránt. Nem mintha ezek az európai emberrel szemben volnának kevésbé szeretetreméltók, hanem mert *vele együtt* nyomorult bűnösök. A misszionárius szeretete nem a pápua emberi mivoltára irányul. Az embert akárhol csak az az egy teszi nem méltóvá, hanem *rászorulttá és alkalmassá* a szolgáló szeretetre, hogy rajta, benne és általa felragyoghatnak *Krisztus* vonásai a világban, megjelenhetik az egyedül szeretetreméltó, maga a Szeretet. Ez is mutatja, hogy egyedül az Egyház, mint ennek a Szeretnek *orgánuma*, élő kövekből épült *temploma*, lelki fegyverzetbe öltöztetett *viléze*, tehet eleget a misszió paranasának, mert csak az ő közössége képes kizárni a *romantikus* és *szentimentális*, egyben *emberi* és *mulandó* indulatokat a külmiszióból, melyek az egyéni vállalkozások végbevívőit és bámulóit eltöltik.

Az Egyház külmisziói mandátuma tehát azt jelenti, hogy amint J. Mott kifejezi „A keresztyén missziók döntő órája“ című mesterművében: Krisztus megismertetése az emberekkel *elejétől végéig emberfeletti ügy*. Az Egyház a Mindenható Isten határtalan erőit használja fel ebben a munkában s az a kötelessége, hogy ezt megtanulja. A kedvező helyzet, a keresztyén országok ereje, a missziói társulatok nagy száma, a módszerek változatossága, a szervezet munkaképessége, a munkások serege, a pénz, a propaganda, mind csak akkor érnek valamit, ha őket az élő Isten tartja birtokában, kormányozza és használja. Mielőtt az evangélium hírnökei megérkeznének valahova, ahol a munka azután sikert mutat, Isten járt előttük és ő készítette elő a lelkeket az Ige befogadására. Mindez az Egyházban világos és ismeretes, mert az Egyház azzal a tudattal hirdeti az Igét, hogy Isten Lelke az egyetlen, aki képes a lelkekben büntudatot ébreszteni. A megtérés egyedül az Ő műve. Krisztusi jellemeket nem a misszionáriusok példája, hanem a rajtuk át is munkáló és „mindeketek magához vonzó“ Krisztus maga alkot egyedül. Az Egyház hitbeli ténye helyezi egyedül helyes világításba a külmiszió eredményeit is. Ez talán ellenmondásnak látszik. Hiszen éppen azért, mert Isten maga végzi a munkát az Egyház által, kellene sokkal nagyobb látható eredményeket felmutatnia a külmisziónak. Nem vall-e nagyon is emberi képességekre az a tény, hogy a külmiszió az embe-

riségnek alig századrészét tudta érinteni? Ez nagy eredmény, ha emberi műnek látjuk, de Isten hatalmához mérve kiábrándító. Ezzel a tipikusan emberi gondolattal szemben az Egyház azt a hitbéli látást képviseli, hogy „sokan vannak a hivatalosak, de kevesen a választottak“ és hogy „ismeri az Úr az övét“. Végre rá kell mutatnunk arra, hogy a külmisszióban, az előbbiek feltétele alatt, az Egyháznak az *anyai, szülői mivolta* lép előtérbe. Gondoljunk arra, hogy egy anya gyermekei, akik az ő véréből és testéből valók, mind új és külön egyéniségek, életek lesznek, de mégsem idegenek, mert az anya lényében már születésük előtt megvoltak, mint ígéretek, lehetőségek. Gondoljunk továbbá arra, hogy az anya nem szülhetne gyermekeket az apa élettámasztó funkciója nélkül. Így fogantatnak a Szent Lélek által az Anyaszentegyház méhében az új, missziói gyülekezetek, melyek idővel önállókká válhatnak, de tőle idegenekké soha, mert ígértük és lehetőségük öröktől fogva benne élt. Bennük az Anyaszentegyház *önmagát* valósítja meg és éli tovább, mint szülőtteiben, noha *sajátos* módon. A külmissziót nevezik „*plantatio Ecclesiae*“-nek is, de ez a név csak akkor találó, ha úgy fogjuk fel, mint az anya életének továbbplántálását gyermekeiben, tehát a képet *nem térbelileg*, hanem *lelkileg* értelmezzük. Nevezhetjük a külmissziót az Egyház *maga-megisméltésének* is, amikor viszont az idő és térbeli szempontok jutnak érvényre. Mindezekkel a nevekkkel az Egyház anyaságának azt a sajátos funkcióját jelezzük, mely a külmissziói tevékenység lényegét teszi. Ez abban áll, hogy az Egyház külső önfenntartó és belső tartalmi tevékenységei, melyekkel a maga közösségét megtartja és élteti, a külmisszióban, vagyis az új gyülekezetben *átértékelt és módosult* szerephez jutnak. Ennek az átértékelésnek és módosulásnak *pedagógiai* jellege van, mely így a missziói gyülekezetben *minden* tevékenység meghatározója lesz. Így elsősorban az *igehirdetésé*, amely a külmisszióban saját formát vesz fel, a *missziói igehirdetését*. Az Egyház tevékenységei közül a *külső önfenntartók*, vagyis a *kormányzás, adminisztráció, hivatalok és intézmények*, melyekben sokan az egyháziasság *lényegét* látják, a missziói gyülekezetben a *legkevésbbé* képezik a plantáció tárgyát, ami a formájukat illeti. Ebben a tekintetben a „leány“ legkevésbbé hasonlít az „anyjához“. Ezekből csak az közös és azonos, ami magából az evangéliumból következik, de semmi sem kötelező, amit *történeti és emberi* okok hoztak létre. Ellenkezőleg, ebben a tekintetben az *új gyülekezet körülményei* lesznek irányadók, mindig nevelői céllal alkalmazva. Így például a magyar református egyház alkotmányát, kormány-

zatát, adminisztrációját, hivatali szervezetét és intézményeit nagymértékben meghatározzák történelmi kialakulásának, az államhoz és más felekezetekhez való viszonyának adottságai, melyekhez az evangélium követelményeit alkalmazni kell. Egy kínai, vagy afrikai gyülekezetben azonban ezek a vonások nem lényegesek, erőszakolásuk meggátolná az életet, viszont ott egészen más körülmények azok, melyeket figyelembe kell venni az önfenntartó tevékenységek gyakorlásában.

2. A külmiszió munkája *személyes és intézményes tényezők* összeműködésében áll. Lényege Krisztusnak *személyes* bizonyágtételben való tanúsítása lévén, célja mindig az, hogy a lelkeket egyénileg, *egyénenként* vezérelje Krisztus Egyházába. Van a munkának olyan propagatív része, mely tömegek ébresztésére, megindítására szolgál, de még itt is az a cél, hogy a háló megfogja azokat a halakat, akik Krisztus választottai. Az egyes lelkek azonban nem maradhatnak *elszigetelten*. Érdeklük az, hogy egyidejűleg *gyülekezetben* kapják meg új hitük és életük védelmét, testvéri támogatását, szolgálatra gyakorlandó szeretetük munkatérét. A külmiszióknak sokáig nagy kérdése volt, hogy ezek a formálódó gyülekezetek *általánosan evangéliumi*, vagy mindjárt *kifejezetten hitvallásos* jellegűek legyenek-e, amivel természetesen együttjár a *felekezeti* jelleg is. Esményileg elképzelhető a történetietlen, tiszta evangéliumi gyülekezetalkotás, de ez a valóságban pusztá eszmény marad. Sokan azzal a megindokolással ragaszkodnak hozzá, hogy az új keresztyének, akiknek nincsenek szomorú vallásháborús és hitvitás európai tradíciói, vannak hivatva arra, hogy magát Krisztust, magát az evangéliumot ismerjék meg és éljék és keresztyének legyenek a nélkül, hogy dogmatikus értelemben lennének azok, megismételve az európai és amerikai keresztyénség széttépettségét. Hangoztatják azt is, hogy vajjon nem Krisztus egyenes meghamisítása és így nem bűn-e a szeretet vallásának neve alatt a felekezeti viszályt vinni be a Krisztust megértő, de a keresztyénségtől idegenkedő néplelkekbe? Sokan egyenesen úgy vélekednek, hogy a külmiszió felekezetirosszabb, mintha meghagynók a pogány népeket addigi vallásukban.

Mindezek a gondolatok elsősorban azért hiábavalók, mert nagyrészt *későn* hangzanak fel. A külmiszió ma már *kétségtelenül felekezeti jellegű*. A német és a skandináv miszió természetszerűleg elejétől fogva evangélikus hitvallású, szellemű. A francia miszió egy része és a skót egészen református. Az amerikai Egyházak kebelében keletkezett misziói társulatok a maguk baptista, methodista, kvéker

szellemében dolgoztak és dolgoznak. Az anglikánok a saját egyházi felfogásukat szolgálják. A protestáns külmisziót már az is erre az útra hajtja, hogy a római katolikus miszió nem alkuszik a maga hitéből és formájából. A történelem, az élet természete hozta magával, hogy a kibontakozó külmisziói munka nem egyezhetett meg valamely *felekezeti* evangéliumi formula concordiac-ban a pogányok számára.

Eltekintve azonban ettől a ténylegességtől, az *egyházi miszió fogalma kizárja a dogmamentes, keresztyénség ábrándját*, mely az európai légkörben is hamisnak bizonyult, a liberális humanizmus egyik erőteljes álarca lévén. Ha föltételeznék azt, hogy egy felekezeti jelleg nélküli evangélizáció betölthetné a miszió parancsát, ezzel előre is beleegyeznénk abba, hogy a Szentírás református értelmezése, így például a predestináció tana is, kimaradjon a misziói igehirdetésből. Megfosztanók ezt az igehirdetést a reformátori teológia minden ellenőrzésétől és tisztántartásától. De legfőképpen magukat a miszionáriusokat erőteljesen meg a Megváltó Istenről szóló bizonyágtételükben. Ebben a „legyszerűsített“ evangéliumban a racionalizmus és liberalizmus, a kultúrkeresztyénség vonulna be a külmiszióba, ami egyenesen a halálát jelentené.

A protestáns külmiszió ezzel szemben nem mutatja a felekezeti ségnek azokat a romboló hatásait, amelyekről az általános evangélium hívei félnek. Meg van állapítva, hogy ma túlnyomó többségében, alapjában véve a külmiszió *református* szellemű és jellegű. De ettől eltekintve is, a külmiszióban a hitvallásos, felekezeti jelleg sokkal inkább a *tömörítő, jellemképző és szolgálatra nevelő* hatását érezteti, mintsem az ellenkezőt. Ez csak akkor következhetne be, ha a miszionáló Egyházak *ugyanazon* területen *egymás ellen* dolgoznának. Ez még nem történt meg és ennek nem is szabad megtörténnie. Minden Egyháznak teljes egyetértésben arra kell törekednie, hogy a maga kegyelmi ajándékaival valóban az élő Krisztusról tegyen bizonyosságot. Ahol ezt megérik, ott vallási viszály nem lesz. És a külmiszió ennek a meg nem fertőzött lehetőségnek áldott munkatere, melyről az itthoni Egyházak életébe is visszaáradhat a teljes evangélium békessége.

3. A külmiszió egyetlen igazi lehetősége az *igehirdetés* és személyi eszköze az *igehirdető*. A misziói igehirdetés teljességében az *írott Igére* épül, annak magyarázata. A külmiszióban ezért legnagyobb jelentősége a *Bibliának* van. Példák mutatják, hogy a Szentírás sok esetben önmagában, *magyarázat nélkül* is lelkeket hódított

Krisztusnak a pogányok között. Említettük már, hogy a *bibliaterjesztés* terén főleg a Brit és Külföldi Bibliatársulat milyen hatalmas szolgálatot teljesített. A missziói parancs azonban arra kötelez, hogy az Igét *személyes bizonyágtételben* kell elvinni a lelkekhez, mint Krisztus tanúinak, a föld végső határáig. Az igehirdetők tehát a külmisszió nélkülözhetetlen tényezői. Igehirdetésüket az intézményes és anyagi erők kísérhetik, de nem pótolhatják s nélküle értéktelenek.

A külmissziói igehirdetés azonban *sajátos képességekhez és képesítettséghez* van kötve. Bizonyos, hogy ez alapján véve Isten kegyelmi ajándéka. Kérdés, van-e és miféle emberi feltételei vannak ezen kívül? *Zinzendorf* tanulatlan földműveseket és iparosokat küldött a misszióba és ezek az emberek áldott sikereket értek el. *Carey* egyszerű foltozóvarga volt és a munkában képezte ki magát kiváló misszionáriussá, bibliafordítóvá, nyelvtudóssá és irodalmárrá. Az *amerikai* társulatok ma sem kívánnak különösebb elméleti képzettséget a misszionáriusoktól.

Ezzel szemben a *németek*, bár kisebb készültségeket is alkalmaznak, fontosabb munkát csak akadémiai képzettségű misszionáriusokra bíznak. A *hollandok*, *skótok*, *skandinávok* szintén magas és alapos képzésben részesítik munkásaikat. A *Student Volunteer Movement* 4200 egyetemi végzettségű misszionáriust állított munkába.

Tény az, hogy az *isteni elhívást és alkalmussáételt* semmi sem pótolhatja, ez viszont igen sokat pótol és maga ösztönzi a munkást önképzésre, mint *Carey* esete is mutatja. Másfelől vannak *ismeretek*, melyeknek alapos elsajátítása nélkül a misszionárius meg sem mozdulhat. Ilyenek a Szentírás tárgyi ismeretén túl a nyelvi, földrajzi, népismei, orvosi, ápolói, nevelői ismeretek. Egyes ősi kulturájú földrészeken, Indiában, Kínában, Japánban nélkülözhetetlenek a történelmi, vallástörténeti, filozófiai stb. magasabb és rendszeresebb előtanulmányok is. A mohamedán misszió is megkívánja a tudományos fegyverzetet. A missziói intézetek gondoskodnak a gyakorlati kiképzésről is.

Az igehirdető a külmisszióban *egészen más feladat előtt áll*, mint az itthoni gyülekezeti közösségben, a kultusz keretei közt. A missziói igehirdetés *szabad*, azaz nem a gyülekezeti kultusz által kötött, de viszont belsőleg meg vannak a *legszigorúbb szabályai, célratörése*. A misszionárius nem egy textust magyaráz, hanem az *Írás egészének* bizonyáguhívásával Krisztust jeleníti meg hallgatói előtt, alkalmazkodva sajátos külső és belső adottságaikhoz.

Az igehirdetést kiegészíti a *nevelő, oktató és szeretetmunka*.

A régi világából kiszakadt és sokszor kitaszított új keresztyéneket munkára és megélhetésre kell nevelni, ezért a misszió földművelésre, iparra oktatja őket s erre intézményesen berendezkedik. Igen fontos az ifjú generáció keresztyén iskolarendszerben való tanítása és felnevelése, melyre nézve említettük a misszió hatalmas apparátusát. A szeretetmunka kórházi és otthoni gyógyítás, ápolás, segítő és mentő tevékenység, intézményes módok által.

4. A külmisszió *módszerére* nézve J. Mott mindenekelőtt a megfelelő *tervet* tartja fontosnak. Előtte egy *egyetemes terv* megalkotása lebeg, melyet csak az Egyház egésze, vagyis az összes misszionáló tényezők együtt tudnának végbevinni. Azonban nagy tapasztalásokon, mély ismereteken és csodálatos intuíción alapuló elgondolása külön minden Egyházra nézve is tanulságos és serkentő.

Először is azt hangoztatja, hogy a külmisszió tervének *terjedelemben* kell megfelelőnek lennie, vagyis nem szabad figyelmen kívül hagynia egyetlen területet vagy népet sem, melyhez az Egyház kötelessége eljuttatni az evangéliumot. Ezzel kapcsolatban részletesen ismerteti a külmisszió által még nem érintett földeket és népeket. Második feltételül a tervnek kijelöli az egész munkatér feletti szemle alapján az összes misszionáló tényezők *saját hatáskörének* gondos és illetékes megállapítását, ez alapon pedig az eddigi tervek revízióját és kitégítését. Különösen figyelmeztet arra, hogy a misszió nem terjed ki az illető népek minden *osztályára és rétegére* és hogy nem számol eléggé a *legnehezebb munkaterületekkel*, így a mohamedán világ misszionálásával, vagy az éghajlat okozta veszélyekkel. A terv *alaposága* megkívánja a missziói terjeszkedés és módszerek történelmi fejlődésének ismeretét és megszívelését. A külmisszió *stratégiája* szempontjából vannak különösen fontos nemzetek és területek, melyeknek meghódítása egyszerűbbé tenné mások megnyerését, ilyen pl. Kína. Ezekre nagyobb erőt kell fordítani. *Sorrend* tekintetében szem előtt tartandó a munkatér hozzáférhetősége, nyíltsága, készsége, fogékony-sága, nagy tömegek együttlétele, az elhanyagoltság, a süllyedtség, a nyomor, az illető nemzetek jövőndő lehetőségei, a sürgősségi okok. Kimondja, hogy a külmisszió jelenlegi erőforrásai nem szolgálnak mértékül az Egyház *lappangó erőinek* és hogy a Krisztus Egyháza, ha erejét kifejti, *képes* az evangéliumot azonnal eljuttatni az egész világnak. Rámutat arra, hogy a misszióknak *gócpontra* kell koncentrálnia és azokból szétsugároznia, ilyenekül a nagyvárosok alkalmasak. A *munkaerők kellő elosztása és elhelyezése* tekintetében döntő meghatározók a lakosság sűrűsége, jellemvonásai, műveltsége, vallása,

a bennszülött munkások száma és minősége. Leglényegesebb azonban az, hogy a különböző keresztyén felekezetek a missziói munkára *egyetemes együttműködési tervet* készítsenek s ha átérzik Krisztusban való egységüket, ez felérne a missziói munkaerők megkésztetésével. Ehhez nagylelkű, megértő szeretetű emberek kellene, akiknek meg van az egységről a fényes látomásuk és azt fel tudják tárni mások hite előtt is.

A külmisszió módszerére nézve a legfontosabb *alapelv* az, hogy a munka mindig *személyes és lelki* legyen, az *egyházi keretek* felállítása nem alapja, hanem eredménye a missziónak, tehát nem az aklot vesszük oda, hogy beteretljük a lelkeket, hanem a Lelket, aki megteremti a megfelelő kereteket. Vannak kérdések, melyekben a misszió *megalkuvást* ismernie nem szabad. A keresztyénség lényegét érintő ilyen dolgok a szinkretista törekvések, a többnejség, a pogány társadalmi szokások közül mindazok, amelyek kogyetlenséggel, életellenességgel járnak, amelyek akár a hitelvi, akár az erkölcsi tisztaságot megzavarják. Tartósan, gyökeresen csak az evangélium tiszta és határozott igazsága hódíthat, a lényegben való megalkuvások, felületelenézések, engedékenységek vagy taktikák torz és hamar elhervadó eredményeket, azaz csak látszateredményeket hozhatnak. Ezzel nem ellenkezik az a módszerei elv, hogy az új gyülekezetben engedni sőt táplálni kell a lelkiéletet, a viszonyok *sajátos értékeit*, melyek Krisztus arcának új fénysugarát fogják tükrözni az Egyház egyetemében. Vannak olyan helyzetek, melyekre szabályokat adni nem lehet, melyeket csak a szeretet bölcsesége oldhat meg.

Felmerül még az a kérdés is, hogy mikor tekinthető egy új Egyház *nagykorúnak*, mikor lehet *önállósítani*? Az általános tapasztalás az, hogy a megerősödés gyors és szilárd s az új gyülekezetek igen rövid idő alatt képesek az önkormányzatra. Viszont tudjuk azt, hogy a negyvenezer missziói gyülekezet közül *anyagilag* alig négyezer képes önmagát fenntartani. Ezek egybevetése után az önállósítás terén nem túlzott aggályoskodás, de *bölcs megfontoltság* ajánlatos.

5. J. Mott a legsürgösebb szükségnek ítéli, hogy magán a külmissziói munkamezőn *életképes és szolgáltni tudó Egyház* fejlődjen ki. A külmisszió, mondja, nem pusztán a nyugati keresztyénség dolga, sőt sokkal inkább Ázsia, Afrika, Dél-Amerika saját ügye. Az alapvetés a miénk, de a további felelősség terhe az illető nép faira nehezedik. Mackay, Uganda misszionáriusa ezt úgy fejezte ki, hogy a legfőbb, sőt valószínűleg az egyetlen tényező, aki által Afrikát keresztyénné lehet tenni, maga az afrikai ember. Állana ez akkor is, ha az

Egyház mindenüvé elegendő munkást és erőt tudna juttatni. A bennszülött misszionáriusnak *nagy előnyei* vannak az idegennel szemben, bírja az éghajlatot, anyanyelvén misszionálhat, gondolat- és érzésvilága közös a misszionálandó népével, ismeri az akadályozó babonákat, előítéleteket, érdekeket. Tudja, hol vannak az igaz Isten után sóvárgó lelki gyökerek és tisztában van azzal, mi vár a régi közösségből kiszakadó új keresztyénre. Mindezek nagyon megkönnyítik munkáját és rávezetik a helyes módszerekre, eszközökre. Az új Egyháznak Mott szerint mindazáltal *a régi Egyház vezetésére* van szüksége, hogy a keresztyénség sok évszázados tapasztalatait és tanulságait az iljú keresztyénségnek át lehessen adni. Ennek a közreműködésnek hőlesnek és szeretetteljesnek kell lennie, de megalkuvásnélkülinek ott, ahol viszont *az idegen misszionárius előnye* van: a régi pogány eszmék és szokások visszatérésének, becsúszásának megakadályozásában. Ezeket hamarabb és élesebben ő ismeri fel. Továbbá a kívülről jött ember alkalmasabb arra is, hogy a bennszülött munkásokba átültesse és ébrentartsa az *agresszív evangélizálás* szellemét. Az *úttörés*, a szomszédos területekre való terjeszkedés szintén, legalább vezető részében a *régi Egyház* küldötteire vár, ez túlságos lelki megterhelés az újaknak. *A bennszülött Egyház* nagy jelentősége és hivatása *a pogány környezetre való csendes áthatásban, állhatatos lelki alakító kisugárzásában áll.* A *hitélet* és a *szeretetmunkásság* mélyülése, gazdagodása az, ami lassanként megtermi az új Egyházak saját kebelükből való igazi vezetőségét és a mellett, hogy a gyülekezeti misszióban saját belső életét kibontja, alkalmassá válik az ilyen Egyház arra is, hogy maga álljon be a világmisszió hódító munkájába.

NEGYEDIK FEJEZET

A KÜLMISSZIÓ ÉS A GYÜLEKEZET

1. *Mott* az „*otthoni alap*“ elnevezéssel jelzi a külmiszió és a gyülekezet kapcsolatát. Ez azt jelenti, hogy a gyülekezet nemesak esetenként érdeklődik és adakozik, még csak nem is azzal teljesíti külmisziói feladatát, hogy misszionárust küld ki a munkába, hanem *állandó* védelmezője, táplálója, imádkozó együttharcolója a külmisziónak.

Mikor *Mott* az otthoni alapról beszél, az *Egyház egyetemére* gondol. A gyülekezetet mi is úgy fogjuk fel, mint az *egyetemes Egyház alapformáját* és nem az egyes egyházközségekről beszélünk, hanem általában a gyülekezeti közösségről, amiből következik, hogy az egyes kisebb és nagyobb egyházi alakulatok és testületek a maguk viszonyai között alkalmazkodnak az egyetemes követelményekhez. Ebben az értelemben valljuk *Mottal*, hogy a misziói erők alatt nemesak a *távoli* munkában forgolódo személyes és intézményes tényezőket kell érteni, hanem magának az *Egyháznak belső misziói képességeit és készségeit*, melyeknek a künn dolgozó erők a kivetítései. Így nem két külön és egymástól elszakadt tényező áll előttünk, hanem egy olyan *organikus egység*, melyben éppen az itthoni alap a termőtőke s a künn működő szolgálat annak gyümölesözése.

Ha a mi egyházi életünkre gondolunk, azonnal látnunk kell, mennyire nem így van ez nálunk s milyen távol vagyunk Krisztus misziói paranasának nemesak betöltésétől, de még megértésétől is.

Ezen a szomorú és szégyenletes állapoton csak úgy segíthetünk, ha *Mott* javaslatainak megszívlelésével először is *alkalmas vezetők*ről gondoskodunk az itthoni misziói erők megszervezésére és irányítására. *Mott* az egész világmisszióra nézve döntőnek tekinti az otthoni vezetők alkalmas voltát, éppen abból a meggyőződésből kiindulva, hogy a miszió munkáját leglényegében nem a külső munkamezőn, hanem a *kiküldő Egyház kebeléből* kormányozzák és igazgatják. A miszió hareában vitézkedő küldötteknek az adja meg az erőt és

vigasztalást, hogy feltétlen bizalommal támaszkodhatnak otthoni vezetőségükre, felsőbbségükre. Magyar református Egyházunk tényleges külmisziói munkájának alapfeltétele az, hogy itthon olyan vezetőség alakuljon, melynek tagjai élő hittel hisznek a külmiszió parancsának hozzánk szóló voltában, rendkívüli jelentőségében, ennek a munkának életbevágó fontosságában és biztos diadalában. Akik felismerik, hogy mennyire sürgető reánk nézve is a parancsnak való engedelmeskedés. Az ilyen vezetőség képes lesz Isten Lelke által az egész egyházi közvélemény felrázására, meggyőzésére, az összes gyülekezetek szolgálatába állítására és az alkalmas munkások kiképzésére, kiküldetésére, a *plantatio Ecclesiae* megvalósítására. Magától értetődő, hogy elsősorban az Egyház felelős lelki vezetői, a gyülekezetek élén álló lelkipásztorok azok, akiknek öntudatos részvételére ebben a munkában számítani kell és lehet.

2. Az a kérdés áll tehát előttünk, hogy miben áll *a lelkipásztor részvétele* a külmisziói munkában? Első sorban azáltal szolgál az ügynek, ha ő maga alaposan *megismeri* a külmiszió történetét, világ-helyzetét, munkáját és feladatait. Igyekeznie kell arra, hogy tisztába jöjjön e küldetés teológiai értelmével, elvi és gyakorlati oldalával. Mindenesetre maga az Egyház kell, hogy gondoskodjon arról, hogy *teológiai főiskolán* a külmiszió, mint tantárgy, helyet és időt kapjon s a tudományos előadás és a szemináriumi kutatás által a jövőbeni lelkészi generáció alaposan sajátjává tehesse az egész problémakört. Addig is azonban úgy a teológus ifjúnak, mint a lelkipásztornak fel kell használnia a rendelkezésre álló irodalmat a külmiszió tanulmányozására. Bizonyosnak kell vennünk, hogy ebből a tanulmányozásból Isten Lelke készséget és odaadást fog támasztani arra, hogy a lelkipásztorok Krisztus világügyét a gyülekezetük előtt feltárják és annak szolgálatára a lelkeket megindítsák.

Szükséges, hogy a lelkipásztor a külmisziót magános és gyülekezeti *imádkozás* tárgyává tegye. Ha ő maga és gyülekezete mindig forróbban tudnak könyörögni azért, hogy Isten mi Egyházunknak, gyülekezetünknek is részt adjon ebben a misszióban, az örök ígéret szerint ez a kérés meghallgattatik és teljesülni fog.

Mindenekfelett fontos, hogy a lelkipásztor a külmisziót *igehirdetése* tárgyává tegye. Ez történhetik az Egyház által külön e célra rendelt külmisziói napok, alkalmak istentiszteletein, mikor az igehirdetés főtémája maga a missziói parancs és a külmiszió hőseinek, munkáinak üzenetei. Azonban ez távolról sem elég. Sokkal fontosabb, hogy a külmiszió az igehirdetés *állandó vonása* legyen, mintegy a

legmesszebbi kitekintése a világ munkamezejére és felemelő utalása az eschatologikus Isten Országára. Megemlítjük, hogy sok igehirdető használ prédikációiban, bibliamagyarázataiban külmisziói illusztrációkat. Ezek lehetnek igen megragadók is, azonban önmagukban véve nem teszik az igehirdetést a külmiszió ügyének szolgálójává. Mindaddig idegenszerűek és sokszor ellenszenvesek is maradnak, amíg nincs meg a lelkipásztornak és gyülekezetben a mélyebb lelki alap és készültség magának az ügyért való felelősségérzésnek átélésére. Tehát nem annyira az esetleges és töredezett utalásokra, mint sokkal inkább az igehirdetés misziói lelkületére és jellegére van szükségünk.

A külmiszió szolgálatába állítható az *evangelizációs munka* is. Egyházi összejöveteleken, ünnepélyeken, valamint az iratterjesztés keretében az a feladat vár a lelkipásztorra, hogy felvegye a haret és megvívjon a külmiszióval szemben létező tudatlan, helytelen és káros közvéleménnyel, mely sokszor lekicsinyléssel, sokszor egyenesen ellenségesen gondolkodik róla. Ebben a küzdelemben külmisziói konferenciák, kiállítások is segítségül hívhatók. Itt a helye annak, hogy a lelkipásztor megvilágítsa a külmiszió *áldásos gyümölcsözését* az itthoni gyülekezet életében. Ezt főleg két ellenvetés kapcsán lehet eszközölni.

Az egyik az, hogy *elég bajunk van itthon* és azoknak a feladatoknak is képtelenek vagyunk megfelelni, amelyek saját gyülekezetünkben tornyosulnak elénk, miért és hogyan törődünk tehát a távoli földrészek ismeretlen pogányaival? Erre az ellenvetésre a lelkipásztor először is az *Egyház hitbeli fogalmának* tisztázásával felelhet, melynek világosságában a külmiszió nem okoskodás, lapos bölcselkedés és emberi ítélkezés tárgya, hanem parancs, köteleztetés, lelkiismereti ügy. Minél többet tud ezzel elérni, annál biztosabb a közvélemény megfordítása. Mert egyedül szilárd alapot a külmiszióhoz a *hitbeli meggyőződés* és köteleztetés adhat. Ráható, támogató eszközzül szolgál, de már csak másodsorban és csak a hit által termékenyítően magának a külmisziónak *ismertetése* hőseiben, szolgálataiban, arányaiban, gyümölcseiben. Az, ami a legmegragadóbb, az Egyház *anyaságának*, szülő és plántáló szeretetének hirdetése, ábrázolása. A külmiszió tükrében lehet legmegrázóbban megmutatni, hogy a mi egyházi életünk miért fogyatékos, meddő, üres, külsőséges, miért nem ad vigasztalást, erőt, békességet a ma elgyötört gyermekének? Mert *nem anyai*, nem plántáló, mert megvénhedett, életének forrása kiszáradóban van, nem akar a Lélektől megtermékenyülni és szülni, daj-

kálni, nevelni. *Itthon* is ezt kellene tennie, de addig nem teheti, amíg meg nem ifjul a születő és növekvő új ifjú gyülekezet életében, mint ahogyan megfiatalodnak a földi szülők gyermekeik fiatalságában. A külmiszió minden misszionáló Egyház életében olyan friss, élő hatást támaszt, melyek megújítják az itthoni egyházi életet.

Itt kapcsolódik bele a lelkipásztor munkája a másik ellenvetésbe, mely szerint *a külmiszióra való adakozás céltalan és esztelen is*, mikor itthon annyi nyomorúság és szükség várja a jötevőket. Itt a lelkipásztornak először is a kifogás *ürességére és rosszhiszeműségére* kell rámutatnia. A legtöbben azért nem adakoznak külmiszióra, mert az itthoni szükséggel védekeznek, viszont ezalatt a takaré alatt itthon sem adakoznak. De rá kell mutatnia ennek kapcsán arra is, hogy azért nem sáfárkodó a gyülekezet az itthoni szükségekben, mert *nincs hite és látása a külmiszióra vonatkozólag*. A tény az, hogy a *külmiszió sokkal többet ad*, mint amennyit kér, mert a ráfordított áldozatokért életet, egészséget, ifjú látásokat, munkaerőt, öntudatot, önerőt támaszt az itthoni gyülekezetben. Így a külmiszióra fordított szolgálat *a gyülekezeti miszió életforrásává* válik és a gyülekezeti szeretetmunkásság áldott termőtökéje lesz.

3. A külmiszió az Egyház szívügyévé tételére komoly és szervezett *előkészítő és nevelő* munkára van szükség. Ennek lehetőségét adják meg a gyülekezetnek, mint misziói közösségnek tagozatai: *a gyermekek, ifjak, felnőttek szövetségei*. A külmiszióra való nevelésnek a gyermekkorban kell kezdődnie. Világszerte örvendtes tapasztalás, hogy a külmiszió legjobb megértői, leglelkesebb barátai és leghűségesebb sáfárai *a vasárnapi iskolás gyermekek*. Ezt a lehetőséget kell hogy mi is alaposan és rendszeresen munkába állítsuk, a tanítás, nevelés, sáfárság, szolgálat, imádság módjai által. Hasonlóképpen kell állandó tanulmányozás, sáfárság és előkészítés tárgyává tennünk a külmisziót *az ifjúsági szövetségekben*.

Az itthoni szeretetintézmények támogatási módjának mintájára meg kell szervezni a gyülekezetekben és a szélesebb egyházi keretekben *a Külmiszió Barátainak Szövetségét*, amely állandó propagandával, rendszeres perselyes-adakozással, iratterjesztéssel stb. képviseli a külmiszió ügyét az Egyházban.

4. *Az Egyház egyetemének*. — illetékes testületei, hatóságai által — a külmiszió ügyének *egységes irányítása, védelme és intézése* a feladata. Ezt a hatáskört nálunk az Egyetemes Konvent tölti be. Ebben a munkakörben fontos feladat a külmiszió múltjára, jelenére, feladataira, továbbá a gyülekezetekben való propagálására vonatkozó *iro-*

dalom létesítése és terjesztése. Szükséges külmissziói *utazólelkészek, titkárok* alkalmazása is, akik a lekipásztorok helyi munkájában segítsenek és az egyetemes szempontokat érvényesítsék. Legfontosabb teendője az egyházi felsőségnek a *saját misszionáriusaink* kiválogatása, kiképzése, munkára való kiküldése, abban anyagilag és szellemileg való támogatása, a velük való kapcsolatok fenntartása, munkájuknak itthoni ismertetése. Amíg saját *missziós intézetünk* lehetne, a misszionáriusokat valamelyik *külföldi* intézetben kell képezni. Az egyházi felsőség feladata ilyenekkel való kapcsolatok létesítése és a kiképzés lehetővé tétele.

Egyházunk előtt feltétlenül annak a célnak kell állania, hogy *saját, önálló missziói állomásokat* létesítsen és azokon *református keresztyén gyülekezeteket* alakítson.

Az erre szolgáló munkaterek közül, történeti multunknál, faji tradícióinknál, a magyar lelkiség szerkezeténél fogva elsősorban a *finnugor* és a *törökmongol* népek közötti missziói mezők várják szolgálatunkat. A balkáni mohamedánság, az oroszországi és szibériai finnugor népek, az ázsiai török-tatár és mongolfajú népek azok, ahol a magyar külmisszió valóban reávaró hivatást teljesíthet. A külmissziói *önállósulás* útja, amíg a kellő öntudatosság és erő kialakul, az lehet, hogy elsősorban a skót, azután valamelyik angolszász egyházi külmisszió segítségével és kapcsolatában folytassuk a munkások kiképzését és elhelyezését. A munkában és áldozatban azonban kezdetől fogva részt kell vennünk és ezt a részvételt addig fokoznunk, amíg az önálló állomást meggyerhetjük. Erre nézve tett lépéseket a skót egyházi misszióval kapcsolatban az erdélyi református egyházkerület. A kezdet biztató és egyházi felsőbbiségünknek meg van a lehetősége a megfelelő világkapcsolatok létesítésére.

A feladat nagy, de a paranes világos, visszautasíthatatlan és sürgető. Az áldás pedig Isten felénk nyújtott kezében van.

N É V M U T A T Ó

- Achelis E. Chr. 57, 231, 343
 Ady Endre 208
 Althaus P. 58
 Antal Géza 240
 Ágoston, szent 216
Babos Sándor 130, 354
 Bakody Tivadar 240
 Ballagi Mór 240
 Baltazár Dezső 315
 Barnardo J. 235
 Barth D. C. 130
 Barth K. 29, 33, 34, 41, 57, 58,
 98, 127, 130, 138—140, 345
 Bartha Dezső 40
 Bartók György 39
 Batiz Dénes 129
 Bauhofer 239
 Bender H. 129
 Benkő István 240
 Berggrav E. 128
 Bernáth István 241
 Bethlen Gábor 181
 Biberauer Irma 240
 Biberauer Richárd 112, 234, 243
 Biberauer Richárdné 243
 Biberauer Tivadar 239
 Bitay Béla 240
 Bodelschwingh Fr. 112, 128, 236, 237
 Bodelschwingh (G. v.) 128
 Bost J. 237, 238
 Böhm Károly 291
 B. Pap István 128
 Broesko Lajos 240
 Brunner E. 26, 27, 28, 29, 31, 33,
 34, 35, 40, 57, 58, 200
 Brunstād Fr. 129
 Bunke E. 129
Callenberg J. H. 348
 Capellman C. 128
 Carey W. 113, 347, 350, 366
 Chalmers T. 228
 Charles T. 232
 Ceglédi Sándor 40, 58, 98, 129
 Comber 353
 Constein 232
 Cordier L. 58, 129, 294
 Cromwell O. 347
 Crowther S. 353
 Csikesz Sándor 58, 85, 88, 98,
 Csiznadia Lajos 129
 Csűrös István 299
 Csűrös József 58
Dalhoff N. 129
 Daltronn H. 129
 Dávid György 110
 Delitzsch F. 348
 Dibelius M. 128
 Diem H. 57
 Disselhof J. 129
 Döbrössy Lajos 354
 Draskóczy László 130
 Duff A. 350
 Duka Tivadar 233
 Eberhard R. 98, 127
 Egede J. 346
 Eliot 112, 347
 Emlein R. 127
 Fötvös József 182
 Erdős József 40

- Falconer K. 349
 Falk J. 235
 Farkas Sándor 240
 Feng tábornok 351
 Ferenczy Károly 128
 Fichtner H. 128
 Fináczy Ernő 181
 Fliedner T. 112, 236
 Foerster W. 182
 Fónyad Dezső 129
 Forgács Gyula 128, 129, 282
 Fosdick 202
 Francke A. 112, 227, 232, 234,
 342, 346
 French Th. 349
 Frey Erzsébet 237
 Frey P. 98
 Frigyes, negyedik, dán király
 347
 Füllkrug G. 128, 129, 238

Galambos Zoltán 57
 Gardiner A. 354
 Gerhard J. 342
 Gerhardt M. 128
 Gogarten F. 33, 57
 Goltz E. v. 57
 Gossner J. 227, 348
 Gönczy Lajos 98
 Graul K. 343
 Crotius H. 346
 Gustav Adolf 347

Harpur 349
 Hartenstein K. 130, 345
 Hashagen Fr. 128
 Hegedűs Sándor 241
 Heiler Fr. 98
 Heiling P. 346
 Heldring G. O. 237, 352
 Hennig M. 128
 Herzl Tivadar 349
 Heyns W. 57, 82, 110
 Hollstein H. 128
 Hornyánszky Viktor 239
 Horváth Gabriella 354
 Horváth Jenő 130

Ilyés Endre 127

 Imre Lajos 33, 40, 98, 110, 111,
 127, 129, 130, 181, 185, 273,
 275, 276, 279, 280, 291, 292, 293,
 359
 Imre Sándor 181

Járosi Andor 98
 Jones Mary 232

Kabisch R. 111, 294
 Kagaura T. 351, 352
 Kant 27
 Karácsony Sándor 127, 290, 292
 294
 Kattenbusch F. 57
 Kálvin 21—26, 37, 40, 55, 73—74,
 76, 86, 87, 93, 98, 99—100,
 104—105, 110, 133, 138, 163,
 216, 225, 341, 358
 Kármán Mór 181
 Kecskeméthy István 12, 39, 112,
 240, 241, 354
 Kenessey Béla 240, 241
 Kiss Áron 241
 Kiss Ferenc 112, 127, 128, 244
 Kónya Gábor 299
 Kornis Gyula 181
 Kovács Albert 40
 Kovács Ödön 40
 Kováts J. István 129
 Köstlin H. A. 127
 Kun Béla, szentpéteri 82
 Kunst Irén 354
 Kutter H. 58
 Kuyper A. 58, 228

László Dezső 129, 299
 Lehmann E. 9, 39
 Leibnitz 346
 Linde E. 182
 Livingstone D. 113, 347, 353
 Lombard S. 209
 Löhe W. 112, 128, 237, 348
 Lőrincz Mária 354
 Luther 169, 225, 341

Mackay A. 353, 368
 Madách 256
 Mahling Fr. 229
Makay Miklós 58

- Maksay Albert 39
 Martyn H. 349
 Máday Béla 129
 Mátyás Ernő 58
 Megyercsy Béla 112, 241, 299
 Melanchton 341
 Meumann E. 182
 Meyer Antal 239
 Meyer I. 82
 Meyer L. 57
 Mikó Imre 182
 Miller F. P. 298
 Milne 350
 Mitrovics Gyula 181
 Molnár Albert 241
 Molnár Mária 348, 354
 Molnár Oszkár 181
 Moody D. 234
 More Anna 234
 Morrison 113, 350
 Mott R. J. 113, 130, 236, 297, 298,
 348, 351, 362, 367—369, 370
 Müller G. 235

 Nagy Barna 40
 Nagy Géza 40, 58, 128
 Nagy László 181
 Nagy Sándor Béla 86, 98
 Nasmith D. 237
 Natorp E. 182
 Neumann J. 128
 Niebergall Fr. 40, 57, 95, 98, 127,
 128, 294
 Nightingale Florence 238
 Nisima J. 113, 351
 Nommensen L. 113, 352

 Oberlin J. Fr. 235
 Oldenburg Fr. 128
 Oxenstierna 347

 Pauer Irma 354
 Pestalozzi 175
 Petri Elek 240
 Pfander 349
 Pfenmigsdorf E. 57, 111, 345
 Piersig J. 127
 Pilder Mária 127
 Podmaniczky Pál 130

 Raikes R. 112, 235, 272—273
 Ramseyer 353
 Ranschburg Pál 181
 Rauwenhoff L. W. E. 40
 Ravasz László 57, 98, 112, 202,
 243, 315
 Rábold Gusztáv 40
 Révész Imre 33, 39, 57, 58, 82
 Richter J. 130, 344—345
 Rietschl 73
 Rittelmeyer Fr. 127
 Robertson Fr. W. 129, 148, 166,
 213
 Rothe 343
 Rousseau 288

 Sadhu Sundar Sing 113, 350
 Schairer I. B. 127
 Schäfer Th. 128, 129
 Scheller I. 127
 Scheurlen P. 57
 Scheuner E. 128
 Schlatter W. 127
 Schleiermacher Fr. 27, 32, 33, 343
 Schlier H. 57
 Schneller I. 181
 Schultz St. 346, 348
 Schian M. 57, 127, 129
 Schwarz K. 40
 Sebestyén Jenő 58, 128, 130
 Seeberg H. 129
 Segesváry Lajos 39
 Selwyn 347
 Sieveking K. 228
 Söderblom N. 298
 Spener 346
 Spiecker D. 128
 Spranger E. 127, 182, 294
 Shaftesbury 233, 235
 Stade R. 128
 Stanley J. 344
 Steinbeck J. 57
 Steinweg J. 129
 Stirling 354
 Stoll Chr. 39
 Strack H. L. 348

 Szabó Aladár 112, 130, 240—242,
 299, 354

- Szabó Imre 129
Szabó István 276, 282
Szabó Zoltán 127, 128, 275
Szele Miklós 111
Szerző 39, 40, 57, 58, 98, 111, 127, 128, 129
Széchenyi István 182
Székács József 240
Szikszay György 202
Szilassy Aladár 112, 241, 299
Szilassy Aladárné 112, 240
Szóts Farkas 240, 241
Szun-Yat-Szen 351
Tavaszy Sándor 27, 28, 33, 40, 57, 129, 130
Taylor H. 347, 350
Tempel W. 298
Troeltsch E. 27, 41, 128
Thurneysen E. 33, 57
Töltéssy Zoltán 299, 301
Ujszászy Kálmán 111
Usselinx 347
Varga Zsigmond 39
Vargha Gyuláné 112
Vasady Béla 33, 34, 57, 58, 98
Vasel Matild 354
Vass Vince 128
Victor János 127, 130, 298
Vida Sándor 128
Virágh Sándor 130
Vogel H. 82
Wacker E. 129
Wagner János 240
Warneck G. 130, 343—344
Weber M. 128
Webster J. M. 234, 241
Weinhardt Gertrud 236
Weltz J. 346
Wesley J. 227, 347
Wesselényi Miklós 182
Weszely Ödön 181
Wichern D. J. 128
Wichern J. H. 112, 113, 116, 128, 228—232, 234, 236, 237, 273
Wielenga B. 128
Wilder R. 113, 236, 298, 348
Williams G. 112, 236, 296
Wimmer Ágost 233
Witte J. 130
Whitefield 227, 347
Wobbermin 27
Zinzendorf N. 112, 227, 342, 346, 366
Zrinyi Miklós 181
Zwemer S. 113, 344, 349
Zsilinszky Mihály 241

TARTALOMJEGYZÉK

ELSŐ RÉSZ

BEVEZETÉS:

AZ EGYHÁZ TÖRTÉNETI KÉPE, ÉLETE, TEVÉKENYSÉGEI

ELSŐ FEJEZET

Az Egyház történeti képe	7
1. A vallástörténeti őskép. — 2. Az ótestamentumi előkép. — 3. Az Egyház az Evangéliumban. — 4. Az Egyház az apostoli iratokban. — 5. A történeti Egyház keleti és nyugati típusa. — 6. Az Egyház Kálvin tanításában. — 7. Az Egyház a református Hitvallásokban. — 8. Az Egyház a protestáns teológiában. — 9. Az Egyház a magyar református egyházi törvényekben. — Irodalmi utalások.	

MÁSODIK FEJEZET

Az Egyház élete	41
1. Az Egyház keletkezése, lelki feltétele, életformája. — 2. Egyház, felekezet, világkeresztyénység, szekta. — 3. Egyház, állam, nemzet. — 4. Az Egyház válsága és harca. — 5. Az Egyház, mint élő organizmus. — Irodalmi utalások.	

HARMADIK FEJEZET

Az Egyház külső (önfenntartó) tevékenységei	59
1. Az Egyház kormányzó tevékenysége. — 2. Az egyházi közigazgatás. — 3. Egyházi hivatal — Hivatalos Egyház. (Az egyházi hivatal az Ótestamentumban. Az evangéliumi tanítvány. Az egyházi szolgálat az apostoli iratokban. Kálvin és a Második Helvét Hitvallás tanítása az egyházi szolgálatról. Egyházi szolgálat a magyar református Egyházban. Az egyházi intézmény lényege. Hivatalos és hitvalló Egyház.) — Irodalmi utalások.	

NEGYEDIK FEJEZET

Az Egyház belső (tartalmi) tevékenységei	83
<p>1. Az istentisztelet. <i>a)</i> A kultusz. <i>b)</i> Az igehirdetés. — Irodalmi utalások. — 2. A nevelés. <i>a)</i> Az egyházi fegyelmelés. <i>b)</i> A katekizis. <i>c)</i> A kulturális munka, — Irodalmi utalások. — 3. A misszió. (Krisztus, a Küldő. Az Egyház, a Küldött. A küldetés, mint pásztori, gyülekezeti és külmisszió. A misszió és a szociális kérdés.) — Irodalmi utalások.</p>	

M Á S O D I K R É S Z

A P Á S Z T O R I M I S S Z I Ó

E L S Ő F E J E Z E T

A lelkipásztor élete	133
<p>1. A lelkipásztor kiképzése, nevelése és alkalmazása. — 2. A lelkipásztor tanulmányai az Ige szolgálatában. — 3. A lelkipásztor személyiségének jelentősége. — 4. A lelkipásztor magánélete. — 5. A lelkipásztor családi élete. — 6. A lelkipásztor társadalmi élete. — 7. A lelkipásztor külső magatartása és életrendje. — 8. A lelkipásztor legbensőbb problémái. <i>a)</i> A hivatás nagysága és terhe. <i>b)</i> A lelkipásztor és a világ. <i>c)</i> A lelkipásztor és a Sátán. <i>d)</i> Isten valósága.</p>	

M Á S O D I K F E J E Z E T

A pásztori misszió alapjai	171
<p>1. Isten Lelke és a lélek. — 2. A lelkipásztor, mint pedagógus. — 3. A lelkigondozás szüksége, lehetősége, feladatai.</p>	

H A R M A D I K F E J E Z E T

A pásztori misszió szempontjai	187
<p>1. A munkatér szempontjai. <i>a)</i> A családgondozás. <i>b)</i> A szomszédság, utca, körzet, falu- vagy városrész gondozása. — 2. Az életkor szempontjai. <i>a)</i> A gyermekek lelkigondozása. <i>b)</i> Az ifjúság lelkigondozása. <i>c)</i> A felnőttek lelkigondozása. — 3. Társadalmi szempontok. — 4. Munkatársi szempontok.</p>	

N E G Y E D I K F E J E Z E T

A pásztori misszió módjai	200
<p>1. Evangélizáció. <i>a)</i> Az evangélizáció lényege. <i>b)</i> A csendes óra. <i>c)</i> A családi istentisztelet. <i>d)</i> A bibliakör. <i>e)</i> Egyházi összejövetelek. <i>f)</i> Szórványgondozás. <i>g)</i> Kulturális lelkigondozás. <i>h)</i> Küzdelem a habuna ellen. <i>i)</i> A vasárnap megszentelése. — 2. Vigasztalás. <i>a)</i> A vigasztalás típusai. <i>b)</i> A vigasztalás parancsa és tartalma. <i>c)</i> Vigasztalás a lelki gyötrelmek, kísértések között és a büntudatban. <i>d)</i> A betegek vigasztalása. <i>e)</i> Vigasztalás a Halállal szemben. <i>f)</i> Foglyok és halálra ítélték vigasztalása. — 3. Tanácsadás, irányítás, vezetés.</p>	

HARMADIK RÉSZ

A GYÜLEKEZETI MISSZIÓ

ELSŐ FEJEZET

A gyülekezeti misszió kialakulása	225
1. Előzmények. <i>a)</i> A reformátorok és a hitvallások alapvetése. <i>b)</i> Az ó és új protestantizmus. Teológiai elferdülés, hitbeli gyümölcsösítés. A pietizmus. Francke. Zinzendorf. A methodizmus. Wesley és Whitefield. Gossner. Chalmers és a Skót Szabad Egyház. Kayper. — 2. Wichern és a „belmisszió”. — 3. Az örökagyók és az örökség. A gyülekezeti misszió története és helyzetképe. — 4. A magyar református gyülekezeti misszió kialakulása. Helyzetképe. — 5. A missziói törvény-cikk és szabályzat.	

MÁSODIK FEJEZET

A gyülekezeti misszió alapkérdései	250
1. A gyülekezeti misszió parancsa. — 2. A gyülekezeti misszió mai értelme. — 3. A gyülekezeti misszió célkitűzései. — 4. A gyülekezeti misszió tényezői. — 5. A gyülekezeti misszió szervezése.	

HARMADIK FEJEZET

A gyülekezet mint missziói közösség	270
1. A gyermekmisszió. — 2. <u>Az ifjúsági misszió</u> . — 3. A felnőttek gyülekezeti missziója. — 4. A lelkipásztorok szövetsége.	

NEGYEDIK FEJEZET

Az intézményes szeretetmunka	318
1. Irányelvek. — 2. Az intézményes diakónia. — 3. Biblia- és iratterjesztés. — 4. A gyermekgondozás. — 5. A szegénygondozás. — 6. A beteggondozás. — 7. A mentőmunka. — 8. Az Egyházi Közalap és Nyugdíjintézet.	

NEGYEDIK RÉSZ

A KÜLMISSZIÓ

ELSŐ FEJEZET

A külmiszió a protestáns teológiában	341
1. A reformátori nemzedék és a protestáns ortodoxia álláspontja a külmiszióval szemben. — 2. A pietizmus külmisziója. A racionalizmus véleménye. — 3. A modern vallástudományi teológia külmisziói nézetei. Schleiermacher. Graul. Rothe. Achelis. — 4. A külmiszió, mint teológiai probléma. Warneck. S. Zwemer. Jones Stanley. Richter. Pfennigsdorf. Barth. Hartenstein.	

MÁSODIK FEJEZET

A külmiszió munkája	346
1. A munka kialakulása és fejlődése. A külmisziói társulatok. — 2. A külmiszió az egyes munkaterületeken. — Összegezés. Helyzetkép. Eredmények.	

HARMADIK FEJEZET

A külmiszió alapkérdései	357
1. Az Egyház, mint a hit tárgya és a külmiszió, mint az Egyház élettevékenysége. A külmiszió eschatológikus horizontja. A külmiszió és a predesztináció. Az Egyház anyai mivolta a külmiszióban. Plantatio Ecclesiae. — 2. A külmiszió hitvallásos és felekezeti jellege. — 3. A misszionárius és munkája. — 4. A külmiszió módszerei kérdései. — 5. Az új gyülekezet problémái.	

NEGYEDIK FEJEZET

A külmiszió és a gyülekezet	370
1. Az otthoni alap és vezetés. — 2. A lekipásztor részvétele a külmiszió munkájában. — 3. A gyülekezet részvétele a külmiszió munkájában. — 4. Egyetemes egyházi feladatok.	
Névmutató	375

